៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

ខុទ្ទកនិកាយេ

នេត្តិវិភាវិនី

គន្ថារម្ភកថា

យជិតព្ពំ យជិត្វាន, នមិតព្ពំ នមាមហំ;
យជនាទ្យានុភាវេន, អន្តរាយេ ជហំ សទា។

យេន យា រចិតា នេត្តិ, យេន សា អនុមោទិតា;
យេហិ សំវណ្ណនា កតា, តេសានុភាវនិស្សិតោ។

កិញ្ចិ កិញ្ចិ សរិត្វាន, លីនាលីនានុសន្ធាទី;
ករិស្សំ ជិនសុត្តានំ, ហិតំ នេត្តិវិភាវនំ។

អប្បមេយ្យគុណោ **មហាធម្មរាជ**វ្ហយោ ភវេ;
អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ យោ, ពោធិសម្ភារបូរណោ។

នានារដ្ឋិស្សរិស្សរោ, សេដ្ឋោ សាសនបគ្គហោ;
បាសំសរាជបាសំសោ, នរាចិន្តេយ្យចិន្តកោ។

ចិន្តិតការកោ រាជា, សិរដ្ឋិមាលបាលកោ;
អជេយ្យជេយ្យកោ មហាចេត្យាទិការកោ សទា។

អស្សាមច្ចេន ព្យត្តេន, ជិនចក្កហិតត្ថិនា;
អនន្តសុតិនាមេន, សក្កច្ចំ អភិយាចិតោ។

កាមំ សំវណ្ណនា កតា, ថេរាសភេហិ គម្ភីរា;
គម្ភីរត្ថា តុ ជានិតុំ, ជិនបុត្តេហិ ទុក្ករា។

តស្មា យាចិតានុរូបេន, ករិស្សំ សាទរំ សុណ;
សិស្សសិក្ខនយានុគំ, យោគ្គំ នេត្តិវិភាវនន្តិ។

១. សង្គហវារអត្ថវិភាវនា

តត្ថ យស្ស សិក្ខត្តយសង្គហស្ស នវង្គស្ស សត្ថុសាសនវរស្ស អត្ថសំវណ្ណនំ យំ នេត្តិប្បករណំ កាតុកាមោ, តស្ស នេត្តិប្បករណស្ស និស្សយំ វិសយភូតំ សំវណ្ណេតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណេតព្ពំ ឯវ វា សលោកបាលេន តិលោកេន សទា បូជេតព្ពស្ស ចេវ នមស្សិតព្ពស្ស ច នរុត្តមស្ស សត្ថុនោ សាសនវរំ វិទូហេវ ញាតព្ពំ។ ឯតំ សាសនវរំ តាវ ទស្សេន្តោ តំជនកេន, តំវិជានកវិទូហិ ច និយមេតុំ, រតនត្តយគុណបរិទីបនញ្ច កាតុំ –

“យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកបាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តស្សេត សាសនវរំ, វិទូហិ ញេយ្យំ នរវរស្សា”តិ។ – បឋមគាថមាហ;

ឥមាយ ហិ បឋមគាថាយ **“ឯតំ សាសនវរំ ញេយ្យ”**ន្តិ ឯត្តកមេវ ឯកន្តតោ ករណវិសេសភាវេន អធិប្បេតំ។ ឯតេនេវ វិសេសករណេន ឯកន្តាធិប្បេតនេត្តិវិសយសាសនវរស្ស ទស្សិតត្តា។ ឯកន្តាធិប្បេត សាសនវរមេវ នេត្តិសំវណ្ណនាយ សំវណ្ណេតព្ពត្តា វិសយំ តេនេវ វក្ខតិ **អដ្ឋកថាចរិយោ** –

“ឯតំ ឥទានិ អម្ហេហិ វិភជិតព្ពហារនយបដ្ឋានវិចារណវិសយភូតំ សាសនំ អាទិកល្យាណតាទិគុណសម្បត្តិយា វរំ អគ្គំ ឧត្តមំ និបុណញាណគោចរតាយ បណ្ឌិតវេទនីយមេវា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា) ច,

“ឯតំ តិវិធម្បិ ‘សាសនវរ’ន្តិ បទេន សង្គណ្ហិត្វា តត្ថ យំ បឋមំ, តំ ឥតរេសំ អធិគមូបាយោតិ សព្ពសាសនមូលភូតំ, អត្តនោ បករណស្ស ច វិសយភូតំ បរិយត្តិសាសនមេវា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា) ច,

“ឥទានិ យំ វុត្តំ ‘សាសនវរំ វិទូហិ ញេយ្យ’ន្តិ, តត្ថ នេត្តិសំវណ្ណនាយ វិសយភូតំ បរិយត្តិធម្មមេវ បការន្តរេន និយមេត្វា ទស្សេតុ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា) ច។

តត្ថ បរិយត្តិសាសនស្សាបិ មូលំ ហោតីតិ វុត្តំ “**សព្ពសាសនមូលភូត**”ន្តិ។ ឯតេន កម្មសាធនេនបិ អធិប្បេតត្ថេ សិទ្ធេ នានាវិធសាធកវចនំ នានាវាទានំ អនោកាសករណត្ថាយ កតំ។ ស្វាក្ខាតតាទិធម្មគុណាបន សាសនស្ស វិសេសទេសកនវរសទ្ទេន វា បរិទីបកត្ថភាវេន វា ទីបិតា អវិនាភាវតោ។ សាសនវរស្ស បនជនកសម្ពន្ធិបេក្ខត្តា “**នរវរស្សា**”តិ វុត្តំ។ តេន ច អគ្គបុគ្គលោ សាសនវរជនកោ វាចកត្ថសម្ពន្ធិភាវេន វុត្តោ។ អនញ្ញសាធារណមហាករុណាសព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិគុណវិសេសា បន ជនកសម្ពន្ធិភូតស្ស នរស្ស វិសេសកេនវរសទ្ទេន វា បរិទីបកត្ថភាវេន វា ទីបិតោ។

កី នុ សោ សាសនវរជនកោ នរវរោ បរមត្ថោវ, ឧទាហុ បូជនីយោ ចេវ នមស្សនីយោ ចាតិ វុត្តំ “**យំ លោកោ…បេ…. នមស្សតិ ចា**”តិ, តេន សាសនវរជនកោ នរវរោ បរមត្ថោវ ន ហោតិ, អថ ខោ សលោកបាលេន លោកេន សទា សព្ពកាលេសុ បូជនីយោ ចេវ នមស្សនីយោ ចាតិ វិសេសិតោ ថោមិតោតិ។

ឯត្ថ ច បូជននមស្សនចេតនាវាចកេន វា បូជននមស្សនសទ្ទេន ផលូបចារត្តោ បុញ្ញមហត្តសង្ខាតោ បូជនីយភាវោ ចេវ អាសវក្ខយញាណបទដ្ឋានសព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិគុណសង្ខាតោ នមស្សនីយភាវោ ច ទីបកត្ថភាវេន បរិក្ខេហេត្វា ទីបិតោ។ តេនាហ **អដ្ឋកថាចរិយោ** “ភគវតោ សទេវកស្ស លោកស្ស បូជនីយវន្ទនីយភាវោ, អគ្គបុគ្គលភាវោ ច វុច្ចមានោ គុណវិសិដ្ឋតំ ទីបេតី”តិអាទិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា)។

តាទិសស្ស នរវរស្ស តាទិសំ សាសនវរំ កី យេន កេនចិ វិញ្ញេយ្យន្តិ វុត្តំ “**វិទូហី**”តិ។ តេន តិបិដកធរា អរិយភូតា បណ្ឌិតា វាចកត្ថភាវេន គហិតា, សុប្បដិបន្នតាទិសង្ឃគុណា បន វន្ទធាតុវចនេន វា ទីបកត្ថភាវេន វា ទីបិតាតិ។ ឯវំ បរិក្ខេហេត្វា ទីបិតេ រតនត្តយគុណេ សន្ធាយ “ឯវំ បឋមគាថាយ សាតិសយំ រតនត្តយគុណបរិទីបនំ កត្វា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា) វុត្តំតិ, ន គាថាយ និរវសេសត្ថោ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ឯវំ សាសនវរទស្សនភូតាយ បឋមគាថាយាតិ អត្ថោវ ទដ្ឋព្ពោ។ អបរេ បនាចរិយា “ឥមាយ បឋមគាថាយ ឯកន្តតោ អធិប្បេតានាធិប្បេតវចនានិ ចេវ វាចកត្ថទីបកត្ថវិសេសានិ ច សុដ្ឋុ អវិចារេត្វា ‘ឯវំ បឋមគាថាយ សាតិសយំ រតនត្តយគុណបរិទីបនំ កត្វា’តិ វចនច្ឆាយំ និស្សាយ សាតិសយំ រតនត្តយគុណបរិទីបនំ កាតុំ ‘យំ លោកោត្យាទិមាហា’តិ ច សាតិសយរតនត្តយគុណេ ទស្សេន្តោ ‘យំ លោកោត្យាទិមាហា’តិ” ច វទន្តិ។ តេសំ វាទោ អម្ហាកំ នក្ខមតិ។ ការណំ បន មយា ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន ញាតព្ពន្តិ អយំ បទានុក្កមានុរូបានុសន្ធត្ថោ។

អថ វា ឯកំ សមយំ ជម្ពុវនសណ្ឌេ និសីទិត្វា សិស្សានំ ហិតំ ចិន្តេន្តោ, អត្តនោ អភិនីហារសម្បត្តី បស្សន្តោ, សម្មាសម្ពុទ្ធេន បសំសិតោ, មហាកច្ចាយនោ សត្ថារា អនុមោទិតំ សាសនាយត្តំ នវង្គស្សត្ថវណ្ណនំ សោឡសហារាទិអនេកត្ថវិធំ នេត្តិប្បករណំ អារភន្តោ, “**យំ លោកោ**”ត្យាទិមាហ។ យទិ ឯវំ យថាវុត្តប្បការំ នេត្តិប្បករណភូតំ សោឡសហារាត្យាទិកំ អារភិតព្ពំ, តំ អនារភិត្វា កស្មា នេត្តិប្បករណតោ ពហិភូតំ “យំ លោកោ”ត្យាទិកំ អារភិតព្ពំ, សេយ្យថាបិ អម្ពំ បុដ្ឋោ លពុជំ ព្យាករេយ្យ, លពុជំ បុដ្ឋោ អម្ពំ ព្យាករេយ្យ, ឯវមេវ នេត្តិប្បករណមារភន្តោ អញ្ញំ អារភតីតិ? តថាបិ យស្ស យថាវុត្តស្ស សាសនវរស្ស អត្ថសំវណ្ណនំ យំ នេត្តិប្បករណំ កាតុកាមោ យស្ស នេត្តិប្បករណស្ស វិសយភូតំ សំវណ្ណេតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណេតព្ពំ ឯវ វា តំ សាសនវរំ តាវ ទស្សេន្តោ តំជនកេន, តំវិជានកវិទូហិ ច និយមេតុំ, រតនត្តយគុណបរិទីបនញ្ច កាតុំ “**យំ លោកោ**”ត្យាទិមាហ។ អយំ លីនត្ថវចោទនាសហិតោ អនុសន្ធត្ថោ។

“យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកបាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តស្សេត សាសនវរំ, វិទូហិ ញេយ្យំ នរវរស្សា”តិ។ –

និគ្គហិតលោបំ កត្វា រចិតា គាថា អរិយាសាមញ្ញលក្ខណេន សម្បន្នា។ កថំ? បុព្ពឌ្ឍេ តឹស មត្តា, អបរឌ្ឍេ សត្តវីស មត្តា។ សម្បិណ្ឌិតា សត្តបញ្ញាស មត្តាវ ភវន្តិ។ អក្ខរានំ បន ឥមិស្សំ គាថាយំ សត្តតឹស។ តេសុ គរុក្ខរា វីសតិ, លហុក្ខរា សត្តរស ភវន្តិ។ “តស្សេតំ សាសនវរ”ន្តិ បន សានុនាសិកំ វិរុជ្ឈតិ។

តត្ថ និទ្ទេសត្ថោ អដ្ឋកថានុសារេន វិជានិតព្វោ។ **សលោកបាលោ** សព្ពោ សត្តលោកោ សក្កច្ចំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិអនេកគុណានុស្សរណេន វា បូជេតព្ពបូជនេន វា បដិបត្តិបូជនេន វា **សទា** សព្ពកាលេសុ សក្កច្ចំ **យំ** នរវរំ **បូជយតេ** ចេវ **នមស្សតិ ច, តស្ស** បូជេតព្ពស្ស ចេវ នមស្សិតព្ពស្ស ច សត្ថុនោ **នរវរស្ស** តិលោកគ្គស្ស មយា សំវណ្ណេតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណេតព្ពំ ឯវ វា **វិទូហេវ ញេយ្យំ** ញាតព្ពំ។ និបុណញាណគោចរំ **ឯតំ** មយា ពុទ្ធិយំ ឋបិតំ **សាសនវរំ** មយា អារភិតព្ពស្ស នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ បឋមំ ជានិតព្ពំ ទស្សេត្វា តស្ស អត្ថសំវណ្ណនាភូតំ នេត្តិប្បករណំ អហំ អារភិស្សាមិ, តំ តុម្ហេ សាធវោ សុណាថ មនសិ ករោថាតិ សមុទាយយោជនា, អវយវយោជនាបិ កាតព្ពា។

កថំ? “**សលោកបាលោ លោកោ**”តិ វិសេសនវិសេសិតព្ពភាវេន យោជនា។ លោកបាលោ វជ្ជេត្វា អវសេសោ លោកោ ច ន ហោតិ, អថ ខោ លោកបាលសហិតោ លោកោតិ វិសេសេតិ។ “**លោកោ បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ចា**”តិ កត្តុការកអាខ្យាតកិរិយាភាវេន យោជនា “យោ ករោតិ, ស កត្តា”តិ វុត្តត្តា។ យោ លោកោ ការកោ, សោ កត្តា ហោតុ។ យោ លោកោ បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ច, កថំ សោ កត្តាតិ? “យោ ករោតិ, ស កត្តា”តិ សុត្តស្ស “យោ ករោតិ កិរិយំ និប្ផាទេតិ, សោ កិរិយានិប្ផាទកោ កត្តា”តិ អត្ថសម្ភវតោ សយនភុញ្ជនាទិសព្ពកិរិយានិប្ផាទកោ កត្តាយេវ ហោតិ។ អយញ្ច លោកោ បូជននមស្សនកិរិយានិប្ផាទកោយេវាតិ។ កថំ អយំ លោកោ កិរិយានិប្ផាទកោតិ? “**លោកោ**”តិ សត្តបញ្ញត្តិយា បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាយបិ បញ្ញាបេតព្ពោ សន្តានេ បវត្តមានោ ហទយវត្ថុនិស្សិតោ ចិត្តុប្បាទោ គហេតព្ពោ, សោ យថារហំ ហេតាធិបតិសហជាតាទិបច្ចយេន បច្ចយោ និប្ផាទកោ ភវេ។ ឯវំ លោកស្ស កត្តុការកភាវោ វិជានិតព្ពោតិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេន យោជនា។ ឯស នយោ តីសុ បិដកេសុបិ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ។

“**យំ នរវរំ បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ចា**”តិ កម្មការកអាខ្យាតកិរិយាភាវេន យោជនា “យំ ករោតិ, តំ កម្ម”ន្តិ វុត្តត្តា។ យំ កាតព្ពំ, តំ កម្មំ ហោតុ។ យំ បូជយតិ ចេវ នមស្សតិ ច, កថំ តំ កម្មន្តិ? “យំ ករោតិ, តំ កម្ម”ន្តិ សុត្តស្ស “យំ ករោតិ កិរិយាយ សម្ពជ្ឈតិ, កិរិយាយ សម្ពជ្ឈិតព្ពំ កម្ម”ន្តិ អត្ថសម្ភវតោ ករណវាចកវចនីយាទិសព្ពកិរិយាយ សម្ពជ្ឈិតព្ពំ កម្មំ ហោតេវ។ អយញ្ច នរវរោ បូជននមស្សនកិរិយាយ វាចកវចនីយភាវេន សម្ពជ្ឈិតព្ពោយេវាតិ។ កថំ អយំ នរវរោ វចនីយោតិ? បូជននមស្សនចេតនាយ អារម្មណករណវសេន នរវរោ វចនីយោ, ចេតនា វាចកា, ឯវំ វាចកវចិតព្ពភាវោ ហោតេវ។ “**យំ នរវរ**”ន្តិ បញ្ញត្តិយា បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាយបិ បញ្ញាបេតព្ពោ សន្តានវសេន បវត្តមានោ លោកិយលោកុត្តរគុណសហិតោ ខន្ធបញ្ចកោ វុត្តោ, សោ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ, ចេតនា បច្ចយុប្បន្នាតិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេន យោជនា។ ឯស នយោ តីសុ បិដកេសុ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ។

“**តស្ស នរវរស្សា**”តិ វិសេសនវិសេសិតព្ពភាវេន យោជនា។ នរវរោ នាម និមន្តិតព្ពាទិកោ ន ហោតិ, អថ ខោ បូជេតព្ពោ នមស្សិតព្ពោ ឯវាតិ វិសេសេតិ។ តស្ស បូជេតព្ពស្ស ចេវ នមស្សិតព្ពស្ស ច នរវរស្ស សាសនវរន្តិ ជញ្ញជនកភាវេន យោជនា។ សាសនវរំ នាម បច្ចេកពុទ្ធសាវកពុទ្ធរាជរាជាទីនំ សាសនវរំ ន ហោតិ, បូជេតព្ពស្ស ចេវ នមស្សិតព្ពស្ស ច នរវរស្ស តិលោកស្សេវ សាសនវរន្តិ និយមេតិ។

“**វិទូហិ ញេយ្យ**”ន្តិ កត្តុការកកិតកិរិយាភាវេន យោជនា។ កត្តុភាវោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។ “**វិទូហី**”តិ សត្តបញ្ញត្តិយា បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាយបិ បញ្ញាបេតព្ពោ សន្តានេ បវត្តមានោ សាសនវរេ សម្មោហធំសកញាណសហិតោ ហទយវត្ថុនិស្សិតោ ចិត្តុប្បាទោ វុត្តោ, សោ យថារហំ ហេតាធិបតិសហជាតាទិបច្ចយេន បច្ចយោ និប្ផាទកោ ភវេ។ ញា-ឥតិធាតុយា អត្ថភូតំ ញាណំ បច្ចយុប្បន្នំ និប្ផាទេយ្យំ ភវេ, ឯវំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេន យោជនា។

“**ញេយ្យំ សាសនវរ**”ន្តិ វិសេសនវិសេស្សភាវេន យោជនា។ សាសនវរំ នាម ន យេន កេនចិ ញេយ្យំ, អថ ខោ វិទូហេវ សណ្ហសុខុមញាណេន ញេយ្យំ សាសនវរន្តិ វិសេសេតិ។

“**ឯតំ សាសនវរ**”ន្តិ វិសេសនវិសេស្សភាវេន យោជនា។ សាសនវរំ នាម មយា ពុទ្ធិយំ អដ្ឋបិតំ អប្បវត្តេតព្ពំ ហោតិ, មយា ឥទានិ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយភាវេន ពុទ្ធិយំ វិបរិវត្តមានំ ឋបេតព្ពំ បវត្តេតព្ពំ សាសនវរន្តិ វិសេសេតិ។ ឯតំ សាសនវរំ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ យោជនា កាតព្ពា។ តេនាហ “ឯតំ ឥទានិ អម្ហេហិ វិភ

ជិតព្ពហារនយបដ្ឋានវិចារណវិសយភូតំ សាសន”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា)។ ឥច្ចេវំ នេត្តិយា បឋមគាថាយ សង្ខេបេន យោជនត្ថោ សមត្តោ។

តត្ថ **យ**ន្តិ អនិយមនវវស្ស សត្ថុនោ វាចកំ បយោគវន្តសព្ពនាមំ។ អនិយមោ ច បូជននមស្សនកិរិយាយ អនិយមិតត្តា វុត្តោ, ន នវវតោ អញ្ញសត្ថុស្ស សម្ភវតោតិ។ ឯស នយោ សេសានិយតេសុបិ តីសុ បិដកេសុ។ លោកិយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញាបុញ្ញានិ, តព្ពិបាកោ ចាតិ **លោកោ**។ឯត្ថ សត្តនិកាយេ បុញ្ញាបុញ្ញានិ លោកិយន្តិ បវត្តន្តិ, តព្ពិបាកោ ច លោកិយតិ បវត្តតិ, ឥតិ សត្តនិកាយស្ស បុញ្ញាបុញ្ញានំ, តព្ពិបាកស្ស ច បវត្តនស្ស អាធារភាវតោ “ឯត្ថា”តិបទេន និទ្ទិដ្ឋោ សត្តនិកាយោ **លោកោ**នាម។ **បូជយតេ**តិ វិគ្គហវិរហិតំ អាខ្យាតបទំ, សក្កច្ចំ បូជនំ ករោតិ។

លោកំ បាលេន្តីតិ **លោកបាលា**, បុញ្ញាបុញ្ញានញ្ចេវ តព្ពិបាកស្ស ច បវត្តនាធារត្តា លោកា ច។ កេ តេ? ចត្តារោ មហារាជានោ, ឥន្ទយមវរុណកុវេរា វា, ខត្តិយចតុមហារាជសក្កសុយាមសន្តុសិតសុនិម្មិតបរនិម្មិតវសវត្តិមហាព្រហ្មាទយោ វា។ បាលនញ្ចេត្ថ ឥស្សរិយាធិបច្ចេន តំតំសត្តលោកស្ស អញ្ញមញ្ញវិហេសននិវារណាទិអាណាបវត្តាបនយសបរិវារដ្ឋានន្តរាទិនិយ្យាទនា, សហ លោកបាលេហិ យោ វត្តតីតិ **សលោកបាលោ**។ អថ វា យេ ហិរោត្តប្បា លោកំ បាលេន្តិ, ឥតិ បាលនតោ តេ ហិរោត្តប្បា **លោកបាលា**។ តេនាហ ភគវា “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, សុក្កា ធម្មា លោកំ បាលេន្តី”តិ (អ. និ. ២.៩; ឥតិវុ. ៤២)។ លោកបាលេហិ ហិរោត្តប្បេហិ សមន្នាគតោ លោកោ **សលោកបាលោ** នាម។ ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ ហិ សប្បុរិសោ លោកោ សក្កច្ចំ សទា សព្ពកាលេសុ បូជយតិ ចេវ នមស្សតិ ច បាបហិរិជិគុច្ឆនតោ, ធម្មច្ឆន្ទវន្តតាយ ច។

អញ្ញេ បន បូជេន្តា នមស្សន្តាបិ កទាចិយេវ បូជេន្តិ នមស្សន្តិ, ន សព្ពទាតិ។ **សទា**តិ បូជននមស្សនកាលវាចកវិគ្គហវិរហិតំ វិកប្បនាមំ, សព្ពនាមំ វា។ **នមស្សតី**តិ វិគ្គហវិរហិតំ អាខ្យាតបទំ, សក្កច្ចំ នមស្សនំ ករោតិ។ **តស្សេវា**តិ ឯត្ថ **តស្សា**តិ និយមវាចកំ បយោគវន្តសព្ពនាមំ វិគ្គហវិរហិតមេវ។ និយមោ ច បូជននមស្សនកិរិយាយ វិសេសិតោ។ តស្មា តស្ស បូជននមស្សនកិរិយាយ និយមិតព្ពស្ស បូជេតព្ពស្ស នមស្សិតព្ពស្ស នវវស្សាតិ អត្ថោ យុត្តោវ។ សេសនិយមេសុ អញ្ញេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឯត**ន្តិ អាចរិយេន វិភជិតព្ពហារនយបដ្ឋានវិចារណវិសយភូតស្ស សាសនវរបរាមសនំ បយោគវន្តសព្ពនាមំ វិគ្គហវិរហិតំ។

សាសតិ ឯតេនាតិ **សាសនំ**, ឯតេន នវវិធសុត្តន្តេន, នវវិធសុត្តន្តសហិតេន វា វរេន សព្ពេន សមត្ថេ វេនេយ្យេ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ តិវិធយានមុខេន យថារហំ សត្ថេ សាសតិ អនុសាសតិ វិនេតិ។ ឥតិ សាសនានុសាសនកិរិយានុសារេន វេនេយ្យសត្តានំ ជាននបដិបជ្ជនាធិគមស្ស ការណករណត្តា “ឯតេនា”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋំ នវវិធសុត្តន្តំ, នវវិធសុត្តន្តសហិតំ វា វរំ សព្ពំ **សាសនំ** នាម។ នវវិធសុត្តន្តទេសនាយ ហិ វេនេយ្យានំ ជាននំ បុរិមជាននេន បច្ឆិមជាននំ, ជាននេន បដិបជ្ជនេន បច្ឆិមបដិបជ្ជនេន អធិគមោ, បុរិមាធិគមេន បច្ឆិមាធិគមោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “សទ្ធា សីលំ សុតំ ចាគោ បញ្ញា សទ្ធាយ សីលស្ស សុតស្ស ចាគស្ស បញ្ញាយា”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤២៣) ច “បឋមស្ស ឈានស្ស បរិកម្មំ បឋមស្ស ឈានស្ស”ត្យាទិ (បដ្ឋា. ១.១.៤២៣) ច។ **សាស**ធាតុយា ទេសនាសទ្ទោ ច តំជនកោ ទេសនាញាណសម្បយុត្តចិត្តុប្បាទោ ច មុខ្យត្ថោ, តំឧបនិស្សយបច្ចយា វេនេយ្យានំ អត្ថជាននបដិបជ្ជនអធិគមនាទិ ការណូបចារត្ថោ, “ឯតេនា”តិ បទេន វុត្តាយ សាសនភូតាយ នាមបញ្ញត្តិយា ករណសត្តិសង្ខាតា ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិ ផលូបចារត្ថោ។ ឥតិ-សទ្ទោបិ តមេវ នាមបញ្ញត្តិយា ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តឹ ហេតុភាវេន បរាមសតិ, តស្សា សត្តិយា អាធារភូតា នាមបញ្ញត្តិ យុ-បច្ចយត្ថោ។ ឯសេវ នយោ តីសុ បិដកេសុ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ។

ឯកន្តនិយ្យានដ្ឋេន, អនញ្ញសាធារណគុណតាយ ច ឧត្តមដ្ឋេន **វរំ** ឧត្តមំ, បរិយត្តិសាសនម្ហិ ផលនិយ្យាទនតោ, មគ្គនិយ្យានហេតុភាវតោ ច និយ្យានដ្ឋេន, សាវកាទីហិ អជនិយត្តា អសាធារណដ្ឋេន ច ឧត្តមដ្ឋេន **វរំ**, វរិតព្ពន្តិ វា **វរំ**។ យថាវុត្តស្ស សាសនស្ស បណ្ឌិតេហិ អភិបត្ថិតសមិទ្ធិហេតុតាយ វរិតព្ពត្តា បត្ថេតព្ពត្តា **សាសនវរំ** នាម, យថាវុត្តដ្ឋេន វា សាសនញ្ច តំ វរញ្ចាតិ **សាសនវរំ**។ **ច**-សទ្ទេន សត្តិភេទំ, **តំ**-សទ្ទេន អត្ថាភេទំ ទេស្សេតិ។

វិទន្តីតិ **វិទូ**។ យេ បណ្ឌិតា យថាសភាវតោ កម្មកម្មផលានិ, កុសលាទិភេទេ ច ធម្មេ វិទន្តិ, ឥតិ វិទនតោ តេ បណ្ឌិតា **វិទូ** នាម, តេហិ។ ញាតព្ពន្តិ **ញេយ្យំ**។ ញា-ធាតុយា និប្បរិយាយតោ អារម្មណិកំ ញាណំ វុត្តំ, ឋានូបចារតោ សាសនវរស្ស អារម្មណបច្ចយភាវោ ទស្សិតោ, ឥតិ-សទ្ទេន អារម្មណបច្ចយភាវោ បរាមសិតោ។ តស្ស ឥតិ-សទ្ទេន បរាមសិតព្ពស្ស អារម្មណបច្ចយភាវស្ស អាធារំ សាសនវរំ ណ្យ-បច្ចយត្ថោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ញាណំ អរហតីតិ វា **ញេយ្យំ**, វិទូនំ ញាណំ ជាននំ អារម្មណភាវេន អរហតីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ នយេ តទ្ធិតបទំ ទដ្ឋព្ពំ។

នរតិ នេតីតិ **នរោ**។ យោ បុរិសោ អត្តានំ ឥត្ថីនំ ឧច្ចដ្ឋានំ នរតិ នេតិ, ឥតិ នរនតោ នយនតោ សោ បុរិសោ **នរោ** នាម។ សោ ហិ បុត្តភូតោបិ មាតុយា បិតុដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ, កនិដ្ឋភាតុភូតោបិ ជេដ្ឋភគិនីនំ បិតុដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ។ អថ វា នរិតព្ពោ នេតព្ពោតិ **នរោ**។ សោ ហិ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ អត្តនោ សភាវេន អត្តានំ ធារេតុំ សមត្ថោ ន ហោតិ, តាវ បរេហិ នេតព្ពោ, ន តថា អញ្ញោ តិរច្ឆានាទិកោតិ។ ឯត្ថ បន សត្ថុវិសយតាយ នរតិ វេនេយ្យសត្តេតិ **នរោ**តិ អត្ថោ អធិប្បេតោ។ សត្ថា ហិ សត្តេ អបាយាទិតោ សុគតី វា មគ្គផលនិព្ពានំ វា នេតីតិ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិអនេកគុណសមន្នាគតត្តា **វរោ** ឧត្តមោ, វរិតព្ពោ បត្ថេតព្ពោតិ វា **វរោ**, តិលោកគ្គោ។ បកតិយា ឧច្ចដ្ឋានដ្ឋោ **នរោ** គុណុត្តមេន សមន្នាគតោ **វរោ**, នរោ ច សោ វរោ ចាតិ **នរវរោ**។ ច-ត-សទ្ទានំ អត្ថភេទោ វុត្តោវ, វិសេសនបរបទសមាសោយំ។ យេន វុត្តំ “អគ្គបុគ្គលស្សាតិ អត្ថោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា)។ អញ្ញោ បន “នរានំ, នរេសុ វា វរោតិ នរវរោ”តិ វទន្តិ, តំ វចនំ “អគ្គបុគ្គលស្សាតិ អត្ថោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា) អដ្ឋកថាវចនេន វិរុជ្ឈតិ មញ្ញេ។ តស្ស នរវរស្សាតិ។ ឥច្ចេវំ នេត្តិប្បករណស្ស អាទិគាថាយ សមាសេន ច វចនត្ថោ សមត្តោ។

សរូបត្ថោ យោជនត្ថវចនត្ថានុសារេន វិជានិតព្ពោ។ តថាបិ វិសុំ សុដ្ឋុ ជាននត្ថាយ បុន វត្តព្ពោ។ “**យ**”ន្តិ បទស្ស អនញ្ញសាធារណសព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិអនេកគុណសម្បន្នោ សលោកបាលេន លោកេន បូជេតព្ពោ ចេវ នមស្សិតព្ពោ ច សាសនវរទេសកោ តិលោកគ្គោ សរូបត្ថោ។ “**លោកោ**”តិ បទស្ស យថាវុត្តលោកបាលសហិតោ សទ្ធាចាគាទិសម្បន្នោ សព្ពសត្តលោកោ សរូបត្ថោ។ លោកសទ្ទោ ឯកវចនយុត្តោបិ ជាតិសទ្ទត្តា និរវសេសតោ សត្តេ សង្គណ្ហាតិ យថា “មហាជនោ”តិ។ កាមញ្ចេត្ថ លោកសទ្ទោ “លោកវិទូ”ត្យាទីសុ សង្ខារភាជនេសុបិ បវត្តោ, បូជនមស្សនកិរិយាសាធនត្តា បន សត្តលោកេវ វាចកភាវេន បវត្តោតិ។ តេនាហ “បូជនកិរិយាយោគ្យភូតតាវសេនា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា)។

បូជយតេតិ ឯត្ថ បូជនកិរិយាយ មុខ្យតោ បូជនសង្ខាតោ បូជេន្តានំ ចិត្តប្បាទោ សរូបត្ថោ, ផលូបចារេន តំចិត្តប្បាទស្ស អារម្មណបកតូបនិស្សយភូតា វុត្តប្បការា សព្ពេ ពុទ្ធគុណា សរូបត្ថា។ **តេ**-វិភត្តិបច្ចយស្ស បូជនកិរិយាសាធកោ វុត្តប្បការោ លោកោ ច សរូបត្ថោ, ឯវំ សតិ អត្ថភេទាភាវតោ ទ្វីសុ វាចកេសុ ឯកោវ វាចកោ វត្តព្ពោ, កស្មា ឯកស្មិំ អត្ថេ ទ្វេ វាចកា វុត្តាតិ? នាយំ ទោសោ ទ្វិន្នំ វាចកានំ សាមញ្ញវិសេសវាចកត្តា។ លោកសទ្ទោ ហិ បូជនកិរិយាសាធកោ, អញ្ញកិរិយាសាធកោ ច វទតីតិ សាមញ្ញវាចកោ ច ហោតិ។ បូជយតេ-សទ្ទោ លោកបូជនឥត្ថិបូជនបុរិសបូជនតិរច្ឆានបូជនាទិកិរិយាសាធកញ្ច វទតីតិ សាមញ្ញវាចកោ ។ តស្មា បូជយតេ-សទ្ទោ លោកសទ្ទស្ស សរូបត្ថោ, បូជនកិរិយាសាធកោ ច ន អញ្ញកិរិយាសាធកោតិ និយមេតិ។ លោកសទ្ទោ ច បូជយតេសទ្ទស្ស សរូបត្ថោ បូជនកិរិយាសាធកោ។ លោកោ បន បូជនកិរិយាសាធកោ ឥត្ថិបុរិសតិរច្ឆានាទិកោតិ និយមេតិ។ តីសុ បិដកេសុ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ ឯសេវ នយោ។

“**សលោកបាលោ**”តិ បទស្ស យថាវុត្តសេដ្ឋលោកបាលសហគតោ, បូជននមស្សនកិរិយាសាធកោ ច សត្តនិកាយោ សរូបត្ថោ។ “**សទា**”តិ បទស្ស រត្តិទិវសកាលោ អតីតភគវតោ ធរមានកាលោ តតោ បរកាលោ អភិនីហារតោ យាវ សាសនន្តរធានា កាលោ តតោ បរកាលោ សរូបត្ថោ។ សោ បន អនាគតពុទ្ធុប្បជ្ជនកាលោ អតីតសម្មាសម្ពុទ្ធេ ឥទានិ បូជយន្តិ នមស្សន្តិ វិយ បូជយិស្សតិ ចេវ នមស្សិស្សតិ ច។ **នមស្សតី**តិ ឯត្ថ នមស្សនកិរិយាយ មុខ្យតោ នមស្សនសង្ខាតោ ចិត្តប្បាទោ សរូបត្ថោ, ផលូបចារេន តំចិត្តប្បាទស្ស អារម្មណបកតូបនិស្សយភូតា វុត្តប្បការា សព្ពេ ពុទ្ធគុណា សរូបត្ថោ។ **តិ**-វិភត្តិបច្ចយស្ស នមស្សនកិរិយាសាធកោ យថាវុត្តសត្តនិកាយោ លោកោ ច សរូបត្ថោ, អត្ថភេទាភាវេបិ ទ្វិន្នំ វាចកានំ បវត្តភាវោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។ “**ចា**”តិ បទស្ស ឥធេកច្ចោ បូជេន្តោបិ ន នមស្សតិ, នមស្សន្តោបិ ន បូជេតិ ច, អយំ បន សត្តនិកាយោ លោកោ បូជយតិ ចេវ នមស្សតិ ចាតិ សមុច្ចយត្ថោ សរូបត្ថោ។

តស្សាតិ ឯត្ថ តំ-សទ្ទស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទិអនេកគុណសមន្នាគតោ បូជេតព្ពោ នមស្សិតព្ពោ តិលោកគ្គោ សត្ថា សរូបត្ថោ, ឆដ្ឋីវិភត្តិយា ជនកស្ស នរវរស្ស ជញ្ញេន សាសនវរេន សម្ពន្ធោ បធានសរូបត្ថោ, ជញ្ញសាសនវរស្ស ជនកេន នរវរេន សម្ពន្ធោ អបធានសរូបត្ថោ។ តីសុ បិដកេសុ ឯវរូបេសុ អញ្ញេសុបិ ឯសេវ នយោ។

“**ឯត**”ន្តិ បទស្ស អាចរិយេន វិភជិតព្ពហារនយបដ្ឋានវិចារណវិសយភូតំ សាសនំ សរូបត្ថោ។ “**សាសនវរ**”ន្តិ បទស្សាបិ តមេវ សរូបត្ថោ, ឯតំ សាសនវរំ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធភេទេន តិវិធម្បិ បរិយត្តិសាសនមេវ សព្ពសាសនមូលភូតត្តា, នេត្តិប្បករណស្ស វិសយភូតត្តា ច វិសេសតោ អធិប្បេតំ តស្ស មូលភូតភាវតោ វិនយសំវណ្ណនាទីសុ ពហូបការេន ទស្សិតោតិ អម្ហេហិ ន វត្តព្ពោ។ វទន្តោបិ អញ្ញំ វចិតព្ពំ វចិតំ អសមត្ថោវ ហុត្វា វទតីតិ គហិតព្ពោ វទេយ្យ។

តំ បន បរិយត្តិសាសនំ វិមុត្តិរសវសេន ឯកវិធំ, ធម្មវិនយវសេន ទុវិធំ, វិនយបិដកសុត្តន្តបិដកអភិធម្មបិដកវសេន តិវិធំ , អាណាទេសនាវោហារទេសនាបរមត្ថទេសនាវសេន តិវិធំ, យថាបរាធសាសនាយថានុលោមសាសនាយថាធម្មសាសនាភេទេនបិ តិវិធំ, សំវរាសំវរកថាទិដ្ឋិវិនិវេឋនកថានាមរូបបរិច្ឆេទកថាភេទេនបិ តិវិធំ។ ឯត្ថ ច ទេសនា ទេសកាធីនា, សាសនំ សាសិតព្ពាយត្តំ, កថា កថេតព្ពត្ថាបេក្ខាតិ វិសេសោ។ ទីឃនិកាយោ, មជ្ឈិមនិកាយោ, សំយុត្តនិកាយោ, អង្គុត្តរនិកាយោ, ខុទ្ទកនិកាយោតិ និកាយភេទេន បន បញ្ចវិធំ; សុត្តគេយ្យវេយ្យាករណគាថាឧទានឥតិវុត្តកជាតកអព្ភុតធម្មវេទល្លភេទេន បន នវវិធំ; ធម្មក្ខន្ធភេទេន បន ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សវិធំ; “សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយអសេក្ខភាគិយាតិ អមិស្សានិ ចត្តារិ; សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយសំកិលេសភាគិយនិព្ពេធ ភាគិយសំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយវាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយាតិ មិស្សកទុកានិ ចត្តារិ; សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសំកិលេសភាគិយវាសនា ភាគិយនិព្ពេធភាគិយាតិ មិស្សកតិកានិ ទ្វេ; តណ្ហាសំកិលេសទិដ្ឋិសំកិលេសទុច្ចរិតសំកិលេសតណ្ហាវោទានភាគិយទិដ្ឋិវ- ឧទានភាគិយទុច្ចរិតវោទានភាគិយាតិឆា”តិ (នេត្តិ. ៨៩) សោឡសន្នំ សុត្តានំ ភេទេន សោឡសវិធំ; “លោកិយលោកុត្តរលោកិយលោកុត្តរសត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានសត្តធម្មាធិដ្ឋានញាណញេយ្យ- ញាណញេយ្យទស្សនភាវនាទស្សនភាវនាសកវចនបរវចនសកវចនបរវចនវិស្សជ្ជនីយអវិស្សជ្ជនីយវិស្សជ្ជនីយអវិស្សជ្ជនីយកម្មវិបាកកម្មវិបាកកុសល អកុសលកុសលាកុសលអនុញ្ញាតបដិក្ខិត្តអនុញ្ញាតបដិក្ខិត្តថវស្ស ភេទេន អដ្ឋវីសតិវិធ”ន្តិ (នេត្តិ. ១១២) ឯវមាទិពហុវិធំ បរិយត្តិសាសនំ នេត្តិប្បករណស្ស វិសេសតោ វិសយំ។ តស្ស វិសយភាវេ សតិ បដិបត្តិបដិវេធសង្ខាតំ សាសនទ្វយម្បិ តម្មូលកត្តា វិសយំ ហោតិ បរិយាយតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

“**វិទូហិ**”តិ បទស្ស យថាវុត្តសាសនវរស្ស សបរសន្តានបវត្តនបវត្តាបនាទិវសេន វិជាននសមត្ថោ សណ្ហសុខុមញាណាទិគុណសម្បន្នោ កល្យាណបុថុជ្ជនសោតាបន្នាទិកោ បុគ្គលោ សរូបត្ថោ។ “**ញេយ្យ**”ន្តិ បទស្ស តាទិសេហិ វិទូហិ សណ្ហសុខុមញាណាទិនា វិជានិតព្ពំ សាសនវរំ សរូបត្ថោ។ “**នរវរស្សា**”តិ បទស្ស ឯកវិធាទិភេទស្ស សាសនវរស្ស ជនកោ អនេកគុណសម្បន្នោ តិលោកគ្គោ សរូបត្ថោ។ ឥច្ចេវំ នេត្តិយា អាទិគាថាយ សរូបត្ថោ សង្ខេបេន វិជានិតព្ពោ។

ឯវំ គស្សា អនុសន្ធាទីនំ ជានិតព្ពភាវេ សតិបិ អជានន្តោ វិយ បុច្ឆិត្វា ទោសំ អារោបេត្វា បរិហារវសេនាបិ គម្ភីរាធិប្បាយស្ស អនាកុលស្ស វិសេសជាននំ ភវិស្សតិ។ តស្មា បុច្ឆិត្វា ទោសំ រោបេត្វា បរិហារវសេន គម្ភីរាធិប្បាយំ សម្បិណ្ឌេត្វា កថយិស្សាំ។ អម្ហាកាចរិយ កិមត្ថំ “យំ លោកោ”ត្យាទិមាហ? នេត្តិប្បករណំ កាតុំ។ ឯវំ សតិ នេត្តិប្បករណភូតំ “សោឡសហារា នេត្តី”ត្យាទិកំ ឯវ វត្តព្ពំ, កស្មា តំ អវត្វា តតោ នេត្តិប្បករណតោ អញ្ញំ “យំ លោកោ បូជយតេ”ត្យាទិមាហ។ សេយ្យថាបិ សមុទ្ទំ គច្ឆន្តោ ហិមវន្តំ គច្ឆតិ, ហិមវន្តំ គច្ឆន្តោ សមុទ្ទំ គច្ឆតិ, ឯវមេវ នេត្តិប្បករណំ ករោន្តោ សាសនវរទស្សនំ ករោតីតិ? សច្ចំ, តថាបិ យស្ស សំវណ្ណនំ នេត្តិប្បករណំ កាតុកាមោ តំ សាសនវរំ បឋមំ ទស្សេតុំ “យំ លោកោ”ត្យាទិមាហ។ ឯវំ សតិ “ឯតំ សាសនវរ”ន្តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ, កស្មា “យំ លោកោ”ត្យាទិ វុត្តន្តិ? តំ សាសនវរំ ជនកេន នរវរេន និយមេត្វា ថោមេតុំ វុត្តំ។ តថាបិ “តស្ស នរវរស្សា”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ, កស្មា “យំ លោកោ”ត្យាទិ វុត្តន្តិ? តំ ជនកំ នរវរំ លោកបាលេន លោកសេដ្ឋេន សទ្ធិំ សព្ពេន លោកេន បូជនីយនមស្សនីយភាវេន ថោមេតុំ “យំ លោកោ”ត្យាទិ វុត្តំ។ បូជេន្តាបិ វន្ទិត្វា បូជេន្តិ, តស្មា “បូជយតេ”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពន្តិ? តថាបិ កេចិ កេសញ្ចិ បូជាសក្ការាទីនិ ករោន្តាបិ តេសំ អបាកដគុណតាយ នមក្ការំ ន ករោន្តិ។ ឯវំ ភគវតោ យថាភូតអព្ភុគ្គតសទ្ទតាយ បន ភគវន្តំ បូជេត្វាបិ វន្ទតិយេវាតិ ទស្សេតុំ “នមស្សតិ ចា”តិ វុត្តំ។ បូជេន្តោ, នមស្សន្តោ ច ន កទាចិយេវ, អថ ខោ សព្ពកាលន្តិ ទស្សេតុំ “សទា”តិ វុត្តំ។ តាទិសស្ស នរវរស្ស តាទិសំ សាសនវរំ សណ្ហសុខុមញាណសម្បន្នេហិ វិទូហេវ សុខុមញាណេនេវ ញេយ្យន្តិ សាសនវរំ ថោមេតុំ “វិទូហិ ញេយ្យ”ន្តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច “បូជយតេ, នមស្សតី”តិ ឯតេហិ បូជននមស្សនកិរិយាយ ហេតុភូតា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទយោ អនេកេ លោកិយលោកុត្តរគុណា បកាសិតា ហោន្តិ តេ គុណេ អាគម្ម សព្ពលោកស្ស បូជននមស្សនចេតនាយ បវត្តនតោ។ តេសុ ហិ កិញ្ចិ សរូបតោ, កិញ្ចិ អនុមានតោ សារិបុត្តត្ថេរាទយោ អនុស្សរន្តិ, បូជេន្តិ, នមស្សន្តិ។ តេន វុត្តំ “អនុស្សរេថ សម្ពុទ្ធ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៤៩)។ ឯកទេសគុណាបិ បូជារហា នមស្សនារហា, កស្មា សព្ពេបិ គុណា បកាសិតាតិ? សព្ពគុណទស្សនេន ពោធិសម្ភារសម្ភរណមហាករុណាយោគសង្ខាតហេតុញាណបហាន- អានុភាវរូបកាយសម្បត្តិសង្ខាតផលហិតជ្ឈាសយិន្ទ្រិយ- បាកកាលាគមនទេសនាញាណសង្ខាតសត្ត- បការសម្បទាវសេន ថោមនា ទស្សិតា។ តេន អត្តហិតបដិបត្តិ, បរហិតបដិបត្តិ ច និរុបក្កិលេសូបគមនាបគមនញ្ច លោកសមញ្ញានុបបវត្តិ, គទនតិធាវនញ្ច ចរណសម្បត្តិ, វិជ្ជាសម្បត្តិ ច អត្តាធិបតិតា, ធម្មាធិបតិតា ច លោកនាថអត្តនាថតា ច បុព្ពការិកតញ្ញុតា ច អបរន្តបតា, អនត្តន្តបតា ច ពុទ្ធករណធម្មពុទ្ធភាវសិទ្ធិ ច បរតារណអត្តតារណញ្ច សត្តានុគ្គហចិត្តតា, ធម្មវិគ្គហចិត្តតា ច បកាសិតា ភវន្តិ។ តេន សព្ពប្បការេន

អនុត្តរទក្ខិណេយ្យតាឧត្តមបូជនីយនមស្សនីយភាវបូជននមស្សនកិរិយាយ ច ខេត្តង្គតភាវំ បកាសេតិ។ តេន បូជនកនមស្សនកានំ យថិច្ឆិតព្ពបយោជនសម្បត្តិ បកាសិតាតិ សព្ពគុណា បកាសិតាតិ។

អាទិកល្យាណតាទិគុណសម្បត្តិយា **វរំ** អគ្គំ ឧត្តមំ, និបុណញាណគោចរតាយ បណ្ឌិតវេទនីយញ្ច, តស្មា “វរំ ញេយ្យ”ន្តិ វចនេហិ ស្វាក្ខាតតាទយោ សព្ពេ ធម្មគុណា បកាសិតា។ អរិយសច្ចបដិវេធេន សមុគ្ឃាតកិលេស សម្មោហាយេវ បរមត្ថតោ បណ្ឌិតា ពាល្យាទិសមតិក្កមនតោ, តស្មា ភាវិតលោកុត្តរមគ្គា, សច្ឆិកតសាមញ្ញផលា ច បុគ្គលា វិសេសតោ “វិទូ”តិ វុច្ចន្តិ។ តេ ហិ យថាវុត្តសាសនវរំ អវិបរីតតោ ញាតុំ, នេតុញ្ច សបរសន្តានេ សក្កុណន្តិ។ តស្មា យេ សុប្បដិបន្នតាទយោ អនេកេហិ សុត្តបទេហិ សំវណ្ណិតា, តេ អរិយសង្ឃគុណាបិ និរវសេសតោ “វិទូហី”តិ បទេន បកាសិតាតិ។ ឯវំ នេត្តិយា បឋមគាថាយ “ឯតំ សាសនវរ”ន្តិ បទេន សាសនត្តយំ សង្គណ្ហិត្វា តត្ថ ឥតរេសំ ទ្វិន្នំ អធិគមូបាយភាវតោ សព្ពសាសនមូលភូតស្ស, អត្ថតោ នេត្តិប្បករណស្ស ច វិសយភូតស្ស បរិយត្តិសាសនវរស្ស ទស្សនមុខេន សព្ពេ រតនត្តយគុណាបិ ថោមនាវសេន នយតោវ បកាសិតា ហោន្តិ។ នយតោ ហិ ទស្សិតា សព្ពេ គុណា និរវសេសា គហិតា ភវន្តិ, ន សរូបតោ។ តេនាហ ភគវន្តំ ឋបេត្វា បញ្ញវន្តានំ អគ្គភូតោ ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរោបិ ពុទ្ធគុណបរិច្ឆេទនមនុយុត្តោ “អបិច មេ ធម្មន្វយោ វិទិតោ”តិ (ទី. និ. ២.១៤៦) ភគវតាបិ –

“ឯវំ អចិន្តិយា ពុទ្ធា, ពុទ្ធធម្មា អចិន្តិយា;
អចិន្តិយេ បសន្នានំ, វិបាកោ ហោតិ អចិន្តិយោ”តិ។ (អប. ថេរ ១.១.៨២; នេត្តិ. ៩៥) –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **ពុទ្ធធម្មា**តិ ពុទ្ធគុណា។ អម្ហាកំ បន យាវជីវំ រតនត្តយគុណបរិទីបនេ អតិឧស្សាហន្តានម្បិ សរូបតោ នីហរិត្វា ទស្សេតុំ អសមត្ថភាវោ បគេវ បណ្ឌិតេហិ វេទិតព្ពោតិ។

ឥច្ចេវំ –

“យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកបាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តស្សេត សាសនវរំ, វិទូហិ ញេយ្យំ នរវរស្សា”តិ។ –

និគ្គហិតលោបវសេន វុត្តាយ គាថាយ សង្ខេបេន កថិតោ អនុសន្ធ្យាទិកោ សមត្ថោតិ។

“យំ លោកោ បូជយតេ, ស លោកបាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តំ តស្ស សាសនវរំ, វិទូហិ ញេយ្យំ នរវរស្សា”តិ។ –

គាថំ អបរេ បឋន្តិ។ តស្សាបិ អនុសន្ធ្យត្ថោ វុត្តនយោវ។ យោជនត្ថោ បន វិសេសោ។ តត្ថ ហិ សលោកបាលោ លោកោ យស្ស សត្ថុនោ នរវរស្ស **យំ សាសនវរំ** សំវណ្ណេតព្ពសហិតំ, សំវណ្ណេតព្ពំ ឯវ វា បូជយតេ ចេវ នមស្សតិ ច, **តស្ស** លោកបាលស្ស សត្ថុនោ **តំ** បូជេតព្ពំ, នមស្សិតព្ពញ្ច វិទូហេវ វិញ្ញាតព្ពំ, ឯតំ សាសនវរំ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ គហេតព្ពន្តិ យោជនា។ យោជនាការោបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយោវ។

វិគ្គហត្ថោបិ វិសេសោ។ ឥមស្មិញ្ហិ នយេ លោកំ បាលេន្តីតិ **លោកបាលា**, យថាវុត្តចតុមហារាជាទយោ។ តេហិ លោកបាលេហិ សហិតំ សព្ពលោកំ បាលេតិ លោកគ្គនាយកត្តាតិ **លោកបាលោ**តិ ភគវាបិ លោកបាលសទ្ទេន វុត្តោ។ សោ ហិ “**តស្សា**”តិ ឯត្ថ **តំ**-សទ្ទេន បរាមសីយតិ, តស្មា តស្ស លោកបាលស្ស សត្ថុនោ នរវរស្សាតិ អត្ថោ គហិតោ។ យទិ ឯវំ លោកបាលោ គុណីភូតោ អបធានោ បធានភូតំ លោកំ វិសេសេត្វា វិនិវត្តោ, កថំ តំ-សទ្ទេន បរាមសីយតីតិ? លោកវិសេសកោ សមានោបិ សាសនវរាបេក្ខតាយ ជនកសាមិភាវេន សម្ពន្ធិវិសេសភូតត្តា បធានភូតោ វិយ បរាមសីយតីតិ។ ភគវា សាសនវរស្ស សាមិភាវេន គហិតោ។ កថំ សាសនវរស្ស សាមី ភគវា សាសនវរំ បូជយតីតិ? ន ចាយំ វិរោធោ។ ពុទ្ធា ហិ ភគវន្តោ ធម្មគរុនោ, តេ សព្ពកាលំ ធម្មមបចយមានាវ វិហរន្តីតិ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ធម្មគរុធម្មាបចយមានភាវោ “យំនូនាហំ...បេ.... តមេវ ធម្មំ សក្កត្វា គរុំ កត្វា មានេត្វា បូជេត្វា ឧបនិស្សាយ វិហរេយ្យ”ន្តិ (អ. និ. ៤.២១) វុត្តោ, តស្មា លោកបាលោ ភគវា សាសនវរំ បូជយតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវំ សតិ លោកបាលោ ភគវា សាសនវរំ បូជយតីតិ អត្ថោ យុត្តោ ហោតុ, កថំ លោកបាលោ ភគវា សាសនវរំ នមស្សតីតិ យុត្តោតិ? យុត្តោវ “នមស្សតី”តិ បទស្ស គរុករណេន តន្និន្នបោណបព្ភារតិ អត្ថស្សាបិ លព្ភនតោ។ ភគវា ហិ ធម្មគរុតាយ សព្ពកាលំ ធម្មនិន្នបោណបព្ភារភាវេន វិហរតីតិ។ វុត្តញ្ចេតំ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិអាទិ។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វា សំវណ្ណនាសុ វុត្តនយេន វា ញាតព្ពន្តិ អម្ហេហិ ន វិត្ថារិយតិ។

ឯវំ បឋមគាថាយ “សាសនវរ”ន្តិ បទេន តិវិធម្បិ សាសនំ សង្គណ្ហិត្វា តត្ថ បរិយត្តិសាសនមេវ អត្ថនោ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ និយមេត្វា ទស្សេន្តោ **“ទ្វាទស បទានិ”**ត្យាទិមាហ។ អថ វា បឋមគាថាយ រតនត្តយ ថោមនេន សហ នេត្តិប្បករណគោចរវិសយំ សាសនវរំ អាចរិយេន ទស្សិតំ, “តស្ស សាសនវរំ កឹ សព្ពំយេវ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ, ឧទាហុ បរិយត្តិសាសនមេវា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បរិយត្តិសាសនភូតំ សុត្តមេវាតិ ទស្សេន្តោ **“ទ្វាទស បទានិ សុត្ត”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ “សាសនវរ”ន្តិ សាមញ្ញេន វុត្តម្បិ បរិយត្តិសុត្តមេវ សាសនវរន្តិ គហេតព្ពន្តិ អត្ថោ។ “តំ បន កតិវិធ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ទ្វាទស បទានី”**តិ វុត្តំ, សង្ខេបតោ បភេទេន ទ្វាទសវិធន្តិ អត្ថោ។ បភេទតោ ទ្វាទសវិធម្បិ ព្យញ្ជនបទអត្ថបទតោ បន ទុវិធមេវាតិ ទស្សេតុំ **“តំ សព្ពំ ព្យញ្ជនញ្ច អត្ថោ ចា”**តិ វុត្តំ។ “តស្មឹ ទ្វយេ ឯកមេវ សរូបតោ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ វិញ្ញេយ្យំ, ឧទាហុ ឧភយ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឧភយន្តិ ទស្សេតុំ **“តំ វិញ្ញេយ្យំ ឧភយ”**ន្តិ វុត្តំ។ វចនវចនីយភាវេន សម្ពន្ធេ យស្មឹ ព្យញ្ជនេ, អត្ថេ ច “សុត្ត”ន្តិ វោហារោ បវត្តោ, តំ ឧភយំ សរូបតោ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយន្តិ វិញ្ញេយ្យន្តិ អត្ថោ។ “កិន្តិ វិញ្ញេយ្យ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“កោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនំ កតម”**ន្តិ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឆព្យញ្ជនបទឆអត្ថបទភេទេន ទ្វាទសវិធំ ព្យញ្ជនបទ អត្ថបទវសេន ទុវិធំ សព្ពបរិយត្តិសង្ខាតំ សុត្តំ មម នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ សាសនវរន្តិ ញាតព្ពំ។ សរូបតោ បុច្ឆិត្វា អត្ថបទំ, ព្យញ្ជនបទញ្ច សរូបតោ ញាតព្ពន្តិ។

ឯវំ បឋមគាថាយ “សាសនវរ”ន្តិ វុត្តស្ស សុត្តស្ស បរិយត្តិភាវញ្ចេវ អត្ថបទព្យញ្ជនបទភាវេន វេទិតព្ពត្តញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស សុត្តស្ស បវិចយូបាយំ នេត្តិប្បករណំ បទត្ថវិភាគេន ទស្សេតុំ **“សោឡសហារា”**ត្យាទិមាហ។ អថ វា ទុតិយគាថាយ នេត្តិប្បករណស្ស វិសយំ សាសនវរំ និយមេត្វា ទស្សិតំ, “នេត្តិ នាម កតមា, កតិវិធា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា នេត្តិនាម ឯត្តិកាតិ សង្ខេបតោ ទស្សេតុំ **“សោឡសហារា”**ត្យាទិមាហ។ តត្ថ តស្ស សាសនស្ស សុត្តស្ស អត្ថបរិយេដ្ឋិ នេត្តិសំវណ្ណនា មយា មហាកច្ចាយនេន និទ្ទិដ្ឋា **នេត្តិ** នាម សោឡសហារសមុទាយា បញ្ចនយសមុទាយា អដ្ឋារសមូលបទ សមុទាយាតិ វិជានិតព្ពាតិ។

តេ ហារនយោ កេនដ្ឋេន **នេត្តិ** នាម? វេនេយ្យសន្តេ អរិយធម្មំ នេតីតិ នេត្តីតិ ឯវមាទិ អត្ថោ សំវណ្ណនាសុ (នេត្តិ. អដ្ឋ. គន្ថារម្ភកថា) វុត្តោវ។ ឥមាយ តតិយគាថាយបិ “មហាកច្ចានេន និទ្ទិដ្ឋា”តិ បាឋោ សុន្ទរោ។ “មហាកច្ចាយនេន និទ្ទិដ្ឋា”តិ វា បាឋោ, ន សុន្ទរោ។ លក្ខណញ្ហិ មយា ហេដ្ឋា វុត្តន្តិ។ “សោឡសហារាទិសមុទាយា នេត្តី”តិ វុត្តា, តេ ហារា សុត្តស្ស ព្យញ្ជនវិចយោ វា ហោន្តិ, អត្ថវិចយោ វា, នយា ច ព្យញ្ជនវិចយោ វា ហោន្តិ, អត្ថវិចយោ វាតិ វិចារណាយំ សតិ “ឥមេ ឥមស្ស វិចយោ”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“ហារា ព្យញ្ជនវិចយោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ហារា សុត្តស្ស ព្យញ្ជនវិចយោ ហោន្តិ, ន អត្ថវិចយោ សោឡសហារានំ មូលបទនិទ្ធារណំ វជ្ជេត្វា ព្យញ្ជនមុខេនេវ សំវណ្ណនាភាវតោ។ តយោ បន នយា សុត្តស្ស អត្ថវិចយោ ហោន្តិ, តិណ្ណំ នយានំ មូលបទសង្ខាតអវិជ្ជាទិសភាវធម្មនិទ្ធារណមុខេនេវ សុត្តស្ស អត្ថសំវណ្ណនាភាវតោតិ។

“តំ ឧភយំ សុត្តេ សំវណ្ណនាភាវេន កេនចិ កត្ថចិយេវ យោជេតព្ពំ, ឧទាហុ សព្ពថា សព្ពត្ថ យោជិត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ តំ ឧភយំ សព្ពត្ថ សុត្តេសុ សព្ពថា យោជិតន្តិ ទស្សេតុំ **“ឧភយំ បរិគ្គហីត”**ន្តិ វុត្តំ។ ហារា ចេវ នយា ច ឧភយំ សុត្តស្ស អត្ថនិទ្ធារណវសេន បរិតោ សមន្តតោ គហិតំ សព្ពថា សុត្តេសុ យោជិតន្តិ។

“ហារាទិសមុទាយភូតំ នេត្តិសង្ខាតំ សុត្តំ កថំ សំវណ្ណេតព្ពំ សុត្តំ សំវណ្ណេតី”តិ វត្តព្ពភាវតោ វុត្តំ **“វុច្ចតិ សុត្តំ យថាសុត្ត”**ន្តិ។ នេត្តិសង្ខាតំ សំវណ្ណនាសុត្តំ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តានុរូបំ យថា យេន យេន ទេសនាហារេន វា អញ្ញេន វា សំវណ្ណេតព្ពំ, តេន តេន **វុច្ចតិ** សំវណ្ណេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា “នេត្តិសង្ខាតំ សុត្តំ កិត្តកំ សំវណ្ណេតព្ពំ សុត្តំ សំវណ្ណេតី”តិ វត្តព្ពភាវតោ វុត្តំ **“វុច្ចតិ សុត្តំ យថាសុត្ត”**ន្តិ។ តត្ថ **យថាសុត្តំ** យំ យំ សុត្តំ ភគវតា វុត្តំ, តំ តំ សព្ពំ សុត្តំ នេត្តិសង្ខាតំ សុត្តំ **វុច្ចតិ** វទតិ អស្សាទាទីនវទស្សនវសេន សំវណ្ណេតីតិ។ តេន វុត្តំ “នេត្តិនយេន ហិ សំវណ្ណេតុំ អសក្កុណេយ្យំ នាម សុត្តំ នត្ថី”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. សង្គហវារវណ្ណនា)។

“យំ យំ ភគវតា ទេសិតំ សុត្តំ នេត្តិសំវណ្ណនាយ សំវណ្ណិតំ, សា សំវណ្ណេតព្ពា ទេសនា ច វិញ្ញេយ្យា, ឧទាហុ ទេសិតព្ពញ្ចា”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“យា ចេវ ទេសនា”**ត្យាទិមាហ។ យា ចេវ ទេសនា បាឡិ សំវណ្ណិតា, សា ច, តាយ ទេសនាយ ទេសិតំ យំ ធម្មជាតំ, តញ្ច ឧភយំ វិមុត្តាយតនទេសនាសីសេន បរិចយំ ករោន្តេហិ ឯកន្តេន វិញ្ញេយ្យំ ឧភយស្សេវ អនុបាទិសេសបរិនិព្ពានបរិយោសានានំ សម្បត្តីនំ ហេតុភាវតោ។ “តស្ស ឧភយស្ស វិជាននេ សាធេតព្ពេ សាធេតព្ពស្ស វិជាននស្ស ហេតុភូតា កតមា អនុបុព្ពី”តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ វុត្តំ **“តត្រា”**ត្យាទិ។ តត្ថ **តត្រ** វិជាននេ សាធេតព្ពេ សុត្តាទិនវង្គស្ស សាសនស្ស អត្ថបរិយេសនា អត្ថវិចារណា ហារនយានំ **អយំ អនុបុព្ពី** វិជាននស្ស សាធេតព្ពស្ស ហេតុភូតា អនុបុព្ពី នាមាតិ អត្ថោ។ អថ វា តស្ស ឧភយស្ស វិជាននេ សាធេតព្ពេ សុត្តាទិនវង្គស្ស សាសនស្ស អត្ថបរិយេសនាយ អត្ថវិចារណាយ អយំ អនុបុព្ពី វិ

ជាននស្ស សាធេតព្ពស្ស ហេតុភូតា អនុបុព្ពី នាមាតិ។ អថ វា វក្ខមានាយ ហារនយានុបុព្ពិយា នវវិធ សុត្តន្តបរិយេសនា វិជាននស្ស ហេតុភូតាតិ វេទិតព្ពា។ តេនាការេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** តិធា វុត្តាតិ។

សង្គហវារស្ស អត្ថវិភាវនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទ្ទេសវារអត្ថវិភាវនា

១. ឯវំ សង្គហវារេន សង្ខេបតោ ទស្សិតេ ហារាទយោ ឥទានិ វិភាគេន ទស្សេតុំ “**តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា**”តិអាទិទេសនា អារទ្ធា ។ អថ វា សោឡសហារាទិសមុទាយា នេត្តិ នាម មយា មហាកច្ចានេន និទ្ទិដ្ឋាតិ វុត្តោ, “កតមេ តេ សោឡស ហារា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វុត្តំ “**តត្ថ សោឡស ហារា**”ត្យាទិ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសហារាទីសុ។ ទេសនា ហារោ, វិចយោ ហារោ…បេ…. សមារោបនោ ហារោតិ ឥមេ សោឡស ហារាតិ ទដ្ឋព្ពា។

តត្ថ សព្ពសាធារណត្តា ហារបទស្ស វចនត្ថោ បឋមំ វត្តព្ពោ។ កេនដ្ឋេន ហារាតិ? ហរីយន្តិ ឯតេហីតិ **ហារា**។ ឯតេហិ សំវណ្ណនាវិសេសេហិ សំវណ្ណិយេសុ សុត្តគេយ្យាទីសុ អញ្ញាណសំសយវិបល្លាសា ហរីយន្តិ, ឥតិ អញ្ញាណាទិហរណការណត្តា “ឯតេហី”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋា សំវណ្ណនាវិសេសា **ហារា** នាម, ហរ-ធាតុយា អាចរិយស្ស វចីភេទសទ្ទោ, តំសមុដ្ឋាបកោ ចិត្តប្បាទោ ច មុខ្យត្ថោ, វេនេយ្យានំ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តស្ស អត្ថជាននាទិញាណសម្បយុត្តចិត្តប្បាទោ ការណូបចារត្ថោ, តស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយភូតានំ សំវណ្ណនាវិសេសានំ ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិផលូបចារត្ថោ, ឥតិ-សទ្ទេន សា ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិយេវ បរាមសីយតិ។ តំសត្តិសម្បន្នា សំវណ្ណនាវិសេសា ណ-បច្ចយត្ថា ហោន្តិ។ ឯស នយោ ឯវរូបេសុ ឋានេសុបិ។ វិត្ថារោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១) វុត្តោ ឯវ។

អសាធារណតោ បន ទេសីយតិ ឯតាយាតិ **ទេសនា**។ ឯតាយ សំវណ្ណនាយ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តត្ថោ ទេសីយតិ សំវណ្ណីយតិ សំវណ្ណនានុសារេន ញាបីយតិ, ឥតិ ញាបនការណត្តា “ឯតាយា”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋា វិសេសសំវណ្ណនា **ទេសនា** នាម, ន បាឡិទេសនា, បាឡិទេសនាយ សំវណ្ណេតព្ពសំវណ្ណនាភាវេន សហចរណតោ វា ទេសនា។ កិញ្ចាបិ អញ្ញេ ហារា ទេសនាបាឡិសង្ខាតស្ស សុត្តស្ស អត្ថសំវណ្ណនាភាវតោ ទេសនាយ សហចារិនោ ហោន្តិ, អយំ បន ហារោ យេភុយ្យេន យថារុតវសេនេវ វិញ្ញាយមានត្តា បាឡិទេសនាយ សហ ចរតីតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, ន តថា បរេ។ ន ហិ អស្សាទាទីនវនិស្សរណាទិសន្ទស្សនលក្ខណរហិតា បាឡិទេសនា អត្ថិ, អយញ្ច ហារោ អស្សាទាទិសន្ទស្សនលក្ខណោតិ។

វិចិយន្តិ ឯតេនាតិ **វិចយោ**។ ឯតេន សំវណ្ណនាវិសេសេន សុត្តេ បទបញ្ហាទយោ វិចិយន្តិ, ឥតិ វិចារណការណត្តា សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **វិចយោ** នាម។ កត្វត្ថាធិករណត្ថាបិ លព្ភន្តិ។ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេន បទបញ្ហាទិវិចយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **វិចយោ ហារោ**។

យុត្តាយុត្តិ វិចារីយតិ ឯតាយាតិ **យុត្តិ**។ ឯតាយ វិសេសសំវណ្ណនាយ សព្ពេសំ ហារានំ ភូមិគោចរានំ យុត្តាយុត្តិ វិចារីយតិ, ឥតិ វិចារណការណត្តា “ឯតាយា”តិ បទេន និទ្ទិដ្ឋា វិសេសសំវណ្ណនា **យុត្តិ** នាម។ ឥធ ឧត្តរបទលោបោ ទដ្ឋព្ពោ, យុត្តិយា វិចារណា, វិចារណីយភាវេន សហចរណតោ វា យុត្តិ។ សព្ពហារានំ ភូមិគោចរានំ យុត្តាយុត្តិវិចារណលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **យុត្តិ ហារោ**។

បទតិ បវត្តេតិ ផលំ ឯតេនាតិ **បទំ**, ការណំ។ ឋន្តិ តិដ្ឋន្តិ ឯត្ថ ផលានិ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ **ឋានំ**, ការណំ។ បទញ្ច តំ ឋានញ្ចាតិ **បទដ្ឋានំ**, អាសន្នការណំ។ សុត្តេ អាគតធម្មានំ បទដ្ឋានំ វិចារីយតិ ឯតាយាតិ **បទដ្ឋានា**, វិសេសសំវណ្ណនា, វិចារណលោបោវ, សុត្តេ អាគតធម្មានំ បទដ្ឋានានំ, តេសញ្ច បទដ្ឋានានំ វិចារណលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **បទដ្ឋានោ ហារោ**។

សុត្តេ អវុត្តាបិ សមានលក្ខណា ធម្មា លក្ខីយន្តិ ឯតេន សំវណ្ណនាវិសេសេនាតិ **លក្ខណោ**, សុត្តេ វុត្តេន ធម្មេន សមានលក្ខណានំ ធម្មានំ អវុត្តានម្បិ និទ្ធារណលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **លក្ខណោ ហារោ**។

សុត្តេ ទស្សិយមានា និព្ពចនាទយោ ចត្តារោបិ វិយូហីយន្តិ វិភាគេន សម្បិណ្ឌីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ **ព្យូហោ**, ចតុន្នំ និព្ពចនាទីនំ ព្យូហោ **ចតុព្យូហោ**។ និព្ពចនាធិប្បាយព្យញ្ជនានញ្ចេវ ទេសនានិទានស្ស ច បុព្ពាបរេន សទ្ធឹ សន្ទស្សនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **ចតុព្យូហោ ហារោ**។

ទេសនាយ គហិតធម្មេន សភាគា, វិសភាគា ច ធម្មា អាវដ្ដីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ **អាវដ្ដោ**, ទេសនាយ គហិតធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មវសេន អាវដ្ដនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **អាវដ្ដោ ហារោ**។

អសាធារណាសាធារណានំ សំកិលេសធម្មេ, វោទានធម្មេ ច សាធារណាសាធារណតោ, បទដ្ឋានតោ, ភូមិតោ ច វិភជនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **វិភត្តិ ហារោ**។

សុត្តេ និទ្ទិដ្ឋា ធម្មា បដិបក្ខវសេន បរិវត្តីយន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វាតិ **បរិវត្តោ**, សុត្តេ និទ្ទិដ្ឋានំ ធម្មានំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **បរិវត្តនោ ហារោ**។

សុត្តេ វុត្តស្ស ឯកស្សេវ អត្ថស្ស វាចកំ វិវិធំ វចនំ ឯត្ថ សំវណ្ណនាវិសេសេតិ វិវចនំ, វិវចនមេវ **វេវចនំ**, សុត្តេ វុត្តេ ឯកស្មឹ អត្ថេ អនេកបរិយាយសទ្ទយោជនាលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **វេវចនោ ហារោ**។

សុត្តេ វុត្តា អត្ថា បការេហិ ញាបីយន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វាតិ **បញ្ញត្តិ**, ឯកេកស្ស ធម្មស្ស អនេកាហិ បញ្ញត្តីហិ បញ្ញាបេតព្ពាការលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **បញ្ញត្តិ ហារោ**។

សុត្តាគតា ធម្មា បដិច្ចសមុប្បាទាទីសុ ឱតរិយន្តិ អនុប្បវេសីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ **ឱតរណោ**, បដិច្ចសមុប្បាទាទិមុខេហិ សុត្តត្ថស្ស ឱតរណលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **ឱតរណោ ហារោ**។

សុត្តេ បទបទត្ថបញ្ហារម្ភា សោធីយន្តិ សមាធីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ **សោធនោ**, សុត្តេ បទបទត្ថបញ្ហារម្ភានំ សោធនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **សោធនោ ហារោ**។

សាមញ្ញវិសេសភូតា ធម្មា វិនា វិកប្បេន អធិដ្ឋីយន្តិ អនុប្បវត្តីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ **អធិដ្ឋានោ**, សុត្តាគតានំ ធម្មានំ អវិកប្បនវសេន សាមញ្ញវិសេសនិទ្ធារណលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **អធិដ្ឋានោ ហារោ**។

យោ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច ផលំ បរិករោតិ អភិសង្ខរោតិ, ឥតិ សោ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច **បរិក្ខារោ**, យោ សំវណ្ណនាវិសេសោ តំ បរិក្ខារំ ហេតុញ្ចេវ បច្ចយញ្ច អាចិក្ខតិ, ឥតិ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **បរិក្ខារោ** នាម។ សុត្តេ អាគតធម្មានំ បរិក្ខារសង្ខាតេ ហេតុបច្ចយេ និទ្ធារេត្វា សំវណ្ណនាលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **បរិក្ខារោ ហារោ**។

សុត្តេ អាគតធម្មា បទដ្ឋានាទិមុខេន សមារោបីយន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ **សមារោបនោ**, សុត្តេ អាគតធម្មានំ បទដ្ឋានវេវចនភាវបហានសមារោបនវិចារណលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **សមារោបនោ ហារោ**។ ភាវសាធនវសេនាបិ សព្ពត្ថ វចនត្ថោ វត្តព្ពោតិ តស្សាបិ វសេន យោជេតព្ពន្តិ។ សេសំ សំវណ្ណនានុសារេន ញាតព្ពន្តិ។

“តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា ទេសនា”ត្យាទិនា ហារសរូបំ វុត្តំ, កិមត្ថំ “តស្សានុគីតិ”ត្យាទិ វុត្តន្តិ? អនុគីតិគាថាយ សុខគ្គហណត្ថំ បុន “**តស្សានុគីតិ ទេសនា វិចយោ យុត្តិ**”ត្យាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តស្សា**តិ ហារទ្វេសស្ស។ **អនុគីតី**តិ អនុ បច្ឆា គាយនគាថា។ **បញ្ចទសោ**តិ បញ្ចទសមោ។ **សោឡសោ**តិ សោឡសមោ។ **អត្ថតោ អសំកិណ្ណា**តិ ទេសនាទិបទត្ថតោ លក្ខណត្ថតោ សង្ករតោ រហិតា។ តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** “សោ ច នេសំ អសង្ករោ លក្ខណនិទ្ទេសេ សុបាកដោ ហោតី”តិ។ សេសំ សំវណ្ណនានុសារេន ញាតព្ពន្តិ។ “កេចិ ហារា កេហិចិ ហារេហិ សំកិណ្ណា វិយ ទិស្សន្តិ, កស្មា អសំកិណ្ណាតិ ញាតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា វុត្តំ “**ឯតេសញ្ចេវា**”តិអាទិ។ តត្ថ **ឯតេសញ្ចេវ ភវតី**តិ ឯតេសំ សោឡសន្នំ ហារានំ យថា យេនាការេន អសង្ករោ ហោតិ, តថា អសង្ករាការេន ភវតិ។ អយតិ បវត្តតិ នយវិភត្តីតិ **អយោ**, វិត្ថារេន អយាតិ **វិត្ថារតយា**, ត-ការោ មិស្សកទោសាបគមត្ថាយ អាគតោ, នយវិភត្តិវិសេសវចនំ។ នយេន ញាយេន វិភត្តិ **នយវិភត្តិ**, ន បញ្ចនយវិភត្តាហារានំ វិត្ថារេន បវត្តា ញាយវិភត្តិ តថា អសង្ករាការេន ភវតិ តស្មឹ អសំកិណ្ណាតិ ញាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

២. សោឡស ហារា សរូបតោ វុត្តា, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតា, “កតមេ បញ្ច នយា”តិ វត្តព្ពភាវតោ តថា បុច្ឆិត្វា សរូបតោ ឧទ្ទិសិតុំ “**តត្ថ កតមេ បញ្ច នយា**”ត្យាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ ហារេ ឧទ្ទិសិត្វា ឥទានិ នយេ ឧទ្ទិសិតុំ ‘តត្ថ កតមេ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២) វុត្តំ។ “តត្ថ នយន្តិ សំកិលេសេ, វោទានេ ច វិភាគតោ ញាបេន្តីតិ **នយា**, នីយន្តិ វា តានិ ឯត្ថ, ឯតេហិ វាតិ **នយា**”តិអាទិនា (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២) **អដ្ឋកថាយំ** វិត្ថារេន វចនត្ថោ វុត្តោ។ **នី**-ធាតុយា នន្ទិយាវដ្ដាទិនយានុសារេន សំកិលេសេ, វោទានេ ច អាលម្ពិត្វា បវត្តោ ញាណសម្បយុត្តចិត្តុប្បាទោ មុខ្យត្ថោ, នន្ទិយាវដ្ដាទិនយានំ ឧបនិស្សយបច្ចយសត្តិ ផលូបចារតោ គហិតា, ឥតិ-សទ្ទោ តំ ផលូបចារតោ គហិតសត្តឹ បរាមសិ, តំសត្តិសហិតា នន្ទិយាវដ្ដាទិនយា អ-បច្ចយត្ថា។

តណ្ហាអវិជ្ជាហិ សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តស្ស, សមថវិបស្សនាហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **នន្ទិយាវដ្ដោ នយោ**។ តត្ថ **ចតុសច្ចន្តិ** តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច ភវមូលត្តា សមុទយសច្ចំ, អវសេសា តេភូមកា ធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, សមថវិបស្សនា មគ្គសច្ចំ, តេន បត្តព្ពា អសង្ខតធាតុ និរោធសច្ចន្តិ។

តីហិ អវយវេហិ លោភាទីហិ សំកិលេសបក្ខេ, តីហិ អវយវេហិ អលោភាទីហិ ច វោទានបក្ខេ បុក្ខលោ សោភនោតិ **តិបុក្ខលោ,** អកុសលមូលេហិ សំកិលេសបក្ខស្ស, កុសលមូលេហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **តិបុក្ខលោ**។

សីហស្ស ភគវតោ វិក្កីឡិតំ ឯត្ថ នយេតិ **សីហវិក្កីឡិតោ,** សុភសញ្ញាទីហិ វិបល្លាសេហិ សកលសំកិលេសបក្ខស្ស, សទ្ធិន្ទ្រិយាទីហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **សីហវិក្កីឡិតនយោ**។

អត្ថនយត្តយទិសាភាវេន កុសលាទិធម្មានំ អាលោចនំ **ទិសាលោចនំ**។ តស្ស តស្ស អត្ថនយស្ស យោជនត្ថំ កតេសុ សុត្តស្ស អត្ថវិស្សជ្ជនេសុ យេ វោទានាទយោ, សំកិលេសិកា ច តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាភូតា ធម្មា សុត្តតោ និទ្ធារេត្វា កថិតា, តេសំ យថាវុត្តធម្មានំ ចិន្តនេវ "អយំ បឋមា ទិសា, អយំ ទុតិយា ទិសា"តិអាទិនា អាលោចនំ **ទិសាលោចនំ**។

តថា អាលោចិតានំ ធម្មានំ អត្ថនយត្តយយោជនេ សមានយនតោ អង្កុសោ វិយាតិ **អង្កុសោ,** តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាភូតានំ កុសលាទិធម្មានំ សមានយនំ **អង្កុសោ នយោ**។

លញ្ឆេតីតិ **លញ្ជកោ**។ យោ នយោ សុត្តត្ថំ លញ្ឆេតិ បកាសេតិ, ឥតិ លញ្ជនតោ បកាសនតោ សោ នយោ លញ្ជកោ នាម, នយោ ច សោ លញ្ជកោ ចាតិ **នយលញ្ជកោ**។ នយលញ្ជកោ បឋមោ នន្ទិយាវដ្ដោ នាម, នយលញ្ជកោ ទុតិយោ តិបុក្ខលោ នាម, នយលញ្ជកោ តតិយោ សីហវិក្កីឡិតោ នាមាតិ យោជេតព្ពោ។

ឧគ្គតានំ វិសេសេន ឧគ្គតោតិ **ឧត្តមោ,** តំ ឧត្តមំ។ **គតា**តិ ញាតា, មតាតិ អត្ថោ។ "មតា"តិ វា បាឋោ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយានុសារេនបិ សំវណ្ណនានុសារេនបិ ជានិតព្ពន្តិ។

យថាវុត្តនយវិសេសសំវណ្ណនាយ ដីកាយំ –

> "សម្ពហាទី ឧបាទាយ លោកសង្កេតសិទ្ធា វោហារមត្តតា **សម្មុតិសភាវោ,** បថវីផស្សាទីនំ កក្ខឡផុសនាទិលក្ខណំ **បរមត្ថសភាវោ**។ អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបោ – យស្មិំ ភិន្នេ, ឥតរាបោហេ វា ចិត្តេន កតេ ន តថា ពុទ្ធិ, ឥទំ **សម្មុតិសច្ចំ** យថា ឃដេ, សសម្ភារជលេ ច, តព្ពិបរិយាយេន **បរមត្ថសច្ច**"ន្តិ –

វចនេ ឃដកថលអាបជលកទ្ទមាទិសង្ខាតំ សម្ពហាទី ឧបាទាយ លោកស្ស បុព្ពេ ឃដកថលអាបជលកទ្ទមាទិសង្កេតសិទ្ធា ឃដកថលអាបជលកទ្ទមាទិវោហារមត្តតា **សម្មុតិសភាវោ** សង្កេតវសេន អវិតថត្តា។ បថវីអាទីនំ កក្ខឡាទិលក្ខណំ, ផស្សាទីនំ ផុសនាទិលក្ខណំ **បរមត្ថសភាវោ**។ "យទិ ឯវំ ឃដាទិកេ អភិន្នេ វា អាបាទិកេ វា អនុរូបេន ឩនភាវេន អប្បវត្តមានេ វា សតិ សម្មុតិភាវោ ហោតុ, ភិន្នេ វា ឩនេ វា កថំ សម្មុតិភាវោ ភវេយ្យ, បថវីផស្សាទីនម្បិ ភិជ្ជមានត្តា, កក្ខឡផុសនាទីនញ្ច បថវីផស្សាទីហិ អនញ្ញត្តា កថំ បរមត្ថសភាវោ ភវេយ្យ, កតមេន សង្ខេបេន អត្ថេន សម្មុតិសភាវោ, បរមត្ថសភាវោ ច អម្ហេហិ ជានិតព្ពោ"តិ វត្តព្ពភាវតោ **"អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបោ"**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯត្ថា**តិ ឯតេសុ សម្មុតិសភាវបរមត្ថសភាវេសុ **អយំ** នយោ វុច្ចមានោ **សង្ខេបោ** អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យស្មិំ ឃដាទិកេ ភិន្នេ សតិ តតោ ឃដាទិតោ ឥតរោ កថលាទិភាវោ ចិត្តេន បុព្ពេ កតេន យថា យេន កថលាទិវោហារេន ភវតិ, យស្មិំ អាបាទិកេ សម្ភារជលាទិកេ ឩនភាវេន បវត្តមានេ សតិ វា តតោ អាបាទិតោ ឥតរោ កទ្ទមាទិភាវោ ចិត្តេន បុព្ពេ កតេន យថា យេន កទ្ទមាទិវោហារេន ភវតិ, តថា តេន វោហារេន ពុទ្ធិ កថលាទិសភាវជាននំ កទ្ទមាទិសភាវជាននំ ភវតិ, ឥទំ អភិន្នេ ឃដាទិកំ វា ភិន្នេ កថលាទិកំ វា អនូនេ អាបាទិកំ វា ឩនេ កទ្ទមាទិកំ វា សព្ពំ សម្មុតិសច្ចំ ហោតេវ។ "កទ្ទមស្មិំ ភិន្នេ, កទ្ទមស្មិំ ឩនេ វា សតិ ឥតរោ សម្មុតិសភាវោ"តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ **"ឃដេ, សម្ភារជលេ ចា"**តិ វុត្តំ។

សម្មុតិសច្ចសភាវោ តុម្ហេហិ វុត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ បរមត្ថសច្ចសភាវោ”តិ វត្តុកាមតោ “**តព្ពិបរិយាយេន បរមត្ថសច្ច**”ន្តិ វុត្តំ។ បថវីអាទីនំ កក្ខឡាទិលក្ខណតោ ឥតរស្ស ផុសនាទិលក្ខណស្ស អសម្ភវតោ, ផស្សាទីនញ្ច ផុសនាទិលក្ខណតោ ឥតរស្ស កក្ខឡាទិលក្ខណស្ស អសម្ភវតោ បថវីផស្សាទីនំ លក្ខឡផុសនាទិលក្ខណំ បរមត្ថសច្ចំ ហោត្វេវាតិ ឥមស្មឹ សង្ខេបត្ថេ គហិតេ កោចិ វិរោធោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោតិ។

៣. បញ្ច នយា សរូបតោ អាចរិយេន ឧទ្ទិដ្ឋា, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតា, “យានិ បទានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ ឧទ្ទិដ្ឋានិ, កតមានិ តានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**តត្ថ កតមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ**”ត្យាទិមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ នយេបិ ឧទ្ទិសិត្វា ឥទានិ មូលបទានិ ឧទ្ទិសិតុំ ‘តត្ថ កតមានី’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ កុសលានិ នវ បទានិ, អកុសលានិ នវ បទានិ អដ្ឋារស មូលបទានីតិ ទដ្ឋព្ពានីតិ យោជនា។ មូលន្តិ បតិដ្ឋហន្តិ ឯតេហិ នយា, បតិដ្ឋានវិភាគា ចាតិ **មូលានិ**, បទន្តិ បតិដ្ឋហន្តិ ឯត្ថ នយា, បដ្ឋានវិភាគា, អធិគមា ចាតិ **បទានិ**, វុត្តប្បការវឌ្ឍេន មូលានិ ច តានិ បទានិ ចាតិ **មូលបទានិ**។ កុច្ឆិតេ បាបធម្មេ សលយន្តីតិ **កុសលានិ**, កុសេ រាគាទយោ លុនន្តីតិ **កុសលានិ**, កុសា វិយ លុនន្តីតិ **កុសលានិ**, កុសេន ញាណេន លាតព្ពានិ បវត្តេតព្ពានីតិ **កុសលានិ**។ កុសលានំ បដិបក្ខានីតិ **អកុសលានិ** អ-សទ្ទោ ចេត្ថ បដិបក្ខត្ថោតិ។

នវ បទានិ កុសលានិ, នវ បទានិ អកុសលានីតិ គណនបរិច្ឆេទតោ, ជាតិភេទតោ ច ឧទ្ទិដ្ឋានិ, “កតមានិ តានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា នវ បទានិ អកុសលានិ បច្ចាសត្តិន្យាយេន សរូបតោ ទស្សេតុំ “**កតមានិ នវ បទានិ អកុសលានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “ឯវំ គណនបរិច្ឆេទតោ, ជាតិភេទតោ ច មូលបទានិ ទស្សេត្វា ឥទានិ សរូបតោ ទស្សេន្តោ សំកិលេសបក្ខំយេវ បឋមំ ឧទ្ទិសតិ ‘តណ្ហា’តិអាទិនា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣) –

វុត្តំ។ តត្ថ រូបាទិកេ ខន្ធេ តសតិ បរិតសតីតិ **តណ្ហា**។ អវិន្ទិយំ កាយទុច្ចរិតាទឹ វិន្ទតីតិ **អវិជ្ជា** , វិន្ទិយំ កាយសុចរិតាទឹ ន វិន្ទតីតិ **អវិជ្ជា**, វិជ្ជាយ បដិបក្ខាតិ វា **អវិជ្ជា**។ លុព្ភន្តិ តេនាតិ **លោភោ**, លុព្ភតីតិ វា **លោភោ**, លុព្ភនំ វា **លោភោ**។ **ទោសមោហេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ អសុភេ រូបក្ខន្ធាទិកេ “សុភ”ន្តិ បវត្តា សញ្ញា **សុភសញ្ញា**។ ទុក្ខទុក្ខាទិកេ “សុខ”ន្តិ បវត្តា សញ្ញា **សុខសញ្ញា**។ អនិច្ចេ សង្ខារធម្មេ “និច្ច”ន្តិ បវត្តា សញ្ញា **និច្ចសញ្ញា**។ អនត្តសភាវេសុ ចក្ខាទីសុ ខន្ធេសុ “អត្តា”តិ បវត្តា សញ្ញា **អត្តសញ្ញា។ យត្ថា**តិ យេសុ បទេសុ សព្ពោ អកុសលបក្ខោ សង្គហំ សមោសរណំ គច្ឆតិ, តានិ បទានិ អកុសលានីតិ យោជនា។ **សង្គហំ** គណនំ។ **សមោសរណំ** សមារោបនំ។

បច្ចនីកធម្មេ ឧទ្ធច្ចាទិកេ នីវរណេ សមេតិ វូបសមេតិ តទង្គវិក្ខម្ភនវសេនាតិ **សមថោ**។ សង្ខារេ អនិច្ចាទីហិ វិវិធេហិ អាការេហិ បស្សតីតិ **វិបស្សនា**។ លោភស្ស បដិបក្ខោ **អលោភោ**។ ទោសស្ស បដិបក្ខោ **អទោសោ**។ មោហស្ស បដិបក្ខោ **អមោហោ**។ ឯត្ថាបិ **អ**-សទ្ទោ បដិបក្ខត្ថោ, ន អភាវត្ថាទិកោតិ អធិប្បាយោ។ អសុភេ រូបក្ខន្ធាទិកេ, ចក្ខាទិម្ហិ វា “អសុភ”ន្តិ បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តុប្បាទា **អសុភសញ្ញា**, វិសេសតោ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ ។ ទុក្ខទុក្ខតាទីសុ “ទុក្ខ”ន្តិ បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តុប្បាទា **ទុក្ខសញ្ញា**, វិសេសតោ វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។ អនិច្ចេ ខន្ធាទិកេ វិបរិណាមធម្មេ “អនិច្ច”ន្តិ បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តុប្បាទា **អនិច្ចសញ្ញា**, វិសេសតោ ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។ អនត្តសភាវេ ខន្ធេ, ចក្ខាទិម្ហិ វា “អនត្តា”តិ បវត្តា សញ្ញាបធានចិត្តុប្បាទា **អនត្តសញ្ញា**, វិសេសតោ ធម្មានុបស្សនាសតិបធានំ។ បញ្ញាសតិសីសេន ហិ បវត្តា អយំ ទេសនា។ តេន វុត្តំ ភគវតា “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, សតិពលំ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ, ឯត្ថ សតិពលំ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។ **យត្ថា**តិ យេសុ បទេសុ សព្ពោ កុសលបក្ខោ សង្គហំ សមោសរណំ គច្ឆតិ, តានិ បទានិ កុសលានីតិ យោជនា។

ឧទ្ទានន្តិ ឧទ្ធំ ទានំ រក្ខណំ ឧទ្ទានំ, សង្គហវចនន្តិ អត្ថោ។ ឧទ្ទានេ អវុត្តេ សតិ ហេដ្ឋា វុត្តស្ស អត្ថស្ស វិប្បកិណ្ណភាវោ ទិន្នោ វិយ ភវេយ្យ, តស្មា វិប្បកិណ្ណភាវស្ស និវារណត្ថំ ឧទ្ទានន្តិ អធិប្បាយោ។ **ចតុរោ ច វិបល្លាសា**តិ សុភសុខនិច្ចអត្តសញ្ញា។ កិលេសា ភវន្តិ ឯត្ថ នវបទេសូតិ **ភូមី**, កិលេសានំ ភូមីតិ **កិលេសភូមី**, កិលេសបវត្តនដ្ឋានានិ នវ បទានីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ចតុរោ សតិបដ្ឋានាតិ អសុភទុក្ខអនិច្ចអនត្តសញ្ញា។ **ឥន្ទ្រិយភូមី**តិ សទ្ធាទីនំ វិមុត្តិបរិបាចនិន្ទ្រិយានំ ភូមិ បវត្តនដ្ឋានានិ សមោសរណដ្ឋានានិ។

នវហិ កុសលបទេហិ កុសលបក្ខា **យុជ្ជន្តិ** យោជីយន្តិ, **នវហិ** អកុសលបទេហិ អកុសលបក្ខា **យុជ្ជន្តិ** យោជីយន្តិ។ នវហិ កុសលបទេហិ សហ កុសលបក្ខា **យុជ្ជន្តិ** យុជ្ជន្តា ភវន្តិ, នវហិ អកុសលបទេហិ សហ អកុសលបក្ខា **យុជ្ជន្តិ** យុជ្ជន្តា ភវន្តីតិ ឧទ្ទេសវារេ វុត្តាវសេសោ សំវណ្ណនានុសារេន វិជានិតព្ពោ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

ឧទ្ទេសវារស្ស អត្ថវិភាវនា និដ្ឋិតា។

៣. និទ្ទេសវារអត្ថវិភាវនា

សោឡសហារនិទ្ទេសវិភាវនា

៤. ហារាទីសុ សមុទាយស្ស នេត្តិប្បករណស្ស ឧទ្ទេសោ ឧទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ និទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឧទ្ទិដ្ឋេ ហារាទយោ និទ្ទិសិតុំ **“តត្ថ សង្ខេបតោ នេត្តី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ ឧទ្ទិដ្ឋេ ហារាទយោ និទ្ទិសិតុំ ‘តត្ថ សង្ខេបតោ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤) វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្មិំ “តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា? ទេសនា វិចយោ”តិអាទិឧទ្ទេសបាឋេ។ **សង្ខេបតោ**តិ សមាសតោ។ **នេត្តី**តិ នេត្តិប្បករណំ។ **កិត្តិតា**តិ កថិតា, ឥទានិ និទ្ទេសតោ កថេស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

“**១**. អស្សាទាទីនវតា, និស្សរណម្បិ ច ផលំ ឧបាយោ ច។

អាណត្តី ច ភគវតោ, យោគីនំ ទេសនាហារោ”តិ។ –

គាថាយំ យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន សុត្តេ អាគតា អស្សាទោបិ **អាទីនវតា** អាទីនវោបិ និស្សរណម្បិ ផលម្បិ ឧបាយោបិ **យោគីនំ** អត្ថាយ ភគវតោ អាណត្តិបិ ឥមេ ធម្មា ទស្សិតា សំវណ្ណិតា សំវណ្ណនាវសេន ញាបិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **ទេសនាហារោ** នាមាតិ អត្ថយោជនា។

វចនត្ថាទយោ **អដ្ឋកថាយំ** វិត្ថារតោ វុត្តាវ, តស្មា កិញ្ចិមត្តមេវ កថេស្សាមិ។ អស្សាទីយតេតិ **អស្សាទោ,** កោ សោ? សុខំ, សោមនស្សំ, ឥដ្ឋារម្មណភូតា បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ច។ អស្សាទេតិ ឯតាយាតិ វា **អស្សាទោ,** កោ សោ? តណ្ហា, វិបល្លាសា ច។ វិបល្លាសវសេន ហិ ឯកច្ចេ សត្តា អនិដ្ឋម្បិ អារម្មណំ ឥដ្ឋាការេន អស្សាទេន្តិ។

អាកុសំ កម្មេន ទីនំ ទុក្ខាទិ ហុត្វា វាតិ បវត្តតីតិ **អាទីនវោ,** ទុក្ខាទិ។ អថ វា អតិវិយ អាទីនំ កបណំ ហុត្វា វាតិ បវត្តតីតិ **អាទីនវោ,** កបណមនុស្សោ, តថាភាវា ច តេភូមកា ធម្មា អនិច្ចតាទិយោគតោ។

និស្សរតិ ឯតេនាតិ **និស្សរណំ,** អរិយមគ្គោ។ និស្សរតីតិ វា **និស្សរណំ,** និព្ពានំ។ **បិ**-សទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ និស្សរណភេទោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤ ហារសង្ខេប) ពហុធា វុត្តោវ។

ផលតិ បវត្តតីតិ **ផលំ,** ទេសនាយ ផលំ។ យទិបិ ទេសនា ផលនិប្ផាទិកា ន ហោតិ, តថាបិ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា បុញ្ញសម្ភារា សម្ភវន្តិ, បុញ្ញសម្ភារហេតុតោ ផលំ បវត្តំ, តស្មា ទេសនាយ ផលំ នាមាតិ។ កតមំ តំ? ទេវមនុស្សេសុ អាយុវណ្ណសុខពលយសបរិវារអធិបតេយ្យឧបធិសម្បត្តិចក្កវត្តិសិរិទេវរជ្ជ- សិរិចតុសម្បត្តិចក្កសីលសមាធិសម្បទា វិជ្ជាភិញ្ញា បដិសម្ភិទា សាវកពោធិបច្ចេកពោធិសម្មាសម្ពោធិយោ។

បច្ចយសាមគ្គី ឧបគន្ត្វា អយតិ បវត្តតិ ផលំ ឯតេនាតិ **ឧបាយោ,** កោ សោ? អរិយមគ្គស្ស បុព្ពភាគបដិបទា។ បុរិមា បដិបទា ហិ បច្ឆិមាយ បដិបទាយ អធិគមូបាយោ, បរម្បរាយ មគ្គនិព្ពានាធិគមស្ស ច ឧបាយោ។ កេចិ “មគ្គោបិ ឧបាយោ”តិ វទន្តិ, តេសំ មតេន និព្ពានមេវ និស្សរណន្តិ វុត្តំ សិយា។ “តេ បហាយ តរេ ឱឃន្តិ ឥទំ និស្សរណ”ន្តិ (នេត្តិ. ៥) បន អរិយមគ្គស្ស និស្សរណភាវំ វក្ខតិ, តស្មា កេសញ្ចិ វាទោ ន គហេតព្ពោ។

អាណត្តីតិ អាណារហស្ស ភគវតោ វេនេយ្យានំ ហិតសិទ្ធិយា “ឯវំ សម្មាបដិបត្តិំ បដិបជ្ជាហិ, មិច្ឆាបដិបត្តិំ មា បដិបជ្ជាហី”តិ វិធានំ អាណាបបនំ អាណត្តិ នាម។

យុជ្ជន្តិ បយុជ្ជន្តិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនាសូតិ **យោគិនោ,** វេនេយ្យា, តេសំ យោគីនំ អត្ថាយាតិ វចនសេសំ នីហរិត្វា យោជនា កាតព្ពា។ សុត្តេ អាគតានំ សព្ពេសំ អស្សាទាទីនំ ឯកទេសាគតានម្បិ នីហរិត្វា សព្ពេសំ វិភជនសំវណ្ណនាវិសេសោ ទេសនាហារោតិ និទ្ទេសតោ គហេតព្ពោ, សោ ច វិភជនាការោ ទេសនាហារវិភង្គេ (នេត្តិ. ៥) អាគមិស្សតីតិ ឥធ ន ទស្សិតោតិ។

ទេសនាហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ វិចយហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

“**២**. យំ បុច្ឆិតញ្ច វិស្សជ្ជិតញ្ច, សុត្តស្ស យា ច អនុគីតិ។

សុត្តស្ស យោ បវិចយោ, ហារោ វិចយោតិ និទ្ទិដ្ឋោ’’តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ សុត្តស្ស **យំ បុច្ឆិតញ្ច** យា បុច្ឆា វិចយមានា ច សុត្តស្ស **យំ វិស្សជ្ជិតញ្ច** យា វិស្សជ្ជនា វិចយមានា ច សុត្តស្ស **យោ** បទាទិវិចយោ, អស្សាទាទិវិចយោ ច អត្ថិ, តេ វុត្តប្បការា វិចយមានា បុច្ឆាទយោ យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន វិចិយន្តិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ វិចយោ ហារោតិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា កាតព្ពា។

បុច្ឆីយតេ **បុច្ឆិតំ**។ វិស្សជ្ជីយតេ **វិស្សជ្ជិត**ន្តិ ភាវសាធនត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, ន កម្មសាធនត្ថោ។ តេន វុត្តំ **ដីកាយំ** ‘‘ភាវត្ថេ តោតិ អាហ – ‘វិស្សជ្ជិតន្តិ វិស្សជ្ជនា’’’តិ។

‘‘សុត្តស្សា’’តិ និយមិតត្តា សំវណ្ណនាវសេន អដ្ឋកថាយំ អាគតំ ន គហេតព្ពន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សោ វិចយោ ហារោ **អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤ ហារសង្ខេប)** វុត្តោវ។ កថំ? –

> ‘‘អយំ បុច្ឆា អទិដ្ឋជោតនា ទិដ្ឋសំសន្ទនា វិមតិច្ឆេទនា អនុមតិបុច្ឆា កថេតុកម្យតាបុច្ឆា សត្តាធិដ្ឋានា ធម្មាធិដ្ឋានា ឯកាធិដ្ឋានា អនេកាធិដ្ឋានា សម្មុតិវិសយា បរមត្ថវិសយា អតីតវិសយា អនាគតវិសយា បច្ចុប្បន្នវិសយា’’តិអាទិនា **បុច្ឆាវិចយោ** វេទិតព្ពោ។ ‘‘ឥទំ វិស្សជ្ជនំ ឯកំសព្យាករណំ វិភជ្ជព្យាករណំ បដិបុច្ឆាព្យាករណំ ឋបនំ សាវសេសំ និរវសេសំ សឧត្តរំ និរុត្តរំ លោកិយំ លោកុត្តរ’’ន្តិអាទិនា **វិស្សជ្ជនវិចយោ**។
>
> ‘‘អយំ បុច្ឆា ឥមិនា សមេតិ, ឯតេន ន សមេតី’’តិ បុច្ឆិតត្ថំ អានេត្វា, វិចយោ បុព្ពេនាបរំ សំសន្ទិត្វា ច វិចយោ **បុព្ពាបរវិចយោ**។ ‘‘អយំ អនុគីតិ វុត្តត្ថសង្គហា អវុត្តត្ថសង្គហា តទុភយត្ថសង្គហា កុសលត្ថសង្គហា អកុសលត្ថសង្គហា’’តិអាទិនា **អនុគីតិវិចយោ**។ អស្សាទាទីសុ សុខវេទនាយ ‘‘ឥដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណា’’តិអាទិនា, តណ្ហាយ ‘‘អារម្មណគ្គហណលក្ខណា’’តិអាទិនា, វិបល្លាសានំ ‘‘វិបរីតគ្គហណលក្ខណា’’តិអាទិនា, អវសិដ្ឋានំ តេភូមកធម្មានំ ‘‘យថាសកលក្ខណា’’តិអាទិនា សព្ពេសញ្ច ទ្វាវីសតិយា តិកេសុ, ទ្វាចត្តាលីសាធិកេ ច ទុកសតេ លព្ភមានបទវសេន តំតំអស្សាទត្ថវិសេសនិទ្ធារណំ **អស្សាទវិចយោ**។
>
> ទុក្ខវេទនាយ ‘‘អនិដ្ឋានុភវនលក្ខណា’’តិអាទិនា, ទុក្ខសច្ចានំ ‘‘បដិសន្ធិលក្ខណា’’តិអាទិនា, អនិច្ចតាទីនំ អាទិអន្តវន្តតាយ អនិច្ចន្តិកតាយ ច ‘‘អនិច្ចា’’តិអាទិនា សព្ពេសញ្ច លោកិយធម្មានំ សំកិលេសភាគិយហានភាគិយតាទិវសេន អាទីនវវុត្តិយា ឱការនិទ្ធារណេន **អាទីនវវិចយោ**។ និស្សរណបទេ អរិយមគ្គស្ស អាគមនតោ កាយានុបស្សនាទិបុព្ពភាគបដិបទាវិភាគវិសេសនិទ្ធារណវសេន, និព្ពានស្ស យថាវុត្តបរិយាយវិភាគវិសេសនិទ្ធារណវសេនាតិ ឯវំ **និស្សរណវិចយោ**។ **ផលា**ទីនំ តំតំសុត្តទេសនាយ សាធេតព្ពផលស្ស តទុបាយស្ស តត្ថ តត្ថ សុត្តវិធិវចនស្ស ច វិភាគនិទ្ធារណវសេន **វិចយោ** វេទិតព្ពោ។ ឯវំ បទបុច្ឆាវិស្សជ្ជនបុច្ឆាបុព្ពាបរានុគីតីនំ, អស្សាទាទីនញ្ច វិសេសនិទ្ធារណវសេនេវ វិចយលក្ខណោ ‘‘វិចយោ ហារោ’’តិ វេទិតព្ពោតិ –

ឯវំ វុត្តោវ។

វិស្សជ្ជនវិសេសោ បន **ដីកាយំ** វុត្តោ។ កថំ? –

> ‘‘ចក្ខុ អនិច្ច’’ន្តិ បុដ្ឋេ ‘‘អាម, ចក្ខុ អនិច្ចមេវា’’តិ ឯកន្តតោ វិស្សជ្ជនំ **ឯកំសព្យាករណំ**, ‘‘អញ្ញិន្ទ្រិយំ ភាវេតព្ពំ, សច្ឆិកាតព្ពញ្ចា’’តិ បុដ្ឋេ ‘‘មគ្គបរិយាបន្នំ ភាវេតព្ពំ, ផលបរិយាបន្នំ សច្ឆិកាតព្ព’’ន្តិ វិភជិត្វា វិស្សជ្ជនំ **វិភជ្ជព្យាករណំ**, ‘‘អញ្ញិន្ទ្រិយំ កុសល’’ន្តិ បុដ្ឋេ ‘‘កឹ អនវជ្ជដ្ឋោ កុសលត្ថោ, ឧទាហុ សុខវិបាកដ្ឋោ’’តិ បដិបុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជនំ **បដិបុច្ឆាព្យាករណំ**, ‘‘សស្សតោ អត្តា, អសស្សតោ វា’’តិ វុត្តេ ‘‘អព្យាកតមេត’’ន្តិអាទិនា អវិស្សជ្ជនំ **ឋបនំ**, ‘‘កឹ បនេតេ ‘កុសលា’តិ វា ‘ធម្មា’តិ វា ឯកត្ថា, ឧទាហុ នានត្ថា’’តិ ឥទំ បុច្ឆនំ **សាវសេសំ**។ វិស្សជ្ជនស្ស បន សាវសេសតោ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន ទេសនាយំ វេទិតព្ពា។ អបាដិហីរកំ **សឧត្តរំ** សប្បាដិហីរកំ **និរុត្តរំ**, សេសំ វិចយហារនិទ្ទេសេ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ –

វុត្តោវ។ សំវណ្ណនាសុ វុត្តោ អត្ថោ អនាកុលោ បាកដោ យតិបោតេហិ វិញ្ញាតោ, សោ សព្ពត្ថ អម្ហេហិ ន វិភត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

វិចយហារនិទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ យុត្តិហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៣. “សព្ពេសំ ហារានំ, យា ភូមី យោ ច គោចរោ តេសំ។

យុត្តាយុត្តបរិក្ខា, ហារោ យុត្តីតិ និទ្ទិដ្ឋោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **សព្ពេសំ** សោឡសន្នំ ហារានំ **យា ភូមិ** បវត្តនដ្ឋានភូតំ ព្យញ្ជនំ, **យោ គោចរោ** សុត្តត្ថោ ច អត្ថិ, **តេសំ** ភូមិសង្ខាតព្យញ្ជនគោចរសង្ខាតសុត្តត្ថានំ **យា យុត្តាយុត្តបរិក្ខា** យុត្តាយុត្តីនំ វិចារណា សំវណ្ណនា កតា, សោ យុត្តិអយុត្តិបរិក្ខាវិចារណសង្ខាតោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “យុត្តិ ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

តេសំ ហារានំ ភូមិភូតស្ស សុត្តេ អាគតស្ស ព្យញ្ជនស្ស យុត្តិភាវោ ទុវិធោ សភាវនិរុត្តិភាវោ, អធិប្បេតត្ថវាចកភាវោ ច។ គោចរភូតស្ស បន សុត្តេ អាគតស្ស យុត្តិភាវោ សុត្តវិនយធម្មតាហិ អវិលោមនំ។ អយុត្តិភាវោ វុត្តវិបរិយាយេន គហេតព្ពោ។

យុត្តិហារនិទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ បទដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៤. “ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ, តស្ស ច ធម្មស្ស យំ បទដ្ឋានំ។

ឥតិ យាវ សព្ពធម្មា, ឯសោ ហារោ បទដ្ឋានោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **ធម្ម**ន្តិ យំ កិញ្ចិ កុសលាទិធម្មំ សុត្តេ ជិនោ ទេសេតិ, **តស្ស** សុត្តេ ជិនេន ទេសិតស្ស កុសលាទិធម្មស្ស យញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ធារេតព្ពំ, តំ តំ បទដ្ឋានញ្ចាតិ ឯវំ វុត្តនយេន **យាវ** យត្តកា សព្ពេ ធម្មា សុត្តេ ជិនេន ទេសិតា, តត្តកានំ សព្ពេសំ ធម្មានំ យញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ធារេតព្ពំ, តស្ស ច បទដ្ឋានស្ស យញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ធារេតព្ពំ, តំ តំ បទដ្ឋានញ្ច, ឥតិ ឯវំ វុត្តនយេន **យាវ** យត្តកា **សព្ពេ** បទដ្ឋានធម្មា និទ្ធារេតព្ពាវ, តត្តកានិ សព្ពានិ ធម្មបទដ្ឋានានិ យថានុរូបំ និទ្ធារេត្វា យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន កថិតានិ, ឯសោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “បទដ្ឋានោ ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

សុត្តេ ទេសិតកុសលធម្មស្ស យោនិសោមនសិការសទ្ធម្មស្សវនសប្បុរិសូបនិស្សយាទិ បទដ្ឋានំ, សុត្តេ ទេសិតអកុសលធម្មស្ស អយោនិសោមនសិការអសទ្ធម្មស្សវនអសប្បុរិសូបនិស្សយាទិ បទដ្ឋានំ, អព្យាកតស្ស ធម្មស្ស យថារហំ កុសលាកុសលាព្យាកតា បទដ្ឋានន្តិអាទិនា និទ្ធារេតព្ពន្តិ។

បទដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ លក្ខណហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៥. “វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ, យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា កេចិ។

វុត្តា ភវន្តិ សព្ពេ, សោ ហារោ លក្ខណោ នាមា”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **ឯកធម្មេ** សុត្តេ ភគវតា វុត្តម្ហិ, អដ្ឋកថាយំ និទ្ធារិតេ វា សតិ តេន ធម្មេន យេ កេចិ **ធម្មា** ឯកលក្ខណា ភវន្តិ, សព្ពេ តេ ធម្មា សុត្តេ សរូបតោ អវុត្តាបិ សមានលក្ខណតាយ សំវណ្ណេតព្ពភាវេន អានេត្វា យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន វុត្តា ភវន្តិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “លក្ខណោ នាម ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

ឯកំ សមានំ លក្ខណំ ឯតេសន្តិ **ឯកលក្ខណា**, សមានលក្ខណា, សហចារិតាយ វា សមានកិច្ចតាយ វា សមានហេតុតាយ វា សមានផលតាយ វា សមានារម្មណតាយ វា អវុត្តាបិ និទ្ធារិតាតិ។ កថំ ? – “នានត្តកាយានានត្តសញ្ញិនោ (ទី. និ. ៣.៣៤១, ៣៥៧, ៣៥៩; អ. និ. ៩.២៤), នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា”តិអាទីសុ **សហចារិតាយ** សញ្ញាយ សហគតា ធម្មា និទ្ធារិតា។ “ទទំ មិត្តានិ គន្ថតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៩) **សមានកិច្ចតា,** បិយវចនអត្ថចរិយា សមានត្តតាបិ និទ្ធារិតា, “ផស្សបច្ចយា វេទនា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១; មហាវ. ១; វិភ. ២២៥; ឧទា. ១; នេត្តិ. ២៤) **សមានហេតុតាយ** សញ្ញាទយោបិ និទ្ធារិតា, “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១; មហាវ. ១; វិភ. ២២៥; ឧទា. ១; នេត្តិ. ២៤) **សមានផលតាយ** តណ្ហុបាទានាទយោបិ និទ្ធារិតា, “រូបំ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតិ, តំ អារព្ភ រាគោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទីសុ (បដ្ឋា. ១.១.៤២៤) **សមានារម្មណតាយ** តំសម្បយុត្តា វេទនាទយោបិ និទ្ធារិតា, និទ្ធារេត្វា វត្តព្ពាតិ អត្ថោតិ។ វិត្ថារោ **វិភង្គវារេ** (នេត្តិ. ២៣) អាគមិស្សតិ។

លក្ខណោ ហារោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ ចតុព្យូហោ ហារោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៦. “នេរុត្តមធិប្បាយោ , ព្យញ្ជនមថ ទេសនានិទានញ្ច;
បុព្ពាបរានុសន្ធី, ឯសោ ហារោ ចតុព្យូហោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **នេរុត្តំ** សុត្តបទនិព្ពចនញ្ច ពុទ្ធានំ តស្ស តស្ស សុត្តស្ស ទេសកានំ, សាវកានំ វា **អធិប្បាយោ** ច អត្ថព្យញ្ជនេន ព្យញ្ជនមុខេន **ទេសនានិទានញ្ច** បុព្ពាបរេន អនុសន្ធិ ច ឯតេ និរុត្តាទយោ យេន សំវណ្ណនា វិសេសេន វិភាវីយន្តិ, ឯសោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “ចតុព្យូហោ ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ ទេសនាបវត្តិនិមិត្តំ ទេសកស្ស អជ្ឈាសយាទិ **ទេសនានិទានំ** នាម។ ចតុព្យូហហារស្ស ពហុវិសយត្តា **វិភង្គេ** (នេត្តិ. ២៥ អាទយោ) លក្ខណសម្បត្តី កត្វា កថយិស្សាម។

ចតុព្យូហហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ អាវដ្ដហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៧. “ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានំ;
អាវដ្ដតិ បដិបក្ខេ, អាវដ្ដោ នាម សោ ហារោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ បរក្កមធាតុអាទីនំ **បទដ្ឋានេ ឯកម្ហិ** អារម្ភធាតុអាទិកេ ទេសនារុឡ្ហេ សតិ វិសភាគតាយ វា សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតិ , ទេសនាយ សរូបតោ អគ្គហណេន វា សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតិ, យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន បរិយេសិត្វា យោជេន្តោ ទេសនំ បមាទាទីនំ បទដ្ឋានភូតេ កោសជ្ជាទិកេ **បដិបក្ខេ អាវដ្ដតិ** អាវដ្ដាបេតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “អាវដ្ដោ ហារោ នាមា”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

“បដិបក្ខេ”តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, សេសេបិ សភាគេ អាវដ្ដនតោ។ ន ហិ អារម្ភធាតុអាទិកេ ទេសនារុឡ្ហេ សតិ តប្បដិបក្ខេ កោសជ្ជាទិកេយេវ ទេសនំ អាវដ្ដេតិ, អថ ខោ អវសេសវីរិយារម្ភាទិកេបិ ទេសនំ អាវដ្ដេតីតិ។

អាវដ្ដហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ វិភត្តិហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៨. “ធម្មញ្ច បទដ្ឋានំ, ភូមិញ្ច វិភជតេ អយំ ហារោ។

សាធារណេ អសាធារណេ ច នេយ្យោ វិភត្តី”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ កុសលាទិវសេន អនេកវិធំ សភាវ**ធម្មញ្ច** ទានសីលាទិ**បទដ្ឋានញ្ច** “ទស្សនភូមិ ភាវនាភូមី”តិ ឯវមាទិកំ **ភូមិញ្ច** សាធារណេ ច អសាធារណេ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន វិភជតេ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “វិភត្តិ ហារោ”តិ នេយ្យោតិ អត្ថយោជនា។

“ឥមស្មឹ សុត្តេ វុត្តា កុសលា វាសនាភាគិយា, ឥមស្មឹ សុត្តេ វុត្តា កុសលា និព្ពេធភាគិយា”ត្យាទិនា, “ឥមស្មឹ សុត្តេ វុត្តា អកុសលា កិលេសភាគិយា”ត្យាទិនា ធម្មញ្ច, “ឥទំ សីលំ ឥមស្ស មហគ្គតវិសេសស្ស បទដ្ឋានំ, ឥទំ សីលំ ឥទំ ឈានំ ឥមស្ស លោកុត្តរស្ស បទដ្ឋាន”ន្ត្យាទិនា បទដ្ឋានញ្ច, “ទស្សនបហាតព្ពស្ស បុថុជ្ជនោ ភូមិ, ភាវនាបហាតព្ពស្ស សោតាបន្នាទយោ ភូមិ”ត្យាទិនា ភូមិញ្ច, “កាមរាគព្យាបាទា បុថុជ្ជនសោតាបន្នានំ សាធារណា”ត្យាទិនា សាធារណេ ច, “កាមរាគព្យាបាទា អនាគាមិអរហន្តានំ អសាធារណា”ត្យាទិនា អសាធារណេ ច យេន វិភជតិ, សោ វិភត្តិ ហារោ នាមាតិអាទិនា (នេត្តិ. ៣៣-៣៤) វិត្ថារេត្វា វិភជនាការោ គហេតព្ពោ។

វិភត្តិហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ បរិវត្តនហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

៩. “កុសលាកុសលេ ធម្មេ, និទ្ទិដ្ឋេ ភាវិតេ បហីនេ ច។

បរិវត្តតិ បដិបក្ខេ, ហារោ បរិវត្តនោ នាមា”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ សុត្តេ **ភាវិតេ** ភាវិតព្ពេ **កុសលេ** អនវជ្ជធម្មេ **និទ្ទិដ្ឋេ** កថិតេ, សំវណ្ណិតេ វា **បហីនេ** បហាតព្ពេ **អកុសលេ** សាវជ្ជធម្មេ **និទ្ទិដ្ឋេ** កថិតេ, សំវណ្ណិតេ វា តេសំ ធម្មានំ **បដិបក្ខេ** វិបរីតធម្មេ យេន សំវណ្ណនា វិសេសេន **បរិវត្តតិ** បរិវត្តេតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “បរិវត្តនោ ហារោ នាមា”តិ វេទិតព្ពោតិ អត្ថយោជនា។

“សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ភវតី”តិអាទិនា ច “យស្ស វា បាណាតិបាតា បដិវិរតស្ស បាណាតិបាតោ បហីនោ”តិអាទិនា ច “ភុញ្ជិតព្ពា កាមា ...បេ.... កាមេហិ វេរមណី តេសំ អធម្មោ”តិអាទិនា ច បដិបក្ខេ បរិវត្តនភាវំ **វិភង្គវារេ** (នេត្តិ. ៣៥ អាទយោ) វក្ខតីតិ ន វិត្ថារិតា។

បរិវត្តនហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ វេវចនហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១០. “វេវចនានិ ពហូនិ តុ, សុត្តេ វុត្តានិ ឯកធម្មស្ស។

យោ ជានាតិ សុត្តវិទូ, វេវចនោ នាម សោ ហារោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **ឯកធម្មស្ស** បទត្ថស្ស សុត្តេ **វុត្តានិ តុ** វុត្តានិ ឯវ, **ពហូនិ តុ** ពហូនិ ឯវ វេវចនានិ យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន យោ សុត្តវិទូ ជានាតិ, ជានិត្វា ឯកស្មិំយេវ បទត្ថេ យោជេតិ, តស្ស សុត្តវិទុនោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “វេវចនោ នាម ហារោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច យោ សោ-សទ្ទា អសមានត្ថា ច ហោន្តីតិ “យោ សុត្តវិទូ”តិ វត្វា “សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ”តិ វុត្តន្តិ។ “**ភគវា**”តិ បទស្ស ឯកស្មិំយេវ អត្ថេ ភគវតិ “អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ សុគតោ លោកវិទូ អនុត្តរោ បុរិសទម្មសារថិ សត្ថា ទេវមនុស្សានំ ពុទ្ធោ ភគវា, ផលនិប្ផត្តិគតោ វេសារជ្ជប្បត្តោ អធិគតបដិសម្ភិទោ ចតុយោគវិប្បហីនោ អគតិគមនវីតិវត្តោ ឧទ្ធដសល្លោ និរូឡ្ហវណោ មទ្ទិតកណ្ដកោ និព្ពាបិតបរិយុដ្ឋានោ ពន្ធនាតីតោ គន្ថវិនិវេឋនោ អជ្ឈាសយវីតិវត្តោ ភិន្នន្ធការោ ចក្ខុមា លោកធម្មសមតិក្កន្តោ អនុរោធវិរោធវិប្បយុត្តោ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ ធម្មេសុ អសង្ខេបគតោ ពន្ធនាតិវត្តោ ឋបិតសង្គាមោ អភិក្កន្តតរោ ឧក្កាធរោ អាលោកករោ បជ្ជោតករោ តមោនុទោ រណញ្ជហោ អបរិមាណវណ្ណោ អប្បមេយ្យវណ្ណោ អសង្ខេយ្យវណ្ណោ អាភង្ករោ បភង្ករោ ធម្មោភាសបជ្ជោតករោ”តិ (នេត្តិ. ៣៨) ឯវមាទីនិ ពហូនិ វេវចនានិ យោជិតានិ។ វិត្ថារោ **វិភង្គវារេ** (នេត្តិ. ៣៧ អាទយោ) អាគមិស្សតិ។

វេវចនហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ បញ្ញត្តិហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១១. “ឯកំ ភគវា ធម្មំ, បញ្ញត្តីហិ វិវិធាហិ ទេសេតិ។

សោ អាការោ ញេយ្យោ, បញ្ញត្តី នាម សោ ហារោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ ភគវា **ឯកំ** ខន្ធាទិធម្មំ **វិវិធាហិ** និក្ខេបប្បភវបញ្ញត្តាទីហិ បញ្ញត្តីហិ យេន បញ្ញាបេតព្ពាការេន ទេសេតិ, សោ បញ្ញាបេតព្ពាការោ យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន វិភាវិតោ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ “បញ្ញត្តិ ហារោ នាមា”តិ ញេយ្យោតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ **វិវិធាហិ បញ្ញត្តីហិ** និក្ខេបបញ្ញត្តិបភវបញ្ញត្តិបរិញ្ញាបញ្ញត្តិបហានបញ្ញត្តិ- ភាវនាបញ្ញត្តិសច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិនិរោធបញ្ញត្តិនិព្ពិទាបញ្ញត្តីតិ ឯវមាទិបញ្ញត្តីហិ ឯកបទត្ថស្សេវ បញ្ញាបេតព្ពាការវិភាវនាលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ បញ្ញត្តិ ហារោ នាមាតិ។

តត្ថ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ អយំ បញ្ញត្តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ, ឆន្នំ ធាតូនំ, អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ, ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ, ទសន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ**។

“កពឡីការេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ អត្ថិ រាគោ, អត្ថិ នន្ទី, អត្ថិ តណ្ហា, បតិដ្ឋិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហំ។ យត្ថ បតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហំ, អត្ថិ តត្ថ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ។ យត្ថ អត្ថិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ, អត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធី”តិ (សំ. និ. ២.៦៤; កថា. ២៩៦) ឯវមាទិ **បភវបញ្ញត្តិ** ទុក្ខស្ស ច សមុទយស្ស ចាតិ។

“កពឡីការេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ នត្ថិ រាគោ, នត្ថិ នន្ទី, នត្ថិ តណ្ហា”តិ (សំ. និ. ២.៦៤; កថា. ២៩៦) ឯវមាទិ **បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ** ទុក្ខស្ស, “**បហានបញ្ញត្តិ** សមុទយស្ស, **ភាវនាបញ្ញត្តិ** មគ្គស្ស, **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** និរោធស្សា”តិ ច “និក្ខេបបញ្ញត្តិ សុតមយិយា បញ្ញាយ, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយស្ស, បវត្តនាបញ្ញត្តិ ធម្មចក្កស្សា”តិ ឯវមាទិវិត្ថារោ **វិភង្គេ** (នេត្តិ. ៣៩ អាទយោ) អាគមិស្សតីតិ។

បណ្ណត្តិហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ ឱតរណហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១២. យោ ច បដិច្ចុប្បាទោ, ឥន្ទ្រិយខន្ធា ច ធាតុអាយតនា។

ឯតេហិ ឱតរតិ យោ, ឱតរណោ នាម សោ ហារោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ យោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ច យេ ឥន្ទ្រិយខន្ធា ច យានិ ធាតុអាយតនានិ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន និទ្ធារិតានិ, ឯតេហិ បដិច្ចសមុប្បាទាទិន្ទ្រិយខន្ធធាតាយតនេហិ, សុត្តេ អាគតបទត្ថមុខេន និទ្ធារិយមានេហិ ច យោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **ឱតរតិ** ឱគាហតិ បដិច្ចសមុប្បាទាទិកេ តត្ថ វាចកវសេន, តត្ថ ញាបកវសេន វា អនុបវិសតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ឱតរណោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ **ឥន្ទ្រិយខន្ធា**តិ ឥន្ទ្រិយានិ ច ខន្ធា ចាតិ ឥន្ទ្រិយខន្ធា។ **ធាតុអាយតនា**តិ ធាតុយោ ច អាយតនានិ ច ធាតុអាយតនា។ កថំ ឱតរណោ? “ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”តិអាទិ (នេត្តិ. ៤២) បាឡោ។

ឧទ្ធន្តិ រូបធាតុ ច អរូបធាតុ ច។ **អធោ**តិ កាមធាតុ។ **សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ**តិ តេធាតុកេ អយំ អសេក្ខា វិមុត្តិ។ តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ…បេ.… ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតិ, អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតានិ សីលក្ខន្ធេន សមាធិក្ខន្ធេន បញ្ញាក្ខន្ធេន, អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ យេ សង្ខារា អនាសវា, នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា, អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវង្គំ, អយំ អាយតនេហិ ឱតរណាតិ ឯវមាទីហិ **វិភង្គេ** (នេត្តិ. ៤២ អាទយោ) អាគមិស្សតីតិ។

ឱតរណហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សោធនហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១៣. “វិស្សជ្ជិតម្ហិ បញ្ហេ, គាថាយំ បុច្ឆិតា យមារព្ភ។

សុទ្ធាសុទ្ធបរិក្ខា, ហារោ សោ សោធនោ នាមា”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ តិស្សំ **គាថាយំ** អារុឡ្ហេ **បញ្ហេ** ញាតុមិច្ឆិតេ អត្ថេ ភគវតា វិស្សជ្ជនគាថាយំ វិស្សជ្ជិតម្ហិ **យំ** សុត្តត្ថំ **អារព្ភ** អធិកិច្ច សា គាថា **បុច្ឆិតា** បុច្ឆនត្ថាយ ឋបិតា, តស្ស សុត្តត្ថស្ស យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន **សុទ្ធាសុទ្ធបរិក្ខា** វិចារណា ភវេ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ សោធនោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

កថំ? “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ បទំ សោធិតំ, អារម្ភោ ន សោធិតោ។ “វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី”តិ បទំ សោធិតំ, អារម្ភោ ន សោធិតោ។ “ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមី”តិ បទំ សោធិតំ, អារម្ភោ ន សោធិតោ។ “ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ បទញ្ច សោធិតំ, អារម្ភោ ច សោធិតោតិ។ ឯវំ បទាទីនំ សោធិតាសោធិតភាវវិចារោ ហារោ សោធនោ នាម។ វិត្ថារតោ បន **វិភង្គេ** (នេត្តិ. ៤៥ អាទយោ) អាគមិស្សតីតិ។

សោធនហារនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ អធិដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១៤. “ឯកត្តតាយ ធម្មា, យេបិ ច វេមត្តតាយ និទ្ទិដ្ឋា។

តេ ន វិកប្បយិតព្ពា, ឯសោ ហារោ អធិដ្ឋានោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **យេ** ទុក្ខសច្ចាទយោ **ធម្មា ឯកត្តតាយ** សាមញ្ញេនបិ ច **វេមត្តតាយ** វិសេសេនបិ និទ្ទិដ្ឋា, យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន និទ្ទិដ្ឋា ទុក្ខសច្ចាទយោ ធម្មា **ន វិកប្បយិតព្ពា** សាមញ្ញវិសេសកប្បនាយ វោហារភាវេន អនវដ្ឋានតោ, កាលទិសាវិសេសាទីនំ វិយ អបេក្ខាសិទ្ធិតោ ច, ឯសោ សំវណ្ណនាវិសេសោ អធិដ្ឋានោ ហារោតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ **ឯកត្តតាយា**តិ ឯកស្ស សមានស្ស ភាវោ **ឯកត្តំ,** ឯកត្តមេវ **ឯកត្តតា,** តាយ។ **ឯក**សទ្ទោ ចេត្ថ សមានត្ថវាចកោ, ន សង្ខ្យាវាចកោតិ។ **វេមត្តតាយា**តិ វិសិដ្ឋា មត្តា **វិមត្តា,** វិមត្តា ឯវ **វេមត្តំ,** វេមត្តស្ស ភាវោ **វេមត្តតា,** តាយ។ យថា ហិ "អជ្ជ ស្វេ"តិ វុច្ចមានា កាលវិសេសា អនវដ្ឋិតា ភវន្តិ, "បុរិមា ទិសា, បច្ឆិមា ទិសា"តិ វុច្ចមានា ទិសាវិសេសា, ឯវំ សាមញ្ញវិសេសា ច អត្ថស្ស សភាវាតិ។ តថា ហិ "ឥទំ ទុក្ខ"ន្តិ វុច្ចមានំ ជាតិអាទី អបេក្ខាយ សាមញ្ញំ សមានម្បិ សច្ចាបេក្ខាយ វិសេសោ ហោតិ។ ឯស នយោ សមុទយសច្ចាទីសុបីតិ។ "ទុក្ខ"ន្តិ ឯកត្តតា។ "ជាតិ ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា, មរណំ ទុក្ខ"ន្តិ ឯវមាទិ វេមត្តតា។ "ទុក្ខសមុទយោ"តិ ឯកត្តតា, "តណ្ហា បោនោភវិកា នន្ទីរាគសហគតា"តិ ឯវមាទិ វេមត្តតាតិ ឯវមាទិ វិត្ថារោ **វិភង្គេ** (នេត្តិ. ៤៦ អាទយោ) អាគមិស្សតីតិ។

អធិដ្ឋានហារនិទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, "កតមោ បរិក្ខារហារនិទ្ទេសោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១៥. "យេ ធម្មា យំ ធម្មំ, ជនយន្តិប្បច្ចយា បរម្បរតោ។

ហេតុមវកឌ្ឍយិត្វា, ឯសោ ហារោ បរិក្ខារោ"តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ អវិជ្ជាទិកា **យេ** បច្ចយ**ធម្មា** សង្ខារាទិកំ **យំ** ផល**ធម្មំ បច្ចយា** សហជាតបច្ចយេន **បរម្បរតោ** បរម្បរបច្ចយភាវេន ជនយន្តិ, តស្ស សង្ខារាទិផលស្ស បច្ចយំ បរិក្ខារភូតំ បុរិមុប្បន្នំ អវិជ្ជាទិកំ អសាធារណំ ជនកំ **ហេតុំ,** អយោនិសោមនសិការាទិកំ សាធារណំ បច្ចយ**ហេតុញ្ច អវកឌ្ឍយិត្វា** សុត្តតោ និទ្ធារេត្វា យោ សំវណ្ណនាវិសេសោ បរិក្ខារសំវណ្ណនាភាវេន បវត្តោ, ឯសោ សំវណ្ណនាវិសេសោ បរិក្ខារោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។ អវិជ្ជាទយោ ហិ អវិជ្ជាទីនំ អសាធារណហេតូ ភវន្តិ, អយោនិសោមនសិការាទយោ សាធារណបច្ចយា។ តេនាហ – "អសាធារណលក្ខណោ ហេតុ, សាធារណលក្ខណោ បច្ចយោ"តិ, "អវិជ្ជា អវិជ្ជាយ ហេតុ, អយោនិសោមនសិការោ បច្ចយោ"តិអាទិកំ (នេត្តិ. ៤៩) វិភង្គវចនញ្ច។

បរិក្ខារហារនិទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, "កតមោ សមារោបនហារនិទ្ទេសោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១៦. "យេ ធម្មា យំមូលា, យេ ចេកត្ថា បកាសិតា មុនិនា។

តេ សមារោបយិតព្ពា, ឯស សមារោបនោ ហារោ"តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **យេ** សីលាទយោ **ធម្មា យំមូលា** យេសំ សមាធិអាទីនំ មូលា, តេ សីលាទយោ ធម្មា តេសំ សមាធិអាទីនំ បទដ្ឋានភាវេន សំវណ្ណនាវិសេសេន សមារោបយិតព្ពា, យេ ច រាគវិរាគចេតោវិមុត្តិសេក្ខផលកាមធាតុសមតិក្កមនាទិសទ្ទា អនាគាមិផលត្ថតាយ **ឯកត្ថា** សមានត្ថាតិ ពុទ្ធ**មុនិនា** បកាសិតា, តេ រាគ...បេ.... តិក្កមនាទិសទ្ទា អញ្ញមញ្ញវេវចនភាវេន សមារោបយិតព្ពា, ឯសោ សំវណ្ណនាវិសេសោ សមារោបនោ ហារោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច សីលាទិក្ខន្ធត្តយស្ស បរិយាយន្តរវិភាវនាបារិបូរី កថិតា, ភាវនាបារិបូរី ច បហាតព្ពស្ស បហានេន ហោតីតិ ភាវនាសមារោបនបហានសមារោបនាបិ ទស្សិតាតិ ចតុព្ពិធោ សមារោបនោ បទដ្ឋានសមារោបនោ, វេវចនសមារោបនោ, ភាវនាសមារោបនោ, បហានសមារោបនោតិ។

តត្ថ កាយិកសុចរិតំ, វាចសិកសុចរិតញ្ច សីលក្ខន្ធោ, មនោសុចរិតេ អនភិជ្ឈា, អព្យាបាទោ ច សមាធិក្ខន្ធោ, សម្មាទិដ្ឋិ បញ្ញាក្ខន្ធោ។ សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ, សមាធិក្ខន្ធោ បញ្ញាក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ សីលក្ខន្ធោ, សមាធិក្ខន្ធោ ច សមថស្ស បទដ្ឋានំ, បញ្ញាក្ខន្ធោ វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ។ សមថោ រាគវិរាគចេតោវិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ, វិបស្សនា អវិជ្ជាវិរាគបញ្ញាវិមុត្តិយា បទដ្ឋានន្តិ ឯវមាទិ **បទដ្ឋានសមារោបនោ**។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ សេក្ខផលំ, អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ អសេក្ខផលំ, ឥទំ វេវចនំ។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ អនាគាមិផលំ, អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ អគ្គផលំ អរហត្តំ, ឥទំ វេវចនំ។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ កាមធាតុសមតិក្កមនំ, អវិជ្ជាវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ តេធាតុសមតិក្កមនំ, ឥទំ វេវចនំ។ បញ្ញិន្ទ្រិយំ, បញ្ញាពលំ, អធិបញ្ញាសិក្ខា, បញ្ញាក្ខន្ធោតិ ឯវមាទិ វេវចនន្តិ ឯវមាទិ **វេវចនសមារោបនោ**។ កាយេ កាយានុបស្សិនោ វិហរតោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមានេសុ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, ចតូសុ សម្មប្បធានេសុ ភាវិយមានេសុ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តីតិ ឯវមាទិ **ភាវនាសមារោបនោ**។ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរន្តោ អសុភេ "សុភ"ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតិ, កពឡីការោ ចស្ស អាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, កាមុបាទានេន ច អនុបាទានោ ភវតិ, កាមយោគេន ច វិសំយុត្តោ ភវតិ,

អភិជ្ឈាកាយគន្ថេន ច វិប្បយុជ្ជតិ, កាមាសវេន ច អនាសវោ ភវតិ, កាមោឃញ្ច ឧត្តិណ្ណោ ភវតិ, រាគសល្លេន ច វិសល្លោ ភវតិ, រូបូបិកា ចស្ស វិញ្ញាណដ្ឋិតិ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ , រូបធាតុយំ ចស្ស រាគោ បហីនោ ភវតិ, ន ច ឆន្ទាគតឹ គច្ឆតិ, វេទនាសូតិ ឯវមាទិ **បហានសមារោបនោ**តិ ឯវមាទិ សមារោបនោ ហារោ និយុត្តោតិ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូបា រចិតា។

សោឡសហារនិទ្ទេសវិភាវនា និដ្ឋិតា។

នយនិទ្ទេសវិភាវនា

១៧. ហារនិទ្ទេសា និទ្ទិដ្ឋា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមេ នយនិទ្ទេសា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តណ្ហញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា ឯវំ ឧទ្ទេសក្កមេនេវ ហារេ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ នយេ និទ្ទិសិតុំ **“តណ្ហញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ សំវណ្ណនាវិសេសោ សុត្តេ អាគតំ **តណ្ហញ្ច អវិជ្ជញ្ច** អត្ថតោ និទ្ធារណវសេន គហិតំ តណ្ហញ្ច អវិជ្ជញ្ច សំកិលេសបក្ខំ នេតិ, សុត្តេ អាគតេន សមថេន, សុត្តេ អាគតាយ វិបស្សនាយ អត្ថតោ និទ្ធារណវសេន វា គហិតេន សមថេន, គហិតាយ វិបស្សនាយ វោទានបក្ខំ នេតិ, នយន្តោ ច សច្ចេហិ យោជេត្វា នេតិ, អយំ សំវណ្ណនាវិសេសោ សោ នន្ទិយាវដ្ដោ នយោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច អត្ថនយស្ស ភូមិ, សំវណ្ណនា ច គាថាយំ “នយោ”តិ វុត្តា, តស្មា “សំវណ្ណនាវិសេសោ”តិ វុត្តំ។ ន ហិ អត្ថនយោ សំវណ្ណនា, ចតុសច្ចបដិវេធស្ស អនុរូបោ បុព្ពភាគេ អនុគាហណនយោ អត្ថនយោវ។ តស្ស បន អត្ថនយស្ស យា សំវណ្ណនា ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីនំ វសេន តណ្ហាទិមុខេន នយភូមិរចនា បវត្តា, តស្ស សំវណ្ណនាវ នយវោហារោ កតោតិ វិត្ថារតោ **ហារសម្បាតេ** (នេត្តិ. ៧៨-៧៩) អាគមិស្សតិ។

នន្ទិយាវដ្ដនយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ តិបុក្ខលនយនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១៨. “យោ អកុសលេ សមូលេហិ, នេតិ កុសលេ ច កុសលមូលេហិ។

ភូតំ តថំ អវិតថំ, តិបុក្ខលំ តំ នយំ អាហូ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **យោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ អកុសលេ **សមូលេហិ** អត្តនោ អកុសលស្ស តីហិ លោភាទីហិ មូលេហិ សំកិលេសបក្ខំ នេតិ, កុសលេ ច **កុសលមូលេហិ** តីហិ អលោភាទីហិ វោទានបក្ខំ នេតិ, នយន្តោ ច **ភូតំ** កុសលាកុសលំ នេតិ, ន អភូតំ មាយាមរីចិអាទយោ វិយ, **តថំ** កុសលាកុសលំ នេតិ, ន យដាទយោ វិយ សម្មតិសច្ចមត្តំ, **អវិតថំ** កុសលាកុសលំ នេតិ, ន វិតថំ។ កុសលាកុសលានំ សភាវតោ វិជ្ជមានត្តា **ភូតា** បរមត្ថសច្ចត្តា **តថា**, អកុសលស្ស ឥដ្ឋវិបាកតាភាវតោ, កុសលស្ស ច អនិដ្ឋវិបាកតាភាវតោ វិបាកេ សតិ អវិសំវាទកត្តា **អវិតថា** ភវន្តិ, កុសលាកុសលា ហិ ឯតេសំ តិណ្ណំ “ភូតំ, តថំ, អវិតថ”ន្តិ បទានំ កុសលាកុសលវិសេសនតា ទដ្ឋព្ពា។

អថ វា អកុសលមូលេហិ អកុសលានិ, កុសលមូលេហិ ច កុសលានិ នយន្តោ អយំ នយោ ភូតំ តថំ អវិតថំ នេតិ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារេត្វា យោជេតិ។ ទុក្ខាទីនិ ហិ ពាធកាទិភាវតោ អញ្ញថាភាវាភាវេន **ភូតានិ**, សច្ចសភាវត្តា **តថានិ**, អវិសំវាទនតោ **អវិតថានិ**។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានី”តិ សំ. និ. ៥.១០៩០; បដិ. ម. ២.៨)។ អកុសលាទិសុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណំ តំ សំវណ្ណនាវិសេសំ តិបុក្ខលំ នយន្តិ អាហូតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ តីហិ ហេតូហិ បុក្ខលោ សោភនោតិ **តិបុក្ខលោ** អកុសលាទិកោ អត្ថនយោ សំវណ្ណនាវិសេសោតិ ឋានូបចារតោ តិបុក្ខលនយោ នាមាតិ។ វិត្ថារោ បន **ហារសម្បាតេ** (នេត្តិ. ៨៧-៨៨) អាគមិស្សតិ។

តិបុក្ខលនយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សីហវិក្កីឡិតនយនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

១៩. “យោ នេតិ វិបល្លាសេហិ, កិលេសេ ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធម្មេ។

ឯតំ នយំ នយវិទូ, សីហវិក្កីឡិតំ អាហូ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ តត្ថ **យោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ សុត្តេ វុត្តេហិ វិបល្លាសេហិ កិលេសេ សំកិលេសបក្ខំ នេតិ, សុត្តេ វុត្តេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធម្មេ វោទានបក្ខំ នេតិ, **ឯតំ** សំវណ្ណនាវិសេសំ **នយវិទូ** សទ្ធម្មនយកោវិទា, អត្ថនយកុសលា ឯវ វា សីហវិក្កីឡិតំ នយន្តិ អាហូតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ **វិបល្លាសេហី**តិ អសុភេ សុភំ, ទុក្ខេ សុខំ, អនិច្ចេ និច្ចំ, អនត្តនិ អត្តាតិ ចតូហិ វិបល្លាសេហិ។ **ឥន្ទ្រិយេហី**តិ សទ្ធាទីហិ ឥន្ទ្រិយេហិ។ **សទ្ធម្មេ**តិ បដិបត្តិបដិវេធសទ្ធម្មេ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវ។ វិត្ថារោ បន **ហារសម្បាតេ** (នេត្តិ. ៨៦-៨៧) អាគមិស្សតីតិ។

សីហវិក្កីឡិតនយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ ទិសាលោចននយនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

“វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ, កុសលាកុសលា តហឹ តហឹ វុត្តា។
២០.

មនសា វោលោកយតេ, តំ ខុ ទិសាលោចនំ អាហូ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ “សីហលោចនំ អាហូ”តិ បាឋោ លិខិតោ, សោ បន ន ថេរស្ស បាឋោតិ ទដ្ឋព្ពោ ភិន្នលក្ខណត្តា។ តត្ថ តហឹ តហឹ វេយ្យាករណេសុ **យេ កុសលាកុសលា** នយស្ស ទិសាភូតា ធម្មា វុត្តា, តេ កុសលាកុសលេ នយស្ស ទិសាភូតធម្មេ អពហិ អព្ភន្តរំ ចិត្តេ ឯវ យំ ឱលោកនំ ករោតិ, **តំ** ឱលោកនំ **ខុ** ឱលោកនំ **ឯវ** ទិសាលោចនន្តិ អាហូតិ អត្ថយោជនា។

តត្ថ **វេយ្យាករណេសូ**តិ តស្ស តស្ស អត្ថនយស្ស យោជនត្ថំ កតេសុ សុត្តស្ស អត្ថវិស្សជ្ជនេសុ។ **កុសលា**តិ វោទានិយា។ **អកុសលា**តិ សំកិលេសិកា។ **វុត្តា**តិ សុត្តតោ និទ្ធារេត្វា កថិតា។ **ឱលោកយតេ**តិ តេ កុសលាទិធម្មេ ចិត្តេនេវ “អយំ បឋមា ទិសា, អយំ ទុតិយា ទិសា”តិអាទិនា តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាភាវេន ឧបបរិក្ខតិ, វិចារេតីតិ អត្ថោ។ **ខូ**តិ អវធារណត្ថេ និបាតោ, តេន ទិសាលោចននយោ កោចិ អត្ថវិសេសោ ន ហោតីតិ ទស្សេតីតិ។

២១. ទិសាលោចននយនិទ្ទេសោ និទ្ទិដ្ឋោ។ អម្ហេហិ ច ញាតោ។ “កតមោ អង្កុសនយនិទ្ទេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឱលោកេត្វា”**តិអាទិគាថា វុត្តា។ តត្ថ តំតំនយទិសាភូតេ សព្ពេ **កុសលាកុសលេ** ទិសាលោចនេន ឱលោកេត្វា **ឧក្ខិបិយ** សុត្តតោ ឧទ្ធរិត្វា **យំ សមានេតិ** យំ សមានយនំ ករោតិ, អយំ សមានយនសង្ខាតោ នយោ អង្កុសោ នយោ នាមាតិ អត្ថយោជនា។

ឯត្ថ ច **អង្កុសោ** នាម ហត្ថីនំ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ អានយនការណភូតោ វជិរាទិមយោ តិក្ខគ្គោ ឧជុវង្កភូតោ ទព្ពសម្ភារវិសេសោ, អយម្បិ នយោ អង្កុសោ វិយាតិ អត្ថេន **អង្កុសោ**។ ឯតេន ហិ នយេន ឥច្ឆិតំ សុត្តត្ថំ នយតីតិ។ មុខ្យតោ បន អង្កេ វិជ្ឈនដ្ឋានេ ឧទ្ធដោ អសតិ អន្តោ បវិសតីតិ **អង្កុសោ**។ អង្ក សទ្ទូបបទឧបុព្ពអសធាតុ អបច្ចយោតិ។ អយម្បិ នយោ កោចិបិ អត្ថវិសេសោ ន ហោតីតិ។

សោឡស ហារនិទ្ទេសា ចេវ បញ្ច នយនិទ្ទេសា ច អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋា។ អម្ហេហិ ច ញាតា, “សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ កី សោឡស ហារា បឋមំ យោជេតព្ពា, ឧទាហុ នយា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

“សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសាលោចនតោ ទិសា វិលោកេត្វា។
២២.

សង្ខិបិយ អង្កុសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត”ន្តិ។ –

គាថមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ ហារេ, នយេ ច និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ **នេស**ំ យោជនក្កមំ ទស្សេន្តោ ‘សោឡស ហារា បឋម’ន្តិអាទិមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២២) វុត្តំ។ តត្ថ សោឡស ហារា ព្យញ្ជនបរិយេដ្ឋិភាវតោ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ សំវណ្ណនាភាវេន បឋមំ យោជេតព្ពា, យោជេន្តេន និទ្ទិដ្ឋា ហារានុក្កមេនេវ យោជេតព្ពា, ន ឧប្បដិបាដិយា។ ហារសំវណ្ណនានុក្កមេន សំវណ្ណេតព្ពំ បឋមំ សំវណ្ណេត្វា បច្ឆា ទិសាលោចនេន ឱលោកេត្វា អង្កុសនយេន នេត្វា តីហិ អត្ថនយេហិ និទ្ទិសេតិ អធិប្បាយោ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

នយនិទ្ទេសវិភាវនា និដ្ឋិតា។

ទ្វាទសបទវិភាវនា

នេត្តិវិសយំ សាសនវរសង្ខាតំ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តំ យេសំ ព្យញ្ជនបទានំ, អត្ថបទានញ្ច វសេន “ទ្វាទស បទានិ សុត្ត”ន្តិ សង្គហវារេ វុត្តំ, “កតមានិ តានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សរូបតោ និទ្ទិសិតុំ –

២៣. “អក្ខរំ បទំ ព្យញ្ជនំ, និរុត្តិ តថេវ និទ្ទេសោ។

អាការឆដ្ឋវចនំ, ឯត្តាវ ព្យញ្ជនំ សព្ពំ។

២៤. សង្កាសនា បកាសនា, វិវរណា វិភជនុត្តានីកម្មបញ្ញត្តិ។

ឯតេហិ ឆហិ បទេហិ, អត្ថោ កម្មញ្ច និទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ។ –

គាថាទ្វយំ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “តទានិ យេសំ ព្យញ្ជនបទានំ, អត្ថបទានញ្ច វសេន ‘ទ្វាទស បទានិ ‘សុត្ត’ន្តិ វុត្តំ, តានិ បទានិ និទ្ទិសិតុំ ‘អក្ខរបទ’ន្តិអាទិមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣) វុត្តំ។

តត្ថ កេនដ្ឋេន អក្ខរន្តិ? អក្ខរដ្ឋេន អសញ្ចរណដ្ឋេន។ អការាទិវណ្ណោ ហិ អការាទិតោ ឥការាទិបរិយាយំ នក្ខរតិ, ន សញ្ចរតិ, ន សង្កមតិ។ តេនាហ **អដ្ឋកថាយំ** “អបរិយោសិតេ បទេ វណ្ណោ អក្ខរំ បរិយាយវសេន អក្ខរណតោ អសញ្ចរណតោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣)។ **អបរិយោសិតេ បទេ**តិ ច វិភត្យន្តភាវំ អប្បត្តេ ទ្វិតិចតុក្ខរវន្តេសុ បទេសុ ឯកទ្វិតិក្ខរមត្តេយេវ **អក្ខរំ** នាម, បរិយោសិតេ **បទំ**យេវ, ន អក្ខរន្តិ អធិប្បាយោ។ បទំ បន បវេសនតោ អត្ថវសេន បរិយាយំ សញ្ចរន្តំ វិយ ហោតិ, ន ឯវំ អការាទិវណ្ណោ អវេវចនត្តា។ “មា ឯវំ មញ្ញសី”តិអាទីសុ វា ឯកក្ខរបទា **មា**-ការាទិ **អក្ខរំ** នាម, វិភត្យន្តំ បទំ បន **បទ**មេវ ហោតិ។

បជ្ជតិ អត្ថោ ឯតេនាតិ **បទំ**។ តំ នាមាខ្យាតោបសគ្គនិបាតប្បភេទេន ចតុព្ពិធំ។ តត្ថ ទព្ពបធានំ “ផស្សោ វេទនា ចិត្ត”ន្តិ ឯវមាទិកំ **នាមបទំ**។ តត្ថ ហិ ទព្ពមាវិភូតរូបំ, កិរិយា អនាវិភូតរូបា។ កិរិយាបធានំ “ផុសតិ វេទយតិ វិជានាតី”តិ ឯវមាទិកំ **អាខ្យាតបទំ** នាម។ តត្ថ ហិ ផុសនាទិកិរិយា អាវិភូតរូបា, ទព្ពមនាវិភូតរូបំ។ កិរិយាវិសេសពោធហេតុភូតំ ប-ឧប-ឥតិឯវមាទិកំ **ឧបសគ្គបទំ** នាម។ “ចិរប្បវាសី (ធ. ប. ២១៩) ឧបវុត្ថោ”ន្តិ (អ. និ. ៣.៧១; សុ. និ. ៤០៥) ឯវមាទីសុ ហិ ប-ឧបាទិសទ្ទា វសនាទិកិរិយាយ វិយោគាទិវិសិដ្ឋតំ ទីបេន្តិ។ វចនត្ថោ បន នាមបទអាខ្យាតបទទ្វយំ ឧបគន្ត្វា តស្ស បទទ្វយស្ស អត្ថំ សជ្ជន្តីតិ **ឧបសគ្គា**តិ ទដ្ឋព្ពោ។ កិរិយាយ ចេវ ទព្ពស្ស ច សរូបវិសេសបកាសនហេតុភូតំ “ឯវំ, ឥតី”តិ ឯវមាទិកំ **និបាតបទំ** អស្សបិ សំវណ្ណនាយបិ ឥច្ឆិតត្តា, អក្ខរេន បន កថំ គហិតោតិ ចេ? អក្ខរេហិ សុយ្យមានេហិ សុណន្តានំ វិសេសវិធានស្ស កតត្តា បទបរិយោសានេ បទត្ថសម្បដិបត្តិ ហោតិ។ តស្មា អក្ខរេនបិ អត្ថាការោ គហិតោវាតិ វេទិតព្ពោ។ តេន វុត្តំ – “អក្ខរេហិ សង្កាសេតិ, បទេហិ បកាសេតិ, អក្ខរេហិ ច បទេហិ ច ឧគ្ឃដេតី”តិ (នេត្តិ. ៩) ច។

វិវរណា វិត្ថារណា។ វិភជនា ច ឧត្តានីកម្មញ្ច បញ្ញត្តិ ច ***វិភជនុត្តានីកម្មបញ្ញត្តី***តិ សមាហារេ អយំ ទ្វន្ទសមាសោ។ តត្ថ វិភាគករណំ ***វិភជនំ*** នាម។ ព្យញ្ជនាការេហិ យោ អត្ថាការោ និទ្ទិសិយមានោ, សោ អត្ថាការោ វិវរណវិភជនាតិ ទ្វីហិ អត្ថបទេហិ និទ្ទិសិតោ។ បាកដករណំ **ឧត្តានីកម្មំ** នាម។ បការេហិ ញាបនំ **បញ្ញត្តិ**។ និរុត្តិនិទ្ទេសសង្ខាតេហិ ព្យញ្ជនបទេហិ បកាសិយមានោ យោ អត្ថាការោ អត្ថិ, សោ អត្ថាការោ ឧត្តានីកម្មបញ្ញត្តីហិ បដិនិទ្ទិសិតោ។ ឯតេហិ សង្កាសនាទីហិ ឆហិ អត្ថបទេហិ **អត្ថោ** សុត្តត្ថោ គហិតោ, **កម្មញ្ច** ឧគ្ឃដនាទិកម្មញ្ច និទ្ទិដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ យេន សុត្តត្ថេន ឧគ្ឃដិតញ្ញុនោ ចិត្តសន្តានស្ស សម្ពោធនកិរិយាសង្ខាតស្ស ឧគ្ឃដនកម្មស្ស និព្ពត្តិ ភវេ, សោ សុត្តត្ថោ សង្កាសនាបកាសនាការោ ហោតិ។ យេន សុត្តត្ថេន វិបញ្ចិតញ្ញុនោ ចិត្តសន្តានស្ស ពោធនកិរិយាសង្ខាតស្ស វិបញ្ចនកម្មស្ស និព្ពត្តិ, សោ សុត្តត្ថោ វិវរណាវិភជនាការោ ហោតិ។ យេន សុត្តត្ថេន នេយ្យស្ស ចិត្តសន្តានស្ស បពោធនកិរិយាសង្ខាតស្ស នយកម្មស្ស និព្ពត្តិ, សោ សុត្តត្ថោ ឧត្តានីកម្មបញ្ញត្តាការោ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនាហ **អដ្ឋកថាចរិយោ** “សុត្តត្ថេន ហិ ទេសនាយ បវត្តិយមានេន ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិវេនេយ្យានំ ចិត្តសន្តានស្ស បពោធនកិរិយានិព្ពត្តិ, សោ ច សុត្តត្ថោ សង្កាសនាទិអាការោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៤)។

“យថាវុត្តេហិ តីហិ អត្ថនយេហិ ចេវ ឆហិ អត្ថបទេហិ **ច** អយុត្តោបិ អត្ថោ កី កោចិ អត្ថិ, ឧទាហុ សព្ពោ អត្ថោ យុត្តោ ឯវា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

២៥ហិ ច នយា អនូនា, អត្ថស្ស ច ឆប្បទានិ គណិតានិ។

នវហិ បទេហិ ភគវតោ, វចនស្សត្ថោ សមាយុត្តោ”តិ។ –

គាថមាហ។ តត្ថ **តីណី**តិ លិង្គវិបល្លាសនិទ្ទេសោ, តយោតិ បន បកតិលិង្គនិទ្ទេសោ វត្តព្ពោ។ គណិតា អនូនា តយោ អត្ថស្ស នយា ច គណិតានិ អនូនានិ ឆ អត្ថស្ស បទានិ ច និទ្ទិដ្ឋានិ, និទ្ទិដ្ឋេហិ ច អត្ថបទេហិ ភគវតោ វចនស្ស សព្ពោ អត្ថោ **សមាយុត្តោ**វ អយុត្តោ កោចិ អត្ថោ នត្ថីតិ យោជនា កាតព្ពា។ **អត្ថស្សា**តិ សុត្តត្ថ**ស្ស**។ **នយា**តិ នេត្តិអត្ថនយា។ **បទានី**តិ នេត្តិអត្ថបទានិ។

២៦. យេ ហារាទយោ និទ្ទិដ្ឋា, តេ ហារាទយោ សម្បិណ្ឌេត្វា នេត្តិប្បករណស្ស បទត្ថេ សុខគ្គហណត្ថំ គណនវសេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទស្សេន្តោ “**អត្ថស្សា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អត្ថស្ស** សមូហស្ស អវយវភូតានិ នវភេទានិ អត្ថបទានិ សុត្តព្យញ្ជនស្ស អត្ថស្ស បរិយេដ្ឋិសង្ខាតាយ សំវណ្ណនាយ គណនតោ ចតុវីសតិ ព្យញ្ជនបទានិ ហោន្តិ, អត្ថបទព្យញ្ជនបទភូតំ ឧភយំ សង្ខេបយតោ សម្បិណ្ឌយតោ **តេត្តីសា** តេត្តឹសវិធា **ឯត្តិកា** តេត្តឹសវិធាវ នេត្តីតិ យោជនា។

តត្ថ **នវប្បទានី**តិ តយោ អត្ថនយា, ឆ អត្ថបទានិ ច។ **ចតុព្ពីសា**តិ សោឡស ហារា, ឆ ព្យញ្ជនបទានិ, ទ្វេ ទិសាលោចននយអង្កុសនយា ចាតិ ឯវំ តេត្តឹសវិធា ច នេត្តិ នាម, តតោ វិនិមុត្តោ អញ្ញោ កោចិ នេត្តិបទត្ថោ នត្ថីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ឯវំ តេត្តឹសបទត្ថាយ នេត្តិយា ហារនយានំ កតមោ ទេសនាហារវិចយហារោ”តិអាទិ ទេសនាក្កមេនេវ សិទ្ធោ, ឯវំ សិទ្ធេ សតិបិ “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិ អារម្ភោ “សព្ពេបិមេ ហារា ចេវ នយា ច ឥមិនា ទស្សិតក្កមេនេវ សំវណ្ណេតព្ពេសុ សុត្តេសុ សំវណ្ណនាវសេន យោជេតព្ពា, ន ឧប្បដិបាដិយា”តិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ ទីបនវចនសវនានុសារេន ញាបេតិ, តស្មា ឯវំ កមោ ទស្សិតោ, អស្សាទាទីនវនិស្សរណានិ ធម្មទេសនាយ និស្សយានិ, ផលញ្ច ធម្មទេសនាយ ផលំ, ឧបាយោ ច ធម្មទេសនាយ ឧបាយោ, អាណត្តិ ច ធម្មទេសនាយ សរីរំ។ ទេសនាហារស្ស តាសំ អស្សាទាទីនវនិស្សរណផលុបាយាណត្តីនំ វិភាវនសភាវត្តា។

និទ្ធារណេន វិនាបិ បកតិយា សព្ពសំវណ្ណេតព្ពសុត្តេសុ អនវូបាតិ សុវិញ្ញេយ្យត្តា, សំវណ្ណនាវិសេសានំ វិចយហារាទីនំ និស្សយភាវតោ ច បឋមំ ទេសនាហារោ ទស្សិតោ។

បទបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាបុច្ឆាបទានុគីតីហិ សទ្ធឹ ទេសនាហារបទត្ថានំ អស្សាទាទីនំ បវិចយភាវតោ ទេសនាហារានន្តរំ វិចយោ ហារោ។

វិចយហារេន បវិចិតានំ អត្ថានំ យុត្តាយុត្តិវិចារណភាវតោ វិចយហារានន្តរំ យុត្តិ ហារោ។

បទដ្ឋានហារស្ស យុត្តាយុត្តានំយេវ អត្ថានំ ឧបបត្តិអនុរូបំ ការណបរម្បរាយ និទ្ធារណត្តា យុត្តិហារានន្តរំ បទដ្ឋានហារោ។

យុត្តាយុត្តានំ ការណបរម្បរាយ បរិគ្គហិតសភាវានំយេវ ច ធម្មានំ អវុត្តានម្បិ សមានលក្ខណតាយ គហណលក្ខណត្តាយ បទដ្ឋានហារានន្តរំ លក្ខណហារោ។

លក្ខណហារេន អត្ថតោ សុត្តន្តរតោ និទ្ធារិតានម្បិ ធម្មានំ និព្ពចនាទីនិ វត្តព្ពានិ, ន សុត្តេ សរូបតោ អាគតធម្មានំយេវាតិ ទស្សនត្ថំ លក្ខណហារានន្តរំ ចតុព្យូហោ ហារោ។ ឯវញ្ហិ និរវសេសតោ អត្ថាវពោធោ ហោតិ។

ចតុព្យូហេន ហារេន វុត្តេហិ និព្ពចនាធិប្បាយនិទានេហិ សទ្ធឹ សុត្តេ បទត្ថានំ សុត្តន្តរសំសន្ទនសង្ខាតេ បុព្ពាបរវិចារេ ទស្សិតេ តេសំ សុត្តបទត្ថានំ សភាគវិសភាគធម្មន្តរាវដ្ដនំ សុខេន សក្កា ទស្សេតុន្តិ ចតុព្យូហហារានន្តរំ អាវដ្ដោ ហារោ។ សុត្តន្តរសំសន្ទនស្ស ហិ សភាគវិសភាគធម្មន្តរាវដ្ដនយស្ស ឧបាយភាវតោ “អារម្ភថ និក្កមថា”តិអាទិគាថាយ (សំ. និ. ១.១៨៥; នេត្តិ. ២៩; បេដកោ. ៣៨) អារម្ភនិក្កមនពុទ្ធសាសនយោគធុននេហិ វីរិយសមាធិបញ្ញិន្ទ្រិយានិ និទ្ធារេត្វា តេសុ អារម្ភនិក្កមនពុទ្ធសាសនយោគធុននេសុ អននុយោគស្ស មូលំ បមាទោតិ សុត្តន្តរេ ទស្សិតោ បមាទោ អាវដ្ដិតោតិ។

អាវដ្ដេន ហារេន សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ដនេន បយោជិតេ សាធារណាសាធារណវសេន សំកិលេសវោទានធម្មានំ បទដ្ឋានតោ ចេវ ភូមិតោ ច វិភាគោ សក្កា សុខេន យោជេតុន្តិ អាវដ្ដហារានន្តរំ វិភត្តិ ហារោ។

វិភត្តិហារេន សំកិលេសវោទានធម្មានំ វិភាគេ កតេ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ អាគតា ធម្មា អកុសលេន បដិបក្ខតោ បរិវត្តេតុំ សក្កាតិ វិភត្តិហារានន្តរំ បរិវត្តនហារោ។ វិភត្តិហារេន ហិ “សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ហោតី”តិ (នេត្តិ. ៣៥) បដិវិភត្តសភាវេ ឯវំ ធម្មេ បរិវត្តនហារវិភង្គេ ឧទាហរិយិស្សតិ។

បរិវត្តនហារេន បដិបក្ខតោ បរិវត្តិតាបិ ធម្មា បរិយាយវចនេហិ ពោធេតព្ពា, ន សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ អាគតធម្មាយេវាតិ ទស្សនត្ថំ បរិវត្តនហារានន្តរំ វេវចនហារោ។

វេវចនហារេន បរិយាយតោ បកាសិតានំ ធម្មានំ បភេទតោ បញ្ញត្តិវសេន វិភជនំ សុខេន សក្កា ញាតុន្តិ វេវចនហារានន្តរំ បញ្ញត្តិ ហារោ។

បញ្ញត្តិហារេន បភវបរិញ្ញាទិបញ្ញត្តិវិភាគមុខេន បដិច្ចសមុប្បាទសច្ចាទិធម្មវិភាគេ កតេ សុត្តេ អាគតធម្មានំ បដិច្ចសមុប្បាទាទិមុខេន អវតរណំ សក្កា ទស្សេតុន្តិ បញ្ញត្តិហារានន្តរំ ឱតរណោ ហារោ។

ឱតរណេន ហារេន ធាតាយតនាទីសុ ឱតារិតានំ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ បទត្ថានំ បុច្ឆារម្ភសោធនំ សក្កា សុខេន សម្បាទេតុន្តិ ឱតរណហារានន្តរំ សោធនោ ហារោ។

សោធនេន ហារេន សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ បទបទត្ថេសុ វិសោធិតេសុ តត្ថ តត្ថ ឯកត្តតាយ វា វេមត្តតាយ វា លព្ភមានសាមញ្ញវិសេសភាវោ សុករោ ហោតីតិ ទស្សេតុំ សោធនហារានន្តរំ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

សាមញ្ញវិសេសភូតេសុ សាធារណាសាធារណេសុ ធម្មេសុ អធិដ្ឋានេន ហារេន បវេទិតេសុ បរិក្ខារសង្ខាតស្ស សាធារណាសាធារណរូបស្ស បច្ចយហេតុរាសិស្ស បភេទោ សុវិញ្ញេយ្យោតិ អធិដ្ឋានហារានន្តរំ បរិក្ខារោ ហារោ។

អសាធារណេ, សាធារណេ ច ការណេ បរិក្ខារេន ហារេន ទស្សិតេ តស្ស អត្តនោ ផលេសុ ការណាការោ, តេសំ ហេតុផលានំ បភេទតោ ទេសនាការោ, ភាវេតព្ពបហាតព្ពធម្មានំ ភាវនាបហានានិ ច និទ្ធារេត្វា វុច្ចមានានិ សម្មា សំវណ្ណេតព្ពសុត្តស្ស អត្ថំ តថត្តាវពោធាយ សំវត្តន្តីតិ បរិក្ខារហារានន្តរំ សមារោបនោ ហារោ ទស្សិតោ ហោតិ។ ឥទំ ហារានំ ទស្សនានុក្កមការណំ ទដ្ឋព្ពំ។

ឧទ្ទេសោ ឧគ្ឃដិតញ្ញុនោ ឧបការាយ សំវត្តតិ យថា, ឯវំ នន្ទិយាវដ្ដនយោ ឧគ្ឃដិតញ្ញុនោ ឧបការាយ សំវត្តតិ, តស្មា បឋមំ នន្ទិយាវដ្ដនយោ ទស្សិតោ។ និទ្ទេសោ វិបញ្ចិតញ្ញុនោ ឧបការាយ សំវត្តតិ យថា, ឯវំ តិបុក្ខលនយោ វិបញ្ចិតញ្ញុនោ ឧបការាយ សំវត្តតិ, តស្មា នន្ទិយាវដ្ដនយានន្តរំ តិបុក្ខលនយោ។ បដិនិទ្ទេសោ នេយ្យស្ស ឧបការាយ សំវត្តតិ យថា, ឯវំ សីហវិក្កីឡិតនយោ នេយ្យស្ស ឧបការាយ សំវត្តតិ ។ តស្មា តិបុក្ខលានន្តរំ សីហវិក្កីឡិតនយោ ទស្សិតោតិ តិណ្ណំ អត្ថនយានំ ទស្សនានុក្កមោ វេទិតព្ពោ។ អត្ថនយានំ ទិសាភូតាយ ភូមិយា អាលោកេត្វា តេសំ តស្សា ទិសាយ ភូមិយា សមានយនំ ហោតិ។ ន ហិ សក្កា អនោលោកេត្វា សមានេតុន្តិ ទិសាលោចននយំ ទស្សេត្វា អង្កុសនយោ ទស្សិតោ។ បោត្ថការូឡ្ហារឆេកា សព្ពាសុ ទិសាសុ ហត្ថិគមនដ្ឋានំ ឱលោកេត្វា អង្កុសេន ឥច្ឆិតដ្ឋានំ សមានយន្តិ។ កេចិ អច្ឆេកា អនោលោកេត្វា វិនយន្តិ។ តេសំ នយនមត្តមេវ, ន សមានយនំ។ ឯវមេវ បណ្ឌិតា សុត្តត្ថំ វណ្ណេន្តា មនសាវ ឱលោកេត្វាវ នយា នេតព្ពាតិ ទដ្ឋព្ពា។

សមុដ្ឋានសំវណ្ណនា អធិប្បាយសំវណ្ណនា បទត្ថសំវណ្ណនា វិធិអនុវាទសំវណ្ណនា និគមនសំវណ្ណនាតិ វា, បយោជនសំវណ្ណនា បិណ្ឌត្ថសំវណ្ណនា អនុសន្ធិសំវណ្ណនា ចោទនាសំវណ្ណនា បរិហារសំវណ្ណនាតិ វា, ឧបោគ្ឃាដសំវណ្ណនា បទវិគ្គហសំវណ្ណនា បទត្ថចាលនសំវណ្ណនា បច្ចុបដ្ឋានសំវណ្ណនាតិ វា, តថា ឯកនាឡិកាកថា ចតុរស្សកថា និសិន្នវត្តិកាកថាតិ វា អាគតា។

តត្ថ **សមុដ្ឋានំ** និទានមេវ។ **វិធិអនុវាទោ** វិសេសវចនមេវ។ **ឧបោគ្ឃាដោ** និទានមេវ។ **ចាលនា** ចោទនាយេវ។ **បច្ចុបដ្ឋានំ** បរិហារោវ។

បាឡឹ វត្វា ឯកេកបទស្ស អត្ថកថនសង្ខាតា សំវណ្ណនា **ឯកនាឡិកាកថា** នាម។

បដិបក្ខំ ទស្សេត្វា បដិបក្ខស្ស ឧបមំ ទស្សេត្វា សបក្ខំ ទស្សេត្វា សបក្ខស្ស ឧបមំ ទស្សេត្វា កថនសង្ខាតា សំវណ្ណនា **ចតុរស្សកថា** នាម។

វិសភាគធម្មវសេនេវ បរិយោសានំ គន្ត្វា បុន សភាគធម្មវសេនេវ បរិយោសានគមនសង្ខាតា សំវណ្ណនា **និសិន្នវត្តិកាកថា** នាម។

តា សព្ពា សំវណ្ណនាយោបិ ទេសនាហារាទីសុ នេត្តិសំវណ្ណនាសុ អន្តោគធាយេវ។ តេនាហ “យត្តកា ហិ សុត្តស្ស សំវណ្ណនាវិសេសា, សព្ពេ តេ នេត្តិឧបទេសាយត្តា”តិ។ ឯវំ ឯត្តាវតា ឯតបរមតា ទដ្ឋព្ពា ។ ហេតុផលភូមិឧបនិសាសភាគវិសភាគលក្ខណនយាទយោ បន **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤ ទ្វាទសបទ) វិត្ថារតោ វុត្តាតិ ន វិត្ថារយិស្សាមីតិ។

ឥតិ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

និទ្ទេសវារអត្ថវិភាវនា និដ្ឋិតា។

៤. បដិនិទ្ទេសវារអត្ថវិភាវនា

១. ទេសនាហារវិភង្គវិភាវនា

៥. ឯវំ ហារាទយោ សរូបតោ អាចរិយេន ឧទ្ទេសតោ ឧទ្ទិដ្ឋា, និទ្ទេសតោ ច និទ្ទិដ្ឋា, អម្ហេហិ ច ញាតា, អថ កស្មា បុន “តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ”តិអាទិកោ អារទ្ធោតិ ចេ? វេនេយ្យានំ តិវិធត្តា។ វេនេយ្យា ហិ អតិតិក្ខបញ្ញោ នាតិតិក្ខបញ្ញោ មន្ទបញ្ញោតិ តិវិធា ហោន្តិ។ តេសញ្ហិ អតិតិក្ខបញ្ញស្សានុរូបំ ហារាទយោ ឧទ្ទេសតោ ឧទ្ទិដ្ឋា, នាតិតិក្ខបញ្ញស្ស អនុរូបំ និទ្ទេសតោ និទ្ទិដ្ឋា, ឥទានិ មន្ទបញ្ញស្សានុរូបំ ហារាទយោ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ**”តិអាទិកោ វិភង្គវារោ អារទ្ធោ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “**ឯវំ ហារាទយោ** សុខគ្គហណត្ថំ គាថាពន្ធវសេន សរូបតោ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ តេសុ ហារេ តាវ បដិនិទ្ទេសវសេន វិភជិតុំ ‘តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥) វុត្តំ។

តត្ថ យេ ហារាទយោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេសុ និទ្ទិដ្ឋា, តត្ថ ហារាទីសុ កតមោ ទេសនាហារោតិ ចេ? យា “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិគាថា (នេត្តិ. ៤) វុត្តា, សា អយំ គាថា និទ្ទេសវសេន ទេសនាហារោ នាម, តស្ស “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិ (នេត្តិ. ៤) និទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “អយំ ទេសនាហារោ កឹ ទេសយតី”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ ទេសនាហារវិភង្គោ នាមាតិ យោជនា។ “អយំ ទេសនាហារោ កឹ ទេសយតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្ថា បុច្ឆំ ឋបេត្វា “ឥមំ ទេសយតី”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“អយំ ទេសនាហារោ កឹ ទេសយតិ? អស្សាទំ អាទីនវ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អយំ ទេសនាហារោ កឹ ទេសយតីតិ ចេ ? **អស្សាទំ ទេសយតិ** សំវណ្ណេតិ វិត្ថារេតិ, **អាទីនវំ ទេសយតិ**…បេ…. វិត្ថារេតិ, **និស្សរណំ ទេសយតិ**…បេ…. វិត្ថារេតិ, **ផលំ ទេសយតិ**…បេ…. វិត្ថារេតិ, **ឧបាយំ ទេសយតិ**…បេ…. វិត្ថារេតិ, **អាណត្តឹ ទេសយតិ** សំវណ្ណេតិ វិត្ថារេតីតិ យោជនា។

ឯត្ថ ច “អយំ ទេសនាហារោ”តិ សទ្ទោ បុព្ពាបរាបេក្ខោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ “‘អស្សាទាទីនវតា’តិអាទិគាថាយំ (នេត្តិ. ៤) ទស្សិតា ឥមេ អស្សាទាទយោ កត្ថ សំវណ្ណេតព្ពេ បាឡិធម្មេ អាគតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី”**តិអាទិ វុត្តំ។ “‘អស្សាទាទីនវតា’តិអាទិគាថាយំ (នេត្តិ. ៤) ទស្សិតា ឥមេ អស្សាទាទយោ កត្ថ សំវណ្ណេតព្ពេ បាឡិធម្មេ អាគតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណំ សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេស្សាមី”តិ បដិញ្ញាតព្ពេ បាឡិធម្មេ សំវណ្ណេតព្ពេ យេ អស្សាទាទយោ អាគតា, តេ អយំ ទេសនាហារោ ទេសយតីតិ អធិប្បាយោ។

តត្ថ ធម្មសទ្ទោ បរិយត្តិសច្ចសមាធិបញ្ញាបកតិបុញ្ញាបត្តិញេយ្យាទីសុ ពហូសុ អត្ថេសុ បវត្តោ, តថាបិ ឥធ បរិយត្តិធម្មេយេវ បវត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ អត្ថុទ្ទេសោ បន **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥) វុត្តោ, តស្មា ឥធ មយា ន វុត្តោ។ **វោ**-ការោបិ ឧបយោគករណបទបូរណសម្បទានត្ថេសុ ទិស្សតិ ច, តថាបិ ឥធ សម្បទានត្ថេវាតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ភិក្ខន្តិ យាចន្តិ សីលក្ខន្ធាទយោ, បច្ចយេ វា កាយវិញ្ញត្តិយាតិ **ភិក្ខូ**, សំសារេ ភយំ ឥក្ខន្តិ បច្ចវេក្ខន្តីតិ វា **ភិក្ខូ។ ភិក្ខវេ**តិ តេ ភិក្ខូ អាលបតិ, កិមត្ថាយាតិ អត្តនោ មុខាភិមុខំ កត្វា ធម្មស្សវនេ អតិឧស្សាហនេ និយោជេតុំ អាលបតីតិ វេទិតព្ពោ។

ធម្មំ ទេសេស្សាមីតិ នាហំ ឥស្សរតាយ តុម្ហេ អញ្ញំ កិញ្ចិ ការេស្សាមិ, ធម្មំយេវ ទេសេស្សាមិ, ទេសេន្តោ ច ន អញ្ញេសំ ធម្មំ សុត្វា សុតមយញាណានុសារេន ទេសេស្សាមិ, អនាវរណញាណេន សព្ពញេយ្យធម្មេសុ បច្ចក្ខការិតាយ ឥទានិ មយាយេវ បវត្តិយមានំ ធម្មំ អហំ ទេសេស្សាមីតិ បដិជានាតិ។ អាទិម្ហិ កល្យាណំ **អាទិកល្យាណំ**, អាទិ កល្យាណមេតស្សាតិ វា **អាទិកល្យាណំ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អាទិកល្យាណាទយោ ចេត្ថ អត្ថកល្យាណាទិវសេន វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ – “សីលេន អាទិកល្យាណំ, សមាធិនា មជ្ឈេកល្យាណំ, បញ្ញាយ បរិយោសានកល្យាណំ។ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ វា អាទិកល្យាណំ, ធម្មសុធម្មតាយ មជ្ឈេកល្យាណំ, សង្ឃសុប្បដិបត្តិយា បរិយោសានកល្យាណំ។ អថ វា ឧគ្ឃដិតញ្ញុវិនយនេន អាទិកល្យាណំ, វិបញ្ចិតញ្ញុវិនយនេន មជ្ឈេកល្យាណំ, នេយ្យបុគ្គលវិនយនេន បរិយោសានកល្យាណំ។ អយមេវត្ថោ ឥធាធិប្បេតោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥)។

អរីយតិ ញាយតីតិ **អត្ថោ**, អរ-ធាតុយា និប្ផរិយាយតោ ញាណប្បធានោ អារម្មណិកចិត្តុប្បាទោ អត្ថោ, ឋានូបចារតោ អត្ថស្ស ញាតព្ពស្ស អារម្មណបច្ចយសត្តិ អត្ថោ, ឥតិ-សទ្ទេន សាយេវ សត្តិ បរាមសីយតិ, អារម្មណបច្ចយសត្តិសហិតោ អារម្មណបច្ចយសង្ខាតោ ញាតព្ពោ អត្ថោ ត-បច្ចយស្ស អត្ថោតិ ធាតុបច្ចយានំ អត្ថវិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ អសតិ ភវតីតិ វា **អត្ថោ**, សហ អត្ថេន យោ ធម្មោ វត្តតីតិ សោ ធម្មោ **សាត្ថោ**, អត្ថេន សមន្នាគតោ វា ធម្មោ **សាត្ថោ**, សង្កាសនាទិឆអត្ថបទសមាយោគតោ វា **សាត្ថោ**។ អយមេវត្ថោ ឥធាធិប្បេតោ

នេត្តិវិសយត្តា។ សម្បន្នំ ព្យញ្ជនំ យស្ស ធម្មស្សាតិ **សព្យញ្ជនោ**។ សិថិលធនិតទីឃរស្សគរុលហុសម្ពន្ធវវត្ថិតវិមុត្ត និគ្គហិតសម្បន្នត្តា , អការន្តាទិតត្ថិលិង្គាទិឯកវចនាទិសម្បន្នត្តា, បមាទលេខាទិរហិតត្តា ច អវយវោ សម្បន្នោ តំសមូហត្តា ធម្មោ **សម្បន្នព្យញ្ជនោ** នាម, អក្ខរាទិឆព្យញ្ជនបទសមាយោគា វា **សព្យញ្ជនោ**។ អយមេវត្ថោ ឥធាធិប្បេតោ។ តមស្មិំ អយំ ឩនោ, សោ នេតព្ពោ បក្ខិបិតព្ពោតិ ឧបនេតព្ពាភាវតោ **កេវលបរិបុណ្ណោ,** សីលក្ខន្ធសមាធិក្ខន្ធបញ្ញាក្ខន្ធ- វិមុត្តិក្ខន្ធវិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធបារិបូរិយា វា **កេវលបរិបុណ្ណោ**។ ឥធាយំ អតិរេកោ, សោ អបនេតព្ពោតិ វត្វា អបនេតព្ពាភាវតោ **បរិសុទ្ធោ,** ចតុរោឃនិត្ថរណត្ថាយ, លោកាមិសនិរបេក្ខតាយ បវត្តិយមានត្តា វា **បរិសុទ្ធោ**។ សេដ្ឋត្តា **ព្រហ្មចរិយំ,** ព្រហ្មានំ វា សេដ្ឋានំ អរិយានំ ចរិយំ **ព្រហ្មចរិយំ,** បព្ពជ្ជព្រហ្មចរិយមគ្គព្រហ្មចរិយសាសនព្រហ្មចរិយាទីសុ សាសនព្រហ្មចរិយំ បកាសយិស្សាមិ, បរិទីបយិស្សាមីតិ អត្ថោ។

“ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ...បេ.... បកាសេស្សាមី”តិ បដិញ្ញាតព្ពេ បាឡិធម្មេ អាគតេ អស្សាទាទយោ ទេសនាហារោ ទេសយតិ សំវណ្ណេតិ វិត្ថារេតីតិ អាចរិយេន សាមញ្ញវសេនេវ វុត្តំ, តស្មា ទេសនាហារោ ឥធ បាឡិយំ អាគតំ ឥមំ អស្សាទំ ទេសយតិ, ឥធ បាឡិយំ អាគតំ ឥមំ អាទីនវំ ទេសយតីតិអាទិ វិសេសោ ន វិញ្ញាតព្ពោ, “កថំ វិញ្ញាតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥធ បាឡិយំ អាគតោ អយំ អស្សាទោ, ឥធ បាឡិយំ អាគតោ អយំ អាទីនវោ”តិ វិសេសំ និយមេត្វា ឧបលក្ខណនយេន ទស្សេតុំ **“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ? កាមំ កាមយមានស្ស**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ វិសយវិសយិភេទេសុ អស្សាទេសុ កតមោ អស្សាទោ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិយំ អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា –

“កាមំ កាមយមានស្ស, តស្ស ចេតំ សមិជ្ឈតិ;
អទ្ធា បីតិមនោ ហោតិ, លទ្ធា មច្ចោ យទិច្ឆតី”តិ។ (សុ. និ. ៧៧២; មហានិ. ១) –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យោ វិសយភូតោ អស្សាទោ អាគតោ, សោ អយំ អស្សាទេតព្ពោ អស្សាទោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

“ឯវំ ភគវតា ទេសិតោ, បកាសិតោ ច សាសនធម្មោ យេសំ អស្សាទាទីនំ ទស្សនវសេន បវត្តោ, តេ អស្សាទាទយោ ទេសនាហារស្ស វិសយភូតា យត្ថ យត្ថ បាឡេ សវិសេសំ វុត្តា, តតោ តតោ និទ្ធារេត្វា ឧទាហរណវសេន ឥធានេត្វា ទស្សេតុំ ‘តត្ថ កតមោ អស្សាទោ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥) វុត្តំ។

តត្ថ អស្សាទីយតេតិ **អស្សាទោ,** អស្សាទេតព្ពោ វត្ថុកាមោ។ កាមីយតេតិ **កាមោ,** វត្ថុកាមោ ច។ តំ កាមយតីតិ **កាមយមានោ,** សត្តោ។ តស្ស បីតិយា យុត្តំ មនោ ឯតស្សាតិ **បីតិមនោ**។ មនតិ ជានាតីតិអាទិវចនត្ថេន **មច្ចោ**។ កាមំ កាមិតព្ពំ វត្ថុ កាមយមានស្ស តស្ស សត្តស្ស ឯតំ កាមិតព្ពំ វត្ថុ សចេ សមិជ្ឈតិ, ឯវំ សតិ សោ សត្តោ អទ្ធា បីតិមនោ ហោតិ។ យោ មច្ចោ យំ វត្ថុំ ឥច្ឆតិ, តំ វត្ថុំ សោ មច្ចោ លទ្ធា អទ្ធា បីតិមនោ ហោតីតិ គាថាយត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“កាមំ ...បេ.... បីតិមនោ ហោតី”តិ ឯត្តកមេវ អវត្វា “លទ្ធា មច្ចោ យទិច្ឆតី”តិ វុត្តត្តា លោភនីយំ វត្ថុំយេវ លទ្ធា បីតិមនោ ន ហោតិ, អថ ខោ បត្ថេតព្ពំ បូជេតព្ពន្តិ សព្ពំ លទ្ធា មច្ចោ បីតិមនោ ច ហោតីតិ អតិរេកត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

វិសយភូតោ អស្សាទេតព្ពោ អស្សាទោ ឥធ បាឡិយំ គាថាយំ អាគតោតិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “ទុក្ខទោមនស្សាទិភេទេសុ អាទីនវេសុ កតមោ អាទីនវោ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ អាទីនវោ? តស្ស ចេ កាមយានស្ស**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ ទុក្ខទោមនស្សាទីសុ អាទីនវេសុ កតមោ អាទីនវោ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិយំ អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា –

“តស្ស ចេ កាមយានស្ស, ឆន្ទជាតស្ស ជន្តុនោ;
តេ កាមា បរិហាយន្តិ, សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតី”តិ។ (សុ. និ. ៧៧៣; មហានិ. ២) –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យោ ទោមនស្សសង្ខាតោ អាទីនវោ អាគតោ, សោ អយំ ទោមនស្សសង្ខាតោ អាទីនវោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាយំ បន កាមយតិ គច្ឆតីតិ **កាមយានោ**។ អថ វា យាយតិ គច្ឆតីតិ **យានោ**, កាមេន យានោ **កាមយានោ**, តស្ស។ ឆន្ទោ ជាតោ យស្ស សោ **ឆន្ទជាតោ**, តស្ស។ វិជ្ឈីយតេតិ **វិទ្ធោ** , សល្លតិ បវិសតីតិ **សល្លោ**, សល្លេន វិទ្ធោ **សល្លវិទ្ធោ**។ កាមំ កាមយានស្ស ឆន្ទជាតស្ស ជន្តុនោ យេ កាមា លភិតព្ពា, តេ កាមា កេនចិ អន្តរាយេន យទា បរិហាយន្តិ, តទា សោ ជន្តុ រុប្បតិ។ កីទិសោវ រុប្បតិ? អយោមយសល្លវិទ្ធោ មិគោ រុប្បតិ ឥវ, បរិហីនកាមោ ជន្តុ រុប្បតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯត្ថ ច “រុប្បតី”តិវចនេន ទោមនស្សុប្បត្តិ ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

ទោមនស្សភូតោ អាទីនវោ ឥធ បាឡិយំ អាគតោតិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “មគ្គនិព្ពានវសេន ទុវិធេសុ និស្សរណេសុ កតមំ និស្សរណំ កត្ថ បាឡិយំ អាគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? យោ កាមេ បរិវជ្ជេតី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិកាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ មគ្គនិព្ពានវសេន ទុវិធេសុ និស្សរណេសុ កតមំ និស្សរណំ កត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតន្តិ បុច្ឆិត្វា –

“យោ កាមេ បរិវជ្ជេតិ, សប្បស្សេវ បទា សិរោ;
សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតី”តិ។ (សុ. និ. ៧៧៤; មហានិ. ៣) –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យំ សមតិវត្តនករណំ មគ្គសង្ខាតំ និស្សរណំ អាគតំ, តំ ឥទំ មគ្គសង្ខាតំ សមតិវត្តនករណំ និស្សរណំ ទេសនាហារស្ស វិសយន្តិ។

គាថាយំ **យោ**តិ ឈានលាភី វា អរិយោ វា។ **កាមេ**តិ វុត្តប្បការោ វត្ថុកាមោ។ តេសុ បវត្តឆន្ទរាគស្ស វិក្ខម្ភនេន វា សមុច្ឆិន្ទនេន វា បរិវជ្ជេតិ។ កឹ បរិវជ្ជេតិ ឥវ វជ្ជេតិ? សប្បស្ស **សិរោ** សិរំ ចក្ខុមា បុរិសោ ទិស្វា **បទា** បាទេន បរិវជ្ជេតិ ឥវ, ឯវំ បរិវជ្ជេតិ។ **សតោ** សតិសម្បន្នោ **សោ** បុគ្គលោ លោកេ រូបាទីសុ **វិសត្តិកំ ឥមំ** តណ្ហំ យេន មគ្គេន **សមតិវត្តតិ** សំ សុដ្ឋុ អតិក្កមិត្វា វត្តតិ, ឥទំ មគ្គសង្ខាតំ សមតិវត្តនករណំ ឯកទេសំ និស្សរណំ នាមាតិ យោជេតព្ពំ។ “បាទា”តិ វត្តព្ពេ អាការស្ស រស្សំ កត្វា “បទា”តិ វុត្តំ។ **បាទា**តិ ច បាទេន យថា “អមោហភាវា អមោហភាវេនា”តិ។ តេន វុត្តំ “អត្តនោ បាទេនា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥)។

ឯកទេសោ វិសយសង្ខាតោ អស្សាទោ ឥធ បាឡិយំ អាគតោតិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “ឯកទេសោ វិសយិសង្ខាតោ អស្សាទោ កត្ថ បាឡិយំ អាគតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ? ខេត្តំ វត្ថុ”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ អថ វា “តត្ថ កតមោ អស្សាទោ? ខេត្តំ វត្ថុ”ន្តិអាទិ កស្មា ឯវំ អារទ្ធំ, ននុ “តត្ថ កតមោ អស្សាទោ? កាមំ កាមយមានស្សា”តិអាទិនា អស្សាទោ វិភត្តោ? សច្ចំ, អស្សាទោ បន ទុវិធោ វិសយវិសយិវសេន, តស្មិំ វិសយសង្ខាតោ អស្សាទោ បុព្ពេ វិភត្តោ, ឥទានិ វិសយិសង្ខាតំ អស្សាទំ វិភជិតុំ **“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ? ខេត្តំ វត្ថុ”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិកាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ វិសយវិសយិភេទេសុ អស្សាទេសុ កតមោ អស្សាទោ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិយំ អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា –

“ខេត្តំ វត្ថុំ ហិរញ្ញំ វា, គវាស្សំ ទាសបោរិសំ;
ថិយោ ពន្ធូ បុថូ កាមេ, យោ នរោ អនុគិជ្ឈតី”តិ។ (សុ. និ. ៧៧៥; មហានិ. ៤) –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យោ អនុគិជ្ឈនសង្ខាតោ អស្សាទោ អាគតោ, សោ អយំ អនុគិជ្ឈនសង្ខាតោ វិសយិអស្សាទោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាយំ **ខេត្ត**ន្តិ ខិបិយន្តិ ពីជានិ ឯត្ថ ឋានេតិ ខេត្តំ។ ខិបន្តានំ ជនានំ ខិបនកិរិយា ខិប-ធាតុយា មុខ្យត្ថោ, ខិបនកិរិយាជនកោ ចិត្តប្បាទោ ផលូបចារត្ថោ, តស្ស ចិត្តប្បាទស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយភូតស្ស កេទារស្ស វិរូឡ្ហាបនសត្តិ ផលូបចារត្ថោ, ឥតិ-សទ្ទេន សា វិរូឡ្ហាបនសត្តិយេវ បរាមសីយតិ, តស្សា សត្តិយា បតិដ្ឋំ កេទារសង្ខាតំ ឋានំ ត-បច្ចយត្ថោ។ ឯស នយោ តីសុ បិដកេសុ ឯវរូបេសុ ច វចនត្ថេសុ យថារហំ នីហរិត្វា គហេតព្ពោ។ វបន្តិ បតិដ្ឋហន្តិ ឯត្ថាតិ **វត្ថុ**។ អបរណ្ណាទីនំ បតិដ្ឋហនំ វប-ធាតុយា មុខ្យត្ថោ, ឋានស្ស បតិដ្ឋាបនសត្តិ ផលូបចារត្ថោ, ឥតិ-សទ្ទេន សា បតិដ្ឋាបនសត្តិ បរាមសីយតិ។ តស្សា សត្តិយា បតិដ្ឋដ្ឋានំ ត-បច្ចយត្ថោ។ **ខេត្តំ** បន បុព្ពណ្ណវិរូហនដ្ឋានំ, **វត្ថុ** អបរណ្ណវិរូហនដ្ឋានំ។

ហិនោតិ បវត្តតិ បីតិសោមនស្សន្តិ **ហិ**, កឹ តំ? បីតិសោមនស្សំ, រាតិ បវត្តេតិ ជាតរូបន្តិ **រំ**, កឹ **តំ?** ជាតរូបំ, ហី រន្តិ **ហិរំ**, ទុតិយាតប្បុរិសសមាសោ។ ញាបេតិ តោសេតីតិ **ញំ**, កឹ **តំ?** ជាតរូបំ។ ហិរំ ហុត្វា **ញំ ហិរញ្ញំ**, បវត្តមានំ បីតិសោមនស្សំ បវត្តេត្វា ជនេ វិសេសេន តោសេតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **វា**-សទ្ទោ វុត្តាវុត្តត្ថសមុច្ចយត្ថោ។

គច្ឆន្តិ វិសេសេនាតិ **គាវោ**, រត្តិន្ទិវំ អសន្តិ ភក្ខន្តិ វិសេសេនាតិ **អស្សា**, គាវោ ច អស្សា ច **គវាស្សំ**។ ទាតព្ពំ បឋមំ ទេន្តីតិ **ទា**, អសន្តិ ភក្ខន្តីតិ **អសា**, ទត្វា អសា **ទាសា** , សាមិកានំ ទាតព្ពំ បឋមំ ទត្វា បច្ឆា អសន្តិ ភក្ខន្តីតិ អត្ថោ។ សាមិកេហិ វា ទិន្នំ អសន្តិ ភក្ខន្តីតិ **ទាសា**, ទុក្ខេន កសិរេន អសន្តិ បវត្តន្តីតិ វា **ទាសា**,។ មាតាបិតូនំ ហទយំ បូរេន្តីតិ **បុរិសា**, បុរំ ហិតំ វា ឥសន្តិ គវេសន្តីតិ **បុរិសា**។ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធចក្កវត្តិភាវំ បុរេតិ គម្ភន្តិ **បុរំ**, កឹ តំ? ពលវកម្មំ, បុរំ ឥសន្តិ សីលេនាតិ វា **បុរិសា**។ បុរិសា ឯវ ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធចក្កវត្តិភាវំ គច្ឆន្តិ។ “បុរិ ឧច្ចដ្ឋានេ សេន្តីតិ វា **បុរិសា**។ បុរិសា ហិ មាតូនំ បិតុដ្ឋានេ ឋិតា”តិ ឥមេ វចនត្ថា វុត្តប្បការា យុត្តាយេវ អត្ថសម្ភវតោ។ ទាសា ច បុរិសា ច **ទាសបោរិសំ**, មជ្ឈេ វុទ្ធិ។ ឯត្ថ ច ទាសគ្គហណេន ទាសីបិ គហិតា។ ទាសា ទុក្កដជនា, បុរិសា សុខិតជនាតិ វិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ ថន្តិ បតិដ្ឋហន្តិ ឯត្ថ មាតុគាមេ បុត្តជីតាតិ **ថិយោ**។ **នរ** សទ្ទស្ស វិគ្គហត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។

ឯកទេសោ ទោមនស្សសង្ខាតោ អាទីនវោ ឥធ បាឡិគាថាយំ អាគតោតិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “ទុក្ខសង្ខាតោ អាទីនវោ កត្ថ បាឡិយំ អាគតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ អាទីនវោ? អពលា នំ ពលីយន្តី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ អថ វា “តត្ថ កតមោ អាទីនវោ? អពលា នំ ពលីយន្តី”តិអាទិ កស្មា ឯវំ អារទ្ធំ, ននុ “តត្ថ កតមោ អាទីនវោ? តស្ស ចេ កាមយានស្សា”តិអាទិនា អាទីនវោ វិភត្តោតិ? សច្ចំ, អាទីនវោ បន ពហុវិធោ ទុក្ខទោមនស្សាទិវសេន, តស្មឹ ពហុវិធេ អាទីនវេ ឯកទេសោ ទោមនស្សសង្ខាតោ អាទីនវោ បុព្ពេ វិភត្តោ, ឥទានិ ទុក្ខសង្ខាតំ អាទីនវំ វិភជិតុំ **“តត្ថ កតមោ អាទីនវោ? អពលា នំ ពលីយន្តី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ ទុក្ខទោមនស្សាទីសុ អាទីនវេសុ កតមោ អាទីនវោ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា –

“អពលា នំ ពលីយន្តិ, មទ្ទន្តេនំ បរិស្សយា;
តតោ នំ ទុក្ខមន្វេតិ, នាវំ ភិន្នមិវោទក”ន្តិ។ (សុ. និ. ៧៧៦; មហានិ. ៥) –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យោ ទុក្ខសង្ខាតោ ឯកទេសោ អាទីនវោ អាគតោ, សោ អយំ ទុក្ខសង្ខាតោ ឯកទេសោ អាទីនវោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាយំ នត្ថិ ពលំ ឯតេសំ កិលេសានន្តិ **អពលា**។ កស្មា កិលេសា អពលា ហោន្តីតិ? កុសលេហិ បហាតព្ពត្តា។ **នរ**ន្តិ ខេត្តាទិកាមេ អនុគិជ្ឈន្តំ នរំ, សទ្ធាពលាទិវិរហតោ វា អពលំ តំ នរំ **ពលីយន្តិ** អភិភវន្តិ។ កិញ្ចាបិ កិលេសា កុសលេហិ បហាតព្ពត្តា អពលា ហោន្តិ, តថាបិ កាមមនុគិជ្ឈន្តំ សទ្ធាពលាទិវិរហិតំ អភិភវិតុំ សមត្ថា ភវន្តិ។ **មទ្ទន្តេនំ បរិស្សយា**តិ កាមគិទ្ធំ កាមេ បរិយេសន្តំ, កាមំ រក្ខន្តញ្ច ឯនំ នរំ បរិ សមន្តតោ បរិបីឡេត្វា អយន្តិ បវត្តន្តីតិ បរិស្សយា, សីហព្យគ្ឃាទយោ ចេវ កាយទុច្ចរិតាទយោ ច មទ្ទន្តិ។ **តតោ** តេហិ បរិស្សយេហិ អភិភូតំ **នំ** នរំ ជាតិអាទិ**ទុក្ខំ អន្វេតិ** អនុគច្ឆតិ។ កិមិវ អន្វេតិ? ឧទកំ ភិន្ននាវំ អន្វេតិ ឥវ, ឯវំ អន្វេតីតិ អត្ថោ។

ឯកទេសំ មគ្គសង្ខាតំ និស្សរណំ ឥធ បាឡិគាថាយំ អាគតន្តិ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេតិ ច វិញ្ញាតំ, “និព្ពានសង្ខាតំ ឯកទេសំ និស្សរណំ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? តស្មា ជន្តុ សទា សតោ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ អថ វា “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? តស្មា ជន្តុ សទា សតោ”តិអាទិ កស្មា ឯវំ អារទ្ធំ, ននុ “តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? យោ កាមេ បរិវជ្ជេតី”តិអាទិនា និស្សរណំ វិភត្តន្តិ? សច្ចំ, និស្សរណំ បន ទុវិធំ មគ្គនិព្ពានវសេន, តត្ថ ទុវិធេ និស្សរណេ មគ្គសង្ខាតំ និស្សរណំ បុព្ពេ វិភត្តំ, ឥទានិ និព្ពានសង្ខាតំ និស្សរណំ វិភជិតុំ **“តត្ថ កតមំ និស្សរណំ? តស្មា ជន្តុ សទា សតោ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “អស្សាទាទីនវតា”តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ មគ្គនិព្ពានេសុ និស្សរណេសុ ឯកទេសំ និព្ពានសង្ខាតំ និស្សរណំ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតន្តិ បុច្ឆិត្វា –

“តស្មា ជន្តុ សទា សតោ, កាមានិ បរិវជ្ជយេ;
តេ បហាយ តរេ ឱឃំ, នាវំ សិត្វាវ បារគូ”តិ។ –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យំ និព្ពានសង្ខាតំ និស្សរណំ អាគតំ, ឥទំ និស្សរណំ ទេសនាហារស្ស វិសយន្តិ។

គាថាយំ **តស្មា**តិ យស្មា កាមគិទ្ធំ នរំ ទុក្ខំ អន្វេតិ, តស្មា ជន្តុ **សទា** សព្ពកាលេ បុព្ពរត្តាបររត្តេ ជាគរិយានុយោគេន **សតោ** សតិសម្បន្នោ ហុត្វា **កាមានិ** កិលេសកាមេ វិក្ខម្ភនវសេន វា សមុច្ឆេទវសេន វា **បរិវជ្ជយេ** បរិជហេយ្យ។ **តេ** កាមេ អរិយមគ្គេន បហាយ ចតុព្ពិធំ **ឱឃំ** តរេយ្យ តរិតុំ សក្កុណេយ្យ។ កោ តរតិ ឥវ

តរេយ្យ? នាវាសាមិកោ នាវំ យំ បរិសន្តំ ឧទកំ **សិត្វា** ពហិ សិញ្ចិត្វា លហុកាយ នាវាយ អប្បកសិរេន តរិត្វា **បារគូ** បារំ គច្ឆតិ ឥវ, ឯវំ អត្តនិ បវត្តំ កិលេសូទកំ សិញ្ចិត្វា អរិយមគ្គេន នីហរិត្វា លហុកេន អត្តភាវេន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា និព្ពានេន បារំ និព្ពានំ សន្តិ គច្ឆេយ្យាតិ អត្ថោ។ ឥទំ និព្ពានំ កស្មា និស្សរណំ ហោតិ? សព្ពសង្ខតនិស្សរណតោ **និស្សរណំ** នាម។

ឥទំ និស្សរណំ ឥធ បាឡិធម្មេ អាគតន្តិ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតំ, "កតមំ ផលំ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគត"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមំ ផលំ? ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិ"**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ "អស្សាទាទីនវតា"តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ រក្ខននិប្ផាទនមច្ឆរណាទីសុ ផលេសុ កតមំ ផលំ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតន្តិ បុច្ឆិត្វា –

> "ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ឆត្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ;
> ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ ធម្មចារី"តិ។ (សុ. និ. ១០២, ១០៣) –

ឥធ បាឡិគាថាយំ យំ អនន្តរេហិ ធម្មស្ស រក្ខនផលំ អាគតំ, រក្ខាវហនស្ស អព្ភុទយស្ស យញ្ច និប្ផាទនំ ផលំ អាគតំ, ឥទំ រក្ខននិប្ផាទនំ ផលំ ទេសនាហារស្ស វិសយន្តិ។

គាថាយំ **ធម្មោ**តិ យេន បុគ្គលេន យោ ទានាទិប្បភេទោ បុញ្ញធម្មោ និព្ពត្តិតោ, សោ ធម្មោ។ **ធម្មចារិំ** ធម្មនិព្ពត្តកំ តំ បុគ្គលំ អនន្តរេហិ **រក្ខតិ**។ កិមិវ? **វស្សកាលេ** ទេវេ វស្សន្តេ សតិ មហន្តំ កុសលេន ធារេតព្ពំ ឆត្តំ ធារេន្តំ កុសលំ តំ ជនំ វស្សតេមនតោ រក្ខតិ យថា, ឯវំ រក្ខិតព្ពោ ធម្មោបិ អត្តសម្មាបណិធានេន អប្បមត្តោ ហុត្វា សុដ្ឋុ ធម្មំ រក្ខន្តំយេវ រក្ខតិ, តាទិសោ ធម្មចារីយេវ ទុគ្គតិំ ន គច្ឆតិ។ ឯសោ អានិសំសោ **សុចិណ្ណេ** សុចិណ្ណស្ស **ធម្មេ** ធម្មស្ស អានិសំសោតិ អត្ថោ។

ឯកទេសំ ផលំ ឥធ បាឡិធម្មេ អាគតន្តិ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កតមោ ឧបាយោ កត្ថ បាឡិយំ អាគតោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមោ ឧបាយោ? សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា"**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ "អស្សាទាទីនវតា"តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋេសុ វិបស្សនាបុព្ពង្គមនិព្ពិទាទីសុ ឧបាយេសុ កតមោ ឧបាយោ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតោតិ បុច្ឆិត្វា –

> "សព្ពេ សង្ខារា 'អនិច្ចា'តិ...បេ....;
> សព្ពេ ធម្មា 'អនត្តា'តិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតី"តិ។ (ធ. ប. ២៧៧-២៧៩) –

ឥធ បាឡិគាថាសុ យោ វិបស្សនាបុព្ពង្គមនិព្ពិទាញាណសង្ខាតោ វិសុទ្ធិយា អធិគមហេតុភាវតោ មគ្គោ អាគតោ, អយំ ឧបាយោ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាសុ **សព្ពេ** និរវសេសា កម្មចិត្តោតុអាហារេហិ សង្ខរិតា សង្ខត**សង្ខារា** ហុត្វា អភាវដ្ឋេន **អនិច្ចា** ឥតិ យទា បញ្ញាយ បស្សតិ, អថ អនិច្ចេ ទុក្ខសភាវេ និព្ពិន្ទតិ, ឯសោ វិបស្សនាបុព្ពង្គមោ និព្ពិន្ទនញាណសង្ខាតោ ធម្មោ វិសុទ្ធិយា មគ្គោតិ។ "សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា"តិអាទីសុ សង្ខារានំ សង្ខតធម្មភាវោ បច្ចយាការវិភង្គដ្ឋកថាយំ (វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខារបទនិទ្ទេស) វុត្តោវ, តំ វិភង្គដ្ឋកថំ អនោលោកេត្វា ឯកច្ចេ អាចរិយា "វិបស្សនាញាណារម្មណត្តា តេភូមកធម្មាយេវា"តិ វទន្តិ, ឯវំ សតិ មគ្គផលធម្មានំ និច្ចាទិភាវោ ភវេយ្យ, តស្មា វិភង្គដ្ឋកថានុរូបោវ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ទុក្ខា**តិ ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខភាវេន ទុក្ខា។ **អនត្តា**តិ និច្ចសារសុខសារអត្តសាររហិតត្តា អសារកដ្ឋេន អនត្តា, អវសវត្តនដ្ឋេន វា អនត្តា។

ឯកទេសោ ឧបាយោ ឥធ បាឡិធម្មេ អាគតោតិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, "កតមា អាណត្តិ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមា អាណត្តិ? ចក្ខុមា វិសមានីវា"**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ "អស្សាទាទីនវតា"តិអាទិគាថាយំ និទ្ទិដ្ឋាសុ បាបទុច្ចរិតបរិវជ្ជនាណត្តិកល្យាណសុចរិតចរណាណត្តិអាទីសុ កតមាណត្តិ តត្ថ តេសុ បាឡិធម្មេសុ កត្ថ បាឡិធម្មេ អាគតាតិ បុច្ឆិត្វា –

> "ចក្ខុមា វិសមានីវ, វិជ្ជមានេ បរក្កមេ;
> បណ្ឌិតោ ជីវលោកស្មិំ, បាបានិ បរិវជ្ជយេ"តិ។ (ឧទា. ៤៣) –

ឥធ បាឡិធម្មេ យា បាបទុច្ចរិតបរិវជ្ជនាណត្តិ អាគតា, អយំ បាបទុច្ចរិតបរិវជ្ជនាណត្តិ ទេសនាហារស្ស វិសយោតិ។

គាថាយំ **ចក្ខុមា** បុរិសោ វិជ្ជមានេ បរក្កមេ អាវហិតំ សរីរំ អាវហន្តោវ ហុត្វា **វិសមានិ** ភូមិប្បទេសានិ វា វិសមេ ហត្ថិអាទយោ វា បរិវជ្ជេតិ តវ, ឯវំ ជីវលោកស្មិំ បណ្ឌិតោ **បាបានិ** លាមកានិ ទុច្ចរិតានិ បរិវជ្ជេតិ។ អាណត្តិ នាម អាណារហស្ស ធម្មរាជស្ស ភគវតោ អាណា, សា ពហុវិធា, តស្មា “ករេយ្យ កល្យាណ”ន្តិអាទិគាថាយំ សុចរិតចរណា អាណត្តិ។

“ឧបេថ សរណំ ពុទ្ធំ, ធម្មំ សង្ឃញ្ច តាទិនំ;
សមាទិយថ សីលានិ, តំ វោ អត្ថាយ ហេហិតី”តិ។ (ថេរីគា. ២៤៩-២៥០, ២៨៩-២៩០) –

អាទីសុ គាថាសុ សរណគមនាណត្តិសីលសមាទានាណត្តិអាទិ អាគតាតិ។

“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សូ”តិអាទិ កស្មា ឯវំ អារទ្ធំ, ននុ “តត្ថ កតមំ ផលំ? ធម្មោ ហវេ”តិអាទិនា, “តត្ថ កតមោ ឧបាយោ? សព្ពេ សង្ខារា”តិអាទិនា, “តត្ថ កតមា អាណត្តិ? ចក្ខុមា”តិអាទិនា ច ផលូបាយាណត្តិយោ វិភត្តាតិ? សច្ចំ, វិសុំ វិសុំ បន សុត្តេសុ អាគតា ផលូបាយាណត្តិយោ វិភត្តា, ឥទានិ ឯកតោ អាគតា ផលូបាយាណត្តិយោ វិភជិតុំ **“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សូ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។

តត្ថ **សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សូ**តិ សព្ពម្បិ សង្ខារលោកំ អត្តតោ សុញ្ញោតិ អវសវត្តិតាសល្លក្ខណវសេន វា តុច្ឆភាវសមនុបស្សនវសេន វា បស្សាតិ ឥទំ ភគវតោ វចនំ វិធានភាវតោ **អាណត្តិ** នាម។ និច្ចសារសុខសារ អត្តសារាទិរហិតត្តា **“មោឃរាជា”**តិ អាលបតិ, សទ្ធាសីលសុតចាគាទិរហិតត្តា វា **មោឃោ**។

“សទា សតោ”តិ បុគ្គលវសេន វុត្តាយ សតិយា សុញ្ញតាទស្សនស្ស សម្បជានហេតុភាវតោ សតិយេវ **ឧបាយោ**, ន សតិមាតិ ឯត្ថ សតីតិ អធិប្បាយោ។

អត្តានុទិដ្ឋឹ ឩហច្ចាតិ ឯត្ថ អត្តានុទិដ្ឋិ នាម “រូបំ អត្តា, រូបវា អត្តា, រូបស្មិំ អត្តា, អត្តនិ រូប”ន្តិអាទិប្បការា វីសតិវត្ថុកា ទិដ្ឋិ។ មគ្គេន **ឩហច្ច** សមុច្ឆិន្ទិត្វា **ឯវំ** វុត្តវិធិនា **មច្ចុតរោ** មច្ចុនោ វិសយាតិក្កន្តោ **សិយា** ភវេយ្យ។ ឯត្ថ យំ មច្ចុវិសយំ តរណំ អតិក្កមនំ, តស្ស អតិក្កមនស្ស យញ្ច បុព្ពភាគបដិបទាសម្បជ្ជនំ, **ឥទំ** ភគវតោ ទេសនាយ **ផលំ** ទេសនាហារស្ស វិសយន្តិ អធិប្បាយោ។ បុព្ពេ វិសុំ វិសុំ ផលូបាយាណត្តិយោ វិភត្តាបិ –

“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សុ, មោឃរាជ សទា សតោ;
អត្តានុទិដ្ឋឹ ឩហច្ច, ឯវំ មច្ចុតរោ សិយា”តិ។ (សុ. និ. ១១២៥; មហានិ. ១៨៦; ចូឡនិ. បិង្គិយមាណវបុច្ឆា ១៤៤, មោឃរាជមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៨) –

ឯកគាថាយំ បុន ឯកតោ វិភជនតោ ផលាទីសុ ឯកតោ ទស្សិតេសុ សព្ពត្ថ សុត្តេសុ វា សព្ពត្ថ គាថាសុ វា ផលាទយោ ទស្សេតព្ពា អស្សាទាទយោ វិយ កត្ថចិ និទ្ធារេត្វាតិ វិសេសោ វិធានិតព្ពោ។ តេនាហ អដ្ឋកថាចរិយោ “យថា បន…បេ…. ឯកតោ ឧទាហរណំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥)។

៦. ទេសនាហារស្ស វិសយភូតា អស្សាទាទយោ “ឥធ បាឡិធម្មេ អយំ អស្សាទោ អាគតោ, ឥធ បាឡិធម្មេ អយំ អាទីនវោ អាគតោ”តិអាទិនា វិសេសតោ និទស្សនវសេន សរូបតោ អាចរិយេន វិភត្តា, តេ អស្សាទាទយោ តិណ្ណំ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីនំ បុគ្គលានំ សាមញ្ញតោ ភគវា កឹ នុ ខោ ទេសេតិ, ឧទាហុ ឯកស្ស បុគ្គលស្ស យថាលាភំ កឹ នុ ទេសេតីតិ អនុយោគស្ស សម្ភវតោ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ ទេសេតិ, ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ ទេសេតីតិ បុគ្គលភេទេន អស្សាទាទយោ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្សា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ អស្សាទាទីសុ។ និស្សរណំ ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសេតិ, អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ឥមេ ទ្វេ វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសេតិ, អស្សាទញ្ច អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ឥមេ តយោ នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសេតីតិ យោជនត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អដ្ឋកថាយំ បន “ឯវំ អស្សាទាទយោ ឧទាហរណវសេន សរូបតោ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថ បុគ្គលវិភាគេន ទេសនាវិភាគំ ទស្សេតុំ ‘តត្ថ ភគវា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។

តត្ថ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូស្សា**តិ ឧគ្ឃដិយតេ បដិវិជ្ឈីយតេ, ឋបីយតេ វា សប្បភេទោ វិត្ថារោ អត្ថោតិ **ឧគ្ឃដិតោ,** ជានាតីតិ **ញូ**, ឧគ្ឃដិតំ អត្ថំ ញូ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូ,** ឧទ្ទេសមត្តេនេវ សប្បភេទំ សវិត្ថារំ បដិវិជ្ឈិតព្ពំ អត្ថំ បដិវិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។ យោ បុគ្គលោ ឧទ្ទេសេនេវ ឧទ្ទិដ្ឋមត្តេនេវ អត្ថំ ញត្វា អត្ថសិទ្ធិប្បត្តោ ហោតិ, សោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ នាម។

វិបញ្ចីយតេ វិត្ថរីយតេ អត្ថោតិ **វិបញ្ចិតោ,** តំ ជានាតីតិ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ យោ បុគ្គលោ និទ្ទេសេន និទ្ទិដ្ឋមត្តមេវ អត្ថំ ញត្វា អត្ថសិទ្ធិប្បត្តោ, សោ វិបញ្ចិតញ្ញូ នាម។

បដិនិទ្ទេសេន អត្ថោ នេតព្ពោ បាបេតព្ពោតិ **នេយ្យោ**។ យោ បុគ្គលោ បដិនិទ្ទេសេន វា បដិលោមេន វា វិភត្តំ ឯវ អត្ថំ ញត្វា អត្ថសិទ្ធិប្បត្តោ, សោ នេយ្យោ នាម។ និស្សរណទេសនាយេវ ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បដិវេធាភិសមយោ សិទ្ធោ ហោតិ, អាទីនវទេសនាយ ចេវ និស្សរណទេសនាយ ច វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស បដិវេធាភិសមយោ សិទ្ធោ ហោតិ, អស្សាទទេសនាយ ច អាទីនវទេសនាយ ច និស្សរណទេសនាយ ច នេយ្យស្ស បដិវេធាភិសមយោ សិទ្ធោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ ឥធ គហេតព្ពោ។

បទបរមោ បនេត្ថ បដិវេធាភិសមយភជនាភាវតោ ន គហិតោ។ តស្មិញ្ច អគ្គហិតេ អស្សាទោ, អាទីនវោ, និស្សរណំ, អស្សាទាទីនវា, អស្សាទនិស្សរណានិ, អាទីនវនិស្សរណានិ, អស្សាទាទីនវនិស្សរណានិ ចាតិ សត្តសុ បដ្ឋាននយេសុ តតិយឆដ្ឋសត្តមាវ គហិតា, អវសេសា ចត្តារោ នយា ន គហិតា។ វេនេយ្យវិនយនាភាវតោ ហិ គហណាគហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ វេនេយ្យវិនយញ្ច វេនេយ្យានំ សន្តានេ អរិយមគ្គស្សុប្បាទនំ, ន សាសនវិនយនមត្តំ, អរិយមគ្គុប្បាទនញ្ច យថាវុត្តេហិ ឯវ តីហិ បទដ្ឋាននយេហិ សិជ្ឈតីតិ ឥតរេ នយា ឥធ ន វុត្តា។

យស្មា បន **បេដកេ** (បេដកោ. ២៣) –

“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច?
‘យានិ ករោតិ បុរិសោ, តានិ បស្សតិ អត្តនិ;
កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបក’ន្តិ។

“តត្ថ យំ កល្យាណការី កល្យាណំ បច្ចនុភោតិ, អយំ អស្សាទោ។ យំ បាបការី បាបំ បច្ចនុភោតិ, អយំ អាទីនវោ។

“អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, លោកធម្មា។ កតមេ អដ្ឋ? ‘លាភោ’តិអាទិ (អ. និ. ៨.៦)។ តត្ថ លាភោ យសោ សុខំ បសំសា, អយំ អស្សាទោ។ អលាភោ អយសោ ទុក្ខំ និន្ទា, អយំ អាទីនវោ។

“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ ច និស្សរណញ្ច?

‘សុខោ វិបាកោ បុញ្ញានំ, អធិប្បាយោ ច ឥជ្ឈតិ;
ខិប្បញ្ច បរមំ សន្តិំ, និព្ពានមធិគច្ឆតី’តិ។ –

អយំ អស្សាទោ ច និស្សរណញ្ច។

“ទ្វត្តិំសិមានិ, ភិក្ខវេ, មហាបុរិសស្ស មហាបុរិសលក្ខណានិ, យេហិ សមន្នាគតស្ស មហាបុរិសស្ស ទ្វេយេវ គតិយោ ភវន្តិ…បេ…. វិវដច្ឆទោតិ សព្ពំ លក្ខណសុត្តំ (ទី. និ. ៣.១៩៩) អយំ អស្សាទោ ច និស្សរណញ្ច។

“តត្ថ កតមោ អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

‘ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា, ភារហារោ ច បុគ្គលោ;
ភារាទានំ ទុខំ លោកេ, ភារនិក្ខេបនំ សុខំ។

‘និក្ខិបិត្វា គរុំ ភារំ, អញ្ញំ ភារំ អនាទិយ;
សមូលំ តណ្ហមព្ពុយ្ហ, និច្ឆាតោ បរិនិព្ពុតោ’តិ។ (សំ. និ. ៣.២២) –

អយំ អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច។

“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

‘កាមា ហិ ចិត្រា មធុរា មនោរមា, វិរូបរូបេន មថេន្តិ ចិត្តំ;
តស្មា អហំ បព្ពជិតោម្ហិ រាជ, អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យោ’តិ។ (ម. និ. ២.៣០៧; ថេរគា. ៧៨៧; បេដកោ. ២៣) –

អយំ អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ចា”តិ វុត្តំ, តស្មា តេបិ នយា ឥធ និទ្ធារេត្វា វេទិតព្ពា។ ផលាទីសុបិ អយំ នយោ លព្ភតិយេវ។

យស្មា **បេដកេ** (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២; បេដកោ. ២២; មិ. ប. ២.១.៩) – “តត្ថ កតមំ ផលញ្ច ឧបាយោ ច? ‘សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សប្បញ្ញោ’តិ គាថា, ឥទំ ផលញ្ច ឧបាយោ ច។

“តត្ថ កតមំ ផលញ្ច អាណត្តិ ច?

‘សចេ ភាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;
មាកត្ថ បាបកំ កម្មំ, អាវិ វា យទិ វា រហោ’តិ។ (ឧទា. ៤៤) –

ឥទំ ផលញ្ច អាណត្តិ ច។

“តត្ថ កតមោ ឧបាយោ ច អាណត្តិ ច?

‘កុម្ភូបមំ កាយមិមំ វិទិត្វា, នគរូបមំ ចិត្តមិទំ ឋបេត្វា;
យោធេថ មារំ បញ្ញាវុធេន, ជិតញ្ច រក្ខេ អនិវេសនោ សិយា’តិ។ (ធ. ប. ៤០) –

អយំ ឧបាយោ ច អាណត្តិ ចា”តិ វុត្តំ, តស្មា ឯវំ ផលាទីនំ ទុក្ខវសេនាបិ ឧទាហរណំ វេទិតព្ពំ។

“ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីនំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ ទេសេតិ, ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមំ ទេសេតី”តិ យេហិ បុគ្គលេហិ អស្សាទាទយោ យថារហំ អាចរិយេន វិភត្តា, តេ បុគ្គលា យាហិ បដិបទាហិ ភិន្នា, តា បដិបទា កិត្តិកា ភវន្តិ, តាហិ ភិន្នា បុគ្គលា ច កិត្តិកាតិ វិចារណាយ សម្ភវតោ តា បដិបទា, តេ ច បុគ្គលា ឯត្តកាតិ គណនតោ ទស្សេតុំ “**តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។

តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីសុ បុគ្គលេសុ។ យេ បុគ្គលា យាហិ បដិបទាហិ ភិន្នា, តា បដិបទា ចតស្សោ ភវន្តិ, តេ ច បុគ្គលា ចត្តារោតិ យោជនា កាតព្ពា។ កតមា ចតស្សោ? ទុក្ខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, ទុក្ខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា, សុខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, សុខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា ចាតិ ចតស្សោ។ កតមេ ចត្តារោ? តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ, តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ ចាតិ ចត្តារោ។

បដិបទាភិញ្ញាហិ កតោ វិភាគោបិ បដិបទាហិ កតោ វិភាគោ នាម ហោតិ អវិនាភាវតោតិ មនសិ កត្វា “ចតស្សោ បដិបទាភិញ្ញា”តិ អវត្វា “ចតស្សោ បដិបទា”តិ វុត្តា។ តា បនេតា សមថវសេនាបិ ភិន្នា, វិបស្សនាវសេនាបិ ភិន្នា។ កថំ សមថវសេន? បថវីកសិណាទីសុ សព្ពបឋមំ “បថវី បថវី”តិអាទិនា បវត្តមនសិការតោ បដ្ឋាយ យាវ ឈានស្ស ឧបចារំ ឧប្បជ្ជតិ, តាវ បវត្តា បញ្ញា សមថភាវនា “បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ ឧបចារតោ បន បដ្ឋាយ យាវ អប្បនា, តាវ បវត្តា បញ្ញា “អភិញ្ញា”តិ វុច្ចតិ ហេដ្ឋិមបញ្ញាតោ អធិគតបញ្ញាភាវតោ។

សា ច បដិបទា កស្សចិ ទុក្ខា កិច្ឆា ហោតិ នីវរណាទិបច្ចនីកធម្មសមុទាចារគ្គហណតាយ, កស្សចិ តទភាវតោ សុខា អកិច្ឆា ហោតិ, អភិញ្ញាបិ កស្សចិ ទន្ធា អសីឃប្បវត្តិ ហោតិ អវិសទញាណតាយ, កស្សចិ ខិប្បា សីឃប្បវត្តិ ហោតិ វិសទញាណតាយាតិ។

កថំ វិបស្សនាវសេន? យោ រូបារូបមុខេន វិបស្សនំ អភិនិវិសន្តោ ចត្តារិ មហាភូតានិ បរិគ្គហេត្វា ឧបាទារូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ, អរូបំ បរិគ្គណ្ហាតិ, រូបារូបំ បន បរិគ្គណ្ហន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ បរិគ្គហ**ឯត**ខំ សក្កោតិ, តស្ស **ទុក្ខាបដិបទា** នាម ហោតិ។ បរិគ្គហិតរូបារូបស្ស វិបស្សនាបរិវាសេ មគ្គបាតុភាវទន្ធតាយ **ទន្ធាភិញ្ញា** នាម ហោតិ។ តព្ពិបរិយាយេន ឥតរា ទ្វេ ហោន្តិ។ វិបស្សនាវសេន បន ភិន្នាយេវ បដិបទាភិញ្ញាយោ ឥធ ទដ្ឋព្ពា

អភិសមយាធិការត្តា, **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ យេសំ បុគ្គលានំ វសេន ទេសនាវិភាគោ ទស្សិតោ, តេ បុគ្គលេ បដិបទាវិភាគេន វិភជិត្វា ទស្សេតុំ ‘ចតស្សោ បដិបទា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦) វុត្តំ។ យោជនានយោ វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតព្ពោ។

ចតូហិ បដិបទាភិញ្ញាហិ ចត្តារោ បុគ្គលា សព្ពេវ អនិយមតោ វដ្ដទុក្ខតោ កឹ នុ ខោ និយ្យន្តិ, ឧទាហុ “ឥមាយ បដិបទាភិញ្ញាយ អយំ បុគ្គលោ និយ្យាតិ, ឥមាយ បដិបទាភិញ្ញាយ អយំ បុគ្គលោ និយ្យាតី”តិ និយមតោ ច និយ្យាតីតិ វិចារណាយ សម្ភវតោ “អយំ បុគ្គលោ ឥមេហិ និស្សយេហិ ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា ឥមាយ បដិបទាភិញ្ញាយ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាតី”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “**តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ**”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ សតិបដ្ឋានេហិ **និស្សយេហិ** ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា **សតិន្ទ្រិយេន** សតិន្ទ្រិយាធិកេន អរិយមគ្គេន ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាយ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាតិ, តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ ឈានេហិ **និស្សយេហិ** ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា **សមាធិន្ទ្រិយេន** សមាធិន្ទ្រិយាធិកេន អរិយមគ្គេន ទុក្ខាបដិបទាខិប្បាភិញ្ញាយ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាតិ , ទិដ្ឋិចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ សម្មប្បធានេហិ **និស្សយេហិ** ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា **វីរិយិន្ទ្រិយេន** វីរិយិន្ទ្រិយាធិកេន អរិយមគ្គេន សុខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាយ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ សច្ចេហិ **និស្សយេហិ** ឧបនិស្សយបច្ចយំ លភិត្វា **បញ្ញិន្ទ្រិយេន** បញ្ញិន្ទ្រិយាធិកេន អរិយមគ្គេន សុខាបដិបទាខិប្បាភិញ្ញាយ វដ្ដទុក្ខតោ និយ្យាតីតិ យោជនា កាតព្ពា។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “ចត្តារោ បុគ្គលាតិ យថាវុត្តបដិបទាវិភាគេនេវ ចត្តារោ បដិបន្នកបុគ្គលា, តំ បន បដិបទាវិភាគំ សទ្ធឹ ហេតុបាយផលេហិ ទស្សេតុំ ‘តណ្ហាចរិតោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦) –

វុត្តំ។ តត្ថ **តណ្ហាចរិតោ**តិ តណ្ហាយ និព្ពត្តិតំ ចរិតំ ឯតស្ស បុគ្គលស្សាតិ តណ្ហាចរិតោ។ **មន្ទោ**តិ មន្ទិយាយ អវិជ្ជាយ សមន្នាគតោតិ មន្ទោ, មោហាធិកបុគ្គលោ។ **ឧទត្តោ**តិ ឧទអត្តោ, ឧឡារបញ្ញោតិ អត្ថោ។ ឧឡារំ ផលំ ទេតីតិ **ឧទោ**, កោ សោ? បរិចយោ, អត្តនិ និព្ពត្តោតិ **អត្តោ**, ឧទោ អត្តោ យស្ស បុគ្គលស្សាតិ **ឧទត្តោ**តិ វចនត្ថោ កាតព្ពោ។

បឋមាយ បដិបទាយ ហេតុ នាម តណ្ហាចរិតតា, មន្ទបញ្ញតា ច, ឧបាយោ សតិន្ទ្រិយំ, សព្ពាសម្បិ ផលំ និយ្យានមេវ។ ទុតិយាយ បដិបទាយ ហេតុ នាម តណ្ហាចរិតតា, ឧទត្តបញ្ញតា ច, ឧបាយោ វីរិយិន្ទ្រិយំ។ តតិយាយ បដិបទាយ ហេតុ នាម ទិដ្ឋិចរិតតា, មន្ទបញ្ញតា ច, ឧបាយោ សមាធិន្ទ្រិយំ។ ចតុត្ថិយា បដិបទាយ ហេតុ នាម ទិដ្ឋិចរិតតា, ឧទត្តបញ្ញតា ច, ឧបាយោ បញ្ញិន្ទ្រិយន្តិ ហេតុបាយផលានិ ទដ្ឋព្ពានិ។

ឯត្ថ ច ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ នាម, ទិដ្ឋិចរិតោ មន្ទោ ចេវ តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ ច វិបញ្ចិតញ្ញូ នាម, តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ នេយ្យោ នាម, តស្មា “តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស និស្សរណំ ទេសយតី”តិអាទិនា នយេន ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិវេនេយ្យត្តយស្ស ភេទទស្សនេន និស្សរណំ ទេសយតិ, “អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ទេសយតិ, អស្សាទញ្ច អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ទេសយតី”តិ ទេសនាវិភាគោ ទស្សិតោ។ “តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិនា បដិបទាភេទទស្សនេន “តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ, តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ មន្ទោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បុគ្គលោ”តិ ចតុធា ភិន្នំ តណ្ហាចរិតមន្ទាទិកំ បុគ្គលចតុក្កំ ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឥទានិ ចតូហិ បដិបទាភិញ្ញាហិ ចតុធា ភិន្នំ តណ្ហាចរិតមន្ទចតុក្កំ អត្ថនយយោជនាយ ទុតិយាយ វិសយំ កត្វា ទស្សេតុំ “**ឧភោ តណ្ហាចរិតា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តណ្ហាយ សមាធិបដិបក្ខត្តា តណ្ហាចរិតា មន្ទឧទត្តា ឧភោ បុគ្គលា សមថបុព្ពង្គមាយ វិបស្សនាយ ឧបនិស្សយំ លភិត្វា រាគវិរាគាយ មគ្គបញ្ញាយ និយ្យន្តិ ចេតោវិមុត្តិយា សេក្ខផលភាវាយ។ សម្មាទិដ្ឋិសហិតេនេវ សម្មាសមាធិនា និយ្យានំ ភវតិ, ន សម្មាសមាធិនា ឯវ, តស្មា ទិដ្ឋិចរិតា មន្ទឧទត្តា ឧភោ បុគ្គលា វិបស្សនាបុព្ពង្គមេន សមថេន អវិជ្ជាវិរាគាយ មគ្គបញ្ញាយ និយ្យន្តិ បញ្ញាវិមុត្តិយា អសេក្ខផលភាវាយាតិ ចត្តារោបិ បុគ្គលា ទុវិធាយេវ ភវន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

រាគវិរាគាយាតិ រញ្ជតីតិ **រាគោ**, សោ វិរជ្ជតិ ឯតាយាតិ **វិរាគា**, រាគស្ស វិរាគា **រាគវិរាគា**, តាយ រាគវិរាគាយ។ **ចេតោ**តិ ចិត្តប្បភេទេន ច សមាធិ វុច្ចតិ យថា “ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២; មិ. ប. ២.១.៩.)។ បដិប្បស្សទ្ធិវសេន បដិបក្ខតោ វិមុច្ចតីតិ **វិមុត្តិ**, ចេតសា ចិត្តេន សមាធិនា វិមុច្ចតីតិ **ចេតោវិមុត្តិ**, ចេតោ ឯវ វា វិមុត្តិ **ចេតោវិមុត្តិ**, អនាគាមិផលសមាធិ។ អនាគាមិបុគ្គលោ ហិ សមាធិស្មឹ បរិបូរការិតាយ

ចេតោវិមុត្តិយា និយ្យាតិ។ **អវិជ្ជាវិរាគាយា**តិ អវិន្ទិយំ កាយទុច្ចរិតាទឹ វិន្ទតីតិ **អវិជ្ជា**, វិន្ទិយំ វា កាយសុចរិតាទឹ ន វិន្ទតីតិ **អវិជ្ជា** និរុត្តិនយេន។ វិរជ្ជតិ ឯតាយាតិ **វិរាគា**, អវិជ្ជាយ វិរាគា **អវិជ្ជាវិរាគា**, តាយ អវិជ្ជាវិរាគាយ។ បការេហិ ជានាតីតិ **បញ្ញា**, វិមុច្ចតីតិ **វិមុត្តិ**, បញ្ញាយ វិមុច្ចតីតិ **បញ្ញាវិមុត្តិ**, បញ្ញា **ឯវ** វា វិមុត្តិ **បញ្ញាវិមុត្តិ**, អរហត្តផលបញ្ញា, តាយ បញ្ញាវិមុត្តិយា។

“តេសុ កតមេ បុគ្គលា កេន អត្ថនយេន ហាតព្ពា”តិ វត្តព្ពតោ **“តត្ថ យេ សមថបុព្ពង្គមាហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ “ឧភោ តណ្ហាចរិតា”តិអាទិនា វិភត្តេសុ បុគ្គលេសុ យេ ឧភោ តណ្ហាចរិតា មន្ទឧទត្ថា បុគ្គលា សមថ...បេ.... និយ្យន្តិ, តេ ឧភោ តណ្ហាចរិតា មន្ទឧទត្ថា បុគ្គលា នន្ទិយាវដ្ដេន នយេន **ហាតព្ពា** គមេតព្ពា នេតព្ពា។ យេ ឧភោ ទិដ្ឋិចរិតា មន្ទឧទត្ថា បុគ្គលា វិបស្សនា...បេ.... សមថេន និយ្យន្តិ, តេ ឧភោ ទិដ្ឋិចរិតា មន្ទឧទត្ថា បុគ្គលា សីហវិក្កីឡិតេន នយេន **ហាតព្ពា** គមេតព្ពា នេតព្ពាតិ អត្ថោ។

៧. “តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិនា ទេសនាហារេន ទុក្ខាបដិបទាភេទេន តណ្ហាចរិតមន្ទាទិភេទោ បុគ្គលោ វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “តស្ស វិភត្តានន្តរំ ស្វាយំ ទេសនាហារោ កត្ថ សំវណ្ណេតព្ពេ ធម្មេ កេនចិ អាការេន សម្ពវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ **“ស្វាយំ ហារោ កត្ថ សម្ពវតី”**តិអាទិមាហ។ នវមក្ខណសម្បន្នស្ស សត្ថា យំ ធម្មំ ទេសេតិ, តស្មឹ សំវណ្ណេតព្ពេ ធម្មេ យា វីមំសាទិកា សុតមយាទិកា តិស្សោ បញ្ញា វិភត្តា, តាហិ បញ្ញាហិ យេ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទយោ តយោ បុគ្គលា វិភត្តា, ឥតិ វិភត្តាការេន អយំ ទេសនាហារោ សត្ថារា ទេសេតព្ពេ ធម្មេ សម្ពវតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ **ស្វាយំ ហារោ**តិ ទេសនាហារេន បដិបទាវិភាគេន វេនេយ្យបុគ្គលវិភាគោ ទស្សិតោ, សោ អយំ ទេសនាហារោ។ **កត្ថ សម្ពវតី**តិ កត្ថ សំវណ្ណេតព្ពេ ធម្មេ សំវណ្ណនាភាវេន សម្ពវតីតិ។ **យស្សា**តិ យោ សោ វេនេយ្យោ បច្ឆន្តជាទីហិ អដ្ឋហិ អក្ខណេហិ វិមុត្តោ, សវនធារណាទីហិ ច សម្បត្តីហិ សមន្នាគតោ, តស្ស វេនេយ្យស្ស។ **សត្ថា**តិ សទេវកំ លោកំ សាសតិ អនុសាសតីតិ សត្ថា។ **ធម្ម**ន្តិ ទេសិតំ សំវណ្ណេតព្ពំ ធម្មំ។ **ទេសយតី**តិ សង្ខេបនយវិត្ថារនយេហិ ភាសតិ។ **អញ្ញតរោ**តិ ភគវតោ សាវកេសុ ឯវំ ធម្មំ ទេសេតុំ សមត្ថោ សាវកោ។ **គរុដ្ឋានិយោ**តិ គារវស្ស ឋានភូតេហិ សីលសុតចាគាទិគុណវិសេសេហិ យុត្តោ មានិតោ សទ្ទហិតព្ពវចនោ។ **សព្រហ្មចារី**តិ សមំ, សហ វា ព្រហ្មំ សត្ថុសាសនំ ចរតិ បដិបជ្ជតីតិ សព្រហ្មចារី។ **សទ្ធំ លភតិ** “យោ សត្ថា ធម្មំ ទេសេតិ, សោ សត្ថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ ហោតី”តិ សត្ថរិ, “ស្វាក្ខាតោ វតាយំ ធម្មោ សាត្ថោ សព្យញ្ជនោ ឯកន្តបរិបុណ្ណោ ឯកន្តបរិសុទ្ធោ អត្ថាវហោ ហិតាវហោ សុខាវហោ ឈានមគ្គផលនិព្ពត្តកោ, អម្ហេហិ ច សទ្ទហិតព្ពោ”តិ ទេសិតេ ធម្មេ ច អចលសទ្ធំ លភតិ, សទ្ទហនំ អត្តនោ សន្តានេ បុនប្បុនំ ឧប្បាទេតិ។ តថា “យោ សាវកោ ធម្មំ ទេសេតិ, សោ សាវកោ សង្ខេបតោ វា វិត្ថារតោ វា ធម្មំ ទេសេតុំ សមត្ថោ វត គរុដ្ឋានិយោ សព្រហ្មចារី មានិតោ សទ្ទហិតព្ពវចនោ”តិ ទេសកេ សាវកេ ច “តាទិសេន សាវកេន ទេសិតោ យោ ធម្មោ, សោ ធម្មោ សាត្ថោ សព្យញ្ជនោ ឯកន្តបរិបុណ្ណោ ឯកន្តបរិសុទ្ធោ អត្ថាវហោ ហិតាវហោ សុខាវហោ ឈានមគ្គផលនិព្ពត្តកោ, អម្ហេហិ ច សទ្ទហិតព្ពោ”តិ សាវកេន ទេសិតធម្មេ ច សទ្ធំ សទ្ទហនំ អត្តនោ សន្តានេ បុនប្បុនំ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។

តត្ថាតិ តស្មឹ សទ្ទហិតព្ពេ សត្ថារា ទេសិតធម្មេ ចេវ សាវកេន ទេសិតធម្មេ ច សទ្ទហន្តស្ស វេនេយ្យស្ស យា វីមំសា, វីមំសន្តស្ស យា ឧស្សាហនា, ឧស្សាហន្តស្ស យា តុលនា, តុលយន្តស្ស យា ឧបបរិក្ខា, សា អយំ វីមំសាទិកា បញ្ញា សទ្ធានុសារេន បវត្តនតោ **សុតមយី បញ្ញា** នាម។ តត្ថ វីមំសនំ **វីមំសា**, បាឡិយា, បាឡិអត្ថស្ស ច វីមំសា។ វីមំសតីតិ វា **វីមំសា**, បទំ បទន្តរេន, បទត្ថំ បទត្ថន្តរេន វិចារណកា បញ្ញា។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧស្សាហនាទីសុបិ ភាវសាធនកត្តុសាធនានិ កាតព្ពានិ។ **ឧស្សាហនា** ច ឧស្សាហេន ឧបត្ថម្ភិកា ធម្មស្ស ធារណបរិចយសាធិកា បញ្ញា ច, ន វីរិយំ, ឯត្ថ ច យា សុតមត្តេយេវ បវត្តា, វីមំសាទិភាវំ អប្បត្តា និវត្តា, សា សុតមយី បញ្ញា ន ហោតិ។ យា ច សុត្វា វីមំសិត្វា ឧស្សាហនាទិភាវំ អប្បត្តា និវត្តា, យា ច សុត្វា វីមំសិត្វា ឧស្សហិត្វា តុលនាទិភាវំ អប្បត្តា និវត្តា, យា ច សុត្វា វីមំសិត្វា ឧស្សហិត្វា តុលយិត្វា ឧបបរិក្ខនភាវំ អប្បត្តា និវត្តា, សាបិ បញ្ញា ន សុតមយី បញ្ញា ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពា។ យា បន សុត្វា សទ្ទហន្តស្ស វីមំសា, វីមំសន្តស្ស ឧស្សាហនា, ឧស្សហន្តស្ស តុលនា, តុលយន្តស្ស ឧបបរិក្ខា ហោតិ, អយំ **សុតមយី បញ្ញា** នាម ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពា។

សុតមយី បញ្ញា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា ចិន្តាមយី បញ្ញា”តិ វត្តព្ពភាវតោ សុតមយិយា បញ្ញាយ វិភជនានន្តរំ ចិន្តាមយឹ បញ្ញំ វិភជិតុំ **“តថា សុតេន និស្សយេនា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុត**ន្តិ សុយ្យតេ បរិយត្តិធម្មោតិ **សុតោ**, សវនំ បរិយត្តិធម្មស្សាតិ វា **សុតំ**, ទុវិធម្បិ សុតំ។ **និស្សយេន** ឧបនិស្សាយាតិ អត្ថោ។ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ចេតំ “សុតេន និស្សយេនា”តិ ករណវចនំ។ ឯត្ថ បន “ឥទំ បាណាតិបាតាទិវិរមនំ សីលនដ្ឋេន សីលំ, អយំ ឯកគ្គតា សមាទហនដ្ឋេន សមាធិ , ឥមានិ ភូតុបាទានិ

រុប្បនដ្ឋេន រូបានិ, ឥមេ ផស្សាទយោ នមនដ្ឋេន នាមានិ, ឥមេ រូបាទយោ បញ្ច ធម្មា រាសដ្ឋេន ខន្ធា”តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ បីឡនាទិសភាវស្ស វីមំសនាភូតា បញ្ញា **វីមំសា** នាម។ តេសំយេវ សីលសមាធិអាទីនំ សីលតិ បតិដ្ឋហតិ ឯត្ថាតិ **សីល**ន្តិអាទិវចនត្ថំ បុច្ឆិត្វា សភាគលក្ខណរសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានានំ តុលេត្វា វិយ គហណបញ្ញា **តុលនំ** នាម។ តេសំយេវ សីលសមាធិអាទីនំ ធម្មានំ សភាវលក្ខណំ អវិជហិត្វា អនិច្ចតាទុក្ខតាទិនមនរុប្បនាទិសប្បច្ចយសង្ខតាទិអាការេ វិតក្កេត្វា ឧបបរិក្ខណបញ្ញា ឯវ **ឧបបរិក្ខា** នាមាតិ វិសេសតោ ទដ្ឋព្ពោ។ សុតធម្មស្ស ធារណបរិចយវសេន បវត្តនតោ សុតមយី បញ្ញា ឧស្សាហនា ជាតា វិយ ន ចិន្តាមយី បញ្ញា ចិន្តិតស្ស ធារណបរិចយវសេន អប្បវត្តនតោតិ “ឧស្សាហនា”តិ ន វុត្តំ។

សុតមយី បញ្ញា ចេវ ចិន្តាមយី បញ្ញា ច អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា ភាវនាមយី បញ្ញា”តិ វត្តព្ពភាវតោ ការណភូតានំ ទ្វិន្នំ សុតមយិចិន្តាមយិបញ្ញានំ ទស្សនានន្តរំ ផលភូតំ ភាវនាមយឹ បញ្ញំ វិភជន្តោ **“ឥមាហិ ទ្វីហិ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥមាហិ ទ្វីហិ បញ្ញាហី**តិ សុតមយិចិន្តាមយិបញ្ញាហិ ការណភូតាហិ។ សុតមយិបញ្ញាយ វា ចិន្តាមយិបញ្ញាយ វា ឧភយត្ថ វា ឋិតោយេវ យោគាវចរោ វិបស្សនំ អារភតីតិ។ **មនសិការសម្បយុត្តស្សា**តិ រូបារូបេសុ បរិគ្គហាទិវសេន សង្ខារេសុ អនិច្ចតាទិវសេន មនសិការេន សម្មា បការេហិ យុត្តប្បយុត្តស្ស។ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិកង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិមគ្គាមគ្គញាណទស្សនវិសុទ្ធិ- បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិសម្បាទនេន វិបស្សនំ ឧស្សុក្កន្តស្ស យោគាវចរស្ស សន្តានេ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិសង្ខាតំ **យំ** អរិយមគ្គ**ញាណំ** និព្ពានារម្មណ**ទស្សនភូមិយំ វា ភាវនាភូមិយំ វា ឧប្បជ្ជតិ**, អយំ **ភាវនាមយី បញ្ញា**តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យទិបិ បឋមមគ្គញាណំ បឋមំ និព្ពានទស្សនតោ **“ទស្សន”**ន្តិ វុត្តំ, ភាវនាវសេន បន បវត្តនតោ **“ភាវនាមយី បញ្ញា”**តិ វេទិតព្ពំ។ **ទស្សនភូមី**តិ បឋមមគ្គផលានិ, សេសានិ “ភាវនាភូមី”តិ វុច្ចន្តិ។

៨. អម្ហាកាចរិយ តុម្ហេហិ “យស្ស សត្ថា វា”តិអាទិនា សុតមយិបញ្ញាទិកា វិភត្តា, ឯវំ សតិ សុតេន វិនា ចិន្តាមយី បញ្ញា នាម ន ភវេយ្យ, មហាពោធិសត្តានំ បន សុតេន វិនា ចិន្តាមយី បញ្ញា ហោតេវាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា តស្មិំ សង្គហេត្វា បការន្តរេន វិភជិតុំ **“បរតោឃោសា”**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **បរតោឃោសា**តិ បរតោ បវត្តោ ទេសនាឃោសោ បច្ចយោ ឯតិស្សាតិ បរតោឃោសា។ **បច្ចត្តសមុដ្ឋិតា**តិ បតិ វិសុំ អត្តនិយេវ សមុដ្ឋិតា។ **យោនិសោមនសិការា**តិ តេសំ តេសំ ចិន្តេតព្ពានំ រូបាទីនំ ធម្មានំ រុប្បននមនាទិសភាវបរិគ្គណ្ហនាទិនា ឧបាយេន បវត្តមនសិការា ចិន្តាមយី បញ្ញា នាម, ឥមិនា សាវកាបិ សាមញ្ញតោ គហិតា, តថាបិ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីនំយេវ វុត្តត្តា សាវកា ឥធ គហិតា, តស្មា បុរិមនយោ យុត្តតរោ។ **បរតោ**តិ ធម្មទេសកតោ បវត្តេន ធម្មទេសនាឃោសេន ហេតុនា យំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ចត្តសមុដ្ឋិតេន, យោនិសោមនសិការេន ច ហេតុនា យំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, **អយំ** ភាវនាវសេន បវត្តនតោ **ភាវនាមយី បញ្ញា** នាម, ឥមិនា សាវកាបិ សាមញ្ញតោ គហិតា, តថាបិ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីនំយេវ វុត្តត្តា សាវកា ឥធ គហិតា, តស្មា បុរិមនយោ យុត្តតរោ។ **បរតោ**តិ ធម្មទេសកតោ បវត្តេន ធម្មទេសនាឃោសេន ហេតុនា យំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ចត្តសមុដ្ឋិតេន, យោនិសោមនសិការេន ច ហេតុនា យំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, អយំ ភាវនាវសេន បវត្តនតោ ភាវនាមយី បញ្ញា នាមាតិ វិភជិត្វា បណ្ឌិតេហិ ញេយ្យាតិ វិត្ថារេន គម្ភីរត្ថំ ញាតុំ ឥច្ឆន្តេហិ “ឯវំ បដិបទាវិភាគេនា”តិអាទិនា (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩) អដ្ឋកថាវចនេន ជានិតព្ពោ។

សុតមយិបញ្ញាទិកា តិស្សោ បញ្ញា អាចរិយេន នានានយេហិ វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “តាសុ យស្ស ឯកា វា ទ្វេ វា បញ្ញា អត្ថិ, សោ បុគ្គលោ កោនាមោ, យស្ស ឯកាបិ នត្ថិ, សោ បុគ្គលោ កោនាមោ”តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ យស្ស អយំ បញ្ញា, ឥមា វា អត្ថិ, សោ បុគ្គលោ ឥត្ថន្នាមោ, យស្ស នត្ថិ, សោ បុគ្គលោ ឥត្ថន្នាមោតិ បដិបទាបញ្ញាប្បភេទេន បុគ្គលំ វិភជិតុំ **“យស្ស ឥមា”**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **យស្ស** អតិតិក្ខបញ្ញស្ស សុតមយី បញ្ញា ចេវ ចិន្តាមយី បញ្ញា ច ឥមា ទ្វេ បញ្ញា អត្ថិ, អយំ អតិតិក្ខបញ្ញោ ឧទ្ទេសមត្តេនេវ ជាននតោ **ឧគ្ឃដិតញ្ញូ** នាម។ **យស្ស** នាតិតិក្ខបញ្ញស្ស ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ សុតមយី បញ្ញា អត្ថិ, ចិន្តាមយី បញ្ញា នត្ថិ, អយំ នាតិតិក្ខបញ្ញោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ ជាននតោ **វិបញ្ចិតញ្ញូ** នាម។ **យស្ស** មន្ទបញ្ញស្ស ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ នេវ សុតមយី បញ្ញា អត្ថិ, ន ចិន្តាមយី បញ្ញា ច, អយំ មន្ទបញ្ញោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសបដិនិទ្ទេសេហិ ជាននតោ និរវសេសវិត្ថារទេសនាយ នេតព្ពតោ **នេយ្យោ** នាមាតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឥទានិ យទត្ថំ ឥមា បញ្ញា ឧទ្ធដា, តមេវ វេនេយ្យបុគ្គលវិភាគំ យោជេត្វា ទស្សេតុំ ‘យស្សា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិអាទិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨) វុត្តំ។

៩. “តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្សា”តិអាទិនា ទេសនំ វិភាវេតិ, “តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិនា បដិបទាវិភាគេហិ, “ស្វាយំ ហារោ”តិអាទិនា ញាណវិភាគេហិ ច ទេសនាភាជនំ វេនេយ្យត្តយំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ

ច ញាតុំ, “យាយ ទេសនាបាឡិយា ទេសនាហារំ យោជេតុំ បុព្ពេ ‘ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី’តិអាទិនា ទេសនាហារស្ស វិសយភាវេន យា បាឡិទេសនា និក្ខិត្តា, សា បាឡិទេសនា ទេសនាហារេន និទ្ធារិតេសុ អស្សាទាទីសុ អត្ថេសុ កិមត្ថំ ទេសយតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តមំ អត្ថំ ទេសយតី”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “**សាយំ ធម្មទេសនា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។

តត្ថ **សាយំ ធម្មទេសនា**តិ យា ធម្មទេសនា អាទិកល្យាណាទិកា បុព្ពេ ទេសនាហារស្ស វិសយភាវេន និក្ខិត្តា, សាយំ ធម្មទេសនា អស្សាទាទីសុ កិមត្ថំ ទេសយតីតិ កថេតុកាមតាយ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា “ចត្តារិ សច្ចានិ ទេសយតី”តិ វិស្សជ្ជេតិ, តានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គ**”ន្តិ វុត្តំ។ បវត្តិបវត្តកនិវត្តិនិវត្តនុបាយភាវេន អវិបរីតភាវតោ “**សច្ចានី**”តិ វុត្តានិ។

យស្សំ ទេសនាយំ សច្ចានិ ទេសនាហារេន និទ្ធារិតានិ, សា ទេសនា ចត្តារិ សច្ចានិ ទេសយតីតិ យុត្តំ ហោតុ។ យស្សំ ទេសនាយំ អស្សាទាទយោ និទ្ធារិតា, សា ទេសនា ចត្តារិ សច្ចានិ ទេសយតីតិ ន សក្កា វត្តុំ។ ហេដ្ឋា ច អស្សាទាទយោ និទ្ធារិតា, តស្មា “អស្សាទាទយោ”តិបិ វត្តព្ពន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “**អាទីនវោ ផលញ្ច ទុក្ខ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ទេសនាហារេន សំវណ្ណនានយេន ទេសនាយំ និទ្ធារិតោ អាទីនវោ ចេវ ផលញ្ច ទុក្ខសច្ចំ ហោតិ, អស្សាទោ សមុទយសច្ចំ, និស្សរណំ និរោធសច្ចំ, ឧបាយោ ចេវ អាណត្តិ ច មគ្គសច្ចំ ហោតិ, តស្មា “ចត្តារិ សច្ចានិ ទេសយតី”តិ វត្តព្ពមេវាតិ។

តណ្ហាវជ្ជា តេភូមកធម្មា ទុក្ខំ, តេ ច អនិច្ចាទីហិ បីឡិតត្តា **អាទីនវា**យេវ។ **ផល**ន្តិ ទេសនាយ ផលំ លោកិយំ, ន លោកុត្តរំ, តស្មា ទុក្ខន្តិ វត្តព្ពមេវ។ **អស្សាទោ**តិ តណ្ហាស្សាទស្ស គហិតត្តា “**អស្សាទោ សមុទយោ**”**តិ ច វត្តព្ពំ។ អស្សាទេកទេសោ ទុក្ខមេវ**, អស្សាទេកទេសោ ទុក្ខញ្ចេវ សមុទយោ ច។ សហ វិបស្សនាយ អរិយមគ្គោ ច ភគវតោ អាណត្តិ ច ទេសនាយ ផលាធិគមស្ស ឧបាយភាវតោ “**ឧបាយោ, អាណត្តិ ច មគ្គោ**”តិ វុត្តំ, និស្សរណេកទេសោបិ មគ្គោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ “តមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ យា ទេសនា វិសេសតោ ទេសយតិ, កតមា សា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វិសេសំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ “**តមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ ឥទំ ធម្មចក្ក**”ន្តិ វុត្តំ។ **ឥទំ** វុច្ចមានំ ធម្មចក្កំ តមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ វិសេសតោ ទេសយតីតិ យោជនា កាតព្ពា។

“យា ទេសនា តមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ វិសេសតោ ទេសយតិ, តស្សា ទេសនាយ ធម្មចក្កភាវំ កឹ ភគវា អាហា”តិ វត្តព្ពភាវតោ “**យថាហ ភគវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “ជាតិបិ ទុក្ខា”តិអាទិវចនតោ (មហាវ. ១៤) តណ្ហាវជ្ជំ ជាតិអាទិកំ តេភូមកធម្មជាតំ ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវេន, ទុក្ខទុក្ខាទិភាវេន ច “**ទុក្ខ**”ន្តិ វុត្តំ។ **មេ**តិ មយា បវត្តិតន្តិ យោជនា។ **ភិក្ខវេ**តិ សវនេ ឧស្សាហំ ជនេតុំ អាលបតិ។ **ពារាណសិយ**ន្តិ ពារាណសីនគរស្ស អវិទូរេ។ **ឥសិបតនេ**តិ សីលក្ខន្ធាទីនំ ឥសនតោ គវេសនតោ “**ឥសី**”តិ វោហរិតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ បតនដ្ឋានេ។ **មិគទាយេ**តិ មិគានំ អភយទានដ្ឋានេ ការិតេ អស្សមេវ។

អនុត្តរន្តិ ឧត្តរិតរាភាវេន អនុត្តរំ អនតិសយំ។ **ធម្មចក្ក**ន្តិ សតិបដ្ឋានាទិកេ សភាវធារណាទិនា អត្ថេន ធម្មោ ចេវ បវត្តនដ្ឋេន ចក្កញ្ចាតិ ធម្មចក្កំ។ **អប្បដិវត្តិយ**ន្តិ អប្បដិសេធនីយំ។ កស្មា? ជនកស្ស ភគវតោ ធម្មិស្សរត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធត្តា, ជញ្ញស្ស ច អនុត្តរត្តា កោណ្ឌញ្ញាទីនញ្ចេវ អដ្ឋារសព្រហ្មកោដិយា ច ចតុសច្ចបដិវេធសាធនតោ ច។ “កេន អប្បដិវត្តិយ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**សមណេន វា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សមណេនា**តិ បព្ពជ្ជមត្តូបគតេន ។ **ព្រាហ្មណេនា**តិ ជាតិព្រាហ្មណេន។ បរមត្ថានញ្ហិ សមណព្រាហ្មណានំ បដិសេធនេ ចិត្តុប្បាទានុប្បជ្ជនម្បិ នត្ថិ។ **ទេវេនា**តិ ឆកាមាវចរទេវេន។ **ព្រហ្មុនា**តិ រូបព្រហ្មា គហិតា។ “សមណេន វា ...បេ.... ព្រហ្មុនា”តិ ឯត្តកមេវ អវត្វា“**កេនចី**”តិ វុត្តវចនេន អវសេសខត្តិយគហបតិបរិសជនា សង្គហិតា។ តស្មា ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិសមណចាតុមហារាជិកតាវតឹសមារព្រហ្មបរិសា អដ្ឋវិធាបិ បដិសេធេតុំ អសមត្ថាយេវាតិ វេទិតព្ពា។ **លោកស្មិ**ន្តិ សត្តសមូហេ ធម្មចក្កាធារេ។

“ទ្វាទស បទានិ សុត្ត”ន្តិ គាថានុរូបំ ធម្មចក្កសុត្តេ បទានិ វិភជន្តោ “**តត្ថ អបរិមាណា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ ធម្មចក្កទេសនាយំ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣ អាទយោ; បដិ. ម. ២.៣០)។ “អបរិមាណា អក្ខរា អបរិមាណា បទា”តិ អវត្វា “អបរិមាណា បទា អបរិមាណា អក្ខរា”តិ ឧប្បដិបាដិវចនេហិ យេភុយ្យេន បទសង្គហិតានីតិ ទស្សេតិ។ **បទា, អក្ខរា, ព្យញ្ជនា**តិ ច លិង្គវិបល្លាសានីតិ ទដ្ឋព្ពានិ។ **ឯតស្សេវ អត្ថស្សា**តិ វត្តព្ពាការស្ស ចតុសច្ចសង្ខាតស្ស អត្ថស្សេវ **សង្កាសនា បកាសនា** បកាសនាការោ បញ្ញត្តាការោតិ អាការវន្តអាការសម្ពន្ធេ សាមិវចនំ។ **សង្កាសនាការោ**តិ ច សង្កាសនីយស្ស អត្ថស្ស អាការោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **ឥតិបី**តិ ឥតិ ឥមិនា បការេនបិ, ឥមិនា បការេនបិ **ឥទំ** ជាតិអាទិកំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ វេទិតព្ពំ។

អយន្តិ កាមតណ្ហាទិភេទា អយំ តណ្ហា។ **ទុក្ខសមុទយោ**តិ ទុក្ខនិព្ពត្តនស្ស ហេតុភាវតោ ទុក្ខសមុទយោ។ **អយន្តិ** សព្ពសង្ខតតោ និស្សដា អយំ អសង្ខតា ធាតុ។ **ទុក្ខនិរោធោ**តិ ជាតិអាទិប្បភេទស្ស ទុក្ខស្ស អនុប្បាទនិរោធបច្ចយត្តា ទុក្ខនិរោធោ។ **អយន្តិ** សម្មាទិដ្ឋាទិកោ អដ្ឋង្គិកោ អរិយោ មគ្គោ។ ទុក្ខនិរោធភូតំ និព្ពានំ អារម្មណករណវសេន គតត្តា, ទុក្ខនិរោធប្បត្តិយា បដិបទាភាវតោ ច **ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា**។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

“តត្ថ អបរិមាណា”តិអាទិនា ព្យញ្ជនបទអត្ថបទានិ វិភជិត្វា តេសំ អញ្ញមញ្ញំ វិសយិវិសយភាវេន សម្ពន្ធភាវំ ទស្សេតុំ **“តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ សង្កាសេតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា ភគវា កី សាមញ្ញេហិ អក្ខរាទីហិ សង្កាសេតិ វា បកាសេតិ វា, ឧទាហុ យថារហំ សង្កាសេតិ បកាសេតីតិអាទិវិចារណាយ សម្ភវតោ វិសយវិសយិភាវេន សម្ពន្ធភាវំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ សង្កាសេតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “អក្ខរេហិ សង្កាសេតី”តិ កស្មា ឯវំ វុត្តំ, ននុ “ទុក្ខសច្ច”ន្តិអាទីសុ បទេនេវ ទុក្ខសច្ចត្ថត្តាទិកោ សង្កាសិតព្ពោតិ? សច្ចំ, បទាវយវស្ស បន អក្ខរស្ស គហណមុខេនេវ អក្ខរសមុទាយស្សបិ បទស្ស គហណំ ហោតិ, បទេ គហិតេ ច ទុក្ខសច្ចត្ថាទិការពោធោ ហោត្វេវ, ឯវំ សតិ បទេនេវ សិជ្ឈនតោ អក្ខរោ វិសុំ ន គហេតព្ពោតិ? ន, ទុក្ខសច្ចត្ថាទិការពោធស្ស វិសេសុប្បត្តិភាវតោ។ **ទុ-**ឥតិ អក្ខរេន ហិ អនេកុបទ្ទវាធិដ្ឋានភាវេន កុច្ឆិតត្ថោ គហិតោ, **ខ-**ឥតិ អក្ខរេន ធុវសុភសុខត្តភាវវិរហេន តុច្ឆត្ថោតិ ឯវមាទិការពោធស្ស វិសេសុប្បត្តិ ភវតិ។ តេន វុត្តំ “បទត្ថគហណស្ស វិសេសាធានំ ជាយតី”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩)។ បទបរិយោសានេ វាក្យបរិយោសានាភាវតោ អក្ខរេហិ សំខិត្តេន ទីបិយមានោ អត្ថោ បទេហិ បកាសិតោវាតិ វុត្តំ **“បទេហិ បកាសេតី”**តិ។ វាក្យបរិយោសានេ បន សង្កាសិតោ បកាសិតោ អត្ថោ វិវរិតោ វិវដោ កតោវាតិ វុត្តំ។ **“ព្យញ្ជនេហិ វិវរតី”**តិ។ បការេហិ ច វាក្យភេទេ កតេ សោ អត្ថោ វិភត្តោ នាមាតិ វុត្តំ **“អាការេហិ វិភជតី”**តិ។ វាក្យាវយវានំ បទានំ បច្ចេកំ និព្ពចនវិភាគេ កតេ សោ អត្ថោ បាកដោ កតោវាតិ វុត្តំ **“និរុត្តីហិ ឧត្តានីករោតី”**តិ។ កតនិព្ពចនេហិ វាក្យាវយវេហិ វិត្ថារវសេន និរវសេសតោ ទេសិតេហិ វេនេយ្យសត្តានំ ចិត្តេ បរិសមន្តតោ តោសនំ ហោតិ, បញ្ញាតេជនញ្ចាតិ អាហ **“និទ្ទេសេហិ បញ្ញបេតី”**តិ។

“ភគវា អក្ខរេហិ សង្កាសេតី”តិអាទីសុ “ភគវា ឯវា”តិ វា “អក្ខរេហិ ឯវា”តិ វា អវធារណេ យោជិតេ “សាវកោ ន សង្កាសេតិ, បទាទីហិ ន សង្កាសេតី”តិ អត្ថោ ភវេយ្យ, សាវកោ ច សង្កាសេតិ, បទាទីហិ ច សង្កាសេតិ។ កត្ថ អវធារណំ យោជេតព្ពន្តិ ចេ? “ភគវា អក្ខរេហិ សង្កាសេតិយេវា”តិ អវធារណំ យោជេតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ សតិ សាវកេន សង្កាសិតោ វា បទាទីហិ សង្កាសិតោ វា អត្ថោ សង្គហិតោ ហោតិ។ អត្ថបទានញ្ច អក្ខរាទិនានាវិសយតា សិទ្ធា ហោតិ។ តេន ឯកានុសន្ធិកេ សុត្តេ ឆឡេវ អត្ថបទានិ និទ្ធារេតព្ពានិ, អនេកានុសន្ធិកេ សុត្តេ អនុសន្ធិភេទេន វិសុំ វិសុំ ឆ ឆ អត្ថបទានិ និទ្ធារេតព្ពានិ។

“ឆសុ ព្យញ្ជនបទេសុ កតមេន ព្យញ្ជនបទេន កតមំ កិច្ចំ សាធេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមិនា ឥទំ កិច្ចំ, ឥមិនា ឥទំ កិច្ចំ សាធេតី”តិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ ច បទេហិ ច ឧគ្ឃដេតី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ អក្ខរាទីសុ ព្យញ្ជនបទេសុ។ **ឧគ្ឃដេតី**តិ ឧគ្ឃដនកិច្ចំ សាធេតីតិ អត្ថោ។ កិញ្ចាបិ ទេសនាវ ឧគ្ឃដនកិច្ចំ សាធេតិ, ភគវា បន ទេសនាជនកត្តា ឧគ្ឃដនកិច្ចំ សាធេតីតិ វុច្ចតិ។ សេសេសុបិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ឧគ្ឃដនកិច្ចសាធិកា ទេសនាយេវ កី វិបញ្ចនវិត្ថារណកិច្ចសាធិកា ទេសនាជនកត្តា, ឧទាហុ វិសុំ វិសុំ កិច្ចសាធិកា អញ្ញា”តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ វិសុំ វិសុំ កិច្ចសាធិកា អញ្ញា ទេសនាតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ ឧគ្ឃដនា អាទី”**តិអាទិមាហ។ អថ វា “កតមា ឧគ្ឃដនា, កតមា វិបញ្ចនា, កតមា វិត្ថារណា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វុត្តំ **“តត្ថ ឧគ្ឃដនា អាទី”**តិអាទិ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ ឧគ្ឃដនាទិកិច្ចសាធិកាសុ ទេសនាសុ។ **ឧគ្ឃដនា**តិ ឧគ្ឃដនកិច្ចសាធិកា ទេសនា អាទិទេសនា ហោតិ។ **វិបញ្ចនា**តិ វិបញ្ចនកិច្ចសាធិកា ទេសនា មជ្ឈេទេសនា ហោតិ។ **វិត្ថារណា**តិ វិត្ថារណកិច្ចសាធិកា ទេសនា បរិយោសានទេសនា ហោតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ឧគ្ឃដិយន្តោ ឧទ្ទិសិយមានោ បរិយត្តិអត្ថភូតោ ធម្មវិនយោ កតមំ បុគ្គលំ វិនេតិ, វិបញ្ចិយន្តោ និទ្ទិសិយមានោ បរិយត្តិអត្ថភូតោ ធម្មវិនយោ កតមំ បុគ្គលំ វិនេតិ, វិត្ថារិយន្តោ បដិនិទ្ទិសិយមានោ បរិយត្តិអត្ថភូតោ ធម្មវិនយោ កតមំ បុគ្គលំ វិនេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោយំ ធម្មវិនយោ”**តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ ‘អក្ខរេហិ សង្កាសេតី’តិអាទីនំ ឆន្នំ ព្យញ្ជនបទានំ ព្យាបារំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្ថបទានំ ព្យាបារំ ទស្សេតុំ ‘សោយំ ធម្មវិនយោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩) វុត្តំ។

តត្ថ **ឧគ្ឃដិយន្តោ** ឧទ្ទិសិយមានោ ឧទ្ទេសបរិយត្តិអត្ថភូតោ សោ អយំ **ធម្មវិនយោ** ឧគ្ឃដិតញ្ញុបុគ្គលំ វិនេតិ, **តេន** ឧគ្ឃដិតញ្ញុនោ បុគ្គលស្ស វិនយនេន **នំ** ឧគ្ឃដិយន្តំ ឧទ្ទិសិយមានំ ឧទ្ទេសបរិយត្តិអត្ថភូតំ វិនយំ "អាទិកល្យាណោ"តិ អាហុ។ **វិបញ្ចិយន្តោ** និទ្ទិសិយមានោ និទ្ទេសបរិយត្តិអត្ថភូតោ សោ អយំ **ធម្មវិនយោ** វិបញ្ចិតញ្ញុបុគ្គលំ វិនេតិ, **តេន** វិបញ្ចិតញ្ញុបុគ្គលស្ស វិនយនេន **នំ** វិបញ្ចិយន្តំ និទ្ទិសិយមានំ និទ្ទេសបរិយត្តិអត្ថភូតំ វិនយំ "មជ្ឈេកល្យាណោ"តិ អាហុ។ **វិត្ថារិយន្តោ** បដិនិទ្ទិសិយមានោ បដិនិទ្ទេសបរិយត្តិអត្ថភូតោ សោ អយំ **ធម្មវិនយោ** នេយ្យំ បុគ្គលំ **វិនេតិ** វិនយនំ ជនេតិ, **តេន** នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស វិនយនេន **នំ** វិត្ថារិយន្តំ បដិនិទ្ទិសិយមានំ បដិនិទ្ទេសបរិយត្តិអត្ថភូតំ វិនយំ "បរិយោសានកល្យាណោ"តិ អាហូតិ យោជនត្ថោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

អថ វា "អក្ខរេហិ សង្កាសេតី"តិអាទិនា ឆន្នំ បទានំ ព្យាបារោ ទស្សិតោ, ឯវំ សតិ អត្ថោ និព្យាបារោ សិយា, អត្ថោ ច និប្បរិយាយតោ សព្យាបារោយេវាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហ "**សោយំ ធម្មវិនយោ**"តិអាទិ។ ឯតេន អត្ថោយេវ មុខ្យតោ វេនេយ្យត្តយស្ស វិនយនកិច្ចំ សាធេតិ, អត្ថវាចកោ បន សទ្ទោ ឋានូបចារតោ វេនេយ្យត្តយស្ស វិនយនកិច្ចំ សាធេតីតិ ទស្សេតិ។ បទបរមស្ស បន សច្ចប្បដិវេធស្ស បតិដ្ឋានាភាវតោ សោ ឥធ ន វុត្តោ។ សេក្ខគ្គហណេន វា កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស វិយ នេយ្យគ្គហណេន បទបរមស្ស បុគ្គលស្សាបិ គហណំ ទដ្ឋព្ពំ ។ **អក្ខរេហី**តិអាទីសុ ករណត្ថេ ករណវចនំ, ន ហេត្វត្ថេ។ អក្ខរាទីនញ្ហិ ឧគ្ឃដនាទីនិ បយោជនានិយេវ ហោន្តិ, ន ឧគ្ឃដនាទីនំ អក្ខរាទីនិ បយោជនានីតិ "អន្នេន វសតី"តិអាទីសុ វិយ ន ហេតុអត្ថោ គហេតព្ពោ។ តត្ថ ហិ អន្នេន ហេតុនា វសតិ, វសនេន ហេតុនា អន្នំ លទ្ធន្តិ វសនកិរិយាយ ផលំ វសនកិរិយាយ ហេតុភាវេន គហិតំ។ "អជ្ឈេសនេន វសតី"តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហ "យទត្ថា ច កិរិយា, សោ ហេតូ"តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៩)។ តត្ថ **យទត្ថា**តិ សោ អន្នាទិកោ អត្ថោ យស្សា វសនាទិកិរិយាយាតិ យទត្ថា, វសនាទិកិរិយា, សោ អន្នាទិកោ អត្ថោ តស្សា វសនាទិកិរិយាយ ហេតូតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១០. "តត្ថ អបរិមាណា បទា"តិអាទិនា "ធម្មំ វោ ភិក្ខវេ ទេសេស្សាមី"តិ ឧទ្ទិដ្ឋាយ បាឡិយា ទ្វាទសបទសម្បត្តិសង្ខាតំ តិវិធកល្យាណតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឆអត្ថបទឆព្យញ្ជនបទភេទេន សម្បត្តិសង្ខាតំ អត្ថបទព្យញ្ជនបទកល្យាណតំ ទស្សេន្តោ "**តត្ថ ឆប្បទានិ អត្ថោ**"តិអាទិមាហ។ អថ វា "ទ្វាទស បទានិ សុត្ត"ន្តិ វុត្តានុរូបំ "តត្ថ អបរិមាណា"តិអាទិនា "ធម្មំ វោ ភិក្ខវេ ទេសេស្សាមី"តិ ឧទ្ទិដ្ឋាយ បាឡិយា ទ្វាទសបទតា ទស្សេត្វា "អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណ"ន្តិ វុត្តានុរូបំ "តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ ចា"តិអាទិនា តស្សា បាឡិយា តិវិធកល្យាណតា ទស្សិតា, ទស្សេត្វា ឥទានិ "សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធ"ន្តិ វុត្តានុរូបំ តស្សា បាឡិយា ឆអត្ថបទព្យញ្ជនបទសម្បន្នតំ ទស្សេតុំ "**តត្ថ ឆប្បទានិ អត្ថោ**"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តិស្សំ ទេសនាហារវិសយសង្ខាតាយំ បាឡិយំ ឆប្បទានិ អត្ថោ។ កតមានិ ឆប្បទានិ? សង្កាសនា, បកាសនា, វិវរណា, វិភជនា, ឧត្តានីកម្មំ, បញ្ញត្តិ ឥមានិ ឆប្បទានិ។ អត្ថោ យស្ស អត្ថិ តស្មា **សាត្ថំ**។ **តត្ថា**តិ តិស្សំ ទេសនាហារវិសយសង្ខាតាយំ បាឡិយំ ឆប្បទានិ ព្យញ្ជនំ។ កតមានិ ឆប្បទានិ? អក្ខរំ, បទំ, ព្យញ្ជនំ, អាការោ, និរុត្តិ, និទ្ទេសោ ឥមានិ ឆប្បទានិ។ ព្យញ្ជនំ យស្ស អត្ថីតិ **សព្យញ្ជន**ន្តិ យោជនា កាតព្ពា។ **តេនា**តិ តស្សា បាឡិយា តិវិធកល្យាណឆអត្ថបទសម្បន្នឆព្យញ្ជនបទសម្បន្នត្តេន, "ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ...បេ.... សុទ្ធ"ន្តិ ភគវា អាហាតិ អត្ថោ។

កេវលសទ្ទស្ស សកលាទិអត្ថវាចកត្តា អធិប្បេតត្ថំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ "**កេវលន្តិ លោកុត្តរំ ន មិស្សំ លោកិយេហិ ធម្មេហី**"តិ វុត្តំ។ **បរិបុណ្ណ**ន្តិ អធិប្បេតត្ថេ ឯកោបិ អត្ថោ ឧនោ នត្ថិ, វាចកសទ្ទេសុបិ អនត្ថកោ ឯកោបិ សទ្ទោ អធិកោ នត្ថីតិ បរិបុណ្ណំ អនូនំ អនតិរេកំ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ សទ្ទទោសអត្ថទោសាទិវិរហតោ វា បរិសុទ្ធំ, រាគាទិមលវិរហតោ វា បរិយោទាតានំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មវិសេសានំ ឧបដ្ឋិតដ្ឋានត្តា បរិសុទ្ធំ បរិយោទាតំ។ និគ្គតំ មលំ ឯតស្ស ធម្មស្សាតិ **និម្មលំ**។ សទ្ទទោសាទិវិរហតោ វា រាគាទិវិរហតោ វា សព្ពមលេហិ អបគតំ បរិ សមន្តតោ ឱទាតន្តិ **បរិយោទាតំ។ ឧបដ្ឋិត**ន្តិ ឧបតិដ្ឋន្តិ ឯត្ថ សព្ពវិសេសាតិ ឧបដ្ឋិតំ យថា "បទក្កន្ត"ន្តិ។ **បទក្កន្តំ** បទក្កន្តដ្ឋានំ។ វិសិសន្តិ មនុស្សធម្មេហីតិ **វិសេសា**, សព្ពេ វិសេសា **សព្ពវិសេសា**, សព្ពតោ វា វិសេសាតិ **សព្ពវិសេសា**, ឧត្តរិមនុស្សធម្មា។ តេសំ សព្ពវិសេសានំ ឧបដ្ឋិតន្តិ យោជនា។ **ឥទ**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ តថាគតស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បទន្តិ **តថាគតបទំ។ បទ**ន្តិ ច បដិបត្តិគមនេន វា ទេសនាគមនេន វា កិលេសគ្គហណំ។ ឱក្ខវិត្វា គមនដ្ឋានំ ឥតិបិ **វុច្ចតិ** បវុច្ចតិ, តថាគតេន គោចរាសេវនេន វា ភាវនាសេវនេន វា **និសេវិតំ** ភជិតំ ឥតិបិ វុច្ចតិ, តថាគតស្ស មហាវជិរញាណសព្ពញ្ញុតញ្ញាណទន្តេហិ **អារញ្ជិតំ** អារញ្ជិតដ្ឋានំ ឥតិបិ វុច្ចតិ, **អតោ** តថាគតបទាទិភាវេន វត្តព្ពភាវតោ **ឯតំ** សាសនព្រហ្មចរិយំ ឥតិ បញ្ញាយតិ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ ព្រហ្មុនោ សព្ពសត្តុត្តមស្ស ភគវតោ ចរិយំ, ព្រហ្មំ វា សព្ពសេដ្ឋំ ចរិយំ **ព្រហ្មចរិយំ។ បញ្ញាយតី**តិ យថាវុត្តេហិ បការេហិ ញាយតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

“ឥមស្ស សិក្ខត្តយស្ស សង្គហស្ស សាសនស្ស បរិបុណ្ណភាវបរិសុទ្ធភាវសង្ខាតំ តថាគតបទភាវំ! តថាគតបទភាវំ, តថាគតនិសេវិតភាវំ, តថាគតអារញ្ជិតភាវំ, តេហិ បការេហិ ញាបិតភាវំ កថំ មយំ និក្កង្ខា ជានិស្សាមា”តិ វត្តព្ពតោ **“តេនាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ, តព្ភាវទីបកេន ភគវតា វុត្តេន វចនេន តុម្ហេហិ និក្កង្ខេហិ ជានិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

យទិ ភគវា អក្ខរេហិ ច បទេហិ ច ឧគ្ឃដេតិ, ព្យញ្ជនេហិ ច អាការេហិ ច វិបញ្ចយតិ, និរុត្តីហិ ច និទ្ទេសេហិ ច វិត្ថារេតិ, ឯវំ សតិ អាចរិយេន រចិតេន ទេសនាហារេន បយោជនំ ន ភវតិ, ទេសនាហារេន ន វិនា ភគវតោ ទេសនាយមេវ អត្ថសិជ្ឈនតោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា **“កេសំ អយំ ធម្មទេសនា”**តិ បុច្ឆិត្វា **“យោគីន”**ន្តិ អាហ។ តត្ថ **យោគីន**ន្តិ យុជ្ជន្តិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនាយន្តិ **យោគិនោ**, តេសំ យោគីនំ។ តេន មយា រចិតេន ទេសនាហារេន សំវណ្ណិតា អយំ វុត្តប្បការា ភគវតោ ទេសនា ឧគ្ឃដនាទិកិច្ចំ សាធេតីតិ ទេសនាហារោ យោគីនំ សាត្ថកោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពោ។ “ទេសនាហារស្ស អស្សាទាទិទេសនាហារភាវោ កេន អម្ហេហិ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ អាយស្មា…បេ… ទេសនាហារោ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេន** អស្សាទាទិទេសនាហារភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ “អស្សាទាទីនវតា…បេ… ទេសនាហារោ”តិ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន តុម្ហេហិ ទេសនាហារស្ស យោគីនំ អស្សាទាទិទេសនាហារភាវោ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“កឹ បន ឯត្តាវតា ទេសនាហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“និយុត្តោ ទេសនាហារោ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្សំ ទេសនាយំ អស្សាទាទយោ យេន ទេសនាហារេន និទ្ធារិតា, តស្សំ ទេសនាយំ សោ ទេសនាហារោ និទ្ធារេត្វា យោជិតោតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឥតិ ទេសនាហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

២. វិចយហារវិភង្គវិភាវនា

១១. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ទេសនាហារវិភង្គេន អស្សាទាទយោ សុត្តត្ថា អាចរិយេន វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ទេសនាហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វិចយោ ហារោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ”**តិអាទិ **វុត្តំ។** តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ ហារេសុ កតមោ សំវណ្ណនាវិសេសោ វិចយោ ហារោ វិចយហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “យំ បុច្ឆិតញ្ច វិស្សជ្ជិតញ្ចា”តិអាទិនិទ្ទេសគាថាយ ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “អយំ វិចយោ ហារោ កឹ វិចិនតី”តិអាទិកោ សំវណ្ណនាវិសេសោ វិចយហារវិភង្គោ នាមាតិ យោជនា។

“អយំ វិចយោ ហារោ កឹ វិចិនតី”តិ ឥមិនា យោ វិចយោ វិចិនិតព្ពោ, តំ វិចយំ វិចិនិតព្ពំ បុច្ឆតិ, តស្មា វិចិនិតព្ពំ វិសយំ វិសុំ វិសុំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“បទំ វិចិនតិ, បញ្ហំ វិចិនតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ “កឹ វិចយោ បទ វិចយោ”តិអាទី អវត្វា “កឹ វិចិនតិ, បទំ វិចិនតី”តិអាទិវចនេន វិចយសទ្ទស្ស កត្តុសាធនត្ថំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **បទំ វិចិនតី**តិ នវវិធស្ស សុត្តន្តស្ស សព្ពំ បទំ យាវ និគមនា នាមបទាទិជាតិសទ្ទាទិឥត្ថិលិង្គាទិ អាការន្តាទិបឋមវិភត្យន្តាទិឯកវចនាទិវសេន វិចិនតិ។ **បញ្ហំ វិចិនតី**តិ អទិដ្ឋជោតនាទិសត្តាធិដ្ឋានាទិសម្ពតិវិសយាទិអតីតវិសយាទិវសេន វិចិនតិ។ **វិស្សជ្ជនំ វិចិនតី**តិ ឯកំសព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិសាវសេស ព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិ សឧត្តរព្យាករណ វិស្សជ្ជនាទិ លោកិយព្យាករណវិស្សជ្ជនាទិវសេន វិចិនតិ។ **បុព្ពាបរំ វិចិនតី**តិ បុព្ពេន អបរំ សំសន្ទិត្វា វិចិនតិ។ **អស្សាទំ វិចិនតី**តិ អស្សាទកតណ្ហាទិអស្សាទេតព្ពសុខាទិវសេន វិចិនតិ។ **អាទីនវំ វិចិនតី**តិ ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខវសេន វា អនិដ្ឋានុភវនាទិអាទិអន្តវន្តតាទិសំកិលេសភាគិយាទិវសេន វា វិចិនតិ។ **និស្សរណំ វិចិនតី**តិ មគ្គវសេន វា និព្ពានវសេន វា មគ្គស្ស វា អាគមវសេន, និព្ពានស្ស អសង្ខតធាតុអាទិបរិយាយវសេន វា វិចិនតិ។ **ផលំ វិចិនតី**តិ ធម្មចរណស្ស ទុគ្គតិគមនាភាវេន វា មច្ចុតរណាទិនា វា ទេសនាយ ផលំ, ទេសនានុសារេន ចរណស្ស ផលំ វិចិនតិ។ **ឧបាយំ វិចិនតី**តិ អនិច្ចានុបស្សនាទិវសេន បវត្តននិព្ពិទាញាណាទិវសេន វា សទ្ធាសតិវសេន វា វិសុទ្ធិយា ឧបាយំ វិចិនតិ។ **អាណត្តឹ វិចិនតី**តិ បាបបរិវជ្ជនាណត្តិវសេន វា លោកស្ស សុញ្ញតាបេក្ខនាណត្តិវសេន វា វិចិនតិ។ **អនុគីតឹ វិចិនតី**តិ វុត្តានុគីតិវសេន វា វុច្ចមានានុគីតិវសេន វា អនុរូបំ គីតឹ វិចិនតិ។ **សព្ពេ នវ សុត្តន្តេ**

វិចិនតីតិ សុត្តគេយ្យាទិកេ នវ សុត្តេ អាហច្ចវចនវសេន វា អនុសន្ធិវចនវសេន វា នីតត្ថវចនវសេន វា នេយ្យត្ថវចនវសេន វា សំកិលេសភាគិយាទិវសេន វា វិចិនតិ។

កិញ្ចាបិ បទវិចយោ បឋមំ វិភត្តោ, សុត្តស្ស បន អនុបទំ វិចិនិតព្ពតាយ អតិភារិយោ, ន សុករោ បទវិចយោតិ តំ អគ្គហេត្វា បញ្ហាវិចយវិស្សជ្ជនវិចយេ តាវ វិភជន្តោ “**យថា កី ភវេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យថា កី ភវេ**តិ យេន បការេន សោ បញ្ហាវិចយោ បវត្តេតព្ពោ, តំ បការជាតំ កីទិសំ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អាយស្មា អជិតោ បារាយនេ ភគវន្តំ បញ្ហំ យថា យេន បការេន បុច្ឆតិ, តថា តេន បការេន បញ្ហាវិចយោ បវត្តេតព្ពោតិ អត្ថោ។ តត្ថ **អាយស្មា**តិ បិយវចនំ។ **អជិតោ**តិ ពាវរិព្រាហ្មណស្ស បរិចារកភូតានំ សោឡសន្នំ អញ្ញតរោ អជិតោ។ **បារាយនេ**តិ បារំ និព្ពានំ អយតិ គច្ឆតិ ឯតេនាតិ បារាយនំ, អជិតសុត្តាទិសោឡសសុត្តស្សេតំ អធិវចនំ។

> “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ, (ឥច្ចាយស្មា អជិតោ,)
> កេនស្សុ នប្បកាសតិ;
> កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសិ, កឹ សុ តស្ស មហព្ភយ”ន្តិ។ (សុ. និ. ១០៣៨; ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៥៧, អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១) –

គាថាយ “**កេន** ធម្មេន **លោកោ** អរិយវជ្ជោ សត្តោ **និវុតោ** បដិច្ឆាទិតោ, ឥតិ អាយស្មា អជិតោ បុច្ឆតិ។ **កេន** ហេតុនា យថាវុត្តលោកោ នប្បកាសតិ, **អស្ស** យថាវុត្តលោកស្ស **កឹ** អភិលេបនំ ឥតិ ត្វំ ព្រូសិ, **តស្ស** យថាវុត្តលោកស្ស កឹ មហព្ភយន្តិ ត្វំ ព្រូសីតិ បុច្ឆតី”តិ អត្ថោ។

ឥតិ ឥមិនា បភេទេន ចត្តារិ **ឥមានិ** គាថាបាទ**បទានិ បុច្ឆិតានិ** បុច្ឆាវសេន វុត្តានិ, បុច្ឆិតត្ថទីបកានិ វា, បធានវសេន បន សោ “**ឯកោ បញ្ហោ**”តិ មតោ, យទិបិ ចតុន្នំ បទានំ បុច្ឆនវសេន បវត្តត្តា ចតុព្ពិធោតិ វត្តព្ពោ, ញាតុំ បន ឥច្ឆិតស្ស ឯកស្សេវ អត្ថស្ស សម្ភវតោ “**ឯកោ បញ្ហោ**”តិ វុត្តំ។ “ការណំ វទេហី”តិ វត្តព្ពត្តា ការណមាហ “**ឯកវត្ថុបរិគ្គហា**”តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “យទិបិ និវារណាបកាសនាភិលេបនមហព្ភយសង្ខាតា ចត្តារោ អត្ថា បុច្ឆាយំ គហិតា, ឯកស្ស បន អភិធេយ្យត្ថស្ស គហណតោ ‘ឯកោ បញ្ហោ’តិ បធានវសេន គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។ “ឯកវត្ថុបរិគ្គហណំ កថំ អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពភាវតោ “**ឯវញ្ហិ អាហា**”តិ វុត្តំ។ **ឯវំ** ឯកវត្ថុបរិគ្គហណេនេវ ភគវា **ហិ** យស្មា អាហ, ឥតិ តស្មា ឯកវត្ថុបរិគ្គហណំ តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

“**កេនស្សុ និវុតោ លោកោ**”តិ ឥមិនា **លោកាធិដ្ឋានំ** បដិច្ឆាទនំ បុច្ឆតិ, ន នានាធម្មាធិដ្ឋានំ។ “**កេនស្សុ នប្បកាសតី**”តិ ឥមិនា លោកស្សេវ **អប្បកាសនំ** បុច្ឆតិ, ន នានាសភាវធម្មស្ស។ “**កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី**”តិ ឥមិនា លោកស្សេវ **អភិលេបនំ** បុច្ឆតិ, ន នានាសភាវធម្មស្ស។ “**កឹ សុ តស្ស មហព្ភយ**”ន្តិ ឥមិនា តស្សេវ លោកស្ស **មហព្ភយំ** បុច្ឆតិ, ន នានាសភាវធម្មស្ស។ តស្មា “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាទិបញ្ហោ ឯកាធិដ្ឋាន នានាធិដ្ឋានេសុ ឯកាធិដ្ឋានោ, ធម្មាធិដ្ឋានសត្តាធិដ្ឋានេសុ សត្តាធិដ្ឋានោ, អទិដ្ឋជោតនាទីសុ អទិដ្ឋជោតនាបញ្ហោតិអាទិនា យថាសម្ភវំ វិចិនិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

“បញ្ចស្ស យោ លោកោ ‘អធិដ្ឋានោ’តិ គហិតោ, សោ លោកោ តិវិធោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ “**លោកោ តិវិធោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តយោ វិធា ឯតស្ស លោកស្សាតិ **តិវិធោ**។ កិលិស្សតិ រាគាទិវសេន កាមាវចរសត្តោតិ **កិលេសោ**, កិលេសោ ច សោ លោកោ ចាតិ **កិលេសលោកោ**, កាមាវចរសត្តោ។ សោ ហិ រាគាទិកិលេសពហុលតាយ កិលេសលោកោតិ។ ភវតិ ឈានាភិញ្ញាហិ ពុទ្ធីហីតិ **ភវោ**, ភវោ ច សោ លោកោ ចាតិ **ភវលោកោ**, រូបាវចរសត្តោ។ សោ ហិ ឈានាទិពុទ្ធីហិ ភវតីតិ។ ឥន្ទ្រិយេន សមន្នាគតោតិ **ឥន្ទ្រិយោ**, ឥន្ទ្រិយោ ច សោ លោកោ ចាតិ **ឥន្ទ្រិយលោកោ**, អរូបាវចរសត្តោ។ សោ ហិ អានេញ្ជសមាធិពហុលតាយ វិសុទ្ធិន្ទ្រិយោ ហោតីតិ លោកសមញ្ញា បរិយាបន្នធម្មវសេន បវត្តា, តស្មា អរិយា ន គហិតាតិ។

“កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាទិគាថាយ បុច្ឆាវិចយោ ហារោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “វិស្សជ្ជនាវិចយោ ហារោ កត្ថ វិស្សជ្ជនាយ វិភត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ វិស្សជ្ជនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្សំ “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាទិបុច្ឆាយំ –

> “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, (អជិតាតិ ភគវា,)
> វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ;

ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមិ, ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ។ (សុ. និ. ១០៣៩; ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៥៨, អជិត មាណវបុច្ឆានិទ្ទេស) –

អយំ គាថា វិស្សជ្ជនាតិ ទដ្ឋព្ពា។ តត្ថ **អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ**តិ កាឡបក្ខចតុទ្ទសី, ឃនវនសណ្ឌ, មេឃបដលច្ឆាទន, អឌ្ឍរត្តីនំ វសេន ចតុរង្គសមន្នាគតេន អន្ធការេន រថយដាទិ បដិច្ឆាទិតោ វិយ ធម្មសភាវបដិច្ឆាទនលក្ខណាយ **អវិជ្ជាយ** សត្តលោកោ **និវុតោ** បដិច្ឆាទិតោ។ **“អជិតា”**តិ ច អាលបនំ កត្វា ភគវា អាហ។ **វិវិច្ឆា**តិ **វិចិ**កិច្ឆាយ បមាទហេតុ យថាវុត្តលោកោ **នប្បកាសតិ។ ជប្បំ** តណ្ហំ យថាវុត្តលោកស្ស **“អភិលេបន”**ន្តិ អហំ ព្រូមីតិ ភគវា អាហ, **ទុក្ខំ** ជាតិអាទិវដ្ដទុក្ខំ **អស្ស** យថាវុត្តលោកស្ស **“មហព្ភយ”**ន្តិ អហំ ព្រូមីតិ ភគវា អជិតំ អាហាតិ អត្ថោ។

“ឥមាយ វិស្សជ្ជនាយ កថំ វិចិនេយ្យា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥមានិ ចត្តារិ បទានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមានិ ចត្តារិ បទានី**តិ “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាទិបុច្ឆាគាថាយំ វុត្តានិ គាថាបទានិ។ **ឥមេហិ ចតូហិ បទេហី**តិ “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ វិស្សជ្ជនាគាថាយំ វុត្តេហិ គាថាបទេហិ វិស្សជ្ជិតានិ។ កថំ? **បឋមំ** បទំ **បឋមេន** បទេន, **ទុតិយំ** បទំ **ទុតិយេន** បទេន, **តតិយំ** បទំ **តតិយេន** បទេន, **ចតុត្ថំ** បទំ **ចតុត្ថេន** បទេន វិស្សជ្ជិតំ។

“កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ បឋមបញ្ហេ **“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”**តិ បឋមា **វិស្សជ្ជនា** កតា, ន ឧប្បដិបាដិយា។ វិជ្ជាយ បដិបក្ខា អវិជ្ជា, តស្មា អវិជ្ជាយ អជានកោ លោកោ ភវេយ្យ។ កថំ និវុតោ សទ្ទហិតព្ពោតិ អាហ **“នីវរណេហិ និវុតោ លោកោ”**តិ។ យទិ ឯវំ “នីវរណេន និវុតោ លោកោ”តិ វិស្សជ្ជនា កាតព្ពាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា វុត្តំ **“អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្ពេ សត្តា”**តិ។ “សព្ពសត្តានំ អវិជ្ជានីវរណភាវោ កេន វចនេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“យថាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។

“សព្ពសត្តានំ, ភិក្ខវេ, សព្ពបាណានំ សព្ពភូតានំ, បរិយាយតោ ឯកមេវ នីវរណំ វទាមិ, យទិទំ អវិជ្ជា។ អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្ពេ សត្តា។ សព្ពសោវ ភិក្ខវេ អវិជ្ជាយ និរោធា ចាគា បដិនិស្សគ្គា នត្ថិ សត្តានំ នីវរណន្តិ វទាមី”តិ យំ វចនំ **យថា** យេន បការេន ភគវា អាហ, តថា តេន បការេន វុត្តេន តេន វចនេន តុម្ហេហិ សព្ពសត្តានំ អវិជ្ជានីវរណភាវោ សទ្ទហិតព្ពោតិ។

“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ បទេន “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ បឋមស្សេវ បទស្ស វិស្សជ្ជនា ន សិយា, “កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ ទុតិយបទស្សាបិ វិស្សជ្ជនា សិយាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា **“តេន ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេន** “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ បទេន “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ បឋមស្ស បទស្ស វិស្សជ្ជនា **យុត្តា** យុត្តតរា ហោតិ, យុត្តតរត្តា “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ បញ្ហេ “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ វិស្សជ្ជនាតិ មយា វត្តព្ពាយេវាតិ អធិប្បាយោ។

“កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ ឥមស្មិំ **បញ្ហេ “វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី”**តិ អយំ **វិស្សជ្ជនា** កាតព្ពា, វិវិច្ឆាយ បវត្តត្តា, បមាទា **ច** លោកោ នប្បកាសតីតិ អត្ថោ។ អវិជ្ជានីវរណាយ និវុតោ លោកោ នប្បកាសតីតិ វិស្សជ្ជនា កាតព្ពា, “កថំ វិវិច្ឆា បមាទា លោកោ នប្បកាសតីតិ វិស្សជ្ជនា កតា”តិ វត្តព្ពត្តា **“យោ បុគ្គលោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យោ** បុថុជ្ជនភូតោ **បុគ្គលោ** អវិជ្ជា**នីវរណេហិ** និវុតោ, **សោ** បុថុជ្ជនភូតោ បុគ្គលោ វិវិច្ឆាយ **វិវិច្ឆតិ**។ “យាយ វិវិច្ឆាយ វិវិច្ឆតិ, សា វិវិច្ឆា កតមា នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“វិវិច្ឆា នាម វុច្ចតិ វិចិកិច្ឆា”**តិ វុត្តំ។ “តាយ កស្មា នប្បកាសតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“សោ វិចិកិច្ឆន្តោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តាយ វិចិកិច្ឆន្តោ **សោ** បុថុជ្ជនភូតោ បុគ្គលោ សទ្ទហិតព្ពេសុ **នាភិសទ្ទហតិ;** សទ្ទហិតព្ពេសុ ន អភិសទ្ទហន្តោ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ, កុសលានំ ធម្មានំ សច្ឆិកិរិយាយ អារភិតព្ពំ វីរិយំ **នារភតិ;** អនារភន្តោ **សោ** បុគ្គលោ **ឥធ** លោកេ បមាទមនុយុត្តោ វិហរតីតិ, បមាទេន វិហរន្តោ បមត្តោ បុគ្គលោ **សុក្កេ** ធម្មេ ន ឧប្បាទិយតិ; អនុប្បាទយន្តស្ស **តស្ស** បុគ្គលស្ស **តេ** សុក្កា ធម្មា **អនុប្បាទិយមានា** ហុត្វា **នប្បកាសន្តិ** បកាសនវសេន ន បវត្តន្តិ; តស្មា “វិវិច្ឆា បមាទា លោកោ នប្បកាសតី”តិ វិស្សជ្ជនា កាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

“តាទិសស្ស សុក្កធម្មានំ អប្បកាសនភាវោ អម្ហេហិ កេន វចនេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“យថាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ –

“ទូរេ សន្តោ បកាសន្តិ, ហិមវន្តោវ បព្ពតោ;
អសន្តេត្ថ ន ទិស្សន្តិ, រត្តិំ ខិត្តា យថា សរា;
តេ គុណេហិ បកាសន្តិ, កិត្តិយា ច យសេន ចា”តិ។ –

យំ គាថាបាឋំ ភគវា **យថា** យេន អប្បកាសនាការេន អាហ, តថា តេន អប្បកាសនាការេន វុត្តេន តេន គាថាបាឋេន តាទិសស្ស បុគ្គលស្ស សុក្កធម្មានំ អប្បកាសនភាវោ តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោយេវ, តស្មា “វិវិច្ឆា បមាទា លោកោ នប្បកាសតី”តិ វិស្សជ្ជនា កាតព្ពាវាតិ អធិប្បាយោ។

គាថាត្ថោ បន – ហិមវន្តោ បព្ពតោ ទូរេ ឋិតោ ទូរេ ឋិតានម្បិ សចក្ខុកានំ បុគ្គលានំ បកាសតិ ឥវ, ឯវំ **សន្តោ** សប្បុរិសា ទូរេ ឋិតានម្បិ គុណវសេន បវត្តាយ កិត្តិយា ច គុណវសេន បវត្តេហិ យសបរិភោគបរិវារេហិ ច ទូរេ ឋិតានំ បណ្ឌិតានំ បកាសន្តិ, រត្តិកាលេ ខិត្តា សរា ឧស្វ ន ទិស្សន្តិ យថា, **ឯត្ថ** សត្តលោកេ វិវិច្ឆាបមាទានំ វសេន វិហរន្តោ អសន្តោ ន ទិស្សន្តិ។ យេ សន្តោ បកាសន្តិ, តេ សន្តោ គុណេហិ បកាសន្តីតិ ទស្សេតុំ **“តេ គុណេហិ បកាសន្តី”**តិ វុត្តំ ។ គុណា នាម អព្ភន្តរេ ជាតា, “កថំ គុណេហិ បកាសន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា **“កិត្តិយា ច យសេន ចា”**តិ វុត្តំ។ គុណានុភាវេន បវត្តាយ កិត្តិយា ច គុណានុភាវេន បវត្តេន យសេន ច បកាសន្តា បុគ្គលា គុណេហិ បកាសន្តីតិ វត្តព្ពាវាតិ។

យទិ វិវិច្ឆាបមាទានំ វសេន នប្បកាសតិ, ឯវំ សតិ លោកោ និវុតោ ហោតិ, តស្មា បឋមស្ស បទស្សាបិ វិស្សជ្ជនា កាតព្ពាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា **“តេន ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេនា**តិ “វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី”តិ បទេន “កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ ទុតិយស្ស បទស្ស វិស្សជ្ជនា **យុត្តា** យុត្តតរាតិ អត្ថោ។ **បទេនា**តិ ច បទត្ថេន វិស្សជ្ជនាតិ អត្ថោ។ **បទស្សា**តិ បទត្ថស្ស បុច្ឆិតព្ពស្សាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯស នយោ ហេដ្ឋា, ឧបរិ ច។

“កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី”តិ បញ្ហេ “ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមី”តិ វិស្សជ្ជនា តស្សា អជិតេន ទដ្ឋព្ពា។ “កតមា ជប្បា នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ជប្បា នាម វុច្ចតិ តណ្ហា”**តិ វុត្តំ។ សា តណ្ហា លោកំ អភិលិម្បតីតិ កថំ វិញ្ញាយតីតិ យោជនា។ តេន វុត្តំ **“យថាហ ភគវា”**តិអាទិ។ តត្ថ **យថា** យេន តណ្ហាយ អភិលេបនភាវេន –

> “រត្តោ អត្ថំ ន ជានាតិ, រត្តោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
> អន្ធំ តមំ តទា ហោតិ, យំ រាគោ សហតេ នរ”ន្តិ។ –

យំ គាថំ ភគវា អាហ, តថា តេន អភិលេបនភាវេន វុត្តាយ តាយ គាថាយ សា តណ្ហា លោកំ អភិលិម្បតីតិ វិញ្ញាយតីតិ អធិប្បាយោ។

គាថាយំ បន – រជ្ជតិ សត្តោតិ **រត្តោ**, រាគសមង្គីសត្តោ។ ការណំ បដិច្ច អសតិ បវត្តតិ ផលន្តិ **អត្ថំ**, ផលំ។ ការណំ ផលំ ធារេតិ, តំ ការណំ **ធម្មំ** នាម។ អន្ធការំ **អន្ធំ។ យន្តិ** យម្ហិ កាលេ។ **យន្តិ** ហិ ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ។ យម្ហិ កាលេ រាគោ **នរំ** រាគសមង្គី **សហតេ** អភិភវតិ, តទា កាលេ **អន្ធំ** អន្ធការំ តមំ ហោតីតិ យោជនា។ រាគោ នរំ **យំ** យស្មា សហតេ, តស្មា អន្ធំ តមំ តទា ហោតីតិ វា, រាគោ យំ នរំ សហតេ, តស្ស នរស្ស អន្ធំ តមំ តទា ហោតីតិ វា, រាគោ នរំ **យំ សហតេ** អភិភូយតេ យំ សហនំ អភិភវនំ និប្ផាទេតិ, តំ សហនំ អភិភវនំ **អន្ធំ** អន្ធការំ តមំ ហោតីតិ វា យោជនា។

“យទិ រត្តោ អត្ថាទិកំ ន ជានាតិ, ឯវំ សតិ កថំ ជប្បាភិលេបនំ ភវតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“សាយំ តណ្ហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អារម្មណេសុ **អាសត្តិពហុលស្ស** អាសង្គពហុលស្ស តណ្ហាសមង្គិស្ស **បុគ្គលស្ស សា អយំ តណ្ហា ឯវំ** ពហុអាសង្គវសេន **អភិជប្បា** បរិយុដ្ឋានដ្ឋាយិនី ហោតិ។ **ឥតិ ករិត្វា** ឥមិនា ការណេន **តត្ថ** តណ្ហាយ សត្ត**លោកោ** កេនចិ សិលេសេន **អភិលិត្តោ** មក្ខិតោ វិយ ជប្បាភិលេបេន អភិលិត្តោ នាម ភវតីតិ យោជនា។ “ជប្បាភិលេបនំ អប្បកាសនស្សបិ ការណំ ភវតិ, តស្មា ‘កេនស្សុ នប្បកាសតី’តិ ទុតិយបទត្ថស្សបិ វិស្សជ្ជនា សិយា”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេន ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។

“តស្ស លោកស្ស មហព្ភយំ កិ”ន្តិ ឥមស្មិំ ចតុត្ថបញ្ហេ “អស្ស លោកស្ស ទុក្ខំ មហព្ភយំ ភវេ”តិ អយំ វិស្សជ្ជនា តស្សា អជិតេន ទដ្ឋព្ពា។ ភាយតិ លោកោ ឯតស្មាតិ **ភយំ,** មហន្តំ ភយំ **មហព្ភយំ**។ “កតិវិធំ ទុក្ខ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទុវិធំ ទុក្ខ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ទ្វេ វិធា អស្ស ទុក្ខស្សាតិ **ទុវិធំ**។ “កតមំ ទុវិធំ ទុក្ខ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“កាយិកញ្ច ចេតសិកញ្ចា”**តិ វុត្តំ។ “កតមំ កាយិកំ, កតមំ ចេតសិក”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យំ កាយិកំ, ឥទំ ទុក្ខំ យំ ចេតសិកំ, ឥទំ ទោមនស្ស”**ន្តិ វុត្តំ។

រោគាទិសត្ថាទិអនិដ្ឋរូបំ សត្តលោកស្ស មហព្ភយំ ភវេយ្យ, “កថំ ទុក្ខំ មហព្ភយំ ភវេតិ សទ្ទហេតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពភាវតោ **“សព្ពេ សត្តា ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សព្ពេ សត្តា យថាវុត្តស្ស **ទុក្ខស្ស** ឧព្ពិជ្ជន្តិ, ទុក្ខេន សមសមំ

អញ្ញំ ភយំ សត្តានំ នត្ថិ, ទុក្ខតោ **ឧត្តរិតរំ** វា បន ភយំ កុតោ អត្ថិ។ **ហិ** យស្មា នត្ថិ, តស្មា ទុក្ខតោ អញ្ញស្ស ភយស្ស អភាវតោ “ទុក្ខំ លោកស្ស មហព្ភយ”ន្តិ វចនំ សទ្ទហិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

“សព្ពេ សត្តា”តិអាទិវចនេន រោគាទិសត្តាទិអនិដ្ឋរូបំ ទុក្ខមូលមេវាតិ ទស្សេតិ។ “កាយិកចេតសិកវសេន ទុវិធំ ទុក្ខំ ទុក្ខវេទនាយេវ, **ឯវំ** សតិ សង្ខារទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខានំ មហព្ភយភាវោ ន អាបជ្ជេយ្យា”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តិស្សោ ទុក្ខតា”**តិអាទិ វុត្តំ។

“តិស្សោ ទុក្ខតា សព្ពេសំ សត្តានំ សព្ពកាលេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ, កទាចិ កស្សចិ ន ឧប្បជ្ជន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ លោកោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តាសុ តីសុ ទុក្ខតាសុ។ **លោកោ**តិ ភោគសម្បន្នោ ចេវ អប្បាពាធោ ច សត្តលោកោ។ **ឱធសោ** ឱធិសោ **កទាចិ** ករហចិ អត្តូបក្កមមូលាយ **ទុក្ខទុក្ខតាយ** មុច្ចតិ, កទាចិ បរូបក្កមមូលាយ **ទុក្ខទុក្ខតាយ** មុច្ចតិ, តថា **ឱធសោ** ឱធិសោ **កទាចិ** ករហចិ ទីឃាយុកោ លោកោ **វិបរិណាមទុក្ខតាយ** មុច្ចតិ, “កេន ហេតុនា មុច្ចតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ ឋបេត្វា ហេតុំ ទស្សេតុំ **“តំ កិស្ស ហេតុ”**តិអាទិ វុត្តំ។ សត្ត**លោកេ** អប្បេកច្ចេ អប្បាពាធា ហោន្តិ, តេ ភោគសម្បន្នត្តា ចេវ អប្បាពាធត្តា ច ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ចន្តិ, វិសេសតោ រូបាវចរសត្តា មុច្ចន្តិ។ អប្បេកច្ចេ ទីឃាយុកាបិ ហោន្តិ, តេ ទីឃាយុកត្តា វិបរិណាមទុក្ខតាយ មុច្ចន្តិ; វិសេសតោ អរូបាវចរសត្តា មុច្ចន្តិ អរូបាវចរសត្តានំ ឧបេក្ខាសមាបត្តិពហុលត្តា។

តេសំ តាហិ ទុក្ខតាហិ មុច្ចនំ អនេកន្តិកំ ហោតិ, តស្មា តាហិ អនតិក្កន្តត្តា អនេកន្តិកំ មុច្ចនំ តុម្ហេហិ វុត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ ឯកន្តិកមុច្ចន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សង្ខារទុក្ខតាយ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សង្ខារទុក្ខតាយា**តិ ទុក្ខវេទនាបិ សង្ខតត្តា សង្ខារបរិយាបន្នា, តាទិសាយ សង្ខារទុក្ខតាយាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **លោកោ**តិ អរហា។ ឧបាទីយតិ វិបាកក្ខន្ធចតុក្កកដត្តារូបសង្ខាតំ ខន្ធបញ្ចកន្តិ **ឧបាទិ**, ឧបាទិយេវ សេសំ **ឧបាទិសេសំ**, ខន្ធបញ្ចកំ, តំ នត្ថិ ឯតិស្សា និព្ពានធាតុយាតិ **អនុបាទិសេសា។ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា** អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុ ហុត្វា មុច្ចតិ, ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ចាយំ ករណនិទ្ទេសោ។ **និព្ពានធាតូ**តិ ច ខន្ធបញ្ចកស្ស និព្ពាយនមត្តំ អធិប្បេតំ, ន អសង្ខតធាតុ។ **តស្មា**តិ សង្ខារទុក្ខតាយ សកលលោកព្យាបកភាវេន សព្ពលោកសង្គាហកត្តា វុត្តប្បការ**សង្ខារទុក្ខតាយ** សព្ព**លោកស្ស** ទុក្ខំ ហោតិ, **ឥតិ កត្វា** សង្ខារទុក្ខតាយ សព្ពលោកស្ស ទុក្ខភាវតោ **“ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”**ន្តិ ភគវតា វុត្តំ។

“វេទនាបច្ចយា តណ្ហា”តិ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១, ៣, ៣៦; មហាវ. ១; វិភ. ២២៥) វចនតោ “ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ បទេន “កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី”តិ តតិយបទស្សាបិ វិស្សជ្ជនា សិយាតិ អាសង្កភាវតោ **“តេន ច ចតុត្ថស្ស បទស្ស វិស្សជ្ជនា យុត្តា”**តិ វុត្តំ។ “កេន យថាក្កមំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានំ យុត្តតរភាវោ ជានិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តេន យថាក្កមំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានំ យុត្តតរត្តា យុត្តតរជាននកោ ភគវា “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិអាទិមាហ, តស្មា យុត្តតរភាវោ តុម្ហេហិ ជានិតព្ពោតិ។

ឯត្ថ ច លោកស្ស នីវរណាទីនិ អជាននេ្តន ច តិត្ថិយវាទេសុ សមយន្តរេសុ បរិចយេន ច តេសុ សមយន្តរេសុ ចេវ នីវរណាទីសុ ច សំសយបក្ខន្ទេន ឯកំសេនេវ សត្ថាធិដ្ឋានេន បុច្ឆិតព្ពត្តា, ឯកំសេនេវ សត្ថាធិដ្ឋានេន ព្យាកាតព្ពត្តា ច សត្ថាធិដ្ឋានា បុច្ឆា កតាតិ វេទិតព្ពា។ សា ចាយំ បុច្ឆា អជានន្តស្ស ជាននត្ថាយ, ជាតសំសយស្ស ច សំសយវិនោទនត្ថាយ វិស្សជ្ជេតព្ពស្ស នីវរណាទិវិសយស្ស ចតុព្ពិធត្តា ចតុព្ពិធា។ នីវរណាទីនំ បន វិសយានំ លោកោ ច អាធារភាវេន គាថាយំ វុត្តោតិ “ឯកោ បញ្ហោ ទស្សិតោ”តិ អយមេត្ថ បុច្ឆាវិចយោ, វិស្សជ្ជនាវិចយោ បន “អទិដ្ឋជោតនា វិស្សជ្ជនា, វិមតិច្ឆេទនា វិស្សជ្ជនា”តិអាទិនា បុច្ឆាវិចយេ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ឯកាធារេ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ វិចយោ អាចរិយេហិ វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “អនេកាធារេ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ យោ វិចយោ វិភជនារហោ, សោ វិចយោ កថំ អម្ហេហិ វិញ្ញាយតិ, អម្ហាកំ វិញ្ញាបនត្ថាយ តស្មឹ វិចយំ វិភជថា”តិ វត្តព្ពភាវតោ អនេកាធារំ បុច្ឆំ តាវ នីហរិត្វា ទស្សេតុំ –

> “សវន្តិ សព្ពធិ សោតា, (ឥច្ចាយស្មា អជិតោ,)
> សោតានំ កឹ និវារណំ;
> សោតានំ សំវរំ ព្រូហិ, កេន សោតា បិធីយរេ”តិ។ (សុ. និ. ១០៤០; ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៥៩, អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣) –

គាថមាហ ។ គាថាត្ថោ តាវ ទដ្ឋព្ពោ។ **សវន្តី**តិ សន្ទន្តិ, បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ **សព្ពធី**តិ តណ្ហាទីនំ អារម្មណភូតេសុ សព្ពេសុ រូបាទីសុ អាយតនេសុ។ **សោតា**តិ តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាទយោ សោតា។ **ឥច្ចាយស្មា**តិ ឥតិ ឯវំ អាយស្មា អជិតោ អាហ។ **សោតាន**ន្តិ តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាទីនំ សោតានំ។ **កឹ និវារណ**ន្តិ កឹ កតមំ ធម្មជាតំ អាវរណំ ភវេ, កា កតមា ធម្មជាតិ រក្ខា ភវេ។ **សោតានំ សំវរំ ព្រូហី**តិ សោតានំ តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាទីនំ សំវរណំ អាវរណំ ឥទំ ធម្មជាតំ ភវេតិ សព្ពសត្តហិតត្ថំ អម្ហាកំ ត្វំ កថេហិ។ **កេន សោតា បិធីយរេ**តិ កេន បហាយកធម្មេន តណ្ហាភិជ្ឈាព្យាបាទាទយោ សោតា បណ្ឌិតេហិ បិធីយរេតិ បុច្ឆតីតិ បុច្ឆិតានិ។

“បុច្ឆាវសេន កថិតាយ ‘សវន្តិ...បេ.... បិធីយរេ’តិ ឥមាយ គាថាយ កិត្តកានិ បទានិ បុច្ឆិតានិ, កិត្តកា បញ្ហា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ បុច្ឆិតានិ, តេ ទ្វេ បញ្ហា”**តិ វុត្តំ។ “បុច្ឆាវសេន បវត្តាយ ឥមិស្សា គាថាយ យទិ ចត្តារិ បទានិ សិយុំ, ឯវំ សន្តេសុ បញ្ហាបិ ចតុព្ពិធា សិយុំ, កស្មា ‘ទ្វេ’តិ វុត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា **“កស្មា? ឥមេ ហិ ពហ្វាធិវចនេន បុច្ឆិតា”**តិ វុត្តំ។ **ឥមេ** ឯតាយ គាថាយ គហិតា អត្ថា ពហ្វាធិវចនេន បុច្ឆិតា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “សវន្តិ...បេ.... បិធីយរេតិ ពហូនិ វចនានិ អធិកិច្ច បវត្តា សំវរសង្ខាតា សតិ ចេវ បិទហនហេតុភូតា បញ្ញា ចាតិ ឥមេ ទ្វេ អត្ថាវ បុច្ឆិតា, តស្មា អត្ថវសេន ទ្វេ បញ្ហា វុត្តា វា”តិ។ “បុច្ឆាយ ទុវិធត្ថវិសយតា កថំ វុត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា បុច្ឆាយ ទុវិធត្ថវិសយតំ វិវរិតុំ **“ឯវំ សមាបន្នស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវំ សមាបន្នស្សា**តិ ឥមាហិ ទុគ្គតិហេតុភូតាហិ ញាតិព្យសនាទិសង្ខាតាហិ អាបទាហិ វា, បាណវធាទីហិ អាបទាហិ វា, សមំ សហ, សព្ពថា វា អយំ សត្តលោកោ អាបន្នោ អជ្ឈោត្ថដោ, ឯវំ អជ្ឈោត្ថដស្ស វា សមាបន្នស្ស។ **ឯវំ សំកិលិដ្ឋស្សា**តិ ញាតិព្យសនាទយោ វា បាណវធាទីនិ អាគម្ម បវត្តេហិ ទសហិ កិលេសវត្ថូហិ ច អយំ សត្តលោកោ សំកិលិដ្ឋោ, ឯវំ សំកិលិដ្ឋស្ស ច លោកស្សាតិ សមាបន្នស្ស អជ្ឈោត្ថដស្ស លោកស្ស វោទានំ វុដ្ឋានំ **កឹ** កតមំ ធម្មជាតំ ភវេ។ ឥតិ **ឯវញ្ហិ** សច្ចំ អជិតសុត្តេ អាហាតិ វិត្ថារត្ថោ, បុច្ឆាយ ទុវិធត្ថវិសយតា ញាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។

“កឹ នុ សោតា សព្ពស្ស លោកស្ស សព្ពធិ សវន្តិ, ឧទាហុ, ឯកច្ចស្សេវា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សវន្តិ សព្ពធិ សោតាតិ, អសមាហិតស្ស សវន្តិ អភិជ្ឈាព្យាបាទប្បមាទពហុលស្សា”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ អភិជ្ឈាព្យាបាទប្បមាទពហុលត្តា រូបាទីសុ នានារម្មណេសុ វិក្ខិត្តចិត្តស្សេវ សោតា **សវន្តិ** បវត្តន្តិ, ន សមាហិតស្ស អភិជ្ឈាព្យាបាទប្បមាទវិរហិតស្សាតិ អធិប្បាយោ ទដ្ឋព្ពោ។ “កតមា អភិជ្ឈា, កតមោ ព្យាបាទោ, កតមោ បមាទោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ យា អភិជ្ឈា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ អភិជ្ឈាព្យាបាទប្បមាទេសុ។ **យា អភិជ្ឈា**, **អយំ លោភោ**, ន អភិជ្ឈាយនមត្តំ។ លោភោ ច **អកុសលមូលំ**, ន លុព្ភនមត្តំ។ **យោ ព្យាបាទោ** , **អយំ ទោសោ**, ន ព្យាបជ្ជនមត្តំ។ ទោសោ ច **អកុសលមូលំ**, ន ទូសនមត្តំ។ **យោ បមាទោ**, **អយំ មោហោ**, ន សតិវិប្បវាសមត្តំ។ មោហោ ច **អកុសលមូលំ**, ន មូហនមត្តំ។ **ឯវំ** ឥមិនា វុត្តប្បការេន អភិជ្ឈាទីនំ អកុសលមូលត្តា យស្ស អភិជ្ឈាព្យាបាទប្បមាទពហុលស្ស **អសមាហិតស្ស** ឆសុ រូបាទីសុ **អាយតនេសុ** តណ្ហា សវន្តិ។

“កតិវិធា សា តណ្ហា”តិ វត្តព្ពត្តា **“រូបតណ្ហា...បេ.... ធម្មតណ្ហា”**តិ វុត្តំ។ “ឆន្នំ រូបតណ្ហាទីនំ ឆសុ រូបាទិអាយតនេសុ សវនំ កេន ច វចនេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“យថាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “សវតីតិ ច ខោ, ភិក្ខវេ...បេ.... បដិហញ្ញតី”តិ យំ វចនំ ភគវា **យថា** យេន បការេន អាហ, តថា តេន បការេន វុត្តនយេន វចនេន តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច ចក្ខាទីនំ រូបតណ្ហាទីនំ ឆន្នំ សោតានំ ទ្វារភាវេន បវត្តត្តា ចក្ខាទយោ និស្សិតូបចារវសេន សយំ សវន្តោ វិយ ភគវតា វុត្តា។ **ឥតី**តិ ឯវំ វុត្តប្បការេន **សព្ពា** សព្ពស្មា ចក្ខាទិទ្វារតោ ច **សវតិ** បវត្តតិ។ **សព្ពថា** សព្ពប្បការេន តណ្ហាយនមិច្ឆាភិនិវេសនឧន្នមនាទិប្បការេន **សវតិ** បវត្តតីតិ អត្ថោ។ “កស្មា សព្ពស្មា ចក្ខាទិទ្វារតោ ច សវតិ បវត្តតិ, សព្ពប្បការេន តណ្ហាយនមិច្ឆាភិនិវេសនឧន្នមនាទិប្បការេន សវនភាវោ វិជានិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេនា**តិ អសមាហិតស្ស អភិជ្ឈាព្យាបាទាទីនំ ចក្ខាទិទ្វារតោ ច តណ្ហាយនមិច្ឆាភិនិវេសឧន្នមនាការេន តណ្ហាទិវសេន បវត្តនតោ បវត្តជាននកោ ភគវា **“សវន្តិ សព្ពធិ សោតា”**តិ អាហ។

“សោតានំ ‘កឹ និវារណ’ន្តិ ឥមិនា កឹ បុច្ឆតិ? សោតានំ អនុសយប្បហានំ បុច្ឆតិ កឹ? ឧទាហុ វីតិក្កមប្បហានំ បុច្ឆតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“សោតានំ កឹ និវារណន្តិ បរិយុដ្ឋានវិឃាតំ បុច្ឆតី”**តិ វុត្តំ។ “ឥទំ បរិយុដ្ឋានវិឃាតំ វោទានំ, ឧទាហុ វុដ្ឋានំ កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥទំ វោទាន”**ន្តិ វុត្តំ។ “សោតានំ សំវរំ ព្រូហិ, ‘កេន សោតា បិធីយរេ’តិ ឥមិនា កឹ បុច្ឆតិ? សោតានំ បរិយុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ កឹ? ឧទាហុ វីតិក្កមនំ, សមុគ្ឃាដំ វា បុច្ឆតិ កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **សោតានំ...បេ.... បិធីយរេតិ អនុសយសមុគ្ឃាដំ បុច្ឆតី”**តិ វុត្តំ។ “ឥទំ អនុសយសមុគ្ឃាដំ វោទានំ កឹ, ឧទាហុ វុដ្ឋានំ កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥទំ វុដ្ឋាន”**ន្តិ វុត្តំ។

“សវន្តិ សព្ពធិ សោតា”តិអាទិបុច្ឆាវិចយោ អាចរិយេន វុត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ; តាយ បុច្ឆាយ “កតមោ វិស្សជ្ជនវិចយោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ វិស្សជ្ជនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** បុច្ឆាយំ –

“យានិ សោតានិ លោកស្មឹ, (អជិតាតិ ភគវា,)
សតិ តេសំ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ។ (សុ. និ. ១០៤១ ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៦០, អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤) –

គាថា វិស្សជ្ជនាតិ ទដ្ឋព្ពា។ តស្សំ គាថាយំ **អជិត** លោកស្មឹ យានិ សោតានិ សវន្តិ, តេសំ សោតានំ យំ និវារណំ, សា សតិ ហោតិ; តំ សតឹ សោតានំ សំវរន្តិ អហំ ព្រូមិ; **ឯតេ** សោតា បញ្ញាយ បិធីយរេតិ យោជនា កាតព្ពា។ តត្ថ **សតី**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ សម្បយុត្តា សតិ។ **បញ្ញាយា**តិ មគ្គបញ្ញាយ។ **បិធីយរេ**តិ ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បទានវសេន បិធីយន្តិ បច្ឆិជ្ជន្តិ។

“សតិ តេសំ និវារណំ សោតានំ សំវរំ ព្រូមី”តិ ភគវា អាហ – “យាយ កាយចិ សតិយា សោតានំ សំវរណកិច្ចំ សិទ្ធំ កឹ, វិសិដ្ឋាយ សតិយា សោតានំ សំវរណកិច្ចំ សិទ្ធំ កឹ, កតមាយ សតិយា សោតានំ សំវរណកិច្ចំ សិទ្ធ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“កាយគតាយ សតិយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កាយគតាយ សតិយា**តិ រូបកាយេ គតំ កេសាទិកំ អនិច្ចាទិតោ វិបស្សិត្វា បវត្តាយ វិបស្សនាញាណសម្បយុត្តាយ សតិយា។ **ភាវិតាយា**តិ កាយគតំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ និព្ពិទ្ទនតោ វិរជ្ជនតោ និរោធនតោ បដិនិស្សជ្ជនតោ អនុបស្សនាវសេន ភាវិតាយ។ ឯវញ្ហិ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ និច្ចសញ្ញំ បជហតិ; ទុក្ខតោ អនុបស្សន្តោ សុខសញ្ញំ បជហតិ; អនត្តតោ អនុបស្សន្តោ អត្តសញ្ញំ បជហតិ; និព្ពិន្ទន្តោ នន្ទឹ បជហតិ; វិរជ្ជន្តោ រាគំ បជហតិ; និរោធេន្តោ សមុទយំ បជហតិ; បដិនិស្សជ្ជន្តោ អាទានំ បជហតីតិ។ **ពហុលីកតាយា**តិ យថាវុត្តប្បការេន ទិវសម្បិ មាសម្បិ សំវច្ឆរម្បិ សត្តសំវច្ឆរម្បិ ពហុលីកតាយ។ **ចក្ខុ**ន្តិ អភិជ្ឈាទិបវត្តិទ្វារភាវេន ឋិតំ ចក្ខុំ, និគ្គហិតាគមំ ទដ្ឋព្ពំ។ **នាវិញ្ឆតី**តិ ចក្ខុទ្វារេ បវត្តំ អភិជ្ឈាទិសហិតំ ចិត្តសន្តានំ, តំសមង្គីបុគ្គលំ វា នាកឌ្ឍតិ, មនាបិកេសុ រូបេសុ នាវិញ្ឆតីតិ យោជនា។ **អមនាបិកេសុ** រូបេសុ **ន បដិហញ្ញតិ** ។ កាយគតាយ សតិយា ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ សោតំ នាវិញ្ឆតិ។ មនាបិកេសុ សទ្ទេសុ...បេ.... អមនាបិកេសុ សទ្ទេសុ ន បដិហញ្ញតីតិ យោជនា យថាសម្ភវតោ កាតព្ពា។

“កេន ការណេន នាវិញ្ឆតិ បដិហញ្ញតី”តិ បុច្ឆតិ, ឥន្ទ្រិយានំ សំវុតនិវារិតត្តា នាវិញ្ឆតិ ន បដិហញ្ញតីតិ វិស្សជ្ជេតិ។ “កេនារក្ខេន តេ សំវុតនិវារិតា”តិ បុច្ឆតិ, សតិអារក្ខេន តេ សំវុតនិវារិតាតិ វិស្សជ្ជេតិ។ “សតិអារក្ខេន សំវុតនិវារិតភាវោ កេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេនា**តិ តស្មា សតិអារក្ខេន សំវុតនិវារិតត្តា សំវុតនិវារិតជាននកោ ភគវា “សតិ តេសំ និវារណ”ន្តិ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន តុម្ហេហិ សតិអារក្ខេន សំវុតនិវារិតភាវោ សទ្ទហិតព្ពោតិ បុព្ពភាគេ បញ្ញា សត្យានុគាតិ កិច្ចមេវេត្ថ អធិកន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

“សតិ តេសំ និវារណ”ន្តិ វិស្សជ្ជនស្ស វិត្ថារត្ថោ អាចរិយេន វុត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ វិស្សជ្ជនស្ស វិត្ថារត្ថោ “កថំ អម្ហេហិ ជានិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ វិស្សជ្ជនស្ស វិត្ថារត្ថំ ទស្សេន្តោ **“បញ្ញាយ អនុសយា បហីយន្តី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បញ្ញាយា**តិ មគ្គបញ្ញាយ។ **អនុសយា**តិ អនុរូបំ ការណំ លភិត្វា ឧប្បជ្ជនារហា កាមរាគានុសយាទយោ។ **បហីយន្តិ** សមុច្ឆេទវសេន អនុសយេសុ បញ្ញាយ បហីនេសុ បរិយុដ្ឋានាបិ អត្ថតោ បហីយន្តិ។ កិស្ស បហីនត្តា “បហីយន្តី”តិ វុច្ចតិ? អនុសយស្ស បហីនត្តា បរិយុដ្ឋានា បហីយន្តីតិ វិស្សជ្ជេតិ។

“តំ អនុសយប្បហានេន បរិយុដ្ឋានប្បហានំ កឹ វិយ ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តំ យថា ខន្ធវន្តស្ស”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ខន្ធវន្តស្ស រុក្ខស្ស កុទាលាទិនា ភូមឹ ខណិត្វា អនវសេសមូលុទ្ធរណេ កតេ តស្ស រុក្ខស្ស បុប្ផផលបល្លវង្កុរសន្តតិបិ កុទាលាទិនា សមុច្ឆិន្នាវ ភវតិ យថា, ឯវំ អរហត្តមគ្គញាណេន អនុសយេសុ បហីនេសុ អនុសយានំ បរិយុដ្ឋានសន្តតិ សមុច្ឆិន្នា បិទហិតា បដិច្ឆន្នា ភវតិ។ កេន សមុច្ឆិន្នា ភវតិ? **បញ្ញាយ** មគ្គបញ្ញាយ សមុច្ឆិន្នា ភវតីតិ អត្ថយោជនា ទដ្ឋព្ពា។ “បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្នភាវោ កថំ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ វចនតោ អនុសយានំ បរិយុដ្ឋានសន្តតិយា បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្នភាវោ បណ្ឌិតេហិ សទ្ទហិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

ឥមេសុ បញ្ហាវិស្សជ្ជនេសុ សោតានំ សំវរំ, បិធានញ្ច អជានន្តេន វា សំសយិតេន វា សំវរបិធានានំ បុច្ឆិតព្ពត្តា ធម្មាធិដ្ឋានា បុច្ឆាតិ បុច្ឆាវិចយោ ចេវ សតិបញ្ញានំ វិស្សជ្ជេតព្ពត្តា ធម្មាធិដ្ឋានំ វិស្សជ្ជនន្តិ វិស្សជ្ជនវិចយោ ច វេទិតព្ពោ។ ឯតេសុ ច “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិអាទិកោ បញ្ហោ នីវរណវិចិកិច្ឆាបមាទជប្បានំ វសេន ចតុព្ពិធោបិ លោកាធិដ្ឋានវសេន ឯកោ បញ្ហោតិ វុត្តោ, ឯវំ សតិ “សវន្តិ សព្ពធិ សោតា”តិអាទិកោបិ

បញ្ហោ សំវរបិធានានំ វសេន ទុវិធោបិ ឯកត្តវសេន គហេត្វា ឯកាធិដ្ឋានវសេន "ឯកោ បញ្ហោ"តិ វុត្តោ, សោតានំ ពហុភាវតោ វា "ពហុបញ្ហោ"តិ វុត្តោ; តថា បន អវត្វា សោតេ អនាមសិត្វា សំវរបិធានានំ វសេន "សវន្តិ សព្ពធិ សោតា"តិអាទិម្ហិ "ទ្វេ បញ្ហា"តិ វុត្តា។ តទនុសារេន "កេនស្សុ និវុតោ លោកោ"តិអាទិម្ហិបិ លោកំ អនាមសិត្វា នីវរណាទីនំ ចតុន្នំ វសេន "ចត្តារោ បញ្ហា"តិបិ វត្តព្ពាតិ អយំ នយោ ទស្សិតោតិ នយទស្សនំ ទដ្ឋព្ពំ។

ទេសនាកាលេ វុត្តធម្មស្ស អនុសន្ធិមគ្គហេត្វា អត្តនា រចិតនិយាមេនេវ បុច្ឆិតបញ្ហស្ស ចេវ បញ្ហំ អជ្ឈុបេត្វា, បដិញ្ញាញ្ច អកត្វា វិស្សជ្ជនស្ស ច វិចយហារោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, "ទេសនាកាលេ វុត្តធម្មស្ស អនុសន្ធិំ គហេត្វា បុច្ឆិតបញ្ហស្ស ចេវ តំ បញ្ហំ ឋបេត្វា, បដិញ្ញាញ្ច កត្វា វិស្សជ្ជនស្ស ច យោ វិចយោ ហារោ វិភត្តោ, សោ វិចយហារោ កថំ អម្ហេហិ វិញ្ញាយតិ, អម្ហាកំ វិញ្ញាបនត្ថាយ តស្មិំ វិចយំ វិភជេថា"តិ វត្តព្ពភាវតោ តេសុ វិចេតព្ពាការំ ទស្សេន្តោ "យានិ សោតានី"តិអាទិគាថាយ វិចយាការទស្សនានន្តរំ **"បញ្ញា ចេវ សតិ ចា"**តិអាទិមាហ។

តត្ថ គាថាត្ថោ តាវ វិញ្ញាតព្ពោ – យាយ បញ្ញាយ អនុសយប្បហានេន សោតនិរុជ្ឈនំ វុត្តំ, យាយ សតិយា ច បរិយុដ្ឋានប្បហានេន សោតនិរុជ្ឈនំ វុត្តំ, សាយំ **បញ្ញា ចេវ** សាយំ **សតិ ច** តាហិ បញ្ញាសតីហិ អសេសំ សហុប្បន្នំ **នាមញ្ចេវ រូបញ្ច, ឯតំ** សព្ពំ **កត្ថ** និរុជ្ឈមានេ អសេសំ ឧបរុជ្ឈតីតិ មារិស **មេ** មយា បុដ្ឋោ ត្វំ ភគវា មយ្ហំ **ឯតំ** និរុជ្ឈនំ បព្រូហិ, ឥតិ អាយស្មា អជិតោ ភគវន្តំ បុច្ឆតិ។

អជិត ត្វំ **យមេតំ** បញ្ហំ បុច្ឆិតំ និរុជ្ឈនំ មំ អបុច្ឆិ, អហំ **តេ** តវ **តំ** និរុជ្ឈនំ វទាមិ។ **យត្ថ** វិញ្ញាណនិរោធេ បញ្ញាសតិសហិតំ **នាមញ្ច រូបញ្ច** វិញ្ញាណស្ស **និរោធេន** សហ ឯកតោ អសេសំ ឧបរុជ្ឈតិ, **ឯត្ថ** វិញ្ញាណនិរោធេ **ឯតំ** សព្ពំ វិញ្ញាណនិរោធេន ឯកតោ ឯកក្ខណេ អបុព្ពំ អចរិមំ **ឧបរុជ្ឈតិ,** ឯតំ វិញ្ញាណនិរោធំ តស្ស នាមរូបស្ស និរោធោ នាតិវត្តតិ, តំ តំ នាមរូបនិរោធំ សោ សោ វិញ្ញាណនិរោធោ នាតិវត្តតីតិ។

"តស្មិំ បញ្ហេ អយំ អជិតោ កឹ បុច្ឆតិ? ឧបរុជ្ឈនមេវ បុច្ឆតិ, ឧទាហុ អញ្ញំ បុច្ឆតី"តិ វត្តព្ពតោ **"អយំ បញ្ហេ អនុសន្ធឹ បុច្ឆតី"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អយ**ន្តិ យោ អាយស្មា អជិតោ បញ្ហំ អបុច្ឆីតិ អយំ អជិតោ។ **បញ្ហេ**តិ "បញ្ញា ចេវ សតិ ចា"តិអាទិបញ្ហេ។ យទិ អនុសន្ធឹ បុច្ឆតិ, ឯវំ សតិ "កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ បុច្ឆនំ អយុត្តំ ភវេយ្យាតិ? ន, អនុសន្ធីយតិ ឯតេន ឧបនិរុជ្ឈនេនាតិ **អនុសន្ធី**តិ អត្ថសម្ភវតោ។ តេន វុត្តំ **"អនុសន្ធឹ បុច្ឆន្តោ កឹ…បេ….និព្ពានធាតុ"**ន្តិ។ អនុសន្ធិបុច្ឆនេន អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុយាបិ បុច្ឆនតោ "កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ បុច្ឆនំ យុត្តមេវ។

"យា អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុ បុច្ឆិតា, តំ កតមាយ បដិបទាយ អធិគច្ឆតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវនាសង្ខាតំ បដិបទំ វិសយេន សហ ទស្សេតុំ **"តីណិ សច្ចានី"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សង្ខតានីតិ** កម្មាទិបច្ចយេហិ សមេច្ច សម្ភុយ ទុក្ខាទីនិ ករិយន្តីតិ សង្ខតានិ។ **និរោធធម្មានី**តិ និរុជ្ឈនំ **និរោធោ,** ធម្មោបិ និរោធធម្មោវ, តស្មា និរោធោ ធម្មោ សភាវោ យេសំ ទុក្ខាទីនន្តិ **និរោធធម្មានី**តិ អត្ថោវ គហេតព្ពោ។ តានិ តីណិ សច្ចានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ **"ទុក្ខំ សមុទយោ មគ្គោ"**តិ វុត្តំ។ តីណិ ទុក្ខសមុទយមគ្គសច្ចានិ សង្ខតានីតិ វុត្តានិ, "កឹ និរោធសច្ច"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"និរោធោ អសង្ខតោ"**តិ វុត្តំ។ តជ "និរោធធម្មោ"តិបិ វត្តព្ពំ។ កម្មាទិបច្ចយេហិ អសង្ខតត្តា **អសង្ខតោ**។ ឧប្បាទនិរោធាភាវតោ **អនិរោធធម្មោ**។ "បហាយកបហាតព្ពេសុ សច្ចេសុ កតមេន បហាយកេន កតមោ បហាតព្ពោ, កតមាយ ភូមិយា បហីនោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ សមុទយោ ទ្វីសុ ភូមីសូ"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ទ្វីសុ ភូមីសូ**តិ ទស្សនភាវនាភូមីសុ។ **កាមច្ឆន្ទោ**តិ កាមភវរាគោ។ **រូបរាគោ**តិ រូបភវរាគោ។ **អរូបរាគោ**តិ អរូបភវរាគោ។ សំយោជនភេទតោ ទស សំយោជនានិ បហីយន្តីតិ យោជនា។

១២. បហាតព្ពសំយោជនានិ ទស្សនភូមិភាវនាភូមិភេទេន វិភត្តានិ, អម្ហេហិបិ ញាតានិ, "ឥន្ទ្រិយភេទតោ កថំ វិភត្តានី"តិ វត្តព្ពភាវតោ **"តត្ថ តីណី"**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា "បហាតព្ពសំយោជនេសុ កតមានិ សំយោជនានិ កតមំ ឥន្ទ្រិយំ អត្តនោ បហាយកំ កត្វា និរុជ្ឈន្តី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ តីណី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អធិដ្ឋាយ** អត្តនោ បហាយកំ កត្វា **និរុជ្ឈន្តិ** អនុប្បាទវសេន។ "អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយញ្ច អញ្ញិន្ទ្រិយញ្ច សំយោជនានំ និរុជ្ឈនហេតុ ហោតុ, អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ កិស្ស ហេតូ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"យំ បនា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យំ** យេន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយេន អរហា "មេ ជាតិ ខីណា"តិ ឯវំ ជានាតិ, **ឥទំ** ជាននហេតុ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ **ខយេ** ជាតិក្ខយេ អរហត្តផលេ បវត្តំ **ញាណំ។ យំ** យេន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយេន អរហា "ឥត្ថត្តាយ អបរំ ន ភវិស្សាមី"តិ បជានាតិ, **ឥទំ** បជាននហេតុ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។ **អនុប្បាទេ** បន អនុប្បជ្ជនេ អរហត្តផលេ បវត្តំ **ញាណំ** អញ្ញាតា

វិន្ទ្រិយំ ជាននហេតុ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥន្ទ្រិយញាណានិ បហាយកានិ កត្វា សំយោជនានិ និរុជ្ឈន្តិ, “តានិ ញាណានិ កទា និរុជ្ឈន្តី”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តត្ថ យញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។

“អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ បាបុណន្តស្ស និរុជ្ឈតុ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ អរហត្តំ បាបុណន្តស្ស និរុជ្ឈតុ, អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ កទា និរុជ្ឈតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យញ្ច ខយេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ទ្វេ**តិ កិច្ចភេទេន ទ្វេ, សភាវតោ បន ឯកាវ។

“បជាននកិច្ចម្បិ ឯកមេវ, កថំ ទ្វេ សិយុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“អបិចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អារម្មណបញ្ញាភេទេន ទ្វេ នាមានិ លព្ភន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សា**តិ យា បញ្ញា បុព្ពគាថាយំ សោតបិធានកិច្ចេន វុត្តា, សា បញ្ញា បការេហិ ជាននសភាវេន **បញ្ញា** នាម។ **យថាទិដ្ឋំ** អារម្មណំ **អបិលាបនដ្ឋេន** ឱគាហនដ្ឋេន **សតិ** នាម។

១៣. “បញ្ញា ចេវ សតិ ចា”តិ បទស្ស អត្ថោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “នាមរូបញ្ចា’តិ បទស្ស អត្ថោ កថំ អម្ហេហិ ញាតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា នាមរូបំ វិភជន្តោ **“តត្ថ យេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ កម្មវិបាកវដ្ដភេទេ ភវត្តយេ។ **តត្ថា**តិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធសង្ខាតនាមរូបសមុទាយេ។ **បញ្ចិន្ទ្រិយានី**តិ ចក្ខាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ ។ **វិញ្ញាណសម្បយុត្ត**ន្តិ សម្បយុត្តបច្ចយត្តំ សន្ធាយ ន វុត្តំ, បចុរជនស្ស បន អវិភជិត្វា គហណីយសភាវមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ វិភាគំ ជានន្តេហិ បន “នាមំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ, រូបំ បន ន វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ, សហជាត”ន្តិ វិភជិត្វា គហេតព្ពំ។ **តស្សា**តិ បញ្ញាសតិសហិតស្ស នាមរូបស្ស។ **និរោធ**ន្តិ អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុំ។

ភគវន្តំ បុច្ឆន្តោ អាយស្មា អជិតោ **“បញ្ញា ចេវ…បេ…. កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”**តិ ឯវំ បារាយនេ អាហ។ “បញ្ញា ចេវាតិអាទិគាថាយ យា អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុ បុច្ឆិតា, សា អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុ កតមេន អធិគមេន បត្តព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ចតុរិទ្ធិបាទមុខេន អរិយមគ្គាធិគមមុខេន បត្តព្ពា, ចតុរិទ្ធិបាទភាវនាយ ច ចត្តារិន្ទ្រិយានិ មូលភូតានិ, តស្មា មូលភូតានិ តានិ ចត្តារិន្ទ្រិយានិ និទ្ធារេត្វា ទស្សេន្តោ **“តត្ថ សតិ ច បញ្ញា ចា”**តិអាទិមាហ។ កុសលាកុសលធម្មគតិយោ សមន្វេសមានាយ សតិយា សិជ្ឈមានាយ ឯកន្តេន សមាធិ និប្ផាទេតព្ពោ, សតិគ្គហណេន ច បរិយុដ្ឋានប្បហានំ គាថាយំ អធិប្បេតំ, បរិយុដ្ឋានប្បហានេន ច សមាធិកិច្ចំ បាកដន្តិ អាហ **“សតិ ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ សតិន្ទ្រិយញ្ច សមាធិន្ទ្រិយញ្ច”**តិ។ បញ្ញាយ អនុសយសមុគ្ឃាតំ ចតុព្ពិធសម្មប្បធានសង្ខាតេន វីរិយេន សិជ្ឈតិ, ន វិនា តេនាតិ វុត្តំ **“បញ្ញា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ បញ្ញិន្ទ្រិយញ្ច វីរិយិន្ទ្រិយញ្ច”**តិ។

ឥមេសុ យថាវុត្តេសុ ចតូសុ ឥន្ទ្រិយេសុ បុព្ពភាគេ វា មគ្គក្ខណេ វា សិជ្ឈន្តេសុ តំសម្បយុត្តា យា សទ្ទហនា ឱកប្បនា សិទ្ធា, ឥទំ សទ្ទហនឱកប្បនសង្ខាតំ ធម្មជាតំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ សិទ្ធំ, “តេសុ មូលភូតេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សិទ្ធេសុ កតមេន ឥន្ទ្រិយេន កតមោ ធម្មោ សិទ្ធោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមិនា អយំ សិទ្ធោតិ ទស្សេន្តោ **“តត្ថ យា សទ្ធាធិបតេយ្យា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ សត្យាទីសុ។ **សទ្ធាធិបតេយ្យា**តិ បច្ចយភូតាយ សទ្ធាយ សិទ្ធោ ឆន្ទោ អធិបតីតិ **សទ្ធាធិបតិ,** សទ្ធាធិបតិនា បវត្តេតព្ពា ចិត្តេកគ្គតាតិ **សទ្ធាធិបតេយ្យា។ ឆន្ទសមាធី**តិ ឆន្ទំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា ឆន្ទាធិបតិនា សម្បយុត្តោ បុព្ពភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា ឆន្ទសមាធិ, បហានំ បហានហេតុ ហោតីតិ យោជនា កាតព្ពា។ **បហាន**ន្តិ ច បជហតិ វិក្ខម្ភិតកិលេសេ ឯតេន ឆន្ទសមាធិនាតិ **បហាន**ន្តិ ករណសាធនត្ថោ គហេតព្ពោ។ **បដិសង្ខានពលេនា**តិ បរិកម្មពលេន។ **ភាវនាពលេនា**តិ មហគ្គតភាវនាពលេន។

“សោ ឆន្ទសមាធិ សយំ កេវលោវ បហាន”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្មឹ សមាហិតេ ចិត្តេ ចិត្តប្បាទេ។ “តស្មឹ សមាហិតេ ចិត្តប្បាទេ អស្សាសា”តិអាទិនា អស្សាសាទិសីសេន អស្សាសាទិជនកា វីរិយសង្ខារា គហិតា, តេ ច យាវ ភាវនាបារិបូរី, តាវ បុនប្បុនំ សរណតោ ច **សរា,** បុនប្បុនំ សង្កប្បតោ ច **សង្កប្បា**។ យោ បន “សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា ចា”តិ ឯវំ វុត្តប្បការោ បុរិមកោ ឆន្ទសមាធិ វា កិលេសវិក្ខម្ភនតាយ ច តទង្គប្បហានតាយ ច បហានំ បហានហេតុបធានំ វា, “ឥមេ វុត្តប្បការា សង្ខារាទយោ កឹ ភាវេន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥមេ ច សង្ខារា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមេ សង្ខារា ច តទុភយញ្ច ឆន្ទសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមឹ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតីតិ យោជនា។

ឆន្ទសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតន្តិ ឆន្ទោ ឯវ អធិបតិ **ឆន្ទាធិបតិ,** ឆន្ទាធិបតិសមាធិ។ តេន វុត្តំ ភគវតា – “ឆន្ទំ ចេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អធិបតឹ ករិត្វា លភតិ សមាធិ”ន្តិ (វិភ. ៤៣២)។ ឆន្ទហេតុកោ វា សមាធិ,

ឆន្ទាទិកោ វា សមាធិ **ឆន្ទសមាធិ**, ឆន្ទាធិបតិស្ស បច្ចយុប្បន្នោ សមាធីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បធានភូតា សង្ខារា **បធានសង្ខារា**, បធានសទ្ទេន សង្ខតសង្ខារាទយោ និវត្តាបិតា, ឆន្ទសមាធិ ច បធានសង្ខារា ចាតិ **ឆន្ទសមាធិប្បធានសង្ខារា** , តេហិ សមន្នាគតោ **ឆន្ទ...បេ.... សមន្នាគតោ**, តំ...បេ.... គតំ។ ឥជ្ឈតិ សមិជ្ឈតិ និប្ផជ្ជតីតិ **ឥទ្ធិ**, កោដ្ឋាសោ, ឥទ្ធិ ឯវ បាទោ កោដ្ឋាសោតិ **ឥទ្ធិបាទោ**, ឥទ្ធិបាទចតុក្កោ។ ឥជ្ឈន្តិ វា តាយ សត្តា ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តីតិ **ឥទ្ធិ**, បជ្ជតិ ឯតេនាតិ **បាទោ**, ឥទ្ធិយា បាទោតិ **ឥទ្ធិបាទោ**។ ឥទ្ធិបាទោតិ សាមញ្ញត្ថវសេន វុត្តោបិ “ឆន្ទសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគត”ន្តិ វុត្តត្តា ឆន្ទិទ្ធិបាទោវ គហេតព្ពោ, តំ ឥទ្ធិបាទំ តំ ឆន្ទិទ្ធិបាទំ ភាវេតិ វឌ្ឍេតីតិ អត្ថោ។

វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតន្តិ វិបស្សនាក្ខណេ កិច្ចតោ តទង្គវិវេកនិស្សិតំ, អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតំ, មគ្គក្ខណេ បន កិច្ចតោ សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ, អារម្មណតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតំ។ ***វិរាគនិស្សិត***ន្តិ វិបស្សនាក្ខណេ កិច្ចតោ តទង្គវិរាគនិស្សិតំ, អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិរាគនិស្សិតំ, មគ្គក្ខណេ បន កិច្ចតោ សមុច្ឆេទវិរាគនិស្សិតំ , អារម្មណតោ និស្សរណវិរាគនិស្សិតំ។ **និរោធនិស្សិត**ន្តិ វិបស្សនាក្ខណេ កិច្ចតោ តទង្គនិរោធនិស្សិតំ, អជ្ឈាសយតោ និស្សរណនិរោធនិស្សិតំ, មគ្គក្ខណេ កិច្ចតោ សមុច្ឆេទនិរោធនិស្សិតំ, អារម្មណតោ និស្សរណនិរោធនិស្សិតំ។ **វោស្សគ្គបរិណាមិ**ន្តិ ឯត្ថ បរិច្ចាគវោស្សគ្គបក្ខន្ទនវោស្សគ្គវសេន វោស្សគ្គោ ទុវិធោ។ តត្ថាបិ វិបស្សនាក្ខណេ តទង្គវសេន បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ, និព្ពាននិន្នភាវេន បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ, មគ្គក្ខណេ សមុច្ឆេទវសេន បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ, អារម្មណករណេន និព្ពានបក្ខន្ទនវោស្សគ្គោតិ វិភជិត្វា គហេតព្ពោ។ យថាវុត្តវោស្សគ្គត្ថំ បរិណមតិ, បរិណតំ វា បរិបចតិ បរិបចនំ ករោតីតិ **វោស្សគ្គបរិណាមី**, តំ វោស្សគ្គបរិណាមី។

ឆន្ទិទ្ធិបាទភាវនាការោ អាចរិយេន វុត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ វីរិយិទ្ធិបាទភាវនាការោ អម្ហេហិ វិជានិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ “**តត្ថ យា វីរិយាធិបតេយ្យា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេនេវ វិញ្ញេយ្យោ។ សំខិត្តវសេន បន បឋិតំ បាឋំ វិត្ថារតោ ឋបេស្សាមិ។ កថំ? –

> “តត្ថ យា វីរិយាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ វីរិយសមាធិ។ សមាហិតេ ចិត្តេ កិលេសានំ វិក្ខម្ភនតាយ បដិសង្ខានពលេន វា ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសា វិតក្កវិចារា សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច វីរិយសមាធិ, កិលេសវិក្ខម្ភនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុភយំ វីរិយសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមិ។
>
> “តត្ថ យា ចិត្តាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ ចិត្តសមាធិ។ សមាហិតេ ចិត្តេ កិលេសានំ វិក្ខម្ភនតាយ បដិសង្ខានពលេន វា ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសា វិតក្កវិចារា សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច ចិត្តសមាធិ, កិលេសវិក្ខម្ភនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុភយំ ចិត្តសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមិ។
>
> “តត្ថ យា វីមំសាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ វីមំសាសមាធិ, សមាហិតេ ចិត្តេ កិលេសានំ វិក្ខម្ភនតាយ បដិសង្ខានពលេន វា ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសា វិតក្កវិចារា សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច វីមំសាសមាធិ កិលេសវិក្ខម្ភនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុភយំ វីមំសាសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមិ”ន្តិ។

អយំ បន វិសេសោ – ***វីរិយសមាធី***តិ វីរិយំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា វីរិយាធិបតិនា សម្បយុត្តោ បុព្ពភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា វីរិយសមាធិ។ **ចិត្តសមាធី**តិ ចិត្តំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា ចិត្តាធិបតិនា សម្បយុត្តោ បុព្ពភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា ចិត្តសមាធិ។ ***វីមំសាសមាធី***តិ វីមំសំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បវត្តិតោ សមាធិ វា វីមំសាធិបតិនា សម្បយុត្តោ បុព្ពភាគេ បវត្តោ សមាធិ វា វីមំសាសមាធីតិ។

សត្តិពលានុរូបេនេត្ថ សង្ខេបវណ្ណនា កតា, គម្ភីរញាណេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុរូបេន វិត្ថារតោ វា គម្ភីរតោ វា វិភជិត្វា គហេតព្ពា។

១៤. “ឆន្ទសមាធិ វីរិយសមាធិ ចិត្តសមាធិ វីមំសាសមាធី”តិ វុត្តោ, “ឯវំ សតិ វីមំសាសមាធិយេវ ញាណមូលកោ ញាណបុព្ពង្គមោ ញាណានុបរិវត្តិ ភវេយ្យ, អញ្ញេ តយោ សមាធយោ អញ្ញាណមូលកា អញ្ញាណបុព្ពង្គមា អញ្ញាណបវត្តិយោ ភវេយ្យុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា សព្ពេ សមាធយោ ញាណមូលកាទយោយេវាតិ ទស្សេតុំ **“សព្ពោ សមាធិ ញាណមូលកោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សព្ពោ សមាធី**តិ ឆន្ទសមាធិ, វីរិយសមាធិ, ចិត្តសមាធិ, វីមំសាសមាធីតិ ចតុព្ពិធោ សមាធិ។ **ញាណមូលកោ**តិ ឯកាវជ្ជនវីថិនានាវជ្ជនវីថីសុ បវត្តំ ឧបចារញាណមូលកោ។ **ញាណបុព្ពង្គមោ**តិ អធិគមញាណំ បុព្ពង្គមំ អស្សាតិ ញាណបុព្ពង្គមោ។ **ញាណានុបរិវត្តី**តិ បច្ចវេក្ខណញាណំ អនុបរិវត្តិ អស្សាតិ ញាណានុបរិវត្តិ។ អថ វា នានាវជ្ជនូបចារញាណំ វា បដិសន្ធិញាណំ វា មូលំ អស្សាតិ **ញាណមូលកោ**, ឧបចារញាណំ បុព្ពង្គមំ អស្សាតិ **ញាណបុព្ពង្គមោ**, អប្បនាញាណំ អនុបរិវត្តិ អស្សាតិ **ញាណានុបរិវត្តិ**។ សព្ពំ វា ឧបចារញាណំ មូលំ អស្សាតិ **ញាណមូលកោ**។ អប្បនាញាណំ បុព្ពង្គមំ អស្សាតិ **ញាណបុព្ពង្គមោ**។ អភិញ្ញាញាណំ អនុបរិវត្តិ អស្សាតិ **ញាណានុបរិវត្តិ**, អនុបរិវត្តនំ វា **អនុបរិវត្តិ**, ញាណស្ស អនុបរិវត្តិ **ញាណានុបរិវត្តិ**, ញាណានុបរិវត្តិ អស្សាតិ **ញាណានុបរិវត្តិ**។ ញាណំ បន បុព្ពេ វុត្តប្បការមេវ។

យថា បុរេ តថា បច្ឆាតិ យថា ឆន្ទសមាធិអាទិចតុព្ពិធសមាធិស្ស បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណានុបរិវត្តិភាវេន បុរេ អតីតាសុ ជាតីសុ អសង្ខ្យេយ្យេសុបិ សំវដ្ដវិវដ្ដេសុ អត្តនោ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស, បរេសំ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស ច សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ តថា តថាវុត្តសមាធិស្ស អនាគតំសញាណានុបរិវត្តិភាវេន បច្ឆា អនាគតាសុ ជាតីសុ អសង្ខ្យេយ្យេសុបិ សំវដ្ដវិវដ្ដេសុ អត្តនោ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស, បរេសំ ខន្ធបដិពទ្ធស្ស ច សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនន្តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **យថា បច្ឆា តថា បុរេ**តិ យថា យថាវុត្តសមាធិស្ស ចេតោបរិយញាណានុបរិវត្តិភាវេន អនាគតេសុ សត្តសុយេវ ទិវសេសុ បរសត្តានំយេវ ចិត្តស្ស សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ, តថា តថាវុត្តសមាធិស្ស បុរេ អតីតេសុ សត្តសុយេវ ទិវសេសុ បរសត្តានំយេវ ចិត្តស្ស សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនន្តិ អត្ថោ។

យថា ទិវា តថា រត្តិន្តិ យថា ចក្ខុមន្តានំ សត្តានំ ទិវសភាគេ សូរិយាលោកេន អន្ធការស្ស វិទ្ធំសិតត្តា អាបាថគតំ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ រូបំ មនោវិញ្ញាណេនបិ សុវិញ្ញេយ្យំ, តថា រត្តិភាគេ ចតុរង្គសមន្នាគតេបិ អន្ធការេ វត្តមានេ យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិព្ពចក្ខុញាណានុបរិវត្តិភាវេន រូបាយតនស្ស សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ។ **យថា រត្តិ តថា ទិវា**តិ យថា រត្តិភាគេ ចតុរង្គសមន្នាគតេបិ អន្ធការេ យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិព្ពចក្ខុញាណានុបរិវត្តិភាវេន រូបាយតនស្ស សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ, តថា ទិវសភាគេ សុខុមស្ស រូបាយតនស្ស វា កេនចិ បាការាទិនា តិរោហិតស្ស រូបាយតនស្ស វា អតិទូរដ្ឋានេ បវត្តស្ស រូបាយតនស្ស វា យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិព្ពចក្ខុញាណានុបរិវត្តិភាវេន សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនន្តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យថា យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិវសភាគេ ទិព្ពសោតញាណានុបរិវត្តិភាវេន សុខុមស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា កេនចិ បាការាទិនា តិរោហិតស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា អតិទូរដ្ឋានេ បវត្តស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនំ, តថា រត្តិភាគេបិ យថាវុត្តសមាធិស្ស ទិព្ពសោតញាណានុបរិវត្តិភាវេន សុខុមស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា កេនចិ បាការាទិនា តិរោហិតស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា អតិទូរដ្ឋានេ បវត្តស្ស សទ្ទាយតនស្ស វា សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនមេវ, ន ទុប្បដិវិជ្ឈនន្តិ អយំ នយោបិ នេតព្ពោ។ តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** –

“**យថា បុរេ**តិ យថា សមាធិស្ស បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណានុបរិវត្តិភាវេនា”តិអាទី វត្វា “យថា ច រូបាយតនេ វុត្តំ, តថា សមាធិស្ស ទិព្ពសោតញាណានុបរិវត្តិតាយ សទ្ទាយតនេ ច នេតព្ព”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៤)។

“ញាណមូលកាទិសមាធិនា បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណានុបរិវត្តិភាវាទិសហិតេន កឹ ភាវេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ឥតិ វិវដេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥតី**តិ ឯវំ វុត្តប្បការេន។ **អបរិយោនទ្ធេនា**តិ នីវរណាទិវិគមនេន។ **សប្បភាសំ ចិត្ត**ន្តិ ឥទ្ធិបាទសម្បយុត្តំ មគ្គចិត្តំ ភាវេតិ។ ឥទ្ធិបាទសម្បយុត្តេ មគ្គចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ ហិ មគ្គ**ចិត្តសហភូនិ** កុសលានិ សទ្ធិន្ទ្រិយវីរិយិន្ទ្រិយសតិន្ទ្រិយសមាធិន្ទ្រិយបញ្ញិន្ទ្រិយភូតានិ **បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ**។ មគ្គ**ចិត្តេ** និរុជ្ឈមានេ អនុប្បជ្ជនភាវេន **និរុជ្ឈន្តិ** ឯកចិត្តក្ខណិកត្តា។ ឯវំ មគ្គ**វិញ្ញាណស្ស** និរោធា បញ្ញា ច សតិ ច និរុជ្ឈតីតិ យោជនា។

“កស្ស វិញ្ញាណស្ស និរោធា នាមរូបំ និរុជ្ឈតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“នាមរូបញ្ច**”តិអាទិ វុត្តំ, បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស និរោធា នាមរូបញ្ច និរុជ្ឈតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា “វិញ្ញាណស្ស និរោធា បញ្ញា ច សតិ ចាតិ វុត្តានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ឯវំ និរុជ្ឈន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា នាមរូបញ្ច និរុជ្ឈតិ, និរុជ្ឈមានំ បន នាមរូបំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស និរោធា និរុជ្ឈតីតិ ទស្សេតុំ **“នាមរូបញ្ច**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **នាមរូបញ្ចា**តិ មគ្គេន តណ្ហាអវិជ្ជាទិកេ អនុបច្ឆិន្នេ ឧប្បជ្ជនារហំ វេទនាទិក្ខន្ធត្តយំ, ភូតុបាទារូបញ្ច។ **វិញ្ញាណហេតុក**ន្តិ ឧប្បជ្ជនារហំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ ហេតុ អស្ស នាមរូបស្សាតិ

វិញ្ញាណហេតុកំ។ **វិញ្ញាណបច្ចយា និព្ពត្ត**ន្តិ វិញ្ញាណេន បច្ចយេន និព្ពត្តំ។ **តស្សា**តិ ឧប្បជ្ជនារហស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស។ **ហេតូ**តិ តណ្ហាអវិជ្ជាទិកោ កិលេសោ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ ឧប្បជ្ជនារហំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ។ **អនាហារ**ន្តិ អប្បច្ចយំ។ **អនភិនន្ទិត**ន្តិ កាមតណ្ហាទីហិ អនភិនន្ទិតព្ពំ។ **អប្បដិសន្ធិក**ន្តិ បុនព្ភវាភិសន្ធហនរហិតំ។ ន្តិ តាទិសំ វិញ្ញាណំ។ **អហេតូ**តិ នត្ថិ ហេតុសង្ខាតំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ ឥមស្ស នាមរូបស្សាតិ អហេតុ។ **អប្បច្ចយ**ន្តិ សហាយវិរហេន នត្ថិ បច្ចយា សង្ខារា ឥមស្សាតិ អប្បច្ចយំ។ ឯវំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស និរោធា នាមរូបញ្ច និរុជ្ឈតីតិ។

“បញ្ញាសតីនញ្ចេវ នាមរូបស្ស ច វុត្តប្បការេន និរុជ្ឈនភាវោ កថំ អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ វុត្តប្បការេន បញ្ញាសតីនញ្ចេវ នាមរូបស្ស ច និរុជ្ឈនភាវជាននកោ ភគវា យថានិរុជ្ឈនភាវទីបកំ **“យមេតំ...បេ.... ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”**តិ គាថាវចនំ អាហ។ តេន គាថាវចនេន តុម្ហេហិ មយា វុត្តោ និរុជ្ឈនភាវោ សទ្ទហិតព្ពោយេវាតិ។ ឯត្តាបិ បញ្ញាសតិនាមរូបានំ និរុជ្ឈនំ អជាននន្តេន តត្ថ វា សំសយន្តេន អជិតេន បុច្ឆិតព្ពត្តា “អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆាតិ វា ទិដ្ឋសំសន្ទនា បុច្ឆាតិ វា បញ្ញាទីនំ អនេកត្ថត្តា ធម្មតោ វា អនេកាធិដ្ឋានា បុច្ឆាតិ វា ធម្មាធិដ្ឋានា បុច្ឆា”តិ វា ឥច្ចេវមាទិបុច្ឆាវិចយោ និទ្ធារេតព្ពោ។ “សរូបទស្សនវិស្សជ្ជនន្តិ វា អនេកាធិដ្ឋានវិស្សជ្ជនន្តិ វា ធម្មាធិដ្ឋានវិស្សជ្ជន”ន្តិ វា ឥច្ចេវមាទិវិស្សជ្ជនវិចយោ និទ្ធារេតព្ពោ។

ឯវំ សត្តាធិដ្ឋានាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនានិ ចេវ ធម្មាធិដ្ឋានាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនានិ ច វិសុំ វិសុំ ទស្សេត្វា បុច្ឆាវិចយោ ចេវ វិស្សជ្ជនវិចយោ ច អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “សត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានេសុ ឯកតោ ទស្សិតេសុ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេសុ កថំ បុច្ឆាវិចយោ ចេវ វិស្សជ្ជនវិចយោ ច អម្ហេហិ វិញ្ញាតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានំ បុច្ឆំ នីហរិត្វា តត្ថ វិចយំ វិភជន្តោ **“យេ ច សង្ខតធម្មាសេ”**តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “ឯវំ អនុសន្ធិបុច្ឆម្បិ ទស្សេត្វា ហេដ្ឋា សត្តាធិដ្ឋានា, ធម្មាធិដ្ឋានា ច បុច្ឆា វិសុំ វិសុំ ទស្សិតាតិ តទានិ តា សហ ទស្សេតុំ ‘យេ ច សង្ខតធម្មាសេ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៤) –

វុត្តំ។ តស្សាយំ អត្ថោ – ឥធ សាសនេ **យេ** អរហន្តោ សង្ខតធម្មា ហោន្តិ, **បុថូ** ពហូយេវ សត្ត ជនា **សេក្ខា** សីលាទិសិក្ខមានា ហោន្តិ, **តេសំ** អរហន្តានញ្ចេវ សេក្ខានញ្ច ឥរិយំ បដិបត្តឹ មេ មហា បុដ្ឋោ និបកោ ត្វំ ភគវា បព្រូហិ មារិស ឥតិ អាយស្មា អជិតោ បុច្ឆន្តោ អាហាតិ។

១៥. តស្សំ គាថាយំ “កិត្តកានិ បុច្ឆិតានី”តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥមានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ បទត្ថានុរូបំ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥមានិ តីណិ បទានិ បុច្ឆិតានី”**តិ វុត្តំ។ “យេ ច ...បេ.... មារិសា”តិ គាថាយំ យេ បញ្ហា បុច្ឆិតា, តេ បញ្ហា តយោ ហោន្តិ, “កិស្ស កេន ការណេន តយោ ហោន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“កិស្ស...បេ.... យោគេនា”**តិ វុត្តំ។ សេក្ខា អរិយា ច អសេក្ខា អរិយា ច វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ បហានញ្ចាតិ **សេខាសេខវិបស្សនាបុព្ពង្គមប្បហានានិ**, តេសំ យោគោតិ **សេខា...បេ.... យោគោ**, តេន សេខា...បេ.... យោគេន។ **ឯវំ** បុច្ឆាវិធិនា **ហិ** យស្មា “យេ ច សង្ខតធម្មាសេ...បេ.... មារិសា”តិ គាថមាហ, តស្មា តយោ បញ្ហា ហោន្តីតិ ទដ្ឋព្ពា។

“យេ ច សង្ខតធម្មាសេ”តិ ឥមិនា អសេក្ខានំ អរហត្តំ បុច្ឆតិ, “យេ ច សេក្ខា បុថូ ឥធា”តិ ឥមិនា សេក្ខា សេក្ខានំ សេក្ខសិក្ខនំ បុច្ឆតិ, “តេសំ មេ និបកោ ឥរិយំ, បុដ្ឋោ បព្រូហិ មារិសា”តិ ឥមិនា សេក្ខាសេក្ខានំ វិបស្សនា បុព្ពភាគេ តទង្គប្បហានំ បុច្ឆតិ។ “អទិដ្ឋជោតនា បុច្ឆាតិ វា ទិដ្ឋសំសន្ទនា បុច្ឆាតិ វា សត្តាធិដ្ឋានា បុច្ឆាតិ វា អនេកាធិដ្ឋានា បុច្ឆា”តិ វា ឥច្ចេវមាទិបុច្ឆាវិចយោ និទ្ធារេតព្ពោ។

សត្តធម្មាធិដ្ឋានំ បុច្ឆំ នីហរិត្វា បុច្ឆាវិចយោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “តស្សំ បុច្ឆាយំ កតមា វិស្សជ្ជនាគាថា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ វិស្សជ្ជនា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ **តត្ថា**តិ តស្សំ គាថាយំ។ “កាមេសុ...បេ.... បរិព្ពជេ”តិ **វិស្សជ្ជនា**គាថា ភគវតា វុត្តា។ **កាមេសូ**តិ កាមីយន្តីតិ **កាមា**, តេសុ កាមេសុ។ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេន បណ្ឌិតេហិ នាភិគិជ្ឈេយ្យ។ **មនសា នាវិលោសិយា**តិ អាវិលភាវករេ ព្យាបាទវិតក្កាទយោ ចេវ កាយទុច្ចរិតាទយោ ច ធម្មេ បជហន្តោ បណ្ឌិតោ មនសា អនាវិលោ សុប្បសន្នោ ភវេយ្យ។ **កុសលោ សព្ពធម្មាន**ន្តិ សព្ពធម្មានំ អនិច្ចតាទិនា បរិតុលិតត្តា អនិច្ចតាទីសុ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ កុសលោ ឆេកោ។ **សតោ**តិ កេសាទីសុ សរតីតិ សតោ។ **ភិក្ខូ**តិ សង្ខតធម្មេ ភយាទិតោ ឥក្ខតីតិ ភិក្ខុ។ **បរិព្ពជេ**តិ តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទប្បហានភាវេន កិលេសកាមវត្ថុកាមេ បរិ សមន្តតោ វជ្ជេយ្យ។

បុច្ឆាគាថាយំ “និបកោ”តិ បទេន បសំសិតេន ភគវតា វិស្សជ្ជនាគាថា វុត្តា, តស្ស ភគវតោ យេន អនាវរណញាណេន ឧក្កំសគតេន បក្កភាវោ ទស្សិតោ, តំ អនាវរណញាណំ តាវ កាយកម្មាទិភេទេហិ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ **“ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្ម”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ អនាវរណញាណេន ជានិត្វា កតំ សព្ពំ កាយកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្តិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **អតីតេ អំសេ**តិ អតីតភវេ សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ អញ្ញាណេន អប្បដិហតំ ភគវតោ ញាណទស្សនំ។ **អនាគតេ អំសេ**តិ អនាគតភវេ សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ។ **បច្ចុប្បន្នេ អំសេ**តិ បច្ចុប្បន្នេ ភវេ សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ។

“ញាណទស្សនស្ស កតរស្មឹ បដិឃាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ ឋបេត្វា បដិឃាតវិសយំ ទស្សេតុំ **“កោ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “បច្ចុប្បន្នភវេ សបរក្ខន្ធាទិកេ កោដ្ឋាសេ អញ្ញេសម្បិ ញាណទស្សនំ ភវេយ្យ, តទនុសារេន អតីតានាគតកោដ្ឋាសេសុបិ កតរស្មឹ អញ្ញេសំ ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ ភវេយ្យា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ ឋបេត្វា បដិឃាតវិសយំ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“កោ ចា”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **កោ ចា**តិ ក្វ កតរស្មឹ សមយេ អញ្ញេសំ ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ ភវេយ្យាតិ បុច្ឆិ។

អនិច្ចេ, ទុក្ខេ, អនត្តនិយេ ច អញ្ញេសំ អញ្ញាណំ យំ អទស្សនំ អត្ថិ, អញ្ញាណាទស្សនសង្ខាតោ សភាវោ ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ ភវតិ, ន សបរក្ខន្ធាទិទស្សនមត្តបដិឃាតោ។ ឯតេន អនិច្ចតោ លក្ខណត្តយេ បវត្តស្ស ញាណទស្សនស្ស អញ្ញេសំ ទុរភិសម្ភវំ, ភគវតោ ច ញាណទស្សនស្ស អញ្ញេហិ អសាធារណតំ ទស្សេតិ។ ភគវតោ ហិ លក្ខណត្តយវិភាវនេន វេនេយ្យា ចតុសច្ចប្បដិវេធំ លភន្តិ។ “ភគវតោ ញាណទស្សន បដិឃាតាភាវេន អញ្ញេសញ្ច ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតភាវោ កតមាយ ឧបមាយ អម្ហាកំ បាកដោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ ឧបមាយ បាកដំ កាតុំ **“យថា ឥធា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥធ** សត្តលោកេ ចក្ខុមា **បុរិសោ** អាកាសេ តារកានិ **បស្សេយ្យ**, គណនសង្កេតេន “ឯត្តកានី”តិ នោ ច ជានេយ្យ យថា, **ឯវំ** អញ្ញេសំ ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ **អយំ** អញ្ញាណាទស្សនសភាវោ ភវតិ។

ភគវតោ បន តថា អភាវតោ កេនចិ អញ្ញាណេន អទស្សនេន អប្បដិហតំ ញាណទស្សនំ ភវតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “ភគវតោ ញាណទស្សនស្ស អប្បដិហតភាវោ កស្មា អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អនាវរណញាណទស្សនា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ”**តិ វុត្តំ។ “និបកស្ស…បេ… ភគវតោ អនាវរណញាណំ កាយកម្មាទិភេទេហិ អាចរិយេន វិភជិត្វា ទស្សិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, បច្ឆា គាថាយ ‘ឥរិយ’ន្តិ បទេន បុច្ឆិតា សេក្ខាសេក្ខបដិបទា កថំ វិជានិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា សេក្ខាសេក្ខបដិបទំ ទស្សេតុំ **“តត្ថ សេខេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្មឹ វិស្សជ្ជនេ។ **សេខេនា**តិ សិក្ខនសីលេន បុគ្គលេន រជនីយេសុ រូបារម្មណាទីសុ ធម្មេសុ គេធា ចិត្តំ រក្ខិតព្ពំ, បរិយុដ្ឋានីយេសុ អាឃាតវត្ថូសុ ទោសា ចិត្តំ រក្ខិតព្ពំ។

“គេសុ គេធទោសេសុ កតមំ និវារេន្តោ ភគវា វិស្សជ្ជនគាថាយំ កតមំ បទមាហា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យា ឥច្ឆា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ គេធទោសេសុ។ **ឥច្ឆា**តិ រាគិច្ឆា។ **មុច្ឆា**តិ លោភមោហសហគតមោហមុច្ឆា។ **បត្ថនា**តិ រាគបត្ថនា។ **បិយាយនា**តិ តណ្ហាបិយាយនាវ, ន មេត្តាបិយាយនា។ **កីឡនា**តិ គេធកីឡនា។ ឯតានិ ហិ គេធបរិយាយវចនានិ។ **តំ** គេធសង្ខាតំ ឥច្ឆាទិកំ និវារេន្តោ ភគវា “កាមេសុ នាភិគិជ្ឈេយ្យា”តិ **ឯវំ** វិសុំ វិសុំ បការេន អាហ។

បរិយុដ្ឋានវិឃាតំ ទោសំ និវារេន្តោ ភគវា “មនសានាវិលោ សិយា”តិ ឯវំ វិសុំ វិសុំ បការេន អាហាតិ យោជនា។ គេធទោសានំ វិសុំ វិសុំ និវារេន្តោ ភគវា ទ្វេ បទានិ អាហាតិ វុត្តំ, “តំ កេន អត្ថេន សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តថា ហិ សេខោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ រជនីយេសុ **អភិគិជ្ឈន្តោ** សេខោ អនុប្បន្នំ លោភបធានំ **កិលេសញ្ច** ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នំ កិលេសញ្ច **ផាតី** អភិវឌ្ឍនំ ករោតិ, បរិយុដ្ឋានីយេសុ អាវិលោ សេខោ អនុប្បន្នំ ទោសបធានំ កិលេសញ្ច ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នំ កិលេសញ្ច **ផាតី** វឌ្ឍនំ ករោតិ, ឥតិ ឥមិនា បដិក្ខេបអត្ថេន តំ មម វចនំ សទ្ទហិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

“កី បន អនភិគិជ្ឈន្តោ, អនាវិលោ ច សេក្ខោ អគេធទោសនិវារណមេវ ករោតិ, ឧទាហុ ឧត្តរិបិ បដិបទំ បូរេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឧត្តរិបិ បដិបទំ បូរេតិយេវាតិ ទស្សេន្តោ **“យោ បន អនាវិលសង្កប្បោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនាវិលសង្កប្បោ**តិ នត្ថិ អាវិលករា សង្កប្បា ព្យាបាទសង្កប្បវិហឹសាសង្កប្បា ឯតស្សាតិ អនាវិលសង្កប្បោ, ឥច្ឆាទិគេធស្ស អភាវេន **អនភិគិជ្ឈន្តោ វាយមតិ** កុសលវាយាមំ បវត្តេតិ។ “កថំ វាយមតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោ អនុប្បន្នាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សោ**តិ ឧបរិភាវនាមគ្គភាវត្ថាយ បដិបជ្ជមានោ សេក្ខោ។ **អនុប្បន្នាន**ន្តិអាទីនំ អត្ថោ សក្កា អដ្ឋកថាវចនេនេវ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៥-១៦) ជានិតុន្តិ ន វិភត្តោ។

១៦. **យេនា**តិ អសុភាទីនំ អនុស្សរណលក្ខណេន ឥន្ទ្រិយេន តណ្ហាមយិតវត្ថូសុ កាមតណ្ហាយ សហជាតំ **វិតក្កំ** វារេតិ, **ឥទំ** អសុភាទិអនុស្សរណលក្ខណំ ឥន្ទ្រិយំ **សតិន្ទ្រិយំ។ យេន** មហគ្គតភាវប្បត្តេន អវិក្ខេបេន **ព្យាបាទវិតក្កំ** វារេតិ, **ឥទំ** អវិក្ខេបសង្ខាតំ ឥន្ទ្រិយំ **សមាធិន្ទ្រិយំ។ យេន** សម្មប្បធានេន **វិហឹសាវិតក្កំ** វារេតិ, **ឥទំ** សម្មប្បធានសង្ខាតំ ឥន្ទ្រិយំ **វីរិយិន្ទ្រិយំ។ យេន** សម្មាទិដ្ឋិសង្ខាតេន ឥន្ទ្រិយេន ឧប្បន្នុប្បន្នេ...បេ.... នាធិវាសេតិ, **ឥទំ** សម្មាទិដ្ឋិសង្ខាតំ ឥន្ទ្រិយំ **បញ្ញិន្ទ្រិយំ**។ ឥមេសុ ចតូសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សហ ឧប្បជ្ជមានា យា សទ្ទហនា ឱកប្បនា ឧប្បជ្ជតិ, អនាវិលភាវតោ **ឥទំ** សទ្ទហនសង្ខាតំ ឥន្ទ្រិយំ **សទ្ធិន្ទ្រិយំ**។ ឥមានិ សេក្ខស្ស បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។

ឯកស្មឹយេវ វិសយេ ជេដ្ឋកភាវំ ន បាបុណេយ្យុំ, អត្តនោ វិសយេ ជេដ្ឋកភាវំ បាបុណិតុំ អរហន្តិ, “កតមំ ឥន្ទ្រិយំ កត្ថ វិសយេ ជេដ្ឋកភាវំ បវត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ ឥទំ ឥន្ទ្រិយំ ឥមស្មឹ វិសយេ បវត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “**តត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយំ កត្ថ ទដ្ឋព្ព**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ចតូសុ សោតាបត្តិយង្គេសុ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ជេដ្ឋកភាវំ បវត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ សេសេសុបិ យោជេតព្ពំ។ កឹ នុ សេក្ខោ បញ្ចិន្ទ្រិយេហេវ អប្បមត្តោ’តិ ភគវតា វុត្តោ ថោមិតោ, ឧទាហុ សព្ពេហិ កុសលេហិ ធម្មេហីតិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សព្ពេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិ បញ្ចិន្ទ្រិយបមុខេហិ វុត្តោ ថោមិតោ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “**ឯវំ សេខោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវំ** បញ្ចិន្ទ្រិយានំ និព្ពត្តិទស្សនេន **សេខោ** បុគ្គលោ សព្ពេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិ អប្បមត្តោតិ ភគវតា **វុត្តោ** ថោមិតោ អនាវិលតាយ មនសាតិ យោជនា។ “សេក្ខស្ស អនាវិលតា កេន សទ្ទហិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហ ភគវា មនសានាវិលោ សិយា**”តិ វុត្តំ។ ភគវតា “មនសានាវិលោ សិយា”តិ វុត្តត្តា សេក្ខស្ស អនាវិលតា តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពាតិ។

១៧. សេក្ខស្ស មគ្គកប្បត្តា បដិបទា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កថំ អសេក្ខស្ស មគ្គកប្បត្តា បដិបទា ញាតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា អសេក្ខស្ស មគ្គកប្បត្តំ បដិបទំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “**កុសលោ សព្ពធម្មាន**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សព្ពធម្មាន**ន្តិ សព្ពេសុ ធម្មេសុ មគ្គកប្បត្តាយ បដិបទាយ អសេក្ខោ **កុសលោ** ឆេកតរោតិ ភគវតា **វុត្តោ** ថោមិតោ អនាវិលតាយ មនសាតិ។ អសេក្ខស្ស សព្ពធម្មេសុ យំ កោសល្លំ ទស្សេតុកាមោ, តស្ស កោសល្លស្ស វិសយភូតេ សព្ពធម្មេ តាវ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “**លោកោ នាមា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “**សព្ពធម្មាន**”ន្តិ ឥមិនា វុត្តធម្មសង្ខាតោ លោកោ នាម កិលេសលោកោ, ភវលោកោ, ឥន្ទ្រិយលោកោតិ តិវិធោ ហោតីតិ យោជនា។ តត្ថ បរិត្តធម្មដ្ឋោ កិលេសជននដ្ឋេន កិលេសោ, កុសលាទិបវត្តនដ្ឋេន លោកោ ចាតិ **កិលេសលោកោ**។ មហគ្គតធម្មដ្ឋោ ភវនដ្ឋេន ភវោ, វុត្តនយេន លោកោ ចាតិ **ភវលោកោ**។ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិធម្មដ្ឋោ អាធិបច្ចដ្ឋយោគវសេន ឥន្ទ្រិយភូតោ ហុត្វា សទ្ធិន្ទ្រិយាទិបត្តនដ្ឋេន លោកោ ចាតិ **ឥន្ទ្រិយលោកោ**។

“តីសុ លោកេសុ កតមេន កតមោ សមុទាគច្ឆតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “សទ្ធាទិឥន្ទ្រិយានិ កោ និព្ពត្តេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**សោ ឥន្ទ្រិយានិ និព្ពត្តេតី**”តិ វុត្តំ ។ តត្ថ **សោ**តិ យោ បុគ្គលោ កិលេសលោកសង្ខាតេ បរិត្តធម្មេ, ភវលោកសង្ខាតេ មហគ្គតធម្មេ ច តំតំសម្បាទនវសេន ឋិតោ, សោ បុគ្គលោ សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ អត្តសន្តានេ និព្ពត្តេតិ។

“ឥន្ទ្រិយេសុ អត្តសន្តានេសុ បុនប្បុនំ និព្ពត្តាបនវសេន វុឌ្ឍាបិយមានេសុ កា បញ្ញា ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ឥន្ទ្រិយេសូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **នេយ្យស្សា**តិ អភិញ្ញេយ្យស្ស។ **បរិញ្ញា**តិ រូបារូបធម្មេ សលក្ខណតោ, បច្ចយតោ ច បរិគ្គហាទិវសេន បវត្តបញ្ញា។ “សា បរិញ្ញា កតិវិធេន ឧបបរិក្ខិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**សា ទុវិធេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សា បរិញ្ញា ទស្សនបរិញ្ញាយ ច ភាវនាបរិញ្ញាយ ច ទុវិធេន វិញ្ញូហិ ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពាតិ។ **ទស្សនបរិញ្ញាយា**តិ ច ទស្សនមគ្គបញ្ញាជនិកាយ ញាតបរិញ្ញាយាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តេន **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ “ទស្សនបរិញ្ញាតិ ញាតបរិញ្ញា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧)។ **ភាវនាបរិញ្ញាយា**តិ ភាវនាមគ្គបញ្ញាជនិកាយ តីរណបរិញ្ញាយ សទ្ធឹ បហានបរិញ្ញាយាតិ អត្ថោ។

“សា ទុវិធេនា’តិអាទិនា វុត្តោ អត្ថោ អតិសង្ខេបោ ន សក្កា វិញ្ញាតុំ, វិត្ថារេត្វា កថេហី”តិ វត្តព្ពត្តា “**យទា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យទា**តិ ពលវវិបស្សនុប្បជ្ជនកាលេ។ **សេខោ**តិ សិក្ខនសីលតាយ កល្យាណបុថុជ្ជនោ ចេវ សោតាបន្នាទិកោ ច។ **ញេយ្យ**ន្តិ ញាតព្ពំ រូបាទិកំ សង្ខារំ។ **បរិជានាតី**តិ បរិគ្គហាទិញាណេន បរិគ្គហេត្វា ជានាតិ និព្ពិទាញាណសហគតេន។ **តស្សា**តិ កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស ចេវ សោតាបន្នាទិកស្ស ច។ **ទ្វេ ធម្មា**តិ កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស ពលវវិបស្សនាធម្មោ ចេវ សោតាបន្នាទិកស្ស ច ពលវវិបស្សនាធម្មោ ច។ យថាក្កមំ **ទស្សនកោសល្លំ** សោតាបត្តិមគ្គញាណញ្ចេវ **ភាវនាកោសល្លំ** សកទាគាមិមគ្គាទិកញ្ច សន្តានេ បវត្តាបនវសេន គច្ឆន្តិ។

“បុព្ពេ យំ ញាណំ ‘នេយ្យស្ស បរិញ្ញា’តិ វុត្តំ, តំ ញាណំ កតិវិធេន វេទិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តំ ញាណំ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពំ...បេ... សច្ឆិកិរិយា”**តិ វុត្តំ។ “តាសុ វិបស្សនាភេទេន ភិន្នាសុ បញ្ចសុ អភិញ្ញាទីសុ កតមា អភិញ្ញា, កតមា បរិញ្ញា, កតមំ បហានំ, កតមា ភាវនា, កតមា សច្ឆិកិរិយា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ អភិញ្ញាទីសុ។ **យំ ធម្មានំ សលក្ខណេ ញាណ**ន្តិ រូបធម្មានំ កក្ខឡាទិសលក្ខណេ, អរូបធម្មានំ ផុសនាទិសលក្ខណេ អារម្មណករណវសេន បវត្តំ យំ ញាណំ ហេតុផលជាននហេតុជាននសង្ខាតា **ធម្មបដិសម្ភិទា** ចេវ ហេតុផលជាននសង្ខាតា **អត្ថបដិសម្ភិទា** ច ភវតិ។ **អយំ** សលក្ខណេន សទ្ធិំ ហេតុផលជាននា បញ្ញា **អភិញ្ញា** នាម។

ឯវន្តិ វុត្តប្បការេន។ អភិញ្ញាញាណេន **អភិជានិត្វា។ យា បរិជាននា**តិអាទីសុ “ឥទំ អនវជ្ជំ **កុសលំ**, ឥទំ សាវជ្ជំ **អកុសលំ**, ឥទំ អកុសលវិបាកជនកំ **សាវជ្ជំ**, ឥទំ កុសលវិបាកជនកំ **អនវជ្ជំ**, ឥទំ សំកិលិដ្ឋំ **កណ្ហំ**, ឥទំ អសំកិលិដ្ឋំ **សុក្កំ**, ឥទំ កុសលំ អនវជ្ជាទិកំ **សេវិតព្ពំ**, ឥទំ អកុសលំ សាវជ្ជាទិកំ **ន សេវិតព្ព**”ន្តិ ឯវំ អនិច្ចាទិតោ កលាបសម្មសនាទិវសេន គហិតា សម្មសិតា **ឥមេ** វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា សង្ខត**ធម្មា ឥទំ** ឧទយព្ពយញាណាទិផលំ អានិសំសំ អនុក្កមេន និព្ពត្តាបេន្តិ។ តន្និព្ពត្តវិបស្សនាយ ឧប្បជ្ជនតោ ឧបចារំ ឧប្បាទេន្តិ, **ឯវំ** អនុក្កមេន គហិតានំ បវត្តិតានំ **តេសំ** ឧទយព្ពយញាណាទីនំ **អយំ** សច្ចានុលោមបដិវេធោ **អត្ថោ**តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា យា បរិជាននា បវត្តា, សា **អយំ** បរិជាននា **បរិញ្ញា** នាមាតិ យោជេត្វា, **ឯវំ** វុត្តប្បការាយ បរិញ្ញាបញ្ញាយ **បរិជានិត្វា** បហាតព្ពា, ភាវេតព្ពា, សច្ឆិកាតព្ពា ច តយោ ធម្មា អវសិដ្ឋា ភវន្តិ។ “យេ អកុសលា, តេ បហាតព្ពា”តិ យា បរិជាននា បញ្ញា បវត្តា, ឥទំ បហានំ បហានញាណំ។ “យេ កុសលា, តេ ភាវេតព្ពា”តិ យា បរិជាននា បញ្ញា បវត្តា, សា ភាវនាបញ្ញា។ “យំ អសង្ខតំ, ឥទំ សច្ឆិកិរិយ”ន្តិ យា បរិជាននា បញ្ញា បវត្តា, សា សច្ឆិកិរិយាបញ្ញាតិ យោជេត្វា អដ្ឋកថាធិប្បាយេន អវិរុទ្ធោ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

អភិញ្ញាទយោ បញ្ចវិធា បញ្ញា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “តាហិ បរិញ្ញាហិ ជានន្តោ បុគ្គលោ ‘កិ’ន្តិ វុច្ចតិ ថោមីយតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“យោ ឯវ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យោ** បុគ្គលោ **ឯវំ** វុត្តប្បការេន ជានាតិ, **អយំ** ជានន្តោ បុគ្គលោ បច្ចយុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ កុសលត្តា ឆេកត្តា “អត្ថកុសលោ”តិ **វុច្ចតិ** ថោមីយតិ, បច្ចយធម្មេសុ កុសលត្តា **“ធម្មកុសលោ”**តិ ច ចតុន្នំ ឯកត្តាទីនំ នយានំ យុត្តតាយ កោវិទត្តា **“កល្យាណតាកុសលោ”**តិ ច ផលសមាបត្តីសុ កោវិទត្តា **“ផលតាកុសលោ”**តិ ច វឌ្ឍីសុ កោវិទត្តា **“អាយកុសលោ”**តិ ច អវឌ្ឍីសុ កោវិទត្តា **“អបាយកុសលោ”**តិ ច អច្ចាយិកេ កិច្ចេ វា ភយេ វា ឧប្បន្នេ សតិ តស្ស កិច្ចស្ស, ភយស្ស វា តិកិច្ឆនសមត្ថេ ឋានុប្បត្តិយការណេ កោវិទត្តា **“ឧបាយកុសលោ”**តិ ច មហន្តេសុ អភិក្កមាទីសុ សតិសម្បជញ្ញាយ សម្បន្នត្តា **“មហតា កោសល្លេន សមន្នាគតោ”**តិ ច **វុច្ចតិ** ថោមីយតិ។ “តស្ស អសេក្ខស្ស អត្ថាទីសុ កុសលភាវោ កថំ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “កុសលោ សព្ពធម្មាន”ន្តិ វុត្តត្តា សទ្ទហិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

“កុសលោ សព្ពធម្មាន”ន្តិ បទស្ស អត្ថោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ បទស្ស អត្ថោ កថំ អម្ហេហិ វិត្ថារតោ វិញ្ញាតោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ ភគវតា វុត្តំ, “កត្ថ បវត្តេន សតិសហិតេន ញាណេន សម្បន្នោ សតោ កិមត្ថំ បរិព្ពជេ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឥមេសុ បវត្តេន សតិសហិតញាណេន សម្បន្នោ សតោ ឥមមត្ថំ បរិព្ពជេ”តិ និយមេត្វា ទស្សេន្តោ **“សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តេនា**តិ យោ អភិក្កមាទីសុ បវត្តេន សតិសហិតញាណេន សមន្នាគតោ សតោ អសេក្ខភិក្ខុ, តេន អសេក្ខភិក្ខុនា បរិនិដ្ឋិតសិក្ខត្តា អញ្ញបយោជនាភាវតោ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ** អភិក្កន្តេ...បេ.... តុណ្ហីភាវេន **សតេន** សតិសហិតេន **សម្បជានេន** ញាណេន **វិហាតព្ពំ** ចតុឥរិយាបថបរិវត្តនសង្ខាតំ វិហរណំ បវត្តេតព្ពំ។

“យា សេក្ខាសេក្ខបដិបទា និទ្ទិដ្ឋា, ឥមា សេក្ខាសេក្ខបដិបទា សង្ខេបតោ កតិវិធា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមា បដិបទាសង្ខាតា ចរិយា សង្ខេបតោ បុគ្គលវសេន ទ្វេតិ ទស្សេតុំ **“ឥមា ទ្វេ ចរិយា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យា ចរិយា ភាវេតព្ពកុសលាទិភេទេន វា អត្ថកោសល្លាទិភេទេន វា អភិក្កមាទីសុ សតិសម្បជញ្ញភេទេន វា និទ្ទិដ្ឋា, ឥមា ចរិយា ទ្វេតិ ភគវតា **អនុញ្ញាតា** អនុជាននវសេន ទេសិតា, **វិសុទ្ធានំ** អរហន្តានំ **ឯកា** ចរិយា, **វិសុជ្ឈន្តានំ** សេក្ខានំ **ឯកា** ចរិយាតិ បុគ្គលវសេន ទ្វេតិ ទដ្ឋព្ពា។

“អសេក្ខោយេវ កស្មា ‘សតោ អភិក្កមតី’តិអាទិនា វុច្ចតិ ថោមីយតិ, កល្យាណបុថុជ្ជនោបិ ‘សតោ អភិក្កមតី’តិអាទិនា វុច្ចតិ ថោមីយតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“កតកិច្ចានិ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ អរហតោ ឥន្ទ្រិយានិ កតកិច្ចានិ, ឥន្ទ្រិយានំ កតកិច្ចត្តា យំ បុច្ឆំ បុច្ឆិតព្ពំ, តំ សព្ពំ ចតុព្ពិធំ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាភិសមយេន ពោជ្ឈិតព្ពំ...បេ. ... និរោធស្ស សច្ឆិកិរិយាភិសមយេន ពោជ្ឈិតព្ពំ ភវេ។ **ចតុព្ពិធំ ឥទំ ពោជ្ឈំ** ពោជ្ឈិតព្ពំ **យោ** អសេក្ខោ

សតិវេបុល្លប្បត្តត្តា **ឯវំ** បរិញ្ញាភិសមយាទិនា **ជានាតិ, អយំ** អសេក្ខោ និប្បរិយាយេន “រាគស្ស ខយាយ, ទោសស្ស ខយាយ, មោហស្ស ខយាយ សតោ អភិក្កមតិ, សតោ បដិក្កមតី”តិ **វុច្ចតិ** ថោមីយតិ។ សេក្ខោបិ យថាវុត្តំ **ពោជ្ឈំ** ពោជ្ឈិតព្វំ អត្ថនោ បរិញ្ញាភិសមយាទិនា **ជានាតិ**, តស្មា “សតោ...បេ.... មោហស្សា”តិ **វុច្ចតិ** ថោមីយតីតិ វេទិតព្ពោ។ តេន វុត្តំ **“កេ វិសុជ្ឈន្តា? សេក្ខា”**តិ។

“កស្មា សេក្ខាសេក្ខានំ សតិសម្បជញ្ញេន អភិក្កមនាទិភាវោ, រាគាទីនញ្ច ខយភាវោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា វុត្តំ **“តេនាហ ភគវា សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”**តិ។ “ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្មំ ញាណបុព្ពង្គម”ន្តិអាទិនា (នេត្តិ. ១៥) មនាបិកេសុ កាមេសុ នាភិគិជ្ឈនភាវោ, អមនាបិកេសុ កាមេសុ មនសា អនាវិលភាវោ, សព្ពធម្មេសុ កុសលភាវោ, សតិសម្បជញ្ញេន សមន្នាគតស្ស បរិព្ពជនភាវោ អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋោ, សោ នាភិគិជ្ឈនភាវាទិកោ កស្មា អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វុត្តំ **“តេនាហ កាមេសុ...បេ.... បរិព្ពជេ”**តិ។ ឥមិស្សា គាថាយបិ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយោ បុព្ពេ ឯកាធិដ្ឋានាទិធម្មាធិដ្ឋានាទិវសេន វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

វិចយហារវិភង្គេ អជិតសុត្តំ នីហរិត្វា បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សុត្តន្តរេសុ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អជិតសុត្តេ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយនយានុសារេន សុត្តន្តរេសុបិ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានិ នីហរិត្វា បុច្ឆាវិចយវិស្សជ្ជនវិចយា យោជេតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“ឯវំ បុច្ឆិតព្ពំ, ឯវំ វិស្សជ្ជិតព្ព”**ន្តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> ឯត្តាវតា ច មហាថេរោ វិចយហារំ វិភជន្តោ អជិតសុត្តវសេន បុច្ឆាវិចយំ, វិស្សជ្ជនវិចយញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ សុត្តន្តរេសុបិ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយានំ នយំ ទស្សេន្តោ ឯវំ បុច្ឆិតព្ពំ, ឯវំ វិស្សជ្ជិតព្ព’ន្តិ អាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧) –

វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ អជិតសុត្តេ (សុ. និ. ១០៣៨ អាទយោ; ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៥៧, អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១ អាទយោ) វុត្តបុច្ឆាវិចយានុសារេន បុច្ឆាវសេន បវត្តសុត្តំ នីហរិត្វា បុច្ឆាវិចយោ វិភជេតព្ពោ, ឯវំ អជិតសុត្តេ (សុ. និ. ១០៣៨ អាទយោ; ចូឡនិ. វត្ថុគាថា ៥៧ អាទយោ, អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១ អាទយោ) វុត្តវិស្សជ្ជនវិចយានុសារេន សុត្តន្តរេសុបិ វិស្សជ្ជនវសេន បវត្តសុត្តំ នីហរិត្វា វិស្សជ្ជនវិចយោ វិភជេតព្ពោ។

បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមោ សុត្តអនុគីតិវិចយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សុត្តស្ស ច អនុគីតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សុត្តស្សា**តិ នីហរិតសុត្តស្ស។ **អនុគីតី**តិ សុត្តន្តរទេសនាសង្ខាតា អនុគីតិ។ **អត្ថតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច សមានេតព្ពា**តិ តស្សា អនុគីតិយា អត្ថតោ, ព្យញ្ជនតោ ច សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេន សមានា សទិសី កាតព្ពា, តស្មឹ វា សំវណ្ណិយមានសុត្តេ អនុគីតិ សុត្តត្ថតោ, ព្យញ្ជនតោ ច សមានេតព្ពា។ “អត្ថតោ អសមានេ កោ នាម ទោសោ អាបជ្ជេយ្យា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **អត្ថាបគតំ ហិ ព្យញ្ជនំ សម្ផប្បលាបំ ភវតី**”តិ វុត្តំ។ “អត្ថតោ អសមានេ ទោសោ វុត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, ព្យញ្ជនតោ អសមានេ បន កោ នាម ទោសោ អាបជ្ជតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទុន្និក្ខិត្តស្ស បទព្យញ្ជនស្ស អត្ថោបិ ទុន្នយោ ភវតី**”តិ វុត្តំ។ **តស្មា** ស ទោសត្តា អនុគីតិយា វា សុត្តេន អត្ថព្យញ្ជនូបេតំ សង្គាយិតព្ពំ។

អនុគីតិវិចយោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ សុត្តស្ស វិចយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **សុត្តញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សុត្តញ្ចា**តិ និទ្ធារិតសុត្តញ្ច។ **“ឥទំ** និទ្ធារិត**សុត្តំ** នាម ភគវតា វុត្តំ **អាហច្ចវចនំ** កឹ, ឧទាហុ សង្គាយន្តេហិ វុត្តំ **អនុសន្ធិវចនំ** កិ”ន្តិ បរិចិនិតព្ពំ, **“ឥទំ** និទ្ធារិតសុត្តំ **នីតត្ថំ** កឹ, ឧទាហុ **នេយ្យត្ថំ** កិ”ន្តិ បរិចិនិតព្ពំ, **“ឥទំ** និទ្ធារិតសុត្តំ **សំកិលេសភាគិយំ** កឹ, ឧទាហុ **វាសនាភាគិយំ** កិ”ន្តិ បរិចិនិតព្ពំ, **“ឥទំ** និទ្ធារិតសុត្តំ **និព្ពេធភាគិយំ** កឹ, ឧទាហុ **អសេក្ខភាគិយំ** កិ”ន្តិ បរិចិនិតព្ពំ។ ឯវំ បរិចិនិត្វា យទិ អាហច្ចវចនំ ភវេ, ឯវំ សតិ “អាហច្ចវចន”ន្តិ និទ្ធារេត្វា គហេតព្ពំ។ យទិ អសេក្ខសុត្តំ ភវេ, ឯវំ សតិ “អសេក្ខសុត្ត”ន្តិ និទ្ធារេត្វា គហេតព្ពំ, ញាតន្តិ អត្ថោ។

“សុត្តំ បរិចិនិត្វា សុត្តស្ស អត្ថភូតានិ សព្ពានិ សច្ចានិ និទ្ធារេត្វា កត្ថ បទេសេ បស្សិតព្ពានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បុច្ឆំ ឋបេត្វា ឥមស្មឹ បទេសេ បស្សិតព្ពានីតិ ទស្សេតុំ **“កុហឹ ឥមស្ស សុត្តស្ស សព្ពានិ...បេ.... បរិយោសានេ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមស្ស សុត្តស្សា**តិ យំ សុត្តំ វិចិនិតុំ និទ្ធារិតំ, ឥមស្ស សុត្តស្ស ចតុសច្ចវិនិមុត្តស្ស សុត្តត្ថស្ស អភាវតោ **សព្ពានិ សច្ចានិ** តស្សេវ សុត្តស្ស **អាទិមជ្ឈបរិយោសានេ** បស្សិតព្ពានីតិ អត្ថោ។

យថាវុត្តំ សុត្តវិចយំ និគមេន្តោ “**ឯវំ សុត្តំ បវិចេតព្ព**”ន្តិ អាហ។ “ន យថាវុត្តបុច្ឆាទីនំ បវិចេតព្ពភាវោ អម្ហេហិ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ “**តេនាហ...បេ.... អនុគីតី**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេន** យថាវុត្តបុច្ឆាទីនំ វិចេតព្ពភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ “យំ បុច្ឆិតញ្ច...បេ.... អនុគីតី”តិអាទិកំ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន វិចេតព្ពភាវោ តុម្ហេហិ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោវាតិ វុត្តំ ហោតិ។

“យថាវុត្តប្បការោ ច វិចយោ ហារោ បរិបុណ្ណោ កឹ, ឧទាហុ អញ្ញោបិ និទ្ធារេត្វា យោជេតព្ពោ អត្ថិ កិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**និយុត្តោ វិចយោ ហារោ**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ បុច្ឆាវិចយវិស្សជ្ជនវិចយបុព្ពាបរវិចយអនុគីតិវិចយសុត្តវិចយា សរូបតោ វិភត្តា, តេហិ អវសេសោ អស្សាទាទិវិចយោបិ យថារហំ និទ្ធារេត្វា **យុត្តោ** យុញ្ជិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

ឥតិ វិចយហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ **បន** អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៣. យុត្តិហារវិភង្គវិភាវនា

១៨. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វិចយហារវិភង្គេន បទបញ្ហាទយោ វិចិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វិចយហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ យុត្តិហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ យុត្តិហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ហារេសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **យុត្តិហារោ** យុត្តិហារវិភង្គោតិ បុច្ឆិ។ “សព្ពេសំ ហារានំ”ន្តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ វុច្ចមានោ “អយំ យុត្តិហារោ”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ យុត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ វិញ្ញេយ្យោ។ តេន វុត្តំ “តត្ថ កតមោ យុត្តិហារោតិអាទិ យុត្តិហារវិភង្គោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៨)។ អយំ យុត្តិហារោ **កឹ** នាម សុត្តត្ថំ យុត្តាយុត្តិវសេន **យោជយតី**តិ យុញ្ជិតព្ពំ សុត្តត្ថំ បុច្ឆតិ។ សុត្តត្ថោ បន ទុវិធោ អតថាការេន គយ្ហមានោ, តថាការេន គយ្ហមានោ អត្ថោតិ។ តត្ថ អតថាការេន គយ្ហមានោវ អត្ថោ យាថាវតោ យុត្តិនិទ្ធារណេន យោជេតព្ពោ, ឥតរោ បន ភូតកថនមត្តេន យោជេតព្ពោ។ យស្មា បនាយំ យុត្តិគវេសនា នាម សំវណ្ណនា មហាបទេសេហិ វិនា ន សម្ភវតិ, តស្មា យុត្តិហារំ វិភជន្តោ តស្ស យុត្តិហារស្ស លក្ខណំ បឋមំ ឧបទិសិតុំ “**ចត្តារោ មហាបទេសា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មហាបទេសា**តិ មហន្តេ ពុទ្ធាទយោ អបទិសិត្វា វុត្តានិ ការណានិ, មហន្តានិ វា ធម្មស្ស អបទេសានិ បតិដ្ឋានានិ។ អបទិសីយតេតិ **អបទេសោ**, ពុទ្ធោ អបទេសោ ឯតស្ស ការណស្សាតិ **ពុទ្ធាបទេសោ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ នេតព្ពោ។ “ពុទ្ធស្ស សម្មុខា ឯតំ សុត្តំ មយា សុត”ន្តិ វត្វា អាភតស្ស គន្ថស្ស សុត្តវិនយេហិ សំសន្ទនំ ធម្មោ, អសំសន្ទនំ អធម្មោតិ វិនិច្ឆយការណំ មហាបទេសោតិ អធិប្បាយោ។ “ពុទ្ធស្ស សម្មុខា មយា អាភតំ, សង្ឃស្ស សម្មុខា មយា អាភតំ, សម្ពហុលត្ថេរានំ សម្មុខា មយា អាភតំ, ឯកត្ថេរស្ស សម្មុខា មយា អាភត”ន្តិ វត្វា អាភតស្ស គន្ថស្ស យានិ ព្យញ្ជនបទអត្ថបទានិ សន្តិ, **តានិ បទព្យញ្ជនានិ** ភគវតា ទេសិតេ **សុត្តេ ឱតរយិតព្ពានិ** អនុប្បវេសិតានិ, **វិនយេ** រាគាទិវិនយេ **សន្ទស្សយិតព្ពានិ** សំសន្ទេតព្ពានិ។ ធម្មតាយំ **ឧបនិក្ខិបិតព្ពានិ** បក្ខិបិតព្ពានិ។ យទិ សុត្តត្ថេន, វិនយត្ថេន, ធម្មតាយ ច អវិរុទ្ធានិ ហោន្តិ, ឯវំ សតិ តាវ អាភតបទព្យញ្ជនានិ យុត្តានីតិ វិនិច្ឆយន្តេហិ វត្វា គហេតព្ពានីតិ អធិប្បាយោ។

សុត្តវិនយធម្មតាសុ ឱតរយិតព្ពានិ សន្ទស្សយិតព្ពានិ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានីតិ អាចរិយេន វុត្តានិ, “កត្ថ សុត្តេ, កត្ថ វិនយេ, កត្ថ ធម្មតាយ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**កតមស្មឹ សុត្តេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ចតូសុ អរិយសច្ចេសូ**តិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ ទស្សនកេសុ សុត្តេសុ។ រាគោ វិនស្សតិ វូបសមតិ ឯតេន អសុភាទិនាតិ **រាគវិនយំ**, កឹ តំ? អសុភាទិនិមិត្តំ, តំ អស្ស អត្ថីតិ **រាគវិនយោ**, កោ សោ? អសុភាទិនិមិត្តទស្សនកោ សុត្តន្តវិសេសោ។ ឯស នយោ **ទោសវិនយោ**តិអាទីសុបិ។ **បដិច្ចសមុប្បាទោ** នាម សស្សតទិដ្ឋិឧច្ឆេទទិដ្ឋី វិវជ្ជេត្វា ឯកត្តនយាទីនំ ទីបនេន អវិជ្ជាទិសង្ខារាទិសភាវធម្មានំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវទីបកោតិ វុត្តំ “**កតមិស្សំ ធម្មតាយំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានិ? បដិច្ចសមុប្បាទេ**”តិ។

“សុត្តាទីសុ អវតរន្តេ សន្ទិស្សន្តេ អវិលោមេន្តេ កឹ ន ជនេតី”តិ វត្តព្ពតោ “**ចតូសូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “ពុទ្ធាទីនំ សម្មុខា មយា អាភត”ន្តិ វត្វា អាភតគន្ថោ ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ យទិ អវតរតិ, ឯវំ សតិ អាភតគន្ថោ អាសវេ ន ជនេតិ។ រាគាទិកិលេសវិនយេ យទិ សន្ទិស្សតិ, ឯវំ សតិ អាភតគន្ថោ អាសវេ ន ជនេតិ។ ធម្មតញ្ច យទិ ន វិលោមេតិ, ឯវំ សតិ អាភតគន្ថោ អាសវេ ន ជនេតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“កិមត្ថំ យុត្តិហារវិភង្គេ ចត្តារោ មហាបទេសា អាភតា”តិ វត្តព្ពត្តា **“ចតូហិ មហាបទេសេហី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ អាភតគន្ថេ **យំ យំ** អត្ថជាតំ, **យំ យំ** ធម្មជាតំ វា ចតូហិ មហាបទេសេហិ យុជ្ជតិ, **តំ តំ** អត្ថជាតំ វា **តំ តំ** ធម្មជាតំ វា សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ គហេតព្ពំ។ **យេន យេន** ការណេន ច ចតូហិ មហាបទេសេហិ យុជ្ជតិ, **តំ តំ** ការណំ សំវណ្ណនាវសេន សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ គហេតព្ពំ។ **យថា យថា** បការេន ចតូហិ មហាបទេសេហិ យុជ្ជតិ, សោ សោ បការោ សំវណ្ណនាវសេន សំវណ្ណេតព្ពសុត្តេ គហេតព្ពោ។ ឯវំ គាហណត្ថំ ចត្តារោ មហាបទេសា អាភតាតិ អត្ថោ។

១៩. ចតូហិ មហាបទេសេហិ យុត្តំ អវិរុទ្ធំ តំ តំ អត្ថជាតំ គហេតព្ពន្តិ អាចរិយេន វុត្តំ, “កត្ថ កេន យុត្តិនិទ្ធារណំ កាតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“បញ្ហំ បុច្ឆិតេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បញ្ហេ បញ្ហំ **បុច្ឆិតេន** បុគ្គលេន យុត្តិនិទ្ធារណំ កាតព្ពន្តិ។ តត្ថ **បញ្ហ**ន្តិ បញ្ហិតព្ពំ សភាវធម្មំ។ **បុច្ឆិតេនា**តិ វិស្សជ្ជេតុំ សមត្ថេន បណ្ឌិតបុគ្គលេន។ **បញ្ហេ**តិ បុច្ឆាវសេន បវត្តបាឋេ។ បទានិ **កតិ** កិត្តកានិ ហោន្តីតិ បទសោ បឋមំ **បរិយោគាហិតព្ពំ** យុត្តិហារេន **វិចេតព្ពំ** វីមំសិតព្ពំ។ “កថំ វិចេតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យទិ សព្ពានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សព្ពានិ បទានី**តិ បុច្ឆិតបាឋេ និរវសេសានិ បទានិ **ឯកំ** សមានំ អត្ថំ យទិ អភិវទន្តិ, ឯវំ សតិ អត្ថវសេន **ឯកោ បញ្ហោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តេន វុត្តំ “តទត្ថស្សេកស្ស ញាតុំ តបុច្ឆិតត្តា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៩)។

ឯកន្តិ អត្ថវសេន ឯកវិធំ បញ្ហំ។ **ឧបបរិក្ខមានេន** បុគ្គលេន **អញ្ញាតព្ពំ** ទដ្ឋុំ ជានិតព្ពំ។ “កោ អាជាននាការោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អាជាននាការំ ទស្សេន្តោ **“កឹ តមេ ធម្មា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ “យេ ហិ បរិយត្តិធម្មា សំវណ្ណេតព្ពា, តមេ បរិយត្តិធម្មា នានត្ថា ហោន្តិ កឹ, នានាព្យញ្ជនា ហោន្តិ កឹ, ឧទាហុ តមេសំ បរិយត្តិធម្មានំ ឯកោ អត្ថោ ហោតិ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ ហោតិ កិ”ន្តិ យុត្តិតោ វិចេត្វា អញ្ញាតព្ពន្តិ យោជនា។ “យថាវុត្តោ បញ្ហោ កឹ ភវេ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា យថាវុត្តំ បញ្ហំ ឯកទេសំ ទស្សេតុំ **“យថា កឹ ភវេ”**តិ បុច្ឆិត្វា **“យថា សា”**តិអាទិមាហ។

តស្សំ បុច្ឆាគាថាយំ – ចោរឃាតកេន មនុស្សេន ចោរោ អព្ភាហតោ វិយ **កេន** ធម្មេន សត្ត**លោកោ** សទា អព្ភាហតោ, មាលុវលតាយ អត្តនោ និស្សិតរុក្ខោ បរិវារិតោ អជ្ឈោត្ថដោ វិយ **កេន** ធម្មេន សត្ត**លោកោ** សទា **បរិវារិតោ** អជ្ឈោត្ថដោ, វិសប្បីតខុរប្បេន សល្លេន ឱតិណ្ណោ អនុបវិដ្ឋោ វិយ **កេន** សល្លេន សត្ត**លោកោ** សទា **ឱតិណ្ណោ** អនុបវិដ្ឋោ, **កិស្ស** កេន ការណេន សត្ត**លោកោ** សទា **ធូបាយិតោ** សន្តាបិតោតិ យោជនា។

“តមាយ បុច្ឆាគាថាយ កិត្តកានិ បទានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តមានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បុច្ឆិតានី**តិ បុច្ឆិតត្តានិ បទានិ ចត្តារិ ហោន្តិ។ “កិត្តកា បញ្ហា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេ តយោ បញ្ហា”**តិ វុត្តំ។

ភគវា ទេវតាយ **ហិ** យស្មា វិស្សជ្ជេតិ, តតិ តស្មា វិស្សជ្ជនតោ “តយោបញ្ហា”តិ វិញ្ញាយតិ។ “កតមា វិស្សជ្ជនគាថា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

> “មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ, ជរាយ បរិវារិតោ;
> តណ្ហាសល្លេន ឱតិណ្ណោ, តច្ឆាធូបាយិតោ សទា”តិ។ –

វុត្តំ។ តស្សំ វិស្សជ្ជនគាថាយំ – ចោរឃាតកេន មនុស្សេន ចោរោ អព្ភាហតោ វិយ មច្ចុនា សត្ត**លោកោ** សទា អព្ភាហតោ, មាលុវលតាយ អត្តនោ និស្សិតរុក្ខោ បរិវារិតោ អជ្ឈោត្ថដោ វិយ ជរាយ សត្ត**លោកោ** សទា **បរិវារិតោ** អជ្ឈោត្ថដោ, វិសប្បីតខុរប្បេន សល្លេន ឱតិណ្ណោ អនុបវិដ្ឋោ វិយ តណ្ហាសល្លេន សត្ត**លោកោ** សទា **ឱតិណ្ណោ** អនុបវិដ្ឋោ, តច្ឆាយ សត្ត**លោកោ** សទា **ធូបាយិតោ** សន្តាបិតោតិ យោជនា។

២០. “កតមំ មច្ចុ, កតមា ជរា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ ជរា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តិស្សំ វិស្សជ្ជនគាថាយំ។ ទុតិយបទេ វុត្តា **ជរា** ច បឋមបទេ វុត្តំ **មរណ**ញ្ច តមានិ ទ្វេ **សង្ខតស្ស** ខន្ធបញ្ចកស្ស សង្ខតលក្ខណានិ ហោន្តិ, សង្ខតំ ខន្ធបញ្ចកំ មុញ្ចិត្វា វិសុំ ន ឧបលព្ភតីតិ អត្ថោ។ “សង្ខតលក្ខណានំ ជរាមរណានំ កថំ ភេទោ ជានិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“ជរាយំ ឋិតស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ជរាយំ ឋិតស្ស អញ្ញថត្ត**ន្តិ ឋិតស្ស ខន្ធប្បពន្ធស្ស យំ អញ្ញថត្តំ, អយំ បាកដជរា នាម, ន ខណដ្ឋិតិជរា។ **មរណំ វយោ**តិ សម្មុតិមរណំ ចុតិយេវ ហោតិ, ន ខណិកមរណំ, ន សមុច្ឆេទមរណំ។ តេន វុត្តំ “ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ, វយោ បញ្ញាយតិ, ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ បញ្ញាយតី”តិ (សំ. និ. ៣.៣៨; អ. និ. ៣.៤៧; កថា. ២១៤)។

យទិ ឋិតស្សេវ មរណំ សិយា, ឯវំ សតិ ជរាមរណានំ នានត្តំ យុត្តំ ន សិយា, អយុត្តេ សតិ “តេ តយោ បញ្ហា”តិ វចនម្បិ អយុត្តមេវាតិ វត្តព្ពតោ **“តត្ថ ជរាយ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តិស្សំ វិស្សជ្ជនគាថាយំ

វុត្តាយ **ជរាយ ច** វុត្តស្ស **មរណស្ស ច** អត្ថតោ នានត្តំ យុត្តំ។

“កេន ការណេន យុត្តំ, កថំ ការណេន នានត្តំ សម្បដិច្ឆិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“គព្ភគតាបិ ហិ មីយន្តី”**តិ វុត្តំ។ ជរំ អប្បត្តា គព្ភគតាបិ សត្តា **ហិ** យស្មា មីយន្តិ, តស្មា នានត្តំ សម្បដិច្ឆិតព្ពំ។ “គព្ភគតាបិ ជរប្បត្តា ភវេយ្យុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ន ច តេ ជិណ្ណា ភវន្តី”**តិ វុត្តំ។ ជរប្បត្តាបិ អជិណ្ណត្តា ជិណ្ណជរំ អប្បត្តាវ មីយន្តិ, ឯវំ ឥធាធិប្បេតស្ស ជិណ្ណជរាវិរហិតស្ស មរណស្ស សម្ភវតោ អញ្ញា ជរា, អញ្ញំ មរណន្តិ ញាតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ន គព្ភគតានំយេវ ជិណ្ណជរំ អប្បត្តំ មរណំ អត្ថិ, អញ្ញេសម្បិ អត្ថី”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“អត្ថិ ច ទេវានំ មរណ”**ន្តិ វុត្តំ។ “ទេវាបិ ចិរកាលសម្ភវតោ ជរំ បត្តា ភវេយ្យុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ន ច តេសំ សរីរានិ ជីរន្តី”**តិ វុត្តំ។ “ជរាមរណានំ នានត្តេ ការណំ ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា អញ្ញម្បិ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ **“សក្កតេ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ជិណ្ណជរាយ បដិកម្មំ កាតុំ សក្កតេវ, មរណស្ស បន បដិកម្មស្ស កាតុំ ន សក្កតេវ, ឥមិនាបិ ការណេន ជរាមរណានំ នានត្តំ សម្បដិច្ឆិតព្ពមេវាតិ អត្ថោ។ “ន សក្កតេ មរណស្ស បដិកម្មំ កាតុ”ន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ឥទ្ធិបាទភាវនាយ វសីភាវេ សតិ សក្កា មរណស្សាបិ បដិកម្មំ កាតុន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា **“អញ្ញត្រេវ ឥទ្ធិមន្តានំ ឥទ្ធិវិសយា”**តិ វុត្តំ។

ជរាមរណានំ អញ្ញមញ្ញំ នានាភាវោ អាចរិយេន ទស្សិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ បន តណ្ហាយ ជរាមរណេហិ នានាភាវោ”តិ វត្តព្ពតោ តេហិ តណ្ហាយ នានត្តំ ទស្សេតុំ **“យំ បនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហាយ អវិជ្ជមានាយបិ ជីរន្តាបិ មីយន្តាបិ វីតរាគា យស្មា ទិស្សន្តិ, តស្មា តណ្ហាយ ជរាមរណេហិ នានាភាវោ សម្បដិច្ឆិតព្ពោ។

“តណ្ហាយ ជីរណភិជ្ជនលក្ខណំ អត្ថីតិ តេហិ តណ្ហាយ អនញ្ញត្តេ កោ នាម ទោសោ សិយា”តិ វត្តព្ពតោ ទោសំ ទស្សេតុំ **“យទិ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ជរាមរណំ **យថា** យេន ជីរណភិជ្ជនលក្ខណេន បាកដំ, ឯវំ ជីរណភិជ្ជនលក្ខណេន តណ្ហាបិ បាកដា។ យទិ ច សិយា; ឯវំ សន្តេ **យោព្ពនដ្ឋាបិ** សព្ពេ មាណវា វិគតតណ្ហា សិយុំ, ន ច វិគតតណ្ហា, តស្មា នានាភាវោ សម្បដិច្ឆិតព្ពោ។ តតោ អញ្ញោបិ ទោសោ អាបជ្ជេយ្យាតិ ទស្សេតុំ **“យថា ច តណ្ហា ទុក្ខស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ជរាមរណានំ តណ្ហាយ អនញ្ញត្តេ សតិ **តណ្ហាយ** ភវតណ្ហាយ ទុក្ខសមុទយោ ហោតិ, ឯវំ ជរាមរណម្បិ ទុក្ខសមុទយោ សិយា។ យស្មា ន ជរាមរណំ ទុក្ខសមុទយោ, តស្មា ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

តេហិ តាយ អនញ្ញត្តេ សតិ ឯវម្បិ ទោសោ អាបជ្ជេយ្យាតិ ទស្សេតុំ **“យថា ច តណ្ហា មគ្គវជ្ឈា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តេហិ តាយ អនញ្ញត្តេ សតិ យថា តណ្ហា មគ្គវជ្ឈា ហោតិ, ឯវំ ជរាមរណម្បិ មគ្គវជ្ឈំ សិយា។ យថា ជរាមរណំ មគ្គវជ្ឈំ ន ហោតិ, ឯវំ តណ្ហាបិ មគ្គវជ្ឈា ន សិយា, តថា ច ន ហោតិ បហាតព្ពាបហាតព្ពភាវតោ, តស្មាបិ ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

“យទិ ចាតិអាទិនា វុត្តាយ យុត្តិយា ឧបបត្តិយា ឯវ ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ អញ្ញត្តំ គវេសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា អញ្ញេហិបិ ការណេហិ គវេសិតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **“ឥមាយ យុត្តិយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមាយ យុត្តិយា**តិ យា យុត្តិ “យទិ ចា”តិអាទិនា វុត្តាយ ឥមាយ យុត្តិយា ឧបបត្តិយា។ **អញ្ញមញ្ញេហិ ការណេហិ** អញ្ញេហិ អញ្ញេហិ ការណភូតេហិ ឧបបត្តីហិ ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ អញ្ញត្តំ គវេសិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ “អញ្ញមញ្ញេហិ ការណេហិ គវេសិតព្ព”ន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ យុត្តិយា, អត្ថតោ ច អញ្ញត្តំ សន្ទិស្សតីតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា **“យទិ ច សន្ទិស្សតី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យុត្តិសមារុឡ្ហំ អត្ថតោ ច មរណេហិ តណ្ហាយ ច អញ្ញត្តំ យទិ ច សន្ទិស្សតិ, ព្យញ្ជនតោបិ អញ្ញត្តំ គវេសិតព្ពមេវាតិ អត្ថោ។

“កថំ ព្យញ្ជនតោ អញ្ញត្តំ គវេសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“សល្លោតិ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “សល្លោ”តិ វា “ធូបាយន”ន្តិ វា ទ្វីហិ ព្យញ្ជនេហិ វុច្ចមានានំ **ឥមេសំ** ឥច្ឆាតណ្ហាសង្ខាតានំ **ធម្មានំ** អត្ថតោ **ឯកត្តំ** សមានត្តំ យុជ្ជតិ, ន អញ្ញត្តំ។ “សល្លោ”តិ វា “ធូបាយន”ន្តិ វា ទ្វីហិ ព្យញ្ជនេហិ អវុច្ចមានានំ ជរាមរណានំ តណ្ហាយ ឯកត្តំ ន យុជ្ជតិ។ តមេវត្ថំ វិវរិតុំ **“ន ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥច្ឆាយ ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្តំ ន យុជ្ជតិ, ឯកត្តមេវ យុជ្ជតីតិ យោជនា។ ឥច្ឆាយ ច តណ្ហាយ ច ជីរណភិជ្ជនសម្ភវតោ ជរាមរណេហិ តណ្ហាយ ឯកត្តំ សិយា, “កស្មា អញ្ញត្តំ យុត្ត”ន្តិ វត្តព្ពតោ **“តណ្ហាយ អធិប្បាយេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តណ្ហាយ អធិប្បាយេ អបរិបូរមានេ នវសុ អាឃាតវត្ថូសុ កោធោ ច ឧប្បជ្ជតិ, ឧបនាហោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ ជរាមរណេសុ អបរិបូរមានេសុ នវសុ អាឃាតវត្ថូសុ កោធោ ច ន ឧប្បជ្ជតិ, ឧបនាហោ ច ន ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ឥមាយ យុត្តិយា ជរាយ ច មរណស្ស ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្តំ យុជ្ជតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

យទិ ឥច្ឆា តណ្ហាយ អត្ថតោ ឯកត្តំ យុត្តំ, ឯវំ សតិ កស្មា ភគវតា “មច្ចុនាព្ភាហតោ លោកោ”តិអាទិគាថាយំ “តណ្ហាសល្លេន ឱតិណ្ណោ, ឥច្ឆាធូបាយិតោ សទា”តិ ទ្វិធា វុត្តាតិ ចោទនំ បរិហរន្តោ **“យំ បនិទំ ភគវតា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ “ឥច្ឆា”តិបិ “តណ្ហា”តិបិ ទ្វីហិ នាមេហិ **យំ បនិទំ អភិលបិតំ** យំ បនិទំ អភិលបនំ កតំ, **ឥទំ** អភិលបនំ ភគវតា ពាហិរានំ ឥច្ឆិតព្ពគសិតព្ពានំ **វត្ថូនំ** រូបាទិអារម្មណានំ ភេទានំ វសេន “ឥច្ឆា”តិបិ “តណ្ហា”តិបិ ទ្វីហិ នាមេហិ **អភិលបិតំ** អភិលបនវសេន កតន្តិ ឯកត្តំ យុត្តមេវ, ន នានត្តន្តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“នាមវសេន ទ្វិធា វុត្តានំ ឥច្ឆាតណ្ហាទីនំ កេន ឯកត្តំ យុត្តន្តិ សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“សព្ពាហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នានានាមវសេន បភេទា **សព្ពា** ឥច្ឆាទិកា តណ្ហា អជ្ឈោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណា **ហិ** យស្មា យុត្តា, តស្មា នាមវសេន ភិន្នានម្បិ ឯកលក្ខណេន ឯកត្តំ យុត្តន្តិ សទ្ទហិតព្ពន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “កិមិវ យុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យថា សព្ពោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កដ្ឋគ្គិអាទិវសេន អនេកោ **សព្ពោ អគ្គិ** ឧណ្ហត្តលក្ខណេន ឯកលក្ខណោ យថា, ឯវំ អជ្ឈោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណាតិ យោជនា។ សព្ពស្ស អគ្គិនោ ឧបាទានវសេន អនេកានិ នាមានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ **“អបិចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ បាកដោ។ អារម្មណវសេន តណ្ហា អញ្ញេហិ អញ្ញេហិ នាមេហិ ភគវតា អភិលបិតា, ឧបាទានវសេន អគ្គិ អញ្ញេហិ អញ្ញេហិ នាមេហិ អភិលបិតោតិ យោជនា កាតព្ពា។

“វិស្សជ្ជនគាថាយំ អាគតនាមេហិ ឯវំ តណ្ហា អភិលបិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អនេកេហិ នាមេហិ អភិលបិតាតិ ទស្សេតុំ **“ឥច្ឆាឥតិបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥច្ឆិតព្ពានិ អត្ថានិ រូបាទីនិ អារម្មណានិ សត្តា ឥច្ឆន្តិ ឯតាយាតិ **ឥច្ឆា**។ តសន្តិ ឯតាយាតិ **តណ្ហា**។ សល្លតិ បវិសតិ វិសប្បីតំ សល្លំ វិយាតិ **សល្លា,** សន្តាបំ លាតិ អាទទាតីតិ វា **សល្លា,** សន្តាបំ លាតិ បវត្តេតីតិ វា **សល្លា**។ ធូបាយតិ សន្តាបេតិ បរិទហតីតិ **ធូបាយនា**។ សរតិ អាកឌ្ឍតិ អវហរតិ សីឃសោតា សរិតា វិយាតិ **សរិតា,** សរតិ សល្លតីតិ វា **សរិតា**។ វិសរតីតិ **វិសត្តិកា**។ បីតិវសេន សិនេហតីតិ **សិនេហោ**។ តាសុ តាសុ គតីសុ កិលមថំ ឧប្បាទេតីតិ **កិលមថោ**។ សត្តា រូបាទិអារម្មណានិ មញ្ញន្តិ ឯតាយាតិ **មញ្ញនា**។ ភវំ ពន្ធតីតិ **ពន្ធោ**។ អាសីយតេ បត្ថីយតេតិ **អាសា**។ អាសិយតិ បត្ថេតីតិ វា **អាសា**។ បិបាសីយតេតិ **បិបាសា,** អារម្មណរសំ បិបាសតីតិ វា **បិបាសា**។ អភិនន្ទីយតេតិ **អភិនន្ទនា,** អភិនន្ទតីតិ វា **អភិនន្ទនា**។ វិត្ថារតោ អដ្ឋកថាវសេន (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២០) វេទិតព្ពោ។

“តណ្ហាយ ឥច្ឆាទិប្បការវសេន អាលបិតភាវោ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“យថា ច វេវចនេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ វេវចនហារវិភង្គេ “អាសា ច បីហា…បេ.… វេវចន”ន្តិ (នេត្តិ. ៣៧) យា តណ្ហា **យថា** យេន បការេន វុត្តា, តថា តេន បការេន វុត្តាយ តណ្ហាយ ឥច្ឆាទិប្បការវសេន អាលបិតភាវោ សទ្ទហិតព្ពោ។ “វេវចនវិភង្គេ អាចរិយេន វុត្តោបិ ភគវតា អវុត្តេ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“យថាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យថា** យេន បការេន ភគវា “រូបេ តិស្សា”តិអាទិកំ យំ វចនមាហ, តថា តេន បការេន វុត្តេន តេន វចនេន សទ្ទហិតព្ពោ វាតិ។ **ឯវំ យុជ្ជតី**តិ ឯវំ វុត្តនយេន ឥច្ឆាតណ្ហានំ អត្ថតោ ឯកត្តា , ជរាយ ច មរណស្ស ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្តា ច “តយោ បញ្ហា”តិ យំ វចនំ វុត្តំ, តំ វចនំ យុជ្ជតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

២១. “កេនស្សុព្ភាហតោ លោកោតិអាទិគាថាយ តយោ បញ្ហា វុត្តា”តិ បញ្ហត្តយភាវេ យុត្តិ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា។ “តតោ អញ្ញេហិ បការេហិ យុត្តិ កថំ ញាតព្ពា”តិ វត្តព្ពភាវតោ អញ្ញេហិ បការេហិបិ យុត្តិគវេសនំ ទស្សេន្តោ **“សព្ពោ ទុក្ខូបចារោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សព្ពោ ទុក្ខូបចារោ កាមតណ្ហាសង្ខារមូលកោតិ យុជ្ជតិ, សព្ពោ និព្ពិទូបចារោ កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ ន យុជ្ជតិ។ វចនត្ថតោ បន ទុក្ខស្ស ឧបចារោ បវត្តីតិ **ទុក្ខូបចារោ**។ កាមតណ្ហាបច្ចយា បវត្តោ សង្ខារោ មូលំ ឯតស្សាតិ **កាមតណ្ហាសង្ខារមូលកោ**។ និព្ពិទាយ ឧបចារោ បវត្តីតិ **និព្ពិទូបចារោ**។ កាមតណ្ហាយ បរិក្ខារភូតោ វត្ថុកាមោ មូលំ ឯតស្សាតិ **កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោ**តិ។ តត្ថ អនភិរតិសង្ខាតា ឧក្កណ្ឋា និព្ពិទា កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលិកា យុជ្ជតិ, ញាណនិព្ពិទា កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលិកា ន យុជ្ជតិ, តស្មា សព្ពោ និព្ពិទូបចារោ កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ ន បន យុជ្ជតីតិ វុត្តំ។

“បញ្ហត្តយភាវេ ចេវ ទុក្ខូបចារនិព្ពិទូបចារេ ច យា យុត្តិ អាចរិយេន វិភត្តា, សាវ យុត្តិ សល្លក្ខេតព្ពា កឹ, ឧទាហុ ឥមាយ យុត្តិយា អញ្ញាបិ យុត្តិ គវេសិតព្ពា កិ”ន្តិ វត្តព្ពតោ នយំ ទស្សេតុំ **“ឥមាយា”**តិអាទិមាហ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – បញ្ហត្តយភាវេ ចេវ ទុក្ខូបចារនិព្ពិទូបចារេ ច យា យុត្តិ មយា វិភត្តា, ឥមាយ យុត្តិយា អនុសារេន អញ្ញមញ្ញេហិ ការណេហិ តេសុ តេសុ បាឡិប្បទេសេសុ យុត្តិបិ គវេសិតព្ពាតិ។

“ឥទំ នយទស្សនំ សំខិត្តំ, ន សក្កា វិត្ថារតោ គវេសិតុ”ន្តិ វត្តព្ពតោ តំ នយទស្សនំ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“យថា ហិ ភគវា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ អសុភស្ស ជិគុច្ឆនីយភាវតោ រាគុប្បាទោ ន យុត្តោ, តស្មា **រាគ**

ចរិតស្ស បុគ្គលស្ស អសុភទេសនា រាគវិនយាយ យុត្តា។ មេត្តាយ ទោសបដិបក្ខត្តា **ទោសចរិតស្ស បុគ្គលស្ស** មេត្តាទេសនា ទោសវិនយាយ យុត្តា។ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បញ្ញាវិសយត្តា **មោហចរិតស្ស បុគ្គលស្ស** បដិច្ចសមុប្បាទទេសនា មោហវិនយាយ យុត្តា។ “រាគចរិតស្សាបិ មេត្តាទិទេសនា យុជ្ជេយ្យ សព្ពសត្តសាធារណត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា **“យទិ ហិ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តិព្ពកិលេសស្ស រាគចរិតស្ស អធិប្បេតត្តា តាទិសស្ស បុគ្គលស្ស មេត្តំ ចេតោវិមុត្តិំ យទិ ទេសេយ្យ, ឯវំ សតិ មេត្តាវសេនបិ រាគុប្បជ្ជនតោ ទេសនា ន យុជ្ជតិ។ សុខំ បដិបទំ វា យទិ ទេសេយ្យ, ឯវំ សតិ រាគចរិតស្ស ទុក្ខាបដិបទាយុជ្ជនតោ ទេសនា ន យុជ្ជតិ។ វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ បហានំ វា យទិបិ ទេសេយ្យ, ឯវំ សតិ រាគចរិតស្ស អសុភានុបស្សនំ វជ្ជេត្វា វិបស្សនាបុព្ពង្គមស្ស បហានស្ស ទុក្ករតោ ទេសនា ន យុជ្ជតីតិ យោជនា។

“ភគវា រាគចរិតស្សា”តិអាទិនា និរវសេសវសេន យុត្តិ ន វិភត្តា, នយទស្សនមេវាតិ យោ នយោ ទស្សិតោ, តេន នយេន អញ្ញាបិ គវេសិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“ឯវំ យំ កិញ្ចិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ រាគស្ស យំ កិញ្ចិ អនុលោមប្បហានំ, ទោសស្ស យំ កិញ្ចិ អនុលោមប្បហានំ, មោហស្ស យំ កិញ្ចិ អនុលោមប្បហានំ ទេសិតំ, **តំ សព្ពំ** អនុលោមប្បហានំ យត្តកា បាឡិប្បទេសា ញាណស្ស ភូមិ, តត្តកេសុ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតព្ពន្តិ យោជនា។

“រាគាទិប្បហានវសេន យុត្តិ គវេសិតព្ពា”តិ វត្តព្ពភាវតោ អញ្ញេហិបិ មេត្តាទិព្រហ្មវិហារផលសមាបត្តិនវានុបុព្ពសមាបត្តិវសីភាវេហិ វិភជិត្វា យុត្តិគវេសនំ ទស្សេតុំ **“មេត្តាវិហារិស្សា”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **មេត្តាវិហារិស្ស** មេត្តាវិហារលាភិនោ **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស មេត្តាយ ព្យាបាទបដិបក្ខត្តា **ព្យាបាទោ** ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតីតិ ច, មេត្តាវិហារិស្ស សតោ ព្យាបាទោ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ **ករុណាវិហារិស្ស** ករុណាវិហារលាភិនោ **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស ករុណាយ វិហេសាយ បដិបក្ខត្តា **វិហេសា** ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, ករុណាវិហារិស្ស សតោ វិហេសា បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ **មុទិតាវិហារិស្ស** មុទិតាវិហារលាភិនោ **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស មុទិតាយ អរតិយា បដិបក្ខត្តា **អរតិ** ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, មុទិតាវិហារិស្ស សតោ អរតិ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ **ឧបេក្ខាវិហារិស្ស** ឧបេក្ខាវិហារលាភិនោ **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស ឧបេក្ខាយ រាគស្ស បដិបក្ខត្តា **រាគោ** ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, ឧបេក្ខាវិហារិស្ស សតោ រាគោ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។

អនិមិត្តវិហារិស្ស អនិច្ចានុបស្សនាមុខេន បដិលទ្ធផលសមាបត្តិវិហារលាភិនោ **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស និមិត្តានុសារិ **តេន តេនេវ** សង្ខារនិមិត្តានុសារេនេវ និច្ចាទីសុ បហីនេន និមិត្តេន **វិញ្ញាណំ** បវត្តតីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, អនិមិត្តានុបស្សនាយ និច្ចាទិវិបល្លាសបដិបក្ខត្តា អនិមិត្តវិហារិស្ស សតោ និមិត្តំ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ “អស្មី”តិ មញ្ញិតំ ខន្ធបញ្ចកំ អត្តវិគតំ “អយំ ខន្ធបញ្ចកោ អហំ អស្មី”តិ ន សមនុបស្សាមិ, អថ ច បន អសមនុបស្សនេ សតិបិ “មេ កី អស្មី”តិ “កថំ អស្មី”តិ វិចិកិច្ឆា កថំកថាសល្លំ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, វិចិកិច្ឆាយ បហានេកដ្ឋភាវតោ “អយំ ខន្ធបញ្ចកោ អហំ អស្មី”តិ អសមនុបស្សន្តស្ស វិចិកិច្ឆា កថំកថាសល្លំ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។

“ផលសមាបត្តិវសេនេវ យុត្តិ គវេសិតព្ពា កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា ឈានសមាបត្តិវសេនបិ យុត្តិ គវេសិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“យថា វា បន បឋមំ ឈាន”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ អថ វា “ផលសមាបត្តិវិហារិស្សេវ យុត្តិ គវេសិតព្ពា កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា ឈានសមាបត្តិវសេនបិ យុត្តិ គវេសិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“យថា វា បន បឋមំ ឈាន”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ យថា បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស ផលសមាបត្តិវិហារិស្ស យុត្តិ គវេសិតព្ពា, ឯវំ ឈានសមាបត្តិវិហារិស្សាបិ យុត្តិ គវេសិតព្ពា។ កថំ? **បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស** បឋមជ្ឈានសមង្គិនោ **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស នីវរណវិក្ខម្ភនតោ **កាមរាគព្យាបាទា វិសេសាយ** ទុតិយជ្ឈានាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, កាមរាគព្យាបាទា ឈានស្ស ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ **វិតក្កសហគតា សញ្ញាមនសិការា** ឧបចារជម្មេន សហ ទុតិយជ្ឈានធម្មា ឈានស្ស ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, វិតក្កសហគតា សញ្ញាមនសិការា **វិសេសាយ** ឧបរិឈានត្ថាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។

ទុតិយំ ឈានំ សមាបន្នស្ស **សតោ** សំវិជ្ជមានស្ស បុគ្គលស្ស **វិតក្កវិចារសហគតា** វា **សញ្ញាមនសិការា** ឧបចារជម្មេន សហ បឋមជ្ឈានធម្មា **វិសេសាយ** ឧបរិឈានត្ថាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, វិតក្កវិចារសហគតា សញ្ញាមនសិការា អវិតក្កឈានស្ស ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ **ឧបេក្ខាសហគតា** វា **សញ្ញាមនសិការា** ឧបចារជម្មេន សហ ចតុត្ថជ្ឈានធម្មា ឈានស្ស ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា ន យុជ្ជតិ, ឧបេក្ខា

សហគតា សញ្ញាមនសិការា **វិសេសាយ** ឧបរិឈានត្ថាយ សំវត្តន្តីតិ ទេសនា យុជ្ជតិ។ សេសេសុបិ អត្ថានុរូបំ យោជនា កាតព្ពា។ យថាវុត្តសមាបត្តីសុ វសីភាវេន បរិចិតំ **កល្លតាបរិចិតំ ចិត្តំ** នាម។

ឯត្តកមេវ យុត្តិគវេសនំ ន កាតព្ពំ, នវវិធសុត្តន្តេសុ យថាលទ្ធយុត្តិគវេសនម្បិ កាតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **“ឯវំ សព្ពេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “សព្ពេសំ ហារានំ យថាវុត្តភូមិគោចរានំ វិចយហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតព្ពភាវោ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេន** យោជេតព្ពភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ “សព្ពេស”ន្តិអាទិកំ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥតិ យុត្តិហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៤. បទដ្ឋានហារវិភង្គវិភាវនា

២២. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន យុត្តិហារវិភង្គភូតេន បញ្ហាវិស្សជ្ជនាទីនំ យុត្តាយុត្តភាវោ វិភត្តោ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ យុត្តិហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បទដ្ឋានហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ ហារេសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **បទដ្ឋានោ ហារោ** បទដ្ឋានហារវិភង្គោតិ បុច្ឆតិ។ “ធម្មំ ទេសេសិ ជិនោ”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “អយំ បទដ្ឋានោ ហារោ”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ បទដ្ឋានហារវិភង្គោតិ វិញ្ញេយ្យោ។ តេន វុត្តំ – “តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោតិអាទិ បទដ្ឋានហារវិភង្គោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២២)។ “អយំ ឥទានិ វុច្ចមានោ វិត្ថារភូតោ បទដ្ឋានោ ហារោ បិដកត្តយេ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ កឹ នាម ធម្មំ ទេសយតិ សំវណ្ណេតី”តិ បុច្ឆំ ឋបេត្វា “ឥទំ អាសន្នការណំ ឥមស្ស អាសន្នផលស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ និយមេត្វា វិភជិតុំ **“អយំ បទដ្ឋានោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – សព្ពេសុ វិញ្ញេយ្យធម្មេសុ យាថាវតោ អសម្បដិវេធោ លក្ខណំ ឯតិស្សា អវិជ្ជាយាតិ **សព្ពធម្មយាថាវអសម្បដិវេធលក្ខណា**, អវិជ្ជា, **តស្សា** អវិជ្ជាយ អសុភេ “សុភ”ន្តិអាទិ**វិបល្លាសា បទដ្ឋានំ** អាសន្នការណំ។ វិបល្លាសេ សតិ អវិជ្ជា វត្តតិ ឧបរូបរិ ជាយតិ ន ហាយតិ, តស្មា វិបល្លាសា អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ អាសន្នការណំ ភវន្តិ។ អវិជ្ជាយ វដ្ដមូលកត្តា តំ អាទឹ កត្វា បទដ្ឋានំ វិភត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តណ្ហាយបិ វដ្ដមូលកត្តា តទនន្តរំ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ វិភជិតុំ **“អជ្ឈោសានលក្ខណា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បិយរូបំ សាតរូប**ន្តិ បិយសភាវំ សាតសភាវំ ចក្ខាទិធម្មជាតំ។ បិយនីយសាតនីយេ ចក្ខាទិកេ សតិ តណ្ហា វត្តតិ ឧបរូបរិ ជាយតិ, តស្មា បិយរូបំ សាតរូបំ តណ្ហាយ **បទដ្ឋានំ** អាសន្នការណំ ភវតិ។

អទិន្នាទានេ សតិ លោភោ វត្តតិ, តស្មា **អទិន្នាទានំ លោភស្ស បទដ្ឋានំ** ភវតិ។ អទិន្នាទានញ្ហិ ឯកវារំ ឧប្បន្នម្បិ អនាទីនវទស្សនតោ លោភស្ស អាសន្នការណំ ភវត្វេវ។

កេសាទីសុ អសុភេសុ បវត្តាយបិ សុភសញ្ញាយ នីលាទិវណ្ណទីឃាទិសណ្ឋានហសនាទិព្យញ្ជនគ្គហណលក្ខណត្តា ចក្ខុន្ទ្រិយាទីនំ **អសំវរោ សុភសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ** ភវតិ។

ទុក្ខទុក្ខាទីសុ បវត្តាយបិ សុខសញ្ញាយ សាសវផស្សូបគមនលក្ខណត្តា រូបាទីសុ **អស្សាទោ សុខសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។

រូបក្ខន្ធាទីសុ អនិច្ចេសុ បវត្តាយបិ និច្ចសញ្ញាយ សង្ខតលក្ខណានំ ធម្មានំ អសមនុបស្សនលក្ខណត្តា រូបក្ខន្ធាទីសុ និច្ចគ្គហណំ **វិញ្ញាណំ និច្ចសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។

អនិច្ចទុក្ខានត្តសង្ខាតេសុ ខន្ធាទីសុ បវត្តាយបិ អត្តសញ្ញាយ អនិច្ចសញ្ញាទុក្ខសញ្ញានំ អសមនុបស្សនលក្ខណត្តា អហំមមាទិវសេន បវត្តោ **នាមកាយោ អត្តសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។

ឯវំ អវិជ្ជាទីនំ អកុសលបក្ខានំ ធម្មានំ បទដ្ឋានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តប្បដិបក្ខានំ វិជ្ជាទីនំ ធម្មានំ បទដ្ឋានំ ទស្សេតុំ **“សព្ពធម្មសម្បដិវេធលក្ខណា”**តិអាទិ វុត្តំ។ សព្ពេសុ ញេយ្យធម្មេសុ បវត្តាយ វិជ្ជាយ សព្ពធម្មសម្បដិវេធ

លក្ខណត្តា **សព្ពំ នេយ្យំ វិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ**។

សមថស្ស ចិត្តវិក្ខេបសង្ខាតឧទ្ធច្ចបដិសំហរណសង្ខាតវិក្ខម្ភនលក្ខណត្តា បដិភាគនិមិត្តភូតា **អសុភា សមថស្ស បទដ្ឋានំ**។ អសុភាយ ហិ តណ្ហាបដិបក្ខត្តា, តណ្ហាយ ច អភាវេ សមថោ តិដ្ឋតីតិ។

អទិន្នាទានា វេរមណិវសេន បវត្តស្ស អលោភស្ស ឥច្ឆាវចរបដិសំហរណលក្ខណត្តា **អទិន្នាទានា វេរមណី អលោភស្ស បទដ្ឋានំ**។

បាណាតិបាតា វេរមណិវសេន បវត្តស្ស អទោសស្ស អព្យាបជ្ជលក្ខណត្តា **បាណាតិបាតា វេរមណី អទោសស្ស បទដ្ឋានំ**។

សម្មាបដិបត្តិវសេន បវត្តស្ស អមោហស្ស វត្ថុអវិប្បដិបត្តិលក្ខណត្តា **សម្មាបដិបត្តិ អមោហស្ស បទដ្ឋានំ**។

និព្ពិទាវសេន បវត្តាយ អសុភសញ្ញាយ វិនីលកវិបុព្ពកគហណលក្ខណត្តា **និព្ពិទា អសុភសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។ និព្ពិទាញាណេន ហិ អនភិរតិ បវត្តតិ, អនភិរតិយា ច អសុភសញ្ញា ឋិតាតិ។

ទុក្ខវេទនាវសេន បវត្តាយ ទុក្ខសញ្ញាយ សាសវផស្សបរិជាននលក្ខណត្តា **វេទនា ទុក្ខសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។

ឧប្បាទវយវសេន បវត្តាយ អនិច្ចសញ្ញាយ សង្ខតលក្ខណានំ ធម្មានំ សមនុបស្សនលក្ខណត្តា **ឧប្បាទវយា អនិច្ចសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។ ឧប្បាទវយញ្ហិ សមនុបស្សិត្វា អនិច្ចសញ្ញា បវត្តា។

ធម្មមត្តសញ្ញាវសេន បវត្តាយ អនត្តសញ្ញាយ សព្ពធម្មអភិនិវេសលក្ខណត្តា **ធម្មសញ្ញា អនត្តសញ្ញាយ បទដ្ឋានំ**។

កាមរាគស្ស រូបាទិបញ្ចកាមគុណារម្មណត្តា **បញ្ច កាមគុណា កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ**។

រូបសង្ខាតេ កាយេ អារព្ភ បវត្តស្ស រូបរាគស្ស ចក្ខាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានំ អនុសារេន បវត្តនតោ **បញ្ចិន្ទ្រិយានិ រូបានិ រូបរាគស្ស បទដ្ឋានំ**។

ភវនិកន្តិវសេន បវត្តស្ស **ភវរាគស្ស ឆឡាយតនំ បទដ្ឋានំ។ និព្ពត្តភវានុបស្សិតា**តិ “ឯទិសំ អនិដ្ឋំ រូបំ មា និព្ពត្តតុ, ឯទិសំ ឥដ្ឋំ រូបំ និព្ពត្តតុ ឯទិសី ទុក្ខា វេទនា មា និព្ពត្តតុ, ឯទិសី សុខា វេទនា និព្ពត្តតូ”តិ ឯវមាទិនា បការេន បវត្តា រូបាភិនន្ទនា, **សា បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ បទដ្ឋានំ**។

កម្មស្សកតញ្ញាណស្ស បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណានុគតត្តា **បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណទស្សនំ កម្មស្សកតញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ**។

ឱកប្បនំ លក្ខណំ យស្សា សទ្ធាយាតិ **ឱកប្បនលក្ខណា** សទ្ធា។ អធិមុត្តិ បច្ចុបដ្ឋានំ យស្សា សទ្ធាយាតិ **អធិមុត្តិបច្ចុបដ្ឋានា** ច សទ្ធា។ អនាវិលំ លក្ខណំ យស្ស បសាទស្សាតិ **អនាវិលលក្ខណោ**តិ បសាទោ។ សម្បសីទនំ បច្ចុបដ្ឋានំ យស្ស បសាទស្សាតិ **សម្បសីទនបច្ចុបដ្ឋានោ** ច បសាទោ។ សោ បន បសាទោ សទ្ធាយ ឯវ អវត្ថាវិសេសោតិ វេទិតព្ពោ។ **អវេច្ចបសាទោ** អភិបត្តិយនលក្ខណាយ សទ្ធាយ បទដ្ឋានំ, **ឱកប្បនលក្ខណា** សទ្ធា អនាវិលលក្ខណស្ស បសាទស្ស បទដ្ឋានំ, ចតុព្ពិធំ **សម្មប្បធានំ** វីរិយំ អារម្ភលក្ខណស្ស វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ, កាយាទិ**សតិបដ្ឋានំ** អបិលាបនលក្ខណាយ សតិយា បទដ្ឋានំ, ឈានសហិតស្ស សមាធិស្ស ឯកគ្គលក្ខណត្តា វិតក្កាទិ**ឈានានិ** សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ, បញ្ញាយ កិច្ចបជាននអារម្មណបជាននលក្ខណត្តា **សច្ចានិ** បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។

“យេសំ អវិជ្ជាទីនំ បទដ្ឋានានិ អាចរិយេន វិភត្តានិ, តេ អវិជ្ជាទយោ កតមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តេ អវិជ្ជាទយោបិ ឥមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានាតិ ទស្សេតុំ **“អបរោ នយោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អវិជ្ជា** អស្សាទមនសិការលក្ខណស្ស **អយោនិសោមនសិការស្ស បទដ្ឋានំ**។ អវិជ្ជាយ ហិ អាទីនវច្ឆាទនតោ អយោនិសោមនសិការោ ជាតោតិ។ សច្ចសម្មោហនលក្ខណា **អវិជ្ជា** បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ជាភិ**សង្ខារានំ បទដ្ឋានំ**, បុនព្ភវវិរោហនលក្ខណា តេភូមកចេតនា **សង្ខារា** វិបាក**វិញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ, ឱបបច្ចយិក**សង្ខាតេន ឧបបត្តិភវភាវេន **និព្ពត្តិលក្ខណំ** បដិសន្ធិ**វិញ្ញាណំ នាមរូបស្ស បទដ្ឋានំ**, នាមកាយរូបកាយសង្ឃាតលក្ខណំ

នាមរូបំ ឆឡាយតនស្ស បទដ្ឋានំ សហជាតាទិបច្ចយភាវតោ, ចក្ខាទីនំ ឆន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ បវត្តានំ លក្ខណំ **ឆឡាយតនំ** ឆព្ពិធស្ស **ផស្សស្ស** យថាក្កមំ **បទដ្ឋានំ** និស្សយាទិបច្ចយភាវតោ, ចក្ខុបសាទរូបារម្មណំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទិសន្និបាតលក្ខណោ ឆព្ពិធោ **ផស្សោ**, តំ **វេទនាយ** តេន ឆព្ពិធេន ផស្សេន សហជាតាយ ឆព្ពិធាយ វេទនាយ យថាក្កមំ **បទដ្ឋានំ** សហជាតាទិបច្ចយភាវតោ, ឥដ្ឋានុភវនអនិដ្ឋានុភវនឥដ្ឋានិដ្ឋានុភវនលក្ខណា តិវិធា **វេទនា**, តំ **តណ្ហាយ** តាយ តិវិធាយ វេទនាយ វសេន បវត្តាយ តណ្ហាយ **បទដ្ឋានំ** ឧបនិស្សយាទិបច្ចយភាវតោ, សបរសន្តានេសុ អជ្ឈោសានលក្ខណា **តណ្ហា**, តំ **ឧបាទានស្ស** តាយ តណ្ហាយ វសេន បវត្តស្ស ចតុព្ពិធស្ស ឧបាទានស្ស **បទដ្ឋានំ** ឧបនិស្សយាទិបច្ចយភាវតោ។ “សោ វេទនាយា”តិ ច “សា តណ្ហាយា”តិ ច “សា ឧបាទានស្សា”តិ ច បាឋេន ភវិតព្ពំ, លិង្គវិបល្លាសនិទ្ទេសោ វា សិយា។

យំ ឧបាទានំ **ឱបបច្ចយិកំ** ឧបបត្តិក្ខន្ធនិព្ពត្តកំ, តំ **ឧបាទានំ** ទុវិធស្ស **ភវស្ស បទដ្ឋានំ**។ យោ កម្មភវោ នាមកាយរូបកាយសម្ភវនលក្ខណោ, សោ កម្ម**ភវោ ជាតិយា បទដ្ឋានំ**។ យា ឧបបត្តិភូតា ជាតិ ខន្ធបាតុភាវលក្ខណា, តំ សា **ជាតិ ជរាយ បទដ្ឋានំ**។ យា ជិណ្ណជរា ឧបធិក្ខន្ធបរិបាកលក្ខណា, តំ សា ជិណ្ណ**ជរា មរណស្ស បទដ្ឋានំ**។ យម្បិ យស្ស សម្មុតិមរណំ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទលក្ខណំ, តម្បិ តស្ស សម្មុតិ**មរណំ សោកស្ស បទដ្ឋានំ**។ បិយស្ស មរណំ ចិន្តេន្តស្ស យេភុយ្យេន សោកុប្បជ្ជនតោ យោ សោកោ ញាតិអាទិបិយេសុ ឧស្សុក្កការកោ, តំ សោ **សោកោ បរិទេវស្ស បទដ្ឋានំ**។ យោ បរិទេវោ លាលប្បការកោ, តំ សោ **បរិទេវោ** កាយិក**ទុក្ខស្ស បទដ្ឋានំ**។ យំ កាយិកំ ទុក្ខំ កាយសម្បីឡនលក្ខណំ, តំ កាយិកំ **ទុក្ខំ ទោមនស្សស្ស បទដ្ឋានំ**។ យំ ទោមនស្សំ ចិត្តសម្បីឡនលក្ខណំ, តំ **ទោមនស្សំ ឧបាយាសស្ស បទដ្ឋានំ**។ យោ ឧបាយាសោ **ឱទហនការកោ** អវទហនការកោ, តំ សោ **ឧបាយាសោ ភវស្ស** ឧបាយាសស្ស និស្សយសន្តានភវស្ស **បទដ្ឋានំ**។

ភវស្សាតិ វុត្តភវំ ទស្សេតុំ “**ឥមានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ភវង្គានិ** កិលេសោ ភវស្ស អង្គំ ការណំ កម្មវដ្ដវិបាកវដ្ដានិ ភវសង្ខាតានិ អង្គានិ អវយវានិ។ យទា បច្ចុប្បន្នាទិកាលេ សមគ្គានិ និព្ពត្តានិ ភវន្តិ, តទា សោ កិលេសវដ្ដកម្មវដ្ដវិបាកវដ្ដសង្ខាតោ ធម្មសមូហោ “ភវស្សា”តិ ឯត្ថ ភវោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **តំ** ភវសង្ខាតំ កិលេសវដ្ដកម្មវដ្ដវិបាកវដ្ដត្តយំ **សំសារស្ស បទដ្ឋានំ** បុរិមំ បុរិមំ ជាតិនិព្ពត្តកិលេសាទិវដ្ដេន សំសារស្ស អព្ពោច្ឆិន្នុប្បជ្ជនតោ, យោ អរិយមគ្គោ និយ្យានិកលក្ខណោ, តំ **សោ** អរិយមគ្គោ **និរោធស្ស** និព្ពានស្ស **បទដ្ឋានំ** សម្បាបកហេតុភាវតោ។

ពហុស្សុតោ សព្ពសិស្សាទីនំ បតិដ្ឋានត្តា តិត្ថំ វិយាតិ **តិត្ថំ**, ជានាតីតិ **ញូ**, តិត្ថំ ញូតិ **តិត្ថញ្ញូ**, តិត្ថញ្ញុនោ ភាវោ **តិត្ថញ្ញុតា**, សម្មាបយិរុបាសនា, សា **បីតញ្ញុតាយ បទដ្ឋានំ**។ ពហុស្សុតស្ស ហិ សម្មាបយិរុបាសនាយ ធម្មូបសញ្ហិតំ បាមោជ្ជំ ជាយតិ, បាមោជ្ជេន ច កម្មដ្ឋានព្រូហនា ជាយតីតិ សប្បាយធម្មស្សវនេន បីតឹ ជានាតីតិ **បីតញ្ញូ**, បីតញ្ញុនោ ភាវោ **បីតញ្ញុតា**, កម្មដ្ឋានស្ស ព្រូហនា, សា **បត្តញ្ញុតាយ បទដ្ឋានំ**។ កម្មដ្ឋានព្រូហនាយ ហិ ភាវនាបត្តជាននតា ជាយតីតិ **បត្តញ្ញុតា**។ ភាវនាបត្តជាននតា **អត្តញ្ញុតាយ បទដ្ឋានំ**។ ភាវនាបត្តជាននតាយ ហិ បញ្ចហិ បធានិយង្គេហិ សមន្នាគតស្ស អត្តនោ ជាននតា ជាយតីតិ **អត្តញ្ញុតា បុព្ពេកតបុញ្ញតាយ បទដ្ឋានំ**។

បធានិយង្គេសុ សមន្នាគតត្តជាននតាយ ហិ បុព្ពេ បុញ្ញករណំ ជាតំ, **បុព្ពេកតបុញ្ញតា បតិរូបទេសវាសស្ស បទដ្ឋានំ**។ បុព្ពេ ហិ កតេន បុញ្ញេន បតិរូបទេសវាសោ លទ្ធោ, **បតិរូបទេសវាសោ សប្បុរិសូបនិស្សយស្ស បទដ្ឋានំ**។ បតិរូបទេសវាសេន ហិ សប្បុរិសូបនិស្សយោ លទ្ធោ, **សប្បុរិសូបនិស្សយោ អត្តសម្មាបណិធានស្ស បទដ្ឋានំ**។ សប្បុរិសូបនិស្សយេន ហិ អត្តសម្មាបណិធានំ ជាតំ, **អត្តសម្មាបណិធានំ សីលានំ បទដ្ឋានំ**។ អត្តសម្មាបណិធានេន ហិ សីលានិ សម្បត្តិដ្ឋិតានិ, **សីលានិ អវិប្បដិសារស្ស បទដ្ឋានំ**។ អត្តនិ ហិ សម្បត្តិដ្ឋិតំ សីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស វិប្បដិសារោ នត្ថេវាតិ, អវិប្បដិសារេន បាមោជ្ជំ ជាយតិ, តស្មា **អវិប្បដិសារោ បាមោជ្ជស្ស បទដ្ឋានំ**។ បាមោជ្ជេន បីតិ ជាយតិ, តស្មា **បាមោជ្ជំ បីតិយា បទដ្ឋានំ**។ បីតិយា បស្សទ្ធិ ជាយតិ, តស្មា **បីតិ បស្សទ្ធិយា បទដ្ឋានំ**។ បស្សទ្ធិយា សុខំ ជាយតិ, តស្មា **បស្សទ្ធិ សុខស្ស បទដ្ឋានំ**។ សុខេន សមាធិ ជាយតិ, តស្មា **សុខំ សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ**។ សមាធិនា យថាភូតញាណទស្សនំ ជាយតិ, តស្មា **សមាធិ យថាភូតញាណស្ស បទដ្ឋានំ**។ យថាភូតញាណទស្សនេន និព្ពិទាញាណំ ជាយតិ, តស្មា **យថាភូតញាណទស្សនំ និព្ពិទាយ បទដ្ឋានំ**។ និព្ពិទាយ វិរាគោ ជាយតិ, តស្មា **និព្ពិទា វិរាគស្ស បទដ្ឋានំ**។ វិរាគេន វិមុត្តិ ជាយតិ, តស្មា **វិរាគោ វិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ**។ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញាណទស្សនំ ជាយតិ, តស្មា **វិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឯវំ** យថាវុត្តនយេន **យោ កោចិ** ធម្មោ ឧបនិស្សយោ ហោតិ, **យោ កោចិ** ធម្មោ បច្ចយោ ហោតិ, សព្ពោ **សោ** ធម្មោ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស បទដ្ឋានន្តិ ទដ្ឋព្ពោ។

“ឧបនិស្សយធម្មស្ស, បច្ចយធម្មស្ស វា បច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស បទដ្ឋានភាវោ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេនា**តិ យស្ស កស្សចិ ឧបនិស្សយធម្មស្ស, បច្ចយធម្មស្ស ច បច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស បទដ្ឋានភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ “ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ”តិអាទិកំ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន តេសំ ឧបនិស្សយធម្មបច្ចយធម្មានំ បទដ្ឋានភាវោ សទ្ទហិតព្ពោតិ។ “យថាវុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារោ បរិបុណ្ណោ កឹ, ឧទាហុ អញ្ញោ និទ្ធារេត្វា យោជេតព្ពោ អត្ថិ កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារោ”**តិ វុត្តំ។ ឥធ បាឡិយំ អវិភត្តម្បិ យថាលាភវសេន បទដ្ឋានោ ហារោ នីហរិត្វា យុត្តោ យុជ្ជិតព្ពោ, វិភជិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥតិ បទដ្ឋានហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៥. លក្ខណហារវិភង្គវិភាវនា

២៣. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បទដ្ឋានវិភង្គេន អវិជ្ជាទីនំ បទដ្ឋានានិ វិភត្តានិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បទដ្ឋានហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ លក្ខណហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថ**-សទ្ទស្ស អត្ថោ វុត្តោវ។ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **លក្ខណោ ហារោ** លក្ខណហារវិភង្គោតិ បុច្ឆតិ។ “វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “យេ ធម្មា”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ លក្ខណោ ហារោ លក្ខណហារវិភង្គោ នាមាតិ វិញ្ញេយ្យោតិ។ តេន វុត្តំ –“តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោតិអាទិ លក្ខណហារវិភង្គោ នាមា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣)។ អយំ ឥទានិ វុច្ចមានោ វិត្ថារភូតោ លក្ខណោ ហារោ បិដកត្តយេ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ កឹ នាម លក្ខិតព្ពំ ធម្មំ លក្ខយតីតិ បុច្ឆិត្វា បុច្ឆិតេ លក្ខណហារវិចយេ ធម្មេ សង្ខេបេន ទស្សេតុំ **“យេ ធម្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យេ ធម្មា**តិ យេ សម្ពហា ធម្មា។ **ឯកលក្ខណា**តិ សមានលក្ខណា។ **តេសំ ធម្មានន្តិ** សមានលក្ខណានំ តេសំ សម្ពហធម្មានំ, និទ្ធារណេ ចេតំ។ **ឯកស្មិំ ធម្មេ**តិ សមានលក្ខណេ ឯកស្មិំ ធម្មេ, បាឡិយំ ភគវតា វុត្តេ សតិ វុត្តធម្មតោ អវសិដ្ឋសមានលក្ខណា ធម្មា សមានលក្ខណេន វុត្តា ភវន្តីតិ អត្ថោ។

លក្ខណហារវិសយេ ធម្មេ វិត្ថារតោ ឥមស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ ឥមេ សមានលក្ខណា ធម្មាបិ វុត្តា ភវន្តីតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“យថា កឹ ភវេ”**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – **យថា** យេន បការេន វុត្តា ភវន្តិ, សោ បការោ កឹ ភវេតិ បុច្ឆតិ។ **យថា** យេន បការេន វុត្តា ភវន្តិ, សោ បការោ សមានលក្ខណាតិ ភាវោ ភវេតិ អត្ថោ។ កិន្តិ ភគវា អាហ? “ចក្ខុំ ភិក្ខវេ”តិអាទី ភគវា អាហ។ “ចក្ខុំ, ភិក្ខវេ, អនវដ្ឋិត”ន្តិអាទិម្ហិ វុត្តេ “សោតំ, ភិក្ខវេ, អនវដ្ឋិត”ន្តិអាទិវចនម្បិ វុត្តមេវ ភវតិ។

“អនវដ្ឋិតាទិលក្ខណេន សមានលក្ខណត្តា វា អជ្ឈត្តិកាយតនភាវេន សមានលក្ខណត្តា វាតិ អាយតនវសេនេវ ឯកលក្ខណំ វត្តព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា ខន្ធវសេនបិ ឯកលក្ខណំ ទស្សេតុំ **“យថា ចាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “អតីតេ, រាធ, រូបេ អនបេក្ខោ ហោតិ, អនាគតំ រូបំ មា អភិនន្ទិ , បច្ចុប្បន្នស្ស រូបស្ស និព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ ចាគាយ បដិនិស្សគ្គាយ បដិបជ្ជា”តិ វុត្តេ “អតីតាយ, រាធ, វេទនាយ អនបេក្ខោ ហោតិ, អនាគតំ វេទនំ មា អភិនន្ទិ, បច្ចុប្បន្នាយ វេទនាយ និព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ ចាគាយ បដិនិស្សគ្គាយ បដិបជ្ជា”តិអាទិ វុត្តំ ភវេ។

“អនបេក្ខនីយលក្ខណេន សមានលក្ខណត្តា វា ខន្ធលក្ខណេន សមានលក្ខណត្តា វាតិ ខន្ធាយតនវសេនេវ ឯកលក្ខណធម្មា វត្តព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា សតិបដ្ឋានវសេនាបិ វត្តព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“យថាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យថា** យេន ឯកលក្ខណត្តេន ច ភគវា អាហ, តថា ច តេន ឯកលក្ខណត្តេន ច អវុត្តាបិ ធម្មា វុត្តា ភវន្តីតិ អត្ថោ។ យេ វិបស្សកា បុគ្គលា បញ្ចសុ ខន្ធេសុ និច្ចំ សុសមារទ្ធា និច្ចំ កាយគតាសតី ភាវេន្តិ, **តេ** វិបស្សកា **អកិច្ចំ** សុភសុខាទិកំ, កសិវាណិជ្ជាទិកម្មំ វា ន សេវន្តិ, **កិច្ចេ** អសុភាសុខាទិកេ, កាយាទិកេ វា សាតច្ចការិនោ ហោន្តីតិ ភគវា អាហាតិ យោជនា។

ឥតិសទ្ទស្ស ចេត្ថ ឯកស្ស លោបោ។ **ឥតិ** ឯវំ “យេសញ្ចា”តិអាទិគាថាយ កេសាទិកេ កាយេ គតាយ បវត្តាយ សតិយា ភគវតា សរូបេន វុត្តាយ វិជ្ជមានាយ តទវសេសា វេទនាគតា សតិ ច ចិត្តគតា សតិ ច

ធម្មគតា សតិ ច សតិបដ្ឋានភាវេន ឯកលក្ខណត្តេន វុត្តា ភវន្តីតិ សង្ខេបតោ និច្ចំ សុសមារទ្ធា និច្ចំ វេទនាគតា សតិ ច...បេ.... និច្ចំ ចិត្តគតា សតិ ច...បេ.... និច្ចំ ធម្មគតា សតីតិ វត្តព្ពាតិ។

“សតិបដ្ឋានវសេនេវ ឯកលក្ខណា ធម្មា វត្តព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា **“តថា យំ កិញ្ចី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យំ កិញ្ចិ** រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋំ, **យំ កិញ្ចិ** សទ្ទាយតនំ សោតវិញ្ញាណេន សុតំ, **យំ កិញ្ចិ** គន្ធរសផោដ្ឋព្ពាយតនំ ឃានវិញ្ញាណាទិត្តយេន វិញ្ញាណេន មុតំ, **ឥតិ** ឯវំ ទិដ្ឋាទិត្តយេ ភគវតា សរូបេន វុត្តេ សតិ តទវសេសំ យំ កិញ្ចិ វិញ្ញាតំ ធម្មារម្មណបរិយាបន្នំ រូបំ ភគវតា អាលម្ពិតព្ពភាវេន ឯកលក្ខណត្តា វុត្តំ ភវតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **យំ កិញ្ចិ** រូបាយតនំ ទិដ្ឋំ ភគវតា វុត្តំ, តស្មិំ វុត្តេ សតិ តទវសេសំ សុតាទិកម្បិ វុត្តំ ហោតីតិ អាទិអត្ថោ វិសុំ វិសុំ យោជេតព្ពោ។ តេន វុត្តំ – **“ទិដ្ឋំ វា សុតំ វា មុតំ វា”**តិ។

“កាយគតាយ សតិយា វុត្តាយ តទវសេសា វេទនាគតាសតិអាទយោបិ វត្តព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មាបិ វុត្តា ភវន្តីតិ ទស្សេតុំ **“យថា ចាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យថា** យេន និយ្យានិក លក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តេន ច ភគវា អាហ, តថា តេន ឯកលក្ខណត្តេន ច ភគវា អាហ, តថា តេន ឯក លក្ខណត្តេន ច វុត្តា ភវន្តីតិ អត្ថោ។ **“តស្មា** អភិជ្ឈាទោមនស្សេន អភិភូតត្តា **ឥហ** មម សាសនេ, ភិក្ខុ, ត្វំ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា ហុត្វា លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ តទង្គប្បហានេន វា វិក្ខម្ភនប្បហានេន វា **វិនេយ្យ** វិនយិត្វា **កាយេ** កេសាទិរូបកាយេ **កាយានុបស្សី** កេសាទិរូបកាយានុបស្សី ហុត្វា វិហរាហី”តិ ភគវតា វុត្តេ សតិ “តស្មាតិហ, ត្វំ ភិក្ខុ, វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរាហិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ, តស្មាតិហ, ត្វំ ភិក្ខុ, ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរាហិ...បេ.... ទោមនស្សំ, តស្មាតិហ, ត្វំ ភិក្ខុ, ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរាហិ...បេ.... ទោមនស្ស”ន្តិ វុត្តំ ភវតីតិ សង្ខេបត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វិត្ថារត្ថោ បន **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣) ពហុធា វុត្តោតិ អម្ហេហិ ន វិត្ថារិតោ។

“ឯកស្មិំ សតិបដ្ឋានេ វុត្តេ កស្មា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា វុត្តា ភវេយ្យុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“អាតាបីតិ វីរិយិន្ទ្រិយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **“អាតាបី”**តិ ឥមិនា បទេន កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្តំ វីរិយិន្ទ្រិយំ វុត្តំ។ **“សម្បជានោ”**តិ បទេន កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្តំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ វុត្តំ។ “សតិមា”តិ បទេន កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្តំ សតិន្ទ្រិយំ វុត្តំ។ “វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស”ន្តិ បទេន កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បវត្តំ សមាធិន្ទ្រិយំ វុត្តំ, ន កាយេយេវ បវត្តំ។ **ឯវំ** បការេន កាយេ **កាយានុបស្សិនោ** យោគាវចរស្ស ចត្តារោ សតិប ដ្ឋានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តីតិ ចេ វទេយ្យ, ឯវំ សតិ ចតុន្នំ វីរិយបញ្ញាសតិសមាធីនំ ឥន្ទ្រិយានំ ចតុន្នំ សតិប ដ្ឋានានំ សាធកភាវេន ឯកលក្ខណត្តា សមានលក្ខណត្តា បារិបូរិំ គច្ឆន្តីតិ យោជនា។ តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** – “ចតុសតិបដ្ឋានសាធនេ ឥមេសំ ឥន្ទ្រិយានំ សភាវភេទាភាវតោ សមានលក្ខណត្តា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៣)។

២៤. “ឯវំ វុត្តេបិ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានាយេវ វត្តព្ពា ភវេយ្យុំ, កថំ សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មា វត្តព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា **“ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ យេន យោគាវចរេន ភាវិយមានេសុ តស្ស យោគាវចរស្ស ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ សេសេសុបិ យោជនា កាតព្ពា។ ចតុន្នំ សច្ចានំ ពុជ្ឈនំ **ពោធំ,** អរិយមគ្គញាណំ, ពោធំ គច្ឆន្តីតិ **ពោធង្គមា**។ ពោធស្ស អរិយមគ្គញាណស្ស បក្ខេ ភវាតិ **ពោធិបក្ខិយា**។

“កុសលាយេវ ធម្មា ឯកលក្ខណភាវេន នីហរិតា គឹ, ឧទាហុ អកុសលាបិ ធម្មា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឯវំ អកុសលាបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កុសលា ធម្មា ឯកលក្ខណត្តេន និទ្ទារិតា យថា, ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា ឯក លក្ខណត្តេន និទ្ទារិតព្ពាយេវាតិ អត្ថោ។ “កថំ និទ្ទារេតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បហានេកដ្ឋភាវេន និទ្ទារេតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ **“ឯកលក្ខណត្តា បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តី”**តិ អាហ។ តត្ថ **ឯកលក្ខណត្តា**តិ បហានេកដ្ឋភាវេន សមាន លក្ខណត្តា។ “កតមំ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសូ”**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **ចតូសុ...បេ.... បរិញ្ញំ គច្ឆន្តី**តិ កាយាគតាសតិបដ្ឋានេ យោគាវចរេន ភាវិយមានេ សតិ តេន យោគាវចរេន អសុភេ កេសាទិកេ រូបកាយេ “សុភ”ន្តិ វិបល្លាសោ បហីយតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស កពឡី ការាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, “អាហារសមុទយា រូបសមុទយោ”តិ (សំ. និ. ៣.៥៦) វុត្តត្តា រូបកាយេ ឆន្ទរាគំ បជហន្តស្ស តស្ស សមុទយេ កពឡីការាហារេបិ ឆន្ទរាគោ បហីយតីតិ អត្ថោ។ វេទនាគតាសតិបដ្ឋានេ ភាវិយ មានេ សតិ ទុក្ខេ “សុខ”ន្តិ វិបល្លាសោ បហីយតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស ផស្សាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, “ផស្សបច្ចយា វេទនា”តិ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.១, ៣៩; មហាវ. ១; ឧទា. ១; វិភ. ២២៥) វុត្តត្តា វេទនាយ ឆន្ទរាគំ បជហន្តស្ស តស្ស បច្ចយេ ផស្សាហារេ ឆន្ទរាគោ បហីយតិ។ ចិត្តគតាសតិបដ្ឋានេ ភាវិយមានេ អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសោ បហីយតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស វិញ្ញាណាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ។ ធម្មគតាសតិបដ្ឋានេ ភាវិយ

មានេ អនត្តនិ “អត្តា”តិ វិបល្លាសោ បហីយតិ, អស្ស យោគាវចរស្ស មនោសញ្ចេតនាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតីតិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា ឯកេកស្មឹ បហាតព្ពេ វុត្តេ តទវសេសា បហាតព្ពា វុត្តា ភវន្តិ បហាតព្ពភាវេន ឯកលក្ខណត្តាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“អាហារា ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តី”តិ វចនេ អាហារេសុ បវត្តា កាមរាគទោសមោហា ព្យន្តីកតា ហោន្តីតិ អត្ថោ គហិតោ។ កពឡីការាហារញ្ហិ អារព្ភ បវត្តេ កាមរាគេ វិជ្ជមានេ កពឡីការាហារស្ស វិជាននា នត្ថេវ, តស្មឹ កាមរាគេ បន បហីនេ បរិជាននា ភវតីតិ។ សេសាហារជាននម្បិ ឯសេវ នយោ។ យស្ស យោគាវចរស្ស សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, វិបល្លាសា បហីនា, អាហារបរិជាននា ឧប្បន្នា, សោ យោគាវចរោ ឧបាទានេហិ អនុបាទានោ ភវតិ។ សុភសញ្ញិតេ ហិ កាយេ កាមុបាទានំ វិសេសេន ភវតីតិ សុភសញ្ញិតោ កាយោ កាមុបាទានស្ស វត្ថុ, កាយគតាយ សតិយា អនុស្សរិតព្ពោ អសុភសញ្ញិតោ កេសាទិ កាមុបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោត្វេវ។ សុខវេទនាយ អស្សាទវសេន ទិដ្ឋុបាទានំ ភវតីតិ សុខសញ្ញិតា វេទនា ទិដ្ឋុបាទានស្ស វត្ថុ, វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា វេទនា ទិដ្ឋុបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោត្វេវ។ “ចិត្តំ និច្ច”ន្តិ ទិដ្ឋិគហណវសេន តស្ស តស្ស អត្តនោ សីលវតវសេន បរិសុទ្ធីតិ បរាមសនំ ហោតីតិ ចិត្តំ សីលព្ពតុបាទានស្ស វត្ថុ, ចិត្តគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ សីលព្ពតុបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោត្វេវ។ ធម្មេ នាមរូបបរិច្ឆេទេន យថាភូតំ អបស្សន្តស្ស ធម្មេសុ អត្តាភិនិវេសោ ហោតីតិ ធម្មា អត្តវាទុបាទានស្ស វត្ថុ, ធម្មគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា ធម្មា អត្តវាទុបាទានស្ស វត្ថុ ន ហោន្តិ ឯវ។ តស្មា ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមានេសុ ឧបាទានេហិ អនុបាទានោ ភវតីតិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។

“យេន យោគាវចរេន សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, សោ យោគាវចរោ ឧបាទានេហិយេវ អនុបាទានោ ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា យោគាទីហិបិ វិសំយុត្តោ ភវតីតិ ទស្សេតុំ **“យោគេហិ ច វិសំយុត្តោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យោគេហិ ចា**តិ កាមយោគភវយោគទិដ្ឋិយោគអវិជ្ជាយោគេហិ ច។ **វិសំយុត្តោ**តិ តទង្គប្បហានវិក្ខម្ភនប្បហានសមុច្ឆេទប្បហានវសេន វិគតោ, វិមុត្តោ ច ភវតីតិ អត្ថោ។ សុភសញ្ញិតោ ហិ រូបកាយោ កាមរាគស្ស វត្ថុ ហោតិ, កាយគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពោ កាយោ កាមរាគស្ស វត្ថុ ន ហោត្វេវ។ “សុខោ”តិ វា “សុខហេតូ”តិ វា គហណីយោ ភវោ ភវរាគស្ស វត្ថុ ហោតិ, វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពោ ភវោ ភវរាគស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ “អត្តា”តិ អភិនិវិសិតព្ពំ ចិត្តំ ទិដ្ឋិយោគស្ស វត្ថុ ហោតិ, ចិត្តគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ ទិដ្ឋិយោគស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ វិនិព្ភោគស្ស ទុក្ករត្តា, ធម្មានំ ធម្មមត្តតាយ ច ទុប្បដិវិជ្ឈត្តា អវិនិព្ភុជិតព្ពា, ធម្មមត្តតាយ អប្បដិវិជ្ឈិតព្ពា ធម្មា អវិជ្ជាយោគស្ស វត្ថុ ហោន្តិ, ធម្មគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា ធម្មា អវិជ្ជាយោគស្ស វត្ថុ ន ហោន្តិ។ តស្មា ចតុសតិបដ្ឋានានុបស្សកោ **“យោគេហិ ច វិសំយុត្តោ”**តិ វុត្តោ។ អយំ នយោ **អាសវេហិ ច អនាសវោ ភវតិ, ឱឃេហិ ច និត្ថិណ្ណោ ភវតី**តិ ឯត្ថាបិ យោជេតព្ពោ។

គន្ថេហិ ច វិប្បយុត្តោ ភវតីតិ ឯត្ថ បន សុភសញ្ញិតោ រូបកាយោ អភិជ្ឈាកាយគន្ថស្ស វត្ថុ, កាយគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពោ រូបកាយោ អភិជ្ឈាកាយគន្ថស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខភូតា វេទនា ព្យាបាទកាយគន្ថស្ស វត្ថុ ហោន្តិ, តេន វុត្តំ – “ទុក្ខាយ វេទនាយ បដិឃានុសយោ អនុសេតី”តិ (ម. និ. ១.៤៦៥)។ វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា វេទនា ព្យាបាទកាយគន្ថស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ “ចិត្តំ និច្ច”ន្តិ អភិនិវេសវសេន សស្សតស្ស “អត្តនោ សីលេន សុទ្ធិ, វតេន សុទ្ធី”តិ បរាមសនំ ហោតិ, តស្មា “និច្ច”ន្តិ គហិតំ ចិត្តំ សីលព្ពតបរាមាសកាយគន្ថស្ស វត្ថុ, ចិត្តគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ សីលព្ពតបរាមាសស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ ធម្មានំ សប្បច្ចយនាមរូបសភាវស្ស អទស្សនតោ ភវទិដ្ឋិវិភវទិដ្ឋិ ហោតិ, តស្មា “ឥទំ សច្ច”ន្តិ អភិនិវិសិតព្ពា ធម្មា ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថស្ស វត្ថុ, ធម្មគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា ធម្មា ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថស្ស វត្ថុ ន ហោន្តិ, តស្មា ចតុសតិបដ្ឋានានុបស្សកោ “គន្ថេហិ ច វិប្បយុត្តោ”តិ វុត្តោ។

សុភសញ្ញិតោ ច កាយោ រាគសល្លស្ស វត្ថុ, កាយគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពោ កាយោ រាគសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ សុខសញ្ញិតាយ វេទនាយ ទោសោ ហោតិ, តស្មា វេទនា ទោសសល្លស្ស វត្ថុ, វេទនាគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា វេទនា ទោសសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ “ចិត្តំ អត្តា”តិ គហេត្វា “អត្តា សេយ្យោ”តិអាទិវសេន បវត្តស្ស មានសល្លស្ស ចិត្តំ វត្ថុ, ចិត្តគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ មានសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោតិ។ ធម្មានំ សប្បច្ចយនាមរូបសភាវស្ស អជាននតោ ធម្មា មោហសល្លស្ស វត្ថុ, ធម្មគតាយ បន សតិយា អនុបស្សិតព្ពា ធម្មា មោហសល្លស្ស វត្ថុ ន ហោន្តិ, តស្មា ចតុសតិបដ្ឋានានុបស្សកោ **“សល្លេហិ ច វិសល្លោ ភវតី”**តិ វុត្តោ។

“អាហារា ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តី”តិ អាចរិយេន វុត្តំ, “កឹ បន អាហារាវ អស្ស យោគាវចរស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញេបី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ច អស្ស យោគាវចរស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តីតិ ទស្សេតុំ **“វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តី”**តិ វុត្តំ។ យេន យោគាវចរេន ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, តស្ស យោគាវចរស្ស កាយវេទនាចិត្តធម្មាវ បរិញ្ញំ គច្ឆេយ្យុំ, ន វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោតិ ចេ វទេយ្យ កាយានុបស្សនាទីហិ ច កាយវេទនាចិត្តធម្មេសុ បរិញ្ញាតេសុ សញ្ញាយបិ បរិញ្ញាតព្ពភាវតោ។ សា ហិ វេទនាចិត្តសង្ខាតេន ធម្មេសុ បរិញ្ញាតេសុ អវិនាភាវតោ បរិញ្ញាតាវាតិ។

យេន ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា, សោ យោគាវចរោ ឧបាទានេហិ អនុបាទានោ ច, យោគេហិ វិសំយុត្តោ ច, ខន្ធេហិ វិប្បយុត្តោ ច, អាសវេហិ អនាសវោ ច, ឱឃេហិ និត្ថិណ្ណោ ច, សល្លេហិ វិសល្លោ ច ភវតីតិ វុត្តោ, “កឹ បន តថាវិធោវ ហោតិ, ឧទាហុ អញ្ញថាបី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អគតិម្បិ ន គច្ឆតីតិ ទស្សេន្តោ **“អគតិគមនេហិ ច ន អគតឹ គច្ឆតី”**តិ អាហ។ សុភាទិសញ្ញិតេ រូបកាយេ អបេក្ខមានោ បុគ្គលោ ឆន្ទាគតឹ គច្ឆតីតិ សុភាទិសញ្ញិតោ រូបកាយោ វិសេសតោ ឆន្ទាគតិយា វត្ថុ ហោតិ, កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតព្ពោ អស្សាសបស្សាសាទិកោ កាយោ ឆន្ទាគតិយា វត្ថុ ន ហោតិ, តស្មា កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានភាវនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ឆន្ទាគតឹ ន គច្ឆតិ។ សុខវេទនស្សាទវសេន វេទយមានោ តទភាវេន ព្យាបាទំ អាគច្ឆតីតិ សុខវេទនា ទោសាគតិយា វត្ថុ ហោតិ, វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតព្ពា វេទនា ទោសាគតិយា វត្ថុ ន ហោតិ , តស្មា វេទនាសតិបដ្ឋានភាវនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ទោសាគតឹ ន គច្ឆតិ។ សន្តតិឃនវសេន “និច្ចំ, ធុវ”ន្តិ គហិតំ ចិត្តំ មោហស្ស វត្ថុ ហោតិ, ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតព្ពំ ចិត្តំ មោហស្ស វត្ថុ ន ហោតិ, តស្មា ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានភាវនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ទោសាគតឹ ន គច្ឆតិ។ វិភជិត្វា ធម្មសភាវំ អជានន្តស្ស ភយំ ជាយតីតិ វិភជិត្វា អជានិយសភាវា ធម្មា ភយស្ស វត្ថុ ហោន្តិ, ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានេន បន អនុបស្សិតព្ពា វិភជិត្វា ជានិតព្ពា ធម្មា រាគស្ស វត្ថុ ន ហោន្តិ, តស្មា ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានភាវនំ ភាវេន្តោ បុគ្គលោ ភយាគតឹ ន គច្ឆតិ។ ឯវំ បហាតព្ពភាវេន ឯកលក្ខណេ អកុសលេបិ ធម្មេ នីហរិត្វា ឥទានិ និគមេតុំ **“ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា ឯកលក្ខណត្តា បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តី”**តិ បុន វុត្តំ។

ភាវេតព្ពេសុ ធម្មេសុ ឯកទេសេសុ វុត្តេ តទវសេសាបិ ភាវេតព្ពា ធម្មា ឯកលក្ខណត្តា នីហរិត្វា វត្តព្ពា, បហាតព្ពេសុបិ ធម្មេសុ ឯកទេសេ វុត្តេ តទវសេសាបិ ធម្មា បហាតព្ពា ឯកលក្ខណត្តា នីហរិត្វា វត្តព្ពាតិ អាចរិយេន វុត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “អញ្ញថាបិ យទិ វត្តព្ពា សិយុំ, តេបិ វទថា”តិ វត្តព្ពភាវតោ អញ្ញេនបិ បរិយាយេន លក្ខណហារស្ស ឧទាហរណានិ ទស្សេតុំ **“យត្ថ វា បនា”**តិអាទិ វុត្តំ ។ តត្ថ **យត្ថ** យស្មិំ រូបេកទេសទេសនាយំ **រូបិន្ទ្រិយំ** រុប្បនលក្ខណំ ចក្ខុន្ទ្រិយាទិជីវិតិន្ទ្រិយបរិយោសានំ អដ្ឋវិធំ ឥន្ទ្រិយំ រូបេកទេសំ ភគវតា ទេសិតំ។ **តត្ថេវ** តស្មិំ រូបេកទេសទេសនាយំ **រូបធាតុ** រុប្បនលក្ខណា ចក្ខុធាតាទិផោដ្ឋព្ពធាតុបរិយោសានា ទសវិធា រូបធាតុ រុប្បនលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា ទេសិតា។ សព្ពោ **រូបក្ខន្ធោ** ច ទេសិតោ។ **រូបាយតនំ** រុប្បនលក្ខណំ ចក្ខាយតនាទិផោដ្ឋព្ពាយតនបរិយោសានំ ទសវិធំ អាយតនំ រុប្បនលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា ភគវតា ទេសិតំ។

យត្ថ វា បន យស្មិំ វេទនេកទេសទេសនាយំ សុខា វេទនា ភគវតា ទេសិតា, **តត្ថ** តស្មិំ វេទនេកទេសទេសនាយំ **សុខិន្ទ្រិយញ្ច** ទេសិតំ, **សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច** ទេសិតំ, **ទុក្ខសមុទយោ អរិយសច្ចញ្ច** ទេសិតំ សុខវេទនាភាវេន ឯកលក្ខណត្តា។ **យត្ថ វា បន** យស្មិំ វេទនេកទេសទេសនាយំ ទុក្ខា វេទនា ភគវតា ទេសិតា, **តត្ថ** តស្មិំ វេទនេកទេសទេសនាយំ **ទុក្ខិន្ទ្រិយញ្ច** ទេសិតំ **ទោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច** ទេសិតំ, **ទុក្ខំ អរិយសច្ចញ្ច** ទេសិតំ ទុក្ខវេទនាភាវេន ឯកលក្ខណត្តា។ **យត្ថ វា បន** យស្មិំ វេទនេកទេសទេសនាយំ អទុក្ខមសុខា វេទនា ភគវតា ទេសិតា, **តត្ថ** តស្មិំ វេទនេកទេសទេសនាយំ **ឧបេក្ខិន្ទ្រិយញ្ច** ទេសិតំ, **សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ច** ទេសិតោតិ យោជនា កាតព្ពា។

យស្មិំ ទេសនាយំ អទុក្ខមសុខា វេទនា ទេសិតា, តស្មិំ ទេសនាយំ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ ទេសិតំ ហោតុ សមានលក្ខណត្តា, “កេន បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ ភវេយ្យា”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“កេន ការណេនា”**តិ បុច្ឆិត្វា ការណំ ទស្សេតុំ **“អទុក្ខមសុខាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ **ហិ** យស្មា អវិជ្ជា អនុសេតិ, តស្មា អវិជ្ជា ទេសិតា ហោតិ។ អវិជ្ជាយ ច ទេសិតាយ អវិជ្ជាមូលកោ សព្ពោបិ បដិច្ចសមុប្បាទោ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា...បេ.... ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ ទេសិតោវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ ទដ្ឋព្ពោ។

“អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា...បេ.... សមុទយោ ហោតី”តិ អនុលោមវសេន បវត្តោ យោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, “យទិ តថា បវត្តោ សោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ, ឯវំ សតិ សព្ពោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ”តិ ន វត្តព្ពោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា **“សោ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ ច

អនុលោមវសេន បវត្តោ, **សោ ច សរាគសទោសសមោហសំកិលេសបក្ខេន ហាតព្ពោ**។ យោ ច បដិលោមវសេន “អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា សង្ខារនិរោធោ”តិអាទិកោ បវត្តោ, **សោ ច វីតរាគវីតទោសវីតមោហអរិយធម្មេហិ ហាតព្ពោ**។ យោ ច អនុលោមបដិលោមវសេន បវត្តោ, សោ ច តទុភយេហិ ហាតព្ពោ។ តស្មា “សព្ពោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ”តិ វត្តព្ពោវាតិ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។

“យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា, តេសំ ធម្មានំ ឯកស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ធម្មា វុត្តា ភវន្តីតិអាទិនា (នេត្តិ. ២៣) អាចរិយេន យា លក្ខណហារយោជនា វុត្តា, សាវ កាតព្ពា, ន អញ្ញថា កាតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ អញ្ញថាបិ លក្ខណហារយោជនា កាតព្ពាយេវាតិ ទស្សេតុំ “**ឯវំ យេ ធម្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យេ** បថវីអាទយោ រូប**ធម្មា**, **យេ** ផស្សាទយោ អរូប**ធម្មា** សន្ធារណាទិ**កិច្ចតោ** សង្ឃដ្ដនាទិ**កិច្ចតោ** ឯកលក្ខណា, **តេសំ** រូបារូប**ធម្មានំ** ឯកស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា រូបារូប**ធម្មា** វុត្តា ភវន្តិ។ **យេ** បថវីអាទយោ រូប**ធម្មា**, **យេ** ផស្សាទយោ អរូប**ធម្មា** កក្ខឡាទិ**លក្ខណតោ** ផុសនាទិ**លក្ខណតោ** ឯកលក្ខណា, **តេសំ** រូបារូប**ធម្មានំ** ឯកស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា រូបារូប**ធម្មា** វុត្តា ភវន្តិ។ **យេ** ធម្មា រុប្បន**សាមញ្ញតោ** នមន**សាមញ្ញតោ** អនិច្ចាទិ**សាមញ្ញតោ** វា ខន្ធាយតនាទិ**សាមញ្ញតោ** វា ឯកលក្ខណា, **តេសំ** សង្ខត**ធម្មានំ** ឯកស្មិំ សង្ខតធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ធម្មា វុត្តា ភវន្តិ។ **យេ** សង្ខត**ធម្មា** ភង្គុប្បាទតោ សង្ខតោ **ចុតូបបាតតោ** សមាននិរោធុប្បាទសង្ខតតោ វា **ចុតូបបាតតោ** ឯកលក្ខណា, **តេសំ** សង្ខត**ធម្មានំ** ឯកស្មិំ សង្ខតធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា សង្ខតធម្មា វុត្តា ភវន្តីតិ អត្ថយោជនា កាតព្ពា។

កិច្ចតោ ច លក្ខណតោ ចាតិអាទីសុ **ច**-សទ្ទេន សហចរណសមានហេតុតាទយោ សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា ។ សហចរណាទីសុ ច យំ វត្តព្ពំ, តំ “នានត្តកាយនានត្តសញ្ញិនោ (ទី. និ. ៣.៣៤១, ៣៥៧, ៣៥៩; អ. និ. ៩.២៤), នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា”តិអាទីសុ សហចារិតាយ សញ្ញាសហគតា ធម្មា និទ្ទារិតាតិអាទិនា វុត្តមេវ។

“ឯកស្មិំ ធម្មេ សរូបតោ វុត្តេ ឯកលក្ខណាទិតោ អវសិដ្ឋធម្មានម្បិ វុត្តភាវោ កេន អម្ហេហិ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ “**តេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេន** អវសិដ្ឋធម្មានម្បិ វុត្តភាវេន “វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ”តិអាទិកំ យំ វចនំ អាយស្មា មហាកច្ចានោ អាហ, តេន វចនេន តុម្ហេហិ អវសិដ្ឋានម្បិ វុត្តភាវោ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“ឯត្តាវតា ច លក្ខណហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា “**និយុត្តោ លក្ខណោ ហារោ**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្សំ បាឡិយំ ឯកស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋធម្មាបិ យេន លក្ខណហារេន និទ្ធារិតា, តស្សំ បាឡិយំ សោ លក្ខណោ ហារោ **និយុត្តោ** និទ្ធារេត្វា យោជិតោតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោតិ។

ឥតិ លក្ខណហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៦. ចតុព្យូហហារវិភង្គវិភាវនា

២៥. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន លក្ខណហារវិភង្គេន សុត្តត្ថេហិ សមានត្ថា វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ លក្ខណហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ចតុព្យូហហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ ចតុព្យូហោ ហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ។ **កតមោ**តិ កតមោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ចតុព្យូហោ ហារោ ចតុព្យូហហារវិភង្គោ នាមាតិ វិញ្ញេយ្យោ។ តេន វុត្តំ – “តត្ថ កតមោ ចតុព្យូហោ ហារោតិ ចតុព្យូហហារវិភង្គោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៥)។ “ឥមិនា ចតុព្យូហហារេន កតមស្ស នេរុត្តាទយោ គវេសិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ព្យញ្ជនេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ព្យញ្ជនេនា**តិ ចតុព្យូហហារស្ស សុត្តស្ស វិសេសតោ ព្យញ្ជនវិចយភាវតោ “ព្យញ្ជនា”តិ វោហារិតេន ឥមិនា ចតុព្យូហហារេន សុត្តស្ស នេរុត្តញ្ច, សុត្តស្ស អធិប្បាយោ ច, សុត្តស្ស និទានញ្ច, សុត្តស្ស បុព្ពាបរសន្ធិ ច សំវណ្ណេន្តេហិ គវេសិតព្ពោតិ អត្ថោ។

“ចតុព្យូហហារេន គវេសិតព្ពេសុ នេរុត្តាទីសុ កតមំ សុត្តស្ស គវេសិតព្ពំ នេរុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមំ នេរុត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – **តត្ថ** តេសុ ឥមិនា ចតុព្យូហហារេន គវេសិតព្ពេសុ នេរុត្តាទីសុ កតមំ សុត្តស្ស **នេរុត្តំ** និព្ពចនំ នាមាតិ ចេ បុច្ឆេយ្យ? សុត្តស្ស យា **និរុត្តិ** និទ្ធារេត្វា វុត្តា សភាវបញ្ញត្តិ គវេសិតព្ពា, ឥទំ សភាវនិរុត្តិភូតំ និព្ពចនំ នេរុត្តំ នាមាតិ។ “យា និរុត្តិ នេរុត្តំ នាមាតិ វុត្តា, កា បន សា និរុត្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា

“**បទសំហិតា**”តិ វុត្តំ។ បទេសុ សំហិតា យុត្តា **បទសំហិតា**។ យថា យថា សុត្តន្តោ វត្តព្ពោ, តថា តថា យា សភាវនិរុត្តិ បវត្តា, សា បវត្តា សភាវនិរុត្តិយេវ និរុត្តិ នាមាតិ យោជនា។ “កា បន សា សភាវនិរុត្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច “**យំ ធម្មានំ នាមសោ ញាណ**”ន្តិ វុត្តំ។ **យំ** យាយ ការណភូតាយ នាមបញ្ញត្តិយា **ធម្មានំ** នេយ្យានំ **នាមសោ** បឋវីនាមាទិនា វា ផស្សនាមាទិនា វា ខន្ធនាមាទិនា វា វិវិធេន នាមេន អត្ថធម្មាទីសុ កុសលស្ស បុគ្គលស្ស ញាណំ បវត្តតិ, សា ការណភូតា នាមបញ្ញត្តិ សភាវនិរុត្តិ នាមាតិ អត្ថោ។ **យ**ន្តិ ច លិង្គវិបល្លាសោ, យាយាតិ អត្ថោ។ “លិង្គបកតិធម្មានំ នាមសោ បវត្តមានំ ញាណំ វិវរិត្វា កថេហី”តិ វត្តព្ពត្តា “**យទា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “យទា ហិ ភិក្ខូតិអាទិនា ‘ធម្មានំ នាមសោ ញាណ’ន្តិ បទស្ស អត្ថំ វិវរតី”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៥) វុត្តំ។ តស្សត្ថោ អដ្ឋកថាយំ វិភជិត្វា វុត្តោវាតិ ន វិចារិតោ។

២៦. នេវុត្តំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ “កតមោ សុត្តេ គវេសិតព្ពោ ភគវតោ អធិប្បាយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ អធិប្បាយោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ បាកដោ។ អបិច “**ធម្មោ ហវេ រក្ខតី**”តិអាទីសុ យេន បុគ្គលេន អត្តនា រក្ខិតេន ធម្មេន រក្ខិតព្ពភាវោ ឥច្ឆិតោ, សោ ធម្មំ រក្ខិស្សតីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ យោ បុគ្គលោ ទុគ្គតិតោ មុច្ចិតុកាមោ, សោ ធម្មំ រក្ខិស្សតីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

ចោរោ យថា សន្ធិមុខេ គហិតោតិអាទីសុ យោ ចោរោ ឃាតនតោ មុច្ចិតុកាមោ, សោ ចោរកម្មំ ន ករិស្សតីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ យោ បុគ្គលោ អបាយាទិទុក្ខតោ មុច្ចិតុកាមោ, សោ បាបកម្មំ ន ករិស្សតីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

សុខកាមានីតិអាទីសុ យេ បុគ្គលា សុខំ ឥច្ឆន្តិ, តេ បរហឹសនតោ វិរជ្ជិស្សន្តីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

មិទ្ធី យទា ហោតិ មហគ្ឃសោ ចាតិអាទីសុ យេ បុគ្គលា បុនប្បុនំ បវត្តមានជាតិជរាមរណតោ មុច្ចិតុកាមា, តេ ភោជនេ មត្តញ្ញុនោ ភវិស្សន្តិ, សន្តុដ្ឋា ភវិស្សន្តិ, សុទ្ធាជីវា ភវិស្សន្តិ, បាតិមោក្ខសំវរសីលសម្បន្នា ភវិស្សន្តិ, អតន្ទិនោ ភវិស្សន្តិ, វិបស្សកា ភវិស្សន្តិ, **សគារវា** សប្បតិស្សា ភវិស្សន្តីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

អប្បមាទោ អមតបទន្តិអាទីសុ យេ បុគ្គលា មច្ចុនោ ភាយន្តិ, និព្ពានមិច្ឆន្តិ, តេ បុគ្គលា ទានសីលភាវនាកម្មេសុ អប្បមត្តា ភវិស្សន្តីតិ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

២៧. សុត្តេ គវេសិតព្ពោ អធិប្បាយោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតោ, “កតមំ សុត្តស្ស គវេសិតព្ពំ និទាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមំ និទាន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **និទាន**ន្តិ ផលំ នីហរិត្វា ទេតីតិ និទានំ។ កឹ តំ? ការណំ។ **ធនិយោ**តិ ធនវឌ្ឍនការណេ និយុត្តោតិ ធនិយោ។ **គោបាលកោ**តិ គាវោ ឥស្សរភាវេន បាលេតិ រក្ខតីតិ គោបាលកោ។ **ឧបធីហី**តិ បុត្តគោណាទីហិ (សុ. និ. អដ្ឋ. ១.៣៣)។ **នរស្សា**តិ បុត្តិមន្តស្ស វា គោបាលកស្ស វា នរស្សាតិ ច បទដ្ឋានវសេន វា យេភុយ្យវសេន វា គាថាយំ អាគតវសេន វា វុត្តំ, នារិយាបិ ឧបធីហិ នន្ទនា អត្ថេវាតិ ទដ្ឋព្ពា។

ឥមិនា វត្ថុនាតិ ឧបធិសង្ខាតេន ឥមិនាវ បុត្តគវាទិនា វត្ថុនា។ វសតិ បវត្តតិ នន្ទនា ឯត្ថ បុត្តគោណាទិកេតិ **វត្ថុ**។ នន្ទនំ នីហរិត្វា ទេតិ បុត្តគោណាទិកន្តិ **និទាន**ន្តិ អត្ថំ គហេត្វា ធនិយោ “ឧបធីហិ នរស្ស នន្ទនា”តិ អាហ។ ភគវា បន “វសតិ បវត្តតិ សោចនា ឯត្ថ បុត្តគោណាទិកេហិ **វត្ថុ,** សោចនំ នីហរិត្វា ទេតិ បុត្តគោណាទិកន្តិ **និទាន**”ន្តិ អត្ថំ គហេត្វា “ឧបធីហិ នរស្ស សោចនា”តិ អាហ។ បរិគ្គហីយតេតិ **បរិគ្គហំ**។ កឹ តំ? បុត្តគោណាទិកំ, តំ បរិគ្គហំ “ឧបធី”តិ អាហ, ន កិលេសូបធិកាយខន្ធូបធិន្តិ។

ឧបធីសូតិ ខន្ធសង្ខាតេសុ កាយេសុ។ **កាយំ** “ឧបធី”តិ អាហ, ន បុត្តគវាទិកំ, ន បរិគ្គហំ។

ពាហិរេសុ វត្ថូសូតិ មណិកុណ្ឌលបុត្តទារាទីសុ វត្ថូសុ។

កាមសុខន្តិ កាមនីយេសុ អស្សាទសុខវសេន បវត្តា តណ្ហា។ **ពាហិរវត្ថុកាយ តណ្ហាយា**តិ កាមនីយេសុ ពាហិរវត្ថូសុ អស្សាទសុខវសេន បវត្តាយ តណ្ហាយ។

អជ្ឈត្តិកវត្ថុកាយាតិ រូបកាយសង្ខាតេ អជ្ឈត្តិកវត្ថុម្ហិ អភិនន្ទនវសេន បវត្តាយ។

បុន **អជ្ឈត្តិកវត្ថុកាយា**តិ បញ្ចក្ខន្ធសង្ខាតេ អជ្ឈត្តិកវត្ថុម្ហិ សិនេហវសេន បវត្តាយ។

គវេសិតព្ពំ និទានំ វិភត្តុំ, អម្ហេហិ ច ញាតុំ, “កតមោ គវេសិតព្ពោ បុព្ពាបរសន្ធី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **តត្ថ កតមោ បុព្ពាបរសន្ធី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ នេរុត្តាធិប្បាយនិទានបុព្ពាបរសន្ធីសុ។ **យថា**តិ យេន អន្ធការាទិនា សភាវេន “កាមន្ធា...បេ.... មាតរ”ន្តិ យំ កាមតណ្ហំ ភគវា អាហ, អយំ កាមតណ្ហា តថា តេន អន្ធការាទិនា សភាវេន “កាមន្ធា...បេ.... មាតរ”ន្តិ គាថា វុត្តាតិ យោជនា។

គាថាត្ថោ បន – កាមេតីតិ **កាមោ**, កាមតណ្ហា, កាមេន អត្ថស្ស អជាននតាយ ធម្មស្ស, អបស្សនតាយ ច អន្ធាតិ **កាមន្ធា**។ កាមតណ្ហាសង្ខាតេន ជាលេន អត្តូធម្មានំ អជាននាបស្សនេន សញ្ឆន្នា បលិគុណ្ឋិតាតិ **ជាលសញ្ឆន្នា**។ តណ្ហាសង្ខាតេន ឆទនេន តេសំយេវ អត្ថូធម្មានំ អជាននាបស្សនេន ឆាទិតា បិហិតាតិ **តណ្ហាឆទនឆាទិតា**។ អត្ថូធម្មេសុ **បមត្ត**សង្ខាតេន បមាទេន ពន្ធនេន **ពទ្ធា** ពន្ធិតព្ពា បុគ្គលា ជរាមរណំ អន្វេន្តិ, កុមិនាមុខេ បវត្តា មច្ឆា មរណំ អន្វេន្តិ ឥវ ច, ខីរបកោ វច្ឆោ មាតរំ អន្វេតិ ឥវ ច, តថា ជរាមរណំ អន្វេន្តីតិ គហេតព្ពោ។

“កាមន្ធា...បេ.... មាតរ”ន្តិ យាយ ទេសនាយ, គាថាយ វា កាមតណ្ហា វុត្តា, សា ទេសនា, គាថា វា កតមេន ទេសនាភូតេន អបរេន យុជ្ជតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា ឥមាយ ទេសនាយ, គាថាយ វា យុជ្ជតីតិ ទស្សេតុំ **“សា កតមេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សា**តិ “កាមន្ធា...បេ.... អន្វេន្តី”តិ ទេសនា, គាថា វា។ **បុព្ពាបរេនា**តិ តតោ ទេសនាតោ បុព្ពេន ទេសនាវចនេន, គាថាវចនេន វា អបរេន ទេសនាវចនេន, គាថាវចនេន វា។ **យុជ្ជតិ** យុជ្ជនំ ឯតិ សមេតីតិ បុច្ឆតិ។

យថាតិ យេន អន្ធករណាទិនា។ **“រត្តោ...បេ.... នរ**”ន្តិ យំ គាថាវចនំ ភគវា អាហ, តេន គាថាវចនេន តថា អន្ធករណាទិនា យុជ្ជតីតិ យោជនា។ គាថាត្ថោ បន – **រត្តោ** រញ្ជន្តោ បុគ្គលោ **អត្ថំ** អត្តហិតបយោជនំ បរហិតបយោជនំ ន ជានាតិ។ **រត្តោ** រញ្ជន្តោ **ធម្មំ** យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស ហេតុំ បញ្ញាចក្ខុនា ន បស្សតិ។ រាគោ យំ នរំ យទា សហតេ, តទា តស្ស នរស្ស **អន្ធំ** អន្ធការំ **តមំ** អញ្ញាណំ ហោតីតិ គហេតព្ពោ។

ឥតីតិ ឯវំ។ **អន្ធតាយ** អន្ធករណតាយ **សញ្ឆន្នតាយ** សញ្ឆន្នករណតាយ។ **សាយេវ តណ្ហា**តិ “កាមន្ធា...បេ.... មាតរ”ន្តិ គាថាវចនេន យា កាមតណ្ហា វុត្តា, សាយេវ កាមតណ្ហា។ **អភិលបិតា**តិ “រត្តោ...បេ.... នរ”ន្តិ អបរេន គាថាវចនេន ភគវតា វោហារិតា វោហរណេន ញាបិតា, អភិលបិតស្ស អត្ថស្ស សមានតា បុព្ពទេសនា អបរទេសនាយ យុជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

“ទ្វីសុ គាថាសុ កតមេហិ បទេហិ សាយេវ តណ្ហា អភិលបិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមេហិ អភិលបិតាតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“យញ្ចាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បឋមគាថាយំ “កាមន្ធា...បេ.... ឆាទិតា”តិ **យញ្ច** បទំ អាហ, ទុតិយគាថាយញ្ច “រត្តោ...បេ.... ន បស្សតី”តិ **យញ្ច** បទំ អាហ។ **បរិយុដ្ឋានេហិ** បរិយុដ្ឋានទីបកេហិ **ឥមេហិ** “កាមន្ធា...បេ.... បស្សតី”តិ បទេហិ **សាយេវ** បឋមគាថាយ វុត្តា កាម**តណ្ហា** ច ភគវតា អភិលបិតា។

“យំ អន្ធការំ វុត្តំ, កតមំ តំ? យា តណ្ហា បោនោភវិកា វុត្តា, កតមា សា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យំ អន្ធការ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អន្ធការំ យំ អញ្ញាណំ វុត្តំ, អយំ ទុក្ខសមុទយោ ភវេ។ យា ច តណ្ហា បោនោភវិកា វុត្តា, អយញ្ច ទុក្ខសមុទយោ ភវេតិ យោជនា។

“កាមា”តិ យញ្ច បទំ ភគវា អាហ, តេន បទេន ឥមេ កិលេសកាមា វុត្តា។ **“ជាលសញ្ឆន្នា**”តិ យញ្ច បទំ ភគវា អាហ, តេន បទេន **តេសំយេវ** កិលេសកាមានំ **បយោគេន** សមុទាចារេន បរិយុដ្ឋានំ ភគវា ទស្សេតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា យស្មឹ សន្តានេ តណ្ហា ឧប្បន្នា, តំ សន្តានំ សំសារតោ និស្សរិតុំ អទត្វា រូបារម្មណាទីហិ បលោភយមានា ហុត្វា ចិត្តំ កិលេសេហិ បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, តស្មា តណ្ហាយ ចិត្តំ បរិយាទាយ សន្តានេ តិដ្ឋមានត្តា។ **កិលេសវសេនា**តិ វីតិក្កមកិលេសវសេន។ **បរិយុដ្ឋានវសេនា**តិ វីតិក្កមនំ អប្បត្វា ឧប្បជ្ជមានវសេន។ **យេ**តិ វុត្តប្បការតណ្ហាសហិតបុគ្គលសទិសា។ **តេ**តិ តេ តណ្ហាពន្ធនពទ្ធា ច ឯទិសកា ច បុគ្គលា។ **ជរាមរណំ អន្វេន្តិ** ជរាមរណំ អតិក្កមិតុំ ន សក្កុណន្តិ។ **អយ**ន្តិ ជរាមរណានុប្បវត្តិ “ជរាមរណមន្វេន្តី”តិ ឥមិនា វចនេន ភគវតា ទស្សិតាតិ យោជនា។

“កាមន្ធា”តិអាទិគាថាយ ចេវ “រត្តោ”តិអាទិគាថាយ ច បុព្ពាបរសន្ធិ អាចរិយេន វិភត្តោ , អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ ‘យស្ស បបញ្ចា ឋិតី ចា’តិអាទិគាថាសុ បុព្ពាបរសន្ធិ អម្ហេហិ វិញ្ញាតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **យស្ស បបញ្ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សា គាថាយ – **យស្ស** មុនិនោ **បបញ្ចា** តណ្ហាមានទិដ្ឋី ច នត្ថិ, តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ អភិសង្ខតា សង្ខារា ច នត្ថិ, **ឋិតី** អនុសយា តណ្ហា ច នត្ថិ, **សន្ទាន**សទិសំ តណ្ហាបរិយុដ្ឋានំ នត្ថិ, **បលិឃ**

សទិសោ មោហោ ច នត្ថិ, សោ មុនិ បបញ្ចាទិកំ សព្ពំ **វីតិវត្តោ** អតិក្កន្តោតិ វុច្ចតិ។ **និត្តណ្ហំ** និមានំ និទិដ្ឋឹ និសន្ទានំ និបលិឃំ លោកេ ចរន្តំ តំ មុនឹ **សទេវកោ** តណ្ហាសហិតោ លោកោ ន វិជានាតីតិ អត្ថោ។

គាថាយំ បបញ្ចាទយោ ភគវតា វុត្តា, “កតមេ តេ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“បបញ្ចា នាមា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អត្តនោ អាធារបុគ្គលំ សំសារេ ចិរំ បបញ្ចន្តាបេន្តី តណ្ហាមានទិដ្ឋិយោ ច, តាហិ តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ សហជាតវសេន វា ឧបត្ថម្ភនវសេន វា អភិសង្ខតា សង្ខារា ច **បបញ្ចា** នាម។ សន្តានេ អប្បហីនដ្ឋេន អនុសយា តណ្ហា សត្តានំ តិដ្ឋនហេតុត្តា **ឋិតី** នាម។ បវត្តមានាយ តណ្ហាយ យំ បរិយុដ្ឋានញ្ច ឆត្តឹសតណ្ហាយ ជាលិនិយា យានិ វិចរិតានិ ច វុត្តានិ, ឥទំ សព្ពំ អត្តនោ អាធារំ បុគ្គលំ ពន្ធនដ្ឋេន សន្ទានសទិសត្តា **សន្ទានំ** នាម។ មោហោ អត្តនោ អាធារស្ស បុគ្គលស្ស និព្ពាននគរប្បវេសនស្ស បដិសេធកត្តា បលិឃសទិសត្តា **បលិឃោ** នាម។ “យស្ស បបញ្ចាទយោ នត្ថិ, សោ កឹ វីតិវត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យេ ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យេ** វុត្តប្បការា បបញ្ចា សង្ខារា, **យា ច** វុត្តប្បការា ឋិតិ, **យំ** វុត្តប្បការំ សន្ទានញ្ច, **យំ** វុត្តប្បការំ បលិឃញ្ច នត្ថីតិ វុត្តា, **សព្ពំ ឯតំ** បបញ្ចាទិកំ យោ មុនិ សមតិក្កន្តោ, **អយំ** មុនិ **“និត្តណ្ហោ”**តិ វុច្ចតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។

២៨. “យស្ស បបញ្ចាតិអាទិគាថាយំ យេ បបញ្ចាទយោ វុត្តា, តេសុ តណ្ហាមានទិដ្ឋិហេតុកា សង្ខារា កទា កតិវិធំ ផលំ ទេន្តិ, តំសង្ខារសម្បយុត្តា តណ្ហា កទា កតិវិធំ ផលំ ទេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ បរិយុដ្ឋាន សង្ខារា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ បបញ្ចសង្ខារាទីសុ។ **បរិយុដ្ឋានសង្ខារា**តិ វីតិក្កមវសេន បវត្តា បរិយុដ្ឋានា អកុសលសង្ខារា ចេតនា។ **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទី**តិ ទិដ្ឋេ បស្សិតព្ពេ ធម្មេ អត្តភាវេ វេទនីយំ ផលំ ទេតីតិ **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា**, ទិដ្ឋេ ធម្មេ ផលំ វេទេតីតិ វា **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា**។ កា សា? អបទុស្សនីយាទីសុ អតិទុស្សនាទិវសេន បវត្តា បឋមជវនចេតនា។ ឧបបជ្ជេ ផលំ វេទេតីតិ **ឧបបជ្ជវេទនីយា**, សត្តមជវនចេតនា។ អបរាបរិយាយេ អត្តភាវេ ផលំ វេទេតីតិ **អបរាបរិយាយវេទនីយា**, មជ្ឈេ បវត្តា បញ្ច ជវនចេតនា។ តិផលទានវសេន តិវិធា សង្ខារា។ **ឯវំ** ឥមាយ តិវិធាយ សង្ខារចេតនាយ សម្បយុត្តា តិវិធា **តណ្ហា** តិវិធំ ផលំ **ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ** អត្តភាវេ , **ឧបបជ្ជេ វា** អនន្តរភវេ, **អបរេ វា បរិយាយេ** ភវេ **ទេតិ** និព្ពត្តេតីតិ ឯវំ ផលនិព្ពត្តកសង្ខារំ វា តំសម្បយុត្តំ តណ្ហំ វា ភគវា អាហ។

“យាយ ទេសនាយ, គាថាយ វា ផលនិព្ពត្តកំ សង្ខារំ អាហ, សា ទេសនា, គាថា វា កតមេន ទេសនាភូតេន វា អបរេន យុជ្ជតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យំ លោភបកតំ កម្មំ ករោតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ យា “យស្ស…បេ…. លោកោ”តិ ទេសនា ច យា “យំ លោភបកតំ កម្មំ…បេ…. អបរេ វា បរិយាយេ”តិ ទេសនា ច វុត្តា, ភគវតោ **ឥទំ** ទេសនាទ្វយំ អញ្ញមញ្ញំ **បុព្ពាបរេន** បុព្ពំ អបរេន អបរំ បុព្ពេន **យុជ្ជតិ** យុជ្ជនំ ឯតិ សមេតិ, យថា គង្គោទកំ យមុនោទកេន, យមុនោទកម្បិ គង្គោទកេន សំសន្ទតិ សមេតិ។ “យស្ស…បេ…. លោកោ”តិ ទេសនា “យំ លោភបកតំ…បេ…. បរិយាយេ”តិ ទេសនាយ សំសន្ទតិ សមេតិ, “យំ លោភបកតំ…បេ…. បរិយាយេ”តិ ទេសនាបិ “យស្ស…បេ…. លោកោ”តិ ទេសនាយ សំសន្ទតិ សមេតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ “កថំ យុជ្ជតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ បរិយុដ្ឋាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ, ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទិផលត្តយនិព្ពត្តកដ្ឋេន យុជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

យំ យំ សុត្តំ ភគវតា ទេសិតំ បុព្ពាបរេន យុជ្ជតិ, តំ តំ សុត្តម្បិ នីហរិត្វា បុព្ពាបរសំសន្ទនំ ទស្សេតុំ **“យថាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ សំសន្ទនាការោ វុត្តនយានុសារេន គហេតព្ពោ។ **តត្ថា**តិ តេសុ បរិយុដ្ឋានសង្ខារតណ្ហាវិចរិតេសុ។ **បរិយុដ្ឋាន**ន្តិ រូបារម្មណាទីនិ អយោនិសោមនសិការេន អារព្ភ សត្តសន្តានេ បវត្តំ តណ្ហាចរិតំ។ **បដិសង្ខានពលេនា**តិ អសុភានិច្ចាទិទស្សនពលេន តទង្គប្បហានវសេន បហាតព្ពំ។ **សង្ខារា**តិ ទស្សនបហាតព្ពា សង្ខារា។ **ទស្សនពលេនា**តិ ទស្សនសង្ខាតបឋមមគ្គញាណពលេន បហាតព្ពា។ **ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានី**តិ ទស្សនេន បហាតព្ពតណ្ហាវិចរិតេហិ អវសេសានិ ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ។ និគ្គតា តណ្ហា យស្ស សោ **និត្តណ្ហោ**, និត្តណ្ហស្ស ភាវោ **និត្តណ្ហតា**, កា សា? សឧបាទិសេសា និព្ពានធាតុ។

បបញ្ចសង្ខារាភិនន្ទនត្តយំ យទិបិ អត្ថតោ ឯកំ សមានំ, ទេសនាយ បន បទក្ខរាទីហិ វិសេសោ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ **“អបិចា”**តិអាទិ វុត្តំ។

“យោយំ បុព្ពាបរសន្ធិ អាចរិយេន វិភត្តោ, សោយំ កតិវិធោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោ ចាយំ បុព្ពាបរោ សន្ធី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន វុត្តំ – “ន កេវលំ សុត្តន្តរសំសន្ទនមេវ បុព្ពាបរសន្ធិ, អថ ខោ អញ្ញោបិ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ **‘សោ ចាយ’**ន្តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៨)។ តត្ថ **អត្ថសន្ធី**តិ កិរិយាការកាទិវសេន អត្ថស្ស អត្ថេន សន្ធិ។ **បទសន្ធី**តិ នាមបទាទិកស្ស នាមបទាទិកន្តរេន សន្ធិ។ **ទេសនាសន្ធី**តិ វុត្តប្បការស្ស ទេសនន្តរស្ស វុត្តប្បការេន ទេសនន្តរេន សន្ធិ។ **និទ្ទេសសន្ធី**តិ និទ្ទេសន្តរស្ស និទ្ទេសន្តរេន សន្ធិ។

សន្ធិ ច នាម អត្ថាទយោ មុញ្ចិត្វា អញ្ញោ សភាវធម្មោ នាម នត្ថិ, អត្ថាទីនញ្ច ឆអត្ថបទាទីសុ អវរោធនតោ “**អត្ថសន្ធិ ឆប្បទានី**”តិអាទិ វុត្តំ។

អត្ថសន្ធិព្យញ្ជនសន្ធយោ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា ទេសនាសន្ធី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ទេសនាសន្ធិ ន ច បថវិ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ន ច បថវិ និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ចា**តិ ឯត្ថ **ឈាយី** ឈានសមង្គី បុគ្គលោ បថវិំ **និស្សាយ** អាលម្ពិត្វា ន ច ឈាយតិ, សព្ពសង្ខារនិស្សដំ បន និព្ពានំ **និស្សាយ** អាលម្ពិត្វា ផលសមាបត្តិំ **ឈាយតិ** សមាបជ្ជតិ ឯវាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ន ច អាប**ន្តិអាទីសុបិ ឯស នយោ យោជេតព្ពោ។ ផលសមាបត្តិសមង្គី បុគ្គលោ ហិ បថវិអាទយោ មុញ្ចិត្វា និព្ពានមេវ អារព្ភ ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជតីតិ។ ឯត្ថ ច បថវិអាទីហិ មហាភូតេហិ កាមភវរូបភវា គហិតា រូបបដិពទ្ធវុត្តិតាយ។ អាកាសានញ្ចាយតនាទីហិបិ អរូបភវោ គហិតោ, ភវត្តយំ វជ្ជេត្វា ច ឈាយតីតិ អធិប្បាយោ។ យទិ បថវិអាទយោ និស្សាយ ន ឈាយី ឈាយតិ ច, ឯវំ សតិ ឥធលោកសង្ខាតំ សត្តសន្តានំ វា បរលោកសង្ខាតំ សត្តសន្តានំ វា អនិន្ទ្រិយសន្តានំ វា និស្សាយ ឈាយី ឈាយតីតិ អាសង្កនីយត្តា តំ បរិហរន្តោ “**ន ច ឥមំ លោក**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥមំ លោក**ន្តិ ឥធលោកសង្ខាតោ ទិដ្ឋោ អត្តភាវោ សត្តសន្តានោ វុត្តោ, តស្មិំ និស្សាយ ន ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។ **បរលោក**ន្តិ ឥធលោកតោ អញ្ញោ ភវន្តរសង្ខាតោ សត្តសន្តានោ វុត្តោ, តស្មិំ និស្សាយ ន ច ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។

យមិទំ ឧភយន្តិអាទីសុ **ឥទំ ឧភយំ** ឥធលោកបរលោកទ្វយំ **អន្តរេន** វជ្ជេត្វា **យំ** រូបាយតនំ **ទិដ្ឋំ, តំ** រូបាយតនម្បិ។ **យំ** សទ្ទាយតនំ **សុតំ, តំ** សទ្ទាយតនម្បិ។ **យំ** គន្ធាយតនរសាយតនផោដ្ឋព្ពាយតនំ **មុតំ, តំ** គន្ធាយតនរសាយតនផោដ្ឋព្ពាយតនម្បិ។ យំ អាបោធាតុ អាកាសធាតុ លក្ខណរូបំ ឱជាសង្ខាតំ ធម្មាយតនេកទេសរូបំ **វិញ្ញាតំ, តំ** អាបោធាតាទិកំ ធម្មាយតនេកទេសរូបម្បិ។ **យំ** វត្ថុ បរិយេសិតំ វា អបរិយេសិតំ វា សន្តិកេ **បត្តំ, តំ** វត្ថុម្បិ។ **យំ** វត្ថុ បត្តំ វា អប្បត្តំ វា **បរិយេសិតំ** បរិយេសនាវហំ សុន្ទរំ, **តំ** វត្ថុម្បិ។ **យំ** វត្ថុ **វិតក្កិតំ** វិតក្កនវសេន អាលម្ពិតព្ពំ, **តំ** វត្ថុម្បិ។ **យំ** វត្ថុ **វិចារិតំ** អនុមជ្ជនវសេន អាលម្ពិតព្ពំ, **តំ** វត្ថុម្បិ។ **យំ** វត្ថុ **មនសា** ចិត្តេនេវ **អនុចិន្តិតំ** អនុចិន្តនវសេន អាលម្ពិតព្ពំ, **តំ** វត្ថុម្បិ និស្សាយ ន ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ចាតិ យោជនា កាតព្ពា។

ឯត្ថ ទិដ្ឋាទិកំ ពហិទ្ធារូបមេវ គហេតព្ពំ អនិន្ទ្រិយពទ្ធរូបស្ស អធិប្បេតត្តា។ តេនាហ អដ្ឋកថាចរិយោ – “តទុភយវិនិមុត្តោ អនិន្ទ្រិយពទ្ធោ រូបសន្តានោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៨)។ “យទិ ឈាយី បុគ្គលោ យថាវុត្តេ បថវិអាទយោ និស្សាយ ន ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច, ឯវំ សតិ អយំ ឈាយី បុគ្គលោ ឥទំ នាម និស្សាយ ឈាយតីតិ លោកេ កេនចិ ញាយតិ កឹ, ឧទាហុ ន ញាយតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ន ញាយតីតិ ទស្សេតុំ “**អយំ សទេវកេ លោកេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ផលសមាបត្តិឈានេន **ឈាយន្តោ អយំ** ខីណាសវបុគ្គលោ សទេវកេ លោកេ…បេ… សទេវមនុស្សាយ បជាយ យត្ថ កត្ថចិបិ **អនិស្សិតេន** ចិត្តេន ឈាយតីតិ សទេវកេ លោកេ…បេ… សទេវមនុស្សាយ បជាយ កេនចិ ន ញាយតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តេន វុត្តំ –

> “នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
> យស្ស តេ នាភិជានាម, កឹ ត្វំ និស្សាយ ឈាយសី”តិ។ (សំ. និ. ៣.៧៩; នេត្តិ. ១០៤);

“កេនចិ អវិញ្ញាយភាវោ កេន សុត្តេន វិភាវេតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមិនា គោធិកសុត្តេន (សំ. និ. ១.១៥៩) វិភាវេតព្ពោតិ ទស្សេតុំ “**យថា មារោ បាបិមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឥទានិ ខីណាសវចិត្តស្ស កត្ថចិបិ អនិស្សិតភាវំ គោធិកសុត្តេន (សំ. និ. ១.១៥៩) វក្កលិសុត្តេន (សំ. និ. ៣.៨៧) ច វិភាវេតុំ ‘យថា មារោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៨) វុត្តំ។ តត្ថ ទានាទិបុញ្ញការកេ, បុញ្ញេ វា មារេតិ និវារេតីតិ **មារោ,** អត្ថហិតបរហិតេ មារេតីតិ វា **មារោ**។ បាបចិត្តុប្បាទវន្តតាយ **បាបិមា**។ បុព្ពត្តភាវេ គោធស្ស ឃាតកត្តា “**គោធិកោ**”តិ លទ្ធនាមស្ស បរិនិព្ពាយន្តស្ស កុលបុត្តស្ស បរិនិព្ពានតោ ឧទ្ធំ បដិសន្ធាទិ **វិញ្ញាណំ** សមន្វេសន្តោ ន ជានាតិ ន បស្សតិ។ “បរចិត្តជាននកោ មារោ កស្មា ន ជានាតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**សោ ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សោ** គោធិកោ **ហិ** យស្មា បបញ្ចាតីតោ, តស្មា តណ្ហាបហានេន ទិដ្ឋិនិស្សយោបិ **អស្ស** គោធិកស្ស យស្មា នត្ថិ, តស្មា ច ន ជានាតីតិ។

“គោធិកសុត្តេនេវ វិភាវេតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យថា ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “គោធិកសុត្តវក្កលិសុត្តេហិ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា អនិស្សិតភាវោ វិភាវិតោ, ឯវំ សតិ សឧបាទិសេសនិព្ពានធាតុយា អនិស្សិតភាវោ កេន វិញ្ញាយតីតិ អត្ថោ ភវេយ្យា”តិ វត្តព្ពត្តា តទាបិ ន វិញ្ញាយតិយេវាតិ ទស្សេតុំ “**សទេវកេន លោកេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សឧបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា ផលសមាបត្តិឈានេន **ឈាយមានា** ឥមេ

ខីណាសវា កត្ថចិ អនិស្សិតចិត្តា ឈាយន្តីតិ សទេវកេន លោកេន ន ញាយន្តិ សមារកេន...បេ.... សទេវមនុស្សាយ ន ញាយន្តីតិ យោជនា កាតព្ពា។ **អនិស្សិតចិត្តា ន ញាយន្តី**តិ ឯត្ថ ហិ **ន**-ការោ ច “ឈាយមានា”តិ បទេ ន សម្ពន្ធិតព្ពោ “ន ឈាយមានា”តិ អត្ថស្ស សម្ភវតោ។ “ន ញាយន្តី”តិ បន សម្ពន្ធិតព្ពោ ហេដ្ឋា **អដ្ឋកថាយំ** ឯវ “លោកេ កេនចិបិ ន ញាយតី”តិ វុត្តត្តា។ **អយំ ទេសនាសន្ធី**តិ គោធិកសុត្តវក្កលិសុត្តានំ អញ្ញមញ្ញំ អត្ថវសេន សំសន្ទនា និទ្ធារិតា វិយ “ន ច បថវឹ និស្សាយា”តិអាទិទេសនាយ ច “ន ច ឥមំ លោក”ន្តិអាទិទេសនាយ ច យាយ ទេសនាយ អត្ថវសេន សំសន្ទនា និទ្ធារិតា, តាយ ទេសនាយ យត្ថ កត្ថចិ យំ កិញ្ចិ និស្សាយ ឈាយី ន ឈាយតិ, និព្ពានំ និស្សាយ ឈាយី ឈាយតីតិ អត្ថវសេន និទ្ធារិតា, អយំ សំសន្ទនា ទេសនាសន្ធិ នាមាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

ទេសនាសន្ធិ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា និទ្ទេសសន្ធី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមា និទ្ទេសសន្ធីតិ និស្សិតចិត្តា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ ចតូសុ អត្ថសន្ធិព្យញ្ជនសន្ធិទេសនាសន្ធិនិទ្ទេសសន្ធីសុ យា សន្ធិ “និទ្ទេសសន្ធី”តិ ឧទ្ទិដ្ឋា, សា និទ្ទេសតោ កតមាតិ បុច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **និស្សិតចិត្តា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិសហជាតវសេន វា ឧបនិស្សយវសេន វា និស្សិតំ ចិត្តំ យេសំ បុថុជ្ជនានន្តិ និស្សិតចិត្តា, បុថុជ្ជនា បុគ្គលា និទ្ទិសិតព្ពា ឥមាយ ទេសនាយ បុគ្គលាធិដ្ឋានត្តា។ យទិ ទេសនា ធម្មាធិដ្ឋានា, ឯវំ សតិ និស្សិតំ ចិត្តំ ឯត្ថ សុត្តប្បទេសេសុ ទេសិតន្តិ **និស្សិតចិត្តា** និស្សិតចិត្តជាននត្ថាយ ទេសិតា សុត្តប្បទេសា។ អនិស្សិតំ ចិត្តំ យេសំ អរិយបុគ្គលានន្តិ **អនិស្សិតចិត្តា**, អរិយបុគ្គលា និទ្ទិសិតព្ពា ឥមាយ ទេសនាយ បុគ្គលាធិដ្ឋានត្តា។ ធម្មាធិដ្ឋានាយ បន អនិស្សិតំ ចិត្តំ យត្ថ សុត្តប្បទេសេសុ ទេសិតន្តិ **អនិស្សិតចិត្តា**, អនិស្សិតចិត្តជាននត្ថាយ ទេសិតា សុត្តប្បទេសា។

“និស្សិតចិត្តា កេន និទ្ទេសេន និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា កេន និទ្ទេសេន និទ្ទិសិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“និស្សិតចិត្តា អកុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតព្ពា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អកុសលបក្ខេន** និទ្ទេសេន និទ្ទិសិតព្ពា។ **កុសលបក្ខេនា**តិអាទីសុបិ ឯស នយោ យោជេតព្ពោ។ អកុសលបក្ខសាមញ្ញកុសលបក្ខសាមញ្ញេហិ ទស្សេត្វា អកុសលវិសេសកុសលវិសេសេហិ ទស្សេតុំ **“និស្សិតចិត្តា សំកិលេសេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អយំ និទ្ទេសសន្ធី**តិ អកុសលបក្ខាទិកស្ស បុរិមនិទ្ទេសស្ស សំកិលេសាទិកេន បច្ឆិមេន និទ្ទេសេន និស្សិតចិត្តវសេន អយំ សំសន្ទនា ច និទ្ទេសសន្ធិ នាម។ កុសលបក្ខាទិកស្ស បុរិមស្ស និទ្ទេសស្ស វោទានាទិកេន បច្ឆិមេន និទ្ទេសេន អនិស្សិតចិត្តវសេន អយំ សំសន្ទនា ច និទ្ទេសសន្ធិ នាមាតិ វិភជិត្វា វេទិតព្ពា។

“ចតុព្យូហហារស្ស នេរុត្តមធិប្បាយនិទានបុព្ពាបរសន្ធិប្បភេទេន ចេវ អត្ថព្យញ្ជនសន្ធិនិទ្ទេសសន្ធិទេសនាសន្ធិប្បភេទេន ច វិភជិតព្ពភាវោ កេន អម្ហេហិ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តេន** តថា វិភជិតព្ពភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ “នេរុត្តមធិប្បាយោ”តិអាទិកំ (នេត្តិ. ៤ ហារសង្ខេប) យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន តុម្ហេហិ ចតុព្យូហហារស្ស តថា វិភជិតព្ពភាវោ ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“ឯត្តាវតា ច ចតុព្យូហហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ ចតុព្យូហោ ហារោ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្សំ យស្សំ បាឡិយំ យោ យោ ចតុព្ពិធោ, សោ សោ ចតុព្យូហហារោ ច យថាលាភវសេន យោជិតោ, តស្សំ តស្សំ បាឡិយំ សោ សោ ចតុព្ពិធោ ចតុព្យូហហារោ តថា និទ្ធារេត្វា យុត្តោ យោជិតោតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ ចតុព្យូហហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៧. អាវដ្ដហារវិភង្គវិភាវនា

២៨. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ចតុព្យូហហារវិភង្គេន នេរុត្តាទយោ វិភត្តា, សោ...បេ.... ចតុព្យូហហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ អាវដ្ដោ ហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **តត្ថ កតមោ អាវដ្ដោ ហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **អាវដ្ដោ ហារោ** អាវដ្ដហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ”ន្តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ

“អារម្ភថា”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ អាវដ្ដហារវិភង្គោ នាមាតិ គហិតោ។ “តត្ថ ទេសនាយំ ឯកស្មិ បទដ្ឋានេ ទេសនារុឡ្ហេ សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតិ, បរិយេសិត្វា កថំ បដិបក្ខេ អាវដ្ដេតី”តិ វត្តព្ពត្តា –

> “អារម្ភថ និក្កមថ, យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ;
> ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ”តិ។ –

គាថា វុត្តា។ ឥធ គាថាយំ ឯកស្មិំ បទដ្ឋានេ ទេសនារុឡ្ហេ សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ គាថាត្ថោ បន **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ២៩) វុត្តោ។

“អារម្ភថា”តិអាទិគាថាយំ កតរស្មិំ បទដ្ឋានេ ទេសនារុឡ្ហេ កតមំ សេសកំ បទដ្ឋានំ បរិយេសតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“អារម្ភថ និក្កមថាតិ វីរិយស្ស បទដ្ឋាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **“វីរិយស្ស បទដ្ឋាន”**ន្តិ សាមញ្ញវសេន វុត្តម្បិ អារម្ភធាតុសង្ខាតំ វីរិយំ និក្កមធាតុសង្ខាតស្ស វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ, និក្កមធាតុសង្ខាតំ វីរិយំ បរក្កមធាតុសង្ខាតស្ស វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ, បរក្កមធាតុសង្ខាតំ វីរិយំ សមថភាវនាសហិតស្ស វីរិយស្ស បទដ្ឋានន្តិអាទិនា បរិយេសិតព្ពន្តិ គហេតព្ពំ។ **“យុញ្ជថា”**តិ ឥមិនា វុត្តំ សមថភាវនាសហិតំ វីរិយំ **“ពុទ្ធសាសនេ”**តិ ឥមិនា វុត្តស្ស មហគ្គតសមាធិស្ស បទដ្ឋានំ, ទេសនារុឡ្ហំ សុខាទិកំ សេសកម្បិ បទដ្ឋានំ បរិយេសិតព្ពំ។ **“ធុនាថ មច្ចុនោ សេន”**ន្តិ បទេន គហិតំ វិបស្សនាសហិតំ វីរិយំ កិលេសធុននេ សមត្ថាយ បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ, ទេសនារុឡ្ហំ សមាធិអាទិកំ សេសកម្បិ បទដ្ឋានំ បរិយេសិតព្ពំ។

“យទិ ‘អារម្ភថា’តិអាទិកំ វុត្តំ វីរិយំ សាមញ្ញភូតានំ វីរិយសមាធិបញ្ញានំយេវ បទដ្ឋានំ សិយា, ឯវំ សតិ កថំ វដ្ដមូលំ ឆិន្ទិត្វា វិវដ្ដំ បាបេស្សន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា បុន **“អារម្ភថ និក្កមថាតិ វីរិយិន្ទ្រិយស្ស បទដ្ឋាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អាធិបច្ចកិច្ចតាយ យុត្តស្សាបិ វីរិយាធិកស្ស បទដ្ឋានត្តា អារភន្តា យោគាវចរបុគ្គលា វដ្ដមូលំ ឆិន្ទិត្វា វិវដ្ដំ បាបេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អារម្ភថា”តិអាទិកា បន យស្មា វីរិយារម្ភវត្ថុអាទិទេសនា ហោតិ, តស្មា អារម្ភវត្ថុអាទីនិយេវ សំវណ្ណិតានិ បទដ្ឋានន្តិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហ **“ឥមានិ បទដ្ឋានានិ ទេសនា”**តិ។ “អារម្ភថា”តិអាទិកា យថាវុត្តបទដ្ឋានានិ ទេសនា ហោតិ, ន វីរិយារម្ភវត្ថុអាទីនិ, តស្មា បទដ្ឋានំយេវ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯវំ “អារម្ភថា”តិអាទិទេសនាយ បទដ្ឋានវសេន អត្ថោ វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ តស្សាយេវ ទេសនាយ បដិបក្ខវសេន អត្ថោ វិភជិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“អយុញ្ជន្តានំ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យោគេ** ភាវនាយំ **អយុញ្ជន្តានំ** សត្តានំ អបរិបក្កញាណានំ **យោគេ** យោគហេតុ វាសនាភាគិយវសេន អាយតឹ ជានន្តាយ “អារម្ភថា”តិអាទិទេសនា អារទ្ធា។ **យុញ្ជន្តានំ** បរិបក្កញាណានំ សត្តានំ **អារម្ភេ** អារម្ភហេតុ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បរិជានន្តាយ “អារម្ភថា”តិអាទិទេសនា អារទ្ធា។

តត្ថ តេសុ យុញ្ជន្តាយុញ្ជន្តេសុ បរិបក្កាបរិបក្កញាណេសុ **យេ** អបរិបក្កញាណា សត្តា ន យុញ្ជន្តិ, **តេ** អបរិបក្កញាណា សត្តា **បមាទមូលកា** ហុត្វា យោគេ ភាវនាយំ យេន បមាទេន ន យុញ្ជន្តិ, **សោ បមាទោ** តណ្ហាមូលកោ បមាទោ, អវិជ្ជាមូលកោ បមាទោតិ ទុព្ពិធោ ហោតិ។ **តត្ថ** តស្មិំ ទុព្ពិធេ បមាទេ **អញ្ញាណេន** និវុតោ អវិជ្ជាមូលកោ សត្តោ **យេន** បមាទេន **ញេយ្យដ្ឋានំ** “ឥមេ ឧប្បាទវយធម្មា បញ្ចក្ខន្ធា ញេយ្យដ្ឋានំ នាមា”តិ នប្បជានាតិ, អយំ អញ្ញាណហេតុកោ បមាទោ **អវិជ្ជាមូលកោ បមាទោ** នាម។ យោ បមាទោ តណ្ហាមូលកោ, សោ បមាទោ តិវិធោ អនុប្បន្នានំ ភោគានំ ឧប្បាទាយ បរិយេសន្តោ តណ្ហិកោ សត្តោ យំ បមាទំ អាបជ្ជតិ, អយំ បមាទោ ច, ឧប្បន្នានំ ភោគានំ ឋិតត្ថាយ រក្ខន្តោ តណ្ហិកោ សត្តោ អារក្ខនិមិត្តំ យំ បមាទំ អាបជ្ជតិ, អយំ បមាទោ ច, ឋិតំ ភោគំ បរិភុញ្ជន្តោ តណ្ហិកោ សត្តោ បរិភោគនិមិត្តំ យំ បមាទំ អាបជ្ជតិ, អយំ បមាទោ ចាតិ **តិវិធោ** ហោតិ។ ឥតិ លោកេ **អយំ** បមាទោ ចតុព្ពិធោ អវិជ្ជាបទដ្ឋានោ ឯកវិធោ បមាទោ, តណ្ហាបទដ្ឋានោ តិវិធោ បមាទោតិ **ចតុព្ពិធោ** ហោតិ។ **តត្ថ** តាសុ អវិជ្ជាតណ្ហាសុ **នាមកាយោ** ផស្សាទិនាមសមូហោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ, **រូបកាយោ** បឋវីអាទិរូបសមូហោ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ ហោតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អារម្ភធាតុនិក្កមធាតុសង្ខាតស្ស វីរិយស្ស បដិបក្ខោ ចតុព្ពិធោ បមាទោ និទ្ធារេតព្ពោ, និទ្ធារេត្វា ឯកវិធស្ស បមាទស្ស អវិជ្ជា បទដ្ឋានំ, តិវិធស្ស បមាទស្ស តណ្ហា បទដ្ឋានំ។ អវិជ្ជាយ នាមកាយោ បទដ្ឋានំ, តណ្ហាយ រូបកាយោ បទដ្ឋានន្តិ បដិបក្ខេ អាវដ្ដេត្វា បទដ្ឋានំ បរិយេសិតព្ពន្តិ។

“កស្មា នាមកាយោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ ភវតិ, រូបកាយោ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តំ កិស្ស ហេតូ”**តិ បុច្ឆិត្វា **“រូបីសុ ភវេសុ អជ្ឈោសានំ, អរូបីសុ សម្មោហោ”**តិ វុត្តំ។ **រូបីសុ ភវេសុ** រូបធម្មេសុ អហំមមាទិវសេន **អជ្ឈោសានំ** តណ្ហាភិនិវេសោ សត្តេសុ បតិដ្ឋិតោ យស្មា ហោតិ, តស្មា រូបកាយោ តណ្ហាយ

បទដ្ឋានំ ភវតិ។ អនមតគ្គេ ហិ សំសារេ ឥត្ថិបុរិសា អញ្ញមញ្ញរូបាភិរាមា ភវន្តិ។ **អរូបីសុ** ផស្សាទីសុ សុខុមភាវតោ សម្មោហោ សត្តេសុ បតិដ្ឋិតោ យស្មា ហោតិ, តស្មា នាមកាយោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ ភវតីតិ យោជនា កាតព្ពា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – រូបកាយនាមកាយេសុ អារម្មណករណវសេន តណ្ហាយ ច អវិជ្ជាយ ច ឧប្បជ្ជនតោ រូបកាយោ តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ, នាមកាយោ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានន្តិ នីហរិតព្ពាវាតិ។

"កតមោ រូបកាយោ, កតមោ នាមកាយោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ រូបកាយោ រូបក្ខន្ធោ, នាមកាយោ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា"**តិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ រូបកាយនាមកាយេសុ **រូបកាយោ** រូបសមូហោ នាម រូបក្ខន្ធោ ហោតិ, **នាមកាយោ** នាមសមូហោ នាម ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធាតិ។ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា អវិជ្ជាតណ្ហានំ អារម្មណត្តា សឧបាទានា ភវេយ្យុំ, "កតមេន ឧបាទានេន សឧបាទានា ភវន្តី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជេតុំ **"ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា កតមេន ឧបាទានេន សឧបាទានា? តណ្ហាយ ច អវិជ្ជាយ ចា"**តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧបាទានភូតាយ តណ្ហាយ ច ឧបាទានភូតាយ អវិជ្ជាយ ច ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា សឧបាទានា នាម ភវន្តីតិ យោជនា កាតព្ពា។

"កិត្តកានិ ឧបាទានានិ តណ្ហា នាម ភវន្តិ, កិត្តកានិ ឧបាទានានិ អវិជ្ជា នាម ភវន្តី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ តណ្ហា ទ្វេ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តាសុ តណ្ហាអវិជ្ជាសុ។ កាមុបាទានញ្ច សីលព្ពតុបាទានញ្ច ទ្វេ ឧបាទានានិ តណ្ហា នាម ភវន្តិ។ តណ្ហាវសេន ហិ "មម សីលំ, មម វត"ន្តិ បរាមសនំ ភវតិ។ ទិដ្ឋុបាទានញ្ច អត្តវាទុបាទានញ្ច ទ្វេ ឧបាទានានិ អវិជ្ជា នាម ភវន្តិ។ អវិជ្ជាវសេន ហិ សស្សតទិដ្ឋិ ចេវ អហំមមាទិទិដ្ឋិ ច ភវន្តិ។ "ឥមេហិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ សឧបាទានក្ខន្ធា ចតូសុ សច្ចេសុ កិត្តកំ សច្ចំ នាមា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"ឥមេហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **យេ** លោកិយក្ខន្ធា សឧបាទានា ខន្ធា ភវន្តិ, ឧបាទានេន ហិ ឧបាទានានិបិ ភវន្តិ, **ឥទំ** សឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ **ទុក្ខំ** ទុក្ខសច្ចំ នាម។ យានិ ចត្តារិ ឧបាទានានិ ទុក្ខការណានិ ភវន្តិ, **អយំ** ឧបាទានចតុក្កោ **សមុទយោ** សមុទយសច្ចំ នាម ភវតិ។ **បញ្ចក្ខន្ធា**តិ សឧបាទានា បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខវត្ថុភាវតោ **ទុក្ខំ។ តេសន្តិ** សឧបាទានានំ បញ្ចក្ខន្ធានំ។ **ធម្មំ ទេសេតី**តិ "អារម្ភថា"តិអាទិកំ ធម្មំ វេនេយ្យានុរូបំ ភគវា ទេសេតិ។ សាមញ្ញេន បុព្វេ វុត្តម្បិ អត្ថវសេន វិសេសំ ទស្សេតុំ បុន **"ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ, សមុទយស្ស បហានាយា"**តិ វុត្តំ។

៣០. អារម្ភបដិបក្ខភូតបមាទវសេន បុរិមសច្ចទ្វយំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "ឥតរសច្ចទ្វយំ កថំ និទ្ធារិតព្ព"ន្តិ វត្តព្ពត្តា តំ ទ្វយម្បិ បមាទមុខេនេវ និទ្ធារិតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **"តត្ថ យោ តិវិធោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ តណ្ហាមូលកអវិជ្ជាមូលកេសុ បមាទេសុ។ **តស្សា**តិ តិវិធស្ស តណ្ហាមូលកស្ស បមាទស្ស។ **សម្បដិវេធេនា**តិ អស្សាទាទីនំ បដិវេធនេន។ **រក្ខណា**តិ អត្តចិត្តស្ស រក្ខណសង្ខាតា។ **បដិសំហរណា**តិ "តស្សា"តិ ឥមិនា វុត្តស្ស បមាទស្ស បដិបក្ខភូតេន អប្បមាទានុយោគេន សំហរណា យា ខេបនា អត្ថិ, **អយំ** បមាទស្ស បដិបក្ខភូតេន អប្បមាទានុយោគេន បវត្តា ខេបនសង្ខាតា ភាវនា **សមថោ** នាមាតិ បមាទស្ស បដិបក្ខមុខេន បុន អាវដ្ដេត្វា សមថោ និទ្ធារិតោតិ។

"សោ សមថោ កថំ កេន ឧបាយេន ភវតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា ឧបាយំ ទស្សេតុំ **"សោ កថ"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កថ**ន្តិ កេន ឧបាយេន។ "កាមេន្តីតិ **កាមា,** កាមីយន្តីតិ វា **កាមា**"តិ វុត្តានំ ទ្វិន្នំ **កាមានំ** បដិច្ច ឧប្បជ្ជមានំ **អស្សាទញ្ច,** "អប្បស្សាទា កាមា ពហុទុក្ខា"តិអាទិ (ម. និ. ១.២៣៥) វចនតោ អប្បស្សាទនីយានំ កាមានំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជមានំ **អាទីនវញ្ច។ កាមានន្តិ** ច កម្មត្ថេ សាមិវចនំ។ តេន វុត្តំ –"កាមេ បដិច្ចា"តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០)។ "កាមានមេតំ និស្សរណំ, យទិទំ នេក្ខម្ម"ន្តិ (ឥតិវុ. ៧២) វចនតោ **និស្សរណន្តិ** ឥធ បឋមជ្ឈានំ អធិប្បេតំ។ **វោការន្តិ** ឯត្ថ វ-ការោ អាគមោ, ឱ-ការំ លាមកភាវំ។ **អានិសំសន្តិ** ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទិកំ។ យទា ជានាតិ, តទា តេន ឧបាយេន សមថោ ភវតីតិ អត្ថោ។

សមថោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, "កតមា វិបស្សនា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វិបស្សនំ វិភជិតុំ **"តត្ថ យា វីមំសា"**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា កាមានំ អស្សាទាទយោ យទា ជានាតិ, តទា សមថោ ភវតីតិ វុត្តោ, "តស្មិំ សមថេ ភវមានេ សតិ កតមា ភវតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ យា វីមំសា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្មិំ សមថេ ភវមានេ សតិ អស្សាទាទីនំ **យា** អនិច្ចាទិ**វីមំសា ឧបបរិក្ខា** បញ្ញា ភវតិ, **អយំ** វីមំសា ឧបបរិក្ខា បញ្ញា វិសេសេន បស្សនតោ **វិបស្សនា** នាម។ អថ វា តិវិធស្ស តណ្ហាមូលកស្ស បមាទស្ស សម្បដិវេធេន រក្ខណា បដិសំហរណា, អយំ សមថោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, "កតមា វិបស្សនា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ យា វីមំសា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្មិំ យថាវុត្តេ សមថេ សតិ យថាវុត្តស្ស បមាទស្ស អនិច្ចាទិវសេន **យា វីមំសា ឧបបរិក្ខា** បញ្ញា ឧប្បន្នា, **អយំ** វីមំសា ឧបបរិក្ខា បញ្ញា វិសេសេន បស្សនតោ **វិបស្សនា** នាម។ វីមំសាវ ទុព្ពលា, ឧបបរិក្ខា ពលវតីតិ វិសេសោ។

សមថោ ចេវ វិបស្សនា ច ទ្វេ ធម្មា អាចរិយេន និទ្ទារិតា, “ឥមេ និទ្ទារិតា ទ្វេ ធម្មា កី គច្ឆន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥមេ ទ្វេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ សមថោ សមថភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆតិ, វិបស្សនា វិបស្សនាភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆតិ។ “ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ ភាវិយមានេសុ កតមេ យោគាវចរេន បហីយន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥមេសូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ សមថេ ធម្មេ ភាវិយមានេ តណ្ហា យោគាវចរេន បហីយតិ, វិបស្សនាយ ភាវិយមានាយ អវិជ្ជា យោគាវចរេន បហីយតីតិ ឥមេ ទ្វេ បហាតព្ពា ធម្មា បហីយន្តិ តណ្ហា ចេវ អវិជ្ជា ច។ “ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ បហីយមានេសុ កតមេ ធម្មា និរុជ្ឈន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឧបាទានាទយោបិ និរុជ្ឈន្តីតិ សកលវដ្ដទុក្ខនិរោធំ ទស្សេន្តោ **“ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ បហីនេសូ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ តណ្ហាយ សមថភាវនាយ បហីយមានាយ, អវិជ្ជាយ វិបស្សនាភាវនាយ បហីយមានាយ ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ ទ្វីហិ ភាវនាហិ បហីនេសុ កាមុបាទានាទីនិ **ចត្តារិ ឧបាទានានិ** វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទវសេន **និរុជ្ឈន្តិ**, ន ភង្គក្ខណវសេន។

ឯត្ថាហ – “តណ្ហានិរោធា ឧបាទាននិរោធោ”តិ វុត្តត្តា “តណ្ហាយ បហីយមានាយ ឧបាទានានិ និរុជ្ឈន្តី”តិ វចនំ យុត្តំ ហោតុ, កថំ អវិជ្ជាយ បហីយមានាយ ឧបាទានានិ និរុជ្ឈន្តីតិ? “តណ្ហានិរោធា ឧបាទាន និរោធោ”តិ បាឡេ អវិជ្ជាសហិតតណ្ហានិរោធា ឧបាទាននិរោធោតិ អត្ថសម្ភវតោ។ យថា ហិ តណ្ហាសហិតាវ អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ, ឯវំ អវិជ្ជាសហិតាវ តណ្ហា ឧបាទានានំ បច្ចយោ ហោតីតិ អវិជ្ជាសហិតតណ្ហានិរោធា ឧបាទាននិរោធោតិ អត្ថោ សម្ភវតីតិ គហេតព្ពោ។ វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទវសេន **ឧបាទាននិរោធា** តថេវ **ភវនិរោធោ**តិ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ**តិ ឯត្ថាបិ តណ្ហាសហិតអវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោតិអាទិកោ គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥតី**តិ ឯវំ វិសភាគសភាគធម្មានំ អាវដ្ដនវសេន និទ្ទារិតានិ ច **បុរិមកានិ ទ្វេ សច្ចានិ ច, សមថោ ច វិបស្សនា ច** ឥមេ ទ្វេ ធម្មា **មគ្គោ ច** មគ្គសច្ចញ្ច, **វដ្ដនិរោធោ** វដ្ដនិរោធសច្ចញ្ច និព្ពានន្តិ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ទារិតានិ។

“វីរិយបដិបក្ខភូតស្ស បមាទាទិធម្មស្ស វសេន វា សភាគភូតស្ស បមាទាទិធម្មស្ស វសេន វា អាវដ្ដេត្វា ចតុន្នំ សច្ចានំ និទ្ទារិតព្ពភាវោ អម្ហេហិ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** តថា និទ្ទារិតព្ពភាវេន ភគវា “អារម្ភថ និក្កមថា”តិអាទិគាថាវចនំ អាហ, តេន “អារម្ភថ និក្កមថា”តិអាទិ គាថាវចនេន តថា ចតុន្នំ សច្ចានំ និទ្ទារិតព្ពភាវោ តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“អារម្ភថ និក្កមថា’តិអាទិនា វោទានបក្ខំយេវ និក្ខិបិត្វា តស្សេវ វោទានបក្ខស្ស វិសភាគធម្មសភាគធម្មវសេនេវ អាវដ្ដេត្វា ចតុសច្ចនិទ្ទារណំ កាតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សំកិលេសបក្ខម្បិ និក្ខិបិត្វា តស្សេវ សំកិលេសស្ស វិសភាគធម្មសភាគធម្មវសេនបិ អាវដ្ដេត្វា ចតុសច្ចនិទ្ទារណំ ទស្សេន្តោ **“យថាបិ មូលេ”**តិអាទិ គាថាវចនមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “ឯវំ វោទានបក្ខំ និក្ខិបិត្វា តស្ស វិសភាគធម្មវសេន, សភាគធម្មវសេន ច អាវដ្ដនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សំកិលេសបក្ខំ និក្ខិបិត្វា តស្ស វិសភាគធម្មវសេន, សភាគធម្មវសេន ច អាវដ្ដនំ ទស្សេតុំ ‘យថាបិ មូលេ’តិ គាថមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) –

វុត្តំ។ គាថាត្ថោបិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោ។ តថាបិ យតិបោតានំ អត្ថាយ អដ្ឋកថានុសារេនេវ កថយិស្សាម។

សម្ពូហោ រុក្ខោ មូលតិ បតិដ្ឋាតិ ឯតេន អវយវេន ភូមិភាគេ បិតេនាតិ **មូលំ**, កឹ តំ? ភូមិភាគេ បិតោ មូលសង្ខាតោ រុក្ខាវយវោ, តស្មឹ មូលេ។ នត្ថិ ឧបទ្ទវោ ផរសុឆេទាទិអន្តរាយោ អស្ស មូលស្សាតិ **អនុបទ្ទវោ។ ទឡ្ហេ**តិ ឧបទ្ទវាភាវេន សភាវតោ ថិរេ សតិ។ ឆិន្ទីយតីតិ **ឆិន្នោ**, កោ សោ? ភូមិយំ បតិដ្ឋិតមូលសហិតោ រុក្ខាវយវោ, ន ឆិន្ទិត្វា គហិតោ រុក្ខាវយវោ។ រុហតិ វឌ្ឍតីតិ **រុក្ខោ**។ សោ ច ភូមិយំ បតិដ្ឋិតមូលសហិតោ រុក្ខាវយវោ រុក្ខោតិ វុត្តោ យថា “សមុទ្ទោ ទិដ្ឋោ”តិ។ **បុនរេវ រូហតី**តិ បុន អង្កុរុប្បាទនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តណ្ហានុសយេ**តិ អត្តភាវសង្ខាតស្ស រុក្ខស្ស មូលេ។ **អនូហតេ**តិ អរហត្តមគ្គញាណេន អនុបច្ឆិន្នេ សតិ **ឥទំ** អត្តភាវសង្ខាតំ **ទុក្ខំ** ទុក្ខហេតុ **បុនប្បុនំ** អព្ពោច្ឆិន្នំ **និព្ពត្តតិ ន** និរុជ្ឈតិយេវាតិ គាថាត្ថោ។

“ឥធ គាថាយំ យោ តណ្ហានុសយោ អនូហតភាវេន ទុក្ខស្ស និព្ពត្តនស្ស មូលន្តិ វុត្តោ, **អយំ តណ្ហានុសយោ** កតមស្សា តណ្ហាយ អនុសយោ”តិ បុច្ឆតិ, “តណ្ហាយ កាមតណ្ហាទិវសេន ពហុវិធត្តា **ភវតណ្ហាយ** អនុសយោ”តិ វិស្សជ្ជេតិ ភវស្សាទតណ្ហាភាវតោ។ **យោ** អនុសយោ **ឯតស្ស** ភវតណ្ហាសង្ខាតស្ស **ធម្មស្ស** បច្ចយោ ហោតិ, **អយំ** អនុសយោ **អវិជ្ជា**នុសយោ ហោតិ។ “អនុសយោ ពហុវិធោ, កស្មា អវិជ្ជានុសយោតិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“អវិជ្ជាបច្ចយា ហិ ភវតណ្ហា”**តិ វុត្តំ។ អវិជ្ជាយ ភវតណ្ហាយ បច្ចយត្តា អវិជ្ជានុសយោ សទ្ទហិតព្ពោ។ អវិជ្ជាយ ហិ

ភវេសុ អាទីនវស្ស អទស្សនវសេន ភវស្សាទតណ្ហា ភវតីតិ។ **ឥមេ ទ្វេ កិលេសា**តិអាទិម្ហិ ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារេត្វា វិសភាគសភាគធម្មាវដ្ដនំ វិញ្ញាតព្ពំ, សមថវិបស្សនា បន មគ្គសម្បយុត្តាវ គហេតព្ពា។

“**សព្ពបាបស្សា**”តិអាទិកស្ស អនុសន្ធិត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) វុត្តោ។ **សព្ពបាបស្សា**តិ កម្មបថភាវប្បត្តាបត្តស្ស និរវសេសស្ស អកុសលស្ស។ **អករណ**ន្តិ សបរសន្តានេសុ អនុប្បាទនំ ។ **កុសលស្សា**តិ កម្មបថភាវប្បត្តាបត្តស្ស តេភូមកកុសលស្ស ចេវ លោកុត្តរកុសលស្ស ច។ **ឧបសម្បទា**តិ សន្តានេ ឧប្បាទនវសេន សម្បទា។ សស្ស អត្តនោ ចិត្តន្តិ **សចិត្តំ,** សចិត្តស្ស បរិយោទាបនំ វោទានំ អរហត្តផលុប្បត្តិយាតិ **សចិត្តបរិយោទាបនំ** ។ អរហត្តមគ្គប្បាទោ បន “កុសលស្ស ឧបសម្បទា”តិ បទេន គហិតោ។ **ឯតំ** អករណាទិត្តយទីបនំ **ពុទ្ធានំ** សម្មាសម្ពុទ្ធានំ **សាសនំ** ឱវាទោតិ គាថាត្ថោ។

គាថាយំ យស្ស បាបស្ស អករណំ វុត្តំ, តំ បាបំ ទុច្ចរិតកម្មបថវសេន វិភជិតុំ “**សព្ពបាបំ នាមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ទោសសមុដ្ឋាន**ន្តិ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ, លោភសមុដ្ឋានម្បិ ភវតិ។ **លោភសមុដ្ឋាន**ន្តិបិ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ, ទោសសមុដ្ឋានម្បិ ភវតិ។ **មោហសមុដ្ឋាន**ម្បិ តថេវ វុត្តំ។ លោភសមុដ្ឋានទោសសមុដ្ឋានម្បិ សម្ភវតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្ពបាបោ ទុច្ចរិតកម្មបថប្បភេទេន វិភត្តោ, “ឯត្តកេនេវ វិភជិតព្ពោ, ឧទាហុ អញ្ញេន វិភជិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អញ្ញេន អកុសលមូលអគតិគមនភេទេនបិ វិភជិតុំ “**យា អភិជ្ឈា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឯវំ ទុច្ចរិតអកុសលកម្មបថកម្មវិភាគេន ‘សព្ពបាប’ន្តិ ឯត្ថ វុត្តបាបំ វិភជិត្វា ឥទានិស្ស អកុសលមូលវសេន អគតិគមនវិភាគម្បិ ទស្សេតុំ ‘អកុសលមូល’ន្តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) អនុសន្ធិត្ថោ វុត្តោ។ មោហវសេន សភាវំ អជានន្តស្ស ភយសម្ភវតោ យំ ភយា ច មោហា ច អគតឹ គច្ឆតិ, ឥទំ **មោហសមុដ្ឋាន**ន្តិ វុត្តំ។

សព្ពបាបោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមំ សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **តត្ថ លោភោ អសុភាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “ឯត្តាវតា ‘សព្ពបាបស្ស អករណ’ន្តិ ឯត្ថ បាបំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស អករណំ ទស្សេន្តោ ‘លោភោ…បេ…. បញ្ញាយា’តិ តីហិ កុសលមូលេហិ តិណ្ណំ អកុសលមូលានំ បហានវសេន សព្ពបាបស្ស អករណំ អនុប្បាទនមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣០) –

វុត្តំ។ សុភាធិមុត្តវសេន បវត្តោ **លោភោ អសុភាយ** អសុភភាវនាយ តថាបវត្តេន អលោភេន តទង្គវិក្ខម្ភនប្បហានេន **បហីយតិ,** សត្តេសុ កុជ្ឈនទុស្សនវសេន បវត្តោ **ទោសោ មេត្តាយ** មេត្តាភាវនាយ តថាបវត្តេន អទោសេន ច តទង្គវិក្ខម្ភនប្បហានេន **បហីយតិ,** សត្តេសុ ចេវ សង្ខារេសុ ច មុយ្ហនវសេន បវត្តោ **មោហោ បញ្ញាយ** វិចារណបញ្ញាយ ច ភាវនាមគ្គបញ្ញាយ ច តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទប្បហានេន **បហីយតិ**។

“យទិ តីហិ កុសលមូលេហេវ អកុសលមូលានិ បហីយន្តិ, ឯវំ សតិ ឧបេក្ខាករុណាមុទិតា និរត្ថកា ភវេយ្យុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តថា លោភោ ឧបេក្ខាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧបេក្ខាយា**តិ “សព្ពេ សត្តា កម្មស្សកា”តិអាទិនា ភាវិតាយ ឧបេក្ខាយ។ មុទិតា អរតឹ វូបសមេត្វា អរតិយា មូលភូតំ មោហម្បិ បជហតីតិ មនសិ កត្វា “**មោហោ មុទិតាយ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតី**”តិ វុត្តំ។ “អកុសលមូលានំ កុសលមូលាទីហិ បហាតព្ពត្តំ កេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** តថា បហាតព្ពត្តេន ភគវា “សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិ វចនំ អាហ, តេន “សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិ វចនេន តថា បហាតព្ពត្តំ តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៣១. “ឯត្តាវតា ច សព្ពបាបោ វិភត្តោ, តស្ស អករណញ្ច វិភត្តំ សិយា, ឯវំ សតិ អដ្ឋមិច្ឆត្តានំ អករណំ អនិវារិតំ សិយា”តិ វត្តព្ពត្តា “**សព្ពបាបំ នាម អដ្ឋ មិច្ឆត្តានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **មិច្ឆាសតី**តិ អនិច្ចាទីសុ “និច្ច”ន្តិ អនុស្សរណចិន្តនាទិវសេន បវត្តអកុសលប្បវត្តិ។

សព្ពបាបស្ស អករណំ ពហុធា អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតំ, “កថំ កុសលស្ស សម្បទា វិភជិតព្ពា វិញ្ញាតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា កុសលស្ស សម្បទំ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**អដ្ឋសុ មិច្ឆត្តេសុ បហីនេសូ**”តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋ សម្មត្តានី**តិ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធីតិ អដ្ឋសម្មត្តានិ វិសភាគបរិវត្តនធម្មវសេន **សម្បជ្ជន្តិ។ អតីតស្សា**តិ អតីតេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន ទេសិតស្ស។ វិបស្សិនោ ហិ ភគវតោ អយំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសគាថា។ **ចិត្តេ បរិយោទាបិតេ**តិ ចិត្តបដិពទ្ធា បញ្ចក្ខន្ធាបិ បរិយោទាបិតា ភវន្តិ។ “ចិត្តបរិយោទាបិតេន បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ បរិយោទាបិតភាវោ កថំ អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**ឯវញ្ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវំ** វុត្តប្បការេន ភគវា យំ “ចេតោវិសុទ្ធត្ថំ ភិក្ខវេ តថាគតេ

ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ វចនំ អាហ, តេន “ចេតោ...បេ.... វុស្សតី”តិ វចនេន តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បរិយោទាបនា កតិវិធា ភវន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា “**ទុវិធា ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ សមថវិបស្សនាយ នីវរណប្បហានញ្ច អរិយមគ្គភាវនាយ អនុសយសមុគ្ឃាតោ ចាតិ បរិយោទាបនស្ស ទុវិធត្តា បញ្ចក្ខន្ធា បរិយោទាបិតា ភវន្តីតិ អត្ថោ។ បហីននីវរណានុសយា ហិ បុគ្គលា បសាទនីយវណ្ណា ហោន្តិ។

“បរិយោទាបនស្ស កិត្តិកា ភូមិយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ទ្វេ បរិយោទាបនភូមិយោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ “‘សព្ពបាបស្ស អករណ’ន្តិអាទិគាថាយ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ កតមំ ទុក្ខសច្ចំ, កតមំ សមុទយសច្ចំ , កតមំ មគ្គសច្ចំ, កតមំ និរោធសច្ច”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ យំ បដិវេធេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ គាថាយ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ **យំ** ខន្ធបញ្ចកំ **បដិវេធេន** បរិញ្ញាភិសមយេន បរិយោទាបេតិ, **ឥទំ** ខន្ធបញ្ចកំ **ទុក្ខំ** ទុក្ខសច្ចំ ភវេ។ **យតោ** តណ្ហាសំកិលេសតោ ខន្ធបញ្ចកំ បរិយោទាបេតិ, **អយំ** តណ្ហាសំកិលេសោ **សមុទយោ** សមុទយសច្ចំ។ **យេន** អរិយមគ្គង្គេន បរិយោទាបេតិ, **អយំ អរិយមគ្គោ** មគ្គសច្ចំ។ **យំ** អសង្ខតធាតុំ អធិគតេន បុគ្គលេន បរិយោទាបិតំ, **អយំ** អសង្ខតធាតុធម្មោ **និរោធោ** និរោធសច្ចំ ភវេ។ **ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ** គាថាយ ទេសិតធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ដនវសេន និទ្ធារិតានិ។ “**តេនាហា**”តិអាទិកស្ស អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

“សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិអាទិគាថាយ ទេសិតានំ ធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ដនវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ អាចរិយេន និទ្ធារិតានិ, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតានិ។

> “‘ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ឆត្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ;
> ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតឹ គច្ឆតិ ធម្មចារី’តិ –

គាថាយ ទេសិតានំ ធម្មានំ វិសភាគសភាគធម្មានំ អាវដ្ដនវសេន កថំ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារិតានី”តិ វត្តព្ពត្តា “**ធម្មោ ហវេ**”តិអាទិមាហ។ តាយ គាថាយ ទេសិតេ ធម្មេ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**ធម្មោ នាមា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ធម្មោ នាមា**តិ បុញ្ញធម្មោ នាម។ **ឥន្ទ្រិយសំវរោ**តិ មនច្ឆដ្ឋិន្ទ្រិយសំវរសីលាទិកោ សព្ពោ សំវរោ។ តេន វុត្តំ –“ឥន្ទ្រិយសំវរសីសេន ចេត្ថ សព្ពម្បិ សីលំ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣១)។ ចត្តារោ **អបាយា** ទុក្កដកម្មការីនំ គតិភូតត្តា **ទុគ្គតិ។ សព្ពា ឧបបត្តិយោ** បន ទុក្ខទុក្ខសង្ខារទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសមង្គីនំ គតិភូតត្តា **ទុគ្គតិ** នាម។

“តស្មឹ ទុវិធេ ធម្មេ ឥន្ទ្រិយសំវរធម្មោ កត្ថ បិតោ, កថំ សុចិណ្ណោ, កុតោ រក្ខតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ យា សំវរសីលេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ ទុវិធេ ធម្មេ។ សំវរសីលេ បិតា យា អខណ្ឌការិតា ហោតិ, **អយំ** អខណ្ឌវសេន កាតព្ពោ សំវរសីលេ បិតោ សុដ្ឋុ អាចិណ្ណបរិចិណ្ណោ បុញ្ញ**ធម្មោ** ចតូហិ **អបាយេហិ** អត្តនោ អាធារំ អត្តានំ រក្ខន្តំ បុគ្គលំ ឯកន្តិកភាវេន **រក្ខតិ,** អនេកន្តិកភាវេន បន រក្ខិតមត្តោ បុញ្ញធម្មោបិ រក្ខតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អបាយេហី**តិ ច បធានវសេន វុត្តំ, រោគាទិអន្តរាយតោបិ រក្ខតិ។ រោគាទិអន្តរាយោ វា អយតោ អបគតត្តា អបាយន្តោគធោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

“កថា រក្ខតីតិ កេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**ឯវំ ភគវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវំ** វុត្តប្បការេន លក្ខណបការទស្សនំ ភគវា “ទ្វេមា, ភិក្ខវេ, សីលវតោ គតិយោ ទេវា ច មនុស្សា ចា”តិ យំ វចនំ អាហ, តេន “ទ្វេមា... បេ.... មនុស្សា ចា”តិ វចនេន តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សំវរសីលេ ឋិតស្ស អខណ្ឌកាតព្ពស្ស សុចិណ្ណស្ស បុញ្ញធម្មស្ស អបាយេហិ រក្ខណេ ឯកន្តិកភាវោ កេន សុត្តេន ទីបេតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**ឯវញ្ច នាឡន្ទាយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវញ្ចា**តិ ឥមិនា ឥទានិ វុច្ចមានេន បការេនបិ វុត្តប្បការោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **នាឡន្ទាយ**ន្តិ នាឡន្ទនាមកេ និគមេ និសិន្នោ អសិពន្ធកនាមស្ស បុត្តោ **គាមណិ** គាមជេដ្ឋកោ ភគវន្តំ **ឯតំ** វុច្ចមានំ “ព្រាហ្មណា, ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច។

ព្រាហ្មណាតិ ពាហិរកា ព្រាហ្មណា។ **ភន្តេ**តិ ភគវន្តំ គាមណិ អាលបតិ។ **បច្ឆាភូមកា**តិ បច្ឆិមទិសាយ និសិន្នកា។ **ឧយ្យាបេន្តី**តិ មនុស្សលោកតោ ឧទ្ធំ ទេវលោកំ យាបេន្តិ បាបេន្តិ។

ឥធស្សាតិ ឥធលោកេ អស្ស ភវេយ្យ។ បុរិសោ បាណាតិបាតី...បេ.... មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ អស្ស ភវេយ្យាតិ យោជនា។ សេសំ បាឡិតោ ចេវ វុត្តានុសារេន ច ញេយ្យំ។

៣២. “វិសភាគធម្មសភាគធម្មាវដ្ដនវសេន ចតុន្នំ សច្ចានំ និទ្ធារិតភាវោ កេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហ មហាកច្ចានោ ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ**”តិ វុត្តំ។

“ឯត្តាវតា ច អាវដ្ដោ ហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ អាវដ្ដោ ហារោ”**តិ វុត្តំ។ យស្សំ យស្សំ បាឡិយំ យោ យោ អាវដ្ដោ ហារោ យថាលាភវសេន យោជិតោ, តស្សំ តស្សំ បាឡិយំ សោ សោ អាវដ្ដោ ហារោ តថា និទ្ធារេត្វា **យុត្តោ** យោជិតោតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ អាវដ្ដហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេនេវ គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៨. វិភត្តិហារវិភង្គវិភាវនា

៣៣. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន អាវដ្ដហារវិភង្គេន អាវដ្ដេតព្ពា បទដ្ឋានាទយោ វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ អាវដ្ដហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វិភត្តិហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **វិភត្តិហារោ** វិភត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ធម្មញ្ច បទដ្ឋានំ ភូមិញ្ចា”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “ទ្វេ សុត្តានី”តិអាទិកោ វិត្ថារភូតោ សំវណ្ណនាវិសេសោ វិភត្តិហារោ វិភត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“យេសុ សុត្តេសុ វុត្តា ធម្មបទដ្ឋានភូមិយោ ឥមិនា វិភត្តិហារេន វិភត្តា, តានិ សុត្តានិ កិត្តកានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តានិ សុត្តានិ បឋមំ ទស្សេតុំ **“ទ្វេ សុត្តានិ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **វាសនាភាគិយ**ន្តិ បុញ្ញភាវនា វាសនា នាម, វាសនាយ ភាគោ កោដ្ឋាសោ **វាសនាភាគោ,** វាសនាភាគេ វាចកភាវេន និយុត្តំ សុត្តន្តិ **វាសនាភាគិយំ,** កតមំ តំ? យស្មិំ សុត្តេ តីណិ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ ភគវតា ទេសិតានិ, តំ សុត្តំ វាសនាភាគិយំ។ **និព្ពេធភាគិយ**ន្តិ លោភក្ខន្ធាទីនំ និព្ពិជ្ឈនំ បទាលនំ **និព្ពេធោ,** និព្ពេធស្ស ភាគោ កោដ្ឋាសោ **និព្ពេធភាគោ,** និព្ពេធភាគេ វាចកភាវេន និយុត្តំ សុត្តន្តិ **និព្ពេធភាគិយំ,** កតមំ តំ? យស្មិំ សុត្តេ សេក្ខាសេក្ខធម្មា ភគវតា ទេសិតា, តំ សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ។

“តេសំ សុត្តានំ បដិគ្គាហកា បុគ្គលា យាហិ បដិបទាហិ សម្បជ្ជន្តិ, តា បដិបទា កិត្តិកា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទ្វេ បដិបទា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ទានសីលភាវនាមយបុញ្ញភាគេ ភវា បដិបទាតិ **បុញ្ញភាគិយា**។ ផលភាគេ ភវា បដិបទាតិ **ផលភាគិយា**។ “យេសុ សីលេសុ ឋិតា បដិគ្គាហកា បដិបជ្ជន្តិ, តានិ សីលានិ កិត្តកានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទ្វេ សីលានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ សំវរតិ ឯតេន សំវរេនាតិ **សំវរោ,** សោ សំវរោ បាតិមោក្ខសំវរោ, សតិសំវរោ, ញាណសំវរោ, ខន្តិសំវរោ, វីរិយសំវរោតិ បញ្ចវិធោ។ សព្ពោបិ បាបសំវរណតោ **សំវរោ,** លោកិយលោកុត្តរសម្បត្តិដ្ឋានត្តា **សីលំ** នាម។ បជហតិ ឯតេន បហាតព្ពេតិ **បហានំ,** បជហនំ វា **បហានំ,** តញ្ច បហានំ តទង្គប្បហានំ, វិក្ខម្ភនប្បហានំ, សមុច្ឆេទប្បហានំ, បដិបស្សទ្ធិប្បហានំ, និស្សរណប្បហានន្តិ បញ្ចវិធំ។ តត្ថ និស្សរណប្បហានំ វជ្ជេត្វា ចតុព្ពិធំ បហានំ វុត្តនយេន **សីលំ** នាម។

“តេសុ សុត្តាទីសុ ភគវា កតមំ សុត្តំ កតមាយ បដិបទាយ ទេសយតិ, កតរស្មិំ សីលេ ឋិតោ បុគ្គលោ កតមេន សីលេន ព្រហ្មចារី ភវតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ វាសនាភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ **តត្ថ** តាសុ បុញ្ញភាគិយាទិបដិបទាសុ បុញ្ញភាគិយាយ បដិបទាយ ភគវា យស្ស បុគ្គលស្ស ទេសយតិ, **សោ** វាសនាភាគិយសុត្តបដិគ្គាហកោ បុគ្គលោ តត្ថ សំវរសីលាទីសុ **សំវរសីលេ ឋិតោ** ហុត្វា **តេន** សំវរសីលសង្ខាតេន **ព្រហ្មចរិយេន** សេដ្ឋចរិយេន **ព្រហ្មចារី** សេដ្ឋាចារបូរកោ ភវតិ។ **តត្ថ** តេសុ វាសនាភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ **តត្ថ** តាសុ បុញ្ញភាគិយាទិបដិបទាសុ ផលភាគិយាយ បដិបទាយ យស្ស បុគ្គលស្ស ភគវា ទេសយតិ, **សោ** និព្ពេធភាគិយសុត្តបដិគ្គាហកោ បុគ្គលោ តត្ថ សំវរសីលាទីសុ **បហានសីលេ** សមុច្ឆេទប្បស្សទ្ធិប្បហានវសេន **ឋិតោ** ហុត្វា **តេន** បហានសីលសង្ខាតេន វិសេសភូតេន មគ្គសង្ខាតេន **ព្រហ្មចរិយេន** ព្រហ្មចារី ភវតីតិ យោជនា កាតព្ពា។

“វាសនាភាគិយសុត្តាទីសុ កតមំ វាសនាភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតម”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ វាសនាភាគិយសុត្តាទីសុ។ **ទានកថា**តិ សប្បុរិសទានទានផលអសប្បុរិសទានទានផលកថា។ **សីលកថា**តិ បញ្ចសីលាទិសីលផលកថា។ **សគ្គកថា**តិ សគ្គសម្បត្តិសុខកថា ចេវ សគ្គេ និព្ពត្តាបកបុញ្ញកថា ច។

អាទីនវោតិ អាទីនវទស្សកោ សុត្តន្តោ។ **អានិសំសោ**តិ អានិសំសទស្សកោ សុត្តន្តោ។ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ យោជនា។

“**តត្ថ កតម**”ន្តិអាទីសុ អនុសន្ធិក្កោ វុត្តនយោវ។ យា ទេសនា ចតុសច្ចប្បកាសនា, សា ទេសនា និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ យោជនា។ ឯវញ្ច សតិ វាសនាភាគិយសុត្តស្សាបិ និព្ពេធភាគិយសុត្តភាវោ អាបជ្ជេយ្យ ចតុសច្ចប្បកាសនតោតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា “**វាសនាភាគិយេ សុត្តេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ វាសនាភាគិយេ សុត្តេ **បជាននា** វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា អរិយមគ្គបទដ្ឋានភូតា បញ្ញា នត្ថិ, **មគ្គោ** អរិយមគ្គោ នត្ថិ, **ផលំ** អរិយផលំ នត្ថិ។ និព្ពេធភាគិយេ សុត្តេ បន បជាននាទយោ អត្ថិ, វាសនាភាគិយេ សុត្តេ នត្ថិ។ “បជាននា”តិអាទិនា ចតុសច្ចប្បកាសនា ទានកថាទិកា និព្ពេធភាគិយេ សុត្តេ អន្តោគធា, ឥតរាយេវ វាសនាភាគិយសុត្តន្តិ នាមាតិ ទស្សេតិ។ យេសុ សុត្តេសុ វុត្តា ធម្មបទដ្ឋានភូមិយោ វិភត្តា, តានិ សុត្តានិ ទ្វេយេវ ន ហោន្តិ, កស្មា “ទ្វេយេវ សុត្តានិ និទ្ទារិតានី”តិ ចេ វទេយ្យ? អសង្ករតោ សុត្តេ វុត្តានំ ធម្មបទដ្ឋានភូមីនំ វិភជិតព្ពានំ សុវិញ្ញេយ្យត្តា។ “យទិ ឯវំ សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តានិបិ និទ្ទារិតានិ អសង្ករត្តា”តិ ចេ វទេយ្យ? នោ និទ្ទារិតានិ, វាសនាភាគិយសុត្តេ និទ្ទារិតេ សំកិលេសភាគិយសុត្តម្បិ និទ្ទារិតំ, សំកិលេសធម្មតោ និស្សដ្ឋធម្មានំយេវ វាសនាភាគិយធម្មត្តា និព្ពេធភាគិយសុត្តេ ច និទ្ទារិតេ អសេក្ខភាគិយសុត្តម្បិ និទ្ទារិតំ អនញ្ញត្តា។

“យេសុ សុត្តេសុ វុត្តា ធម្មបទដ្ឋានភូមិយោ វិភត្តិហារេន វិភត្តា, តានិ សុត្តានិ កតមេន ផលេន យោជយិតព្ពានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ឥមានិ ចត្តារិ សុត្តានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមានិ ចត្តារិ សុត្តានី**តិ យថានិទ្ទារិតានិ វាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយសុត្តានិ ចេវ តំនិទ្ទារណេន និទ្ទារិតានិ សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តានិ ចាតិ ចត្តារិ សុត្តានិ **ឥមេសំយេវ ចតុន្នំ សុត្តានំ ទេសនាយ** នយេន នីតេន **ផលេន សព្ពតោ** សព្ពភាគេន សំវរសីលប្បហាន**សីលេន** ព្រហ្មចរិយេន យោជយិតព្ពានិ។ យោជេន្តេន ច **សព្ពតោ** សព្ពភាគេន ច បទាទិ**វិចយេន** ហារេន សំវរសីលាទិកំ ផលំ **វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន** យុត្តំ ផលំ គវេសិត្វា “ឥទំ ផលំ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ផលំ, ឥទំ ផលំ ឥមស្ស សុត្តស្ស ផល”ន្តិ សុត្តានិ វិសុំ វិសុំ ផលេន យោជយិតព្ពានីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“កិត្តកេន ផលេន ព្រហ្មចរិយេន យោជេតព្ពានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យាវតិកា ញាណស្ស ភូមី**”តិ វុត្តំ។ ភគវតា ទេសិតេន វាសនាភាគិយសុត្តេន សិទ្ធា **យាវតិកា** បុញ្ញភាគិយា បដិបទាទយោ វិភជន**ញាណស្ស ភូមិ** អារម្មណា ភវិតុមរហន្តិ, តាវតិកាហិ ភូមីហិ វាសនាភាគិយសុត្តំ យោជយិតព្ពំ។ និព្ពេធភាគិយសុត្តេន សិទ្ធា **យាវតិកា** ផលភាគិយា បដិបទាទយោ វិភជន**ញាណស្ស ភូមិ** អារម្មណា ភវិតុមរហន្តិ, តាវតិកាហិ ភូមីហិ និព្ពេធភាគិយសុត្តំ យោជេតព្ពំ។ ឥតរទ្វយម្បិ សុត្តំ យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពំ។ ឯតេន ញាណស្ស ភូមីនំ សុត្តត្ថានំ ពហុវិធត្តំ ទស្សេតិ។

៣៤. វាសនាភាគិយសុត្តាទីសុ វុត្តា ធម្មា វាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយភាវេហិ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កថំ សំកិលេសភាគិយអសេក្ខាភាគិយភាវេហិ អសាធារណាសាធារណភាវេហិ វិភជិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមេ ធម្មា សាធារណា**”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ អដ្ឋកថាយ** បន –

> “ឯវំ វាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយភាវេហិ ធម្មេ ឯកទេសេន វិភជិត្វា ឥទានិ តេសំ កិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយភាវេហិ សាធារណាសាធារណភាវេហិ វិភជិតុំ ‘តត្ថ កតមេ ធម្មា សាធារណា’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤) –

វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ យេ ធម្មា សុត្តេ វុត្តា វិភត្តិហារេន វិភជិតព្ពា, តេសុ ធម្មេសុ **កតមេ ធម្មា សាធារណា**តិ បុច្ឆតិ, **ទ្វេ ធម្មា សាធារណា**តិ វិស្សជ្ជេតិ។ តេ ទ្វេ ធម្មេ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**នាមសាធារណា, វត្ថុសាធារណា ចា**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ **នាមសាធារណា**តិ នាមេន នាមបញ្ញត្តិយា សាធារណា សមានា, “កុសលា”តិ នាមេន ឯកវីសតិ ចិត្តុប្បាទា សមានា, “អកុសលា”ត្យាទិនាមេន ទ្វាទស ចិត្តុប្បាទា សមានា, កុសលាទិនាមបញ្ញត្តិវចនេន វចនីយា អត្ថា កុសលាទិនាមសាធារណាតិ វុត្តា។ តេន **ដីកាយំ** –

> “នាមំ នាមបញ្ញត្តិ, តំមុខេនេវ សទ្ទតោ តទត្ថាវគមោ។ សទ្ទេន ច សាមញ្ញរូបេនេវ តថារូបស្ស អត្ថស្ស គហណំ, ន វិសេសរូបេន។ តស្មា សទ្ទវចនីយា អត្ថា សាធារណរូបនាមាយត្តគហណីយតាយ នាមសាធារណា វុត្តា”តិ –

វុត្តំ។ **វត្ថុសាធារណា**តិ បតិដ្ឋានភូតេន វត្ថុនា សាធារណា។ យស្មឹ បតិដ្ឋានភូតេ សន្តានេ វា ចិត្តុប្បាទាទិម្ហិ វា យេ ធម្មា បវត្តន្តិ, តេ ធម្មា តេន សន្តានេន វា វត្ថុនា តេន ចិត្តុប្បាទាទិនា វា សាធារណា សមានាតិ អត្ថោ។ ឯក សន្តានេ បតិតត្តា ផុសនាទិសភាវតោ ភិន្នាបិ វត្ថុសាធារណា សមានវត្ថុកាយេវ ភវន្តីតិ វិភត្តិហារេន វិភជិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

“កឹ នាមសាធារណវត្ថុសាធារណាយេវ វិភជិតព្ពា, អញ្ញំ វិភជិតព្ពំ នត្ថី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យំ វា បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ នាមសាធារណវត្ថុសាធារណេហិ អញ្ញំ យំ វា បន កិច្ចសាធារណបច្ចយសាធារណបដិបក្ខាទិសាធារណម្បិ ធម្មជាតំ **ឯវំជាតិយំ** សាធារណជាតិយំ, តម្បិ សព្ពំ វិចយហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន គវេសិត្វា យុត្តំ សាធារណំ វិភត្តិហារេន វិភជិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ “តេសុ នាមសាធារណាទីសុ កតមេ នាមសាធារណា, កតមេ វត្ថុសាធារណា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“មិច្ឆត្តនិយតានំ សត្តាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ មាតុឃាតកាទីនំ ឆន្នំ មិច្ឆត្តនិយតកម្មការានំ សត្តានញ្ច ទុគ្គតិអហេតុកសុគតិអហេតុកទុហេតុកតិហេតុកានំ ចតុន្នំ បុថុជ្ជនានំ អនិយតកម្មការានំ សត្តានញ្ច សន្តានេ បវត្តា ទស្សនបហាតព្ពា កិលេសា ទស្សនបហាតព្ពនាមសាធារណា សមានា ភវន្តិ សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមសនវសេន ភិន្នសភាវានម្បិ ទស្សនបហាតព្ពនាមនាតិវត្តនតោ។ វុត្តប្បការានំ និយតានិយតសត្តានំ ទស្សនបហាតព្ពានំ កិលេសានំ បតិដ្ឋានវត្ថុភាវតោ វត្ថុសាធារណា ច សមានវត្ថុកាតិ អត្ថោ។ **បុថុជ្ជនស្ស** ទុគ្គតិអហេតុកាទិចតុព្ពិធសត្តស្ស, **សោតាបន្នស្ស** ច សន្តានេ បវត្តា **កាមរាគព្យាបាទា** កិលេសា កាមរាគព្យាបាទនាមសាធារណា សមានា ភវន្តិ សកទាគាមិមគ្គប្បហាតព្ពអនាគាមិមគ្គប្បហាតព្ពវសេន ភិន្នសភាវានម្បិ កាមរាគព្យាបាទនាមនាតិវត្តនតោ។ វុត្តប្បការស្ស **បុថុជ្ជនស្ស, សោតាបន្នស្ស** ច កាមរាគព្យាបាទានំ បតិដ្ឋានវត្ថុភាវតោ វត្ថុសាធារណា សមានវត្ថុកាតិ អត្ថោ ច គហេតព្ពោ។ **បុថុជ្ជនស្ស, អនាគាមិស្ស** ច សន្តានេ បវត្តា **ឧទ្ធំភាគិយា សំយោជនា** ឧទ្ធម្ភាគិយនាមសាធារណា សមានា ភវន្តិ រូបរាគាទិវសេន ភិន្នសភាវានម្បិ ឧទ្ធំភាគិយនាមនាតិវត្តនតោ។ **បុថុជ្ជនស្ស, អនាគាមិស្ស** ច ឧទ្ធំភាគិយានំ បតិដ្ឋានវត្ថុភាវតោ វត្ថុសាធារណា សមានវត្ថុកាតិ អត្ថោ ច គហេតព្ពោ។ តេន វុត្តំ **ដីកាយំ** – “ទស្សនបហាតព្ពានញ្ហិ យថា មិច្ឆត្តនិយតសត្តា បវត្តិដ្ឋានំ, ឯវំ អនិយតាបី”តិ វុត្តំ។ សង្ខេបតោ បន សំកិលេសបក្ខេ បហានេកដ្ឋា កិលេសា នាមសាធារណា ហោន្តិ, សហជេកដ្ឋា កិលេសា វត្ថុសាធារណាតិ ទដ្ឋព្ពា។

សំកិលេសបក្ខេ សាធារណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កថំ វោទានបក្ខេ សាធារណា វិភត្តា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យំ កិញ្ចិ អរិយសាវកោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យំ កិញ្ចី**តិ សាមញ្ញវសេន វុត្តា បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទិកា លោកិយា សមាបត្តិយោវ គហិតា។ **អរិយសាវកោ**តិ អរិយស្ស ភគវតោ សាវកោ អរិយសាវកោតិ វត្តព្ពោ, ឈានលាភី ច ផលដ្ឋោ ច បុគ្គលោ, ន មគ្គដ្ឋោ។ មគ្គដ្ឋោ ហិ លោកិយំ យំ កិញ្ចិ សមាបត្តឹ ន សមាបជ្ជតិ។ **សព្ពាសា** លោកិយសមាបត្តិ រូបាវចរា អរូបាវចរា ទិព្ពវិហារោ ព្រហ្មវិហារោ បឋមជ្ឈានសមាបត្តីតិ ឯវមាទីហិ បរិយាយេហិ សាធារណា តំសមង្គីហិ វីតរាគាវីតរាគេហិ សាធារណា លោកិយសមាបត្តិនាមនាតិវត្តនតោ ច វីតរាគាវីតរាគេហិ សមាបជ្ជិតព្ពតោ ច។ “អរិយសាវកោ ច លោកិយំ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជន្តោ ឱធិសោ ឱធិសោ សមាបជ្ជតិ, ឯវំ សតិ កថំ វីតរាគេហិ សាធារណាតិ សទ្ទហិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា **“សាធារណា ហិ ធម្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “កថំ តេ ឱធិសោ គហិតា, អថ ឱធិសោ គហេតព្ពា, កថំ សាធារណាតិ អនុយោគំ មនសិ កត្វា តំ វិសោធេន្តោ អាហ – ‘សាធារណា ហិ ធម្មា ឯវំ អញ្ញមញ្ញា’ន្តិអាទី”តិ វុត្តំ។

តត្ថ ឯវំ វីតរាគាវីតរាគេហិ ឱធិសោ ឱធិសោ សមាបជ្ជិតព្ពា **ធម្មា បរំ បរំ** បច្ឆា បច្ឆា បវត្តិយមានំ ធម្មជាតំ **សកំ សកំ** បុព្ពេ បុព្ពេ ជាតំ “លោកិយសមាបត្តី”តិ នាមំ និយត**វិសយំ** អញ្ញមញ្ញំ ហុត្វា **ហិ** យស្មា នាតិវត្តន្តិ, តស្មា សាធារណាតិ សទ្ទហិតព្ពា គហេតព្ពាតិ អត្ថោ។ “បរំ បរំ សមាបជ្ជន្តោ កថំ នាតិវត្តតី”តិ វត្តព្ពត្តា នាតិវត្តនំ បាកដំ កាតុំ **“យោបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យោ** អរិយសាវកោ វា អវីតរាគោ វា។ **ឥមេហិ** លោកិយសមាបត្តិ**ធម្មេហិ** សមន្នាគតោ, សោ អរិយសាវកោ វា អវីតរាគោ វា បរំ បរំ សមាបជ្ជន្តោបិ **តំ ធម្មំ** លោកិយំ សមាបត្តិធម្មំ នាតិវត្តតិ, អញ្ញំ ឧបគន្ត្វា នាតិក្កមតីតិ អត្ថោ។ យេហិ លោកិយសមាបត្តិធម្មេហិ សមន្នាគតោ, **ឥមេ** លោកិយសមាបត្តិ **ធម្មា** សាធារណាវាតិ ទដ្ឋព្ពា។

“វាសនាភាគិយាទិសុត្តេសុ វុត្តា យេ ធម្មា ឥមិនា វិភត្តិហារេន វិភត្តា, យេសុ ធម្មេសុ កតមេ ធម្មា អសាធារណា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមេ ធម្មា អសាធារណា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ វិភជិតព្ពេសុ ធម្មេសុ **កតមេ ធម្មា អសាធារណា**តិ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា យាវ ទេសនំ ឧបាទាយ អសាធារណា ធម្មា គវេសិតព្ពា, “សេក្ខាសេក្ខា”តិ វា គវេសិតព្ពា, “ភព្ពាភព្ពា”តិ វា គវេសិតព្ពា។ អថ វា យាវ “សេក្ខាសេក្ខា ភព្ពាភព្ពា”តិ ទេសនា វុត្តា, តាវ ទេសនំ ឧបាទាយ អសាធារណា គវេសិតព្ពា។ កថំ គវេសិតព្ពា? អរិយេសុ សេក្ខាសេក្ខធម្មវសេន “សេក្ខា”តិ នាមំ អសេក្ខេន អសាធារណំ, “អសេក្ខា”តិ នាមំ សេក្ខេន អសាធារណន្តិ វា, អនរិយេសុ “ភព្ពា”តិ នាមំ អភព្ពេន អសាធារណំ, “អភព្ពា”តិ នាមំ ភព្ពេន អសាធារណន្តិ វា គវេសិតព្ពា។ **កាមរាគព្យាបាទា** សំយោជនា

អប្បហីនត្តា អនុសយភាវេន ឧប្បជ្ជនារហត្តា **អដ្ឋមកស្ស** សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្ស ច **សោតាបន្នស្ស** ផលដ្ឋស្ស ច សាធារណា ភវន្តិ, **ធម្មតា** ធម្មសភាវោ អសាធារណោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “អដ្ឋមកស្ស សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋតា សោតាបន្នស្ស អសាធារណា, សោតាបន្នស្ស សោតាបន្នផលដ្ឋតា ច អដ្ឋមកស្ស សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្ស អសាធារណា។ អដ្ឋមកស្ស វា បហីយមានកិលេសតា សោតាបន្នស្ស អសាធារណា, សោតាបន្នស្ស បហីន កិលេសតា ច អដ្ឋមកស្ស អសាធារណា”តិ។

ឧទ្ធម្ភាគិយា សំយោជនា អប្បហីនត្តា អនុសយភាវេន ឧប្បជ្ជនារហត្តា **អដ្ឋមកស្ស** មគ្គដ្ឋភាវេន អដ្ឋមក សទិសស្ស អនាគាមិមគ្គដ្ឋស្ស ច **អនាគាមិស្ស** ផលដ្ឋស្ស ច សាធារណា, **ធម្មតា** ធម្មសភាវោ អសាធារណោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “អដ្ឋមកស្ស អនាគាមិមគ្គដ្ឋតា អនាគាមិស្ស ផលដ្ឋស្ស អសាធារណា, អនាគាមិស្ស អ នាគាមិផលដ្ឋតា ច អដ្ឋមកស្ស អសាធារណា។ អដ្ឋមកស្ស វា បហីយមានកិលេសតា អនាគាមិស្ស អសាធារណា, អនាគាមិស្ស ផលដ្ឋស្ស បហីនកិលេសតា ច អដ្ឋមកស្ស អសាធារណា”តិ។ “មគ្គដ្ឋតា ផលដ្ឋតាយ អសាធារណា, ផលដ្ឋតា ច មគ្គដ្ឋតាយ អសាធារណា”តិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **សព្ពេសំ** សត្តន្នំ **សេក្ខានំ** បុគ្គលានំ **នាមំ “សេក្ខា”តិ នាមំ សាធារណំ**។ **ធម្មតា អសាធារណា**តិ ចតុន្នំ មគ្គដ្ឋានំ តំតំមគ្គដ្ឋតា អញ្ញមញ្ញំ មគ្គដ្ឋានំ អសាធារណា។ ហេដ្ឋិមផលត្តយដ្ឋានញ្ច អសាធារណា, ហេដ្ឋិមផលត្តយដ្ឋានំ តំតំផលដ្ឋតា ច អញ្ញមញ្ញំ ផលដ្ឋានំ អសាធារណា, ចតុន្នំ មគ្គដ្ឋានញ្ច អសាធារណាតិ អត្ថោ។ “សេក្ខានំ តំតំមគ្គដ្ឋតា តំតំផលដ្ឋតាយ អសាធារណា, តំតំផលដ្ឋតា ច តំតំមគ្គដ្ឋតាយ អសាធារណា”តិ វត្តុម្បិ វដ្ដតិ។ **សព្ពេសំ បដិបន្នកាន**ន្តិ ផលត្ថាយ បដិបជ្ជន្តីតិ **បដិបន្នកា**, តេសំ មគ្គសមង្គីនំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ **នាមំ** “បដិបន្នកា”តិ នាមំ សាធារណំ, **ធម្មតា** តំតំមគ្គដ្ឋតា អសាធារណា។ **សព្ពេសំ សេក្ខានំ** សត្តន្នំ បុគ្គលានំ សេក្ខានំ សីលំ សាធារណំ, **ធម្មតា** តំតំមគ្គដ្ឋផលដ្ឋតា អសាធារណាតិ។ វាសនាភាគិយសំកិលេសភាគិយសុត្តេសុ វុត្តា ទស្សនេនបហាតព្ពាទយោ ចេវ និព្ពេធភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តេសុ វុត្តា សេក្ខាទយោ ច ធម្មា សាធារណាសាធារណភេទេន វិភត្តិហារេន វិភជិតព្ពាតិ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

“អដ្ឋមកស្សា”តិអាទិនា អរិយេសុ បុគ្គលេសុ អសាធារណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កថំ អនរិយេសុ អសាធារណា វិភត្តា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អរិយេសុ វុត្តនយានុសារេន អនរិយេសុបិ វិភជិត្វា គវេសិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“ឯវំ វិសេសានុបស្សិនា”**តិអាទិ វុត្តំ ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “ឯវំ ‘អដ្ឋមកស្សា’តិអាទិនា អរិយបុគ្គលេសុ អសាធារណធម្មំ ទស្សេត្វា ឥតរេសុ នយទស្សនត្ថំ ‘ឯវំ វិសេសានុបស្សិនា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ **ឯវំ** អរិយេសុ វុត្តនយានុសារេន ភព្ពាភព្ពេសុ អនរិយេសុ **វិសេសានុបស្សិនា** អសាធារណតោ វិសេសំ អសាធារណំ អនុបស្សិនា គវេសកេន បណ្ឌិតេន ភព្ពាភព្ពេសុបិ **ហីនុក្កដ្ឋមជ្ឈិមំ ឧបាទាយ គវេសិតព្ពំ**។ កថំ? មាតុឃាតាទិវសេន បវត្តានំ បដិឃសម្បយុត្តទិដ្ឋិសម្បយុត្តសត្តមជវនចិត្តុប្បាទានំ មិច្ឆត្តនិយតានំ តំសមង្គីនំ វា តថាបវត្តា បឋមជវនចិត្តុបាទាទយោ អនិយតា ធម្មា បដិឃសម្បយុត្តាទិភាវេន សាធារណា, មិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា ឯកចិត្តុប្បាទត្តា អសាធារណា។ យថា ហិ ចិត្តំ “ចិត្តសំសដ្ឋ”ន្តិ ន វត្តព្ពំ, ឯវំ មិច្ឆត្តនិយតាបិ “មិច្ឆត្តនិយតសាធារណា”តិ ន វត្តព្ពា។ មិច្ឆត្តនិយតេសុបិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ ទិដ្ឋិសម្បយុត្ត សត្តមជវនចិត្តុប្បាទសមង្គីនំ អនិយតា ទិដ្ឋិសម្បយុត្តបឋមជវនចិត្តុប្បាទាទយោ ធម្មា ទិដ្ឋិ សម្បយុត្តាទិភាវេន សាធារណា, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ ឯកចិត្តុប្បាទសមង្គិភាវតោ អសាធារណា។ តេនាហ អដ្ឋកថា ចរិយោ –

> “មិច្ឆត្តនិយតានំ អនិយតា ធម្មា សាធារណ, មិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា អសាធារណា។ មិច្ឆត្តនិយតេសុបិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ អនិយតា ធម្មា សាធារណា, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ អសាធារណាតិ ឥមិនា នយេន វិសេសានុបស្សិនា វេទិតព្ពា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤)។

តត្ថ **“ឥមិនា នយេនា”**តិ ឥមិនា មិច្ឆត្តនិយតានំ ឧប្បជ្ជិតុំ ភព្ពា អនិយតា ធម្មា សាធារណា, ឧប្បជ្ជិតុំ អភព្ពា អនិយតា ធម្មា អសាធារណាតិ គហិតា។ តេន វុត្តំ **“ភព្ពាភព្ពា”**តិ។ តថា ហីនស្ស ហីនោ ហីនភាវេន សាធារណោ, មជ្ឈិមុក្កដ្ឋា អសាធារណា។ មជ្ឈិមស្ស មជ្ឈិមោ សាធារណោ, ហីនុក្កដ្ឋា អសាធារណា។ ឧក្កដ្ឋស្ស ឧក្កដ្ឋោ ឧក្កដ្ឋភាវេន សាធារណោ, ហីនមជ្ឈិមា អសាធារណាតិបិ គវេសិតព្ពា។ តេនាហ – “ហីនុក្កដ្ឋមជ្ឈិមំ ឧ បាទាយ គវេសិតព្ព”ន្តិ។

“តត្ថ កតមេ ធម្មា សាធារណា”តិអាទិនា នានាវិធេន វិភត្តិហារនយេន ធម្មា វិភជិត្វា ទស្សិតា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កថំ ភូមិបទដ្ឋានានិ វិភត្តិហារនយេន វិភជិត្វា ទស្សិតានី”តិ បុច្ឆិតព្ពភាវតោ ធម្មវិភជនានន្តរំ ភូមិបទដ្ឋានានិ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ **“ទស្សនភូមី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទស្សនភូមី**តិ ទស្សនំ ភវតិ ឯត្ថ បឋម មគ្គេតិ ទស្សនភូមិ, សោតាបត្តិមគ្គោ ។ **និយាមាវក្កន្តិយា**តិ និយមនំ **និយាមោ,** កោ សោ? សម្មត្តនិយាមោ,

អវក្កនំ **អវក្កន្តិ**, សោតាបត្តិផលំ, និយាមស្ស អវក្កន្តិ **និយាមាវក្កន្តិ**, តាយ។ ទស្សនភូមិនាមកោ សោតាបត្តិមគ្គោ និយាមាវក្កន្តិនាមកស្ស សោតាបត្តិផលស្ស បត្តិយា បទដ្ឋានំ។ បឋមមគ្គសមង្គី បុគ្គលោ ហិ និយាមំ ឱក្កមន្តោ នាម, ផលសមង្គី បន និយាមំ ឱក្កន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា និយាមាវក្កន្តិសទ្ទេន បឋមផលុប្បត្តិ គហិតា។ **ភាវនាភូមី**តិ ឧបរិមគ្គត្តយំ។ **ឧត្តរិកាន**ន្តិ តស្ស តស្ស មគ្គស្ស ឧបរិបវត្តានំ តំតំផលានំ បត្តិយា បទដ្ឋានន្តិ បច្ចេកំ យោជេតព្ពំ។

ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា មន្ទបញ្ញស្ស ឧប្បជ្ជនតោ សមថំ អាវហន្តី ហុត្វា **សមថស្ស បទដ្ឋានំ** ហោតិ, **សុខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា** ញាណាធិកស្ស ឧប្បជ្ជនតោ វិបស្សនាវហន្តី ហុត្វា **វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ**, អវសេសា ទ្វេ បដិបទាបិ នាតិបញ្ញស្ស ឧប្បជ្ជនតោ សមថស្ស បទដ្ឋានន្តិ គហេតព្ពា។ តេន **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ – “ឥតរា បន តិស្សោបិ បដិបទា សមថំ អាវហន្តី”តិអាទិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤)។ **ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ** សយមេវ ឯកន្តេន ធម្មស្សវនស្ស បទដ្ឋានំ ន ហោតិ, វន្ទនយាចនបញ្ហាបុច្ឆនាទយោបិ បទដ្ឋានំ ហោន្តិ, តស្មា តេហិ ការណេហិ សាធារណំ ហុត្វា **បរតោឃោសស្ស** បទដ្ឋានំ ហោតិ, បរតោឃោសោ ច ធម្មស្សវនបញ្ហាវិស្សជ្ជនាទិវសេន បវត្តោ។ ទាតព្ពវត្ថុបរិច្ចជនវន្ទនយាចនកាលេសុ ហិ យេភុយ្យេន ធម្មំ ទេសេន្តិ, បញ្ហាបុច្ឆនាទិកាលេសុ ច វិស្សជ្ជេន្តិ, បដិបុច្ឆសាកច្ឆាទីនិ វា ករោន្តិ។ **សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ** បាមោជ្ជបីតិបស្សទ្ធិសុខសមាធីហិ បទដ្ឋានភាវេន សាធារណំ ហុត្វា **ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ** បទដ្ឋានំ ហោតិ។ សីលវន្តស្ស ហិ សីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស បាមោជ្ជាទយោ ហោន្តិ, សមាហិតោ ច ធម្មចិន្តនេ សមត្ថោ ហោតិ។

ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុតិ បុរិមា បុរិមា សមថភាវនា ចេវ វិបស្សនាភាវនា ច បុញ្ញកិរិយវត្ថុទានសីលាទីហិ ការណេហិ សាធារណំ ហុត្វា **ភាវនាមយិយា បញ្ញាយ** បច្ឆិមាយ បច្ឆិមាយ សមថភាវនាយ ចេវ វិបស្សនាភាវនាយ ច បទដ្ឋានំ។ តេន វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** – “សាធារណន្តិ ន ពីជំ វិយ អង្កុរស្ស, ទស្សនភូមិអាទយោ វិយ និយាមាវក្កន្តិអាទីនំ អាវេណិកំ , អថ ខោ សាធារណំ តទញ្ញការណេហិបី”តិ។ “ទានមយសីលមយភាវនាមយបុញ្ញកិរិយវត្ថូនំ បរតោឃោសចិន្តាមយិភាវនាមយិបញ្ញានំ បទដ្ឋានភាវោ អាចរិយេន វិភត្តោ, ឯវំ សតិ តេសំ ទានមយាទីនំ យថាក្កមំ បរិយត្តិពាហុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគមគ្គសម្មាទិដ្ឋីនំ បទដ្ឋានភាវោ ន ភវេយ្យា”តិ វត្តព្ពត្តា តថាបវត្តំ បទដ្ឋានភាវម្បិ ទស្សេតុំ **“ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ បរតោ ច ឃោសស្ស សុតមយិយា ច បញ្ញាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “ឥទានិ យស្មា ទានំ, សីលំ, លោកិយភាវនា ច ន កេវលំ យថាវុត្តបរតោឃោសាទីនំយេវ, អថ ខោ យថាក្កមំ បរិយត្តិពាហុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគមគ្គសម្មាទិដ្ឋីនម្បិ បច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា តម្បិ នយំ ទស្សេតុំ បុន ‘ទានមយ’ន្តិអាទិនា ទេសនំ វឌ្ឍេសី”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤) –

វុត្តំ។ តត្ថ ទានមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនោ បរតោឃោសស្ស សាធារណបទដ្ឋានភាវោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ញាតព្ពោ។ ទានំ បន ទត្វា ទេសនំ សុត្វា សុតានុសារេន វិត្ថារេត្វា ចិន្តេន្តស្ស បវត្តមានាយ សុតមយិយា បញ្ញាយ វន្ទនយាចនាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ ហោតិ។ សីលមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនោបិ ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ សាធារណបទដ្ឋានភាវោ វុត្តោយេវ។ បរិសុទ្ធសីលំ បន និស្សាយ “ឈានំ និព្ពត្តេស្សាមិ, មគ្គផលំ និព្ពត្តេស្សាមី”តិអាទិនា បច្ចវេក្ខន្តស្ស បវត្តមានស្ស យោនិសោមនសិការស្ស បាមោជ្ជាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ ហោតិ។ ភាវនាមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុនោ ភាវនាមយិយា បញ្ញាយ សាធារណបទដ្ឋានភាវោបិ វុត្តោយេវ។ សមថភាវនាសង្ខាតំ បន ឈានំ បាទកំ កត្វា វា បរិបាកំ វិបស្សនាភាវំយេវ វា និស្សាយ បវត្តមានាយ សម្មាទិដ្ឋិយា បរិសុទ្ធសីលាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ ហោតិ។

ទានមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុអាទីនំ បរតោឃោសាទីនំ បទដ្ឋានភាវោ បុនប្បុនំ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “បតិរូបទេសវាសាទយោបិ ឥមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានានីតិ យថា វិភជិតព្ពា, អម្ហេហិ ច វិញ្ញាតព្ពា, តថា វិភជិត្វា ទស្សេថា”តិ វត្តព្ពត្តា តេបិ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“បតិរូបទេសវាសោ**”តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “តថា បតិរូបទេសវាសាទយោ កាយវិវេកចិត្តវិវេកាទីនំ ការណំ ហោន្តីតិ ឥមំ នយំ ទស្សេតុំ ‘បតិរូបទេសវាសោ’តិអាទិមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៤) វុត្តំ។ បតិរូបទេសំ និស្សាយ វសន្តស្ស កាយវិវេកចិត្តវិវេកវឌ្ឍនតោ, សមាធិវឌ្ឍនតោ ច បតិរូបទេសវាសោ កាយចិត្តវិវេកស្ស ច ឧបចារសមាធិអប្បនាសមាធិស្ស ច សីលាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ។ **សប្បុរិសូបនិស្សយោ**តិ សប្បុរិសសន្តានេ បវត្តោ បយិរុបាសតោ អាលម្ពិតព្ពោ បសាទោ, តតោ វា ឧបនិស្សយំ លភិត្វា បយិរុបាសន្តានំ សន្តានេ បវត្តោ បុព្ពបសាទោ យថាវិធោ សប្បុរិសូបនិស្សយោ បយិរុបាសន្តស្ស សទ្ធាសម្បន្នស្ស រតនត្តយេ **តិណ្ណំ អវេច្ចប្បសាទានំ** រតនត្តយគុណាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ, **សមថស្ស** លភននិមិត្តទាយកំ សប្បុរិសំ បយិរុបាសិត្វា តេន ទិន្ននយេ ឋត្វា បវត្តេតព្ពស្ស សមថស្ស សប្បុរិសូបនិស្សយោ សីលបាមោជ្ជបីតាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា បទដ្ឋានំ។ អត្ថ

សម្មាបណិហិតស្ស បាបជិគុច្ឆាទីនំ សម្ភវតោ **អត្តសម្មាបណិធានំ** ជាតិវយាទិបច្ចវេក្ខណេន សាធារណំ ហុត្វា **ហិរិយា ច** បទដ្ឋានំ, អត្តសម្មាបណិហិតស្ស និព្ពិទាទីនំ សម្ភវតោ សីលាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា **វិបស្សនាយ** ច បទដ្ឋានំ។

តទង្គាទិវសេន **អកុសលបរិច្ចាគោ** និព្ពិទាញាណាទីហិ សាធារណំ ហុត្វា **កុសលវីមំសាយ** បដិសង្ខានុបស្សនាយ បញ្ញាយ ច អរិយមគ្គ**សមាធិន្ទ្រិយស្ស ច** បទដ្ឋានំ។ **ធម្មស្វាក្ខាតតា** ស្វាក្ខាតធម្មស្សវនានុសារេន បវត្តកុសលមូលកា លោកិយលោកុត្តរសម្បត្តិ **កុសលមូលរោបនា** នាម, តាយ ច តថាវិធកុសលមូលកាយ **ផលសមាបត្តិយា ច** បទដ្ឋានំ។ **សង្ឃសុប្បដិបន្នតា សង្ឃសុដ្ឋុតាយ** សង្ឃស្ស ឧបដ្ឋាកានំ សុដ្ឋុភាវាយ សប្បតិស្សវាយ វចនសម្បដិច្ឆនភាវាយ បទដ្ឋានំ។ **សត្ថុសម្បទា** សត្ថរិ ចេវ ធម្មាទីសុ ច គុណអជាននតាយ **អប្បសន្នានញ្ច បសាទាយ បសន្នានញ្ច** អប្បមត្តកបសាទានញ្ច **ភិយ្យោភាវាយ** វឌ្ឍនាយ បទដ្ឋានំ។ **អប្បដិហតបាតិមោក្ខតា** សង្ឃមជ្ឈេ វា បរិសមជ្ឈេ វា **ទុម្មង្កូនំ** ទុម្មុខានំ ទុស្សីលានំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, **បេសលានំ** បាតិមោក្ខសំវរាទិសីលសម្បន្នានំ បុគ្គលានំ ផាសុវិហារាយ ច បទដ្ឋានំ ហោតិ។ ហោន្តោ បន យថានុរូបេហិ អញ្ញេហិ ការណេហិ សាធារណំ ហុត្វា ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

“វាសនាភាគិយសុត្តាទីសុ វុត្តធម្មភូមិបទដ្ឋានានំ វិភត្តិហារេន វិភជិតព្ពភាវោ អម្ហេហិ កេន ជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

“ឯត្តាវតា ច វិភត្តិហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ វិភត្តិហារោ”**តិ វុត្តំ។ យត្ថ យត្ថ សុត្តេ យេ យេ ធម្មាទយោ វុត្តា, តត្ថ តត្ថ សុត្តេ វុត្តេសុ តេសុ តេសុ ធម្មាទីសុ យថាលាភវសេន យោ យោ វិភត្តិហារោ យោជិតោ, សោ សោ វិភត្តិហារោ និទ្ធារេត្វា **យុត្តោ** យោជិតោតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ វិភត្តិហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេនេវ គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

៥. បរិវត្តនហារវិភង្គវិភាវនា

៣៥. យេន យេន សំវណ្ណាវិសេសភូតេន វិភត្តិហារវិភង្គេន សុត្តេ វុត្តា ធម្មាទយោ វិភត្តា, សោ សំវណ្ណាវិសេសភូតោ វិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បរិវត្តនហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **បរិវត្តនោ ហារោ** បរិវត្តនហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “កុសលាកុសលេ ធម្មេ”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្សា”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ បរិវត្តនោ ហារោ បរិវត្តនហារវិភង្គោ នាមាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“សំវណ្ណិយមានេ សុត្តេ និទ្ទិដ្ឋស្ស កតមស្ស ភាវិតព្ពស្ស កុសលស្ស កតមោ បដិបក្ខោ, កថំ បរិវត្តេតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមស្ស ភាវិតព្ពស្ស កុសលស្ស អយំ បដិបក្ខោ, ឯវំ បហាតព្ពភាវវសេន បរិវត្តេតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ **“សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្សា”តិអាទិមាហ។ អដ្ឋកថាយំ** បន –

> “តត្ថ យស្មា សំវណ្ណិយមានេ សុត្តេ យថានិទ្ទិដ្ឋានំ កុសលាកុសលធម្មានំ បដិបក្ខភូតេ អកុសលកុសលធម្មេ បហាតព្ពភាវាទិវសេន និទ្ធារណំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនំ, តស្មា ‘សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ភវតី’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៥) –

វុត្តំ។ បហាយកស្ស ហិ ធម្មស្ស បហាតព្ពភាវវសេន និទ្ធារណំ, បហាតព្ពស្ស ច ធម្មស្ស បហាយកភាវវសេន និទ្ធារណំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនំ នាម ហោតិ។ តត្ថ **សម្មាទិដ្ឋិស្សា**តិ សម្មា សុន្ទរា បសត្ថា ទិដ្ឋិ យស្ស បុគ្គលស្សាតិ សម្មាទិដ្ឋិ។ បុគ្គលបទដ្ឋានា ហិ អយំ ទេសនា។ តេន វុត្តំ “បុរិសបុគ្គលស្សា”តិ។ សា បន សម្មាទិដ្ឋិ កម្មកម្មផលាទិសទ្ទហនវសេន វា អនិច្ចាទិវិបស្សនាវសេន វា មគ្គសម្មាទស្សនវសេន វា បវត្តា និរវសេសាវ គហិតា។ “យាយ ភាវិតាយ សម្មាទិដ្ឋិយា បហាតព្ពា មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ភវតិ, យទិ កេវលា មិច្ឆាទិដ្ឋិយេវ និជ្ជិណ្ណា ភវតិ, ឯវំ សតិ តទវសេសា អកុសលា ធម្មា អជិណ្ណា

ភវេយ្យុ’’ន្តិ វត្តព្ពត្តា ‘‘**យេ ចស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយា**’’តិអាទិ វុត្តំ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយា អនេកេ បាបកា អកុសលាយេវ ធម្មា ច **ឧប្បជ្ជេយ្យុំ** ឧប្បជ្ជនារហា ភវេយ្យុំ, **តេ ច** អកុសលា ធម្មា **អស្ស** សម្មាទិដ្ឋិសម្បន្នស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស **និជ្ជិណ្ណា** បហាតព្ពារហា អនុប្បជ្ជនសភាវា ហោន្តិ។ តេនាហ ភគវា – ‘‘ឧបាទាននិរោធា ភវនិរោធោ’’តិ (ឧទា. ២; មហាវ. ១)។

‘‘យទិ សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ, តប្បច្ចយា អកុសលធម្មាយេវ និជ្ជិណ្ណា ភវន្តិ, ឯវំ សតិ សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា កុសលា ធម្មា ន សម្ភវេយ្យុ’’ន្តិ វត្តព្ពត្តា ‘‘**សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា ចា**’’តិអាទិ វុត្តំ។ **អស្ស** សម្មាទិដ្ឋិសម្បន្នស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស ឧប្បជ្ជនារហា សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា អនេកេ **កុសលា** សមថវិបស្សនា វា ពោធិបក្ខិយា វា **ធម្មា** សម្ភវន្តិ, ឧប្បន្នា ច **តេ** ធម្មា **អស្ស** សម្មាទិដ្ឋិសម្បន្នស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស សន្តានេ បុនប្បុនំ បវត្តនវសេន **ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ**។

សម្មាទិដ្ឋិយា បដិបក្ខានំ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា, តប្បច្ចយានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បរិវត្តនភាវោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, ‘‘សម្មាសង្កប្បស្ស ធម្មស្ស បដិបក្ខោ ធម្មោ កថំ បរិវត្តេតព្ពោ’’តិ វត្តព្ពត្តា ‘‘**សម្មាសង្កប្បស្ស បុរិសបុគ្គលស្សា**’’តិអាទិ វុត្តំ។ យោជនត្ថោ អាទយោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។ សម្មា សុន្ទរា បសត្ថា វាចា យស្ស បុគ្គលស្សាតិ **សម្មាវាចោ**, តស្ស សម្មាវាចស្ស។ ‘‘**បុរិសបុគ្គលស្សា**’’តិអាទីនំ អត្ថោបិ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសត្ថោសម្មា អវិបរីតតោ វិមុត្តិញាណទស្សនំ យស្ស បុគ្គលស្សាតិ **សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនោ**, តស្ស សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនស្ស បច្ចវេក្ខណញាណទស្សនសម្បន្នស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស ‘‘អវិមុត្តាវ សមានា វិមុត្តា មយ’’ន្តិ មិច្ឆាភិនិវេសវសេន បវត្តំ **មិច្ឆាវិមុត្តិញាណទស្សនំ និជ្ជិណ្ណំ** វិគតំ ភវតិ។ ‘‘**យេ ចស្សា**’’តិអាទីនំ អនុសន្ធ្យាទិកោ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

៣៦. ‘‘សម្មាទិដ្ឋិស្សាតិអាទិនា សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ កុសលានំ បដិបក្ខា មិច្ឆាទិដ្ឋាទិកាយេវ អកុសលា បហាតព្ពភាវេន បរិវត្តេតព្ពា’’តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បាណាតិបាតាវេរមណិអាទីនំ កុសលានំ បដិបក្ខា បាណាតិបាតាទិកាបិ អកុសលា បហាតព្ពភាវេន បរិវត្តេតព្ពាតិ ទស្សេតុំ ‘‘**យស្ស វា បាណាតិបាតា បដិវិរតស្សា**’’តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន ‘‘ឯវំ សម្មាទិដ្ឋិអាទិមុខេន មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទី ទស្សេត្វា បុន បាណាតិបាតអទិន្នាទានកាមេសុមិច្ឆាចារាទិតោ វេរមណិយាទីហិ បាណាតិបាតាទីនំ បរិវត្តនំ ទស្សេតុំ ‘យស្សា’តិអាទិ អារទ្ធ’’ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៦) វុត្តំ។ តទង្គាទិវសេន**បហីនោ ហោតិ។ កាលវាទិស្សា**តិ វទិតព្ពកាលេ វទិតព្ពំ វទតិ សីលេនាតិ **កាលវាទី**, តស្ស។

‘‘យថាវុត្តប្បការេនេវ បរិវត្តេតព្ពា’’តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា អញ្ញេន បការេនបិ បរិវត្តេតព្ពាតិ ទស្សេតុំ ‘‘**យេ ច ខោ កេចី**’’តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន ‘‘យេ ច ខោ កេចីតិអាទិនា សម្មាទិដ្ឋិអាទិមុខេនេវ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទីហិ ឯវ បរិវត្តនំ បការន្តរេន ទស្សេតី’’តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៦) វុត្តំ។ តត្ថ **កេចិ** មិច្ឆាទិដ្ឋិកមិច្ឆាសង្កប្បាទិកាយេវ បុគ្គលា បរេសំ អរិយានំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ គរហន្តិ។ **សន្ទិដ្ឋិកា** សន្ទិដ្ឋេ និយុត្តា, **សហធម្មិកា** សហ ធម្មេន ការណេន យេ វត្តន្តិ សហធម្មិកា។ **គារយ្ហា** គរហិតព្ពាការេ យុត្តា ។ វាទា ច អនុវាទា ច **វាទានុវាទា**, តេ ភវន្តោ សម្មាទិដ្ឋិញ្ច **ធម្មំ** គរហន្តិ។ **តេន** គរហណេន។ **បុជ្ជា** បូជិតព្ពា ច ន ភវន្តិ, **បាសំសា** បសំសិតព្ពា ច ន ភវន្តិ។ **ឯវន្តិ**អាទីសុ សម្មាសង្កប្បំ វា សម្មាវាចាទិកំ វា វិសុំ វិសុំ សម្មាសង្កប្បញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាសង្កប្បិកា, តេ ភវន្តោ ន បុជ្ជា ច បាសំសា ច…បេ.… សម្មាវិមុត្តិញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាទិដ្ឋិវាចិកា, តេ ភវន្តោ ន បុជ្ជា ច បាសំសា ច។ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាវិមុត្តិកា, តេ ភវន្តោ ន បុជ្ជា ច បាសំសា ច។ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាវិមុត្តិញាណទស្សនិកា, តេ ភវន្តោ ន បុជ្ជា ច បាសំសា ចាតិ យោជនា កាតព្ពា។ ‘‘**មិច្ឆាវិមុត្តិញាណទស្សនា**’’តិបិ បាឋោ អត្ថិ។

‘‘អរិយមគ្គសម្មាទិដ្ឋាទីនំ គរហវសេនេវ មិច្ឆាទិដ្ឋាទយោ ច បរិវត្តេតព្ពា, នាវសេសានំ បសំសាវសេនា’’តិ វត្តព្ពត្តា កាមាទីនំ បសំសាវសេនបិ កាមានំ បដិបក្ខា វេរមណិយាទយោបិ បរិវត្តេតព្ពាតិ ទស្សេតុំ ‘‘**យេ ច ខោ កេចិ ឯវមាហំសូ**’’តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ភុញ្ជិតព្ពា កាមា, បរិភុញ្ជិតព្ពា កាមា, អាសេវិតព្ពា កាមា, និសេវិតព្ពា កាមា**តិ ឯត្ថ កាមីយន្តេតិ **កាមា**តិ កម្មសាធនវសេន វត្ថុកាមា គហិតា, នាតិបណីតា កាមា ភុញ្ជិតព្ពា, អតិបណីតា កាមា បរិ សមន្តតោ ភុញ្ជិតព្ពា។ អតិបណីតតរា កាមា **អា** ភុសោ សេវិតព្ពា, និយតា សេវិតព្ពា។ **ភាវយិតព្ពា កាមា, ពហុលីកាតព្ពា កាមា**តិ ឯត្ថ បន កាមេន្តីតិ **កាមា**តិ កត្តុសាធនវសេន កិលេសកាមា គហិតា, បុនប្បុនំ ឧប្បាទនវសេន **ភាវយិតព្ពា** វឌ្ឍាបេតព្ពា បវត្តេតព្ពា កិលេស**កាមា**, ពហូនំ បុនប្បុនំ ឧប្បាទនវសេន កាតព្ពា វឌ្ឍាបេតព្ពា កិលេស**កាមា**តិ **យេ ច** កាមវសិកា បុថុជ្ជនា កេចិ ឯវមាហំសុ **តេសំ**

កាមវសិកានំ បុថុជ្ជនានំ កេសញ្ចិ តាទិសេហិ **កាមេហិ វេរមណី** កុសលចេតនា បដិបក្ខវសេន **អធម្មោ** អសេវិតព្ពោ នាម អាបជ្ជេយ្យាតិ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។

អន្តទ្វយវសេន បរិវត្តនំ ទស្សេតុំ **“យេ វា បន កេចី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អត្តកិលមថានុយោគោ ធម្មោតិ និយ្យានិកោ**តិ យេ វា បន បញ្ចាតបាទិបដិបន្នកា តត្ថិយា ឯវមាហំសុ, **តេសំ** បញ្ចាតបាទិបដិបន្នកានំ **និយ្យានិកោ ធម្មោ** មជ្ឈិមាបដិបទាសង្ខាតោ វិបស្សនាសហិតោ អរិយមគ្គោ **អធម្មោ** អនិយ្យានិកោ អភាវេតព្ពោ នាម អាបជ្ជេយ្យាតិ។ សុខទុក្ខវសេនបិ បរិវត្តនំ ទស្សេតុំ **“យេ ច ខោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “បាបំ និជ្ជរាបេស្សាមា”តិ អត្តហឹសនាទិវសេន បដិបន្នកានំ បវត្តោ សរីរតាបនោ **ទុក្ខោ** ធម្មោ និយ្យានិកោតិ។

យេ ច តថាបដិបន្នកា កេចិ ឯវមាហំសុ, **តេសំ** តថាបដិបន្នកានំ អនវជ្ជបច្ចយបរិភោគវសេន បវត្តោ សរីរទុក្ខូបសមោ **សុខោ ធម្មោ អធម្មោ** អប្បវត្តេតព្ពោ អាបជ្ជេយ្យាតិ។

អន្តទ្វយាទិវសេន បរិវត្តនំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កថំ អសុភសញ្ញាទិវសេន បរិវត្តេតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯវំ អសុភសញ្ញាទិវសេន សុភសញ្ញាទិកា បរិវត្តេតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **“យថា វា បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឥទានិ អសុភសញ្ញាទិមុខេន សុភសញ្ញាទិបរិវត្តនំ ទស្សេតុំ ‘យថា វា បនា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៦) វុត្តំ។ **សព្ពសង្ខារេសូ**តិ តេភូមកសង្ខារេសុ។ អារទ្ធវិបស្សកស្ស ហិ តេភូមកា ធម្មា កិលេសាសុចិបគ្ឃរណកត្តា អសុភតោ ឧបដ្ឋហន្តិ។

“យទិ សរូបតោយេវ ឥមេសំ ឥមេ បដិបក្ខាតិ អបរិវត្តេតព្ពា សិយុំ, ឯវំ សតិ និរវសេសា ច បដិបក្ខា ន សក្កា បរិវត្តេតុំ, កថំ សក្កា បរិវត្តេតុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា បរិវត្តនលក្ខណំ ទស្សេន្តោ **“យំ យំ វា បនា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ កុសលំ វា អកុសលំ វា **យំ យំ ធម្មំ បរិវត្តេតុកាមោ អាចរិយោ ចិត្តេន រោចយតិ** ទិដ្ឋិយា **ឧបគច្ឆតិ,** កុសលស្ស វា អកុសលស្ស វា **តស្ស តស្ស** រុចិកស្ស ឧបគតស្ស **ធម្មស្ស** យោ បដិបក្ខោ, **សោ** បដិបក្ខធម្មោ អសទ្ធម្មោ **អស្ស** ធម្មស្ស **អនិដ្ឋតោ** បច្ចនីកតោ **អជ្ឈាបន្នោ** បរិញ្ញាតោ។ ឥដ្ឋំ វា អនិដ្ឋំ វា **យំ យំ ធម្មំ** បរិវត្តេតុកាមោ អាចរិយោ ចិត្តេន **រោចយតិ** ទិដ្ឋិយា **ឧបគច្ឆតិ,** ឥដ្ឋស្ស វា អនិដ្ឋស្ស វា **តស្ស តស្ស** រុចិកស្ស ធម្មស្ស យោ បដិបក្ខោ, **សោ** បដិបក្ខធម្មោ **អស្ស** ធម្មស្ស **អនិដ្ឋតោ** បច្ចនីកធម្មតោ **អជ្ឈាបន្នោ** បរិញ្ញាតោ ភវតីតិ បរិវត្តេតុកាមេន ឥច្ឆិតព្ពធម្មានុរូបបដិបក្ខវសេន បរិវត្តនំ កាតព្ពន្តិ បរិវត្តនេ បដិបក្ខលក្ខណំ វុត្តំ។ តេន **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ – “បដិបក្ខស្ស លក្ខណំ វិភាវេតី”តិ។

“ឯវំ វុត្តប្បការំ បរិវត្តនំ អម្ហេហិ កថំ សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពតា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។

“ឯត្តាវតា បរិវត្តោ ហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ បរិវត្តនោ ហារោ”**តិ វុត្តំ។ យស្មិំ សុត្តេ កុសលាកុសលេ និទ្ទិដ្ឋេ បដិបក្ខវសេន នីហរិត្វា យថាសម្ភវំ យោ យោ បរិវត្តនោ ហារោ និយុត្តោ, តស្មិំ សុត្តេ និទ្ទិដ្ឋេ បដិបក្ខវសេន នីហរិត្វា សោ សោ បរិវត្តនោ ហារោ **និយុត្តោ** និទ្ធារេត្វា យុត្តោ យោជិតោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ បរិវត្តនហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១០. វេវចនហារវិភង្គវិភាវនា

៣៧. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បវត្តនហារវិភង្គេន បរិវត្តេតព្ពា សុត្តត្ថា វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បរិវត្តនហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វេវចនហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **វេវចនោ ហារោ** វេវចនហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “វេវចនានិ ពហូនី”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “ឯកំ ភគវា ធម្ម”ន្តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ វេវចនោ ហារោ វេវចនហារវិភង្គោ នាមាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ “យានិ វេវចនានិ និទ្ធារិតានិ, កតមានិ តានិ វេវចនានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យថា ឯក”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯកំ** វិញ្ញាតព្ពំ **ធម្មំ** សភាវធម្មំ បញ្ញាបេតព្ពំ វា **ធម្មំ អញ្ញមញ្ញេហិ យថា** យេហិ បការេហិ ចេវ

វេវចនេហិ ច ភគវា និទ្ទិសតិ, តថាបការានិ វេវចនានិ វិញ្ញាតព្ពានីតិ អត្ថោ។ “តានិ វេវចនានិ កិន្តិ ភគវា អាហា”តិ វត្តព្ពត្តា **“យថាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ យថា យំយំបការានិ វេវចនានិ –

> “អាសា ច បិហា ច អភិនន្ទនា ច, អនេកធាតូសុ សរា បតិដ្ឋិតា;
> អញ្ញាណមូលប្បភវា បជប្បិតា, សព្ពា មយា ព្យន្តិកតា សមូលិកា”តិ។ –

ភគវា អាហ, តំតំបការានិ វេវចនានិ វិញ្ញាតព្ពានីតិ អត្ថោ។

ឯកស្សេវ ធម្មស្ស អនេកេហិ បរិយាយភូតេហិ វេវចនេហិ និទ្ទិសនេ ផលំ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៧) ពហុធា វុត្តំ, តស្មា អម្ហេហិ ន ទស្សិតំ។ “កតមា អាសា, កតមា បិហាទី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អាសា នាម វុច្ចតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យា ភវិស្សស្ស អត្ថស្ស អាសីសនា អវស្សំ អាគមិស្សតី**តិ យា អាសា **អស្ស** អាសីសន្តស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស អាសីសនា **“អាសា នាមា”**តិ វុច្ចតិ។ វត្តមានស្ស យា បត្ថនា **អស្ស** បត្ថយន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ, សេយ្យតរំ វា អញ្ញំ ទិស្វា “ឯទិសោ អហំ ភវេយ្យ”ន្តិ យា បិហា **អស្ស** បិហយន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ, សា បត្ថនា **“បិហា នាមា”**តិ វុច្ចតិ។ អនាគតត្ថំ អារព្ភ បវត្តា តណ្ហា **“អាសា”**តិ វុច្ចតិ, អនាគតបច្ចុប្បន្នត្ថំ អារព្ភ បវត្តា តណ្ហា **“បិហា”**តិ វុច្ចតិ, តថាបិ តណ្ហាភាវេន ឯកត្តា ឯកោ ធម្មោវ អត្ថស្ស ឥច្ឆិតស្ស និប្ផត្តិ **អត្ថនិប្ផត្តិ,** បដិបាលេតិ ឯតាយ តណ្ហាយាតិ **បដិបាលនា,** អត្ថនិប្ផត្តិយា បដិបាលនាតិ **អត្ថនិប្ផត្តិបដិបាលនា**។ យា តណ្ហា អស្ស បាលយន្តស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បជ្ជតិ, សា តណ្ហា **“អភិនន្ទនា”**តិ វុច្ចតិ។

“យា អត្ថនិប្ផត្តិ តណ្ហាយ បដិបាលេតព្ពា, កតមា សា អត្ថនិប្ផត្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តំ អត្ថនិប្ផត្តិំ សត្តតោ វា សង្ខារតោ វា វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ **“បិយំ វា ញាតិំ, បិយំ វា ធម្ម”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **“ញាតិ”**ន្តិ ឥមិនា មិត្តពន្ធវាទយោបិ គហិតា។ **ធម្មំ** បន បិយរូបារម្មណាទិកំ ឆព្ពិធម្បិ យាយ តណ្ហាយ តណ្ហិកោ អភិនន្ទតិ, សា តណ្ហា **“អភិនន្ទនា នាមា”**តិ វុច្ចតិ។ បដិក្កូលំ ញាតិំ វា ធម្មំ វា វិបល្លាសវសេន អប្បដិក្កូលំ ញាតិំ វា ធម្មំ វា សភាវវសេន អប្បដិក្កូលតោ យាយ តណ្ហាយ តណ្ហិកោ អភិនន្ទតិ , សា តណ្ហា វា **“អភិនន្ទនា នាមា”**តិ វុច្ចតីតិ យោជេត្វា អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“យាសុ អនេកាសុ ធាតូសុ វុត្តប្បការា តណ្ហា ‘សរា’តិ ភគវតា វុត្តា, កតមា តា ធាតុយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តា ធាតុយោ សរូបតោ ទស្សេតុំ **“ចក្ខុធាតូ”**តិអាទិ វុត្តំ។

“តាសុ ធាតូសុ កតមាយ ធាតុយា កតមា សរា បតិដ្ឋិតា បវត្តា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមាយ ធាតុយា អយំ សរា បតិដ្ឋិតា បវត្តាតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“សរាតិ កេចិ រូបាធិមុត្តា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កេចី**តិ សរាសង្ខាតាយ រូបតណ្ហាយ តណ្ហិកា បុគ្គលា។ **រូបាធិមុត្តា**តិ រូបធាតុសង្ខាតេ អារម្មណេ អធិមុត្តា អជ្ឈោសិតា។ ឥមិនា បទេន រូបតណ្ហាសង្ខាតា សរា រូបធាតុយា បតិដ្ឋិតា បវត្តាតិ គហិតា, **“កេចិ សទ្ទាធិមុត្តា”**តិអាទីហិបិ សទ្ទតណ្ហាសង្ខាតាទយោ សរា សទ្ទធាតុយាទីសុ បតិដ្ឋិតា បវត្តា សរាវ គហិតា។ **កេចិ ធម្មាធិមុត្តា**តិ ឯត្ថ ធម្មគ្គហណេន ចក្ខុធាតុសោតធាតុឃានធាតុជិវ្ហាធាតុកាយធាតុសត្តវិញ្ញាណធាតុធម្មធាតុយោ គហិតា, តស្មា អដ្ឋារសធាតុយោ បតិដ្ឋានភាវេន គហិតាបិ ឆព្ពិធាវ គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ “រូបាធិមុត្តាទីសុ កិត្តកានិ បទានិ តណ្ហាបក្ខេ តណ្ហាយ វេវចនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯតាទិសានិ ឯត្តកានិ បទានិ តណ្ហាបក្ខេ តណ្ហាវេវចនានីតិ និយមេត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ យានិ ឆ គេហសិតានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ឆសុ រូបាទីសុ។ **ឆ គេហសិតានិ ទោមនស្សានី**តិ ឆសុ រូបាទីសុ បវត្តំ តណ្ហាបេមំ និស្សាយ បវត្តានិ ឆ ទោមនស្សានិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ “ឆ ឧបេក្ខា គេហសិតាបិ ភគវតា វុត្តា, កស្មា ន គហិតា”តិ វត្តព្ពត្តា **“យា ឆ ឧបេក្ខា គេហសិតា, អយំ ទិដ្ឋិបក្ខោ”**តិ វុត្តំ, ទិដ្ឋិបក្ខត្តា ន គហិតាតិ អត្ថោ។

៣៨. “កថំ វុត្តប្បការា តណ្ហា ឯវ គហិតា”តិ វត្តព្ពត្តា **“សាយេវ បត្ថនាការេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សា** វុត្តប្បការា ឯវ តណ្ហា បត្ថនាការេន បវត្តនតោ អាសាទិបរិយាយេន វុត្តា, រូបាទិអារម្មណធម្មេសុ នន្ទនតោ **“ធម្មនន្ទី”**តិ បរិយាយេន វុត្តា, រូបាទិអារម្មណធម្មេសុ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេតិ វិយ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋនតោ **“ធម្មជ្ឈោសាន”**ន្តិ បរិយាយេន វុត្តា, តស្មា តណ្ហាយ វេវចនានិ ហោន្តិ។

តណ្ហាយ វេវចនានិ អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋានិ, អម្ហេហិ ច ញាតានិ, “កតមានិ ចិត្តស្ស វេវចនានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ចិត្តំ មនោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “អារម្មណំ ចិន្តេតីតិ **ចិត្តំ**។ មនតិ ជានាតីតិ **មនោ**។ វិជានាតីតិ **វិញ្ញាណ**”ន្តិអាទិនា អត្ថោ បករណេសុ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥) វុត្តោវ, តស្មា អម្ហេហិ ន វិត្ថារិតោ។ វេវចនានិយេវ ឥមានិ ឥមស្ស វេវចនានីតិ ឯត្តកានិយេវ កថយិស្សាម។ **“បញ្ញិន្ទ្រិយំ បញ្ញាពល”**ន្តិអាទីនិ បញ្ញាវេវចនានិ។

“**អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ**”តិអាទីនិ ពុទ្ធស្ស វេវចនានិ។ “តានិ កត្ថ ទេសិតានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យថា ច ពុទ្ធានុស្សតិយំ វុត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ពុទ្ធានុស្សតិទេសនាយំ **យថា ច** យំយំបការំ វេវចនំ ភគវតា “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ…បេ… ភគវតោ”តិ វុត្តំ, ឯតំបការំ វេវចនំ ពុទ្ធានុស្សតិយា វេវចនំ ពុទ្ធស្ស វេវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “**យថា ច ធម្មានុស្សតិយំ វុត្ត**”ន្តិអាទីសុបិ ឯវមេវ យោជនា កាតព្ពា។

“**តេនាហា**”តិអាទ្យានុសន្ធ្យាទិអត្ថោ ចេវ “**និយុត្តោ វេវចនោ ហារោ**”តិអានុសន្ធ្យាទិអត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ឥតិ វេវចនហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១១. បញ្ញត្តិហារវិភង្គវិភាវនា

៣៩. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វិភង្គេន វេវចនានិ វិភត្តានិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បញ្ញត្តិហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **បញ្ញត្តិហារោ** បញ្ញត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ឯកំ ភគវា ធម្មំ បញ្ញត្តីហិ វិវិធាហិ ទេសេតី”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “យា បកតិកថាយ ទេសនា”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ បញ្ញត្តិហារោ បញ្ញត្តិហារវិភង្គោ នាមាតិ គហេតព្ពោ។

“យាហិ វិវិធាហិ បញ្ញត្តីហិ ឯកំ ធម្មំ ភគវា ទេសេតិ, កតមា តា វិវិធា បញ្ញត្តិយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យា បកតិកថាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បកតិកថាយា**តិ អស្សាទាទិបទត្ថវិសេសំ អនិទ្ធារេត្វា អត្ថសភាវេន បវត្តាយ កថាយ សាធុកំ មនសិការធម្មកថាយ យា ទេសនា យថាធិប្បេតមត្ថំ វេនេយ្យសន្តានេ និក្ខិបតិ បតិដ្ឋបេតិ ប ការេន ញាបេតិ, តស្មា **និក្ខេបបញ្ញត្តិ,** តាយ បញ្ញត្តិយា ធម្មំ ទេសេតីតិ អត្ថោ។ “យា បញ្ញត្តិ ‘បកតិកថាយ ទេសនា’តិ វុត្តា, កតមា សា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ “**កា ច បកតិកថាយ ទេសនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –“ឥតិ ‘បកតិកថាយ ទេសនា’តិ សង្ខេបេន វុត្តមត្ថំ វិត្ថារេន វិភជិតុំ ‘កា ច បកតិកថាយ ទេសនា’តិ បុច្ឆិត្វា ‘ចត្តារិ សច្ចានី’តិអាទិមាហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៩) វុត្តំ។ តត្ថ ទេសនា ទេសេតព្ពស្ស ភេទភាវេបិ អភេទោបចារេន “**ទេសនា ចត្តារិ សច្ចានី**”តិ វុត្តំ, ចតុន្នំ សច្ចានំ បញ្ញត្តិ ទេសនា នាមាតិ អត្ថោ។

“កថំ តំ សច្ចបញ្ញត្តិំ ភគវា អាហា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យថា ភគវា អាហា**”តិ វុត្តំ។ **យថា** យេន បការេន ភគវា យំ យំ បញ្ញត្តិំ អាហ, តថា តេន បការេន សា បញ្ញត្តិ ជានិតព្ពា។ “**ឥទំ ទុក្ខ**”ន្តិ យំ បញ្ញត្តិំ ភគវា អាហ, **អយំ** “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ បញ្ញត្តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, ឆន្នំ ធាតូនំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ, ទសន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ និក្ខេបបញ្ញត្តីតិ យោជនា កាតព្ពា។ ខន្ធធាតុអាយតនិន្ទ្រិយានិ ច លោកិយានេវ។ បិឡកសង្ខតសន្តាបវិបរិណាមត្ថតាសាមញ្ញេន ឯកត្តំ ឧបនេត្វា “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ វុត្តា។ **ទសន្នំ ឥន្ទ្រិយាន**ន្តិ ចក្ខុសោតឃានជិវ្ហាកាយឥត្ថិបុរិសជីវិតមនវេទនិន្ទ្រិយានំ ទសន្នំ។ អនុភវនលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្តា វេទនិន្ទ្រិយំ ឯកន្តិ គហិតំ, សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនិ បន មគ្គបរិយាបន្នត្តា ន គហិតានិ។

កពឡីការេតិ ឋានូបចារេន វោហរិតេ ឱជាសង្ខាតេ អាហារេ, រាគោ អរិយមគ្គេន អប្បហាតព្ពត្តា អនុសយវសេន, អាសវវសេន វា បត្ថនាវសេន វា **អត្ថិ នន្ទី។ អត្ថិ តណ្ហា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **បតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណ**ន្តិ បដិសន្ធិអាកឌ្ឍនសមត្ថតាបត្តិយា បតិដ្ឋិតត្តា បតិដ្ឋិតញ្ចេវ វិរុឡ្ហញ្ចាតិ គហេតព្ពំ។ **សង្ខារាន**ន្តិ បុនព្ភវនិព្ពត្តកស្ស ភវស្ស អភិនិព្ពត្តិហេតុកានំ សង្ខារានំ។ **ជាតិជរាមរណ**ន្តិ អភិនិព្ពត្តនលក្ខណា ជាតិ, ន ឧប្បាទោវ, បរិបាកលក្ខណា ជរា, ន ឋិតិយេវ, ភេទនលក្ខណំ មរណំ, ន ភង្គមេវ។ តេន វុត្តំ “**សសោកំ សទរំ ស ឧបាយាស**”ន្តិ។

“ផស្សេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ…បេ… មនោសញ្ចេតនាយ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ…បេ… វិញ្ញាណេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ អត្ថិ រាគោ…បេ… វទាមី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស ច សមុទយស្ស ច បភវស្ស បញ្ញាបនតោ

បភវបញ្ញត្តិ នាម។

វដ្ដវសេន បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ វិវដ្ដវសេន បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**កពឡីការេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ នត្ថិ រាគោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ “កពឡីការេ...បេ.... អនុបាយាសន្តិ វទាមី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ **បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ** នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បហានបញ្ញត្តិ** នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, និរោធស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម។

៤០. វិវដ្ដវសេន បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ សម្មសនវសេន បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**សមាធឹ, ភិក្ខវេ, ភាវេថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “សមាធឹ, ភិក្ខវេ, ភាវេថ...បេ.... យថាភូតំ បជានាតី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ **បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ** នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បហានបញ្ញត្តិ** នាម, និរោធស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម។

សម្មសនវសេន បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ ឧបាទានក្ខន្ធវសេន បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**រូបំ, រាធ, វិកិរថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “រូបំ, រាធ, វិកិរថ...បេ.... និព្ពាន”ន្តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ តណ្ហាសង្ខាតស្ស រោធស្ស និរោធស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និរោធបញ្ញត្តិ** នាម, អស្សាទស្ស និព្ពិទាយ ច បញ្ញាបនតោ **និព្ពិទាបញ្ញត្តិ** នាម, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ **បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ** នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បហានបញ្ញត្តិ** នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, និរោធស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម។

“រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណានិ វិកិរន្តោ វិទ្ធំសេន្តោ វិកីឡនិយំ ករោន្តោ បញ្ញាយ តណ្ហាក្ខយាយ បដិបជ្ជន្តោ កឹ បជានាតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**សោ ‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ យថាភូតំ បជានាតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ “សោ ‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ យថាភូតំ បជានាតីតិ...បេ.... និរោធគាមិនិបដិបទាតិ យថាភូតំ បជានាតី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ សច្ចានំ បដិវេធស្ស បញ្ញាបនតោ **បដិវេធបញ្ញត្តិ** នាម, ទស្សនភូមិយា និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, សោតាបត្តិផលស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម។ “សោ ‘ឥមេ អាសវា’តិ យថាភូតំ បជានាតិ...បេ.... ‘អាសវា អសេសំ និរុជ្ឈន្តី’តិ យថាភូតំ បជានាតី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ ខយេញាណស្ស ឧប្បាទស្ស ច បញ្ញាបនតោ **ឧប្បាទបញ្ញត្តិ** នាម, អនុប្បាទេញាណស្ស ឱកាសស្ស ច បញ្ញាបនតោ **ឱកាសបញ្ញត្តិ** នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ **បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ** នាម, សមុទយស្ស បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បហានបញ្ញត្តិ** នាម, វីរិយិន្ទ្រិយស្ស អារម្ភស្ស ច បញ្ញាបនតោ **អារម្ភបញ្ញត្តិ** នាម, អាសាដិកានំ អាហដនាយ ច បញ្ញាបនតោ **អាហដនាបញ្ញត្តិ** នាម, ភាវនាភូមិយា និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អភិនិឃាតស្ស ច បញ្ញាបនតោ **អភិនិឃាតបញ្ញត្តិ** នាម។

៤១. វដ្ដវសេន វា វិវដ្ដវសេន វា ធម្មសម្មសនវសេន វា ឧបាទានក្ខន្ធវសេន វា បជាននវសេន វា សច្ចេសុ នានាវិធោ បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ តេបរិវដ្ដវសេន សច្ចេសុ បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា តេបរិវដ្ដវសេន សច្ចេសុ បញ្ញត្តិភេទំ ទស្សេតុំ “**ឥទំ ទុក្ខន្តិ មេ, ភិក្ខវេ**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “ឯវំ វដ្ដវិវដ្ដមុខេន សម្មសនឧបាទានក្ខន្ធមុខេនេវ សច្ចេសុ បញ្ញត្តិវិភាគំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេបរិវដ្ដវសេន ទស្សេតុំ ‘ឥទំ ទុក្ខន្តិ មេ ភិក្ខវេ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤១) វុត្តំ។ តត្ថ **បុព្ពេ** បរិជាននតោ បដ្ឋាយ។ **អននុស្សុតេសូ**តិ បរិជាននវសេន អននុស្សុតេសុ ចតូសុ សច្ច**ធម្មេសុ។ ចក្ខុ**ន្តិ បឋមំ និព្ពានទស្សនដ្ឋេន ចក្ខុ នាម។ យថាសភាវតោ កិច្ចបរិជាននដ្ឋេន សច្ឆិកិរិយបរិជាននដ្ឋេន **ញាណំ** នាម។ យថាសភាវតោ កិច្ចបរិជាននាទីនំ បដិវិជ្ឈិត្វា បជាននដ្ឋេន **បញ្ញា** នាម។ តថា វិទិតករណដ្ឋេន **វិជ្ជា** នាម។ អាលោកោភាសករណដ្ឋេន **អាលោកោ** នាម។ ឥទំ ចក្ខាទិកំ សព្ពំ បញ្ញាវេវចនមេវ។ “ឥទំ ទុក្ខន្តិ មេ ភិក្ខវេ...បេ.... ឧទបាទី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ សច្ចានំ ទេសនាយ បញ្ញាបនតោ **ទេសនាបញ្ញត្តិ** នាម, សុតមយិយា បញ្ញាយ និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម, ធម្មចក្កស្ស បវត្តនាយ ច បញ្ញាបនតោ **បវត្តនាបញ្ញត្តិ** នាម។

“តំ ខោ បនិទំ ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យំ...បេ.... ឧទបាទី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ មគ្គស្ស ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, អញ្ញិន្ទ្រិយស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម។

“តំ ខោ បនិទំ ទុក្ខំ បរិញ្ញាតំ...បេ.... ឧទបាទី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ មគ្គស្ស ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, ភាវនាមយិយា បញ្ញាយ និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, អញ្ញាតាវិនោ ឥន្ទ្រិយស្ស សច្ឆិកិរិយាយ ច បញ្ញាបនតោ **សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ** នាម, ធម្មចក្កស្ស បវត្តនាយ ច បញ្ញាបនតោ **បវត្តនាបញ្ញត្តិ** នាម។

តេបរិវដ្ដវសេន សច្ចេសុ នានាវិធោ បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ កុសលាកុសលាទិវសេន ទេសិតធម្មស្ស បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តុលមតុលញ្ច សម្ភវ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា ធម្មចក្កសុត្តេ បញ្ញត្តិភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “តុលមតុលញ្ចាតិអាទិគាថាយ កថំ បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តុលមតុលញ្ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តុលីយតិ បរិច្ឆិជ្ជីយតីតិ **តុលំ,** កាមាវចរកម្មំ, នត្ថិ តុលំ សទិសំ អញ្ញំ លោកិយកម្មំ អស្ស មហគ្គតកម្មស្សាតិ **អតុលំ,** រូបារូបាវចរកម្មំ។ បុនព្ភវំ សម្ភវតិ ឯតេន សង្ខារេនាតិ **សម្ភវោ,** តំ សម្ភវំ។ បុនព្ភវំ សង្ខរោតីតិ **ភវសង្ខារោ**។ អជ្ឈត្តេ វិបស្សនាវសេន រមតីតិ **អជ្ឈត្តរតោ**។ សមថវសេន សមាធិយតីតិ **សមាហិតោ**។ អត្តនិ សម្ភវតីតិ **អត្តសម្ភវោ,** តំ អត្តសម្ភវំ។ **មុនិ** សម្ពុទ្ធោ សម្ភវំ ភវសង្ខារំ តុលញ្ច អតុលញ្ច អវស្សជិ, អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ កវចំ អភិន្ទិ ឥវ, ឯវំ អត្តសម្ភវំ **អភិន្ទិ** បទាលយីតិ យោជនា កាតព្ពា។ អថ វា **មុនិ** សម្ពុទ្ធោ “បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តា វិបរិណាមធម្មា, និព្ពានំ បន និច្ចំ សុខំ អសង្ខតំ អវិបរិណាមធម្ម”ន្តិ **តុលំ** តុលយន្តោ **អតុលំ** និព្ពានំ ទិស្វា សម្ភវំ ភវសង្ខារំ អរិយមគ្គេន អវស្សជិ។ កថំ អវស្សជិ? សោ ហិ មុនិ វិបស្សនាវសេន អជ្ឈត្តរតោ ច ហុត្វា, សមថវសេន ឧបចារប្បនាសុ សមាហិតោ ច ហុត្វា កវចំ អភិន្ទិ ឥវ, **ឯវំ អត្តសម្ភវំ** អត្តនិ សញ្ជាតំ កិលេសំ **អភិន្ទិ** បទាលយិ, កិលេសាភាវេន កម្មញ្ច ជហីតិ គាថាត្ថោ គហេតព្ពោ។

“តុលមតុលញ្ច សម្ភវ”ន្តិ បញ្ញត្តិ សព្ពធម្មានំ អភិញ្ញាយ បញ្ញាបនតោ **អភិញ្ញាបញ្ញត្តិ** នាម, ធម្មបដិសម្ភិទាយ និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, “ភវសង្ខារមវស្សជិ មុនី”តិ បញ្ញត្តិ សមុទយស្ស បរិច្ចាគស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បរិច្ចាគបញ្ញត្តិ** នាម, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ **បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ** នាម, “អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ”តិ បញ្ញត្តិ កាយគតាយ សតិយា ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម, ចិត្តេកគ្គតាយ ឋិតិយា ច បញ្ញាបនតោ **ឋិតិបញ្ញត្តិ** នាម, “អភិន្ទិ កវចមិវត្តសម្ភវ”ន្តិ បញ្ញត្តិ ចិត្តស្ស អភិនិព្ពិទាយ ច បញ្ញាបនតោ **អភិនិព្ពិទាបញ្ញត្តិ** នាម, សព្ពញ្ញុតាយ ឧបាទានស្ស ច បញ្ញាបនតោ **ឧបាទានបញ្ញត្តិ** នាម, អវិជ្ជណ្ឌកោសានំ បទាលនាយ ច បញ្ញាបនតោ **បទាលបញ្ញត្តិ** នាម, “យថាវុត្តោ បញ្ញត្តិប្បភេទោ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តថាវុត្តស្ស បញ្ញត្តិប្បភេទស្ស សម្ភវតោ ភគវា យំ “តុលមតុល”ន្តិអាទិគាថមាហ, តថាសម្ភវតោ យថាវុត្តាយ គាថាយ យថាវុត្តោ បញ្ញត្តិប្បភេទោ សទ្ទហិតព្ពោតិ។

“តុលមតុលញ្ចា”តិអាទិគាថាយំ បញ្ញត្តិប្បភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ។

‘យោ ទុក្ខមទ្ទក្ខិ យតោនិទានំ, កាមេសុ សោ ជន្តុ កថំ នមេយ្យ;
កាមា ហិ លោកេ សង្គោតិ ញត្វា, តេសំ សតីមា វិនយាយ សិក្ខេ’តិ។ –

គាថាយំ បន កថំ បញ្ញត្តិភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“យោ ទុក្ខមទ្ទក្ខី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យោ** អារទ្ធវិបស្សកោ ជន្តុ យតោនិទានំ សព្ពំ តេភូមកំ ហេតុផលំ **ទុក្ខំ** អទ្ទក្ខិ, **សោ** អារទ្ធវិបស្សកោ ជន្តុ កាមេសុ **កថំ នមេយ្យ** នមេតុំ នារហតិ។ កាមា លោកេ “សង្គោ”តិ **ហិ** យស្មា បស្សិតព្ពា, តស្មា នមេតុំ នារហតិ, ឥតិ ឯតំ ទុក្ខភាវំ ទុក្ខហេតុភាវំ ញត្វា **តេសំ** កាមានំ **វិនយាយ** វូបសមាយ **សតិមា** កាយគតាសតិសម្បន្នោ តីណិ សិក្ខានិ **សិក្ខេ** សិក្ខេយ្យាតិ គាថាត្ថោ សង្ខេបេន វិញ្ញាតព្ពោ។ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤១) បន វិត្ថារេន សំវណ្ណិតោ។

“យោ ទុក្ខ”ន្តិ បញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស វេវចនស្ស ច បរិញ្ញាយ ច បញ្ញាបនតោ **វេវចនបញ្ញត្តិ, បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ច** ហោតិ។ “យតោនិទាន”ន្តិ បញ្ញត្តិ សមុទយស្ស បភវស្ស ច បហានស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បភវបញ្ញត្តិ** ចេវ **បហានបញ្ញត្តិ** ច ហោតិ។ “អទ្ទក្ខី”តិ បញ្ញត្តិ ញាណចក្ខុស្ស វេវចនស្ស ច បដិវេធស្ស ច បញ្ញាបនតោ **វេវចនបញ្ញត្តិ** ចេវ **បដិវេធបញ្ញត្តិ** ច ហោតិ។ “កាមេសុ សោ ជន្តុ កថំ នមេយ្យា”តិ បញ្ញត្តិ កាមតណ្ហាយ វេវចនស្ស ច អនភិនិវិសស្ស ច បញ្ញាបនតោ **វេវចនបញ្ញត្តិ** ចេវ **អនភិនិវេសបញ្ញត្តិ** ច ហោតិ។ “កាមា ហិ លោកេ សង្គោតិ ញត្វា”តិ បញ្ញត្តិ កាមានំ បច្ចត្ថិកតោ ទស្សនស្ស ច បញ្ញាបនតោ **ទស្សនបញ្ញត្តិ** នាម។ កាមា ហិ អនត្ថជនកតោ បច្ចត្ថិកសទិសា។

“កីទិសា ហុត្វា អនត្ថជនកា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**កាមា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ កាមា រាគគ្គិអាទីហិ អន្តោទយ្ហនតោ **អង្គារកាសូបមា** ច, បូតិភាវាបជ្ជនតោ **មំសបេសូបមា** ច, ពហិ អញ្ញេន ទយ្ហនតោ **បាវកកប្បា** ជលិតគ្គិក្ខន្ធូបមា ច, បតិដ្ឋានាភាវតោ **បបាតូបមា** ច, វិសសទិសេហិ ទោសាទីហិ បរហីសនតោ **ឧរគោបមា** ច។ “តេសំ សតីមា”តិ បញ្ញត្តិ បហានាយ អបចយស្ស ច បញ្ញាបនតោ **អបចយបញ្ញត្តិ** នាម, កាយគតាយ សតិយា និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, មគ្គស្ស ភាវនាយ ច បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម។ “វិនយាយ សិក្ខេ”តិ បញ្ញត្តិរាគវិនយស្ស ទោសវិនយស្ស មោហវិនយស្ស បដិវេធស្ស ច បញ្ញាបនតោ **បដិវេធបញ្ញត្តិ** នាម។ “ជន្តូ”តិ បញ្ញត្តិ យោគិស្ស វេវចនស្ស ច បញ្ញាបនតោ **វេវចនបញ្ញត្តិ** នាម។

“ជន្តូតិ សាមញ្ញសត្តវាចកោ សទ្ទោ កស្មា យោគិវាចកោតិ វិញ្ញាតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**យទា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ យោគី **យទា** យស្មឹ កាលេ កាមា សង្កោតិ បជានាតិ, តទា តស្មឹ កាលេ **សោ** យោគី កាមានំ អនុប្បាទាយ កុសលេ ធម្មេ កាយគតាសតិអាទីហិ **ឧប្បាទយតិ**, សោ កុសលេ ធម្មេ ឧប្បាទេន្តោ យោគី អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ **វាយមតិ** កុសលវីរិយំ ករោតិ, តស្មា យោគីវាចកោ ជន្តុសទ្ទោតិ វិញ្ញាតព្ពោ។ “ជន្តូ”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ **អប្បត្តស្ស** កុសលស្ស ឈានធម្មាទិកស្ស បត្តិយា វាយាមស្ស ច បញ្ញាបនតោ **វាយាមបញ្ញត្តិ** នាម, ឱរមត្តិកាយ អសន្តុដ្ឋិយា និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម។ “សោ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ វាយមតី”តិ អយំ បញ្ញត្តិ វាយាមបញ្ញត្តិ, “ហេតុសោ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា វាយមតីតិ បញ្ញត្តិ កតមា បញ្ញត្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ សោ ឧប្បន្នាន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តស្មឹ “អនុប្បន្នាន”ន្តិអាទិម្ហិ។ “សោ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា វាយមតី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ ភាវនាយ អប្បមាទស្ស ច បញ្ញាបនតោ **អប្បមាទបញ្ញត្តិ** នាម, វីរិយិន្ទ្រិយស្ស និក្ខេបស្ស ច បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម, កុសលានំ ធម្មានំ អារក្ខស្ស ច បញ្ញាបនតោ **អារក្ខបញ្ញត្តិ** នាម, អធិចិត្តសិក្ខាយ ឋិតិយា ច បញ្ញាបនតោ **ឋិតិបញ្ញត្តិ** នាម។ “កេន យថាវុត្តប្បការោ បញ្ញត្តិប្បភេទោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។

“យោ ទុក្ខមទ្ទក្ខិ យតោនិទាន”ន្តិអាទិគាថាយ បញ្ញត្តិប្បភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ។

> “មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ, ភព្ពរូបោវ ទិស្សតិ;
> ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ, តមសា បរិវារិតោ;
> អស្សិរី វិយ ខាយតិ, បស្សតោ នត្ថិ កិញ្ចនន្តិ។ –

គាថាយំ បន កថំ បញ្ញត្តិប្បភេទោ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**មោហសម្ពន្ធនោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **មោហសម្ពន្ធនោ**តិ មោហហេតុកេហិ សំយោជនេហិ សម្ពន្ធោ។ **លោកោ**តិ អប្បហីនសំយោជនោ សត្តលោកោ។ **ភព្ពរូបោវ ទិស្សតី**តិ អភព្ពោបិ អត្តា ភព្ពរូបោវ ភព្ពជាតិកោ វិយ ពាលានំ អវិបស្សកានំ ទិស្សតិ។ **ឧបធិពន្ធនោ**តិ កិលេសូបធីហិ ពន្ធិតព្ពោ។ យុ-បច្ចយោ ហិ កម្មត្ថេ វិហិតោ។ ឧបធីសុ វា កិលេសានំ ពន្ធនំ យស្ស ពាលស្សាតិ **ឧបធិពន្ធនោ**។ ទ្វេ អវឌ្ឍិយោ លាតិ គណ្ហាតីតិ **ពាលោ**។ **តមសា** សម្មោហេន **បរិវារិតោ** បដិច្ឆាទិតោ បណ្ឌិតានំ វិបស្សកានំ **អស្សិរី** វិយ សិរីវិរហិតោ វិយ **ខាយតិ** ឧបដ្ឋាតិ។ **បស្សតោ** បញ្ញាចក្ខុនា បស្សន្តស្ស បណ្ឌិតស្ស កិញ្ចនំ នត្ថីតិ សង្ខេបត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

“មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ”តិ បញ្ញត្តិ មោហសីសេន គហិតានំ វិបល្លាសានំ ទេសនាយ បញ្ញាបនតោ **ទេសនាបញ្ញត្តិ** នាម។ “ភព្ពរូបោវ ទិស្សតី”តិ បញ្ញត្តិ លោកស្ស វិបរីតស្ស វិបរីតាការេន ឧបដ្ឋហន្តស្ស បញ្ញាបនតោ **វិបរីតបញ្ញត្តិ** នាម។ “ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ”តិ បញ្ញត្តិ បាបកានំ ឥច្ឆាវចរានំ បភវស្ស បញ្ញាបនតោ **បភវបញ្ញត្តិ** នាម។ “ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ”តិ បញ្ញត្តិ បរិយុដ្ឋានានំ អកុសលានំ ធម្មានំ ពន្ធនកិច្ចស្ស បញ្ញាបនតោ **កិច្ចបញ្ញត្តិ** នាម។ “ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ”តិ បញ្ញត្តិ កិលេសានំ ពន្ធនពលមូហនពលានំ បញ្ញាបនតោ **ពលបញ្ញត្តិ** នាម។ “ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ”តិ បញ្ញត្តិ សង្ខារានំ វិរុហនាយ បញ្ញាបនតោ **វិរុហនាបញ្ញត្តិ** នាម។ “តមសា បរិវារិតោ”តិ បញ្ញត្តិ អវិជ្ជន្ធការស្ស ទេសនាយ បញ្ញាបនតោ **ទេសនាបញ្ញត្តិ** នាម, អវិជ្ជន្ធការស្ស វេវចនស្ស ច បញ្ញាបនតោ **វេវចនបញ្ញត្តិ** នាម។ “អស្សិរី វិយ ខាយតី”តិ បញ្ញត្តិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ទស្សនកិរិយាយ បញ្ញាបនតោ **ទស្សនបញ្ញត្តិ** នាម។ “អស្សិរី វិយ ខាយតី”តិ បញ្ញត្តិ បញ្ញាចក្ខុស្ស និក្ខេបស្ស បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម។ “បស្សតោ នត្ថិ កិញ្ចន”ន្តិ បញ្ញត្តិ **សត្តានំ** អរិយានំ បដិវេធស្ស បញ្ញាបនតោ **បដិវេធបញ្ញត្តិ** នាម។

“កតមំ កិញ្ចន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**រាគោ កិញ្ចន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “យថាវុត្តោ បញ្ញត្តិប្បភេទោ កថំ អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យថាវុត្តស្ស បញ្ញត្តិប្បភេទស្ស សម្ភវតោ ភគវា យំ

“មោហសម្ពន្ធនោ”តិអាទិមាហ, តថាសម្ភវតោ តាយ គាថាយ យថាវុត្តោ បញ្ញត្តិប្បភេទោ គាថានុសារេន សទ្ទហិតព្ពោ។

“មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ”តិអាទិគាថាយ បញ្ញត្តិប្បភេទោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាត’ន្តិអាទិបាឋស្ស បញ្ញត្តិប្បភេទោ កថំ វិភត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អត្ថិ ភិក្ខវេ”**តិអាទិបាឡិមាហ។ “សា បន បាឡិ កិមត្ថំ ភគវតា វុត្តា”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ? បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានត្តា និព្ពានំ នត្ថិ, តស្មា “អត្ថិ និព្ពាន”ន្តិ វចនំ សសវិសាណវចនំ វិយ អនត្ថំ, វោហារមត្តមេតន្តិ វទន្តានំ មិច្ឆាវាទំ ភញ្ជិតុំ ភគវតា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពា។

កុតោចិបិ អជាតត្តា អភូតត្តា **អជាតំ អភូតំ**។ បច្ចយេហិ អកតត្តា **អកតំ**។ សង្ខតាភាវតោ **អសង្ខតំ** និព្ពានំ អត្ថិ។ **ឯតំ** អជាតាទិកំ និព្ពានំ នោ ចេ អភវិស្ស, ឯវំ សតិ និស្សរណំ ន បញ្ញាយេថ, និព្ពានស្ស ច អរិយមគ្គផលានំ អារម្មណត្តា, មគ្គផលានញ្ច កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនតោ បដិប្បស្សម្ភនតោ, សមុច្ឆិន្ទនេន ច តិវិធស្ស វដ្ដស្ស អបវដ្ដនតោ អជាតាទិកំ និព្ពានំ អត្ថិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

“អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាតំ…បេ…. អសង្ខត”ន្តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ និព្ពានស្ស **ទេសនាបញ្ញត្តិ** ច និព្ពានស្ស **វេវចនបញ្ញត្តិ** ច ហោតិ។ “នយិធ ជាតស្ស…បេ…. បញ្ញាយេថា”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ សង្ខតស្ស **វេវចនបញ្ញត្តិ** ច សង្ខតស្ស **ឧបនយនបញ្ញត្តិ** ច ហោតិ។ “យស្មា ច…បេ…. អសង្ខត”ន្តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ និព្ពានស្ស **វេវចនបញ្ញត្តិ** ច និព្ពានស្ស **ជោតនាបញ្ញត្តិ** ច ហោតិ។ “យស្មា ជាតស្ស…បេ…. បញ្ញាយតី”តិ **អយំ** បញ្ញត្តិ និព្ពានស្ស **វេវចនបញ្ញត្តិ** ច មគ្គស្ស សំសារតោ **និយ្យានិកបញ្ញត្តិ ច និស្សរណបញ្ញត្តិ** ច ហោតីតិ បញ្ញត្តិវិសេសោ បណ្ឌិតេហិ និទ្ធារេត្វា គហេតព្ពោ។

“យថាវុត្តោ និព្ពានស្ស បញ្ញត្តិប្បភេទោ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **“តេនាហ អាយស្មា”**តិអាទ្យានុសន្ធ្យាទិអត្ថោ ចេវ **“និយុត្តោ បញ្ញត្តិហារោ”**តិ អនុសន្ធ្យាទិអត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ឥតិ បញ្ញត្តិហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១២. ឱតរណហារវិភង្គវិភាវនា

៤២. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បញ្ញត្តិហារវិភង្គេន បញ្ញត្តិយោ វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ឱតរណោ ហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ ឱតរណោ ហារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **ឱតរណោ ហារោ** ឱតរណហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “យោ ច បដិច្ចុប្បាទោ”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ ឱតរណោ ហារោ ឱតរណហារវិភង្គោ នាមាតិ គហេតព្ពោ។

តត្ថ បាឋេ “កតមេ បដិច្ចសមុប្បាទាទយោ និទ្ធារេត្វា កតមេហិ និទ្ធារិតេហិ ធម្មេហិ ឱតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមស្មឹ បាឋេ ឥមេ បដិច្ចសមុប្បាទាទយោ និទ្ធារេត្វា ឥមេហិ និទ្ធារិតេហិ ធម្មេហិ ឱតរតីតិ ទស្សេតុំ **“ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឧទ្ធ**ន្តិ កាមធាតុតោ ឧទ្ធំ ឧបរិភាគេ បវត្តាយ រូបធាតុអរូបធាតុយា។ **អធោ**តិ រូបធាតុតោ ហេដ្ឋាភាគេ បវត្តាយ កាមធាតុយា។ **សព្ពធី**តិ សព្ពស្មឹ កាមរូបអរូបធាតុម្ហិ។ **វិប្បមុត្តោ**តិ បដិសន្ធិវសេន អប្បវត្តនតោ វិប្បមុត្តោ អសេក្ខោ។ អយំ សេក្ខោ ទស្សនមគ្គេន សក្កាយទិដ្ឋិយា សមុគ្ឃាតត្តា “អហំ អស្មី”តិ អនានុបស្សី វិហរតិ។ ឯវំ សេក្ខាយ វិមុត្តិយា ចេវ អសេក្ខាយ វិមុត្តិយា ច សេក្ខោ ចេវ អសេក្ខោ ច អតិណ្ណបុព្ពំ ឱឃំ អបុនព្ភវាយ វិមុត្តោ ឧទតារីតិ គាថាត្ថោ គហេតព្ពោ។

តស្មឹ គាថាបាឋេ “កតមេ និទ្ធារេត្វា កតមេហិ ឱតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឧទ្ធន្តិ រូបធាតូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧទ្ធ**ន្តិ មនុស្សលោកតោ ឧទ្ធំ ចាតុមហារាជិកាទយោបិ គហិតាតិ អត្ថសម្ភវតោ តំ និវត្តេតុំ **“រូបធាតុ**

អរូបធាតូ”តិ វុត្តំ។ **អធោ**តិ មនុស្សភវតោ អធោ ចត្តារោ អបាយភូមិយោ ច គហិតាតិ អត្ថសម្ភវតោ តំ និវត្តេតុំ “**កាមធាតូ**”តិ វុត្តំ។ **សព្ពធី**តិ ចតុភូមិកេតិ អត្ថសម្ភវតោ “**តេធាតុកេ**”តិ វុត្តំ។ **អយំ អសេក្ខា វិមុត្តី**តិ វិមុត្តស្ស អសេក្ខស្ស យា វិរាគតា អត្ថិ, អយម្បិ វិរាគតា អសេក្ខផលវិមុត្តិ។ “ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”តិ បាឋេ វុត្តប្បការា អយំ អសេក្ខា វិមុត្តិ និទ្ទារិតាតិ អត្ថោ។ និទ្ទារិតាយ អសេក្ខាយ វិមុត្តិយា យានិ សទ្ធាទិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ និទ្ទារិតានិ, **តានិយេវ** អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភវន្តិ។ **អយំ** វុត្តប្បការា ឱតរណា **ឥន្ទ្រិយេហិ** វិមុត្តិយា **ឱតរណា** នាម បវេសនា នាម។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិជ្ជាយ ឧបការកត្តា, បញ្ញាបទដ្ឋានត្តា វា **វិជ្ជា** ភវន្តិ។ **វិជ្ជុប្បាទា** តាទិសាយ វិជ្ជាយ ឧប្បាទា ឧប្បាទហេតុតោ **អវិជ្ជានិរោធោ** អវិជ្ជាយ និរោធោ ហោតិ…បេ… ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតិ, **អយំ** វុត្តប្បការា ឱតរណា បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា នាម។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតានិ សទ្ធាវីរិយេហិ សីលសម្ភវតោ, សតិយា ច បញ្ញានុវត្តកត្តា។ សេសា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។

“ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”តិ បាឋេ និទ្ទារេត្វា ឱតរណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “អយំ អហស្មីតិ អនានុបស្សី”តិ បាឋេ “កតមេ និទ្ទារេត្វា កតមេហិ ឱតរណេហិ ឱតរតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**អយំ អហស្មីតិ អនានុបស្សីតិ អយំ សក្កាយទិដ្ឋិយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យោ អយំ សេក្ខោ “អហមស្មី”តិ នានុបស្សី, តស្ស សេក្ខស្ស សក្កាយទិដ្ឋិយា យោ សមុគ្ឃាតោ អត្ថិ, យា សមុគ្ឃាតសង្ខាតា សមុគ្ឃាតវិមុត្តិ សេក្ខា វិមុត្តិ ហោតិ, តស្សា សេក្ខាយ វិមុត្តិយា យានិ សទ្ធាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ និទ្ទារិតានិ, **តានិយេវ** សេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភវន្តិ។ **អយំ** វុត្តប្បការា ឱតរណា ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា នាម។ សេសា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។

៤៣. “ឧទ្ធំ អធោ”តិអាទិគាថាយំ ឱតរណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “និស្សិតស្ស ចលិត”ន្តិអាទិបាឋេ “កតមេ និទ្ទារេត្វា កតមេហិ ឱតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**និស្សិតស្ស ចលិតំ, អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **និស្សិតស្ស** បុគ្គលស្ស **ចលិតំ** ចលនំ អត្ថិ, **អនិស្សិតស្ស** បុគ្គលស្ស **ចលិតំ** ចលនំ នត្ថិ។ **ចលិតេ** ចលនេ អសតិ បស្សទ្ធិ ភវតិ, បស្សទ្ធិយា **សតិ** វិជ្ជមានាយ នតិ ន ហោតិ, នតិយា **អសតិ** អវិជ្ជមានាយ **អាគតិគតិ** ន ហោតិ, អាគតិគតិយា **អសតិ** អវិជ្ជមានាយ **ចុតូបបាតោ** ន ហោតិ, ចុតូបបាតេ **អសតិ** អវិជ្ជមានេ **នេវិធ** ឆសុ អជ្ឈត្តិកាយតនេសុ អត្តានំ នេវ បស្សតិ, **ហុរំ** វា ឆសុ ពាហិរាយតនេសុ អត្តានំ ន បស្សតិ, **ឧភយំ អន្តរេន** វជ្ជេត្វា ផស្សាទិសមុទាយេសុ ធម្មេសុ អត្តានំ ន បស្សតិ, **ឯសោវ** បដិច្ចសមុប្បាទោ “អវិជ្ជានិរោធា”តិអាទិកោ ទុក្ខស្ស **អន្តោ** អវសានំ ករោតីតិ អត្ថោ។

និស្សិតស្ស ចលិតន្តិ ឯត្ថ “និស្សយោ កតិវិធោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**និស្សិតស្ស ចលិតន្តិ និស្សយោ នាមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទុវិធេសុ តណ្ហានិស្សយទិដ្ឋិនិស្សយេសុ យា ចេតនា **រត្តស្ស** បុគ្គលស្ស និទ្ទារិតា, **អយំ** ចេតនាធម្មោ **តណ្ហានិស្សយោ** នាម។ យា ចេតនា **មូឡ្ហស្ស** បុគ្គលស្ស និទ្ទារិតា។ **អយំ** ចេតនាធម្មោ **ទិដ្ឋិនិស្សយោ** នាម។ សា ទុវិធា ចេតនា បន សង្ខារា នាម។ សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ…បេ… សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ និទ្ទារិតោ។ **អយំ** វុត្តប្បការា ឱតរណា បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា នាម។

តត្ថាតិ តស្មិំ តណ្ហានិស្សយទិដ្ឋិនិស្សយេ យា វេទនា **រត្តស្ស** បុគ្គលស្ស និទ្ទារិតា, អយំ **សុខា វេទនា**។ យា ចេតនា **សម្មូឡ្ហស្ស** បុគ្គលស្ស និទ្ទារិតា, អយំ **អទុក្ខមសុខា វេទនា**។ យេភុយ្យេន សេសា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។

៤៤. “និស្សិតស្ស ចលិត”ន្តិអាទិបាឋេ ឱតរណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា។

“យេ កេចិ សោកា បរិទេវិតា វា…បេ…
បិយំ ន កយិរាថ កុហិញ្ចិ លោកេ”តិ។ –

គាថាបាឋេ “កតមេ និទ្ទារេត្វា កតមេហិ ឱតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យេ កេចិ សោកា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យេ កេចិ សោកា វា យា កាចិ បរិទេវិតា វា អនេករូបា យា កាចិ ទុក្ខា វា លោកស្មិំ សម្ភវន្តិ។ **ឯតេ** សោកាទយោ បិយំ បដិច្ច បភវន្តិ, បិយេ អសន្តេ **ឯតេ** សោកាទយោ ន ភវន្តិ។ **តស្មា** បិយេ អសន្តេ សោកាទីនំ អភាវតោ **យេសំ** វីតសោកានំ កុហិញ្ចិ លោកេបិ នត្ថិ, តេ វីតសោកា សុខិនោ ភវន្តិ។ **តស្មា** វីតសោកានំ សុខសម្បន្នត្តា អសោកំ វិរជំ **បត្ថយានោ** សប្បុរិសោ កុហិញ្ចិ លោកេ បិយំ ន កយិរាថាតិ គាថាត្ថោ។

“**យេ កេចិ សោកា បរិទេវិតា វា, ទុក្ខា ច លោកស្មិមនេករូបា បិយំ បដិច្ច បភវន្តិ ឯតេ**”តិ ឯត្ថ បាឋេ យា វេទនា និទ្ទិដ្ឋា, អយំ **ទុក្ខា វេទនា**។ សេសា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពា។

“យេ កេចិ សោកា”តិអាទិគាថាបាឋេ ឱតរណា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា , “កាមំ កាមយមានស្ស”តិអាទិគាថាបាឋេ “កតមេ និទ្ទិដ្ឋាវេត្វា កតមេហិ ឱតរតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**កាមំ កាមយមានស្ស**”តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សំ គាថាយំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។

តត្ថាតិ តស្មិំ “បីតិមនោ ហោតី”តិ បាឋេ យា បីតិមនតា វុត្តា និទ្ទិដ្ឋា, **អយំ** បីតិមនតា **អនុនយោ** ហោតិ។ “**សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតី**”តិ បាឋេ យំ រុប្បនំ អាហ, **ឥទំ** រុប្បនំ **បដិឃំ** ហោតិ, អនុនយោ ច បដិឃញ្ច និទ្ទិដ្ឋាតិ អត្ថោ។

“អនុនយេ ច បដិឃេ ច និទ្ទិដ្ឋេ កតមោ ធម្មោ និទ្ទិដ្ឋោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**អនុនយោ បដិឃញ្ច បន តណ្ហាបក្ខោ**”តិ វុត្តំ។ **តណ្ហាបក្ខោ**តិ តណ្ហាបក្ខត្តា តណ្ហា និទ្ទិដ្ឋា។ “អនុនយោ តណ្ហាបក្ខោ ហោតុ, បដិឃំ បន តណ្ហាបក្ខំ ន សិយា”តិ ចេ វទេយ្យ? បដិឃស្ស អត្តសិនេហវសេន បវត្តនតោ បដិឃម្បិ តណ្ហាបក្ខំ ហោតិ។ “តណ្ហាយ និទ្ទិដ្ឋាយ កតមោ និទ្ទិដ្ឋោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តណ្ហាយ ច បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ទសន្នំ រូបាយតនានំ តណ្ហាយ បទដ្ឋានត្តា ទស រូបានិ អាយតនានិ និទ្ទិដ្ឋានិ។ **អយំ** វុត្តប្បការា ឱតរណា អាយតនេហិ ឱតរណា នាម។ សុត្តេ អាគតា បដិច្ចសមុប្បាទាទយោ តេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយេន និទ្ទិដ្ឋា, សុត្តត្ថមុខេន វា និទ្ទិដ្ឋា, តេន...បេ.... នយេន និទ្ទិដ្ឋេសុ បដិច្ចសមុប្បាទាទីសុ យោ សំវណ្ណនានយវិសេសោ តទត្ថវាចកវសេន វា តទត្ថញាបកវសេន វា ឱតរតិ បវិសតិ សមោសរតិ, សោ សំវណ្ណនានយវិសេសោ ឱតរណោ ហារោ នាមាតិ អធិប្បាយោ ទដ្ឋព្ពោ។ សេសេសុបិ វុត្តនយានុសារេន ឱតរណា គហេតព្ពា។ “**តេនាហ អាយស្មា**”តិ អាទ្យានុសន្ធ្យាទិអត្ថោ ចេវ “**និយុត្តោ ឱតរណោ ហារោ**”តិ អនុសន្ធ្យាទិអត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ឥតិ ឱតរណហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១៣. សោធនហារវិភង្គវិភាវនា

៤៥. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ឱតរណហារវិភង្គេន ឱតរេតព្ពា សុត្តត្ថា វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ សោធនហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **សោធនោ ហារោ** សោធនហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “វិស្សជ្ជិតម្ហិ បញ្ហេ”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “យថា អាយស្មា អជិតោ”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ សោធនហារវិភង្គោ នាមាតិ គហេតព្ពោ។ “កថំ តត្ថ បញ្ហេ សោធនោ ហារោ វិញ្ញាតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**យថា អាយស្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **យថា** យេន បការេន អាយស្មា អជិតោ បារាយនេ ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, តថា តេន បការេន វិស្សជ្ជិតម្ហិ បញ្ហេ អយំ សោធនោ ហារោ វិញ្ញាតព្ពោតិ។ “និយមេត្វា វិភជេហី”តិ វត្តព្ពត្តា និយមេត្វា វិភជិតុំ “**កេនស្សូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ គាថាត្ថោ វុត្តោវ។

> “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ, កេនស្សុ នប្បកាសតិ;
> កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសិ, កឹសុ តស្ស មហព្ភយ”ន្តិ។ –

បុច្ឆាវសេន បវត្តគាថាយញ្ច –

> “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, (អជិតាតិ ភគវា,)
> វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ;
> ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមិ, ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ។ –

វិស្សជ្ជនវសេន បវត្តគាថាយញ្ចាតិ ឥមាសុ ទ្វីសុ គាថាសុ “**កេនស្សុ និវុតោ លោកោ**”តិ ឥមិនា បទេន **បញ្ហេ** បុច្ឆិតេ “**អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ**”តិ ឥមិនា បទេន ភគវា “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ បទំ តទត្ថេ អញ្ញាណសំសយាទិមលានំ អបនយនេន សោធេតិ។ តទត្ថេ ហិ វិស្សជ្ជិតេ អញ្ញាណសំសយាទីនំ អភាវតោ អត្ថោ

សោធិតោ នាម, អត្ថេ ច សោធិតេ បទម្បិ សោធិតំយេវ។ តេនាហ **អដ្ឋកថាយំ** – “គទត្ថស្ស វិស្សជ្ជនតោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៥), **ដីកាយ**ញ្ច “តព្ពិសយអញ្ញាណសំសយាទិមលាបនយនេន សោធេតី”តិ វុត្តំ។ **នោ ច អារម្ភន្តិ** បុច្ឆិតំ អារភិតព្ពំ សព្ពគាថាបទំ, គាថាត្ថំ វា, ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស សព្ពស្ស អត្ថស្ស វិស្សជ្ជនវសេន អបរិយោសិតត្តា ភគវា “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ ឯត្តកេនេវ បទេន សោធេតិ។ សេសេសុបិ ឯស នយោ។

“**កឹសុ តស្ស មហព្ភយ**”ន្តិ ឥមិនា បទេន បញ្ហេ បុច្ឆិតេ “**ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ**”ន្តិ បទេន ភគវតា **អារម្ភោ** ញាតុំ ឥច្ឆិតោ អត្ថោ **សុទ្ធោ** សោធិតោ ហោតិ។ សេសគាថាសុបិ ឯសេវ នយោ។

យត្ថ បញ្ហោ **ឯវំ** និរវសេសវិស្សជ្ជនវសេន អារម្ភោ **សុទ្ធោ** សោធិតោ ភវតិ, សោ បញ្ហោ **វិស្សជ្ជិតោ** សោធិតោ ភវតិ។ **យត្ថ** បញ្ហោ ឯវំ និរវសេសវិស្សជ្ជនវសេន អារម្ភោ យាវ **អសុទ្ធោ** អសោធិតោ ភវតិ, តាវ សោ បញ្ហោ **វិស្សជ្ជិតោ** សោធិតោ ន ភវតីតិ យោជនា។ “**តេនាហា**”តិអាទ្យានុសន្ធ្យាទ្យត្ថោ ចេវ “**និយុត្តោ សោធនោ ហារោ**”តិ អនុសន្ធ្យាទ្យត្ថោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ឥតិ សោធនហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១៤. អធិដ្ឋានហារវិភង្គវិភាវនា

៤៦. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វិភង្គេន បញ្ហាទយោ សោធិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ អធិដ្ឋានហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ បដិនិទ្ទេសតោ **អធិដ្ឋានោ ហារោ** អធិដ្ឋានហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “ឯកត្តតាយ ធម្មា, យេបិ ច វេមត្តតាយ និទ្ទិដ្ឋា”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “យេ តត្ថ និទ្ទិដ្ឋា, តថា តេ ធារយិតព្ពា”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ អធិដ្ឋានហារវិភង្គោ នាមាតិ គហេតព្ពោ។

“យេ ធម្មា សុត្តេសុ ឯកត្តតាយ ច វេមត្តតាយ ច និទ្ទិដ្ឋា, តេ ធម្មា កឹ បន តថេវ ធារយិតព្ពា , ឧទាហុ អញ្ញថាបិ វិកប្បយិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យេ តត្ថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ សុត្តន្តេសុ **យេ** ទុក្ខសច្ចាទយោ ធម្មា ឯកត្តតាយ ច វេមត្តតាយ ច និទ្ទិដ្ឋា, **តេ** ទុក្ខសច្ចាទយោ ធម្មា **តថា** ឯកត្តតាយ ច វេមត្តតាយ ច **ធារយិតព្ពា** ឧបលក្ខិតព្ពា, ន អញ្ញថា វិកប្បយិតព្ពា។

“សាមញ្ញកប្បនាយ វោហារភាវេន អនវដ្ឋានតោ កតមា ឯកត្តតា, កតមា វេមត្តតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ទុក្ខន្តិ ឯកត្តតា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ទុក្ខន្តិ** ជាតិអាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា ទុក្ខសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ ទុក្ខសាមញ្ញតា ទុក្ខស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមំ ទុក្ខ”ន្តិ បុច្ឆិតា “ជាតិ ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា…បេ… វិញ្ញាណំ ទុក្ខ”ន្តិ ជាតិអាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា ទុក្ខវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** ទុក្ខវិសេសតា ទុក្ខស្ស **វេមត្តតា** នាម។ **តត្ថា**តិ យេ ទុក្ខាទយោ ធម្មា សុត្តេ វុត្តា, តត្ថ តេសុ ទុក្ខាទីសុ អត្ថេសុ។

ទុក្ខសមុទយោតិ “តណ្ហា បោនោភវិកា”តិ វិសេសមនបេក្ខិត្វា យា សមុទយសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ សមុទយសាមញ្ញតា សមុទយស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ សមុទយោ”តិ បុច្ឆិត្វា “យាយំ តណ្ហា…បេ…. វិភវតណ្ហា”តិ វិសេសំ អបេក្ខិត្វា យា សមុទយវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** សមុទយវិសេសតា សមុទយស្ស **វេមត្តតា** នាម។

ទុក្ខនិរោធោតិ “តស្សាយេវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធោ”តិ វិសេសមនបេក្ខិត្វា យា និរោធសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ និរោធសាមញ្ញតា និរោធស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ ទុក្ខនិរោធោ”តិ បុច្ឆិត្វា “យោ តស្សាយេវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធោ ចាគោ បដិនិស្សគ្គោ មុត្តិ អនាលយោ”តិ វិសេសមបេក្ខិត្វា យា និរោធវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** និរោធវិសេសតា និរោធស្ស **វេមត្តតា** នាម។

ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ? បដិបទាតិ សម្មាទិដ្ឋិអាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា និរោធគាមិនិបដិបទាសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ និរោធគាមិនិបដិបទាសាមញ្ញតា មគ្គស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមា ទុក្ខ

និរោធគាមិនី បដិបទា”តិ បុច្ឆិត្វា “អយមេវ អរិយោ...បេ.... សម្មាសមាធី”តិ សម្មាទិដ្ឋិអាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា វិសេសទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទតា វុត្តា, សា **អយំ** វិសេសទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទតា មគ្គស្ស **វេមត្តតា** នាម។

មគ្គោតិ និរយគាមិមគ្គាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញមគ្គតា វុត្តា, សា អយំ សាមញ្ញមគ្គតា មគ្គស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ មគ្គោ”តិ បុច្ឆិត្វា “និរយគាមី មគ្គោ...បេ.... និព្ពានគាមី មគ្គោ”តិ និរយគាមិមគ្គាទិវិសេសំ អបេក្ខិត្វា យា វិសេសមគ្គតា វុត្តា, សា **អយំ** វិសេសមគ្គតា មគ្គស្ស **វេមត្តតា** នាម។

និរោធោតិ បដិសង្ខានិរោធាទិវិសេសំ អនបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញនិរោធតា វុត្តា, សា អយំ សាមញ្ញនិរោធតា និរោធស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ និរោធោ”តិ បុច្ឆិត្វា “បដិសង្ខានិរោធោ...បេ.... សព្ពកិលេស និរោធោ”តិ បដិសង្ខានិរោធាទិវិសេសំ អបេក្ខិត្វា យា វិសេសនិរោធតា វុត្តា, សា **អយំ** វិសេសនិរោធតា និរោធស្ស **វេមត្តតា** នាម។

រូបន្តិ ចាតុមហាភូតិកាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញរូបតា វុត្តា, សា អយំ សាមញ្ញរូបតា រូបស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមំ រូប”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “ចាតុមហាភូតិកំ...បេ.... វាយោធាតុយា ចិត្តំ វិរាជេតី”តិ ចាតុមហាភូតិកាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា វិសេសរូបតា វុត្តា, សា **អយំ** វិសេសរូបតា រូបស្ស **វេមត្តតា** នាម។

៤៨. អវិជ្ជាតិ ទុក្ខេអញ្ញាណាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា អវិជ្ជាសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ អវិជ្ជាសាមញ្ញតា អវិជ្ជាយ **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមា អវិជ្ជា”តិ បុច្ឆិត្វា “ទុក្ខេ អញ្ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណំ...បេ.... អវិជ្ជាលង្គី មោហោ អកុសលមូល”ន្តិ ទុក្ខេអញ្ញាណាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា អវិជ្ជាវិសេសតា វុត្តា, សា អយំ អវិជ្ជាវិសេសតា អវិជ្ជាយ **វេមត្តតា** នាម។

វិជ្ជាតិ ទុក្ខេញាណាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា វិជ្ជាសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ វិជ្ជាសាមញ្ញតា វិជ្ជាយ **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមា វិជ្ជា”តិ បុច្ឆិត្វា “ទុក្ខេ ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ...បេ.... ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ មគ្គង្គំ មគ្គបរិយាបន្ន”ន្តិ ទុក្ខេញាណាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា វិជ្ជាវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** វិជ្ជាវិសេសតា វិជ្ជាយ **វេមត្តតា** នាម។

សមាបត្តីតិ សញ្ញាសមាបត្យាទិវិសេសំ អនបេក្ខិត្វា យា សាមញ្ញសមាបត្តិតា វុត្តា, សា សាមញ្ញសមាបត្តិតា សមាបត្តិយា **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមា សមាបត្តី”តិ បុច្ឆិត្វា “សញ្ញាសមាបត្តិ អសញ្ញាសមាបត្តិ...បេ.... និរោធសមាបត្តី”តិ សញ្ញាសមាបត្យាទិវិសេសំ អបេក្ខិត្វា យា វិសេសសមាបត្តិតា វុត្តា, សា **អយំ** វិសេសសមាបត្តិតា សមាបត្តិយា **វេមត្តតា** នាម។

ឈាយីតិ សេក្ខឈាយីអាទិវិសេសំ អនបេក្ខិត្វា យា ឈាយីសាមញ្ញតា វុត្តា, សា ឈាយីសាមញ្ញតា ឈាយិនោ **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ ឈាយី”តិ បុច្ឆិត្វា “អត្ថិ សេក្ខោ ឈាយី, អត្ថិ អសេក្ខោ ឈាយី...បេ.... បញ្ញុត្តរោ ឈាយី”តិ សេក្ខឈាយីអសេក្ខឈាយីអាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា ឈាយីវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** ឈាយីវិសេសតា ឈាយិនោ **វេមត្តតា** នាម។

សមាធីតិ សរណសមាធ្យាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា សមាធិសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ សមាធិសាមញ្ញតា សមាធិនោ **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ សមាធី”តិ បុច្ឆិត្វា “សរណោ សមាធិ, អរណោ សមាធិ...បេ.... មិច្ឆាសមាធិ, សម្មាសមាធី”តិ សរណសមាធ្យាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា សមាធិវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** សមាធិវិសេសតា សមាធិនោ **វេមត្តតា** នាម។

បដិបទាតិ អាគាឡ្ហបដិបទាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា បដិបទាសាមញ្ញតា វុត្តា, អយំ បដិបទាសាមញ្ញតា បដិបទាយ **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមា បដិបទា”តិ បុច្ឆិត្វា “អាគាឡ្ហបដិបទា, និជ្ឈាមបដិបទា...បេ.... សុខា បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា”តិ អាគាឡ្ហបដិបទាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា បដិបទាវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** បដិបទាវិសេសតា បដិបទាយ **វេមត្តតា** នាម។

កាយោតិ នាមកាយាទិវិសេសមនបេក្ខិត្វា យា កាយសាមញ្ញតា វុត្តា, សា អយំ កាយសាមញ្ញតា កាយស្ស **ឯកត្តតា** នាម។ “តត្ថ កតមោ កាយោ”តិ បុច្ឆិត្វា “នាមកាយោ រូបកាយោ...បេ.... អយំ នាមកាយោ”តិ

នាមកាយាទិវិសេសមបេក្ខិត្វា យា កាយវិសេសតា វុត្តា, សា **អយំ** កាយវិសេសតា កាយស្ស **វេមត្តតា** នាមាតិ យោជនា កាតព្ពា។ បទត្ថាទិកោ វិសេសោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៧) វិត្ថារតោ វុត្តោ។

វុត្តប្បការស្ស ទុក្ខសមុទយាទិកស្ស ធម្មស្ស ឯកត្តតាទិលក្ខណំ និគមនវសេន ទស្សេតុំ “**ឯវំ យោ ធម្មោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា មយា វុត្តេន “ទុក្ខន្តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ? ជាតិ ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា”តិអាទិវចនេន។ **យោ ធម្មោ**តិ យោ កោចិ ជាតិជរាព្យាធ្យាទិវិសេសធម្មោ។ **យស្ស ធម្មស្សា**តិ តតោ ជាតិអាទិវិសេសធម្មតោ អញ្ញស្ស ជរាទិវិសេសធម្មស្ស។ **សមានភាវោ**តិ ជាតិអាទិវិសេសធម្មេន ជរាទិវិសេសធម្មស្ស ទុក្ខភាវេន សមានភាវោ។ **តស្ស ធម្មស្សា**តិ ជរាទិវិសេសធម្មស្ស។ **ឯកត្តតាយា**តិ ទុក្ខសមុទយតាទិសមានតាយ ទុក្ខសមុទយាទិភាវានំ ឯកីភាវេន។ **ឯកីភវតី**តិ ជាតិអាទិវិសេសភេទេន អនេកោបិ “ទុក្ខសមុទយោ”តិអាទិនា ឯកសទ្ទាភិធេយ្យតាយ ឯកីភវតិ។ **យេន យេន វា បន វិលក្ខណោ, តេន តេន វេមត្តំ គច្ឆតិ**។ យស្ស ជាតិអាទិធម្មស្ស យេន យេន អភិនិព្ពត្តនបរិបាចនាទិសភាវេន យោ ជាតិអាទិធម្មោ ជរាទិធម្មេន វិលក្ខណោ វិសទិសោ ហោតិ, តស្ស ជាតិអាទិធម្មស្ស តេន តេន អភិនិព្ពត្តនបរិបាចនាទិសភាវេន សោ ជាតិអាទិធម្មោ ជរាទិធម្មេន វេមត្តតំ វិសទិសត្តំ គច្ឆតិ, ទុក្ខសមុទយាទិភាវេន សមានោបិ ជាតិអាទិធម្មោ ជរាទិធម្មស្ស វិសិដ្ឋតំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ទុក្ខសមុទយាទិធម្មស្ស ឯកត្តវេមត្តតា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “តាយ ឯកត្តវេមត្តតាយ កត្ថ បុច្ឆិតេ សតិ អធិដ្ឋានំ វីមំសិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា សុត្តាទិកេ បុច្ឆិតេ សតិ វីមំសិតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ “**ឯវំ សុត្តេ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវំ** ឥមិនា វុត្តប្បការេន សុត្តេ វា បុច្ឆិតេ, វេយ្យាករណេ វា បុច្ឆិតេ, គាថាយំ វា បុច្ឆិតាយំ សតិ អធិដ្ឋានំ វីមំសិតព្វំ។ “កឹ វីមំសិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆេយ្យ “ឯកត្តតាយ បុច្ឆតិ កឹ, ឧទាហុ វេមត្តតាយ បុច្ឆតិ កិ”ន្តិ វីមំសិតព្ពន្តិ យោជនា។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “ឥទានិ តាវ ឯកត្តវេមត្តតាវិសយេ និយោជេត្វា ទស្សេតុំ ‘សុត្តេ វា វេយ្យាករណេ វា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៨) វុត្តំ។ “កថំ បុច្ឆិតំ, កថំ វិស្សជ្ជិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**យទិ ឯកត្តតាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “**តេនាហា**”តិអាទ្យានុសន្ធាទិកោ ច “**និយុត្តោ អធិដ្ឋានោ ហារោ**”តិ ឥមស្ស អនុសន្ធាទិកោ ច វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

ឥតិ អធិដ្ឋានហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១៥. បរិក្ខារហារវិភង្គវិភាវនា

៤៩. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វិភង្គេន ទុក្ខសច្ចាទីនំ ឯកត្តតាទយោ វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បរិក្ខារហារវិភង្គោ នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ ហារោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **បរិក្ខារោ ហារោ** បរិក្ខារហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “យេ ធម្មា យំ ធម្មំ ជនយន្តី”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “យោ ធម្មោ យំ ធម្មំ ជនយតិ, តស្ស សោ បរិក្ខារោ”តិអាទិកោ បរិក្ខារភូតស្ស ហេតុនោ ចេវ បច្ចយស្ស ច វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ បរិក្ខារវិភង្គោ នាម។

“កតមោ សំវណ្ណេតព្ពោ បរិក្ខារោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យោ ធម្មោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យោ** ហេតុបច្ចយប្បការោ **ធម្មោ យំ** ផលភូតំ **ធម្មំ ជនយតិ** ជនេតិ, **តស្ស** ផលធម្មស្ស **សោ** ហេតុបច្ចយប្បការោ ធម្មោ **បរិក្ខារោ** នាម។ “កីលក្ខណោ បរិក្ខារោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា លក្ខណវិសេសំ ទស្សេតុំ “**កីលក្ខណោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “តត្ថ ‘យោ ធម្មោ យំ ធម្មំ ជនយតិ, តស្ស សោ បរិក្ខារោ’តិ សង្ខេបតោ បរិក្ខារលក្ខណំ វត្វា តំ វិភាគេន ទស្សេតុំ ‘កីលក្ខណោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៩) វុត្តំ។ “កិត្តកា ធម្មា ជនយន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ទ្វេ ធម្មា ជនយន្តិ ហេតុ ច បច្ចយោ ចា**”តិ វុត្តំ។ “ហេតុបិ ការណំ, បច្ចយោបិ ការណំ , តស្មា ការណាយេវ កេន លក្ខណេន ទ្វិធា វុត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ កីលក្ខណោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ជនិតព្ពផលតោ អញ្ញេហិ ផលេហិ **អសាធារណលក្ខណោ ហេតុ**, សព្ពផលេហិ **សាធារណលក្ខណោ បច្ចយោ**, ឥមិនា វិសេសលក្ខណេន ទ្វិធា វត្តព្ពាតិ អត្ថោ។ “សាធារណាសាធារណវិសេសោ កីទិសោ ភវេ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យថា កឹ ភវេ**”តិ បុច្ឆិត្វា “**យថា អង្កុរស្សា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យថា យោ សាធារណាសាធារណវិសេសោ អត្ថិ, តថា សោ សាធារណាសាធារណវិសេសោ កឹ វិយ ភវេតិ អត្ថោ។ **អង្កុរស្ស និព្ពត្តិយា ពីជំ អសាធារណំ** យថា, តថា **ហេតុ** ផលស្ស និព្ពត្តិយា អសាធារណោ ភវេ។ **បថវី ច**

អាបោ ច អង្កុរស្ស និព្ពត្តិយា **សាធារណា** ភវន្តិ យថា, តថា **បច្ចយោ** ផលស្ស និព្ពត្តិយា សាធារណោ ភវេ។ សព្ពផលស្ស បច្ចយត្តា អង្កុរស្ស ពីជំ អសាធារណំ ជនកំ ហេតុ។ “កថំ បថវី, អាបោ ច សាធារណា ជនកាតិ សទ្ទហិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អង្កុរស្ស ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ សមំ សមានំ ផលំ ភវាបេតីតិ **សភាវោ**, កោ សោ? ពីជំ ហេតុយេវ។ “កី ហេតុបច្ចយានំ វិសេសោ ពីជង្កុរោបមាយេវ ទស្សេតព្ពោ, ឧទាហុ អញ្ញូបមាយបិ ទស្សេតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា អញ្ញាយ ឧបមាយបិ វិសេសំ ទស្សេតុំ **“យថា វា បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមាយ ឧបមាយបិ ហេតុបច្ចយានំ វិសេសោ វិជានិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

ពីជង្កុរាទីសុ ពាហិរេសុ បរិក្ខារភូតានំ ហេតុបច្ចយានំ វិសេសោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ អជ្ឈត្តិកេសុ វិភត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អយញ្ហិ សំសារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “ពាហិរេសុ បរិក្ខារភូតោ ហេតុបច្ចយោ យុត្តោ ហោតុ, កថំ អជ្ឈត្តិកេសុ យុត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“អយញ្ហិ សំសារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “ឯវំ ពាហិរំ ហេតុបច្ចយវិភាគំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អជ្ឈត្តិកំ ទស្សេតុំ ‘អយញ្ហិ សំសារោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៩) វុត្តំ។ ហេតុបច្ចយេហិ សហ សំសារោ ភវតីតិ **សហេតុបច្ចយោ**។ អយំ សំសារោ ហិ យស្មា សហេតុបច្ចយោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, តស្មា អជ្ឈត្តិកេបិ បរិក្ខារភូតោ ហេតុបច្ចយោ យុត្តោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

សោ ឥមស្ស សំសារស្ស សហេតុបច្ចយត្តំ យទិ ភគវតា វុត្តំ, ឯវំ សតិ អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពំ, “កថំ សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ឯវញ្ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា អវិជ្ជាទិនា ហេតុបច្ចយេន សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ សំសារោតិ និព្ពត្តោតិ ភគវតា សំសារស្ស សហេតុបច្ចយត្តំ វុត្តំ, តស្មា សទ្ទហិតព្ពំ។ អវិជ្ជាទយោ សង្ខារាទីនំ បច្ចយោ ហោតុ, “កតមោ អវិជ្ជាយ ហេតូ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥតិ អវិជ្ជា អវិជ្ជាយ ហេតូ”**តិ វុត្តំ។ “កតមោ អវិជ្ជាយ បច្ចយោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អយោនិសោ មនសិការោ បច្ចយោ”**តិ វុត្តំ។ “កតមា អវិជ្ជា កតមាយ អវិជ្ជាយ ហេតូ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“បុរិមិកា អវិជ្ជា បច្ឆិមិកាយ អវិជ្ជាយ ហេតូ”**តិ វុត្តំ។ “កតមា បុរិមិកា អវិជ្ជា កតមា បច្ឆិមិកា អវិជ្ជា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស ហេតុភូតោ បុរិមោ អវិជ្ជានុសយោ សមនន្តរោវ កី, ឧទាហុ បរម្បរហេតុបិ ហោតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ពីជង្កុរោ វិយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ពីជង្កុរោ**តិ ពីជានំ អង្កុរោតិ ពីជង្កុរោ, ពីជានំ **សមនន្តរហេតុតាយ** អង្កុរោ និព្ពត្តតិ **វិយ។ យត្ថ** រុក្ខាទិកេ យំ ផលំ និព្ពត្តតិ, តស្មិំ រុក្ខាទិកេ និព្ពត្តស្ស **អស្ស** ផលស្ស **ឥទំ** ពីជំ បន **បរម្បរហេតុតាយ ហេតុភូតំ** ភវតិ។

“ពីជំ បន ឯកំយេវ ហោតិ, កថំ ទ្វិធា វត្តព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ទុវិធោ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ, សមនន្តរកាលបរម្បរកាលភេទេន ហេតុបិ ទុវិធោ ហោតិយេវាតិ អត្ថោ។ ពីជភូតោ ហេតុ ទុវិធោ យថា, ឯវំ អវិជ្ជាយ ហេតុភូតោ អវិជ្ជានុសយោបិ សមនន្តរហេតុ ច បរម្បរហេតុ ចាតិ កាលភេទេន ទុវិធោ ភវតិ, សមនន្តរោ អវិជ្ជានុសយោ សមនន្តរស្ស អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស សមនន្តរហេតុ ហោតិ។ បុរិមតរោ អវិជ្ជានុសយោ បច្ឆិមតរស្ស អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស បរម្បរហេតុ ហោតិ។ ឥតិ ពីជភូតោ អសាធារណោ ហេតុ, បថវីអាបាទិកោ សាធារណោ បច្ចយោតិ វិសេសោ បាកដោ យថា, ឯវំ អវិជ្ជានុសយោ អសាធារណោ **ហេតុ**, អយោនិសោមនសិការោ សាធារណោ **បច្ចយោ**តិ វិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ឯត្តកេនេវ ហេតុបច្ចយានំ វិសេសោ វត្តព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“យថា វា បន ថាលកញ្ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “យថា វា បនាតិអាទិនាបិ ហេតុបច្ចយវិភាគមេវ ទស្សេតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ បទីបស្ស បច្ចយភូតំ ថាលកញ្ច វដ្ដិ ច តេលញ្ច បទីបស្ស **សភាវហេតុ** សមានហេតុ ន ហោតីតិ យោជនា។ “បទីបស្ស បច្ចយភូតម្បិ ថាលកាទិកំ សភាវហេតុ ន ហោតីតិ កស្មា សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ន ហិ សក្កា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បទីបស្ស បច្ចយភូតំ **អនគ្គិកំ** អគ្គិរហិតំ ថាលកញ្ច វដ្ដិញ្ច តេលញ្ច **ទីបេតុំ** ជាលេតុំ **ហិ** យស្មា ន សក្កា, តស្មា បុរិមោ បទីបោ បច្ឆិមស្ស បទីបស្ស សភាវហេតុ ហោតិ វិយ, ឯវំ ថាលកាទិកំ សភាវហេតុ ន ហោតិ។ **ឥតិ** ឯវំបការោ **សភាវោ** សមានោ បទីបោ ហេតុ ហោតិ យថា, **បរភាវោ** អសមានោ ថាលកាទិកោ បច្ចយោ ហោតិ យថា ច, តថា អជ្ឈត្តិកោ សភាវោ **ហេតុ** ហោតិ, ពាហិរោ អសមានោ **បច្ចយោ** ហោតិ។ **ជនកោ** អវិជ្ជានុសយោ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស **ហេតុ** ហោតិ, **បរិគ្គាហកោ** ឧបត្ថម្ភកោ **បច្ចយោ** ហោតិ។ អញ្ញេហិ ផលេហិ **អសាធារណោ ហេតុ** ហោតិ, សព្ពេហិ ផលេហិ **សាធារណោ បច្ចយោ** ហោតីតិ យោជេត្វា បទីបោបមាយបិ ហេតុបច្ចយានំ បាកដោ វិសេសោ ទដ្ឋព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

ហេតុបច្ចយប្បភេទំ ការណំ បរិក្ខារោតិ អាចរិយេន វុត្តំ, តស្ស ការណស្ស ការណភាវោ ច ផលាបេក្ខោ ហោតិ, តស្មា “យោ ការណភាវោ យេនាការេន ហោតិ, កតមោ សោ ការណភាវោ, កតមោ សោ អាការោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច “យំ ផលំ យេន វិសេសេន ហោតិ, កតមំ តំ ផលំ, កតមោ សោ វិសេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច “ការណផលានំ យោ សម្ពន្ធោ ហោតិ, កតមោ សោ សម្ពន្ធោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ច តំ សព្ពំ វិភាវេតុំ **“អវុបច្ឆេទត្ថោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ អយមនុសន្ធ្យត្ថោ ច **អដ្ឋកថាយំ** “ឥទានិ យស្មា ការណំ ‘បរិក្ខារោ’តិ វុត្តំ,

ការណភាវោ ច ផលាបេក្ខាយ, តស្មា ការណស្ស យោ ការណភាវោ យថា ច សោ ហោតិ, យញ្ច ផលំ, យោ ច តស្ស វិសេសោ, យោ ច ការណផលានំ សម្ពន្ធោ, តំ សព្ពំ វិភាវេតុំ ‘អវុបច្ឆេទត្ថោ’តិអាទិ វុត្តំ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤៩) ឥមិនា វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ អវុបច្ឆិន្នស្ស ហេតុបច្ចយសង្ខាតស្ស ការណស្ស យោ អនុបច្ឆេទត្ថោ អត្ថិ, សោ អនុបច្ឆេទត្ថោ **សន្តតិអត្ថោ** ហោតិ ផលេន សម្ពន្ធត្តា , យញ្ច ការណំ អត្តនោ ផលស្ស ជនកំ ឧបត្ថម្ភកំ ហុត្វា និវុជ្ឈតិ, សោ អនុបច្ឆិន្នោ ឯវ នាម ហោតីតិ។ យញ្ច ផលំ អញ្ញស្ស ការណំ ហុត្វា និរុជ្ឈតិ, តស្មិំ អនុបច្ឆិន្នេ តស្ស ច សន្តតិអត្ថោ ហោតិ។ យំ បន ផលំ អញ្ញស្ស ផលស្ស ការណំ អហុត្វា និរុជ្ឈតិ, តំ ឧបច្ឆិន្នំ ហោតិ, យថា តំ អរហតោ ចុតិចិត្តន្តិ។ ការណតោ និព្ពត្តស្ស ផលស្ស យោ **និព្ពត្តិអត្ថោ** អត្ថិ, សោ និព្ពត្តិអត្ថោ **ផលត្ថោ** ហោតិ។ បដិសន្ធិក្ខន្ធានំ យោ **បដិសន្ធិអត្ថោ** បដិសន្ធហនត្ថោ អត្ថិ, សោ បដិសន្ធិអត្ថោ **បុនព្ភវត្ថោ** បុនព្ភវនត្ថោ ហោតិ។ កិលេសានំ យោ **បលិពោធត្ថោ** សន្តានេ ឧប្បជ្ជនត្ថោ អត្ថិ, សោ បលិពោធត្ថោ **បរិយុដ្ឋានត្ថោ** ហោតិ។ កិលេសានំ មគ្គេន យោ អសមុគ្ឃាតត្ថោ អត្ថិ, សោ អសមុគ្ឃាតត្ថោ **អនុសយត្ថោ** ហោតិ។ អវិជ្ជាយ ចតុន្នំ សច្ចានំ យោ **អសម្បដិវេធត្ថោ** អត្ថិ, សោ អសម្បដិវេធត្ថោ **អវិជ្ជត្ថោ** ហោតិ។ អរហត្តមគ្គេន យោ **អបរិញ្ញាតត្ថោ** អត្ថិ, សោ អបរិញ្ញាតត្ថោ **វិញ្ញាណស្ស** បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស **ពីជត្ថោ** ហោតិ។

ឯត្តាវតា ការណភាវោ ច ការណាការោ ច ផលញ្ច ផលវិសេសោ ច អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ បរម្បរហេតុបច្ចយត្ថោ, កតមោ ច សម្ពន្ធត្ថោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យត្ថ អវុបច្ឆេទោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យត្ថ** យស្សំ រូបារូបបវត្តិយំ អវុបច្ឆិន្នស្ស ហេតុបច្ចយប្បភេទស្ស ការណស្ស យោ **អវុបច្ឆេទោ** អត្ថិ, សោ អវុបច្ឆេទោ **តត្ថ** តិស្សំ រូបារូបបវត្តិយំ **សន្តតិ** ហោតិ។ **យត្ថ** យស្សំ រូបារូបបវត្តិយំ យា **សន្តតិ** អត្ថិ, សា សន្តតិ**តត្ថ** រូបារូបបវត្តិយំ **និព្ពត្តិ** ហោតីតិអាទិនា យោជេត្វា បរម្បរហេតុអាទិកោ វិញ្ញាតព្ពោ។

សីលក្ខន្ធោតិ បរិសុទ្ធសីលក្ខន្ធោ។ **សមាធិក្ខន្ធស្សា**តិ មហគ្គតក្ខន្ធស្ស, សមាធិបទ្ធានោ ហិ មហគ្គតធម្មោ។ **បញ្ញាក្ខន្ធោ**តិ មគ្គផលបញ្ញាបធានក្ខន្ធោ។ សោ ហិ វិមុត្តិញាណទស្សនសង្ខាតស្ស បច្ចវេក្ខណញាណក្ខន្ធស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ **តិត្ថញ្ញុតា**ទីនំ អត្ថោ បទដ្ឋានហារវិភង្គវណ្ណនាយំ វុត្តោវ។

សភាវោ ហេតូតិ អាចរិយេន វុត្តោ, “កីទិសោ សោ សភាវោ ហេតូ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“យថា វា បន ចក្ខុញ្ច បដិច្ចា”**តិអាទិ វុត្តំ ។ ចក្ខុវិញ្ញាណំ **ចក្ខុញ្ច** ចក្ខុន្ទ្រិយញ្ច **បដិច្ច** និស្សយំ កត្វា រូបេ **បដិច្ច** អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ។ **តត្ថ** ចក្ខាទីសុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ **អាធិបតេយ្យបច្ចយតាយ** ឥន្ទ្រិយបច្ចយតាយ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ, រូបារម្មណំ បុរេជាតារម្មណបច្ចយតាយ បច្ចយោ, អាលោកោ **សន្និស្សយតាយ** ឧបនិស្សយតាយ បច្ចយោ ហោតិ។ សោ បច្ចយោ ហោន្តោ ផលេន ចក្ខុវិញ្ញាណេន អសមានត្តា សភាវោ ហេតុ ន ហោតិ, បច្ចយោ ច ហោតិ មនសិការោ។ កិរិយមនោធាតុ បន ផលេន ចក្ខុវិញ្ញាណេន វិញ្ញាណភាវេន សមានត្តា សភាវោ ហេតុ ហោតិ យថា, ឯវំ **សង្ខារា** នាមក្ខន្ធភាវេន សមានត្តា **វិញ្ញាណស្ស** បច្ចយា ហោន្តា **សភាវោ ហេតុ** ហោន្តិ។ **វិញ្ញាណំ** នាមរូបេន ឯកសន្តតិវសេន សមានត្តា **នាមរូបស្ស បច្ចយោ** ហោន្តំ **សភាវោ ហេតុ** ហោតិ។ ឥមិនា នយេន **“នាមរូបំ សឡាយតនស្សា”**តិអាទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឯវំ** វុត្តប្បការោ **ហេតុ, បច្ចយោ** ជនកោ, ឧបត្ថម្ភកោ ច យោ កោចិ **ឧបនិស្សយោ** ពលវបច្ចយោ ហោតិ, **សព្ពោ សោ** ហេតុបច្ចយោ ជនកឧបត្ថម្ភកោ ជនិតព្ពុបត្ថម្ភិយស្ស ផលស្ស បរិក្ខរណតោ អភិសង្ខរណតោ និប្ផរិយាយតោ **បរិក្ខារោ** នាម។

“វុត្តប្បការោ ហេតុបច្ចយោ បរិក្ខារោ នាមាតិ កេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** ការណភូតេន សព្ពស្ស ហេតុបច្ចយស្ស បរិក្ខារភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ **“យេ ធម្មា យំ ធម្មំ ជនយន្តី”**តិ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន សទ្ទហិតព្ពោ, “យេ ធម្មា យំ ធម្មំ ជនយន្តី”តិ វចនំ និស្សាយ តុម្ហេហិ សល្លក្ខេតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

“ឯត្តកោវ បរិក្ខារោ ហារោ យុញ្ជិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ បរិក្ខារោ ហារោ”**តិ វុត្តំ, យោ យោ បរិក្ខារោ ហារោ យុញ្ជិតព្ពោ, សោ សោ បរិក្ខារោ ហារោ នីហរិត្វា **យុត្តោ** យុញ្ជិតព្ពោតិ។

ឥតិ បរិក្ខារហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

១៦. សមារោបនហារវិភង្គវិភាវនា

៥០. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បរិក្ខារហារវិភង្គេន សុត្តត្ថានំ ហេតុបច្ចយោ វិភត្តោ, សោ…បេ. … វិភង្គោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ សមារោបនហារវិភង្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ សមារោបនោ ហារោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ និទ្ទិដ្ឋេសុ សោឡសសុ ទេសនាហារាទីសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **សមារោបនោ ហារោ** សមារោបនហារវិភង្គោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “យេ ធម្មា យំមូលា”តិអាទិនិទ្ទេសស្ស ឥទានិ មយា វុច្ចមានោ “ឯកស្មិំ បទដ្ឋានេ យត្តកានិ បទដ្ឋានានិ ឱតរន្តី”តិអាទិកោ វិត្ថារសំវណ្ណនាវិសេសោ សមារោបនហារវិភង្គោ នាម។

“កិត្តកេ បទដ្ឋានេ សុត្តេ វុត្តេ កិត្តកានិ បទដ្ឋានានិ សមារោបយិតព្ពានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឯកស្មិំ បទដ្ឋានេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯកស្មិំ បទដ្ឋានេ** សុត្តេ វុត្តេ សតិ អវុត្តានិ យត្តកានិ បទដ្ឋានានិ **ឱតរន្តិ** សមោសរន្តិ, **សព្ពានិ តានិ** អវុត្តានិ បទដ្ឋានានិ សុត្តេ វុត្តានិ វិយ និទ្ធារណវសេន អានេត្វា ទេសនាយ អារោបយិតព្ពានិ។ “កានិ វិយ សមារោបយិតព្ពានី”តិ វត្តព្ពត្តា **“យថា អាវដ្ដេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អាវដ្ដេ** ហារេ ឯកស្មិំ បទដ្ឋានេ សុត្តេ វុត្តេ សតិ សុត្តេ អវុត្តានិ **ពហុកានិ** បទដ្ឋានានិ ឱតរន្តិ, តានិ ពហុកានិ បទដ្ឋានានិ បរិយេសិតព្ពានិ យថា, ឯវំ សមារោបនេ ហារេបិ ពហុកានិ បទដ្ឋានានិ ទេសនាយ សមារោបយិតព្ពានីតិ អត្ថោ។

“កេវលំ បន បទដ្ឋានវសេនេវ សមារោបនា កាតព្ពា កិំ, ឧទាហុ អញ្ញវសេនាបិ សមារោបនា កាតព្ពា កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា អញ្ញវសេនាបិ សមារោបនា កាតព្ពា; តស្មា សមារោបនា ចតុព្ពិធា កាតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ **“តត្ថ សមារោបនា ចតុព្ពិធា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តាសុ សមារោបយិតព្ពសមារោបនាសុ **បទដ្ឋានំ** បទដ្ឋានសមារោបនា, **វេវចនំ** វេវចនសមារោបនា, **ភាវនា** ភាវនាសមារោបនា, **បហានំ** បហានសមារោបនា, **ឥតិ** ឥមិនា បភេទេន **សមារោបនា ចតុព្ពិធា** កាតព្ពា។

“តាសុ ចតុព្ពិធាសុ សមារោបនាសុ កតមា បទដ្ឋានសមារោបនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា បទដ្ឋានសមារោបនំ ទស្សេតុំ **“តត្ថ កតមា”**តិអាទិ វុត្តំ។ សុត្តេ វុត្តេន បទដ្ឋានេន សុត្តេ អវុត្តានំ បទដ្ឋានានំ សមារោបនា កតមាតិ បុច្ឆតិ។

សព្ពបាបស្ស អកុសលស្ស យំ **អករណំ** អករណហេតុ សាសនំ អត្ថិ, **ឯតំ** សាសនំ ពុទ្ធានំ **សាសនំ** ឱវាទោ ហោតិ, អថ វា **អករណំ** អករណត្ថាយ យំ សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ ពុទ្ធានំ **សាសនំ** ឱវាទោ ហោតិ, ន យស្ស កស្សចិ សាសនន្តិ អត្ថោ។ **អករណ**ន្តិ ហិ សម្បទានត្ថេ បវត្តំ បច្ចត្តវចនំ យថា “កិស្ស អត្ថាយ កិមត្ថ”ន្តិ។ កុសលស្ស **សម្បទា** សម្បទាយ យំ សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ ពុទ្ធានំ សាសនំ។ **សចិត្តបរិយោទាបនំ** សចិត្តបរិយោទាបនត្ថំ យំ សាសនំ អត្ថិ, ឯតំ ពុទ្ធានំ សាសនំ ហោតិ។

ឥតិ ឯវំបការេន វុត្តស្ស **តស្ស** សាសនស្ស **កិំ បទដ្ឋាន**ន្តិ វិសេសស្ស វិសេសបទដ្ឋានំ បុន បុច្ឆតិ។ **ឥទំ** សុចរិតត្តយំ សាសនស្ស ឱវាទស្ស **បទដ្ឋានំ** សុចរិតត្តយេន ហេតុនា សាសនត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ យថា “អន្នេន វសតី”តិអាទិ។ “សុចរិតត្តយេ បទដ្ឋានេ វុត្តេ កតមំ បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យំ កាយិកញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** ខន្ធត្តយំ សាសនស្ស **បទដ្ឋានំ** សមារោបយិតព្ពំ, “ខន្ធត្តយេ បទដ្ឋានេ សមារោបយិតេ កតមំ សមារោបយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ សីលក្ខន្ធោ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** សមថវិបស្សនាទ្វយំ សាសនស្ស **បទដ្ឋានំ** សមារោបយិតព្ពំ។ “សមថវិបស្សនាទ្វយេ បទដ្ឋានេ សមារោបយិតេ កតមំ បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ សមថស្ស ផល”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** ផលទ្វយំ សាសនស្ស **បទដ្ឋានំ** សមារោបយិតព្ពំ។

សាសនស្ស បទដ្ឋានានិ សមារោបយិតព្ពានីតិ អាចរិយេន និទ្ធារេត្វា វិភត្តានិ, អម្ហេហិ ច ញាតានិ, “ឥទានិ កតមស្ស កតមំ បទដ្ឋានំ សមារោបយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“វនំ វនថស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** កាមគុណបញ្ចកំ **វនំ** តណ្ហាភូតស្ស **វនថស្ស បទដ្ឋានំ** តណ្ហាវត្ថុភាវតោ, “ឥត្ថី”តិ វា “បុរិសោ”តិ វា និមិត្តគ្គាហសង្ខាតំ **ឥទំ វនំ** “អហោ ចក្ខុ, អហោ សោតំ, អហោ ឃានំ, អហោ ជិវ្ហា, អហោ កាយោ”តិ **តេសំ តេសំ អង្គបច្ចង្គានំ** អនុព្យញ្ជនគ្គាហសង្ខាតស្ស **វនថស្ស បទដ្ឋានំ** សមារោបយិតព្ពំ។ អបរិញ្ញាតំ ទ្វាទសាយតនសង្ខាតំ **ឥទំ វនំ** សំយោជនសង្ខាតស្ស **វនថស្ស បទដ្ឋានំ** សមារោបយិតព្ពំ, អាយតនំ បដិច្ច សំយោជនុប្បជ្ជនតោ អនុសយសង្ខាតំ **ឥទំ វនំ** បរិយុដ្ឋានសង្ខាតស្ស **វនថស្ស បទដ្ឋានំ** សមារោបយិតព្ពំ។ “បញ្ចកាមគុណាទីនំ វនភាវោ ច តណ្ហាទីនំ វនថភាវោ ច កេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** បញ្ចកាមគុណាទីនំ វនភាវេន ច តណ្ហាទីនំ វនថភាវេន ច ភគវា **“ឆេត្វា វនញ្ច វនថញ្ចា”**តិ យំ វចនំ អាហ,

តេន ភគវតោ វចនេន វចនានុសារេន សទ្ទហិតព្ពោតិ។ **អយន្តិ** អយំ “ឯកស្មឹ បទដ្ឋានេ”តិអាទិសំវណ្ណនា។ **បទដ្ឋានេនាតិ** ឯកេកេន បទដ្ឋានេន។ **សមារោបនាតិ** តទញ្ញបទដ្ឋានានំ សមារោបនា ។ សមារោបេន្តិ សមារោបយិតព្ពានិ ឯតាយ សំវណ្ណនាយាតិ **សមារោបនាតិ** វុត្តំ ហោតិ។ (១)

៥១. បទដ្ឋានេន សមារោបនា អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា វេវចនេន សមារោបនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមា វេវចនេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តាសុ ចតូសុ បទដ្ឋានសមារោបនាទីសុ សមារោបនាសុ **វេវចនេន** ឯកេកេន រាគាទញ្ញវេវចនានំ **សមារោបនា កតមាតិ** បុច្ឆតិ។ **“រាគវិរាគា”**តិ ច **“ចេតោវិមុត្តិ”**តិ ច **“សេក្ខផល”**ន្តិ ច ឥទំ វចនត្តយំ អនាគាមិផលត្ថត្តា អនាគាមិផលស្ស វេវចនំ។ **“អវិជ្ជាវិរាគា”**តិ ច **“បញ្ញាវិមុត្តិ”**តិ ច **“អសេក្ខផល”**ន្តិ ច ឥទំ វចនត្តយំ អរហត្តផលត្ថត្តា អរហត្តផលស្ស វេវចនំ។ ឥមិនា នយេន សេសេសុ យោជនា កាតព្ពា។ (២)

វេវចនេន សមារោបនា អាចរិយេន និទ្ទិដ្ឋា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា ភាវនាយ សមារោបនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមា ភាវនាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តាសុ ចតូសុ បទដ្ឋានសមារោបនាទីសុ កតមាយ ទេសិតាយ **ភាវនាយ** កតមេសានំ អទេសិតានំ ភាវនារោបនា **កតមាតិ** បុច្ឆតិ។ **យថា** យេន បការេន យំ ភាវនំ **ភគវា** “តស្មាតិហ, ត្វំ ភិក្ខុ, កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ, អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស”ន្តិ (សំ. និ. ៥.៣៦៩, ៣៧១, ៣៩៥, ៤១៥) អាហ, តថា តេន បការេន តាយ ភាវនាយ តទញ្ញភាវនាបិ សមារោបយិតព្ពាតិ អត្ថោ។

“តស្មាតិហា”តិអាទិបាឋេ “កឹ ភាវនំ ភគវា អាហា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អាតាបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **“អាតាបី”**តិ វចនេន **វីរិយិន្ទ្រិយំ** ភគវា អាហ។ **“សម្បជានោ”**តិ វចនេន **បញ្ញិន្ទ្រិយំ** ភគវា អាហ។ **“សតិមា”**តិ វចនេន **សតិន្ទ្រិយំ** អាហ។ **“វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស”**ន្តិ វចនេន **សមាធិន្ទ្រិយំ** អាហ។ “ឯវំ វុត្តេ កតមា ភាវនា សមារោបយិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឯវំ កាយេ កាយានុបស្សិនោ វិហរតោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តី”**តិ វុត្តំ។ ឯវំ វុត្តាយ វីរិយិន្ទ្រិយាទិភាវនាយ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា សមារោបយិតព្ពាតិ អត្ថោ។ **កេន ការណេន** ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តីតិ បុច្ឆតិ។ **ចតុន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ** ឥន្ទ្រិយភាវេន, ភាវេតព្ពភាវេន វា **ឯកលក្ខណត្តា** ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តីតិ វិស្សជ្ជេតិ។ “តេសុ សមារោបិតេសុ កតមេ សមារោបយិតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ចតូសូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមានេសុ សមារោបយិតព្ពេសុ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តីតិ សមារោបយិតព្ពាតិ អត្ថោ។ សេសេសុបិ ឯវមេវ សមារោបយិតព្ពា។

ភាវនាយ សមារោបនា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា បហានេន សមារោបនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តាសុ ចតូសុ បទដ្ឋានសមារោបនាទីសុ កតមេន ទេសិតេន **បហានេន** កតមេសំ អទេសិតានំ បហានានំ **កតមា សមារោបនាតិ** បុច្ឆតិ។ **“កាយេ កាយានុបស្សី វិហរន្តោ អសុភេ ‘សុភ’ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតី”**តិ ទេសិតេន “សុភ”ន្តិ វិបល្លាសប្បហានេន កពឡីការាហារបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសកាមុបាទានប្បហានាទយោបិ សមារោបយិតព្ពា។

“វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរន្តោ ទុក្ខេ ‘សុខ’ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតី”តិ ទេសិតេន “សុខ”ន្តិ វិបល្លាសប្បហានេន ផស្សាហារបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសភវុបាទានប្បហានាទយោបិ សមារោបយិតព្ពា។

“ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរន្តោ អនិច្ចេ ‘និច្ច’ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតី”តិ ទេសិតេន “និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសប្បហានេន វិញ្ញាណាហារបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសទិដ្ឋុបាទានប្បហានាទយោបិ សមារោបយិតព្ពា។

“ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរន្តោ អនត្តនិ ‘អត្តា’តិ វិបល្លាសំ បជហតី”តិ ទេសិតេន “អត្តា”តិ វិបល្លាសប្បហានេន មនោសញ្ចេតនាហារបរិញ្ញាយ? មនោសញ្ចេតនាហារបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសអត្តវាទុបាទានប្បហានាទយោបិ សមារោបយិតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ (៤)

បហានហារោ បន លក្ខណហារវិភង្គវណ្ណនាយំ វុត្តោយេវាតិ ឥធ ន វទាម។

“សុត្តេ ទេសិតេន ឯកេកេន បទដ្ឋានាទិកេន អទេសិតានំ បទដ្ឋានាទីនំ សមារោបនភាវោ កេន អម្ហេហិ វិជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហ អាយស្មា”**តិអាទិមាហ។ **តេន** តថា សមារោបនភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ –

“យេ ធម្មា យំមូលា, យេ ចេកត្ថា បកាសិតា មុនិនា;
តេ សមារោបយិតព្ពា, ឯស សមារោបនោ ហារោ”តិ –

យំ វចនំ **អាហ**, តេន វចនេន វចនានុសារេន តថា សមារោបនភាវោ តុម្ហេហិ វិជានិតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“កី បន ឯត្តាវតា សមារោបនោ ហារោ បរិបុណ្ណោ, អញ្ញោ និយុត្តោ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា “**និយុត្តោ សមារោបនោ ហារោ**”តិ វុត្តំ។ សុត្តេ ទេសិតេន នយេន បទដ្ឋានាទិកេន អទេសិតានិ បទដ្ឋានានិ សមារោបយិតព្ពានិ ភវន្តិ, តេន តេន បទដ្ឋានាទិកេន អទេសិតានំ បទដ្ឋានាទីនំ សមារោបនោ ហារោ **និយុត្តោ** និទ្ធារេត្វា យុញ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឥតិ សមារោបនហារវិភង្គេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោ។

ឥមេ យថាវុត្តា សោឡស សំវណ្ណនាវិសេសា សំវណ្ណេតព្ពត្ថេសុ អញ្ញាណសំសយានំ ហរណតោ អបនយនតោ **ហារា** នាមាតិ។

និដ្ឋិតា ហារវិភង្គវារវិភាវនា។

១. ទេសនាហារសម្បាតវិភាវនា

៥២. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ទេសនាហារវិភង្គាទិហារវិភង្គេន អស្សាទាទយោ នានាសុត្តត្ថា វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ទេសនាហារវិភង្គាទិហារវិភង្គោ បរិបុណ្ណោ។

“សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសាលោចនតោ ទិសា វិលោកេត្វា;
សង្ខិបិយ អង្កុសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត”ន្តិ។ (នេត្តិ. ៤ នយសង្ខេប) –

គាថា និទ្ទេសវារេ អាចរិយេន វុត្តា, តស្សា គាថាយ និទ្ទេសោ ហារវិភង្គវារស្ស អាទិម្ហិ ន វិភត្តោ, “កុហិញ្ចិ វិភត្តោ, ហារសម្បាតេ វា វិភត្តោ កី, ឧទាហុ នយសមុដ្ឋានហារេ វា វិភត្តោ កិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ហារសម្បាតេ វិភត្តោ”តិ តុម្ហេហិ ទដ្ឋព្ពោតិ វិញ្ញាបនត្ថំ “**សោឡស ហារា បឋម**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អថ វា សុបរិកម្មកតភូមិសទិសេសុ សំវណ្ណេតព្ពេសុ នានាសុត្តប្បទេសេសុ នានាវណ្ណសុគន្ធបុប្ផសទិសេ សោឡស ហារេ សំវណ្ណនាភាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា អាចរិយេន វិភត្តា, តថា សុសិក្ខិតសិប្បាចរិយសុវិចារិតជម្ពូនទាភរណសទិសេសុ សំវណ្ណេតព្ពេសុ នានាសុត្តប្បទេសេសុ នានាវិធរំសិជាលវិវិធមណិរតនសទិសេ សោឡស ហារេ សំវណ្ណនាភាវេន យោជេត្វាវ សោឡស ហារា វិភត្តា, មហាបថវឹ បរិវត្តេត្វា បប្បដកោជស្ស ខាទាបនំ អតិទុក្ករំ វិយ, នានាវិធេសុ សំវណ្ណេតព្ពេសុ សុត្តប្បទេសេសុ បរមត្ថោជាយ សោឡសហិ ហារេហិ អតិទុក្ករខាទាបនសទិសំ វិញ្ញាបនំ ករោន្តេន ច យោជនិកមធុគណ្ឌំ បីឡេត្វា សុមធុរសស្ស បាយាបនំ អតិទុក្ករំ វិយ នានាវិធេសុ សំវណ្ណេតព្ពេសុ សុត្តប្បទេសេសុ បរមត្ថមធុរសស្ស សោឡសហិ ហារេហិ អតិទុក្ករំ បាយាបនសទិសំ វិញ្ញាបនំ ករោន្តេន ច អាចរិយេន អនេកេសុ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តប្បទេសេសុ សោឡស ហារេ សំវណ្ណនាភាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “នានាវិធសុត្តប្បទេសេសុ តេ សំវណ្ណនាភាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិភត្តា កី , ឧទាហុ ឯកស្មិម្បិ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តប្បទេសេ សំវណ្ណនាភាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិភត្តា កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា ឯកស្មិម្បិ សំវណ្ណេតព្ពសុត្តប្បទេសេ សំវណ្ណនាភាវេន យោជេត្វា សោឡស ហារា វិភត្តាយេវាតិ តថា វិភជន្តោ “**សោឡស ហារា បឋម**”ន្តិអាទិកំ ហារសម្បាតវារំ អាហ។

ននុ ហារសម្បាតវារំ កថេតុកាមេន អាចរិយេន “តត្ថ កតមោ ទេសនាហារសម្បាតោ”តិអាទិវចនំ វត្តព្ពំ, អថ កស្មា “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិអាទិ វត្តព្ពន្តិ ចេ? និទ្ទេសេ វុត្តំ “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិអាទិកំ គាថំ ហារវិភង្គវារោ នប្បយោជេតិ វិប្បកិណ្ណវិសយត្តា ច នយវិចារស្ស ច អន្តរិតត្តា។ ហារសម្បាតវារោ បន តំ គាថំ

បយោជេតិ អវិកិណ្ណវិសយត្តា។ តស្មា តំ គាថំ បច្ចាមសិត្វា ហារសម្បាតវារេ តស្សា គាថាយ និទ្ទេសោ ទដ្ឋព្ពោតិ វិញ្ញាបនត្ថំ “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិអាទិ វត្តព្ពំ យេវាតិ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

ឯវំ សុបរិកម្មកតាយ ភូមិយា នានាវណ្ណានិ មុត្តបុប្ផានិ បកិរន្តោ វិយ, សុសិក្ខិតសិប្បាចរិយ វិចារិតេសុ សុវត្តសុវណ្ណាលង្ការេសុ នានាវិធរំសិជាលសមុជ្ជលានិ វិវិធានិ មណិរតនានិ ពន្ធន្តោ វិយ, មហាបថវឹ បរិវត្តេត្វា បប្បដកោជំ ខាទាបេន្តោ វិយ , យោជនិកមធុគណ្ឌំ បីឡេត្វា សុមធុរសំ បាយេន្តោ វិយ ច អាយស្មា មហាកច្ចានោ នានាសុត្តប្បទេសេ ឧទាហរន្តោ សោឡស ហារេ វិភជិត្វា ឥទានិ តេ ឯកស្មិំយេវ សុត្តេ យោជេត្វា ទស្សេន្តោ ហារសម្បាតវារំ អារភិ។ អារភន្តោ ច យាយំ និទ្ទេសវារេ –

> “សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសាលោចនតោ ទិសា វិលោកេត្វា;
> សង្ខិបិយ អង្កុសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត”ន្តិ។ –

គាថា វុត្តា។ យស្មា តំ ហារវិភង្គវារោ នប្បយោជេតិ វិប្បកិណ្ណវិសយត្តា, នយវិចារស្ស ច អន្តរិតត្តា។ អនេកេហិ សុត្តប្បទេសេហិ ហារានំ វិភាគទស្សនមេវ ហិ ហារវិភង្គវារោ។ ហារសម្បាតវារោ បន តំ បយោជេតិ ឯកស្មិំយេវ សុត្តប្បទេសេ សោឡស ហារេ យោជេត្វាវ តទនន្តរំ នយសមុដ្ឋានស្ស កថិតត្តា។ តស្មា “សោឡស ហារា បឋម”ន្តិ គាថំ បច្ចាមសិត្វា “**តស្សា និទ្ទេសោ កុហឹ ទដ្ឋព្ពោ? ហារសម្បាតេតិ អាហា**”តិ –

វុត្តំ។ គាថាត្ថោ និទ្ទេសវិភាវនាយំ វុត្តោវ។ “សោឡស…បេ…. សុត្ត”ន្តិ យា គាថា និទ្ទេសេ អាចរិយេន វុត្តា, **តស្សា** គាថាយ **និទ្ទេសោ កុហឹ ទដ្ឋព្ពោ**, ហារវិភង្គស្ស អាទិម្ហិ អាចរិយេន ន វិភត្តោ, ហារសម្បាតេ វា បច្ចាមសិត្វា វិភត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ កឹ, ឧទាហុ នយសមុដ្ឋានេ វា បច្ចាមសិត្វា វិភត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ កិន្តិ បុច្ឆតិ។ **ហារសម្បាតេ** បច្ចាមសិត្វា វិភត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោតិ វិស្សជ្ជនា។

ហារសម្បាតេ តស្សា គាថាយ និទ្ទេសោ ទដ្ឋព្ពោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, សោ ហារសម្បាតោ ទេសនាហារ សម្បាតភេទេន សោឡសវិធោ, “តត្ថ កតមោ ហារសម្បាតោ ទេសនាហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមស្មិំ សុត្តេ សំវណ្ណេតព្ពេ សំវណ្ណនាភាវេន មយា វិភជិយមានោ ហារសម្បាតភូតោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ទេសនាហារ សម្បាតោ នាមាតិ តថា វិភជិតុំ “**តត្ថ កតមោ ទេសនាហារសម្បាតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តស្មិំ សោឡសវិធេ ទេសនាហារសម្បាតាទិកេ ហារសម្បាតេ។ **កតមោ** ហារសម្បាតភូតោ សំវណ្ណនាវិសេសោ **ទេសនាហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ។

> “អរក្ខិតេន ចិត្តេន, មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ច;
> ថិនមិទ្ធាភិភូតេន, វសំ មារស្ស គច្ឆតី”តិ។ –

សុត្តេ “**អរក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ កឹទេសយតី**”តិ បុច្ឆិត្វា “**បមាទំ ទេសយតី**”តិអាទិសំវណ្ណនាវិសេសោ ទេសនាហារ សម្បាតោ នាមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ គាថាត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥២) វិភត្តោ។ យោជនត្ថោ បន **អរក្ខិតេន ចិត្តេន** អរក្ខិតចិត្តសមង្គី បុគ្គលោ **មារស្ស** មច្ចុនោ វសំ គច្ឆតិ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន** វិបល្លាសេន វិបល្លាសសមង្គី បុគ្គលោ មារស្ស វសំ គច្ឆតិ។ **ថិនមិទ្ធាភិភូតេន** សសង្ខារិកចិត្តេន កុសីតចិត្តេន តំចិត្តសមង្គី បុគ្គលោ **មារស្ស** កិលេសាទិមារស្ស វសំ គច្ឆតីតិ។

“អរក្ខិតេន ចិត្តេនា’តិ បទេន ទេសិតំ តំ បមាទជម្មជាតំ កស្ស បទ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តំ មច្ចុនោ បទ**”ន្តិ វុត្តំ។ “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន ទេសិតោ អត្ថោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចាតិ សុត្តប្បទេសេន ទេសិតោ អត្ថោ កថំ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យេន វិបល្លាសេន យទា អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិ បស្សតិ, តទា បវត្តោ សោ វិបល្លាសោ “មិច្ឆាទិដ្ឋិហតំ នាមា”តិ វុច្ចតិ។ “សោ បន វិបល្លាសោ កឹលក្ខណោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា “**វិបរីតគ្គាហលក្ខណោ វិបល្លាសោ**”តិ វុត្តំ។

វិបរីតគ្គាហលក្ខណោតិ អសុភាទីនំយេវ សុភាទិវិបរីតគ្គាហលក្ខណោ វិបល្លាសោ “វិបល្លាសយតី”តិ ការិតត្ថសម្ភវតោ។ កឹ វិបល្លាសោ វិបរីតគ្គាហលក្ខណោ? សោ វិបល្លាសោ សញ្ញំ វិបល្លាសយតិ, ចិត្តម្បិ វិបល្លាសយតិ, ទិដ្ឋិម្បិ វិបល្លាសយតិ។ ឥតិ តយោ ធម្មេ វិបល្លាសយតីតិ វិបល្លាសេតព្ពានំ តិវិធត្តា វិបល្លាសាបិ តិវិធា ហោន្តិ។ តេសុ សញ្ញាវិបល្លាសោ មុទុកោ ទុព្ពលោ សុភាទិវសេន ឧបដ្ឋិតាការគ្គហណមត្តត្តា,

ចិត្តវិបល្លាសោ សញ្ញាវិបល្លាសតោ ពលវា សុភាទិវសេន ឧបដ្ឋហន្តានំ រូបក្ខន្ធាទីនំ សុភាទិវសេន សន្និដ្ឋានំ កត្វា គហណតោ។ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ សញ្ញាវិបល្លាសចិត្តវិបល្លាសេហិ ពលវតរោ, យំ យំ អារម្មណំ សុភាទិអាការេន ឧបដ្ឋាតិ។ តំ តំ អារម្មណំ សស្សតាទិវសេន អភិនិវិសិត្វា គហណតោ។ តស្មា សញ្ញាវិបល្លាសោ បឋមំ វុត្តោ, តទនន្តរំ ចិត្តវិបល្លាសោ, តទនន្តរំ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ វុត្តោ។ វិត្ថារតោ បន ឯកេកស្ស សុភសុខអត្តនិច្ចគ្គហណវសេន ចតុព្ពិធត្តា ទ្វាទសវិធា ហោន្តិ។

វិបល្លាសា អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមេ វិបល្លាសបវត្តិដ្ឋានវិសយា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមានិ អត្តភាវវត្ថូនិ វិបល្លាសបវត្តិដ្ឋានវិសយានីតិ ទស្សេតុំ **“សោ កុហឹ វិបល្លាសយតិ ចតូសុ អត្តភាវវត្ថូសូ”**តិ វុត្តំ។ **ចតូសុ** រូបកាយវេទនាចិត្តធម្មសង្ខាតេសុ អត្តភាវវត្ថូសុ សោ សព្ពោ វិបល្លាសោ សញ្ញាចិត្តទិដ្ឋិយោ វិបល្លាសយតិ។ “កថំ សមនុបស្សន្តស្ស វិបល្លាសយតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ យោ បុគ្គលោ រូបំ វា អត្តតោ សមនុបស្សតិ, រូបវន្តំ អត្តានំ វា អត្តតោ សមនុបស្សតិ , អត្តនិ រូបំ វា អត្តតោ សមនុបស្សតិ។ រូបស្មឹ អត្តានំ វា អត្តតោ សមនុបស្សតិ, ឯវំ តស្ស សមនុបស្សន្តស្ស បុគ្គលស្ស វិបល្លាសោ រូបកាយេ សញ្ញាចិត្តទិដ្ឋិយោ វិបល្លាសយតិ។ ឯសេវ នយោ វេទនាទីសុបិ។

“តេសុ រូបកាយាទីសុ កតមំ កតមស្ស វិបល្លាសស្ស វត្ថូ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯវំ បវត្តមានស្ស វិបល្លាសស្ស ឥទំ ឥមស្ស វត្ថូតិ វិភជិតុំ **“តត្ថ រូប”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ រូបាទីសុ ចតូសុ **បឋមំ វិបល្លាសវត្ថុ រូបំ “អសុភេ សុភ”**ន្តិ ឯវំ បវត្តមានស្ស វិបល្លាសស្ស វត្ថុ ហោតីតិ វិភជិត្វា គហេតព្ពំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឯវំ “អសុភេ សុភ”ន្តិអាទិប្បការេន វិបល្លាសា ចតុព្ពិធា ភវន្តិ។

ឥទំ ឥមស្ស វត្ថូតិ អាចរិយេន វិភជិត្វា ទស្សិតា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “តេសំ វិបល្លាសានំ កតមេ មូលការណធម្មា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទ្វេ ធម្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ចិត្តស្ស សំកិលេសា, តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច – ឥមេ ទ្វេ ធម្មា វិបល្លាសានំ មូលការណភូតា ភវន្តិ។

“ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ឯកតោ វិបល្លាសានំ មូលការណំ កឹ ហោន្តិ, ឧទាហុ វិសុំ វិសុ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា វិសុំ វិសុំ វិភជិតុំ **“តណ្ហានិវុត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អវិជ្ជារហិតា តណ្ហា នាម នត្ថិ, តស្មា “តណ្ហាអវិជ្ជានិវុត”ន្តិ វត្តព្ពន្តិ? ន, តណ្ហាយ សាតិសយបច្ចយត្តា។ សាតិសយាយ ហិ តណ្ហាយ អសុភេបិ “សុភ”ន្តិ, ទុក្ខេបិ “សុខ”ន្តិ សមនុបស្សន្តិ។ “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា”តិ វុត្តត្តា “អវិជ្ជានិវុត”ន្តិ វត្តព្ពំ, កស្មា “ទិដ្ឋិនិវុត”ន្តិ វុត្តន្តិ? អវិជ្ជាយ ទិដ្ឋិ ភវតីតិ ទិដ្ឋិសីសេន អវិជ្ជំ គហេត្វា **“ទិដ្ឋិនិវុត”**ន្តិ វុត្តំ, អវិជ្ជានិវុតន្តិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ “អវិជ្ជានិវុត”ន្តិ វុត្តេ បន ទិដ្ឋិរហិតា អវិជ្ជាបិ គហិតា សិយា, ទិដ្ឋិសហិតាយ ហិ អវិជ្ជាយ អនិច្ចេបិ “និច្ច”ន្តិ, អនត្តនិយេបិ “អត្តា”តិ សមនុបស្សន្តិ។

“កថំ តណ្ហាមូលកោ វិបល្លាសោ បវត្តោ, កថំ ទិដ្ឋិសហិតាវិជ្ជាមូលកោ វិបល្លាសោ បវត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ យោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ តណ្ហាមូលកទិដ្ឋិសហិតាវិជ្ជាមូលកេសុ។ **ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ**តិ ទិដ្ឋិសហិតាវិជ្ជាមូលកវិបល្លាសោ។ **អតីតំ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី**តិ អទព្ពភូតោបិ ទព្ពភូតោ វិយ វុត្តោ។ **តណ្ហាវិបល្លាសោ**តិ ទិដ្ឋិសហិតតណ្ហាមូលកោ វិបល្លាសោ **អនាគតំ រូបំ** ទិដ្ឋិភិនន្ទនវសេន **អភិនន្ទតី**តិ។ ឯវំ អតីតសមនុបស្សនអនាគតាភិនន្ទនភេទេន បវត្តិវិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ “ចិត្តស្ស សំកិលេសោ តណ្ហាអវិជ្ជាយេវ ទ្វេ ធម្មា ន ហោន្តិ, អថ ខោ ទស កិលេសាបិ, កស្មា ទ្វេយេវ វុត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា **“ទ្វេ ធម្មា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច – ឥមេ ទ្វេយេវ ធម្មា បរមសាវជ្ជស្ស វិបល្លាសស្ស មូលការណត្តា។ **តាហិ** តណ្ហាអវិជ្ជាហិ វិសុជ្ឈន្តំ ចិត្តំ សព្ពេហិ កិលេសេហិ **វិសុជ្ឈតិ,** តស្មា ច វិសេសតោ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា ហោន្តីតិ ទ្វេ ធម្មា វុត្តា។ ន ហិ តាសុ តណ្ហាអវិជ្ជាសុ អរហត្តមគ្គេន បហីនាសុ កោចិ សំកិលេសោ អប្បហីនោ នាម នត្ថីតិ។

“វុត្តប្បការា តណ្ហាអវិជ្ជា វុត្តប្បការានំ វិបល្លាសានំយេវ មូលការណំ ហោន្តិ កឹ, ឧទាហុ សកលស្ស វដ្ដស្សាបិ មូលការណំ ហោន្តិ កិ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា វុត្តប្បការា តណ្ហាអវិជ្ជា វុត្តប្បការានំ មូលការណំ ហោន្តិ យថា, ឯវំ សកលស្ស វដ្ដស្សាបិ មូលការណំ ហោន្តីតិ ទស្សេតុំ **“តេស”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យេសំ បុគ្គលានំ ចិត្តំ អរក្ខិតំ, មិច្ឆាទិដ្ឋិហតញ្ច ហោតិ, **តេសំ** បុគ្គលានំ។ យេសំ អវិជ្ជានីវរណានំ តណ្ហាសំយោជនានំ បុព្ពកោដិ ន បញ្ញាយតិ, តេហិ អវិជ្ជានីវរណេហិ តណ្ហាសំយោជនេហិ សំសារេ **សន្ធាវន្តានំ សំសរន្តានំ** បុគ្គលានំ **សកឹ និរយំ** មារវសគមនេន សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, **សកឹ តិរច្ឆានយោនឹ** សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, **សកឹ បេត្តិវិសយំ** សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, **សកឹ អសុរកាយំ** សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, **សកឹ ទេវេ** សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតិ, **សកឹ មនុស្សេ** សន្ធាវនំ សំសរណំ ហោតីតិ អត្ថោ។

“មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចា”តិ សុត្តប្បទេសេន ទេសិតោ អត្ថោ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “ថិនមិទ្ធាភិភូតេនាតិ សុត្តប្បទេសេន ទេសិតោ អត្ថោ កថំ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“ថិនមិទ្ធាភិភូតេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ចិត្តស្ស** វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស យា **អកល្លតា** អកម្មនិយតា អត្ថិ, ឥទំ អកល្លត្តំ អកម្មនិយត្តំ **ថិនំ** នាម។ យំ **កាយស្ស លីនត្តំ** វេទនាទិក្ខន្ធត្តយលីនត្តំ អត្ថិ, ឥទំ កាយស្ស លីនត្តំ **មិទ្ធំ** នាមាតិ ថិនមិទ្ធសរូបមេវ វុត្តំ។ តេហិ ថិនមិទ្ធេហិ ចិត្តស្ស អភិភូតភាវាទិកោ បន សុវិញ្ញេយ្យត្តា ន វុត្តោ, អវុត្តោបិ យេសំ បុគ្គលានំ ចិត្តំ ថិនមិទ្ធេហិ អភិភូតំ, តេសំ បុគ្គលានំ តេន ចិត្តេន ចិត្តសីសេន សំយោជនេន សំសារេ មារវសគមនេន សន្ធាវនំ សំសរណំ បរិយោសានសភាវោ វិត្ថារេត្វា គហេតព្ពោ។

“វសំ មារស្ស គច្ឆតីតិ សុត្តប្បទេសេន ទេសិតោ អត្ថោ កថំ វិភត្តោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“វសំ មារស្ស គច្ឆតី”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **កិលេសមារស្សា**តិ កិលេសោ ទានាទិបុញ្ញេ មារេតិ និវារេតីតិ អត្ថេន **មារោ**តិ កិលេសមារោ។ ឥមិនា កិលេសមារំ និស្សាយ បវត្តត្តា អភិសង្ខារមារខន្ធមារមច្ចុមារា ច គហិតា, **ច**-សទ្ទេន វា គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ **សត្តមារស្សា**តិ ទេវបុត្តមារស្ស។ អថ វា “ទេវបុត្តមារស្សា”តិ អវត្វា “សត្តមារស្សា”តិ វុត្តត្តា យោ យោ រាជចោរាទិកោ ទានាទីនិ វា ឥស្សរិយភោគាទីនិ វា មារេតិ, សោ សោ រាជចោរាទិកោបិ គហិតោ, តស្មា យស្ស កស្សចិ សត្តមារស្សាតិ អត្ថោ។ **វស**ន្តិ ឥច្ឆំ លោភំ អធិប្បាយំ រុចឹ អាកង្ខំ អាណំ អាណត្តឹ។ **គច្ឆតី**តិ ឧបគច្ឆតិ ឧបេតិ អនុវត្តតិ អនុគច្ឆតិ នាតិក្កមតីតិ អត្ថោ។ “កស្មា វសំ គច្ឆតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“សោ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ យោ សត្តោ អវក្ខិតចិត្តេន ច មិច្ឆាទិដ្ឋិហតចិត្តេន ច ថិនមិទ្ធាភិភូតចិត្តេន ច សមន្នាគតោ ហោតិ, **សោ** សត្តោ អវិជ្ជានីវរណាទីហិ **និវុតោ** ហុត្វា សំសារាភិមុខោ **ហិ** យស្មា ហោតិ, ន វិសង្ខារាភិមុខោ, តស្មា មារស្ស វសំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។

“អវក្ខិតេនាតិអាទិកស្ស យស្ស សុត្តស្ស អត្ថោ វិភត្តោ, តេន ‘អវក្ខិតេនា’តិអាទិកេន សុត្តេន កិត្តកានិ សច្ចានិ ទេសិតានី”តិវត្តព្ពត្តា **“ឥមានិ ភគវតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “អវក្ខិតេនា”តិអាទិសុត្តេន ភគវតា ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ ទេសិតានិ ទុក្ខំ, សមុទយោ ចាតិ។ កថំ ទេសិតានិ? អភិធម្មនិស្សិតាយ កថាយ ចេវ សុត្តន្តនិស្សិតាយ កថាយ ច ទេសិតានិ។ តាសុ កថាសុ អភិធម្មនិស្សិតាយ កថាយ ទេសិតេ សតិ “អវក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ ឥមិនា បទេន អវក្ខិតំ រត្តម្បិ ចិត្តំ, អវក្ខិតំ ទុដ្ឋម្បិ ចិត្តំ, អវក្ខិតំ មូឡ្ហម្បិ ចិត្តំ ភគវតា ទេសិតំ ញាបិតំ។ តត្ថ រត្តចិត្តំ លោភសហគតចិត្តុប្បាទវសេន អដ្ឋវិធំ, ទុដ្ឋចិត្តំ បដិឃសម្បយុត្តចិត្តុប្បាទវសេន ទុព្ពិធំ, មូឡ្ហចិត្តំ មោមូហចិត្តុប្បាទវសេន ទុព្ពិធន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមេសញ្ហិ ចិត្តុប្បាទានំ វសេន យា ចក្ខុន្ទ្រិយាទីនំ អគុត្តិ អនារក្ខា ឧប្បន្នា, តាយ អគុត្តិយា អនារក្ខាយ ចិត្តំ អវក្ខិតំ ហោតិ ផលូបចារេនាតិ។

“មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេនា”តិ ឥមិនា បទេន មិច្ឆាទិដ្ឋិសំសដ្ឋំ ចិត្តំ ទេសិតំ, តំ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តុប្បាទវសេន ចតុព្ពិធន្តិ វេទិតព្ពំ។ តញ្ហិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សំសដ្ឋភាវេន មិច្ឆាទិដ្ឋិវសានុគតត្តា មិច្ឆាទិដ្ឋិហតំ នាមាតិ។ “ថិនមិទ្ធាភិភូតេនា”តិ ឥមិនា បទេន ថិនមិទ្ធេន សំសដ្ឋំ ចិត្តំ ទេសិតំ, តំ សសង្ខារិកចិត្តុប្បាទវសេន បញ្ចវិធន្តិ វេទិតព្ពំ។ តញ្ហិ ថិនមិទ្ធេន សំសដ្ឋភាវេន ថិនមិទ្ធវសានុគតត្តា ថិនមិទ្ធាភិភូតំ នាមាតិ ឯវំ យេ ទ្វាទសាកុសលា **ចិត្តុប្បាទកណ្ឌេ** “កតមេ ធម្មា អកុសលា? យស្មឹ សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតី”តិអាទិនា (ធ. ស. ៣៦៥) វិត្ថារតោ វត្តព្ពា, តេ ទ្វាទសាកុសលចិត្តុប្បាទា តីហិ បទេហិ ភគវតា ទេសិតាតិ វេទិតព្ពា។ “មារស្សា”តិ បទេន បញ្ច មារា គហិតា។ តេសុ កិលេសមារោ “ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ ឱឃា, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ គន្ថា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, អដ្ឋ នីវរណា, ទស កិលេសា”តិ (ធ. ស. ១១០២ អាទយោ) ទេសិតោ។ អភិសង្ខារមារោ បន “កុសលា ចេតនា (វិភ. ២២៦) អកុសលា ចេតនា (វិភ. ២២៦) កុសលំ កម្មំ អកុសលំ កម្ម”ន្តិអាទិនា ទេសិតោ។ ខន្ធមារោ បន “អត្តភាវោ បញ្ចក្ខន្ធា”តិអាទិនា ទេសិតោ។ មច្ចុមារោ បន “ចុតិ ចវនតា”តិអាទិនា (វិភ. ១៩៣) ទេសិតោ។ ឯវំ តាវេត្ថ អភិធម្មនិស្សិតាយ កថាយ ទេសិតោ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

សុត្តន្តនិស្សិតាយ បន កថាយ ទេសិតេ សតិ “ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា និមិត្តគ្គាហី ហោតិ អនុព្យញ្ជនគ្គាហី, យត្វាធិករណមេនំ ចក្ខុន្ទ្រិយំ អសំវុតំ វិហរន្តំ អភិជ្ឈាទោមនស្សា បាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវេយ្យុំ, តស្ស សំវរាយ ន បដិបជ្ជតិ, ន រក្ខតិ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ចក្ខុន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ…បេ…. សោតិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ… ឃានិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ… ជិវ្ហិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ… កាយិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ… មនិន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតី”តិ (ម. និ. ១.៣៤៧) ឯវំ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន យំ ឆទ្វារិកចិត្តំ វុត្តំ, តំ ឆទ្វារិកចិត្តំ “អវក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ ឥមិនា បទេន ទេសិតំ។ យា មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ បុព្ពន្តកប្បនវសេន វា អបរន្តកប្បនវសេន វា បុព្ពន្តាបរន្តកប្បនវសេន វា មិច្ឆា អភិនិវិសន្តស្ស អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជន្តស្ស “សស្សតោ លោកោ”តិ វា “អសស្សតោ លោកោ”តិ វា “ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ វា ឧប្បន្នា, តាហិ ទិដ្ឋីហិ វា, យា ច ទិដ្ឋិយោ “ឥមា

ចត្តារោ សស្សតវាទា...បេ.... បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទា”តិ **ព្រហ្មជាលសុត្តា**ទីសុ (ទី. និ. ១.៣០ អាទយោ) វុត្តា, តាហិ ទិដ្ឋីហិ វា សម្បយុត្តំ យំ ចិត្តំ “មិច្ឆាទិដ្ឋីហតេន ចា”តិ ឥមិនា បទេន ទេសិតំ។

“ថិនំ នាម ចិត្តស្ស អកម្មញ្ញតា, មិទ្ធំ នាម វេទនាទិក្ខន្ធត្តយស្ស អកម្មញ្ញតា”តិ វា “ថិនំ អនុស្សាហសំសីទនំ, មិទ្ធំ ឧស្សាហសត្តិវិឃាតោ”តិ វា យានិ ថិនមិទ្ធានិ វុត្តានិ, តេហិ ថិនមិទ្ធេហិ យំ ចិត្តំ អភិភូតំ អជ្ឈោត្ថដំ, តំ ចិត្តំ “ថិនមិទ្ធាភិភូតេនា”តិ ឥមិនា បទេន ទេសិតំ។

“វសោ នាម ឥច្ឆា លោភោ អធិប្បាយោ រុចិ អាកង្ខា អាណា អាណត្តី”តិ យោ វសោ វុត្តោ, សោ វសោ “វស”ន្តិ ឥមិនា បទេន ទេសិតោ។ “បញ្ច មារា – ខន្ធមារោ អភិសង្ខារមារោ មច្ចុមារោ ទេវបុត្តមារោ កិលេសមារោ”តិ យោ មារោ វុត្តោ, សោ មារោ “មារស្សា”តិ ឥមិនា ទេសិតោ។ “គច្ឆតិ, ឧបគច្ឆតិ, ឧបេតិ, អនុវត្តតិ, អនុគច្ឆតិ, នាតិក្កមតី”តិ យោ បុគ្គលោ វុត្តោ, សោ បុគ្គលោ “គច្ឆតី”តិ ឥមិនា ទេសិតោតិ។ ឯវំ ទេសិតេសុ ធម្មេសុ អកុសលា សមុទយសច្ចំ, “វសំ មារស្ស គច្ឆតី”តិ ឥមិនា បទេន យេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ ឧបាទាយ បញ្ញត្តោ បុគ្គលោ វុត្តោ, តេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចន្តិ ទ្វេ សច្ចានិ ទេសិតានិ។ “កិមត្ថាយ ទ្វេ សច្ចានិ ទេសិតានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេសំ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេសំ** ទ្វិន្នំ សច្ចានំ **បរិញ្ញាយ ច បហានាយ ច** “អរក្ខិតេនា”តិអាទិ **ធម្មំ ភគវា ទេសេតិ**, តានិ ទ្វេ សច្ចានិ “អរក្ខិតេនា”តិអាទិកេន ញាបេតីតិ អត្ថោ។

“តេសុ ទ្វីសុ សច្ចេសុ កស្ស សច្ចស្ស បរិញ្ញាយ, កស្ស សច្ចស្ស បហានាយ ទេសេតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ, សមុទយស្ស បហានាយា”**តិ វុត្តំ។ “បរិញ្ញាបហានេហិ កតមានិ សច្ចានិ ទេសិតានី”តិ វត្តព្ពត្តា **“យេន ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យេន** អរហត្តមគ្គេន បរិជានាតិ, **យេន** អរហត្តមគ្គេន បជហតិ ច, **អយំ** អរហត្តមគ្គោ មគ្គសច្ចំ នាម។ **យំ** និព្ពានធម្មំ អារព្ភ តណ្ហាយ, អវិជ្ជាយ ច បហានំ ជាតំ, **អយំ** និព្ពានធម្មោ **និរោធោ** និរោធសច្ចំ នាមាតិ។ ឯវំ ចត្តារិ សច្ចានិ ភគវតា ទេសិតានិ។

“ចតុន្នំ សច្ចានំ ទេសិតភាវោ កេន វិញ្ញាតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តេសុ ចតូសុ សច្ចេសុ សមុទយសច្ចេន អស្សាទោ គហិតោ, ទុក្ខសច្ចេន អាទីនវោ គហិតោ, មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចេហិ និស្សរណំ គហិតំ, សមុទយប្បហានវសេន សព្ពគតិបជហនំ ជាតំ, សព្ពគតិបជហនំ ផលន្តិ គហិតំ។ យេន រក្ខិតចិត្តតាទិកេន សព្ពគតិបជហនំ ជាតំ, សោ រក្ខិតចិត្តតាទិកោ ឧបាយោតិ គហិតោ, អរក្ខិតចិត្តតាទិកស្ស បដិសេធនមុខេន រក្ខិតចិត្តតាទិកស្ស និយោជនំ ភគវតោ អាណត្តីតិ គហិតន្តិ ទេសនាហារេន នានាសុត្តេសុ ទស្សិតា អស្សាទាទយោ “អរក្ខិតេនា”តិអាទិកេ ឯកស្មិំយេវ សុត្តេ នីហរិត្វា ទស្សិតា។

“អស្សាទាទីនំ នីហរិត្វា ទស្សិតភាវោ កេន វិញ្ញាតព្ពោ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នានាសុត្តេសុ អស្សាទាទយោ នីហរិត្វា ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ទេសនាហារវិភង្គោ នាម។ យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ឯកស្មិំយេវ សុត្តេ អស្សាទាទយោ នីហរិត្វា ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ទេសនាហារសម្បាតោ នាមាតិ វិសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ឯត្តកោវ ទេសនាហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ ទេសនាហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ ឯកេកស្មិំយេវ សុត្តេ អស្សាទាទយោ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ទេសនាហារសម្បាតេន នីហរិត្វា យថារហំ ទស្សិតា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ទេសនាហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហិតោ។

ឥតិ ទេសនាហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

២. វិចយហារសម្បាតវិភាវនា

៥៣. យេន ទេសនាហារសម្បាតេន អស្សាទាទយោ អាចរិយេន វិភត្តា, អម្ហេហិ ច ញាតា, សោ ទេសនាហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វិចយហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទេសនាហារសម្បាតាទីសុ សោឡសសុ ហារសម្បាតេសុ **កតមោ** សំវណ្ណនា

វិសេសោ **វិចយហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ។ ឥមេសុ ធម្មេសុ អយំ ធម្មោ យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន វិចយិតព្ពោ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ វិចយហារសម្បាតោ នាមាតិ និយមេត្វា វិភជិតុំ **"តត្ថ តណ្ហា"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

"ឯវំ ទេសនាហារសម្បាតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិចយហារសម្បាតំ ទស្សេន្តោ យស្មា ទេសនាហារបទត្ថវិចយោ វិចយហារោ, តស្មា ទេសនាហារេ វិបល្លាសហេតុភាវេន និទ្ទិដ្ឋាយ តណ្ហាយ កុសលាទិវិភាគបវិចយមុខេន វិចយហារសម្បាតំ ទស្សេតុំ 'តត្ថ តណ្ហា ទុវិធា'តិអាទិ អារទ្ធ"ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) –

វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តស្មិំ "អរក្ខិតេន ចិត្តេនា"តិអាទិសុត្តត្ថេ ទេសនាហារសម្បាតេន សំវណ្ណិតេ អកុសលធម្មេ "តណ្ហា"តិ និទ្ទិដ្ឋា សព្ពតណ្ហា។ **កុសលាបី**តិ ចតុភូមកេ កុសលេ ឧទ្ទិស្ស បវត្តា តណ្ហាបិ។ **អកុសលាបី**តិ អកុសលធម្មេ ឧទ្ទិស្ស បវត្តា តណ្ហាបីតិ ទុវិធា ហោតីតិ វិចយិតព្ពា។ តេន វុត្តំ **ដីកាយំ** – "កុសលធម្មារម្មណាតិ កុសលធម្មេ ឧទ្ទិស្ស បវត្តមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន តេសំ អារម្មណបច្ចយតំ, តេន 'កុសលា ធម្មា'តិ លោកុត្តរធម្មានម្បិ អធិប្បេតត្តា"តិ។

"កុសលា តណ្ហា កីគាមិនី, អកុសលា តណ្ហា កី គាមិនី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"អកុសលា សំសារគាមិនី"**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា "កតមោ កុសលាកុសលតណ្ហានំ វិសេសោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"អកុសលា សំសារគាមិនី"**តិអាទិ វុត្តំ។ "តណ្ហា នាម សំសារគាមិនី ហោតុ, កថំ អបចយគាមិនី"តិ វត្តព្ពត្តា **"បហានតណ្ហា"**តិ វុត្តំ, បហានស្ស ហេតុភូតា តណ្ហា **បហានតណ្ហា**តិ អត្ថោ, បហាតព្ពតណ្ហំ អាគម្ម យំ បហានំ បវត្តេតព្ពំ, តេន បវត្តេតព្ពេន បហានេន អបចយំ គច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

"កឹ បន តណ្ហាយេវ កុសលាកុសលាតិ ទុព្ពិធា, ឧទាហុ អញ្ញោបិ កុសលាកុសលាតិ ទុព្ពិធោ"តិ វត្តព្ពត្តា **"មានោបី"**តិអាទិ វុត្តំ។ "កតមោ មានោ កុសលោ, កតមោ មានោ អកុសលោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"យំ មានំ និស្សាយ មានំ បជហតិ, អយំ មានោ កុសលោ។ យោ បន មានោ ទុក្ខំ និព្ពត្តយតិ, អយំ មានោ អកុសលោ"**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **យំ មានំ…បេ… កុសលោ**តិ យំ មានំ និស្សាយ ឧបនិស្សាយ បហានំ បវត្តិតំ, តេន បហានេន សន្តានេ ឧប្បជ្ជនារហំ មានំ បជហតិ, អយំ ឧបនិស្សយបច្ចយភូតោ មានោ ផលូបចារេន កុសលោ។ **យោ បន…បេ… អកុសលោ**តិ យោ បន មានោ បរហីសនាទិវសេន បវត្តមានោ ហុត្វា អត្តនោ ច បរស្ស ច ទុក្ខំ និព្ពត្តយតិ, អយំ មានោ អកុសលោតិ វិចយិត្វា វេទិតព្ពោ។

"សំសារាបចយគាមិនីសុ តាសុ តណ្ហាសុ កតមា អបចយគាមិនី តណ្ហា កុសលា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា "កុសលា"តិ វុត្តាយ តណ្ហាយ សរូបំ ទស្សេតុំ **"តត្ថ យំ នេក្ខម្មសិត"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តាសុ សំសារាបចយគាមិនីសុ តណ្ហាភូតាសុ កុសលាកុសលាសុ។ អយំ តណ្ហា កុសលាតិ សម្ពន្ធោ។ **"អរិយា** បុគ្គលា **សន្តំ អាយតនំ យំ** អរិយផលធម្មំ សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរន្តិ, **តំ អាយតនំ** អរិយផលធម្មំ អហំ កុទាស្សុ សច្ឆិកត្វា វិហរិស្ស"ន្តិ បត្ថយន្តស្ស **តស្ស** កុលបុត្តស្ស តស្មិំ អរិយផលេ **បិហា** ឧប្បជ្ជតិ, បិហាបច្ចយា យំ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, តទំ ទោមនស្សំ **"នេក្ខម្មសិត"**ន្តិ វុច្ចតិ។ អយំ អរិយផលេ បិហាសង្ខាតា តណ្ហា កុសលា អនវជ្ជា អនវជ្ជ អរិយផលធម្មំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តត្តាតិ វិចយិតព្ពំ។

"កថំ បវត្តា"តិ វត្តព្ពត្តា **"រាគវិរាគា"**តិអាទិ វុត្តំ។ យា **រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ** បត្តព្ពា។ **តទារម្មណា** តំ ចេតោវិមុត្តិំ អាគម្ម បវត្តា តណ្ហា **កុសលា** អនវជ្ជា, យា **អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ** បត្តព្ពា, តទារម្មណា តំ បញ្ញាវិមុត្តិំ អាគម្ម បវត្តា តណ្ហា កុសលា អនវជ្ជាតិ វិចយិតព្ពា។ តាយ បញ្ញាវិមុត្តិយា វសេន ភគវតា –

"តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ;
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយំ;
ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ"តិ។ (ឧទា. ៣២; នេត្តិ. ៣១, ៦៥, ៧៨) –

គាថាយំ "សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ"តិ បទំ វុត្តំ, "តស្សា បញ្ញាវិមុត្តិយា យោ បរិចយោ កាតព្ពោ, កតមោ សោ បរិចយោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តស្សា កោ បរិចយោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **តស្សា** បញ្ញាវិមុត្តិយា កោ បរិចយោតិ ចេ បុច្ឆេយ្យ "អដ្ឋ មគ្គង្គានិ – សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធី"តិ បរិចយោ វេទិតព្ពោ។ "សោ បរិចយោ កត្ថ ទដ្ឋព្ពោ"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"សោ កត្ថា"**តិអាទិ វុត្តំ។ **សោ** បញ្ញាវិមុត្តិយា បរិចយោ **កត្ថ** កស្មិំ ធម្មេ ទដ្ឋព្ពោតិ បុច្ឆតិ។ ចតុត្ថេ ឈានេ **បារមិតាយ** ឧក្កំសគតាយ ចតុត្ថជ្ឈានភាវនាយ សោ បរិចយោ ទដ្ឋព្ពោ។

“ចតុត្ថេ ឈានេ បារមិតាយា”តិ វុត្តមត្ថំ វិវរិតុំ **“ចតុត្ថេ ហិ ឈានេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ យោ សោ ចតុត្ថជ្ឈានលាភី បុគ្គលោ ចតុត្ថេ ឈានេ បរិសុទ្ធំ បរិយោទាតំ អនង្គណំ វិគតូបក្កិលេសំ មុទុ កម្មនិយំ ឋិតំ អានេញ្ជប្បត្តំ, ឥតិ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ចិត្តំ ភាវយតិ, **សោ** ចតុត្ថជ្ឈានលាភី បុគ្គលោ **តត្ថ** ចតុត្ថេ ឈានេ អដ្ឋវិធំ វិជ្ជាចរណំ អធិគច្ឆតិ។ កតមំ អដ្ឋវិធំ? ឆ អភិញ្ញា, ទ្វេ ច វិសេសេ វា អធិគច្ឆតីតិ យោជនា។ ឥទ្ធិវិធាទយោ បញ្ច, លោកិយាភិញ្ញា ចេវ អរហត្តមគ្គបញ្ញា ចាតិ **ឆ អភិញ្ញា**។ មនោមយិទ្ធិ ចេវ វិបស្សនាញាណញ្ចាតិ **ទ្វេ ច វិសេសា** ហោន្តិ។

“តំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ កុតោ បរិសុទ្ធំ...បេ.... កុតោ អានេញ្ជប្បត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តំ ចិត្តំ យតោ បរិសុទ្ធ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តំ ចិត្តំ **យតោ** ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិភាវតោ **បរិសុទ្ធំ, តតោ** ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិភាវតោ **បរិយោទាតំ** ហោតិ។ សុខាទីនំ បច្ចយឃាតេន **យតោ** វីតរាគាទិអនង្គណភាវតោ **អនង្គណំ, តតោ** វីតរាគាទិអនង្គណភាវតោ **វិគតូបក្កិលេសំ។ យតោ** សុភាវិតភាវតោ **មុទុ, តតោ** សុភាវិតភាវតោ **កម្មនិយំ។ យតោ** បរិសុទ្ធាទីសុ ឋិតភាវតោ **ឋិតំ, តតោ** បរិសុទ្ធាទីសុ ឋិតភាវតោ **អានេញ្ជប្បត្តំ** ហោតីតិបិ យោជនា យុត្តា **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) យុគឡតោ អាគតត្តា។ សទ្ធាវីរិយសតិសមាធិបញ្ញាឱភាសេហិ បរិគ្គហិតភាវតោ **អានេញ្ជប្បត្តំ**។ សទ្ធាយ ហិ បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ អស្សទ្ធិយេ ន ឥញ្ជតិ ន ចលតិ, វីរិយេន បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ កោសជ្ជេ ន ឥញ្ជតិ, សតិយា បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ បមាទេ ន ឥញ្ជតិ, សមាធិនា បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខេ ឧទ្ធច្ចេ ន ឥញ្ជតិ, បញ្ញាយ បរិគ្គហិតំ ចិត្តំ បដិបក្ខាយ អវិជ្ជាយ ន ឥញ្ជតិ, ឱភាសគតំ ចិត្តំ កិលេសន្ធការេ ន ឥញ្ជតិ។ ឥតិ ឥមេហិ ឆហិ ធម្មេហិ បរិគ្គហិតំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ អានេញ្ជប្បត្តំ ហោតិ។ ឯវំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតត្តា ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ ឆន្នំ អភិញ្ញាញាណានញ្ច មនោមយិទ្ធិវិបស្សនាញាណានញ្ច អធិគមូបាយោ ហោតិ, តស្មា សោ បញ្ញាវិមុត្តិបរិចយោ ចតុត្ថជ្ឈានេ ទដ្ឋព្ពោយេវាតិ សង្ខេបត្ថោ។ វិត្ថារតោ បន **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) “តត្ថ ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិភាវេនា”តិអាទិនា វា “អបរោ នយោ”តិអាទិនា វា វុត្តោយេវាតិ អម្ហេហិ ន វុត្តោ។

“យេសំ រាគាទិអង្គណានំ អភាវេន អនង្គណំ, យេសំ អភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសានំ អភាវេន វិគតូបក្កិលេសំ, យាយ ចិត្តស្ស ឋិតិយា អភាវេន ឋិតំ, ឥញ្ជនាយ អភាវេន អានេញ្ជប្បត្តំ, តេ រាគាទិអង្គណាទយោ កតមាយ បក្ខា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ អង្គណា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ រាគាទិអង្គណាទីសុ **អង្គណា** ច រាគាទិអង្គណា ច **ឧបក្កិលេសា** អភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសា ច សន្តិ, **តទុភយំ** រាគាទិអង្គណអភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសទ្វយំ **តណ្ហាបក្ខោ** រាគាទិអង្គណានំ តណ្ហាសភាវត្តា, អភិជ្ឈាទិឧបក្កិលេសានញ្ច តណ្ហាយ អនុលោមត្តា។ យា **ឥញ្ជនា** ផន្ទនា យា ច ចិត្តស្ស **អដ្ឋិតិ** អនវដ្ឋានំ អត្ថិ, **អយំ** ឥញ្ជនា អដ្ឋិតិ **ទិដ្ឋិបក្ខោ** ឥញ្ជនាយ ច អដ្ឋិតិយា ច មិច្ឆាភិនិវេសហេតុភាវតោតិ បរិចយោ កាតព្ពោ។

“កឹ បន ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ អដ្ឋង្គសមន្នាគតត្តាយេវ ឆន្នំ អភិញ្ញាញាណានញ្ច **មនោមយិទ្ធិវិបស្សនាញាណានញ្ច អធិគមូបាយោ ហោតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានី”**តិ វុត្តំ។ “តស្ស ចតុត្ថជ្ឈានលាភិនោ, ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឥតិ ចត្តារិន្ទ្រិយានិ ចតុត្ថជ្ឈានេ និរុជ្ឈន្តិ, តស្ស ចតុត្ថជ្ឈានលាភិនោ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ អវសិដ្ឋំ ភវតិ, តស្មាបិ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វុត្តប្បការានំ អដ្ឋន្នំ ញាណានំ អធិគមូបាយោ ហោតិ, សោ ច អធិគមូបាយភាវោ ចិណ្ណវសីភាវស្សេវ ភវេយ្យ, កថំ ចតុត្ថជ្ឈានមត្តលាភិនោ ចិណ្ណវសីភាវោ សិយា”តិ វត្តព្ពត្តា សោ ចតុត្ថជ្ឈានលាភី ចតុត្ថជ្ឈានេយេវ អដ្ឋត្វា អរូបសមាបត្តិយោបិ **ឯវំ កត្វា និព្ពត្តេតិ ភាវេតិ, តស្មា ចិណ្ណវសីភាវោ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “សោ ឧបរិមំ សមាបត្តិ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៣) វិត្ថារតោ វុត្តោ, តស្មា យោជនមត្តំ ករិស្សាម។

សោ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានលាភី យោគាវចរោ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិតោ **ឧបរិមំ** អាកាសានញ្ចាយតន**សមាបត្តឹ សន្តតោ** សន្តតរតោ មនសិ ករោតិ។ យថាវុត្តំ ឧបរិមំ សមាបត្តឹ សន្តតោ **មនសិ ករោតោ តស្ស** ចតុត្ថជ្ឈានលាភិនោ យោគាវចរស្ស ចតុត្ថជ្ឈានេ **សញ្ញា** សញ្ញាបធានា សមាបត្តិ ឱឡារិកា វិយ ហុត្វា សណ្ឋហតិ, បដិឃសញ្ញា ច **ឧក្កណ្ឋា** អនភិរតិ ហុត្វា សណ្ឋហតិ, **សោ** យថាវុត្តេន វិធិនា មនសិ ករោន្តោ យោគាវចរោ **សព្ពសោ** និរវសេសតោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា បដិឃសញ្ញានំ អត្ថង្គមា នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា “អាកាសំ អនន្ត”ន្តិ មនសិ កត្វា បវត្តមានំ **អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តឹ** សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ **រូបសញ្ញា** រូបាវចរសញ្ញា បញ្ចវិធ**អភិញ្ញាភិនីហារោ** ហោតិ។ **នានត្តសញ្ញា** នានារម្មណេសុ **អាការោ** អកុសលោ បវត្តតិ។ ឯវំ រូបាវចរជ្ឈានេ អាទីនវទស្សី ហុត្វា តា រូបសញ្ញានានត្តសញ្ញាយោ អារម្មណេ សមតិក្កមតិ, **អស្ស** យោគាវចរស្ស បដិឃសញ្ញា ច អត្ថង្គំ គច្ឆតិ។ **ឯវំ** ឥមិនា វុត្តនយេន សមតិក្កមេន **សមាហិតស្ស**, សន្តវុត្តិនា អរូបាវចរសមាធិនា **សមាហិតស្ស** យោគាវចរស្ស **ឱភាសោ** រូបាវចរជ្ឈានោភាសោ អន្តរធាយតិ។ **រូបានំ** កសិណរូបានំ ឈានចក្ខុនា ទស្សនញ្ច អន្តរធាយតីតិ យោជនា។

“យេន សមាធិនា សមាហិតស្ស, សមាហិតស្ស ឱភាសោ ច រូបានំ ទស្សនញ្ច អន្តរធាយតិ, សោ សមាធិ កិត្តកេហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ, កថំ បច្ចវេក្ខិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោ សមាធី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សោ សមាធីតិ** យេន រូបារូបាវចរសមាធិនា សមាហិតោ, សោ ទុវិធោបិ សមាធិ អនភិជ្ឈាព្យាបាទវិរិយារម្ភេហិ តីហិ ឧបការកង្គេហិ ច បស្សទ្ធិសតីហិ ទ្វីហិ បរិក្ខារង្គេហិ ច អវិក្ខិត្តេន ឯកេន សភាវង្គេន ច ឆហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោតិ **បច្ចវេក្ខិតព្ពោ** បុនប្បុនំ ចិន្តេតព្ពោ សល្លក្ខេតព្ពោ ។ “កថំ កត្ថ បច្ចវេក្ខិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អនភិជ្ឈាសហគតំ មេ មានសំ សព្ពលោកេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “តេសុ ឆសុ អង្គេសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តកា វិបស្សនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឯត្តកោ សមថោ, ឯត្តកា វិបស្សនាតិ វិភជិតុំ **“តត្ថ យញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។

៥៤. “បញ្ញាវិមុត្តី”តិ វុត្តស្ស អរហត្តផលស្ស សមាធិស្ស សមថវិបស្សនាសង្ខាតា បុព្ពភាគបដិបទា សមាធិមុខេន អាចរិយេន វិភត្តា, “តាយ បដិបទាយ លភិតព្ពោ អរហត្តផលសមាធិ កិត្តកេន វេទិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោ សមាធិ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពោ”**តិ វុត្តំ។ យោ អរហត្តផលសមាធិ សមថវិបស្សនាបដិបទាយ លភិតព្ពោ, សោ អរហត្តផលសមាធិ **បញ្ចវិធេន** ញាណទស្សនេន វេទិតព្ពោ។

“កថំ បញ្ចវិធញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“អយំ សមាធី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អយំ** អរហត្តផលសមាធិ អប្បិតប្បិតក្ខណេ ផលសមាបត្តិសុខត្តា **បច្ចុប្បន្នសុខោ** ហោតិ, **ឥតិ** បច្ចវេក្ខន្តស្ស **អស្ស** អរហតោ បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ។ **អយំ** អរហត្តផលសមាធិ អាយតិំ សមាបជ្ជិតព្ពស្ស អរហត្តផលសមាធិស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយត្តា **អាយតិំ សុខវិបាកោ** ហោតិ, **ឥតិ** បច្ចវេក្ខន្តស្ស...បេ.... ភវតិ។ **អយំ** អរហត្តផលសមាធិ កិលេសអរីហិ អារកត្តា **អរិយោ**, កាមាមិសវដ្ដាមិសលោកាមិសានំ អភាវតោ **និរាមិសោ** ច ហោតិ, **ឥតិ** បច្ចវេក្ខន្តស្ស...បេ.... ភវតិ។ **អយំ** អរហត្តផលសមាធិ អកាបុរិសេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកពុទ្ធេហិ សេវិតព្ពត្តា **អកាបុរិសសេវិតោ** ហោតិ, **ឥតិ** បច្ចវេក្ខន្តស្ស...បេ.... ភវតិ។ **អយំ** អរហត្តផលសមាធិ អង្គសន្តកិលេសទរថសន្តត្តា **សន្តោ ចេវ** ទិវសម្បិ សមាបជ្ជន្តស្ស អតិត្តិករណតោ **បណីតោ ច** បដិប្បស្សទ្ធកិលេសេន អរហតា បុគ្គលេន លទ្ធត្តា **បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធោ ច** អរហត្តមគ្គសមាធិសង្ខាតេន ឯកោទិភាវេន អធិគតត្តា **ឯកោទិភាវាធិគតោ ច** សសង្ខារេន សបយោគេន អធិគតត្តា, នីវរណាទិបច្ចនីកធម្មេ និគ្គយ្ហ អនធិគតត្តា, អញ្ញេ កិលេសេ វារេត្វា អនធិគតត្តា, អរហត្តមគ្គផលភាវេនេវ បវត្តត្តា **នសសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ** ហោតិ, **ឥតិ** បច្ចវេក្ខន្តស្ស **អស្ស** អរហតោ បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតីតិ បញ្ចវិធេន ញាណទស្សនេន សោ អរហត្តផលសមាធិ វិចយិត្វា វេទិតព្ពោតិ។

“បច្ចុប្បន្នសុខាទីសុ សមាធីសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តកា វិបស្សនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យោ ច សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សមថោ, វិបស្សនា**តិ ច អរហត្តផលសមថវិបស្សនាវ អធិប្បេតា, ន បុព្ពភាគសមថវិបស្សនាតិ។ អរហត្តផលសមាធិ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពោតិ អាចរិយេន វុត្តោ, “តស្ស អរហត្តផលសមាធិស្ស បុព្ពភាគបដិបទាយំ វុត្តោ សមាធិ កិត្តកេន វេទិតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោ សមាធិ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពោ”**តិ វុត្តំ។ យោ រូបាវចរចតុក្កជ្ឈានសមាធិ បុព្ពភាគបដិបទាយំ វុត្តោ, សោ រូបាវចរចតុក្កជ្ឈានសមាធិ បញ្ចវិធេន បការេន វេទិតព្ពោ។ “កតមេនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“បីតិផរណតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បឋមទុតិយជ្ឈានេសុ បញ្ញា **បីតិផរណតា** ហោតិ។ បឋមទុតិយតតិយជ្ឈានេសុ បញ្ញា **សុខផរណតា** ហោតិ។ ចតុត្ថជ្ឈានេ ចេតោបរិយបញ្ញា **ចេតោផរណតា** ហោតិ។ ទិព្ពចក្ខុបញ្ញា **អាលោកផរណតា** ហោតិ។ ឈានំ បច្ចវេក្ខិត្វា បវត្តមានបញ្ញា **បច្ចវេក្ខណានិមិត្តំ** ហោតិ។ ឥតិ បញ្ចវិធេន បញ្ញាបការេន វិចយិត្វា វេទិតព្ពោតិ។ “តេសុ បញ្ចវិធេសុ បការេសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តកា វិបស្សនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យោ ច បីតិផរណោ”**តិអាទិ វុត្តំ។

៥៥. សម្បយោគវសេន សមាធិ អាចរិយេន វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កថំ អារម្មណវសេន វិភត្តោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទស កសិណាយតនានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមេហិ ទសហិ អារម្មណេហិ កសិណេហិបិ សមាធិ វិចិនិត្វា វេទិតព្ពោតិ។ “តេសុ ទសសុ កិត្តកោ សមថោ, កិត្តកា វិបស្សនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។ **កសិណា**ន្តិ ច កសិណមណ្ឌលម្បិ បរិកម្មម្បិ បដិភាគនិមិត្តម្បិ តស្មិំ បដិភាគនិមិត្តេ ឧប្បន្នជ្ឈានម្បិ វុច្ចតិ, ឥធ បន សសម្បយុត្តជ្ឈានមេវ អធិប្បេតំ។

“កឹ បន វុត្តប្បការោ សមាធិយេវ សមថវិបស្សនាយ យោជេតព្ពោ, ឧទាហុ អញ្ញោបិ យោជេតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា សតិបដ្ឋានាទិបុព្ពភាគបដិបទាភេទេន អនេកភេទភិន្នោ និរវសេសោ អរិយមគ្គោបិ វិចយិត្វា យោជេតព្ពោតិ ទស្សេតុំ **“ឯវំ សព្ពោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ មយា វុត្តនយេន វុត្តនយានុសារេន **សព្ពោ** និរវសេសោ សតិបដ្ឋានាទិបុព្ពភាគបដិបទាភេទេន អនេកភេទភិន្នោ **អរិយោ មគ្គោ** យោជេតព្ពោ។ កថំ? **យេន យេន** អនភិជ្ឈាទិ**អាការេន** បច្ចុប្បន្នសុខតាទិអាការេន សមាធិ មយា វុត្តោ, **តេន តេន** អនភិជ្ឈាទិអាការេន បច្ចុប្បន្នសុខតាទិអាការេន យោ យោ អរិយមគ្គោ សមថេន យោជេតុំ សម្ភវតិ, សោ សោ អរិយមគ្គោ

សមថេន វិចយិត្វា យោជយិតព្ពោ។ យោ យោ អរិយមគ្គោ វិបស្សនាយ យោជេតុំ សម្ភវតិ, សោ សោ អរិយមគ្គោ វិបស្សនាយ យោជយិត្វា យោជយិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“យេហិ សមថាធិដ្ឋានេហិ វិបស្សនាធម្មេហិ យោជយិតព្ពោ, តេ សមថាធិដ្ឋានា វិបស្សនាធម្មា កតមេហិ ធម្មេហិ សង្គហិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តេ តីហិ ធម្មេហិ សង្គហិតា អនិច្ចតាយ ទុក្ខតាយ អនត្តតាយា**”តិ វុត្តំ, តេ សមថាធិដ្ឋានា វិបស្សនាធម្មា “អនិច្ចតាយ បញ្ញាយ ទុក្ខតាយ បញ្ញាយ អនត្តតាយ បញ្ញាយា”តិ តីហិ អនុបស្សនាធម្មេហិ សង្គហិតា គណ្ហិតាតិ អត្ថោ។ អនិច្ចតាទិនា សហចរណតោ អនុបស្សនាបញ្ញាបិ “អនិច្ចតា ទុក្ខតា អនត្តតា”តិ វុច្ចតិ។

“យោ យោគី បុគ្គលោ សមថាធិដ្ឋានំ វិបស្សនំ ភាវយមានោ ហោតិ, សោ យោគី បុគ្គលោ កី ភាវយតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**សោ សមថវិបស្សនំ ភាវយមានោ**”តិអាទិ វុត្តំ។

សមថវិបស្សនាទីនិ ភាវយមានោ បុគ្គលោ រាគចរិតោ ទោសចរិតោ មោហចរិតោតិ តិវិធោ, “តត្ថ កតមោ បុគ្គលោ កតមេន កតមេន វិមោក្ខមុខេន និយ្យាតិ, កតមាយំ កតមាយំ សិក្ខន្តោ, កតមំ កតមំ បជហន្តោ, កតមំ កតមំ អនុបគច្ឆន្តោ, កតមំ កតមំ បរិជានន្តោ, កតមំ កតមំ បវាហេន្តោ, កតមំ កតមំ និទ្ទុនន្តោ, កតមំ កតមំ វមេន្តោ, កតមំ កតមំ និព្ពាបេន្តោ, កតមំ កតមំ ឧប្បាដេន្តោ, កតមំ កតមំ វិជដេន្តោ និយ្យាតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**រាគចរិតោ បុគ្គលោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ឥទានិ យេសំ បុគ្គលានំ យត្ថ សិក្ខន្តានំ វិសេសតោ និយ្យានមុខានិ, យេសញ្ច កិលេសានំ បដិបក្ខភូតានិ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ, តេហិ សទ្ធឹ តានិ ទស្សេតុំ ‘រាគចរិតោ’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោបិ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៥) វុត្តោយេវ។

“កស្មា តីណិ វិមោក្ខមុខានិ ភាវយន្តោ តយោ ខន្ធេ ភាវយតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ សុញ្ញតវិមោក្ខមុខ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ តីសុ វិមោក្ខមុខេសុ។ **សុញ្ញតវិមោក្ខមុខំ បញ្ញាក្ខន្ធោ** អនត្តានុបស្សនាយ បញ្ញាបធានត្តា។ **អនិមិត្តវិមោក្ខមុខំ សមាធិក្ខន្ធោ** អនិច្ចានុបស្សនាយ សមាធិបធានត្តា។ **អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខំ សីលក្ខន្ធោ** ទុក្ខានុបស្សនាយ សីលបធានត្តា។ ឥតិ តីហិ វិមោក្ខមុខេហិ តិណ្ណំ ខន្ធានំ សង្គហិតត្តា តីណិ វិមោក្ខមុខានិ ភាវយន្តោ សោ យោគី បុគ្គលោ តយោ ខន្ធេ ភាវយតិយេវាតិ បញ្ញាបធានាទិភាវោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៥) វុត្តោ។ **តយោ ខន្ធេ ភាវយន្តោ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវយតិ**។ “កស្មា ភាវយតី”តិ វត្តព្ពត្តា ការណំ ទស្សេតុំ “**តត្ថ យា**”តិអាទិ វុត្តំ។

តិណ្ណំ ខន្ធានំ អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គភាវោ វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ជានិតោ, “កថំ សមថវិបស្សនាភាវោ ជានិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា តិណ្ណំ ខន្ធានំ សមថវិបស្សនាភាវំ ទស្សេតុំ “**តត្ថ សីលក្ខន្ធោ ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “យោ យោគី បុគ្គលោ សមថវិបស្សនំ ភាវេតិ, តស្ស យោគិនោ បុគ្គលស្ស ភវង្គានិ កតមំ ភាវនំ គច្ឆន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យោ សមថវិបស្សនំ ភាវេតិ, តស្សា**”តិអាទិ វុត្តំ។ កាយោ ច ចិត្តញ្ច **ទ្វេ ភវង្គានិ** ឧបបត្តិភវស្ស អង្គានិ **ភាវនំ** វឌ្ឍនំ គច្ឆន្តិ។ សីលញ្ច សមាធិ ច **ទ្វេ បទានិ** ទ្វេ បាទា ភវនិរោធគាមិនី បដិបទា **ភាវនំ** វឌ្ឍនំ គច្ឆន្តិ។

“កថំ គច្ឆន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា “**សោ ហោតិ ភិក្ខូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ភាវិតកាយោ**តិ ភាវិតោ កាយោ កាយអាភិសមាចារិកោ, កាយសំវរោ វា យេន ភិក្ខុនាតិ ភាវិតកាយោ។ សេសេសុបិ ឯស នយោ។ **កាយេ** កាយអាភិសមាចារិកេ, កាយសំវរេ វា **ភាវិយមានេ** សតិ សម្មាកម្មន្តោ, សម្មាវាយាមោ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ កាយសមាចារសីលត្តា។ **សីលេ** វាចាសំវរអាជីវសំវរវសេន បវត្តេ សីលេ **ភាវិយមានេ** សតិ សម្មាវាចា ច សម្មាអាជីវោ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ វាចាទិសំវរសីលត្តា។ **ចិត្តេ** ចិត្តសំវរវសេន បវត្តេ ចិត្តេ **ភាវិយមានេ** សតិ សម្មាសតិ ច សម្មាសមាធិ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ ចិត្តសំវរសីលត្តា។ បញ្ញាយ ភាវិយមានាយ សតិ សម្មាទិដ្ឋិ ច សម្មាសង្កប្បោ ច ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ សមានត្តា, ឧបការកត្តា ច។ សម្មាសង្កប្បេន ហិ បុនប្បុនំ សង្កប្បន្តស្ស បញ្ញា វឌ្ឍតីតិ។

“សម្មាកម្មន្តោ ច សម្មាវាយាមោ ច ទ្វេ ធម្មា កាយវសេនេវ វិភត្តា វិចេតព្ពា កឹ, ឧទាហុ ចិត្តវសេន វិភត្តា វិចេតព្ពា កិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ យោ ច សម្មាកម្មន្តោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ កាយសុចរិតចេតនាភូតោ យោ ច សម្មាកម្មន្តោ, តំសហិតោ យោ ច សម្មាវាយាមោ សិយា កាយិកោ, វិរតិភូតោ យោ ច សម្មាកម្មន្តោ, តំសហិតោ យោ ច សម្មាវាយាមោ សិយា ចេតសិកោ, **តត្ថ** តេសុ កាយិកចេតសិកភូតេសុ សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមេសុ **យោ** សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ កាយសង្គហោ, **សោ** សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ **កាយេ** កាយអាភិសមាចារិកេ, កាយ

សំវរេ វា **ភាវិតេ** សតិ ភាវនំ គច្ឆតិ។ **យោ** សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ ចិត្តសង្គហោ, **សោ** សម្មាកម្មន្តសម្មាវាយាមោ **ចិត្តេ** ចិត្តសំវរេ **ភាវិតេ** សតិ ភាវនំ គច្ឆតីតិ យោជនា។

"សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តោ សោ យោគី បុគ្គលោ កិត្តកំ អធិគមំ គច្ឆតី"តិ វិចយិតព្ពត្តា **"សោ សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ បញ្ចវិធំ អរិយមគ្គាធិគមំ ទស្សេតុំ **"ខិប្បាធិគមោ ចា"**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៥) វិភត្តោ។ "កេន កតមោ អធិគមោ ហោតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ សមថេនា"**តិអាទិ វុត្តំ។

៥៦. "អរក្ខិតេន ចិត្តេនា"តិអាទិសុត្តត្ថោ វេនេយ្យានំ អរហត្តផលវិមុត្តិមុខេន អាចរិយេន វិចយិតោ វិភត្តោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, "ទេសកស្ស ទសពលសមន្នាគតស្ស ទស ពលានិ កថំ វិចយិតព្ពានី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ យោ ទេសយតិ, សោ ទសពលសមន្នាគតោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –

> "ឥតិ មហាថេរោ 'តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា'តិ គាថាយ វសេន អរហត្តផលវិមុត្តិមុខេន វិចយហារសម្បាតំ និទ្ទិសន្តោ, ទេសនាកុសលតាយ អនេកេហិ សុត្តប្បទេសេហិ តស្សា បុព្ពភាគបដិបទាយ ភាវនាវិសេសានំ ភាវនានិសំសានញ្ច វិភជនវសេន នានប្បការតោ វិចយហារំ ទស្សេត្វា, ឥទានិ ទសន្នំ តថាគតពលានម្បិ វសេន តំ ទស្សេតុំ 'តត្ថ យោ ទេសយតី'តិអាទិមាហា"តិ –

វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តេសុ សាសិតព្ពសាសកេសុ។ ទសពលសមន្នាគតោ **យោ** ទេសកោ សត្ថា "អរក្ខិតេន ចិត្តេនា"តិអាទិធម្មំ ទេសេតិ, ឱវាទេន សាវកេ ន វិសំវាទយតិ, តស្ស ទេសកស្ស សត្ថុនោ ទស ពលានិ វិចយិតព្ពានីតិ យោជនា។

"កិន្តិ ទេសេតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"សោ តិវិធ"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តេសុ ទសសុ តថាគតពលេសុ ឋានាដ្ឋានញាណំ បឋមំ តថាគតពលំ នាម, "តំ ពលំ កថំ វិចយិតព្ព"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"សោ តថា ឱវទិតោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ អត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៥៦) វុត្តោ, បាឡិវសេនបិ បាកដោ។ "ឯតំ ឋានំ ន វិជ្ជតី"តិ ជាននំ អដ្ឋានញាណំ នាម, "ឯតំ ឋានំ វិជ្ជតី"តិ ជាននំ ឋានញាណំ នាមាតិ ឋានាដ្ឋានានំ ជាននញាណំ បឋមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ (១)

៥៧. ឋានាដ្ឋានញាណំ បឋមំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ វិភត្តំ អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កថំ សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណំ ទុតិយតថាគតពលំ វិចយិតព្ព"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"ឥតិ ឋានាដ្ឋានតា"**តិ វុត្តំ។ "អយំ បដិបទា ឥមស្មឹ ភវេ គាមិនិ, អយំ បដិបទា ឥមស្មឹ ភវេ គាមិនី"តិ សព្ពត្ថ គាមិនិយា បដិបទាយ ជាននញាណំ **សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណំ** នាមាតិ សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ (២)

៥៨. សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កថំ អនេកធាតុនានាធាតុញាណំ តតិយំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"ឥតិ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទា"**តិអាទិ វុត្តំ។ "អយំ ធាតុ ច អយំ ធាតុ ច **អនេកធាតុ** នាម, អយំ ធាតុ ច អយំ ធាតុ ច **នានាធាតុ** នាមា"តិ អនេកធាតុនានាធាតូនំ ជាននញាណំ **អនេកធាតុនានាធាតុញាណំ** នាមាតិ អនេកធាតុនានាធាតុញាណំ តតិយំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។ (៣)

៦០. អនេកធាតុនានាធាតុញាណំ តតិយំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កថំ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតាញាណំ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"ឥតិ អនេកធាតុនានាធាតុកស្ស លោកស្សា"**តិអាទិ វុត្តំ។ "ឥមេ សត្តា ឯវំ អធិមុត្តា, ឥមេ សត្តា ឯវំ អធិមុត្តា"តិ សត្តានំ អធិមុច្ចនានំ ជាននញាណំ សត្តានំ **នានាធិមុត្តិកតាញាណំ** នាមាតិ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតាញាណំ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។ (៤)

សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតាញាណំ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កថំ វិបាកវេមត្តតាញាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"ឥតិ តេ យថាធិមុត្តា ចា"**តិអាទិ វុត្តំ។ "ឯវំ អធិមុត្តានំ សត្តានំ ឥទំ កម្មំ កណ្ហំ, ឥមស្ស កណ្ហកម្មស្ស អយំ វិបាកោ។ ឥទំ កម្មំ សុក្កំ, ឥមស្ស សុក្កកម្មស្ស អយំ វិបាកោ"តិ ឯវមាទីហិ វិបាកានំ នានត្តជាននញាណំ **វិបាកវេមត្តតាញាណំ** នាមាតិ វិបាកវេមត្តតាញាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។

៦២. វិបាកវេមត្តតាញាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កថំ ឈានានំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានញាណំ ឆដ្ឋំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពំ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥតិ តថា សមាទិន្នាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “ឯវំ សមាទិន្នានំ កម្មានំ ឈានានំ វិមោក្ខានំ សមាធីនំ សមាបត្តីនំ អយំ សំកិលេសោ, ឥទំ វោទានំ, ឥទំ វុដ្ឋានំ, ឯវំ សំកិលិស្សតិ, ឯវំ វោទាយតិ, ឯវំ វុដ្ឋហតី”តិ ឈានានំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានានំ អនាវរណញាណំ **ឈានានំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានញាណំ** នាមាតិ ឈានានំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានញាណំ ឆដ្ឋំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។ (៥)

៦៣. ឈានានំ សំកិលេសញាណំ ឆដ្ឋំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ, “កថំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាញាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥតិ តស្សេវ សមាធិស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “ឯវំ អាធិបតេយ្យដ្ឋេន ឥន្ទ្រិយានិ, ឯវំ អកម្បិយដ្ឋេន ពលានី”តិ ជាននេន សហ “អយំ មុទិន្ទ្រិយោ, អយំ មជ្ឈិន្ទ្រិយោ, អយំ តិក្ខិន្ទ្រិយោ”តិ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយពលានំ អមុទុមជ្ឈាធិមត្តតាជាននញាណំអមុទុមជ្ឈាធិមត្តតាជាននញាណំ **ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាញាណំ** នាមាតិ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាញាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។ (៦)

៦៤. ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ, “កថំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ អដ្ឋមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពំ, កថំ ទិព្ពចក្ខុញាណំ នវមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥតិ តត្ថ យំ អនេកវិហិត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “ឯកំ ជាតិ”ន្តិអាទិនា ជាតិវសេន វា “ឯវំនាមោ”តិអាទិនា នាមគោត្តវណ្ណាហារសុខទុក្ខបដិសំវេទនាយ បរិយន្តវសេន វា សាការស្ស សឧទ្ទេសស្ស អនេកវិហិតបុព្ពេនិវាសស្ស តំតំភវស្ស អសេសតោ ជាននញាណំ **បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ** នាមាតិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ អដ្ឋមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។ (៧)

ចវមានឧបបជ្ជមានហីនបណីតសុវណ្ណទុព្ពណ្ណសុគតទុគ្គតយថាកម្មូបគានំ សត្តានំ អសេសតោ ចុតូបបាតានំ ជាននញាណំ **ទិព្ពចក្ខុញាណំ** នាមាតិ ទិព្ពចក្ខុញាណំ នវមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ។ (៨-៩)

បុព្ពេនិវាសាទិអដ្ឋមនវមំ តថាគតពលំ អាចរិយេន វិចយិតំ វិភត្តំ, “កថំ សព្ពាសវក្ខយញាណំ ទសមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ឥតិ តត្ថ យ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ពោធិមូលេ សំកិលេសមារនិហនំ ញាណំ ឧប្បន្នំ, ឥទំ កិលេសមារនិហនំ ញាណំ **សព្ពាសវក្ខយញាណំ** នាមាតិ សព្ពាសវក្ខយញាណំ ទសមំ តថាគតពលំ វិចយិតព្ពន្តិ អយំ សង្ខេបត្ថោ។ វិត្ថារតោ បន បាឡិតោ ច អដ្ឋកថាតោ ច យតិបោតានម្បិ បាកដោ ភវេយ្យាតិ មញ្ញិត្វា ន ទស្សិតោ។(១០)

“ឯត្តកោវ វិចយហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ វិចយោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេ យេ សុត្តប្បទេសត្ថា វុត្តា, តេ តេ សុត្តប្បទេសត្ថា យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វិចយហារសម្បាតេន វិចយិតព្ពា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វិចយហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ នីហរិត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ វិចយហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន…បេ…. គហេតព្ពោតិ។

៣. យុត្តិហារសម្បាតវិភាវនា

៦៥. យេន យេន វិចយហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា អាចរិយេន វិចយិតព្ពា, អម្ហេហិ ច ញាតា, សោ វិចយហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ យុត្តិហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “ឯវំ នានានយេហិ វិចយហារសម្បាតំ វិត្ថារេត្វា ឥទានិ យុត្តិហារសម្បាតាទីនិ ទស្សេតុំ ‘តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្បាតោ’តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦៥) វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទេសនាហារសម្បាតាទីសុ សោឡសសុ ហារសម្បាតេសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **យុត្តិហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា យស្មិំ សុត្តប្បទេសេ វុត្តានំ អត្ថានំ យុត្តិភាវោ វិចារេតព្ពោ, តំ សុត្តប្បទេសំ នីហរិតុំ –

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ;
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយំ;
ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ។ (ឧទា. ៣២; នេត្តិ. ៣១, ៧៨) –

វុត្តំ។ តស្សំ គាថាយំ **តស្មា** អរក្ខិតចិត្តស្ស មារវសានុគតត្តា សតិសំវរឥន្ទ្រិយសំវរាទិវសេន ភិក្ខុ **រក្ខិតចិត្តោ អស្ស** ភវេយ្យ, **តស្មា** កាមវិតក្កាទិមិច្ឆាសង្កប្បគោចរស្ស មារវសានុគតត្តា នេក្ខម្មសង្កប្បាទិវសេន ភិក្ខុ **សម្មាសង្កប្បគោចរោ អស្ស** ភវេយ្យ, **តស្មា** មិច្ឆាទិដ្ឋិហតចិត្តស្ស មារវសានុគតត្តា យោនិសោមនសិការេន ភិក្ខុ ឧទយព្ពយំ ញត្វាន **សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ អស្ស** ភវេយ្យ, **តស្មា** ថិនមិទ្ធេន ហតចិត្តស្ស មារវសានុគតត្តា វីរិយវសេន ភិក្ខុ **ថិនមិទ្ធាភិភូ អស្ស** ភវេយ្យ, តាទិសោ ភិក្ខុ សព្ពា ទុគ្គតិយោ **ជហេ** ជហិស្សតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

“តស្សំ គាថាយំ កថំ យុត្តិភាវោ វិចារេតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ រក្ខិតចិត្តស្ស សម្មាសង្កប្បគោចរោ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ យុជ្ជតិ ឯវ, នោ ន យុជ្ជតិ។ មិច្ឆាសង្កប្បានម្បិ ជហិតត្តា សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ ហុត្វា វិហរន្តោ ឧទយព្ពយំ បដិវិជ្ឈិស្សតីតិ អត្ថោ យុជ្ជតិ សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារស្ស ឧទយព្ពយានុបស្សនាសម្ភវតោ។ ឧទយព្ពយំ បដិវិជ្ឈន្តោ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហិស្សតីតិ អត្ថោ យុជ្ជតិ ឧទយព្ពយានុបស្សនានុក្កមេន អរិយមគ្គសម្ភវតោ។ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហន្តោ សព្ពានិ ទុគ្គតិវិនិបាតភយានិ សមតិក្កមិស្សតីតិ អត្ថោ យុជ្ជតិ សព្ពេសំ ទុគ្គតិវិនិបាតភយានំ អនុប្បជ្ជនតោ។

“ឯត្តកោវ យុត្តិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ យុត្តិហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន យុត្តិហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថានំ យុត្តិភាវោ វិចារេតព្ពោ , សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ យុត្តិហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ យុត្តិហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

៤. បទដ្ឋានហារសម្បាតវិភាវនា

៦៦. យេន យេន យុត្តិហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថានំ យុត្តិភាវោ អាចរិយេន វិភាវិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, សោ យុត្តិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បទដ្ឋានហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារសម្បាតោ”**តិ បុច្ឆតិ។

បុច្ឆិត្វា យស្មិំ សុត្តប្បទេសេ វុត្តានិ បទដ្ឋានានិ នីហរិតានិ, តំ សុត្តប្បទេសំ នីហរិតុំ **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោតិ គាថា”**តិ វុត្តា។ គាថាត្ថោ វុត្តោវ។ “កតមេ គាថាត្ថា កតមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”**តិ សុត្តប្បទេសស្ស អត្ថភូតា ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា តិណ្ណំ សុចរិតានំ បទដ្ឋានំ នាម សុចរិតបារិបូរិយា អាសន្នការណត្តា។ **“សម្មាសង្កប្បគោចរោ”**តិ សុត្តប្បទេសស្ស អត្ថភូតា នេក្ខម្មសង្កប្បាទយោ សម្មាសង្កប្បា សមថស្ស បទដ្ឋានំ នាម កាមច្ឆន្ទអាទិនីវរណវិក្ខម្ភនស្ស អាសន្នការណត្តា។ **“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”**តិ សុត្តប្បទេសស្ស អត្ថភូតា កម្មស្សកតាសម្មាទិដ្ឋិ ច សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនសម្មាទិដ្ឋិ ច វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ នាម អនិច្ចានុបស្សនាទីនំ វិសេសការណត្តា។ **“ញត្វាន ឧទយព្ពយ”**ន្តិ សុត្តប្បទេសស្ស អត្ថភូតា ឧទយព្ពយានុបស្សនាបញ្ញា ទស្សនភូមិយា បទដ្ឋានំ នាម បឋមមគ្គាធិគមស្ស អាសន្នការណត្តា។ **“ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូ”**តិ សុត្តប្បទេសស្ស អត្ថភូតំ ថិនមិទ្ធាភិភវនំ វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ នាម អាសន្នការណត្តា។ **“សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”**តិ សុត្តប្បទេសស្ស អត្ថភូតា បហាតព្ពជហនភាវនាយ អរិយមគ្គភាវនាយ បទដ្ឋានំ នាម បហាតព្ពប្បហានេន អរិយមគ្គភាវនាបារិបូរិសម្ភវតោ។

“ឯត្តកោវ បទដ្ឋានហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បទដ្ឋានហារសម្បាតភូតេន សុត្តប្បទេសត្ថានិ បទដ្ឋានានិ នីហរិតានិ, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បទដ្ឋានហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ បទដ្ឋានហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

៥. លក្ខណហារសម្បាតវិភាវនា

៦៧. យេន យេន បទដ្ឋានហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថានិ បទដ្ឋានានិ អាចរិយេន និទ្ទាវិតានិ, អម្ហេហិ ច ញាតានិ, សោ បទដ្ឋានហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ លក្ខណហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ ទេសនាហារសម្បាតាទីសុ សោឡសសុ ហារសម្បាតេសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **លក្ខណហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កតមេហិ សុត្តេហិ សមានលក្ខណា កតមេ ធម្មា គហិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”**តិ សុត្តប្បទេសេន វុត្តំ **ឥទំ** រក្ខណំ សតិន្ទ្រិយំ គហិតំ, សតិន្ទ្រិយេ គហិតេ សទ្ធាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ គហិតានិ ភវន្តិ ឥន្ទ្រិយដ្ឋេន សមានលក្ខណត្តា។ **“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”**តិ សុត្តប្បទេសេន វុត្តា សម្មាទិដ្ឋិ គហិតា, សម្មាទិដ្ឋិយា គហិតាយ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ គហិតោ ភវតិ។ **តំ កិស្ស ហេតូ**តិ ការណំ បុច្ឆតិ។ បុច្ឆិត្វា ការណមាហ **“សម្មាទិដ្ឋិតោ ហិ”**តិអាទិនា។ សម្មាទិដ្ឋិហេតុតោ សម្មាសង្កប្បោ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាសង្កប្បតោ សម្មាវាចា **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាវាចាតោ សម្មាកម្មន្តោ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាកម្មន្តតោ សម្មាអាជីវោ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាអាជីវតោ សម្មាវាយាមោ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាវាយាមតោ សម្មាសតិ**ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាសតិតោ សម្មាសមាធិ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាសមាធិតោ សម្មាវិមុត្តិ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, សម្មាវិមុត្តិតោ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនំ **ហិ** យស្មា បភវតិ, តស្មា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ គហិតោ ភវតីតិ។

“ឯត្តកោវ លក្ខណហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ លក្ខណោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន លក្ខណហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា សមានលក្ខណេន គហិតា ភវន្តិ, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ លក្ខណហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហិតោតិ។

ឥតិ លក្ខណហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

៦. ចតុព្យូហហារសម្បាតវិភាវនា

៦៨. យេន យេន លក្ខណហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា សមានលក្ខណេន គហិតា, សោ លក្ខណហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ចតុព្យូហហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ ចតុព្យូហោ ហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ ទេសនាហារសម្បាតាទីសុ សោឡសសុ ហារសម្បាតេសុ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **ចតុព្យូហហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កតមស្មឹ សុត្តេ កតមេ និរុត្យាធិប្បាយនិទានបុព្ពាបរានុសន្ធយោ និទ្ធារិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ សុត្តប្បទេសេ “រក្ខីយតេ **រក្ខិត**”ន្តិ និរុត្តិ **“បរិបាលីយតី”**តិ ឥមិនា បរិយាយេន ទស្សេតិ, ឥតិសទ្ទស្ស អាទ្យត្ថត្តា “ចិន្តេតីតិ **ចិត្តំ,** អត្តនោ សន្តានំ ចិនោតីតិ **ចិត្តំ,** បច្ចយេហិ ចិតន្តិ **ចិត្តំ,** ចិត្តវិចិត្តដ្ឋេន **ចិត្តំ,** ចិត្តករណដ្ឋេន **ចិត្តំ,** រក្ខិតំ ចិត្តំ យស្សាតិ **រក្ខិតចិត្តោ**។ សម្មា សង្កប្បេតីតិ **សម្មាសង្កប្បោ,** គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ **គោចរោ,** គោចរោ វិយាតិ **គោចរោ,** សម្មាសង្កប្បោ គោចរោ អស្សាតិ **សម្មាសង្កប្បគោចរោ**។ សម្មា បស្សតីតិ **សម្មាទិដ្ឋិ,** សម្មាទិដ្ឋិ បុរេក្ខារោ អស្សាតិ **សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ**។ ជានាតីតិ **ញត្វាន**។ ឧទយោ ច វយោ ច **ឧទយព្ពយំ**។ ថិនញ្ច មិទ្ធញ្ច **ថិនមិទ្ធំ,** អភិភវតីតិ **អភិភូ,** ថិនមិទ្ធំ អភិភូតិ **ថិនមិទ្ធាភិភូ**។ ភិក្ខតីតិ **ភិក្ខូ**”តិ និរុត្តិបិ នីហរិតា។ តេនាហ – “ឥតិ-សទ្ទោ អាទ្យត្ថោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៦៨)។ **ឯសា** វុត្តប្បការា បញ្ញត្តិ **និរុត្តិ** នាមាតិ នីហរិតា។

ឥធ សុត្តប្បទេសេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោតិ ចេ បុច្ឆេយ្យុំ, **យេ** សប្បុរិសា សព្ពាហិ **ទុគ្គតីហិ** បរិមុច្ចិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, **តេ** សប្បុរិសា **ធម្មចារិនោ** រក្ខិតចិត្តា ភវិស្សន្តីតិ អយំ អធិប្បាយោ។ **ឯត្ថ** “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិអាទិសុត្តប្បទេសេ ភគវតោ **អធិប្បាយោ**តិ នីហរិតព្ពោ។

“កតមំ និទាន”ន្តិ ចេ បុច្ឆេយ្យុំ, កោកាលិកោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ ថេរេសុ ចិត្តំ អរក្ខិត្វា បទោសយិត្វា មហាបទុមនិរយេ យស្មា ឧបបន្នោ, យស្មា ភគវា ច សតិអារក្ខេន សមន្នាគតោ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហាតិ, តស្មា ច សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហិតុកាមោ ភិក្ខុ សប្បុរិសោ រក្ខិតចិត្តោ អស្ស ភវេយ្យាតិ **និទានំ** នីហរិតព្ពំ។

“កតមោ បុព្ពាបរសន្ធី”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យុំ, សុត្តម្ហិ **“សតិយា ចិត្តំ រក្ខិតព្ព”**ន្តិ យំ វចនំ វុត្តំ, តេន បុព្ពវចនេន អយំ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស...បេ.... សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ សុត្តប្បទេសោ អនុសន្ធិ សំសន្ទតិ សមេតីតិ **បុព្ពាបរានុសន្ធិ** និទ្ធារិតព្ពោតិ។

“ឯត្តកោវ ចតុព្យូហហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ ចតុព្យូហោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ចតុព្យូហហារសម្បាតេន និរុត្យាធិប្បាយនិទានបុព្ពាបរានុសន្ធិ និទ្ធារិតព្ពោ, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ចតុព្យូហហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ ចតុព្យូហហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

៧. អាវដ្ដហារសម្បាតវិភាវនា

៦៩. យេន យេន ចតុព្យូហហារសម្បាតេន និរុត្យាធិប្បាយនិទានបុព្ពាបរានុសន្ធយោ វិភត្តា, សោ ចតុព្យូហហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ អាវដ្ដហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ អាវដ្ដោ ហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **អាវដ្ដហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កតមេ សុត្តត្ថា កថំ អាវដ្ដេតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ នេក្ខម្មសង្កប្បសង្ខាតសម្មាសង្កប្បពហុលោ កសិណាទិវសេន, អវិហិំសាសង្កប្បសង្ខាតសម្មាសង្កប្បពហុលោ មេត្តាទិវសេន អធិគតាយ ចិត្តេកគ្គតាយ ចិត្តំ ឋបេន្តោ សំកិលេសតោ **រក្ខិតចិត្តោ** នាម ហោតិ, **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”**តិ ឥមិនា រក្ខិតចិត្តេ វុត្តេ សតិ យា ឯកគ្គតា អាវដ្ដេតព្ពា, សា អយំ ឯកគ្គតា **សមថោ។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”**តិ ឥមិនា សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារេ វុត្តេ សតិ យា បញ្ញា អាវដ្ដេតព្ពា, សា អយំ បញ្ញា **វិបស្សនា។ “ញត្វាន ឧទយព្ពយ”**ន្តិ ឥមិនា ឧទយព្ពយញាណសមន្នាគតេ វុត្តេ សតិ យា ទុក្ខបរិជាននា អាវដ្ដេតព្ពា, សា អយំ ទុក្ខបរិជាននា **ទុក្ខបរិញ្ញា។ “ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូ”**តិ ឥមិនា បុគ្គលាធិដ្ឋានេន យំ ថិនមិទ្ធាភិភវនំ វុត្តំ, ឥទំ ថិនមិទ្ធាភិភវនំ **សមុទយប្បហានំ។ “សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”**តិ ឥមិនា យោ សព្ពទុគ្គតិជហនសង្ខាតោ អនុប្បាទោ វុត្តោ, សោ អយំ អនុប្បាទោ **និរោធោ**។ ឥតិ ទុក្ខបរិញ្ញាយ បរិញ្ញេតព្ពំ ទុក្ខសច្ចំ អាវដ្ដេតព្ពំ, សមុទយប្បហានេន បហាតព្ពំ សមុទយសច្ចំ អាវដ្ដេតព្ពំ, និរោធេន និរោធសច្ចំ អាវដ្ដេតព្ពំ, សមថវិបស្សនាហិ មគ្គសច្ចំ អាវដ្ដេតព្ពន្តិ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ អាវដ្ដេតព្ពានីតិ។

“ឯត្តកោវ អាវដ្ដោ ហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ អាវដ្ដោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន អាវដ្ដហារសម្បាតេន សមថាទយោ អាវដ្ដេតព្ពា , សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ អាវដ្ដហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ អាវដ្ដហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន...បេ.... គហេតព្ពោតិ។

៨. វិភត្តិហារសម្បាតវិភាវនា

៧០. យេន យេន អាវដ្ដហារសម្បាតេន សុត្តត្ថា អាវដ្ដេតព្ពា, សោ អាវដ្ដហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វិភត្តិហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **កតមោ** សំវណ្ណនាវិសេសោ **វិភត្តិហារសម្បាតោ** នាមាតិ បុច្ឆតិ។

“កតមេ សុត្តត្ថា កត្ថ វិភត្តា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”**តិអាទិ វុត្តំ។ យា “តស្មា…បេ…. គោចរោ”តិ គាថា វុត្តា, តិស្សំ គាថាយំ វុត្តោ កុសលបក្ខោ ធម្មោ កុសលបក្ខេន ធម្មេន សតិសំវរោ ធម្មោ **និទ្ទិសិតព្ពោ** វិភជិតព្ពោ, អកុសលបក្ខេន ធម្មេន **និទ្ទិសិតព្ពោ** វិភជិតព្ពោ។

កថំ? **“រក្ខិតចិត្តស្ស”**តិ បទេន វុត្តោ កុសលបក្ខោ សតិសំវរោ ធម្មោ “ចក្ខុទ្វារសំវរោ…បេ…. មនោទ្វារសំវរោ”តិ ឆព្ពិធេន កុសលបក្ខេន ធម្មេន និទ្ទិសិតព្ពោ វិភជិតព្ពោ។ **“សម្មាសង្កប្បោ”**តិ បទេន វុត្តោ កុសលបក្ខោ សម្មាសង្កប្បោ ធម្មោ “នេក្ខម្មសង្កប្បោ អព្យាបាទ-សង្កប្បោ អវិហឹសាសង្កប្បោ”តិ តិវិធេន កុសលបក្ខេន ធម្មេន វិភជិតព្ពោ។ **“សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”**តិ បទេន វុត្តា កុសលបក្ខា ធម្មជាតិ “ទុក្ខេ ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ, ទុក្ខនិរោធេ ញាណំ, ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទាយ ញាណំ, បុព្ពន្តេ ញាណំ, អបរន្តេ ញាណំ, បុព្ពន្តាបរន្តេ ញាណំ, ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ញាណ”ន្តិ (ធ. ស. ១០៦៣) អដ្ឋវិធេន កុសលបក្ខេន ធម្មេន វិភជិតព្ពា។ **“ញត្វាន ឧទយព្ពយ”**ន្តិ បទេន វុត្តំ កុសលបក្ខឧទយព្ពយញាណំ ធម្មជាតំ បញ្ញាសវិធេន ឧទយព្ពយញាណេន កុសលបក្ខេន វិភជិតព្ពំ។ **“ថិនមិទ្ធាភិភូ”**តិ បទេន វុត្តំ ថិនមិទ្ធាភិភវនំ កុសលបក្ខំ ធម្មជាតំ “សោតាបត្តិមគ្គាភិភវនំ សកទាគាមិមគ្គាភិភវនំ អនាគាមិមគ្គាភិភវនំ អរហត្តមគ្គាភិភវន”ន្តិ ចតុព្ពិធេន កុសលបក្ខេន វិភជិតព្ពំ។

សតិសំវរោ កុសលបក្ខោ “លោកិយោ សតិសំវរោ, លោកុត្តរោ សតិសំវរោ”តិ ទុព្ពិធេន វិភជិតព្ពោតិ។ លោកិយោ សតិសំវរោ កាមាវចរោវាតិ ឯកវិធេន វិភជិតព្ពោ។ លោកុត្តរា សតិសំវរោ “ទស្សនភូមិ, ភាវនាភូមី”តិ ទុព្ពិធេន វិភជិតព្ពោ។ កាមាវចរោ សតិសំវរោ “កាយានុបស្សនាសតិសំវរោ វេទនានុបស្សនាសតិសំវរោ ចិត្តានុបស្សនាសតិសំវរោ ធម្មានុបស្សនាសតិសំវរោ”តិ ចតុព្ពិធេន វិភជិតព្ពោ។ លោកុត្តរោ សតិសំវរោបិ តថា ចតុព្ពិធេន វិភជិតព្ពោ។ សម្មាសង្កប្បសម្មាទិដ្ឋិយោបិ លោកិយលោកុត្តរវសេន ទុព្ពិធាទិភេទេន វិភជិតព្ពា។ បទដ្ឋានេនបិ បទដ្ឋានហារសម្បាតេ វុត្តនយេន វិភជិតព្ពា។

អកុសលបក្ខេន **“អរក្ខិតេន ចិត្តេនា”**តិ បទេន វុត្តោ អសំវរោ “ចក្ខុអសំវរោ …បេ…. កាយអសំវរោ, ចោបនកាយអសំវរោ, វាចាអសំវរោ, មនោអសំវរោ”តិ អដ្ឋវិធេន វិភជិតព្ពោ។ **“មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេនា”**តិ បទេន គហិតោ មិច្ឆាសង្កប្បោ “កាមវិតក្កោ ព្យាបាទវិតក្កោ វិហឹសាវិតក្កោ”តិ តិវិធេន វិភជិតព្ពោ។ **“មិច្ឆាទិដ្ឋី”**តិ បទេន វុត្តា មិច្ឆាទិដ្ឋិ “ទុក្ខេ អញ្ញាណំ…បេ….ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ អញ្ញាណ”ន្តិ អដ្ឋវិធេន វិភជិតព្ពា, ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិវិធេនបិ វិភជិតព្ពា។ ថិនមិទ្ធំ បញ្ចវិធេន សសង្ខារិកវិធេន វិភជិតព្ពំ។

“ឯត្តកោវ វិភត្តិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ វិភត្តិហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វិភត្តិហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា វិភត្តា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វិភត្តិហារសម្បាតោ **និយុត្តោ**តិ យថារហ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ វិភត្តិហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន…បេ…. គហេតព្ពោតិ។

៩. បរិវត្តនហារសម្បាតវិភាវនា

៧១. យេន យេន វិភត្តិហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា វិភត្តា, សោ វិភត្តិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បរិវត្តនហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។

“កតមេ សុត្តប្បទេសត្ថា កថំ បរិវត្តេតព្ពា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ យា “តស្មា…បេ…. គោចរោ”តិ គាថា វុត្តា, តាយ គាថាយ យា សមថវិបស្សនា និទ្ទារិតា, តាយ សមថវិបស្សនាយ ភាវិតាយ

អកុសលានំ និរោធោ **ផលំ** បយោជនំ ហោតិ, បរិញ្ញាតំ ទុក្ខំ ហោតិ, សមុទយោ បហីនោ ហោតិ, មគ្គោ ភាវិតោ ហោតីតិ បរិវត្តេតព្ពោ។ បដិបក្ខេន បន សមថវិបស្សនាយ អភាវិតាយ អកុសលានំ អនិរោធោ, អបរិញ្ញាតំ ទុក្ខំ, សមុទយោ អប្បហីនោ, មគ្គោ អភាវិតោ ហោតីតិ បរិវត្តេតព្ពោ។

“ឯត្តកោវ បរិវត្តនហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ បរិវត្តនោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បរិវត្តនហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា បរិវត្តេតព្ពា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បរិវត្តនហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ នីហរិត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ បរិវត្តនហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន…បេ…. គហេតព្ពោតិ។

១០. វេវចនហារសម្បាតវិភាវនា

៧២. យេន យេន បរិវត្តនហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា បរិវត្តេតព្ពា, សោ បរិវត្តនោ ហារសម្បាតោតិ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ វេវចនោ ហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។

“កតមេសំ សុត្តប្បទេសត្ថានំ, សុត្តបទានំ វា កតមានិ វេវចនានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ យា “តស្មា…បេ…. គោចរោ”តិ គាថា វុត្តា, តាយ គាថាយ “រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ បទេន វុត្តស្ស ចិត្តស្ស, “រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ ឯត្ថ **ចិត្តស្ស** បទស្ស វា **“ចិត្តំ…បេ…. វិញ្ញាណិតត្ថុ”**ន្តិ យំ វចនំ វុត្តំ, **ឥទំ** វចនំ វេវចនំ, “មានសំ ហទយ”ន្តិអាទិវចនម្បិ (ធ. ស. ១៧, ៦៣) ចិត្តស្ស វេវចនំ។ “សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ ឯត្ថ សម្មាសង្កប្បស្ស **“នេក្ខម្មសង្កប្បោ អព្យាបាទសង្កប្បោ អវិហឹសាសង្កប្បោ”**តិ យំ វចនំ វុត្តំ, **ឥទំ** វចនំ វេវចនំ, “តក្កោ វិតក្កោ”តិអាទិ (ធ. ស. ៧) វចនម្បិ សម្មាសង្កប្បស្ស វេវចនំ។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ ឯត្ថ សម្មាទិដ្ឋិបទស្ស **“សម្មាទិដ្ឋិ នាម បញ្ញាសត្ថំ បញ្ញាខគ្គោ បញ្ញារតនំ បញ្ញាបជ្ជោតោ បញ្ញាបាសាទោ”**តិ យំ វចនំ វុត្តំ, **ឥទំ** វចនំ វេវចនំ, “បញ្ញា បជាននា វិចយោ”តិអាទិ (ធ. ស. ១៦) វចនម្បិ សម្មាទិដ្ឋិបទស្ស វេវចនំ។ “ថិនំ ថិយនា ថិយិតត្តំ ចិត្តស្ស, ចិត្តស្ស អកល្លតា អកម្មញ្ញតា ឱនាហោ បរិយោនាហោ អន្តោសង្កោចោ”តិ (ធ. ស. ១១៦២-១១៦៣) យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ ថិនស្ស វេវចនំ។ “កាយស្ស អកល្លតា អកម្មញ្ញតា កាយាលសិយំ សោប្បំ សុបនា សុប្បិតត្ត”ន្តិ (ធ. ស. ១១៦៣) យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ មិទ្ធស្ស វេវចនំ។ “ភិក្ខកោ ភិក្ខូ”តិអាទិកំ (បារា. ៤៥; វិភ. ៥១០) យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ ភិក្ខុបទស្ស វេវចនំ។ “ទុគ្គតិ អបាយោ វិនិបាតោ វដ្ដទុក្ខំ សំសារោ”តិអាទិកំ យំ វចនំ វុត្តំ, ឥទំ វចនំ ទុគ្គតិបទស្ស វេវចនំ។ ឥតិ វេវចនានិ នីហរិតានិ។

“ឯត្តកោវ វេវចនហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“និយុត្តោ វេវចនោ ហារសម្បាតោ”**តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន វេវចនហារសម្បាតេន វេវចនានិ នីហរិតានិ, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ វេវចនហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថាសម្ភវំ នីហរិត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហិតោតិ។

ឥតិ វេវចនហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន…បេ…. គហេតព្ពោតិ។

១១. បញ្ញត្តិហារសម្បាតវិភាវនា

៧៣. យេន យេន វេវចនហារសម្បាតេន វេវចនានិ និទ្ធារិតានិ, សោ វេវចនហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។

“កតមា សុត្តប្បទេសភូតា បញ្ញត្តិ កតមេសំ ធម្មានំ បញ្ញត្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”**តិ បញ្ញត្តិ សតិយា បទដ្ឋានស្ស រក្ខិតព្ពស្ស ចិត្តស្ស បញ្ញាបនតោ សតិយា **បទដ្ឋានបញ្ញត្តិ** នាម។

សតិយា ហិ រក្ខិតព្ពំ ចិត្តំ សតិយា បទដ្ឋានំ អធិដ្ឋានំ នាម។ តេនាហ **អដ្ឋកថាយំ** – “អធិដ្ឋហិត្វា រក្ខន្តិយា សតិយា រក្ខិយមានំ ចិត្តំ តស្សា អធិដ្ឋានំ វិយ ហោតី”តិ។ “**សម្មាសង្កប្បគោចរោ**”តិ បញ្ញត្តិ សមថស្ស ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ សមថស្ស **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម។ “**សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយ**”ន្តិ បញ្ញត្តិ ទស្សនភូមិយា និក្ខេបស្ស បញ្ញាបនតោ **និក្ខេបបញ្ញត្តិ** នាម។ “**ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូ**”តិ សមុទយស្ស អនវសេសប្បហានស្ស បញ្ញាបនតោ **អនវសេសប្បហានបញ្ញត្តិ** នាម។ “**សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ**”តិ បញ្ញត្តិ **មគ្គស្ស** អរិយមគ្គស្ស ភាវនាយ បញ្ញាបនតោ **ភាវនាបញ្ញត្តិ** នាម។

“ឯត្តកោវ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**និយុត្តោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ**”តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន បញ្ញត្តិហារសម្បាតេន បញ្ញត្តិប្បភេទា និទ្ធារិតា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ បញ្ញត្តិហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន…បេ…. គហេតព្ពោតិ។

១២. ឱតរណហារសម្បាតវិភាវនា

៧៤. យេន យេន បញ្ញត្តិហារសម្បាតេន បញ្ញត្តិប្បភេទា និទ្ធារិតា, សោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមោ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមោ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ**”តិអាទិមាហ។

“តត្ថ តិស្សំ គាថាយំ កតមានិ ឥន្ទ្រិយានិ និទ្ធារេត្វា កតមេហិ និទ្ធារិតេហិ ធម្មេហិ ឱតរតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តស្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យា “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិអាទិគាថា វុត្តា, តិស្សំ គាថាយំ “**តស្មា…បេ…. បុរេក្ខារោ**”តិ សុត្តប្បទេសេន សម្មាទិដ្ឋិ គហិតា, សម្មាទិដ្ឋិយា គហិតាយ **បញ្ចិន្ទ្រិយានិ** សទ្ធាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ គហិតានិ ភវន្តិ។

តានិយេវ សទ្ធាទិបញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិជ្ជាយ ឧបការត្តា វា បទដ្ឋានត្តា វា **វិជ្ជា** ភវន្តិ, **វិជ្ជុប្បាទា** តាទិសាយ វិជ្ជាយ ឧប្បាទា ឧប្បាទហេតុតោ អវិជ្ជានិរោធោ សម្ភវតិ, អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ **សម្ភវតិ…បេ…. ជាតិនិរោធា ជរាមរណនិរោធោ សម្ភវតីតិ។ អយំ** ឱតរណា បដិច្ចសមុប្បាទេន បញ្ចិន្ទ្រិយានំ ឱតរណា នាម។

តានិយេវ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ សីលក្ខន្ធេន សមាធិក្ខន្ធេន បញ្ញាក្ខន្ធេន តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតានិ ភវន្តិ សទ្ធាវីរិយេហិ សីលសម្ភវតោ, សតិយា ច បញ្ញានុវត្តកត្តា។ **អយំ** ឱតរណា ខន្ធេហិ បញ្ចិន្ទ្រិយានំ ឱតរណា នាម។

តានិយេវ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ ភវន្តិ។ យេ សង្ខារា អនាសវា ភវន្តិ, **ភវង្គា** ភវហេតូ នោ ភវន្តិ, **តេ** អនាសវា សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា ភវន្តិ ធម្មធាតុយា អន្តោគធត្តា។ **អយំ** ឱតរណា ធាតូហិ បញ្ចិន្ទ្រិយានំ ឱតរណា នាម។

សា អនាសវា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា ភវតិ, យំ អាយតនំ អនាសវំ ភវតិ, **ភវង្គំ** ភវហេតុ នោ ភវតិ។ **អយំ** ឱតរណា អាយតនេហិ ធម្មធាតុយា ឱតរណា នាម។

“ឯត្តកោវ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**និយុត្តោ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ**”តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ឱតរណហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា ឱតរិតព្ពា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

ឥតិ ឱតរណហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន…បេ…. គហេតព្ពោតិ។

ឥតោ បដ្ឋាយ “តត្ថ កតមោ”តិអាទិអនុសន្ធិតោ ច បរិយោសានេ “និយុត្តោ”តិអាទិអនុសន្ធិតោ ច វុត្តនយានុសារេនេវ វិញ្ញាតព្ពោ។ កត្ថចិ កត្ថចិ បាឋេ អបាកដំយេវ យថាពលំ កថយិស្សាម។

១៣. សោធនហារសម្បាតវិភាវនា

៧៥. **យត្ថា**តិ យស្មឹ បញ្ហេ។ **អារម្ភោ** អត្ថោ **សុទ្ធោ** បរិបុណ្ណោ, សោ បញ្ហោ និរវសេសតោ វិស្សជ្ជិតោ ភវតិ។ **យត្ថ** បញ្ហេ បន **អារម្ភោ** អត្ថោ **ន សុទ្ធោ** អបរិបុណ្ណោ កោចិ វិស្សជ្ជេតព្ពោ អវសិដ្ឋោ, សោ បញ្ហោ តាវ វិស្សជ្ជិតោ ន ភវតិ។

១៥. បរិក្ខារហារសម្បាតវិភាវនា

៧៧. “**តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា**”តិ បទេន យោ សតិសំវរោ វុត្តោ, អយំ សតិសំវរោ សមថស្ស បរិក្ខារោ។ “**សម្មាសង្កប្បគោចរោ**”តិ បទេន យោ សម្មាសង្កប្បោ វុត្តោ, សោ សម្មាសង្កប្បោ វិបស្សនាយ បរិក្ខារោតិ វិភជិត្វា យោជេតព្ពោ។

១៦. សមារោបនហារសម្បាតវិភាវនា

៧៨. “**តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា**”តិ បទេន យំ រក្ខិតចិត្តំ វុត្តំ, តំ រក្ខិតចិត្តំ តិណ្ណំ **សុចរិតានំ** កម្មានំ បទដ្ឋានំ។ សម្មាទិដ្ឋិយា ភាវិតាយ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវិតោ ភវតិ ឯកតោ ភាវិតព្ពត្តា, បទដ្ឋានការណត្តា ច។ តេន វុត្តំ – “**សម្មាទិដ្ឋិតោ ហិ**”តិអាទិ។ យស្ស អរហតោ សមាធិវិមុត្តិ ភវតិ, អយំ អរហា **អនុបាទិសេសោ បុគ្គលោ**, អយំ សមាធិវិមុត្តិ **អនុបាទិសេសា និព្ពានធាតុ**។

“ទេសនាហារសម្បាតាទិកោ ហារសម្បាតោ យេន សោឡសប្បភេទភាវេន សុត្តប្បទេសត្ថេ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតោ, សោឡសប្បភេទភាវោ តេន អម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** សោឡសប្បភេទភាវេន អាយស្មា មហាកច្ចានោ “**សោឡស...បេ.... សុត្ត**”ន្តិ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន សោឡសប្បភេទភាវោ តុម្ហេហិ សទ្ទហិតព្ពោ។

“ឯត្តកោវ ហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**និយុត្តោ ហារសម្បាតោ**”តិ វុត្តំ។ យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ទេសនាហារសម្បាតេន សុត្តប្បទេសត្ថា និទ្ធារិតា, សោ សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ទេសនាហារសម្បាតាទិហារសម្បាតោ **និយុត្តោ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ, **អដ្ឋកថាយ**ញ្ច (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៣, ៧៦) តថា និទ្ធារេត្វា យុជ្ជិតោតិ។

ឥតិ ទេសនាហារសម្បាតាទិហារសម្បាតេ សត្តិពលានុរូបា

រចិតា វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

នយសមុដ្ឋានវិភាវនា

៧៩. យេន យេន សំវណ្ណនាវិសេសភូតេន ទេសនាហារសម្បាតាទិនា ហារសម្បាតេន ឯកសុត្តប្បទេសត្ថា និទ្ធារេត្វា វិភត្តា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសភូតោ ទេសនាហារសម្បាតាទិហារសម្បាតោ បរិបុណ្ណោ, “កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋាន”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន –“ឯវំ នានាសុត្តវសេន, ឯកសុត្តវសេន ច ហារវិចារំ ទស្សេត្វា ឥទានិ នយវិចារំ ទស្សេតុំ ‘តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋាន’ន្តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩) វុត្តំ។ “តត្ថ កតមោ នន្ទិយាវដ្ដនយោ”តិអាទី អនារភិត្វា “តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិអាទិ អារម្ភនេ ការណំ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តមេវ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ ហារាទីសុ យោ អត្ថនយោ សំវណ្ណនានយេន និទ្ទិដ្ឋោ, តស្សេវ អត្ថនយស្ស សមុដ្ឋានំ ភូមឹ បុច្ឆតិ **“កតមំ នយសមុដ្ឋាន”**ន្តិ។

កិញ្ចាបិ សំវណ្ណនានយា និទ្ទិដ្ឋា, តថាបិ អត្ថនយសំវណ្ណនានយានំ វិសេសស្ស បាកដំ កាតុំ បុន កថយិស្សាម។ តណ្ហាអវិជ្ជាហិ សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ចេវ សមថវិបស្សនាហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច **នន្ទិយាវដ្ដោ នយោ** នាម។ តីហិ អកុសលមូលេហិ លោភាទីហិ សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ចេវ តីហិ កុសលមូលេហិ អលោភាទីហិ វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច **តិបុក្ខលោ នយោ** នាម។ ចតូហិ សុភសញ្ញាទីហិ វិបល្លាសេហិ សកលសំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ចេវ ចតូហិ អសុភសញ្ញាទីហិ អវិបល្លាសេហិ សតិបដ្ឋានេហិ, សទ្ធិន្ទ្រិយេហិ វា វោទានបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច **សីហវិក្កីឡិតោ នយោ** នាមាតិ វុត្តា នយា **សំវណ្ណនានយា** នាម។ តេសំ សំវណ្ណនានយានំ សមុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ “កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិ។

នយា បន នានាសុត្តតោ និទ្ធារិតេហិ តណ្ហាអវិជ្ជាទីហិ មូលបទេហិ ចតុសច្ចយោជនាយ នយតោ អនុពុជ្ឈិយមានោ ទុក្ខាទិអត្ថោ។ សោ ហិ មគ្គញាណំ នយតិ សម្បាបេតីតិ **“នយោ”**តិ វុត្តោ, សោ **អត្ថនយោ** នាម។ តស្សេវ អត្ថនយស្ស សមុដ្ឋានំ បុច្ឆតិ “កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិ? តស្មា ចតុសច្ចយោជនាយ នយគ្គាហតោ នីយតិ អនុបុច្ឆីយតីតិ **នយោ**, កោ សោ? សុត្តត្ថភូតោ ទុក្ខាទិកោ អត្ថោ។ នយតិ មគ្គញាណំ ជាបេតីតិ វា **នយោ**, ទុក្ខាទិកោ អត្ថោវ។ តេនាហ – “អនុពុជ្ឈិយមានោ ទុក្ខាទិអត្ថោ។ សោ ហិ មគ្គញាណំ នយតិ សម្បាបេតីតិ នយោ”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩)។ សមុដ្ឋហន្តិ នយា ឯតេនាតិ **សមុដ្ឋានំ**, កឹ តំ? អវិជ្ជាតណ្ហាទិការណំ, តំទីបនា សំវណ្ណនា ច។ អវិជ្ជាតណ្ហាទិនា ហិ ទុក្ខាទិអត្ថនយា សម្ភវន្តិ។ អថ វា អវិជ្ជាតណ្ហាទីហិ ចតុសច្ចយោជនា **សមុដ្ឋានំ** នាម។ តេន វុត្តំ – “កឹ បន តំ? តំតំមូលបទេហិ ចតុសច្ចយោជនា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩)។ ឯវំ អត្ថេ គយ្ហមានេ សតិ សំវណ្ណនានយាបិ គហិតា ហោន្តិ, នយានំ សមុដ្ឋានំ **នយសមុដ្ឋានំ**, តស្មិំ នយសមុដ្ឋានេ។

“កតមំ នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា បឋមំ នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋានំ ទស្សេតុំ **“បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋានភូតាយ អវិជ្ជាយ ច តណ្ហាយ ច បុព្ពា កោដិ “អសុកស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ឧប្បជ្ជនកាលេ ឧប្បន្នា, អសុកស្ស ចក្កវត្តិនោ ឧប្បជ្ជនកាលេ ឧប្បន្នា”តិ ន បញ្ញាយតិ កោដិយា អភាវតោតិ យោជនា។ “អវិជ្ជាតណ្ហាសុ កតមា នីវរណំ, កតមា សំយោជន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ អវិជ្ជា នីវរណំ តណ្ហា សំយោជន”**ន្តិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តាសុ អវិជ្ជាតណ្ហាសុ។ អាទីនវបដិច្ឆាទិកត្តា **អវិជ្ជា នីវរណំ**។ ភវេសុ សំយោជនតោ **តណ្ហា សំយោជនំ**។ “អវិជ្ជានីវរណា សត្តា កថំ វិចរន្តិ, កថំ វុច្ចន្តិ, តណ្ហាសំយោជនា សត្តា កថំ វិចរន្តិ កថំ វុច្ចន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អវិជ្ជានីវរណា សត្តា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អវិជ្ជានីវរណមេតេសមត្ថីតិ **អវិជ្ជានីវរណា**។ អវិជ្ជាយ សំយុត្តា វិយ បវត្តា អវិជ្ជាយ អភិនិវិសវត្ថូសុ សំយុត្តា វិយ បវត្តា សត្តា **អវិជ្ជាបក្ខេន** វិបល្លាសេន និច្ចាទិអភិនិវេសវត្ថុភូតេ រូបាទិអារម្មណេ **វិចរន្តិ** វិវិធា ចរន្តិ បវត្តន្តិ, **តេ** និច្ចាទិអភិនិវិសន្តា វិចរន្តា សត្តា **“ទិដ្ឋិចរិតា”**តិ វុច្ចន្តិ។ តណ្ហាសំយោជនមេតេសន្តិ **តណ្ហាសំយោជនា**។ តណ្ហាយ សំយុត្តា វិយ បវត្តា, តណ្ហាយ វា អារម្មណភូតេ វត្ថុកាមេ សំយុត្តា វិយ បវត្តា សត្តា **តណ្ហាបក្ខេន** អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតេន អារម្មណភូតេ វត្ថុស្មិំ **វិចរន្តិ** បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។

“ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា កំ បដិបត្តឹ អនុយុត្តា វិហរន្តិ, តណ្ហាចរិតា សត្តា កំ បដិបត្តឹ អនុយុត្តា វិហរន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទិដ្ឋិចរិតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា **ឥតោ** សាសនតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា ហោន្តាបិ “សុខេន អធិគន្តព្ពំ សុខំ នត្ថិ, ទុក្ខេន អធិគន្តព្ពំ សុខំ បន អត្ថី”តិ មនសិ ករោន្តា អត្តកិលមថានុយោគំ បញ្ចាតបាទិបដិបត្តឹ អនុយុត្តា វិហរន្តិ។ តណ្ហាចរិតា សត្តា **ឥតោ** សាសនតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា ហោន្តាបិ “កាមេ បដិសេ

វន្តា លោកំ វឌ្ឍាបេន្តា ពហុំ បុញ្ញំ វឌ្ឍាបេន្តី”តិ មនសិ ករោន្តា កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគំ បដិបត្តិំ អនុយុត្តា វិហរន្តិ។

“កស្មា ទិដ្ឋិចរិតា តថាវិធំ បដិបត្តិំ អនុយុត្តា វិហរន្តិ, កស្មា តណ្ហាចរិតា តថាវិធំ បដិបត្តិំ អនុយុត្តា វិហរន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កឹ ការណ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តត្ថ តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ។ **យំ** យស្មា ការណា វិហរន្តិ, តំ ការណំ កិន្តិ បុច្ឆតិ។ **ឥតោ** សាសនតោ ពហិទ្ធា យេសំ បុគ្គលានំ សច្ចវវត្ថានំ នត្ថិ, ចតុសច្ចប្បកាសនា កុតោ ច អត្ថិ, សមថវិបស្សនាកោសល្លំ វា ឧបសមសុខប្បត្តិ វា កុតោ អត្ថិ, **តេ** បុគ្គលា ឧបសមសុខស្ស អនភិញ្ញា វិបរីតចេតា ហុត្វា ឯវំ អាហំសុ “សុខេន អធិគន្តព្ពំ សុខំ នត្ថិ , ទុក្ខេន អធិគន្តព្ពំ សុខំ នាម អត្ថី”តិ។ តេ ឯវំសញ្ញី ឯវំទិដ្ឋី ទុក្ខេន សុខំ បត្ថយមានា ហុត្វា អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ។ **ឥតោ** សាសនតោ ពហិទ្ធា យេសំ បុគ្គលានំ សច្ចវវត្ថានំ នត្ថិ, ចតុសច្ចប្បកាសនា កុតោ ច អត្ថិ, សមថវិបស្សនាកោសល្លំ វា ឧបសមសុខប្បត្តិ វា កុតោ អត្ថិ, **តេ** បុគ្គលា ឧបសមសុខស្ស អនភិញ្ញា វិបរីតចេតា ហុត្វា ឯវមាហំសុ “យោ កាមេ បដិសេវតិ, សោ លោកំ វឌ្ឍយតិ, យោ លោកំ វឌ្ឍយតិ, សោ ពហុំ បុញ្ញំ បសវតី”តិ។ តេ ឯវំសញ្ញី ឯវំទិដ្ឋី កាមេសុ សុខសញ្ញី ហុត្វា កាមសុខល្លិកានុយោគំ អនុយុត្តា ច វិហរន្តីតិ យោជនា កាតព្ពា។

“តថា វិហរន្តា កឹ វឌ្ឍយន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេ តទភិញ្ញា សន្តា រោគមេវ វឌ្ឍយន្តី”**តិ វុត្តំ។ “តថា វឌ្ឍយន្តា រោគាទីនំ ភេសជ្ជំ សមថវិបស្សនំ វឌ្ឍយន្តិ កិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេ រោគាភិតុន្នា គណ្ឌបដិបីឡិតា សល្លានុវិទ្ធា និរយតិរច្ឆានយោនិបេតាសុរេសុ ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជានិ ករោន្តា ឧគ្ឃាតនិគ្ឃាតំ បច្ចនុភោន្តា រោគគណ្ឌសល្លភេសជ្ជំ ន វិន្ទន្តី”**តិ វុត្តំ។ អត្ថោ បន **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៧៩) វុត្តោ។ “កតមេ សំកិលេសវោទានា, កតមេ រោគាទយោ, កតមំ ភេសជ្ជ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ អត្តកិលមថានុយោគោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សំកិលេសវោទានរោគភេសជ្ជាទីសុ។ អត្តកិលមថានុយោគោ ច កាមសុខល្លិកានុយោគោ ច **សំកិលេសោ** ហោតិ, សមថវិបស្សនា **វោទានំ** ហោតិ, អត្តកិលមថានុយោគោ ច **រោគោ** ហោតិ, សមថវិបស្សនា **រោគនិគ្ឃាតកភេសជ្ជំ**...បេ... សមថវិបស្សនា **សល្លុទ្ធារណភេសជ្ជំ** ហោតិ។

“កតមោ កតមំ សច្ច”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ សំកិលេសោ ទុក្ខ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សំកិលេសាទីសុ សំកិលេសោ ឯកទេសវសេន **ទុក្ខំ** ទុក្ខសច្ចំ ហោតិ។ **តទភិសង្គោ**តិ តស្មឹ សំកិលេសេ អភិសង្គោ វិយ បវត្តោ លោកិយធម្មោ និរវសេសវសេន ទុក្ខសច្ចំ ហោតិ។ អថ វា តស្មឹ ទុក្ខេ អភិសង្គោ វិយ បវត្តា តណ្ហា **ទុក្ខសមុទយោ** សមុទយសច្ចំ ហោតិ។ តណ្ហានិរោធោ **ទុក្ខនិរោធោ** និរោធសច្ចំ ហោតិ។ សមថវិបស្សនា ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា មគ្គសច្ចំ ហោតិ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារេត្វា យោជេតព្ពានិ។ “តេសុ ចតូសុ សច្ចេសុ កតមំ បរិញ្ញេយ្យំ, កតមោ បហាតព្ពោ, កតមោ ភាវេតព្ពោ, កតមោ សច្ឆិកាតព្ពោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

៨០. ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ អត្តកិលមថានុយោគាទិវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារិតានិ, “កថំ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទស្សនេ បវត្តិភេទវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារិតានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទស្សនេ កតមោ បវត្តិភេទោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមេសំ សក្កាយទស្សនេ អយំ បវត្តិភេទោតិ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ **“តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តេន វុត្តំ – “ឥទានិ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទិដ្ឋិទស្សនេ បវត្តិភេទំ ទស្សេតុំ ‘ទិដ្ឋិចរិតា’តិអាទិ វុត្ត”ន្តិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ។ **ទិដ្ឋិចរិតា** បុគ្គលា **រូបំ** “អត្តា”តិ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ...បេ.... **វិញ្ញាណំ** “អត្តា”តិ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ ទិដ្ឋិចរិតានំ អត្តាភិនិវេសស្ស ពលវភាវតោ, តណ្ហាចរិតា បន រូបំ វា “អត្តា”តិ **រូបវន្តំ អត្តានំ** ឧបគច្ឆន្តិ **អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មឹ វា** “អត្តា”តិ **អត្តានំ** ឧបគច្ឆន្តិ...បេ.... **វិញ្ញាណស្មឹ វា** “អត្តា”តិ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ តណ្ហាចរិតានំ អត្តនិយាភិនិវេសស្ស ពលវភាវតោ។ បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ ឯកេកំ និស្សាយ ចតុព្ពិធត្តា **វីសតិវត្ថុកា អយំ** មិច្ឆាទិដ្ឋិ “សក្កាយទិដ្ឋី”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទស្សនេ បវត្តិភេទោ វិញ្ញាតព្ពោតិ អត្ថោ។

“សក្កាយទិដ្ឋិយា កតមោ បដិបក្ខោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តស្សា បដិបក្ខោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សា សក្កាយទិដ្ឋិយា បជហនវសេន លោកុត្តរា សម្មាទិដ្ឋិ បដិបក្ខោ, តស្សា សម្មាទិដ្ឋិយា **អន្វាយិកា** អនុគុណភាវេន បវត្តនកា ធម្មា ច សក្កាយទិដ្ឋិយា បជហនវសេន បដិបក្ខា ភវន្តិ។ “កតមេ ធម្មា អន្វាយិកា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សម្មាសង្កប្បោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ សម្មាសង្កប្បោ...បេ.... សម្មាសមាធិ ឥមេ ធម្មា អន្វាយិកា ហោន្តិ។ **អយំ** សម្មាទិដ្ឋិអាទិកោ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តស្សា សក្កាយទិដ្ឋិយា បដិបក្ខោ ហោតិ បហាយកត្តា។ “តេ សម្មាទិដ្ឋិយាទយោ ធម្មា ខន្ធតោ កិត្តកា ហោន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេ តយោ ខន្ធា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “កតមោ ខន្ធោ

សមថោ, កតមោ ខន្ធោ វិបស្សនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធោ ច សមថោ, បញ្ញាក្ខន្ធោ វិបស្សនា**”តិ វុត្តំ។ “សក្កាយាទីសុ កតមោ កតមំ សច្ចំ, កតមោ កតមំ សច្ច”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ សក្កាយោ**”តិអាទិ វុត្តំ។

“ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទិដ្ឋិតប្បដិបក្ខវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារិតានិ, កថំ អន្តទ្វយមជ្ឈិម បដិបទា និទ្ធារិតា”តិ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ យេ រូបំ អត្តតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ **យេ** ទិដ្ឋិចរិតា បុគ្គលា **រូបំ** “អត្តា”តិ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ…បេ.… **វិញ្ញាណំ** “អត្តា”តិ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ។ **ឥមេ** ទិដ្ឋិចរិតា បុគ្គលា “រូបាទយោ ច អត្តា, រូបាទីនញ្ច អនិច្ចត្តា, អត្តស្សាបិ អនិច្ចត្តា អត្តា ឧច្ឆិជ្ជតិ, អត្តា វិនស្សតិ, អត្តា បរំ មរណា ន ហោតី”តិ អភិនិវិសនតោ “**ឧច្ឆេទវាទិនោ**”តិ វុច្ចន្តិ។ **យេ** តណ្ហាចរិតា បុគ្គលា រូបំ វា “អត្តា”តិ **រូបវន្តំ** អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ…បេ.… វិញ្ញាណំ វា “អត្តា”តិ **វិញ្ញាណវន្តំ** អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ។ អត្តនិ វា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណស្មឹ វា អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ។ **ឥមេ** តណ្ហាចរិតា បុគ្គលា “រូបាទីហិ អត្តា អញ្ញោ អញ្ញត្ថ អត្តា និច្ចោ សស្សតោ”តិ អភិនិវិសនតោ “**សស្សតវាទិនោ**”តិ វុច្ចន្តិ។

តត្ថ តេសុ ឧច្ឆេទវាទីសស្សតវាទីបុគ្គលេសុ បវត្តា ឧច្ឆេទវាទសស្សតវាទា **ឧភោ អន្តា** អន្តទ្វយបដិបទា ហោន្តិ។ **អយំ** អន្តទ្វយបដិបទា សំសារបវត្តនស្ស ហេតុភាវតោ **សំសារបវត្តិ** ហោតិ, **តស្ស** អន្តទ្វយស្ស បដិបជ្ជនស្ស បជហនវសេន មជ្ឈិមបដិបទាសង្ខាតោវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ បដិបក្ខោ ហោតិ បហាយកត្តា។ **អយំ** មគ្គោ សំសារនិវត្តនស្ស ហេតុភាវតោ **សំសារនិវត្តិ** ហោតិ។ **តត្ថ** សំសារបវត្តិសំសារនិវត្តីសុ **បវត្តិ** សំសារបវត្តិ **ទុក្ខំ** ទុក្ខសច្ចំ, **តទភិសង្ខោ** តស្មឹ ទុក្ខេ អភិសង្ខោ តណ្ហា **សមុទយោ** សមុទយសច្ចំ, តណ្ហានិរោធោ **ទុក្ខនិរោធោ** និរោធសច្ចំ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ **មគ្គោ** ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា មគ្គសច្ចំ, ឥតិ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធារិតានិ។ “**ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យ**”ន្តិអាទិម្ហិ វុត្តនយោវ អត្ថោ។

“ឧច្ឆេទសស្សតស្ស កិត្តកោ បភេទោ, មគ្គស្ស កិត្តកោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ ឧច្ឆេទសស្សត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** ឧច្ឆេទសស្សតអរិយមគ្គេសុ ឧច្ឆេទសស្សតទស្សនំ **សមាសតោ** សង្ខេបតោ វីសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ។ ឧច្ឆេទោ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ និស្សាយ បវត្តត្តា បញ្ចវិធោ, សស្សតទស្សនំ ឯកេកស្មឹ តិជា ឧប្បជ្ជនតោ បន្នរសវិធន្តិ វីសតិវិធំ ហោតិ។ **វិត្ថារតោ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ**។ កតមានិ? ចត្តារោ សស្សតវាទា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតវាទា, ចត្តារោ អន្តានន្តវាទា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបវាទា, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្នវាទា, សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ វេទិតព្ពានិ។ វិត្ថារតោ បន **ព្រហ្មជាលសុត្តេ** (ទី. និ. ១.៣០ អាទយោ) អាគតានិ។ **តេសំ** ឧច្ឆេទសស្សតទស្សនានំ តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយធម្មា បដិបក្ខោ មគ្គោ។ កតមេ តេចត្តាលីសំ? “អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា”តិ តិស្សោ សញ្ញា ច “បហានសញ្ញា វិរាគសញ្ញា និរោធសញ្ញា”តិ តិស្សោ សញ្ញា ចាតិ ឆ សញ្ញា ច “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អដ្ឋ មគ្គង្គានី”តិ តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយធម្មា វិបស្សនាវសេន បដិបក្ខោ មគ្គោ នាម។

“សមថវសេន កតមោ បដិបក្ខោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**អដ្ឋ វិមោក្ខា**”**តិអាទិ វុត្តំ។ អដ្ឋ វិមោក្ខា បាកដា។ ទស កសិណាយតនានិ** សមថវសេន បដិបក្ខោ មគ្គោ នាម។ “កតមំ ញាណំ កតមស្ស ធម្មស្ស បទាលន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋិចរិតេ បវត្តានិ **ទិដ្ឋិគតានិ**, មោហោ។ តណ្ហាចរិតេ បវត្តានិ **ទិដ្ឋិគតានិ**, ជាលំ។ **អនាទិ**វសេន បវត្តោ មោហោ។ **អនិធន**វសេន បវត្តំ ជាលំ។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជិត្វា តេជេត្វា តិក្ខំ វិបស្សនាញាណញ្ច អរិយមគ្គញាណញ្ច**ញាណវជិរំ** នាម ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ញាណបទដ្ឋានត្តា។ មោហោ ច ជាលញ្ច **មោហជាលំ**។ បទាលេតីតិ **បទាលនំ**, កត្តរិ យុបច្ចយោ, មោហជាលស្ស បទាលនន្តិ **មោហជាលបទាលនំ**។ បទាលនញ្ហិ ទុវិធំ វិក្ខម្ភនបទាលនំ សមុច្ឆេទបទាលនន្តិ។ បុព្ពភាគេ សមថវិបស្សនាវសេន **វិក្ខម្ភនបទាលនំ**, មគ្គក្ខណេ **សមុច្ឆេទបទាលនំ** ឯវ ទដ្ឋព្ពំ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ មោហជាលេ អវិជ្ជា មោហោ, ភវតណ្ហា ជាលំ។ អត្តនោ អាធារំ បុគ្គលំ ទុក្ខាទីសុ អដ្ឋសុ ឋានេសុ មោហេតីតិ **មោហោ**។ បឋមំ ជាលំ ជដំ លាយិត្វា ជដាវសេន លាតិ បវត្តតីតិ **ជាលំ**, អត្តនិ ជាតំ មច្ឆសកុណាទិកំ លាតិ គណ្ហាតិ, លាបេតិ គណ្ហាបេតីតិ វា **ជាលំ**, ជាលំ វិយាតិ **ជាលំ**។ តេន វុត្តំ – “អតីតាទិភេទភិន្នេសុ រូបាទីសុ, សកអត្តភាវាទីសុ ច សំសិព្ពនវសេន បវត្តនតោ ជាលំ ភវតណ្ហា”តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨០)។ “អវិជ្ជាតណ្ហាហិ អត្តកិលមថានុយោគាទីនំ កិលេសបក្ខានំ និទ្ធារណំ កតំ កថំ កេន សទ្ទហិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តេន វុច្ចតិ ‘បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ ច ភវតណ្ហាយ ចា’តិ**” វុត្តំ។

៨១. “ឥតោ សាសនតោ ពហិទ្ធា ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ បដិបទាទយោ និទ្ធារិតា, សាសនេ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ បដិបទាទយោ កថំ និទ្ធារិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា “សំកិលេសបក្ខា សុក្កត្ថា អាចរិយេន ទស្សិតា, វោ

ទានបក្ខសុត្តត្តា កថំ ទស្សិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា វា “**តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតោ អស្មិ សាសនេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតេសុ។ **ទិដ្ឋិចរិតោ** បុគ្គលោ អស្មិ សាសនេ បព្ពជិតោ ហុត្វា ចតូសុ បច្ចយេសុ សល្លេខានុសន្តតវុត្តិ ភវតិ។ កស្មា? យស្មា សល្លេខេ តិព្ពគារវោ, តស្មា សល្លេខេ តិព្ពគារវត្តា។ **តណ្ហាចរិតោ** បុគ្គលោ អស្មិ សាសនេ បព្ពជិតោ ហុត្វា សិក្ខានុសន្តតវុត្តិ ភវតិ ។ កស្មា? យស្មា សិក្ខាយ តិព្ពគារវោ, តស្មា សិក្ខាយ តិព្ពគារវត្តា។ **ទិដ្ឋិចរិតោ** បុគ្គលោ សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមន្តោ ហុត្វា **ធម្មានុសារី** បុគ្គលោ ភវតិ។ កស្មា? ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិវិសយេ បញ្ញាសទិសបវត្តនតោ។ **តណ្ហាចរិតោ** បុគ្គលោ សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមន្តោ ហុត្វា សទ្ធានុសារី ភវតិ។ កស្មា? តណ្ហាវសេន មិច្ឆាធិមោក្ខត្តា។ **ទិដ្ឋិចរិតោ** បុគ្គលោ សុខាយ បដិបទាយ, ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ, សុខាយ បដិបទាយ, ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ សុខេន កិលេសេហិ វិក្ខម្ភិតុំ សមត្ថត្តា។ **តណ្ហាចរិតោ** បុគ្គលោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ, ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ, ទុក្ខាយ បដិបទាយ, ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ ទុក្ខេន កិលេសេហិ វិក្ខម្ភិតុំ សមត្ថត្តា។

“តថា កស្មា និយ្យាតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កឹ ការណំ យ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **យំ** យេន ការណេន និយ្យាតិ, តំ **ការណំ កិ**ន្តិ បុច្ឆតិ។ **តស្ស** តណ្ហាចរិតស្ស កាមា សុខេន អបរិច្ចត្តា **ហិ** យស្មា ភវន្តិ, តស្មា កាមានំ សុខេន អបរិច្ចត្តត្តា តថា និយ្យាតិ។ **សោ** តណ្ហាចរិតោ **កាមេហិ** វត្ថុកាមកិលេសកាមេហិ វិវេចិយមានោ ទុក្ខេន បដិនិស្សរតិ, ទន្ធញ្ច **ធម្មំ** ចតុសច្ចធម្មំ អាជានាតិ។ **យោ បន អយំ** បុគ្គលោ ទិដ្ឋិចរិតោ ហោតិ, សោ **អយំ** ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ **អាទិតោ** អាទិម្ហិយេវ **កាមេហិ** កិលេសកាមវត្ថុកាមេហិ អនត្ថិកោ ភវតិ។ **សោ** ទិដ្ឋិចរិតោ **តតោ** តេហិ កាមេហិ វិវេចិយមានោ ខិប្បញ្ច សុខេន បដិនិស្សរតិ, ខិប្បញ្ច ធម្មំ អាជានាតិ។

“តណ្ហាចរិតោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតីតិ ឯកេកាយ បដិបទាយ ភវិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**ទុក្ខាបិ បដិបទា ទុវិធា ទន្ធាភិញ្ញា ច ខិប្បាភិញ្ញា ច, សុខាបិ បដិបទា ទុវិធា ទន្ធាភិញ្ញា ច ខិប្បាភិញ្ញា ចា**”តិ វុត្តំ។ “ឯវំ សតិ ឯកោវ ទ្វីហិ ទ្វីហិ បដិបទាហិ និយ្យាតីតិ អាបជ្ជតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**សត្តាបី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហាចរិតា សត្តាបិ ទុវិធា មុទិន្ទ្រិយាបិ តិក្ខិន្ទ្រិយាបិ, ទិដ្ឋិចរិតា សត្តាបិ ទុវិធា មុទិន្ទ្រិយាបិ តិក្ខិន្ទ្រិយាបីតិ យោជនា កាតព្ពា។ **យេ** តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា មុទិន្ទ្រិយា ភវន្តិ, **តេ** តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា ទន្ធញ្ច បដិនិស្សរន្តិ, ទន្ធញ្ច ធម្មំ អាជានន្តិ។ **យេ** តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា តិក្ខិន្ទ្រិយា ភវន្តិ, **តេ** តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតា ខិប្បញ្ច បដិនិស្សរន្តិ, ខិប្បញ្ច ធម្មំ អាជានន្តិ, តស្មា ឯកេកស្សេវ ឯកេកា បដិបទា យុត្តាវាតិ។ “ឥមាហិ បដិបទាហិ និយ្យន្តិយេវ, ន និយ្យឹសុ និយ្យិស្សន្តីតិ អាបជ្ជេយ្យ វត្តមានវិភត្តិយា និទ្ទិដ្ឋត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា “**ឥមា ចតស្សោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ អតីតេបិ ឥមាហិ ចតូហិ បដិបទាហិ និយ្យឹសុ, បច្ចុប្បន្នេសុបិ និយ្យន្តិ, អនាគតេបិ និយ្យិស្សន្តីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ យថា “បព្ពតោ តិដ្ឋតី”តិ។

ឯវន្តិ ឯវំ វុត្តប្បការេន។ អរិយបុគ្គលា ចតុក្កមគ្គំ បដិបទំ បញ្ញាបេន្តិ។ “កិមត្ថំ បញ្ញាបេន្តី”តិ វត្តព្ពត្តា “**អពុធជនសេវិតាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អយំ វុច្ចតិ នន្ទិយាវដ្ដស្ស នយស្ស ភូមី**តិ តណ្ហាអវិជ្ជានំ វសេន សំកិលេសបក្ខេ ទ្វិទិសា ចតុសច្ចយោជនាបិ សមថវិបស្សនានំ វសេន វោទានបក្ខេ ទ្វិទិសា ចតុសច្ចយោជនាបិ ទស្សិតា។ អយំ ចតុព្ពិធា ចតុសច្ចយោជនា នន្ទិយាវដ្ដស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានំ ភូមិ សមុដ្ឋានភាវតោតិ។ “តថាវិធាយ ចតុសច្ចយោជនាយ នន្ទិយាវដ្ដស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានភូមិភាវោ កេន សទ្ទហិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។

៨២. “នន្ទិយាវដ្ដស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានភូតា ភូមិ ទស្សិតា, តស្ស នន្ទិយាវដ្ដស្ស នយស្ស កត្ថ កតមា ទិសា កិត្តកេន ឧបបរិក្ខិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា “**វេយ្យាករណេសុ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ហិ**-សទ្ទោ បក្ខន្តរត្ថោ។ **យេ** ទិសាភូតា អាហារាទយោ ធម្មា វេយ្យាករណេសុ “កុសលាកុសលា”តិ វុត្តំ, **តេ** ទិសាភូតា អាហារាទយោ ធម្មា ទុវិធេន “ឥមេ អកុសលា ធម្មា សំកិលេសធម្មា, ឥមេ កុសលា វោទានធម្មា”តិ ទុវិធេន **ឧបបរិក្ខិតព្ពា** អាលោចិតព្ពា។ “កតមេន ទុវិធេនា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**លោកវដ្ដានុសារី ច លោកវិវដ្ដានុសារី ចា**”តិ វុត្តំ។ “កតមំ វដ្ដំ, កតមំ វិវដ្ដ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**វដ្ដំ នាម សំសារោ, វិវដ្ដំ និព្ពាន**”ន្តិ វុត្តំ។ “សំសារស្ស កតមោ ហេតូ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**កម្មកិលេសា ហេតុ សំសារស្សា**”តិ វុត្តំ។ “កតមំ កម្មំ នាម, ចេតនាយេវ កម្មំ នាម កឹ, ឧទាហុ ចេតសិកញ្ច ផលទានសមត្ថាសមត្ថម្បិ កម្មំ កិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កម្ម**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ កម្មកិលេសេសុ។ “**តំ កម្មំ កថំ** កេន បការេន ទដ្ឋព្ព”ន្តិ ចេ វទេយ្យ, យថា យេន ឧបចយេន កតំ កម្មំ ផលទានសមត្ថំ ហោតិ, តស្មិំ ឧបចយេ តំ កម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។ “តេ កិលេសា កតមេហិ ធម្មេហិ និទ្ទិសិតព្ពា”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, សព្ពេបិ កិលេសា ចតូហិ វិបល្លាសេហិ និទ្ទិសិតព្ពា។ “តេ កិលេសា កត្ថ ទដ្ឋព្ពា”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, ទសវត្ថុកេ កិលេសបុញ្ជេ តេ កិលេសា ទដ្ឋព្ពា។

“កតមានិ ទស វត្ថូនី”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, ចត្តារោ អាហារា, ចត្តារោ វិបល្លាសា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ គន្ថា, ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ ឱឃា, ចត្តារោ សល្លា, ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, ចត្តារិ អគតិ

គមនានីតិ ទស វត្ថូនីតិ វេទិតព្ពានិ ចតុន្នំ កិច្ចវសេន ឯកត្តា។ ឯត្ថ ច កិលេសានំ បច្ចយោ វត្ថុកាមោបិ កិលេសោបិ កិលេសវត្ថុ ហោតិ បុរិមានំ បុរិមានំ កិលេសានំ បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កិលេសានំ បច្ចយភាវតោ។

“កតមោ កតមោ កតមស្ស កតមស្ស វត្ថូ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“បឋមេ អាហារេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ អាលម្ពិតព្ពេ បឋមេ កពឡីការាហារេ បឋមោ “រូបំ សុភ”ន្តិ **វិបល្លាសោ** អារម្មណករណវសេន បវត្តតិ។ អាលម្ពិតព្ពេ ទុតិយេ ផស្សាហារេ ទុតិយោ “ផស្សបច្ចយា វេទនា សុខា”តិ **វិបល្លាសោ** បវត្តតិ។ អាលម្ពិតព្ពេ តតិយេ ចិត្តាហារេ តតិយោ “ចិត្តំ និច្ច”ន្តិ **វិបល្លាសោ** បវត្តតិ, អាលម្ពិតព្ពេ ចតុត្ថេ មនោសញ្ចេតនាហារេ “ធម្មោ អត្តា”តិ **វិបល្លាសោ** អារម្មណករណវសេន បវត្តតិ។ អាលម្ពិតព្ពេ បឋមេ “រូបំ សុភ”ន្តិ **វិបល្លាសោ** បឋមំ កាមុបាទានំ អារម្មណករណវសេន បវត្តតិ។ សេសេសុបិ យថារហំ នយានុសារេន យោជេត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៨៣. “តេសុ អាហារាទីសុ កតមោ កតមស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ យោ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ អាហារាទីសុ, តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតេសុ វា។ តណ្ហាចរិតស្ស រូបវេទនាសុ តិព្ពច្ឆន្ទរាគស្ស ឧប្បជ្ជនតោ យោ ច កពឡីការោ អាហារោ, យោ ច ផស្សាហារោ បវត្តតិ, **ឥមេ** កពឡីការាហារផស្សាហារា តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា ភវន្តិ។ ទិដ្ឋិចរិតស្ស ធម្មចិត្តេសុ ពលវអត្តនិច្ចាភិនិវេសស្ស ឧប្បជ្ជនតោ យោ ច មនោសញ្ចេតនាហារោ, យោ ច វិញ្ញាណាហារោ បវត្តតិ, **ឥមេ** មនោសញ្ចេតនាហារវិញ្ញាណាហារា ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា ភវន្តិ។ **“តត្ថ យោ ច អសុភេ សុភ”**ន្តិអាទីសុបិ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។ បុរិមានំ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ តណ្ហាបធានត្តា ចេវ តណ្ហាសភាវត្តា ច, បច្ឆិមានំ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ ទិដ្ឋិបធានត្តា ចេវ ទិដ្ឋិសភាវត្តា ចាតិ។

៨៤. “កតមស្មិំ បឋមាទិកេ អាហារេ កតមោ បឋមាទិកោ វិបល្លាសោ បវត្តតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កពឡីការេ អាហារេ”**តិអាទិនា នាមវសេន និយមេត្វា បុព្ពេ វុត្តត្ថមេវ ទស្សេតិ។ “កតមស្មិំ វិបល្លាសេ ឋិតោ កតមំ ឧបាទិយតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“បឋមេ វិបល្លាសេ ឋិតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ បឋមេ វិបល្លាសេ **ឋិតោ** បុគ្គលោ កាមេ យេន ឧបាទានេន ឧបាទិយតិ, **ឥទំ** ឧបាទានំ “កាមុបាទានំ នាមា”តិ វុច្ចតិ។ សេសេសុ ឥមិនា នយេន យោជនា កាតព្ពា។

“យេន កាមុបាទានេន កាមេហិ បុគ្គលោ សំយុជ្ជតិ, អយំ កាមុបាទានធម្មោ ‘កាមយោគោ’តិ វុច្ចតី”តិអាទិនា យោជនា កាតព្ពា។ សេសានំ យោជនត្ថានយោ បាឡិតោ, អដ្ឋកថាតោ ច បាកដា។

៨៥. “អាហារាទីសុ កតមេ កតមា ទិសា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ ឥមា ចតស្សោ ទិសា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ អាហារចតុក្កាទីសុ ទសសុ ចតុក្កេសុ បឋមោ បឋមោ កពឡីការាហារាទិកោ បឋមា ទិសា, ទុតិយោ ទុតិយោ ផស្សាហារាទិកោ ទុតិយា ទិសា, តតិយោ តតិយោ វិញ្ញាណាហារាទិកោ តតិយា ទិសា, ចតុត្ថោ ចតុត្ថោ មនោសញ្ចេតនាហារាទិកោ ចតុត្ថា ទិសាតិ វេទិតព្ពា។

“តាសុ ចតូសុ ទិសាសុ តេសុ កពឡីការាហារាទីសុ ធម្មេសុ កតមេ ធម្មា កតមស្ស ឧបក្កិលេសា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា ឥមេ អាហារាទយោ ធម្មា ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសាតិ វិភត្តាតិ ទស្សេតុំ **“តត្ថ យោ ច កពឡីការោ អាហារោ...បេ.... ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧទត្តស្ស ឧបក្កិលេសា”**តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “កពឡីការាហារោ អាហារោតិអាទិ អាហារាទីសុ យេ យស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា, តំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៥) វុត្តំ។ **ទសន្នំ សុត្តាន**ន្តិ ឯកទេសភូតានំ ទសន្នំ សុត្តានំ។ **អត្ថោ**តិ សភាវធម្មោ។ សទ្ទត្ថោ ហិ អសមានោតិ។ **“ព្យញ្ជនមេវ នាន”**ន្តិ ឯតេន ច សទ្ទត្ថស្ស នានត្តំ ទស្សេតិ។

“កពឡីការាហារាទីសុ កតមេ អាហារាទយោ កតមេន វិមោក្ខមុខេន បរិញ្ញំ បហានំ គច្ឆន្តី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យោ ច កពឡីការោ”**តិអាទិ វុត្តំ។

ឥតីតិ ឯវំ វុត្តប្បការា។ **សព្ពេ**តិ សព្ពេ អាហារាទយោ ធម្មា លោកវដ្ដានុសារិនោ ភវន្តិ។ **តេ**តិ តេ សព្ពេ អាហារាទយោ ធម្មា។ **លោកា**តិ លោកតោ វដ្ដតោ។ **តីហិ វិមោក្ខមុខេហិ** អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និយ្យន្តិ។

៨៦. សំកិលេសបក្ខេ ទិសាភូតា អាហារចតុក្កាទយោ ទស ចតុក្កា ធម្មា អាចរិយេន និទ្ធារេត្វា ទស្សិតា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “វោទានបក្ខេ កតមេ ទិសាភូតា ធម្មា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា វោទានបក្ខេ ទិសាភូតេ ធម្មេ ទស្សេតុំ **“ចតស្សោ បដិបទា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ចត្តារោ វិហារា**តិ ទិព្ពវិហារា ព្រហ្មវិហារា អរិយវិហារា អានេញ្ជវិហារាតិ ចត្តារោ វិហារា។ តេសុ រូបាវចរសមាបត្តិយោ **ទិព្ពវិហារា**, ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ **ព្រហ្មវិហារា**, ចតស្សោ ផល

សមាបត្តិយោ **អរិយវិហារា**, ចតស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ **អានេញ្ជវិហារា ចត្តារោ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា**តិ មានប្បហានំ អាលយសមុគ្ឃាតោ អវិជ្ជាប្បហានំ ភវូបសមោតិ ចត្តារោ អច្ឆរិយអព្ភុតធម្មា។ **ចត្តារិ អធិដ្ឋានានី**តិ សច្ចាធិដ្ឋានំ ចាគាធិដ្ឋានំ បញ្ញាធិដ្ឋានំ ឧបសមាធិដ្ឋានន្តិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ។ **ចតស្សោ សមាធិភាវនា**តិ ឆន្ទសមាធិភាវនា វីរិយសមាធិភាវនា ចិត្តសមាធិភាវនា វីមំសាសមាធិភាវនាតិ ចតស្សោ សមាធិភាវនា។ **ចត្តារោ សុខភាគិយា**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ តបោ ពោជ្ឈង្គោ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោតិ ចត្តារោ សុខភាគិយា។ អវសេសា បាកដា។

"ចតូសុ ចតូសុ បដិបទាទីសុ កតមោ បដិបទាទិកោ បឋមោ សតិបដ្ឋានាទិកោ ភវតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"បឋមា បដិបទា បឋមំ សតិបដ្ឋាន"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ "បដិបទាទយោ បញ្ញាបទដ្ឋានាទិកា, សតិបដ្ឋានាទយោ បន សតិបទដ្ឋានាទិកា, តស្មា 'បឋមា បដិបទា បឋមំ សតិបដ្ឋាន'ន្តិអាទិយោជនា កាតព្ពា"តិ វត្តព្ពត្តា **"បឋមា បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បូរេតី"**តិអាទិ វុត្តំ, បូរកបូរេតព្ពភាវតោ តថា យោជនា កាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា "ភាវិតា ពហុលីកតា កតមេ បដិបទាទយោ កតមេ សតិបដ្ឋានាទិកេ បូរេន្តី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"បឋមា បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បូរេតី"**តិអាទិ វុត្តំ។

៨៧. "តេសុ ទសសុ បដិបទាចតុក្កាទីសុ កតមេ ធម្មា កតមា ទិសា, កតមេ ធម្មា កតមា ទិសា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ ឥមា ចតស្សោ ទិសា បឋមា បដិបទា, បឋមោ សតិបដ្ឋានោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ទសសុ បដិបទាចតុក្កាទីសុ។ **ឥមា** មយា វុច្ចមានា បឋមា បដិបទាទយោ ទិសា ចតស្សោ ទិសា ភវន្តិ។

"តេសុ ចតូសុ ទិសាភូតេសុ បដិបទាចតុក្កាទីសុ កតមោ ទិសាភូតោ អត្ថោ កតមស្ស បុគ្គលស្ស ភេសជ្ជ"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ បឋមា បដិបទា…បេ.… ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧទត្តស្ស ភេសជ្ជ"**ន្តិ វុត្តំ។

"តេសុ ទសសុ បដិបទាទិចតុក្កេសុ ធម្មេសុ កតមោ កតមោ កតមំ កតមំ វិមោក្ខមុខ"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ ទុក្ខា ច បដិបទា"**តិអាទិ វុត្តំ។ អត្ថោ បន **ដីកាយំ** វិត្ថារេន វុត្តោ បាកដោ។ សំកិលេសបក្ខេ ទិសាភូតា អាហារចតុក្កាទយោ ទស ចតុក្កា សមតិក្កមិតព្ពបហាតព្ពភាវេន និទ្ទារិតា, វោទានបក្ខេ បន ទិសាភូតា បដិបទាចតុក្កាទយោ ទស ចតុក្កា សមតិក្កមបហាយកភាវេន និទ្ទារិតា។

"តេសំ អាហារចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ សមតិក្កមនបហានសង្ខាតំ យំ វិក្កីឡិតញ្ច តេសំ បដិបទាចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ ភាវនាសង្ខាតំ យំ វិក្កីឡិតញ្ច សច្ឆិកិរិយាសង្ខាតំ យំ វិក្កីឡិតញ្ច អត្ថិ, តំ តិវិធំ វិក្កីឡិតំ កតមេសំ បុគ្គលានំ វិក្កីឡិតំ ភវតី"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តេសំ វិក្កីឡិត"**ន្តិ វុត្តំ។ អថ វា "យថាវុត្តប្បការេហិ វិមោក្ខមុខេហិ យេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកា វិមុច្ចិំសុ, តេសុ ពុទ្ធស្សេវ វិក្កីឡិតំ ភវតិ កឹ, បច្ចេកពុទ្ធស្សេវ វិក្កីឡិតំ ភវតិ កឹ, សាវកស្សេវ វិក្កីឡិតំ ភវតិ កឹ, ឧទាហុ សព្ពេសំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ វិក្កីឡិតំ ភវតិ កិ"ន្តិ វិចារណាយ សម្ភវតោ **"តេសំ វិក្កីឡិត"**ន្តិ វុត្តំ។ យថាវុត្តប្បការេហិ វិមោក្ខមុខេហិ យេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកា មុច្ចិំសុ, **តេសំ** ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ **វិក្កីឡិតំ**។ យំ អាហារចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ សបរសន្តានេ សមតិក្កមនបហានញ្ច យា បដិបទាចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ សបរសន្តានេ ភាវនាសម្បាទនា, សច្ឆិកិរិយាសម្បាទនា ច អត្ថិ, ឥទំ សព្ពំ វិក្កីឡិតំ នាម ភវតីតិ អត្ថោ។

"សព្ពេសំ អាហារចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ សព្ពេ បដិបទាចតុក្កាទយោ ទស ចតុក្កា បដិបក្ខា ហោន្តិ កឹ, ឧទាហុ យថាក្កមំ ចតុក្កានំ ចតុក្កា បដិបក្ខា ហោន្តិ កិ"ន្តិ វិចារណាយ សម្ភវតោ យថាក្កមំ ចតុក្កានំ ចតុក្កា បដិបក្ខា ហោន្តិ បហាតព្ពបហាយកភាវេនាតិ ទស្សេន្តោ **"ចត្តារោ អាហារា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ បដិបទា"**តិអាទិមាហ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – "ឥទានិ អាហារាទីនំ បដិបទាទីហិ យេន សមតិក្កមនំ, តំ នេសំ បដិបក្ខភាវំ ទស្សេន្តោ 'ចត្តារោ អាហារា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ បដិបទា'តិអាទិមាហា"តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៧) វុត្តំ។ តត្ថ សំកិលេសបក្ខេ ចត្តារោ យេ អាហារា និទ្ទារិតា, តេសំ ចតុន្នំ អាហារានំ វោទានបក្ខេ យា ចតស្សោ បដិបទា និទ្ទារិតា, តា ចតស្សោ បដិបទា បដិបក្ខោ អាហារានំ បហាតព្ពត្តា, បដិបទានំ បន បហាយកត្តា។ សតិបិ អាហារានំ អប្បហាតព្ពភាវេ វិបស្សនារម្មណត្តា អាហារបដិពទ្ធឆន្ទរាគប្បហានវសេន បហាតព្ពភាវោ វុត្តោតិ ឯវមាទិយោជនា កាតព្ពា។

សីហាតិ សីហសទិសា ពុទ្ធា ច សីហសទិសា បច្ចេកពុទ្ធា ច សីហសទិសា សាវកា ចាតិ សីហសទិសា វិសុំ វិសុំ យោជេតព្ពា។ សាវកា បន អហតរាគទោសមោហាបិ សន្តិ, តេបិ "សីហា"តិ មញ្ញេយ្យុន្តិ តំ និវត្តាបនត្ថំ **"ហតរាគទោសមោហា"**តិ វុត្តំ។ ហនិតព្ពាតិ **ហតា**, រាគោ ច ទោសោ ច មោហោ ច **រាគទោសមោហា**, ហតា រាគទោសមោហា ឯតេហិ សាវកេហីតិ **ហតរាគទោសមោហា**, សាវកាតិ យោជនា កាតព្ពា សាវកានំយេវ ព្យភិចារ

សម្ភវតោតិ។ **តេសំ** សីហានំ ពុទ្ធានំ, **តេសំ** សីហានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ, **តេសំ** សីហានំ សាវកានំ **ភាវនា** វោទានបក្ខេ ភាវិតព្ពានំ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ភាវនា វឌ្ឍនា ច, **សច្ឆិកិរិយា** វោទានបក្ខេយេវ សច្ឆិកាតព្ពានំ ផលនិព្ពានានំ សច្ឆិកិរិយា ច, **ព្យន្តីកិរិយា** សំកិលេសបក្ខេ បហាតព្ពានំ បហានសង្ខាតា ព្យន្តីកិរិយា ច **វិក្កីឡិតំ** នាម ភវតិ។

ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានន្តិ សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ អធិដ្ឋានំ បវត្តនំ ភាវនា, សច្ឆិកិរិយា ច។ **វិបរិយាសានធិដ្ឋាន**ន្តិ វិបល្លាសានំ អធិដ្ឋានំ បហានវសេន អប្បវត្តនំ, អនុប្បាទនញ្ច សង្ខេបតោ **វិក្កីឡិតំ** នាមាតិ គហិតំ។ **ឥន្ទ្រិយានិ** សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនិ **សទ្ធម្មគោចរោ** សទ្ធម្មស្ស វោទានបក្ខស្ស គោចរោ បវត្តនហេតូតិ អធិប្បេតានិ។ **វិបរិយាសា** វិបល្លាសា **កិលេសគោចរោ** សំកិលេសបក្ខស្ស គោចរោ បវត្តិហេតូតិ អធិប្បេតា។

“ចត្តារោ អាហារាតិអាទិនា សំកិលេសបក្ខេ អាហារចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ តណ្ហាចរិតាទីនំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ ឧបក្កិលេសវិភាវនាមុខេន យា និទ្ធារណា អាចរិយេន កតា, ‘ចតស្សោ បដិបទា’តិអាទិនា ច វោទានបក្ខេ បដិបទាចតុក្កាទីនំ ទសន្នំ ចតុក្កានំ តណ្ហាចរិតាទីនំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ វោទានវិភាវនាមុខេន យា និទ្ធារណា អាចរិយេន កតា, សា អយំ និទ្ធារណា កតមស្ស នយស្ស សមុដ្ឋានំ ភូមីតិ វុច្ចតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“អយំ វុច្ចតិ សីហវិក្កីឡិតស្ស នយស្ស ភូមី”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **អយ**ន្តិ យា អយំ វុត្តនយេន ទ្វិប្បការា និទ្ធារណា កតា, សា អយំ ទ្វិប្បការា និទ្ធារណា សីហវិក្កីឡិតស្ស នយស្ស **ភូមិ** បវត្តិដ្ឋានំ សមុដ្ឋានន្តិ នយសមុដ្ឋានកោសល្លេហិ បុគ្គលេហិ វុច្ចតីតិ យោជនា កាតព្ពាតិ។

“វុត្តប្បការាយ និទ្ធារិតាយ នយស្ស ភូមិភាវោ កស្មា វិញ្ញាយតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** វុត្តប្បការាយ និទ្ធារណាយ នយភូមិភាវេន **“យោ នេតិ…បេ…. កុសលាតិ ចា”**តិ យំ វចនំ អាចរិយោ អាហ, តេន វចនេន វិញ្ញាយតីតិ។

សីហវិក្កីឡិតនយភូមិ អាចរិយេន វិភាវិតា, អម្ហេហិ ច ញាតា, “កតមា តិបុក្ខលនយភូមី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា តិបុក្ខលនយភូមី វិភាវេតុកាមោ **“តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”**តិអាទិមាហ។ ឯវំ សតិ “អយំ សំកិលេសោ, តីណិ អកុសលមូលានី”តិអាទិវចនមេវ អាចរិយេន វត្តព្ពំ, កស្មា បន “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”តិអាទិវចនំ វត្តព្ពន្តិ? សច្ចំ, តិបុក្ខលនយភូមិភាវនា បន ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិបុគ្គលត្តយវសេន បវត្តា, តស្មា ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិបុគ្គលត្តយំ វិភាវេតុំ “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”តិអាទិវចនំ វុត្តំ។ ឯវមបិ “តត្ថ យោ សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ”តិអាទិវចនមេវ វត្តព្ពំ , កស្មា បន “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”តិអាទិវចនំ វត្តព្ពន្តិ? សច្ចំ, ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិបុគ្គលត្តយំ បន សីហវិក្កីឡិតនយតោ តិបុក្ខលនយស្ស និគ្គច្ឆនតោ និក្ខមនតោ សីហវិក្កីឡិតនយភូមិវិភាវនាយំ បដិបទាវិភាគតោ វិភាវិតបុគ្គលចតុក្កតោ និទ្ធារិតំ, សីហវិក្កីឡិតនយភូមិវិភាវនាយំ បដិបទាវិភាគតោ វិភាវិតំ បុគ្គលចតុក្កំ បឋមំ វិភាវេតុំ **“តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ យោ បដិបទាចតុក្កោ សីហវិក្កីឡិតនយភូមិវិភាវនាយំ និទ្ធារិតោ, តស្មឹ បដិបទាចតុក្កេ។ **យេ**តិ យេ ទន្ធឧទត្តា ទិដ្ឋិចរិតបុគ្គលា យថាក្កមំ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ច សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥតិ និយ្យកា ទ្វេ បុគ្គលា ច និទ្ធារិតា។ “តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ កតមោ សំកិលេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ”តិ វិស្សជ្ជេតុំ **“តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ ចត្តារោ អាហារា និទ្ធារិតា…បេ…. ចត្តារិ អគតិគមនានិ និទ្ធារិតានិ, ឥតិ អយំ ទសវិធោ អាហារចតុក្កាទិចតុក្កោ តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ ហោតិ។ តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ អាចរិយេន និទ្ធារិតោ, “កតមំ វោទាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ចតស្សោ បដិបទា និទ្ធារិតា, ចតស្សោ អប្បមាណា និទ្ធារិតា, **ឥតិ** ឥទំ ទសវិធំ បដិបទាចតុក្កាទិចតុក្កភូតំ ធម្មជាតំ តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ វោទានំ ហោតិ។

៨៨. “តេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ កតមោ បុគ្គលោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ, កតមោ បុគ្គលោ វិបញ្ចិតញ្ញូ, កតមោ បុគ្គលោ នេយ្យោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ “បុព្ពេបិ ‘តត្ថ យេ’តិអាទិនា ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ធារិតា, កស្មា បន បុន “តត្ថ យេ’តិអាទិនា ចត្តារោ បុគ្គលា និទ្ធារិតា”តិ ចេ វទេយ្យ? បុព្ពេ សំកិលេសវោទានំ សាមិភាវេន និទ្ធារិតា, បច្ឆា បន ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីនំ អវយវានំ សមូហភាវេន និទ្ធារិតាតិ វិសេសត្តោ គហេតព្ពោ។ **តត្ថ យេ…បេ…. ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា**តិ ឯត្ថ យោជនត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តសទិសោវ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ។ **យោ**តិ ឧទត្តោ ទិដ្ឋិចរិតោ។ **អយ**ន្តិ អយំ និយតោ ឧទត្តោ ទិដ្ឋិចរិតោ។ បុន **យោ**តិ ឧទត្តោវ តណ្ហាចរិតោ ច មន្ទោ ទិដ្ឋិចរិតោ ច។ **សាធារណាយា**តិ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ច។

“ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទយោ តយោ បុគ្គលា អាចរិយេន និទ្ធារិតា, តេសុ តីសុ បុគ្គលេសុ កតមស្ស កតមស្ស កតមំ កតមំ ភគវា ឧបទិសតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អថ វា “បដិបទាភេទេន បុគ្គលភេទោ អាចរិយេន វិភាវិតោ, កថំ ទេសនាភេទេន បុគ្គលភេទោ វិភាវិតោ”តិ វត្តព្ពត្តា ទេសនាភេទេនបិ បុគ្គលភេទំ វិភាវេតុំ **“តត្ថ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ តីសុ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទីសុ បុគ្គលេសុ។ “សមថទេសនាវិបស្សនាទេសនាភេទេនេវ បុគ្គលភេទោ វិភាវិតោ”តិ វត្តព្ពត្តា មុទុធម្មទេសនាតិក្ខធម្មទេសនាភេទេនបិ បុគ្គលភេទំ វិភាវេតុំ **“តត្ថ ភគវា”**តិអាទិ វុត្តំ។ សេសេសុបិ ឯវមេវ អនុសន្ធ្យត្ថោ វត្តព្ពោ។

វិសុំ វិសុំ បដិបទាភេទេន ចត្តារោ ហុត្វា វិសុំ ច សម្បិណ្ឌិតា ច បដិបទាភេទេន ចេវ ទេសនាភេទេន ច តយោ ហោន្តីតិ វិភាវេតុំ **“តត្ថ យេ”**តិអាទិ បុន វុត្តំ **“ឥតិ ខោ ចត្តារិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តី”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ចត្តារិ តីណី**តិ លិង្គវិបល្លាសនិទ្ទេសោ, “ចត្តារោ តយោ”តិ បន បកតិលិង្គនិទ្ទេសោ កាតព្ពោ។

“តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ កតមោ សំកិលេសោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អយំ សំកិលេសោ**តិ “តីណិ អកុសលមូលានិ...បេ.... សីលវិបត្តិ ទិដ្ឋិវិបត្តិ អាចារវិបត្តី”តិ និទ្ធារិតានំ អកុសលានំ ធម្មានំ ឥតិ អយំ សមូហោ សំកិលេសោ ហោតិ។ “តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ អាចរិយេន និទ្ធារិតោ, កថំ វោទានំ និទ្ធារិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥទំ វោទាន**ន្តិ “តីណិ កុសលមូលានិ...បេ.... តីណិ វិមោក្ខមុខានិ សុញ្ញតំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិត”ន្តិ និទ្ធារិតានំ កុសលធម្មានំ សមូហភូតំ ឥតិ ឥទំ ធម្មជាតំ វោទានំ ហោតិ។

“វុត្តប្បការេន ចត្តារោ ហុត្វា តយោ បុគ្គលា ភវន្តីតិ អាចរិយេន វិភាវិតា, តយោ ហុត្វា កិត្តកា បុគ្គលា ភវន្តី”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“ឥតិ ខោ ចត្តារិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តិ តណ្ហាចរិតោ ច ទិដ្ឋិចរិតោ ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥតី**តិ ហេដ្ឋា វុត្តប្បការេន **ចត្តារិ** ចត្តារោ ហុត្វា **តីណិ** តយោ ភវន្តិ។ **តីណិ** តយោ ហុត្វា តណ្ហាចរិតោ ច ទិដ្ឋិចរិតោ ចាតិ **ទ្វេ** បុគ្គលា ភវន្តិ។

“តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ កតមោ សំកិលេសោ”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អយំ សំកិលេសោ**តិ “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច...បេ.... សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ចា”តិ និទ្ធារិតានំ អកុសលធម្មានំ ឥតិ អយំ សមូហោ សំកិលេសោ ហោតិ។

“តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ អាចរិយេន និទ្ធារិតោ, កថំ វោទាន”ន្តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ វោទាន**ន្តិ “សមថោ ច វិបស្សនា ច...បេ.... សឧបាទិសេសា ច និព្ពានធាតុ, អនុបាទិសេសា ច និព្ពានធាតូ”តិ និទ្ធារិតានំ កុសលធម្មានំ សមូហភូតំ ឥតិ ឥទំ ធម្មជាតំ វោទានំ ហោតិ។

“តីណិ អកុសលមូលានី”តិអាទិនា សំកិលេសបក្ខេ អកុសលមូលតិកាទីនំ ទ្វិន្នំ ទ្វាទសន្នំ តិកានំ, តិណ្ណំ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិបុគ្គលានំ សំកិលេសវិភាវនាមុខេន យា និទ្ធារណា កតា, “តីណិ កុសលមូលានី”តិអាទិនា វោទានបក្ខេ កុសលមូលតិកាទីនំ ទ្វិន្នំ ទ្វាទសន្នំ តិកានំ, តិណ្ណំ ឧគ្ឃដិតញ្ញុអាទិបុគ្គលានំ វោទានវិភាវនាមុខេន យា និទ្ធារណា កតា, **អយំ** វុត្តប្បការនិទ្ធារណា តិបុក្ខលស្ស ច នយស្ស, អង្កុសស្ស ច នយស្ស **ភូមិ** សមុដ្ឋានំ បវត្តិហេតុ នាមាតិ យោជេត្វា “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា”តិអាទិនា សំកិលេសបក្ខេ តណ្ហាអវិជ្ជាទុកាទីនំ បន្នរសន្នំ ទុកានំ, ទ្វិន្នំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ វោទានវិភាវនាមុខេន យា និទ្ធារណា កតា, “សមថោ ច វិបស្សនា ចា”តិអាទិនា វោទានបក្ខេ សមថវិបស្សនាទុកាទីនំ ឯកូនវីសតិទុកានំ, ទ្វិន្នំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ វោទានវិភាវនាមុខេន យា និទ្ធារណា កតា, អយំ វុត្តប្បការា នន្ទិយាវដ្តស្ស នយស្ស ភូមីតិបិ នីហរិត្វា យោជេតព្ពា។ បុគ្គលាធិដ្ឋានវសេន ហិ នន្ទិយាវដ្តនយតោ សីហវិក្កីឡិតនយស្ស សម្ភវោ, សីហវិក្កីឡិតនយតោ ច តិបុក្ខលនយស្ស សម្ភវោ ហោតិ។ ធម្មាធិដ្ឋានវសេន បន សីហវិក្កីឡិតនយតោ តិបុក្ខលនយស្ស សម្ភវោ, តិបុក្ខលនយតោ ច នន្ទិយាវដ្តនយស្ស សម្ភវោ ហោតិ។ តេនាហ **អដ្ឋកថាយំ** “អន្តេ ‘តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា’តិអាទិនា សមថស្ស នយស្ស ភូមិ ទស្សិតា។ តេនេវ ហិ ‘ចត្តារិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តី’តិ វុត្ត”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៨)។

“កស្មា បន អយំ វុត្តប្បការាយ និទ្ធារណាយ តិបុក្ខលស្ស ច នយស្ស, អង្កុសស្ស ច នយស្ស ភូមិភាវោ វិញ្ញាយតី”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តេនាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** យថាវុត្តស្ស និទ្ធារណាយ ភូមិភាវេន អាចរិយោ **“យោ អកុសលេ...បេ.... ទិសាលោចនេនេនាតិ ចា”**តិ យំ វចនំ អាហ, តេន វចនេន វុត្តប្បការាយ និទ្ធារណាយ តិបុក្ខល...បេ.... យស្ស ភូមិភាវោ វិញ្ញាយតីតិ អត្ថោ។

“ឯត្តាវតា នយសមុដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ, អញ្ញំ នត្ថី”តិ វុត្តព្ពត្តា “**និយុត្តំ នយសមុដ្ឋាន**”ន្តិ វុត្តំ។ យេន យេន នយសមុដ្ឋានេន សំកិលេសបក្ខេ វា អកុសលា ធម្មា និទ្ទារិតា , វោទានបក្ខេ វា កុសលា ធម្មា និទ្ទារិតា, តំ តំ នយសមុដ្ឋានំ **និយុត្តំ** យថារហំ និទ្ទារេត្វា យុជ្ជិតព្ពន្តិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

នយក្កមេន បន សង្ខេបតោ ទស្សយិស្សាមិ – ទ្វេ បុគ្គលា, តយោ បុគ្គលា, ចត្តារោ បុគ្គលាតិ បុគ្គលា តិកោដ្ឋាសា ភវន្តិ, ចតុទិសា, ឆទិសា, អដ្ឋទិសាតិ ទិសាបិ តិកោដ្ឋាសា ភវន្តិ។ តត្ថ **ទ្វេ បុគ្គលា**តិ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ, ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោតិ ទ្វេ បុគ្គលា ភវន្តិ។ **តយោ បុគ្គលា**តិ ឧគ្ឃដិតញ្ញូបុគ្គលោ, វិបញ្ចិតញ្ញូបុគ្គលោ, នេយ្យបុគ្គលោតិ តយោ បុគ្គលា ភវន្តិ។ **ចត្តារោ បុគ្គលា**តិ ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាទិភេទេន ភិន្នា មុទិន្ទ្រិយោ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ, មុទិន្ទ្រិយោ ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោ, តិក្ខិន្ទ្រិយោ តណ្ហាចរិតោ បុគ្គលោ, តិក្ខិន្ទ្រិយោ ទិដ្ឋិចរិតោ បុគ្គលោតិ ចត្តារោ បុគ្គលា ភវន្តិ។ **ចតុទិសា**តិ សំកិលេសបក្ខេ ទ្វេ ទ្វេ ទិសា, វោទានបក្ខេ ទ្វេ ទ្វេ ទិសាតិ ចតុទិសា ភវន្តិ។ **ឆទិសា**តិ សំកិលេសបក្ខេ តិស្សោ តិស្សោ ទិសា, វោទានបក្ខេ តិស្សោ តិស្សោ ទិសាតិ ឆទិសា ភវន្តិ។ **អដ្ឋទិសា**តិ សំកិលេសបក្ខេ ចតស្សោ ចតស្សោ ទិសា, វោទានបក្ខេ ចតស្សោ ចតស្សោ ទិសាតិ អដ្ឋទិសា ភវន្តិ។ តេសុ ទ្វេ ទ្វេ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតេ បុគ្គលេ, ចតុទិសា ច និស្សាយ នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តយោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូវិបញ្ចិតញ្ញូនេយ្យបុគ្គលេ ច ឆទិសា ច និស្សាយ តិបុក្ខលនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាទិភេទេន ភិន្នេ ចត្តារោ មុទិន្ទ្រិយតណ្ហាចរិតតិក្ខិន្ទ្រិយតណ្ហាចរិតមុទិន្ទ្រិយទិដ្ឋិចរិតតិក្ខិន្ទ្រិយទិដ្ឋិចរិតេ បុគ្គលេ ច អដ្ឋទិសា ច និស្សាយ សីហវិក្កីឡិតនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ ។ ឯកេកស្មឹ នយសមុដ្ឋានេ វិភជិតេ ទិសាលោចនអង្កុសនយសមុដ្ឋានានិបិ វិភជិតានិ ភវន្តិ។

“កថំ នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋានំ ភវតី”តិ ចេ វទេយ្យ? “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច អហិរិកញ្ច អនោត្តប្បញ្ច អស្សតិ ច អសម្បជញ្ញញ្ច អយោនិសោមនសិការោ ច កោសជ្ជញ្ច ទោវចស្សញ្ច អហំការោ ច មមំការោ ច អស្សទ្ធា ច បមាទោ ច អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច អសំវរោ ច អភិជ្ឈា ច ព្យាបាទោ ច នីវរណញ្ច សំយោជនញ្ច កោធោ ច ឧបនាហោ ច មក្ខោ ច បឡាសោ ច ឥស្សា ច មច្ឆេរញ្ច មាយា ច សាឋេយ្យញ្ច សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ចា”តិ (នេត្តិ. ៨៨) ទុកទុកវសេន ទេសិតោ អយំ ទិសាភូតោ អកុសលធម្មសមូហោ ទ្វិន្នំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោ ហោតីតិ សំកិលេសបក្ខេ សំកិលេសសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ បន្នរសសុ ទុកទុកវសេន ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ អកុសលធម្មេសុ កតមោ អកុសលធម្មោ កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន ឱលោកេត្វា “អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ អកុសលធម្មោ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម, អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ អកុសលធម្មោ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាមា”តិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា សមុទយសច្ចទុក្ខសច្ចានិ យថារហំ នីហរិត្វា វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតោ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ, តស្ស ឱលោកនា ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ, តថា ឱលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស ធម្មវិសេសស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច អង្កុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។

“សមថោ ច វិបស្សនា ច, ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច, សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច, យោនិសោមនសិការោ ច វីរិយារម្ភោ ច, សោវចស្សញ្ច ធម្មេ ញាណញ្ច អន្វយេ ញាណញ្ច, ខយេ ញាណញ្ច អនុប្បាទេ ញាណញ្ច, សទ្ធា ច អប្បមាទោ ច, សទ្ធម្មស្សវនញ្ច សំវរោ ច, អនភិជ្ឈា ច អព្យាបាទោ ច, រាគវិរាគា ច ចេតោវិមុត្តិ, អវិជ្ជាវិរាគា ច បញ្ញាវិមុត្តិ, អភិសមយោ ច អប្បិច្ឆតា ច, សន្តុដ្ឋិ ច អក្កោធោ ច, អនុបនាហោ ច អមក្ខោ ច, អបឡាសោ ច ឥស្សាបហានញ្ច មច្ឆរិយប្បហានញ្ច វិជ្ជា ច, វិមុត្តិ ច សង្ខតារម្មណោ ច វិមោក្ខោ, អសង្ខតារម្មណោ ច វិមោក្ខោ, សឧបាទិសេសា ច និព្ពានធាតុ, អនុបាទិសេសា ច និព្ពានធាតូ”តិ (នេត្តិ. ៨៨) តិកទុកវសេន ទេសិតំ ឥទំ ទិសាភូតំ កុសលសមូហធម្មជាតំ ទ្វិន្នំ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតានំ បុគ្គលានំ វោទានំ ហោតីតិ វោទានបក្ខេ វោទានសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ ឯកូនវីសតិយា ទុកទុកវសេន វា ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ ធម្មេសុ កតមោ កតមោ កុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន ឱលោកេត្វា “អយំ បឋមោ បឋមោ កុសលធម្មោ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម, អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ កុសលធម្មោ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាមា”តិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចានិ យថារហំ នីហរិត្វា វិភជិតព្ពធម្មភាវោ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតោ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច នន្ទិយាវដ្ដនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ, តស្ស ឱលោកនា ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ, តថា ឱលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស ធម្មវិសេសស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច អង្កុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។

“កថំ តិបុក្ខលនយសមុដ្ឋានំ ភវតី”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, “តីណិ អកុសលមូលានិ – លោភោ អកុសលមូលំ, ទោសោ អកុសលមូលំ, មោហោ អកុសលមូលំ។ តីណិ ទុច្ចរិតានិ – កាយទុច្ចរិតំ , វចីទុច្ចរិតំ, មនោទុច្ចរិតំ។ តយោ អកុសលវិតក្កា – កាមវិតក្កោ, ព្យាបាទវិតក្កោ, វិហឹសាវិតក្កោ។ តិស្សោ អកុសលសញ្ញា – កាមសញ្ញា, ព្យាបាទសញ្ញា, វិហឹសាសញ្ញា។ តិស្សោ វិបរីតសញ្ញា – និច្ចសញ្ញា, សុខសញ្ញា, អត្តសញ្ញា។ តិស្សោ វេទនា – សុខា វេទនា, ទុក្ខា វេទនា, អទុក្ខមសុខា វេទនា។ តិស្សោ ទុក្ខតា – ទុក្ខទុក្ខតា, សង្ខារទុក្ខតា, វិបរិណាមទុក្ខតា។ តយោ អគ្គី – រាគគ្គិ, ទោសគ្គិ, មោហគ្គិ។ តយោ សល្លា – រាគសល្លោ, ទោសសល្លោ, មោហសល្លោ។ តិស្សោ ជដា – រាគជដា, ទោសជដា, មោហជដា។ តិស្សោ អកុសលូបបរិក្ខា – អកុសលំ កាយកម្មំ , អកុសលំ វចីកម្មំ, អកុសលំ មនោកម្មំ។ តិស្សោ វិបត្តិយោ – សីលវិបត្តិ, ទិដ្ឋិវិបត្តិ, អាចារវិបត្តី”តិ (នេត្តិ. ៨៨) តិកវសេន ទេសិតោ អយំ ទិសាភូតោ អកុសលធម្មសមូហោ តិណ្ណំ ឧគ្ឃដិតញ្ញុវិបញ្ចិតញ្ញុនេយ្យបុគ្គលានំ សំកិលេសោ ហោតីតិ សំកិលេសបក្ខេ សំកិលេសសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ ទ្វាទសសុ តិកតិកវសេន ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ អកុសលធម្មេសុ កតមោ កតមោ អកុសលោ ធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន ឱលោកេត្វា “អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ អកុសលធម្មោ ឧគ្ឃដិតញ្ញុបុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ អកុសលធម្មោ វិបញ្ចិតញ្ញុបុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ អកុសលធម្មោ នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស សំកិលេសបក្ខេ តតិយា ទិសា នាមា”តិ វិសុំ វិសុំ យោជេត្វា សមុទយសច្ចទុក្ខសច្ចានិ យថារហំ នីហរិត្វា វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច តិបុក្ខលនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តស្ស ឱលោកនា ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ តថា ឱលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស ធម្មវិសេសស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ អង្កុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។

“តីណិ កុសលមូលានិ – អលោភោ កុសលមូលំ, អទោសោ កុសលមូលំ, អមោហោ កុសលមូលំ។ តីណិ សុចរិតានិ – កាយសុចរិតំ, វចីសុចរិតំ, មនោសុចរិតំ។ តយោ កុសលវិតក្កា – នេក្ខម្មវិតក្កោ, អព្យាបាទវិតក្កោ, អវិហឹសាវិតក្កោ។ តយោ សមាធី – សវិតក្កោ សវិចារោ សមាធិ, អវិតក្កោ វិចារមត្តោ សមាធិ, អវិតក្កោ អវិចារោ សមាធិ។ តិស្សោ កុសលសញ្ញា – នេក្ខម្មសញ្ញា, អព្យាបាទសញ្ញា, អវិហឹសាសញ្ញា។ តិស្សោ អវិបរីតសញ្ញា – អនិច្ចសញ្ញា, ទុក្ខសញ្ញា, អនត្តសញ្ញា។ តិស្សោ កុសលូបបរិក្ខា – កុសលំ កាយកម្មំ, កុសលំ វចីកម្មំ, កុសលំ មនោកម្មំ។ តីណិ សោចេយ្យានិ – កាយសោចេយ្យំ, វចីសោចេយ្យំ, មនោសោចេយ្យំ។ តិស្សោ សម្បត្តិយោ – សីលសម្បត្តិ, សមាធិសម្បត្តិ, បញ្ញាសម្បត្តិ ។ តិស្សោ សិក្ខា – អធិសីលសិក្ខា, អធិចិត្តសិក្ខា , អធិបញ្ញាសិក្ខា។ តយោ ខន្ធា – សីលក្ខន្ធោ, សមាធិក្ខន្ធោ, បញ្ញាក្ខន្ធោ។ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ – សុញ្ញតំ, អនិមិត្តំ, អប្បណិហិត”ន្តិ (នេត្តិ. ៨៨) តិកតិកវសេន ទេសិតំ ឥទំ ទិសាភូតំ កុសលសមូហធម្មជាតំ តិណ្ណំ ឧគ្ឃដិតញ្ញុវិបញ្ចិតញ្ញុនេយ្យបុគ្គលានំ វោទានំ ហោតីតិ វោទានបក្ខេ វោទានសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ ទ្វីសុ ទ្វាទសសុ តិកតិកវសេន ទេសិតេសុ ទិសាភូតេសុ កុសលធម្មេសុ កតមោ កតមោ កុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន ឱលោកេត្វា “អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ កុសលធម្មោ ឧគ្ឃដិតញ្ញុបុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ កុសលោ ធម្មោ វិបញ្ចិតញ្ញុបុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ ទុតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ កុសលធម្មោ នេយ្យបុគ្គលស្ស វោទានបក្ខេ តតិយា ទិសា នាមា”តិ វិសុំ វិសុំ ទិសាភាវេន យោជេត្វា មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចានិ យថារហំ នីហរិត្វា វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច តិបុក្ខលនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តស្ស ឱលោកនា ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តថា ឱលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស ធម្មស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច អង្កុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។

“កថំ សីហវិក្កីឡិតនយសមុដ្ឋាន”ន្តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, “ចត្តារោ អាហារា, ចត្តារោ វិបល្លាសា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ គន្ថា, ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ ឱឃា, ចត្តារោ សល្លា, ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, ចត្តារិ អគតិគមនានី”តិ (នេត្តិ. ៨៧) ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតោ អយំ ទិសាភូតោ ចតុក្កោ ចតុក្កោ អកុសលធម្មោ “ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ច សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ចា”តិ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ សំកិលេសោតិ សំកិលេសបក្ខេ សំកិលេសសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតេសុ ទសសុ ចតុក្កេសុ ធម្មេសុ កតមោ កតមោ អកុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ សំកិលេសបក្ខេ ទិសាធម្មភាវេន ឱលោកេត្វា “អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ អកុសលធម្មោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស បឋមា ទិសា

នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ អកុសលធម្មោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ទុតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ អកុសលធម្មោ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស តតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ចតុត្ថោ ចតុត្ថោ អកុសលធម្មោ សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ចតុត្ថា ទិសា នាមា”តិ វិសុំ វិសុំ ទិសាភាវេន យោជេត្វា, សមុទយសច្ចទុក្ខសច្ចានិ យថារហំ នីហរិត្វា, វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច សីហវិក្កីឡិតនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តស្ស ឱលោកនា ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតា, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តថា ឱលោកេត្វា ទិសាវិសេសភូតស្ស ធម្មស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច អង្កុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។

“ចតស្សោ បដិបទា, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារិ ឈានានិ, ចត្តារោ វិហារា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា, ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ, ចតស្សោ សមាធិភាវនា, ចត្តារោ សុខភាគិយា ធម្មា, ចតស្សោ អប្បមាណា”តិ (នេត្តិ. ៨៦) ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតំ ឥទំ ទិសាភូតំ កុសលសមូហធម្មជាតំ “ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស ច សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ស សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស ចា”តិ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ វោទានំ ហោតីតិ វោទានបក្ខេ វោទានសាមញ្ញភាវេន យោជេត្វា “ឥមេសុ ចតុក្កចតុក្កវសេន ទេសិតេសុ ទសសុ ចតុក្កេសុ កុសលធម្មេសុ កតមោ កតមោ កុសលធម្មោ កតមស្ស កតមស្ស បុគ្គលស្ស ទិសា”តិ មនសាវ ទិសាធម្មភាវេន ឱលោកេត្វា, “អយំ អយំ បឋមោ បឋមោ កុសលធម្មោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស បឋមា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ទុតិយោ ទុតិយោ កុសលធម្មោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ទុតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ តតិយោ តតិយោ កុសលធម្មោ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស មុទិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស តតិយា ទិសា នាម។ អយំ អយំ ចតុត្ថោ ចតុត្ថោ កុសលធម្មោ សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យកស្ស តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ចតុត្ថា ទិសា នាមា”តិ វិសុំ វិសុំ ទិសាភាវេន យោជេត្វា, មគ្គសច្ចនិរោធសច្ចានិ យថារហំ នីហរិត្វា, វិភជិតព្ពធម្មសភាវោ ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតោ។ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច សីហវិក្កីឡិតនយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តស្ស ឱលោកនា ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន ទស្សិតា។ សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច ទិសាលោចននយសមុដ្ឋានំ ភវតិ។ តថា ឱលោកេត្វា ទិសាវិសេសស្ស ធម្មស្ស បុគ្គលានំ នយនញ្ច យេន សំវណ្ណនាវិសេសេន នយតិ, សោ សំវណ្ណនាវិសេសោ ច អង្កុសនយសមុដ្ឋានំ ភវតីតិ នយក្កមេន សង្ខេបតោ នយសមុដ្ឋានំ ភវតីតិ វិញ្ញាតព្ពន្តិ។

ឥតិ នយសមុដ្ឋានេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា

វិភាវនា និដ្ឋិតា។

បណ្ឌិតេហិ បន អដ្ឋកថាដីកានុសារេន គម្ភីរត្ថោ វិត្ថារតោ វិភជិត្វា គហេតព្ពោតិ។

សាសនបដ្ឋានវិភាវនា

៨៩. “តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា អាចរិយេន សព្ពថា នយសមុដ្ឋានំ ឋបិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “សោឡសហារបញ្ចនយអដ្ឋារសមូលបទេសុ អដ្ឋារស មូលបទា កថំ វិភត្តា, កុហិ អម្ហេហិ ទដ្ឋព្ពា”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តត្ថ អដ្ឋារស មូលបទា កុហិ ទដ្ឋព្ពា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តេសុ សោឡសហារបញ្ចនយអដ្ឋារសមូលបទេសុ អដ្ឋារស មូលបទា កេន បទេន អាចរិយេន វិភត្តា, កុហិ អម្ហេហិ វិត្ថារតោ ទដ្ឋព្ពាតិ បុច្ឆតិ។ អដ្ឋារស មូលបទា សាសនបដ្ឋានេ មយា វិភត្តា, តុម្ហេហិ ច វិត្ថារតោ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពាតិ វិស្សជ្ជេតិ។ វិភត្តាយេវ ហិ អដ្ឋារស មូលបទា ទដ្ឋព្ពា ភវន្តិ។ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៩) បន –

> “ឯវំ សព្ពថា នយសមុដ្ឋានំ វិភជិត្វា ឥទានិ សាសនបដ្ឋានំ វិភជន្តោ យស្មា សង្គហវារាទីសុ មូលបទេហេវ បដ្ឋានំ សង្គហេត្វា សរូបតោ ន ទស្សិតំ, តស្មា យថា មូលបទេហិ បដ្ឋានំ និទ្ធារេតព្ពំ, ឯវំ បដ្ឋានតោបិ មូលបទានិ និទ្ធារេតព្ពានីតិ ទស្សេតុំ ‘អដ្ឋារស មូលបទា កុហិ ទដ្ឋព្ពា? សាសនបដ្ឋានេ’តិ អាហា”តិ –

វុត្តំ។ សាសនបដ្ឋានេ អដ្ឋារស មូលបទា ទដ្ឋព្ពាតិ អាចរិយេន វុត្តា, “កតមំ តំ សាសនបដ្ឋាន”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ សាសនបដ្ឋាន”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តេសុ អដ្ឋារសមូលបទសាសនបដ្ឋានេសុ កតមំ តំ សាសនបដ្ឋានន្តិ ឥទានិ មយា និទ្ធារិយមានំ ភគវតា ទេសិតំ សំកិលេសភាគិយាទិសុត្តំ សាសនបដ្ឋានំ នាមាតិ វិស្សជ្ជេតិ។ **សាសនន្តិ** បរិយត្តិសាសនំ។ **បដ្ឋានន្តិ** តស្ស បរិយត្តិសាសនស្ស សំកិលេសភាគិយតាទីហិ បការេហិ ឋានំ បវត្តនំ បដ្ឋានំ, តំទីបនសុត្តំ បន ឥធ បដ្ឋានំ នាម។ តេន វុត្តំ – **“សំកិលេសភាគិយំ សុត្ត”**ន្តិអាទិ។ អថ វា **សាសនន្តិ** អធិសីលអធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខត្តយំ សាសនំ នាម, តំ សិក្ខត្តយំ បតិដ្ឋហតិ ឯតេន សំកិលេសាទិនាតិ **បដ្ឋានំ**, សិក្ខត្តយស្ស សាសនស្ស បដ្ឋានន្តិ **សាសនបដ្ឋានំ**។ តទាធារភូតំ សុត្តម្បិ ឋានូបចារតោ **សាសនបដ្ឋានំ** នាម។ តំ សាសនបដ្ឋានសុត្តំ សរូបតោ ទស្សេតុំ –

> “សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, វាសនាភាគិយំ សុត្តំ, និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ, វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ, តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, ទុច្ចរិតសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, តណ្ហាវោទានភាគិយំ សុត្តំ, ទិដ្ឋិវោទានភាគិយំ សុត្តំ, ទុច្ចរិតវោទានភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ –

វុត្តំ។ “តេសុ សុត្តេសុ យេ សំកិលេសាទយោ ភគវតា វុត្តា, តេសុ សំកិលេសាទីសុ សំកិលេសោ កិត្តកោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ សំកិលេសោ តិវិធោ តណ្ហាសំកិលេសោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ទុច្ចរិតសំកិលេសោ”**តិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តេសុ សុត្តន្តេសុ សំកិលេសាទីសុ ធម្មេសុ។ “តិវិធេ តស្មឹ សំកិលេសេ តណ្ហាសំកិលេសោ កតមេន កុសលេន វិសុជ្ឈតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ តណ្ហាសំកិលេសោ សមថេន វិសុជ្ឈតី”**តិ វុត្តំ។ **តត្ថាតិ** តស្មឹ តិវិធេ តណ្ហាសំកិលេសាទិកេ។ “សោ សមថោ ខន្ធេសុ កតមោ ខន្ធោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“សោ សមថោ សមាធិក្ខន្ធោ”**តិ វុត្តំ។ “ទិដ្ឋិសំកិលេសោ កេន វិសុជ្ឈតី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“ទិដ្ឋិសំកិលេសោ វិបស្សនាយ វិសុជ្ឈតី”**តិ វុត្តំ។ “សា វិបស្សនា កតមោ ខន្ធោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“សា វិបស្សនា បញ្ញាក្ខន្ធោ”**តិ វុត្តំ។ “ទុច្ចរិតសំកិលេសោ កេន វិសុជ្ឈតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“ទុច្ចរិតសំកិលេសោ សុចរិតេន វិសុជ្ឈតី”**តិ វុត្តំ។ “តំ សុចរិតំ កតមោ ខន្ធោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តំ សុចរិតំ សីលក្ខន្ធោ”**តិ វុត្តំ។ “តស្មឹ សីលេ ឋិតស្ស បុគ្គលស្ស កឹ ភវតី”តិ វត្តព្ពត្តា **“តស្ស សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សីលេ** សុចរិតសង្ខាតេ សីលក្ខន្ធេ **បតិដ្ឋិតស្ស** តស្ស សីលវន្តស្ស បុគ្គលស្ស **ភវេសុ** កាមភវរូបារូបភវេសុ **អាសត្តិ** ភវបត្ថនា យទិ ឧប្បជ្ជតិ, **ឯវំសាយន្តិ** ឯវំ អស្ស អយន្តិ បទច្ឆេទោ។ **ឯវំ** សតិ **អស្ស** សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស **អយំ** អាសត្តិ ភវបត្ថនា សមថវិបស្សនាភាវនាមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុ ច ភវតិ, **ច**-សទ្ទេន ទានមយសីលមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុ ច ភវតីតិ អត្ថោ សង្គហិតោ។ **តត្រាតិ** តេសុ កាមភវរូបារូបភវេសុ **ឧបបត្តិយា សំវត្តតីតិ**។

“សំកិលេសាទយោ យេហិ សុត្តេហិ ទស្សិតា, តានិ សុត្តានិ កិត្តកានី”តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥមានិ ចត្តារិ សុត្តានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ អសាធារណានិ សំកិលេសភាគិយសុត្តវាសនាភាគិយសុត្តនិព្ពេធភាគិយសុត្តអសេក្ខភាគិយសុត្តានិ ចត្តារិ សុត្តានិ ភវន្តិ, សាធារណានិ សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយសុត្ត, សំកិលេសភាគិយនិព្ពេធភាគិយសុត្ត, សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត, វាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយសុត្តានិ កតានិ មិស្សិតានិ ចត្តារិ ភវន្តិ។ ឥតិ អដ្ឋ សុត្តានិ ភវន្តិ។ **តានិយេវ** វុត្តប្បការានិ អដ្ឋ សុត្តានិ ភវន្តិ។

សាធារណានិ វាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តនិព្ពេធភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត- សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយសុត្តសំកិលេស- ភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត- សំកិលេសភាគិយនិព្ពេធភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត- វាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត- សំកិលេសភាគិយវាសនាភាគិយនិព្ពេធភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្ត- នេវសំកិលេសភាគិយនវាសនា- ភាគិយននិព្ពេធភាគិយនអសេក្ខភាគិយសុត្តានិ កតានិ មិស្សិតានិ អដ្ឋ សុត្តានិ ភវន្តីតិ សោឡស សុត្តានិ ភវន្តិ។ តេសុ សោឡសសុត្តេសុ ចត្តារិ ឯកកានិ សុត្តានិ ច ចត្តារិ ទុកានិ សុត្តានិ ច ទ្វេ តិកានិ ច បាឡិយំ អាគតានិ, ទ្វេ ទុកានិ សុត្តានិ ច ទ្វេ តិកានិ ច ទ្វេ ចតុក្កានិ សុត្តានិ ច **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ៨៩) អាគតានិ។

“យទិ បដ្ឋាននយេន វុត្តប្បការានិ សោឡស សុត្តានិយេវ វិភត្តានិ, ឯវំ សតិ សុត្តគេយ្យាទិនវវិធំ សកលំ បរិយត្តិសាសនំ បដ្ឋាននយេន អវិភត្តំ ភវេយ្យា”តិ វត្តព្ពត្តា **“ឥមេហិ សោឡសហិ សុត្តេហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ បដ្ឋាននយេន វិភត្តេហិ សោឡសហិ ឥមេហិ សុត្តេហិ នវវិធំ សកលំ បរិយត្តិ**សុត្តំ** បដ្ឋាននយេន វិភត្តំយេវ ហុត្វា ភិន្នំ ភវតិ។ សំកិលេសភាគិយាទិបភេទាយ **គាថាយ** គាថា អនុមិនិតព្ពា, សំកិលេសភាគិយាទិបភេទេន **វេយ្យាករណេន** វេយ្យាករណំ អនុមិនិតព្ពំ។ សំកិលេសភាគិយាទិបភេទេន **សុត្តេន** សុត្តំ អនុមិនិតព្ពំ ភវតិយេវាតិ។

៩០. “តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ កតមំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ កតមំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

> “កាមន្ធា ជាលសញ្ឆន្នា, តណ្ហាឆទនឆាទិតា;
> បមត្តពន្ធនាពទ្ធា, មច្ឆាវ កុមិនាមុខេ;
> ជរាមរណមន្វេន្តិ, វច្ឆោ ខីរបកោវ មាតរ”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ** នាម។ យេ សត្តា **កាមន្ធា** កាមេន អន្ធា ជាលសញ្ឆន្នា តណ្ហាឆទនេន ឆាទិតា, បមត្តពន្ធនាយ ពទ្ធា ពន្ធិតព្ពា, តេ សត្តេ ជរាមរណំ អន្វេតិ, យថា តំ កុមិនាមុខេ យេ មច្ឆា គហិតា, តេ មច្ឆេ ជរាមរណំ អន្វេតិ ឥវ, ឯវំ តេ សត្តេ ជរាមរណំ អន្វេតិ។ ខីរបកោ វច្ឆោ មាតរំ អន្វេតិ ឥវ, ឯវំ តេ សត្តេ ជរាមរណំ អន្វេតីតិ យោជនា កាតព្ពា។ អថ វា ខីរបកោ វច្ឆោ មាតរំ អន្វេតិ ឥវ, កុមិនាមុខេ គហិតា មច្ឆា ជរាមរណំ អន្វេន្តិ ឥវ ច, ឯវំ យេ សត្តា កាមន្ធា បមត្តពន្ធនាយ ពន្ធិតព្ពា, តេ សត្តា ជរាមរណំ អន្វេន្តីតិ យោជនា។

“ឥទំ សុត្តំយេវា”តិ វត្តព្ពត្តា –

> “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, អគតិគមនានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ឆន្ទាគតឹ គច្ឆតិ, ទោសាគតឹ គច្ឆតិ, មោហាគតឹ គច្ឆតិ, ភយាគតឹ គច្ឆតិ, ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារិ អគតិគមនានិ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្វាន សុគតោ, អថាបរំ ឯតទវោច សត្ថា –
>
> “ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា, យោ ធម្មំ អតិវត្តតិ;
> និហីយតិ តស្ស យសោ, កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា”តិ។ –

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តន្តិ –

វុត្តំ។ **ឆន្ទា** ឆន្ទហេតុនា **ទោសា** ទោសហេតុនា **ភយា** ភយហេតុនា **មោហា** មោហហេតុនា **យោ** រាជាទិកោ **យោ** វិនយធរាទិកោ វា **ធម្មំ** សប្បុរិសធម្មំ **អតិវត្តតិ** អតិក្កមិត្វា វត្តតិ, **តស្ស** រាជាទិនោ វា **តស្ស** វិនយធរាទិនោ វា **យសោ** កិត្តិ ច បរិវារោ ច ភោគោ ច និហីយតិ។ ចន្ទិមា កាឡបក្ខេ បភាយ និហីយតិ ឥវ, ឯវំ និហីយតីតិ យោជនា។

“ឯត្តកំយេវា”តិ វត្តព្ពត្តា **“មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា…បេ…. ចក្កំវ វហតោ បទន្តិ ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ត”**ន្តិ វុត្តំ។ អត្ថោ បាកដោ។ **អដ្ឋកថាយ**ម្បិ វិភត្តោ។

“មិទ្ធី យទា ហោតិ មហគ្ឃសោ ច, និទ្ទាយិតា សម្បរិវត្តសាយី;
មហាវរាហោវ និវាបបុដ្ឋោ, បុនប្បុនំ គព្ភមុបេតិ មន្ទោ”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគេ វិសយេ វាចកញ្ញបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយំ** សុត្តំ នាម។ និវាបបុដ្ឋោ **មហាវរាហោ** គាមសូករោ **និទ្ទាយិតា** សុបនសីលោ សម្បរិវត្តសាយី ហោតិ ឥវ, ឯវំ យោ **មន្ទោ** សត្តោ យទា មហគ្ឃសោ ហោតិ, សោ មន្ទោ សត្តោ **មិទ្ធី** ថិនមិទ្ធាភិភូតោ ហុត្វា **និទ្ទាយិតា** មុទុផស្សសយនេ មុទុ ហត្ថេហិ បរាមសិតោ សម្បរិវត្តសាយី បុនប្បុនំ គព្ភំ ឧបេតីតិ យោជនា។

“អយសាវ មលំ សមុដ្ឋិតំ, តតុដ្ឋាយ តមេវ ខាទតិ;
ឯវំ អតិធោនចារិនំ, សានិ កម្មានិ នយន្តិ ទុគ្គតិ”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **អយសា** អយតោ សមុដ្ឋិតំ ជាតមលំ **តតុដ្ឋាយ** តតោ អយតោ ឧដ្ឋហិត្វា **តមេវ** អយំ ខាទតិ ឥវ, ឯវំ **អតិធោនចារិនំ** អតិក្កមិត្វា ធោនចារិបុគ្គលំ **សានិ** សយំ កតានិ អកុសលកម្មានិ ទុគ្គតឹ នយន្តីតិ យោជនា។

“ចោរោ យថា សន្ធិមុខេ គហីតោ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ច;
ឯវំ អយំ បេច្ច បជា បរត្ថ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ចា”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ សន្ធិមុខេ រាជបុរិសាទីហិ គហីតោ ចោរោ **សកម្មុនា** អត្តនា កតេន ចោរកម្មេន ហញ្ញតិ ច ពជ្ឈតេ ច យថា, ឯវំ **អយំ** បាបការិនី បជា **បរត្ថ** បរលោកេ បេច្ច **សកម្មុនា** សយំ កតេន អកុសលកម្មុនា សត្ថាទីហិ ហញ្ញតិ ច អន្ទុពន្ធនាទីហិ ពជ្ឈតេ ចាតិ យោជនា។

“សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌេន វិហឹសតិ;
អត្តនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោ ន លភតេ សុខ”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្តនោ សុខំ **ឯសានោ** ឯសមានោ **យោ** សត្តោ អញ្ញានិ សុខកាមានិ ភូតានិ ទណ្ឌេន វិហឹសតិ, **សោ** ហឹសកោ សត្តោ បរលោកេ បេច្ច សុខំ ន លភតីតិ យោជនា។

“គុន្នំ ចេ តរមានានំ, ជិម្ហំ គច្ឆតិ បុង្គវោ;
សព្ពា តា ជិម្ហំ គច្ឆន្តិ, នេត្តេ ជិម្ហំ គតេ សតិ។

“ឯវមេវ មនុស្សេសុ, យោ ហោតិ សេដ្ឋសម្មតោ;
សោ ចេ អធម្មំ ចរតិ, បគេវ ឥតរា បជា;
សព្ពំ រដ្ឋំ ទុក្ខំ សេតិ, រាជា ចេ ហោតិ អធម្មិកោ”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ នទឹ តរមានានំ គុន្នំ បុង្គវោ ជិម្ហំ ចេ គច្ឆតិ, ឯវំ នេត្តេ ជិម្ហំ គតេ សតិ សព្ពា **តា** គាវិយោ ជិម្ហំ គច្ឆន្តិ យថា, ឯវមេវ មនុស្សេសុ **យោ** រាជា សេដ្ឋសម្មតោ, **សោ** រាជា អធម្មំ ចរតិ, ឯវំ រញ្ញោ អធម្មំ ចរន្តេ សតិ ឥតរា បជា **បគេវ** បឋមមេវ អធម្មំ ចរតិ។ រាជា អធម្មិកោ ចេ ហោតិ, ឯវំ រញ្ញោ អធម្មិកេ សតិ សព្ពំ រដ្ឋំ ទុក្ខំ សេតីតិ យោជនា។

“សុកិច្ឆរូបា វតិមេ មនុស្សា, ករោន្តិ បាបំ ឧបធីសុ រត្តា;
គច្ឆន្តិ តេ ពហុជនសន្និវាសំ, និរយំ អវីចឹ កដុកំ ភយានក”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យេ មនុស្សា **ឧបធីសុ** កាមគុណូបធីសុ **រត្តា** រាគាភិភូតា ហុត្វា **បាបំ** អកុសលកម្មំ ករោន្តិ, **ឥមេ** បាបកម្មករា មនុស្សា **សុកិច្ឆរូបា** វត សុដ្ឋុ កិច្ឆាបន្នរូបា វត ភវន្តិ, **តេ** បាបកម្មករា មនុស្សា កដុកំ ភយានកំ ពហុជនសន្និវាសំ និរយំ អវីចឹ គច្ឆន្តីតិ យោជនា។

“ផលំ វេ កទលឹ ហន្តិ, ផលំ វេឡុំ ផលំ នឡំ;
សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តិ, គព្ភោ អស្សតរឹ យថា”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **ផលំ** កទលិយា ផលំ កទលី **វេ** ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, ផលំ វេឡុំ **វេ** ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, ផលំ នឡំ **វេ** ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, គព្ភោ **អស្សតរិំ** មាតរំ **វេ** ឯកន្តេន ហន្តិ យថា, ឯវំ សក្ការោ កាបុរិសំ **វេ** ឯកន្តេន ហន្តីតិ យោជនា។

"កោជមក្ខគរុ ភិក្ខុ, លាភសក្ការគារវោ;
សុខេត្តេ បូតិពីជំវ, សទ្ធម្មេ ន វិរូហតី"តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **សុខេត្តេ** សុន្ទរេ ខេត្តេបិ ខិត្តំ បូតិពីជំ ន រុហតិ ឥវ, ឯវំ យោ ភិក្ខុ លាភសក្ការគារវោ **កោជំ** កុជ្ឈនលក្ខណំ កោជំ, **មក្ខំ** បរគុណសីលមក្ខនលក្ខណំ មក្ខញ្ច គរុំ កត្វា ចរតិ, សោ ចរន្តោ ភិក្ខុ សទ្ធម្មស្មិំ ន រុហតីតិ យោជនា។

៩១. "ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចំ បុគ្គលំ បទុដ្ឋចិត្តំ ឯវំ ចេតសា ចេតោ បរិច្ច បជានាមិ…បេ…. ឥតិ មេ សុត"ន្តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ភិក្ខវេ **ឥធ** សាសនេ, លោកេ វា អហំ ឯកច្ចំ បុគ្គលំ បទុដ្ឋចិត្តំ មម **ចេតសា** តស្ស **ចេតោ** ចិត្តំ **បរិច្ច** បរិច្ឆិន្ទិត្វា ពុទ្ធចក្ខុនា ឯវំ បជានាមិ។ "កថំ បជានាមី"តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ, យញ្ច បដិបទំ បដិបន្នោ, យញ្ច មគ្គំ សមារុឡ្ហោ អយំ បុគ្គលោ **យថា** យាយ ទុប្បដិបទាយ យេន ទុម្មគ្គេន **ឥរិយតិ** បវត្តតិ, តាយ ទុប្បដិបទាយ តេន ទុម្មគ្គេន **ឥមម្හិ** ឥមស្មិំ **សមយេ** ទុប្បដិបជ្ជនកាលេ **អយំ** ទុប្បដិបន្នំ បដិបន្នោ ទុម្មគ្គសមារុឡ្ហោ បុគ្គលោ ចេ កាលំ ករេយ្យ, ឯវំ សតិ អាភតំ វត្ថុ និក្ខិត្តំ យថា, ឯវំ និរយេ និក្ខិត្តោ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ភិក្ខវេ **អស្ស** បុគ្គលស្ស ចិត្តំ **បទុដ្ឋំ** បទោសិតំ **ហិ** យស្មា ហោតិ, តស្មា និក្ខិត្តោ។ ឯវំ **ឥធ** សាសនេ, លោកេ វា ចេតោបទោសហេតុ ច បន ឯកច្ចេ **សត្តា** បុគ្គលា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ ឧបបជ្ជន្តីតិ បជានាមីតិ។ ឯតមត្ថំ ភគវា អវោច។ **តត្ថ** តស្មិំ សុត្តេ ឯតំ "បទុដ្ឋចិត្តំ ញត្វាន…បេ…. និរយំ សោ ឧបបជ្ជតី"តិ គាថាវចនំ **ឥតិ** ឯវំ វុច្ចតិ។

សត្ថា **ឥធ** សាសនេ, លោកេ វា បទុដ្ឋចិត្តំ ឯកច្ចំ បុគ្គលំ ញត្វាន ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឯតមត្ថំ ព្យាកាសិ។ **ឥមម្හិ** ឥមស្មិំ សមយេ អយំ បុគ្គលោ ចេ កាលំ កយិរាថ, ឯវំ សតិ បទុដ្ឋចិត្តសមង្គី ហិ និរយស្មិំ ឧបបជ្ជេយ្យ, បុគ្គលស្ស ចិត្តំ បទូសិតំ **ហិ** យស្មា ហោតិ, តស្មា ឧបបជ្ជេយ្យ, ចេតោបទោសហេតុ សត្តា ទុគ្គតឹ គច្ឆន្តិ អាភតំ វត្ថុំ និក្ខិបេយ្យ យថា, ឯវមេវំ តថាវិធោ ទុប្បញ្ញោ **សោ** បទោសចិត្តោ បុគ្គលោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា និរយំ ឧបបជ្ជតីតិ អយម្បិ អត្ថោ ភគវតា វុត្តោ, ឥតិ **មេ** មយា សុតន្តិ យោជនា។

"សចេ ភាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;
មាកត្ថ បាបកំ កម្មំ, អាវិ វា យទិ វា រហោ។

"សចេ ច បាបកំ កម្មំ, ករិស្សថ ករោថ វា;
ន វោ ទុក្ខា បមុត្យត្ថិ, ឧបេច្ចបិ បលាយត"ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ សប្បុរិសា តុម្ហេ **ទុក្ខស្ស** ជាតិទុក្ខជរាទុក្ខព្យាធិទុក្ខមរណទុក្ខអបាយទុក្ខ- អតីតវដ្ដមូលកទុក្ខអនាគតវដ្ដមូលកទុក្ខបច្ចុប្បន្នាហារមូលកទុក្ខាតិ អដ្ឋវិធស្ស ទុក្ខស្ស សចេ ភាយថ, **វោ** តុម្ហេហិ **ទុក្ខំ** តថា អដ្ឋវិធំ ទុក្ខំ សចេ អប្បិយំ, ឯវំ សតិ អាវិ វា យទិ រហោ វា បាបកំ កម្មំ **មាកត្ថ** មា អកត្ថ។ សប្បុរិសា តុម្ហេ អាវិ វា យទិ រហោ វា បាបកំ កម្មំ សចេ ករិស្សថ វា សចេ ករោថ វា, ឯវំ សតិ **ឧបេច្ចបិ** សញ្ចិច្ចាបិ **បលាយតំ** បលាយន្តានំ **វោ** តុម្ហាកំ **ទុក្ខា** អដ្ឋវិធា ទុក្ខតោ **បមុត្តិ** មុច្ចនំ នត្ថេវាតិ យោជនា។

"អធម្មេន ធនំ លទ្ធា, មុសាវាទេន ចូភយំ;
មមេតិ ពាលា មញ្ញន្តិ, តំ កថំ នុ ភវិស្សតិ។

"អន្តរាយា សុ ភវិស្សន្តិ, សម្ភតស្ស វិនស្សតិ;
មតា សគ្គំ ន គច្ឆន្តិ, ននុ ឯត្តាវតា ហតា"តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យេ ពាលា អធម្មេន ច មុសាវាទេន ច **ធនំ** សវិញ្ញាណាវិញ្ញាណំ សព្ពំ លភិតព្ពំ ធនំ លទ្ធា ឧភយំ ធនំ "មម ធន"ន្តិ មញ្ញន្តិ, តេសំ ពាលានំ **តំ** ឧភយំ ធនំ **កថំ** កេន នុ បការេន ភវិស្សតិ, អធម្មេន សម្ភតត្តា ចិរដ្ឋិតិកំ ន ហោតិ។ **អន្តរាយា** រាជន្តរាយាទយោ អន្តរាយា តេសំ ពាលានំ ភវិស្សន្តិ។ យេន អធម្មវោហារាទិកេន យំ ធនំ សម្ភតំ, **អស្ស** អធម្មវោហារាទិកស្ស តំ សម្ភតំ ធនំ វិនស្សតិ។

មតា មរន្តា តេ ពាលា **សគ្គំ** សុគតឹ ន គច្ឆន្តិ។ សុគតិ ហិ សោភនេហិ ភោគេហិ អគ្គោតិ “សគ្គោ”តិ អធិប្បេតា ។ **ឯត្តាវតា** ឯត្តកេន ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ អត្ថហិតានំ ហាយនេន តេ ពាលា **ហតា** វិនដ្ឋា ភវន្តិ នន្ទូតិ យោជនា។

“កថំ ខណតិ អត្តានំ, កថំ មិត្តេហិ ជីរតិ;
កថំ វិវឌ្ឍតេ ធម្មា, កថំ សគ្គំ ន គច្ឆតិ”។

“លោភា ខណតិ អត្តានំ, លុទ្ធោ មិត្តេហិ ជីរតិ;
លោភា វិវឌ្ឍតេ ធម្មា, លោភា សគ្គំ ន គច្ឆតី”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ យោជនត្ថោ បាកដោ។

“ចរន្តិ ពាលា ទុម្មេធា, អមិត្តេនេវ អត្តនា;
ករោន្តា បាបកំ កម្មំ, យំ ហោតិ កដុកប្ផលំ។

“ន តំ កម្មំ កតំ សាធុ, យំ កត្វា អនុតប្បតិ;
យស្ស អស្សុមុខោ រោទំ, វិបាកំ បដិសេវតី”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **ទុម្មេធា** និប្បញ្ញា ពាលា អមិត្តេន បាបកំ កម្មំ កតំ ឥវ, ឯវំ អត្តនា កដុកប្ផលំ យំ កម្មំ កតំ ហោតិ, តំ បាបកំ កតំ កម្មំ ករោន្តា ចរន្តិ។ យំ កម្មំ កត្វា ករោន្តោ បច្ឆា អនុតប្បតិ, តំ កតំ កម្មំ ន សាធុ។ **យស្ស** កម្មស្ស វិបាកំ **រោទំ** រុទន្តោ អស្សុមុខោ បដិសេវតិ, តំ កតំ កម្មំ ន សាធូតិ យោជនា។

“ទុក្ករំ ទុត្តិតិក្ខញ្ច…បេ…. អវិតរាគោ”តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ សុត្តត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ** វិត្ថារតោ វុត្តោ។

“អប្បមេយ្យំ បមិនន្តោ, កោធ វិទ្វា វិកប្បយេ;
អប្បមេយ្យំ បមាយិនំ, និវុតំ តំ មញ្ញេ អកិស្សវ”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **ឥធ** សាសនេ **អប្បមេយ្យំ** អប្បមេយ្យគុណំ ខីណាសវំ បុគ្គលំ “អយំ ខីណាសវោ បុគ្គលោ ឯត្តកសីលោ ឯត្តកសមាធិ ឯត្តកបញ្ញោ”តិ បមិនន្តោ **កោ** បុថុជ្ជនោ វិកប្បយេ។ អប្បមេយ្យំ ខីណាសវបុគ្គលំ **បមាយិនំ** បមាយន្តំ **តំ** បុថុជ្ជនំ អយំ **និវុតំ** អវកុជ្ជបញ្ញំ **អកិស្សវំ** អបញ្ញន្តិ **មញ្ញេ** មញ្ញាមីតិ យោជនា។

“បុរិសស្ស ហិ ជាតស្ស, កុឋារី ជាយតេ មុខេ;
យាយ ឆិន្ទតិ អត្តានំ, ពាលោ ទុព្ភាសិតំ ភណំ។

“ន ហិ សត្ថំ សុនិសិតំ, វិសំ ហលាហលំ ឥវ;
ឯវំ វិរទ្ធំ បាតេតិ, វាចា ទុព្ភាសិតា យថា”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **ទុព្ភាសិតំ** អរិយូបវាទសង្ខាតំ ផរុសវាចំ **ភណំ** ភណន្តោ ពាលោ ទុដ្ឋោ បុរិសោ **យាយ** កុឋារីសទិសិយា ទុព្ភាសិតវាចាយ អត្តានំ ឆិន្ទតិ, សា កុឋារីសទិសី ទុព្ភាសិតវាចា ជាតស្ស បុរិសស្ស មុខេ **ជាយតេ** ជាយតិ, សា ទុព្ភាសិតវាចា មុខេ ជាយតិ ឥវ, ឯវំ សុនិសិតំ សត្ថំ មុខេ ន ជាយតិ, យថា ហលាហលំ វិសំ មុខេ ន ជាយតិ, ទុព្ភាសិតា វាចា អបាយេសុ **វិរទ្ធំ** បុគ្គលំ បាតេតិ យថា, ឯវំ សុនិសិតំ សត្ថំ អបាយេសុ ន បាតេតិ, ហលាហលំ វិសំ អបាយេសុ ន បាតេតីតិ យោជនា។

៨២. “យោ និន្ទិយំ បសំសតិ, តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ;
វិចិនាតិ មុខេន សោ កលឹ, កលិនា តេន សុខំ ន វិន្ទតិ។

“អប្បមត្តោ អយំ កលិ, យោ អក្ខេសុ ធនបរាជយោ;
សព្ពស្សាបិ សហាបិ អត្តនា, អយមេវ មហន្តតរោ កលិ;

យោ សុគតេសុ មនំ បទោសយេ។

“សតំ សហស្សានំ និរព្ពុទានំ, ឆត្តឹសតី បញ្ច ច អព្ពុទានិ;
យមរិយគរហី និរយំ ឧបេតិ, វាចំ មនញ្ច បណិធាយ បាបក”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **យោ** បុគ្គលោ **និន្ទិយំ** ទុច្ចរំ ទុស្សីលំ បុគ្គលំ បសំសតិ, សោ បសំសកោ បុគ្គលោ មុខេន កលឹ **វិចិនាតិ** ឧបចិនាតិ, តេន កលិនា សុខំ ន វិន្ទតិ។ **យោ** សុចារី សីលវា បុគ្គលោ បសំសិយោ ហោតិ, **តំ** វា សុចារិំ វា សីលវន្តំ បុគ្គលំ **យោ** បុគ្គលោ និន្ទតិ, សោ និន្ទន្តោ បុគ្គលោ មុខេន កលឹ **វិចិនាតិ** ឧបចិនាតិ, តេន កលិនា សុខំ ន វិន្ទតិ។

អត្តនា សហាបិ **សព្ពស្ស** ធនស្ស វសេនបិ អក្ខេសុ យោ ធនបរាជយោ ភវតិ, **អយំ កលិ** អយំ ធនបរាជយោ អប្បមត្តោ ហោតិ។ **យោ** បុគ្គលោ សុគតេសុ មនំ បទោសយេ, តស្ស បុគ្គលស្ស យោ កលិ ភវតិ, អយមេវ កលិ មហន្តតរោ ហោតិ។

កស្មា? វាចញ្ច មនញ្ច បណិធាយ **អរិយគរហី** បុគ្គលោ **យំ** កាលំ បាបកំ និរយំ ឧបេតិ, សោ កាលោ “សតំ សហស្សានំ និរព្ពុទានញ្ច ឆត្តឹស និរព្ពុទានិ ច បញ្ច អព្ពុទានិ ច យស្មឹ កាលេ គណីយន្តី”តិ តេន កាលេន សមោ ហោតិ, តស្មា មហន្តតរោ ហោតីតិ យោជនា។

“យោ លោភគុណេ អនុយុត្តោ...បេ....
គច្ឆសិ ខោ បបតំ ចិររត្ត”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **យោ** បុគ្គលោ លោភគុណេ **អនុយុត្តោ** អនុ បុនប្បុនំ យុត្តោ ហោតិ, **សោ** បុគ្គលោ **អញ្ញេ** បុគ្គលេ វចសា បរិភាសតិ, អស្សទ្ធោ កទរិយោ **អវទញ្ញូ** ពុទ្ធានំ ឱវាទញ្ញូ ន ហោតិ, មច្ឆរី បេសុណិយំ បេសុណិយស្មឹ អនុយុត្តោ ហោតិ។

មុខទុគ្គ មុខវិសម **វិភូត** វិគតភូត អនរិយ **ភូនហុ** ពុទ្ធិវិនាសក បាបក ទុក្កដការិ **បុរិសន្ត** បុរិសលាមក **កលិ** អលក្ខិ អវជាតបុត្ត ត្វំ នេរយិកោ អសិ។ **ឥធ** ឥទានិ ពហុភាណី មា ហោហិ។

អហិតាយ រជំ អត្តនិ **មា អាកិរសិ** មា បក្ខិបសិ។ កិព្ពិសការិ ត្វំ **សន្តេ** ខីណាសវេ បុគ្គលេ គរហសិ, ពហូនិ ទុច្ចរិតានិ កម្មានិ ចរសិ, ចរិត្វា ត្វំ **ចិររត្តំ** រចនវិរហិតំ **បបតំ** នរកំ និរយំ គច្ឆសិ **ខោ** ឯកំសេនាតិ យោជនា។

នានាវិធំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ វាសនាភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយំ សុត្ត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ កតមំ សុត្តំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។ “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា...បេ.... ឆាយាវ អនបាយិនី”តិ ឥទំ វាសនាភាគេ បុញ្ញភាគេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **វាសនាភាគិយំ** សុត្តំ នាម។ អត្ថោ បាកដោ។

៨៣. “មហានាមោ សក្កោ ភគវន្តំ ឯតទវោច...បេ.... អបាបិកា កាលង្កិរិយា”តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ វាសនាភាគេ បុញ្ញភាគេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **វាសនាភាគិយំ** សុត្តំ នាម។ អត្ថោ បាកដោ។

“សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌេន ន ហឹសតិ;
អត្តនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោ លភតេ សុខ”ន្តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្ថោ បាកដោ។

“គុន្នំ ចេ តរមានានំ...បេ.... រាជា ចេ ហោតិ ធម្មិកោ”តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អត្ថោ បាកដោ។

៨៤. “ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ...បេ.... ឯវំ បជានាតី”តិ ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនា...បេ.... សុត្តំ នាម។ អត្ថោ បាកដោ។

“កស្មា ភគវា ជនបទចារិកំ ចរតី”តិ បុច្ឆេយ្យ, សត្តហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ជនបទចារិកំ ចរន្តិ។ កតមេហិ សត្តហិ? ទេសន្តរគតានំ វេនេយ្យានំ វិនយនត្ថំ, តត្រ ឋិតានំ ឧស្សុក្កសមុប្បាទនត្ថំ, សាវកានំ ឯកស្មឹ ឋានេ និពទ្ធវាសនិវារណត្ថំ, អត្តនោ ច តត្ថ និពទ្ធវាសេ អនាសង្គទស្សនត្ថំ, សម្ពុទ្ធវសិតដ្ឋានតាយ ទេសានំ ចេតិយភាវសម្បាទនត្ថំ, ពហូនំ សត្តានំ ទស្សនូបសង្កមនាទីហិ បុញ្ញាយប្បសវនត្ថំ, អវុឌ្ឍិអាទិ ឧបទ្ទវូបសមនត្ថញ្ចាតិ ឥមេហិ សត្តហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ជនបទចារិកំ ចរន្តីតិ ជនបទចរណការណំ វេទិតព្ពំ។

> “ឯកបុប្ផំ ចជិត្វាន, សហស្សំ កប្បកោដិយោ;
> ទេវេ ចេវ មនុស្សេ ច, សេសេន បរិនិព្ពុតោ”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **សហស្សំ កប្បកោដិយោ**តិ សហស្សំ អត្តភាវតោ កោដិយោ។

> “អស្សត្ថេ ហរិតោភាសេ, សំវិរូឡ្ហម្ហិ បាទបេ;
> ឯកំ ពុទ្ធគតំ សញ្ញំ, អលភីហំ បតិស្សតោ។
>
> “អជ្ជ តីសំ តតោ កប្បា, នាភិជានាមិ ទុគ្គតី;
> តិស្សោ វិជ្ជា សច្ឆិកតា, តស្សា សញ្ញាយ វាសនា”តិ។ –

ឥទំ សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **ហរិតោភាសេ**តិ ហរិតឱភាសេ។ **អលភីហ**ន្តិ អហំ អលភឹ។

“បិណ្ឌាយ កោសលំ បុរំ…បេ… វិបាកោ ហោតិ អចិន្តិយោ”តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ អគ្គបុគ្គលោ អនុកម្បកោ តណ្ហានិឃាតកោ **មុនិ** សម្ពុទ្ធោ បុរេភត្តំ **បិណ្ឌាយ** បិណ្ឌំ បដិគ្គណ្ហិតុំ កោសលំ បុរំ បាវិសិ។

យស្ស បុរិសស្ស ហត្ថេ សព្ពបុប្ផេហិ អលង្កតោ **វដំសកោ** បុប្ផវដំសកោវ អត្ថិ, **សោ** អយំ បុរិសោ រាជមគ្គេន កោសលបុរំ បវិសន្តំ ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ ទេវមានុសបូជិតំ សម្ពុទ្ធំ អទ្ទស, ទិស្វា ហដ្ឋោ ចិត្តំ បសាទេសិ; បសាទេត្វា សម្ពុទ្ធំ ឧបសង្កមិ។

ឧបសង្កមិត្វា **សោ** អយំ **បសន្នោ** ហុត្វា សុរភី វណ្ណវន្តំ មនោរមំ តំ វដំសកំ សម្ពុទ្ធស្ស សេហិ បាណីភិ ឧបនាមេសិ។

តតោ ពុទ្ធស្ស **លបនន្តរា** លបនស្ស វទនស្ស អន្តរា អគ្គិសិខា វណ្ណោ សហស្សរំសិ **ឱក្កា** បភា និក្ខមិ, អញ្ញា វិជ្ជុ និក្ខមតិ ឥវ, ឯវំ អាននា សហស្សរំសិ និក្ខមិត្វា អាទិច្ចពន្ធុនោ សីសេ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ **ករិត្វាន** បរិវេដ្ឋេត្វា មុទ្ធនិ អន្តរធាយថ។

អានន្ទោ អច្ឆរិយំ អព្ភុតំ លោមហំសនំ **ឥទំ** បាដិហារិយំ ទិស្វា ចីវរំ ឯកំសំ ករិត្វា ឯតំ អព្រវិ – “មហាមុនិ, សិតកម្មស្ស ហេតុ កោ? តំ ហេតុំ ព្យាករោហិ, ធម្មាលោកោ ភវិស្សតី”តិ។

យស្ស ភគវតោ សព្ពធម្មេសុ ញាណំ សទា បវត្តតិ, កង្ខាវិតរណោ មុនិ សោ ភគវា កង្ខី វេមតិកំ អានន្ទំ ថេរំ ឯតំ អព្រវិ។ អានន្ទ, យោ សោបុរិសោ មយិ ចិត្តំ បសាទយិ, សោ បុរិសោ ចតុរាសីតិកប្បានិ ទុគ្គតឹ ន គមិស្សតិ, ទេវេសុ ទេវសោភគ្គំ ទិព្ពំ រជ្ជំ បសាសិត្វា មនុជេសុ **រជ្ជេ** សកលរជ្ជេ មនុជិន្ទោ រាជា ភវិស្សតិ។ **សោ** បុរិសោ ចរិមំ បព្ពជិត្វា, ធម្មតំ សច្ឆិកត្វា ច ធុតរាគោ **វដំសកោ** នាម បច្ចេកពុទ្ធោ ភវិស្សតិ។

តថាគតេ វា សម្មាសម្ពុទ្ធេ វា បច្ចេកសម្ពុទ្ធេ វា **តស្ស** តថាគតស្ស សាវកេ វា ចិត្តេ បសន្នម្ហិ ទក្ខិណា អប្បកា នាម នត្ថិ។

ពុទ្ធា **ឯវំ** ឯត្តកាតិ អចិន្តិយា ភវន្តិ។ **ពុទ្ធធម្មា** ពុទ្ធគុណា **ឯវំ** ឯត្តកាតិ អចិន្តិយា ភវន្តិ, អចិន្តិយេ បសន្នានំ **វិបាកោ** បុញ្ញវិបាកោ **ឯវំ** ឯត្តកោតិ អចិន្តិយោ ហោតីតិ ឯតំ អព្រវីតិ យោជនា។

៨៦. “ឥធាហំ , ភិក្ខវេ, ឯកច្ចំ បុគ្គលំ…បេ… អយម្បិ អត្ថោ វុត្តោ ភគវតា ឥតិ មេ សុត”ន្តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ ភិក្ខវេ, **ឥធ** ឥមស្មិំ សាសនេ អហំ ឯកច្ចំ បុគ្គលំ ឯវំ មម ចេតសា ឯកច្ចស្ស

បុគ្គលស្ស **ចេតោ** ចិត្តំ បរិច្ច ពុទ្ធចក្ខុនា ឯវំ បជានាមិ, **យថា** យេន បការេន អយំ បុគ្គលោ យញ្ច ទានាទិ**បដិបទំ** បដិបន្នោ, យញ្ច ទស្សនាទិ**មគ្គំ** សមារុឡ្ហោ ហុត្វា តំ បដិបទំ, មគ្គញ្ច **ឥរិយតិ** បវត្តេតិ, **ឥមម្ហិ** ឥមស្មិញ្ច សមយេ **អយំ** បុគ្គលោ ចេ កាលំ ករេយ្យ, ឯវំ សតិ អាភតំ វត្តំ និក្ខិបតិ យថា, ឯវំ តាយ បដិបទាយ តេន មគ្គេន សគ្គេ អត្តនិក្ខិត្តោ ភវេ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ភិក្ខវេ, **អស្ស** បុគ្គលស្ស ចិត្តំ **ហិ** យស្មា **បសន្នំ** បសាទិតំ, តស្មា និក្ខិត្តោ ភវេ។ **ឥធ** សាសនេ, លោកេ វា ឯកច្ចេ **សត្តា** បុគ្គលា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ចេតោបសាទហេតុ ខោ បន ឧបបជ្ជន្តីតិ ឯវំ អហំ បជានាមីតិ ភគវា ឯតមត្ថំ អវោច។ **តត្ថ** តស្មិំ អត្ថេ សង្គហវសេន បវត្តំ **ឯតំ** “បសន្នចិត្តំ ញត្វាន...បេ.... សគ្គំ សោ ឧបបជ្ជតី”តិ គាថាវចនំ វុច្ចតិ។ អយម្បិ អត្ថោ ភគវតា វុត្តោ, ឥតិ **មេ** មយា សុតន្តិ យោជនា។

“សុវណ្ណច្ឆទនំ នាវំ...បេ.... ឯតាទិសំ កតបុញ្ញា លភិ”ន្តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ នាម។ **នារិ** ទេវធីតា **សុវណ្ណច្ឆទនំ** សុវណ្ណាលង្ការេហិ ឆាទិតំ នាវំ អារុយ្ហ តិដ្ឋសិ, **បោក្ខរណី** ទេវបោក្ខរណីំ ឱគាហសិ, បទុមំ បាណិនា ឆិន្ទសិ។

ទេវតេ **កេន** កម្មេន **តេ** តវ តាទិសោ វណ្ណោ តាទិសោ អានុភាវោ តាទិសី ជុតិ ភវតិ, ទេវតេ **តេ** តវ យេ កេចិ ភោគា មនសា ឥច្ឆិតា ភវន្តិ, តេ ភោគា ច កេន កម្មេន ឧប្បជ្ជន្តិ។ ទេវតេ មេ បុច្ឆិតា ត្វំ **សំស** សំសាហិ **ឥទំ** សព្ពំ កិស្ស កម្មស្ស ច ផលន្តិ សក្កោ បុច្ឆតិ។

ទេវរាជេន បុច្ឆិតា សា ទេវធីតា អត្តមនា ហុត្វា បញ្ហំ បុដ្ឋា សក្កស្ស ព្យាកាសិ។ ទេវរាជា **អទ្ធានំ** ទីឃមគ្គំ បដិបន្នា អហំ យសស្សិនោ **កស្សបស្ស** ភគវតោ មនោរមំ ថូបំ អទ្ទស្សំ, ទិស្វា **តត្ថ** ថូបេ ចិត្តំ បសាទេសឹ។ បសន្នាហំ សេហិ បាណីហិ បទុមបុប្ផេហិ បូជេសឹ។ តស្សេវ កម្មស្ស ឥទំ សព្ពំ ផលំ វិបាកោ ភវេ។ កតបុញ្ញាហំ ឯតាទិសំ ផលំ អលភិន្តិ សក្កស្ស ព្យាកាសិ។ ឥតិ មេ សុតន្តិ មហាមោគ្គល្លានោ វទតីតិ យោជនា។

“យថានិទ្ទារិតសុត្តានិយេវ វាសនាភាគិយសុត្តានិ បរិបុណ្ណានី”តិ វត្តព្ពត្តា **“ទានកថា សីលកថា សគ្គកថា បុញ្ញកថា បុញ្ញវិបាកកថាតិ ឥទំ វាសនាភាគិយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យាយ ទេសនាយ ទានញ្ច ទានផលញ្ច ទស្សិតំ, សា ទេសនា **ទានកថា** នាម។ យាយ ទេសនាយ សីលញ្ច សីលផលញ្ច ទស្សិតំ, សា ទេសនា **សីលកថា** នាម។ យាយ ទេសនាយ សគ្គា ច សគ្គេសុ និព្ពត្តាបកញ្ច កម្មំ ទស្សិតំ, សា **សគ្គកថា** នាម។ យាយ ទេសនាយ ទានសីលភាវនាទិវសេន ទសវិធំ បុញ្ញកម្មំ ទស្សិតំ, សា **បុញ្ញកថា** នាម។ យាយ ទេសនាយ តាទិសស្ស បុញ្ញកម្មស្ស វិវិធោ អយំ វិបាកោ ឥមស្ស បុញ្ញស្ស វិបាកោតិ និយមេត្វា ទស្សិតោ, សា **បុញ្ញវិបាកកថា** នាម។

ទសពលធរានំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ ឧទ្ទិស្សកតេសុ សរីរធាតុំ អព្ភន្តរេ បបេត្វា បំសូហិ កតេសុ ថូបេសុ យេ នរា បសន្នា, តេ នរា **តត្ថ** ថូបេ **ការំ** បុញ្ញំ កត្វា សគ្គេសុ ឧប្បជ្ជិត្វា បមោទន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

៨៧. ទេវបុត្តសរីរវណ្ណា ទេវបុត្តសរីរសទិសវណ្ណា **សុភគសណ្ឋិតា** សោភគ្គយុត្តសណ្ឋានា **សព្ពេ** ជនា ឧទកេន បំសុំ តេមេត្វា ថូបំ វឌ្ឍេថ, សោ អយំ ថូបោ កស្ស បុគ្គលស្ស ថូបោតិ បុច្ឆតិ។

សុគត្តោ សុន្ទរគត្តោ ទេវតេ **តស្មឹ** ថូបេ បសន្នា ឥមេ ទេវមនុជា **ការំ** បុញ្ញំ ករោន្តា ហុត្វា ជរាមរណតោ បមុច្ចរេ។ សោ អយំ ថូបោ មហេសិនោ ទសពលធម្មធារិនោ សុគតស្ស ថូបោតិ វេទិតព្ពោតិ អាហាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

យាហំ យា អហំ មហេសិនោ ថូបំ ចត្តារិ ឧប្បលានិ ច មាលញ្ច អភិរោបយឹ, តេន មយា កតំ **តំ** បុញ្ញំ ឧឡារំ វត **អាសិ** អហោសិ។ **តតោ** កប្បតោ អដ្ឋ កប្បា តីសំ ធរន្តិ សត្តនោ ថូបំ បូជេត្វា តត្តកានិ ទុគ្គតីំ ន ជានាមិ, វិនិបាតំ ន គច្ឆាមីតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

អហំ **ពាត្តិំសលក្ខណធរស្ស** ពាត្តិំសលក្ខណធរេន សម្បន្នស្ស វិជិតវិជយស្ស លោកនាថស្ស ថូបំ អបូជេសឹ, បូជេត្វា **សតសហស្សំ កប្បេ** អាយុកប្បេ បមុទិតោ អាសឹ។ មយា យំ បុញ្ញំ បសុតំ, តេន បុញ្ញេន វិនិបាតំ **អនាគន្តន** អនាគន្ត្វា **ទេវសោភគ្គំ** សម្បត្តឹ ច ទេវរជ្ជានិ ច តានិ អការិំ។ អថ វា ទេវសោភគ្គញ្ច មយា ការិតំ, រជ្ជានិ ច មយា ការិតានិ។

អទន្តទមកស្ស សាសនេ **យំ ចក្ខុ** បញ្ញាចក្ខុ បណិហិតំ, តថា **ចិត្តំ** យំ វិមុត្តចិត្តំ បណិហិតំ, តំ សព្ពំ បញ្ញាចក្ខុ វិមុត្តចិត្តំ **មេ** មយា លទ្ធំ, អហំ វិធុតលតាសង្ខាតតណ្ហា ហុត្វា **វិមុត្តចិត្តា** ផលវិមុត្តចិត្តសម្បន្នា អម្ហីតិ អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

៩៨. វិមុត្តចិត្តេ ផលវិមុត្តចិត្តសម្បន្នេ **អខិលេ** បញ្ចចេតោខីលរហិតេ អនាសវេ **អរណវិហារិម្ហិ** អរណវិហារសីលេ **អសង្គមានសេ** អលគ្គមានសេ បច្ចេកពុទ្ធម្ហិ សាមាកបត្ថោទនមត្តមេវ ទក្ខិណំ អទាសិំ។

តស្មិំ បច្ចេកពុទ្ធេ **ឧត្តមំ ធម្មំ** បច្ចេកពោធិធម្មំ **ឱកប្បយិំ** “សោ ឧត្តមោ ធម្មោ អត្ថី”តិ សទ្ទហិំ។ **ឯវំ** អរិយវិហារេន វិហារីហិ បច្ចេកពុទ្ធេហិ **មេ** មម សង្គមោ កតោ **សិយា** ភវេ, កុទាសុបិ ច អហំ អបេក្ខវា មា ភវេយ្យន្តិ មានសំ តស្មិញ្ច ធម្មេ **បណិធេសិំ** “តមិនា បច្ចេកពុទ្ធេន លទ្ធធម្មំ អហម្បិ សច្ឆិករេយ្យ”ន្តិ ចិត្តំ បណិទហិំ។

តស្សេវ បច្ចេកពុទ្ធេ កតស្សេវ កម្មស្ស វិបាកតោ អហំ ទីឃាយុកេសុ **អមមេសុ** “មម បរិគ្គហោ”តិ បរិគ្គហាភាវេន អបរិគ្គហេសុ វិសេសគាមីសុ អហីនគាមីសុ **កុរូសុ** ឧត្តរកុរូសុ **បាណីសុ** សត្តេសុ សហស្សក្ខត្តុំ **ឧបបជ្ជថ** ឧបបជ្ជិំ។

តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកតោ វិចិត្រមាលាភរណានុលេបីសុ **យសស្សីសុ** បរិវារវន្តេសុ **តិទសោ** ទេវោ អហំ វិសិដ្ឋកាយូបគតោ ហុត្វា សហស្សក្ខត្តុំ ឧបបជ្ជថ។

តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកតោ អហំ វិមុត្តចិត្តោ អខីលោ អនាសវោ ហុត្វា **ហិតាហិតាសីហិ** កុសលាកុសលវីតិវត្តេហិ អន្តិមទេហធារិភិ **ឥមេហិ** បច្ចេកពុទ្ធេហិ, ពុទ្ធសាវកេហិ វា **មេ** មម សមាគមោ អាសិ។

“សីលវតោ យំ ឥច្ឆិតំ, តំ សមិជ្ឈតេ”តិ ឥមំ វចនំ តថាគតោ ជិនោ បច្ចក្ខំ កត្វា អវច ខោ, **យថា យថា** យេន យេន បការេន មេ មនសា វិចិន្តិតំ, **តថា** តថា តេន តេន បការេន សមិទ្ធំ ភវតិ។ **អយំ** ភវោ អន្តិមោ ភវោតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

ឯកតិំសម្ហិ កប្បម្ហិ ជិនោ អនេជោ អនន្តទស្សី **“សិខី”**តិ ឥតិនាមកោ ឧប្បជ្ជិ។ តស្សាបិ ភគវតោ រាជាភាតា **សិខិទ្ទេ** ច សិខី ឥតិនាមកេ ពុទ្ធេ ច តស្ស ភគវតោ **ធម្មេ** ច អភិប្បសន្នោ លោកវិនាយកម្ហិ បរិនិព្ពុតេ សតិ ទេវាតិទេវស្ស នរុត្តមស្ស មហេសិនោ វិបុលំ មហន្តំ សមន្តតោ គាវុតិកំ ថូបំ អកាសិ។

តស្មិំ ថូបេ **ពលិំ** បូជាពលិំ អភិហារី មនុស្សោ ជាតិសុមនំ បគ្គយ្ហ បហដ្ឋោ បូជេសិ។ **អស្ស** មនុស្សស្ស ឯកំ បុប្ផំ វាតេន បហរិតំ ហុត្វា បតិតំ។ អហំ **តំ** បតិតំ ឯកំ បុប្ផំ គហេត្វា **តស្សេវ** បុប្ផសាមិកស្ស អទាសិំ។

សោ មនុស្សោ បុប្ផសាមិកោ អភិប្បសន្នចិត្តោ ហុត្វា មំ “ត្វមេវ ឯតំ ឯកំ បុប្ផំ បូជា”តិ អទាសិ។ **ទទាសីតិ** ឯត្ថ ទ-ការោ អាគមោ។ អហំ **តំ** ឯកំ បុប្ផំ គហេត្វា **ពុទ្ធំ** ពុទ្ធគុណំ បុនប្បុនំ អនុស្សរន្តោ យស្មិំ កប្បេ អភិរោបយិំ, **តតោ** កប្បតោ អដ្ឋ កប្បា តីសំ អហេសុំ។ តេសុ កប្បេសុ ទុគ្គតិំ នាភិជានាមិ, វិនិបាតញ្ច ន គច្ឆាមិ, ឥទំ ផលំ ថូបបូជាយ ផលន្តិ អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ វា...បេ.... សុត្តំ។

ព្រហ្មទត្តស្ស ព្រហ្មទត្តនាមកស្ស រាជិនោ កបិលំ នាម នគរំ **សុវិភត្តំ** ភាគតោ សុដ្ឋុ វិភត្តំ, **មហាបថំ** មហាបថសម្បន្នំ **អាកិណ្ណំ,** នានាជាតិកេហិ មនុស្សេហិ បរិបុណ្ណំ, ឥទ្ធំ ផីតញ្ច អាសិ។

បញ្ចាលានំ តត្ថ បុរុត្តមេ អហំ កុម្ភាសំ វិក្កិណិំ, សោ អហំ យសស្សិនំ **ឧបរិដ្ឋំ** ឧបសមីបេ ឋិតំ អរិដ្ឋំ នាម **សម្ពុទ្ធំ** បច្ចេកពុទ្ធំ អទ្ទសិំ, ទិស្វា ហដ្ឋោ ចិត្តំ បសាទេត្វា នរុត្តមំ អរិដ្ឋំ មេ គេហស្មិំ **យំ** ធុវភត្តំ **វិជ្ជថ** វិជ្ជិ, តេន ធុវភត្តេន និមន្តេសិំ។

យតោ ច យស្មិំ កាលេ ច កត្តិកោ យស្សំ បន្នរសីបុណ្ណោ, សា **បុណ្ណមាសី** បន្នរសី ឧបដ្ឋិតា, **តតោ ច** តស្មិំ កាលេ ច អហំ នវំ ទុស្សយុគំ គយ្ហ **អរិដ្ឋស្ស** អរិដ្ឋនាមកស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស ឧបនាមេសិំ។

នរុត្តមោ អនុកម្បកោ ការុណិកោ តណ្ហានិឃាតកោ **មុនិ** បច្ចេកពុទ្ធោ **បសន្នចិត្តំ** មំ ញត្វាន បដិគ្គណ្ហិ។

អហំ កល្យាណំ ពុទ្ធវណ្ណិតំ កម្មំ ករិត្វាន ទេវេ ច មនុស្សេ ច សន្ធាវិត្វា តតោ ចុតោ ពារាណសិយំ នគរេ អឌ្ឍេ កុលស្មិំ សេដ្ឋិស្ស ឯកបុត្តកោ ឧប្បជ្ជិំ, បាណេហិ ច បិយតរោ អាសិំ។

តតោ ច តស្មឹ កាលេ វិញ្ញតំ បត្តោ ហុត្វា ទេវបុត្តេន ចោទិតោ អហំ បាសាទា ឱរុហិត្វាន **សម្ពុទ្ធំ** ភគវន្តំ គោតមំ ឧបសង្កមឹ។

សោ សម្ពុទ្ធោ ភគវា គោតមោ អនុកម្បាយ មេ ធម្មំ អទេសេសិ។ **ទុក្ខំ** ទុក្ខសច្ចញ្ច **ទុក្ខសមុប្បាទំ** សមុទយសច្ចញ្ច **ទុក្ខស្ស អតិក្កមំ** និរោធសច្ចញ្ច អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ ទុក្ខូបសមគាមិនំ **មគ្គំ** មគ្គសច្ចញ្ច ឥតិ ចត្តារិ សច្ចានិ ទេសិតានិ, តទុប្បាទកំ ធម្មំ **មុនិ** ភគវា គោតមោ អទេសយិ។

អហំ **តស្ស** ភគវតោ គោតមស្ស វចនំ សុត្វា សាសនេ រតោ ហុត្វា វិហរិំ, អហំ វត្តិន្ទិវំ អតន្ទិតោ ហុត្វា សមថំ បដិវិជ្ឈិំ។

អជ្ឈត្តញ្ច យេ អាសវា, ពហិទ្ធា ច យេ អាសវា មគ្គេន សមុច្ឆិន្នា អាសុំ, **សព្ពេ** តេ អាសវា **មេ** មម វិជ្ជិសុំ, បុន ន ច ឧប្បជ្ជរេ។

ទុក្ខំ "បរិយន្តកតំ យស្ស ទុក្ខស្សា"តិ **បរិយន្តកតំ** អាសិ, អយំ សមុស្សយោ ជាតិមរណសំសារោ **ចរិមោ** អន្តិមោ អាសិ, ឥទានិ ឥមស្ស អត្តភាវស្ស អនន្តរំ បុនព្ភវោ មម នត្ថីតិ អវោចាតិ យោជនា។ យំ នានាវិធំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ ឧទាហរណវសេន និទ្ទារិតំ, **ឥទំ** នានាវិធំ សុត្តំ វាសនាភាគេ បុញ្ញកោដ្ឋាសេ វិសយេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **វាសនាភាគិយំ** សុត្តំ នាម។

នានាវិធំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កតមំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្ត"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្ត"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ កតមំ សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

ឧទ្ធំ ព្រហ្មលោកេ **អធោ** កាមាវចរេ ភវេ **សព្ពធិ** សព្ពេសុ ភវេសុ **វិប្បមុត្តោ** អរហា **"អយំ** នាម ធម្មោ អហំ អស្មី"តិ អនានុបស្សី, ឯវំ វិមុត្តោ អរហា អតិណ្ណបុព្ពំ ឱឃំ អបុនព្ភវាយ **ឧទតារិ** ឧត្តិណ្ណោតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគេ សេក្ខធម្មេ វិសយេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **និព្ពេធភាគិយំ** សុត្តំ នាម។

"ឯត្តកមេវា"តិ វត្តព្ពត្តា **"សីលវតោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ អានន្ទ, សីលវតោ បុគ្គលស្ស "កិន្តិ **មេ** មម អវិប្បដិសារោ **ជាយេយ្យ** បវត្តេយ្យា"តិ ចេតនា **ន ករណីយា** ន កាតព្ពា។ អានន្ទ, សីលវតោ អវិប្បដិសារោ យំ **ជាយេយ្យ** បវត្តេយ្យ, **ឯសា** អវិប្បដិសារស្ស ជាយនា បវត្តនា ធម្មតា ភវតិ។ អានន្ទ, **អវិប្បដិសារិនា** បុគ្គលេន "កិន្តិ **មេ** មម បាមោជ្ជំ **ជាយេយ្យ** បវត្តេយ្យា"តិ ចេតនា ន ករណីយា, អានន្ទ, **អវិប្បដិសារិនោ** បុគ្គលស្ស បាមោជ្ជំ យំ **ជាយេយ្យ** បវត្តេយ្យ, **ឯសា** បាមោជ្ជស្ស ជាយនា បវត្តនា ធម្មតា។ សេសេសុបិ ឥមស្ស យោជនានយានុសារេន យោជនានយោ គហេតព្ពោ។ **ឥទំ** សុត្តម្បិ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាម។

អាតាបិនោ កិលេសានំ អាតាបេន សម្មប្បធានេន សមន្នាគតស្ស **ឈាយតោ** ឈាយន្តស្ស **ព្រាហ្មណស្ស** ពាហិតបាបស្ស ខីណាសវស្ស **ធម្មា** អនុលោមបច្ចយាការបដិវេធសាធកា ពោធិបក្ខិយធម្មា **យទា** យស្មិំ កាលេ **ហវេ** ឯកន្តេន **បាតុភវន្តិ** ឧប្បជ្ជន្តិ។ អថ វា **ធម្មា** ចតុអរិយសច្ចធម្មា **បាតុភវន្តិ** បកាសយន្តិ អភិសមយវសេន បាកដា ហោន្តិ។ **អថ** វា បាតុភវនកាលេ **អស្ស** អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស ខីណាសវស្ស សព្ពា កង្ខា **វបយន្តិ** អបគច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តិ។ កស្មា? **សហេតុធម្មំ** អវិជ្ជាទិកេន ហេតុនា សហ បវត្តំ សង្ខារាទិកំ សុខេន អសម្មិស្សំ ទុក្ខក្ខន្ធធម្មំ **យតោ** យស្មា **បជានាតិ** អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈតិ , តតោ តស្មា វបយន្តិ អបគច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាម។

ទុតិយគាថាយំ បន **បច្ចយានំ ខយំ** ខយសង្ខាតំ និព្ពានំ **យតោ** យស្មា **អវេទិ** អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈិ, តតោ តស្មា សព្ពាបិ កង្ខា វបយន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

តិស្ស, ត្វំ កឹ នុ កុជ្ឈសិ? មា កុជ្ឈិ, តិស្ស, **តេ** តវ **អក្កោធោ** អកុជ្ឈនំ **វរំ** ឧត្តមំ, **ហិ** សច្ចំ, តិស្ស, តយា កោធមានមក្ខវិនយត្ថំ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ នូតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

អារញ្ញំ អារញ្ញកំ បំសុកូលិកំ **អញ្ញាតុញ្ឆេន** អញ្ញាតអនភិលក្ខិតឃរបដិបាដិយា បត្វា ឧញ្ឆេន បិណ្ឌបាតចរណវីរិយេន លទ្ធេន មិស្សកភោជនេន យាបេន្តំ នន្ទំ **កទា** កាលេ អហំ បស្សេយ្យន្តិ អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

គោតម , **កឹសុ** កតមំ **ឆេត្វា** វធិត្វា វធន្តោ កោធបរិឡាហេន អបរិទយ្ហមានោ ហុត្វា សុខំ **សេតិ** សយតិ, **កឹសុ** កតមំ **ឆេត្វា** វធិត្វា វធន្តោ កោធវិនាសេន វិនដ្ឋទោមនស្សោ ហុត្វា ន សោចតិ, គោតម, ត្វំ កិស្ស ឯកធម្មស្ស **វធំ** វធនំ រោចេសីតិ ព្រាហ្មណោ បុច្ឆតិ។

ព្រាហ្មណ, **កោធំ** កុជ្ឈនំ **ឆេត្វា** វធិត្វា វធន្តោ កោធបរិឡាហេន អបរិទយ្ហមានោ ហុត្វា សុខំ **សេតិ** សយតិ, **កោធំ** កុជ្ឈនំ **ឆេត្វា** វធិត្វា វធន្តោ កោធវិនាសេន វិនដ្ឋទោមនស្សោ ហុត្វា ន សោចតិ, **វិសមូលស្ស** វិសសទិសស្ស ទុក្ខស្ស មូលភូតស្ស **មធុរគ្គស្ស** មធុរសង្ខាតស្ស សុខបរិយោសានស្ស **កោធស្ស** កុជ្ឈនស្ស **វធំ** វធនំ **អរិយា** ពុទ្ធាទយោ បុគ្គលា បសំសន្តិ។ **ហិ** សច្ចំ **តំ** កោធំ កុជ្ឈនំ **ឆេត្វា** វធិត្វា វធន្តោ កោធវិនាសេន វិនដ្ឋទោមនស្សោ ហុត្វា **សេតិ** សយតីតិ យោជនា។ **មធុរគ្គស្សា**តិ ច មធុរំ ចេតសិកសុខំ អស្សាទអគ្គំ បរិយោសានំ អស្ស កោធស្សាតិ **មធុរគ្គោ**តិ សមាសោ វេទិតព្ពោ។ កុជ្ឈន្តស្ស ហិ អក្កោសិត្វា បរិភាសិត្វា បហរិត្វា បរិយោសានេ ចេតសិកសុខស្សាទោ ឧប្បជ្ជតីតិ។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

គោតម, ហនន្តោ ធីរោ ឧប្បតិតំ **កឹសុ** កតមំ **ហនេ** ហនេយ្យ។ វិនោទេន្តោ ធីរោ ជាតំ **កឹសុ** កតមំ **វិនោទយេ** វិនោទយេយ្យ។ បជហន្តោ ធីរោ **កឹ ច** កតមំ **បជហេ** បជហេយ្យ។ ធីរស្ស **កិស្ស** ធម្មស្ស អភិសមយោ សុខោតិ ទេវតា បុច្ឆតិ។

ទេវបុត្ត, ហនន្តោ ធីរោ ឧប្បតិតំ **កោធំ** កុជ្ឈនំ **ហនេ** ហនេយ្យ។ វិនោទេន្តោ ធីរោ ជាតំ រាគំ **វិនោទយេ** វិនោទយេយ្យ។ បជហន្តោ ធីរោ អវិជ្ជំ **បជហេ** បជហេយ្យ។ សច្ចធម្មស្ស អភិសមយោ សុខោតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

១០១. ភគវា សត្តិយា **ឱមដ្ឋោ** ឧបរិតោ យាវ ហេដ្ឋា វិទ្ធោ បុរិសោ សត្តិប្បហានាយ វីរិយំ អារភតិ វិយ, អគ្គិនា មត្ថកេ **ឌយ្ហមានោ** អាទិត្តសិរោ បុរិសោ អគ្គិនិព្ពាបនត្ថាយ វីរិយំ អារភតិ ឥវ, ឯវំ កាមរាគេន ឌយ្ហមានោ ភិក្ខុ **កាមរាគប្បហានាយ** កាមរាគវិក្ខម្ភនាយ អប្បមត្តោ វាយមមានោ **សតោ** សតិសម្បន្នោ ហុត្វា **បរិព្ពជេ** វិហរេយ្យាតិ ទេវតា កថេសិ។

ភគវា បន “សមុច្ឆេទប្បហានាយ វីរិយំ អារភីយតី”តិ ទស្សេតុំ **“សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោ”**តិអាទិមាហ។ ទេវបុត្ត, សត្តិយា **ឱមដ្ឋោ** បុរិសោ សត្តិប្បហានាយ វីរិយំ អារភតិ វិយ, អគ្គិនា មត្ថកេ **ឌយ្ហមានោ** អាទិត្តសិរោ បុរិសោ អគ្គិនិព្ពាបនត្ថាយ វីរិយំ អារភតិ ឥវ, ឯវំ សក្កាយទិដ្ឋិយា អភិភូតោ ភិក្ខុ សក្កាយទិដ្ឋិយា **បហានាយ** មគ្គេន សមុច្ឆេទប្បហានាយ អប្បមត្តោ វាយមមានោ **សតោ** សតិសម្បន្នោ ហុត្វា **បរិព្ពជេ** វិហរេយ្យាតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាម។

សព្ពេ **និចយា** ភោគា **ខយន្តា** ខយបរិយោសានា ភវន្តិ, សព្ពេ **សមុស្សយា** ធម្មា **បតនន្តា** បតនបរិយោសានា ភវន្តិ, **សព្ពេសំ** សត្តានំ មរណមាគម្ម **សព្ពេសំ** សត្តានំ ជីវិតំ អទ្ធុវំ ភវតិ, ឥតិ **ឯតំ** វុត្តប្បការំ **ភយំ** ភយហេតុំ **មរណំ** សម្មុតិមរណំ **អបេក្ខមានោ បណ្ឌិតោ សុខាវហានិ** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកសុខាវហានិ **បុញ្ញានិ** ទានសីលភាវនាមយបុញ្ញានិ កយិរាថាតិ ទេវតា អវោច។

ទេវបុត្ត, សព្ពេ **និចយា** ភោគា **ខយន្តា** ខយបរិយោសានា, សព្ពេ **សមុស្សយា** ធម្មា **បតនន្តា** បតនបរិយោសានា, **សព្ពេសំ** សត្តានំ មរណមាគម្ម **សព្ពេសំ** សត្តានំ ជីវិតំ អទ្ធុវំ, ឥតិ **ឯតំ** វុត្តប្បការំ **ភយំ** ភយហេតុំ មរណំ អបេក្ខមានោ **សន្តិបេក្ខោ** សព្ពសង្ខារុបសមំ និព្ពានំ អបេក្ខមានោ បណ្ឌិតោ **លោកាមិសំ** កាមគុណំ **បជហេ** បជហេយ្យាតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាម។

មារិធ **យេសំ** មុនីនំ ចិត្តំ **ឈានរតំ** ឈានេ រតំ ហោតិ, តេ មុនយោ សុខំ សយន្តិ ន សោចន្តិ។ **បញ្ញវា** មគ្គបញ្ញវា សុសមាហិតោ អារទ្ធវីរិយោ **បហិតត្តោ** និព្ពានំ បេសិតចិត្តោ បុគ្គលោ ទុត្តរំ **ឱឃំ** សំសារោឃំ តរតិ។

កាមសញ្ញាយ **វិរតោ** វិគតចិត្តោ យោ ខីណាសវោ **សព្ពសំយោជនាតីតោ** អរហត្តមគ្គេន សព្ពេ សំយោជនេ អតីតោ នន្ទិភវបរិក្ខីណោ អហោសិ, **សោ** ខីណាសវោ **គម្ភីរេ** សំសារណ្ណវេ ន សីទតីតិ យោជនា។ នន្ទិសង្ខាតា តណ្ហា ច កាមភវរូបភវអរូបភវា ច **នន្ទិភវា**, នន្ទិភវា បរិក្ខីណា យស្ស ខីណាសវស្សាតិ **នន្ទិភវបរិក្ខីណោ**តិ សមាសោ វេទិតព្ពោ។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាម។

អរហតំ អរហន្តានំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ **ធម្មំ** សុចរិតាទិភេទញ្ច សត្តតឹសពោធិបក្ខិយភេទញ្ច ធម្មំ យោ បណ្ឌិតោ **សទ្ទហានោ** សទ្ទហន្តោ ហុត្វា និព្ពានប្បត្តិយា **អប្បមត្តោ** វិចក្ខណោ ហុត្វា **សុស្សូសំ** សុស្សូសន្តោ ភវេ, សោ បណ្ឌិតោ **បញ្ញំ** លោកិយលោកុត្តរបញ្ញំ **លភតេ** លភតិ។

យោ វីរិយវា បុគ្គលោ **បតិរូបទេសការី** ទេសកាលាទីនិ អហាបេត្វា លោកិយលោកុត្តរធម្មបតិរូបំ អធិគមូបាយំ ករោតិ, **ធុរវា** ចេតសិកវីរិយេន អនិក្ខិត្តធុរោ **ឧដ្ឋាតា** កាយិកវីរិយវសេន ឧដ្ឋានសម្បន្នោ ហោតិ, សោ វីរិយវា បុគ្គលោ **ធនំ** លោកិយលោកុត្តរធនំ **វិន្ទតេ** អធិគច្ឆតិ។ **សច្ចេន** វចីសច្ចេន ច បរមត្ថសច្ចេន ច ពុទ្ធាទិកោ សច្ចធម្មេ ឋិតោ សប្បុរិសោ កិត្តឹ បប្បោតិ។ **ទទំ** ទទន្តោ យំ កិញ្ចិ ឥច្ឆិតំ បត្ថិតំ ចតុសង្គហវត្ថុំ ទទន្តោ សង្គហន្តោ សប្បុរិសោ **មិត្តានិ** ឯកន្តមិត្តានិ **គន្ថតិ** សម្បាទេតិ, **ឯវំ** ចតូហិ សច្ចធម្មធិតិចាគេហិ សមន្នាគតោ សោ សប្បុរិសោ **អស្មា** លោកា បរំ លោកំ **បេច្ច** គន្ត្វា ឯកន្តេន សោកការណស្ស អភាវតោ ន សោចតីតិ យោជនា។

គោតម, សព្ពគន្ថប្បហីនោ តីហិ ភវេហិ វិប្បមុត្តោ **សតោ** សតិសម្បន្នោ ត្វំ, សមណោ, **អញ្ញំ** ទេវមនុស្សាទិកំ **យំ អនុសាសសិ** យំ អនុសាសនំ ករោសិ, **តំ** អនុសាសនំ សព្ពគន្ថប្បហីនស្ស តីហិ ភវេហិ **វិប្បមុត្តស្ស** សមណស្ស **តេ** តវ ន សាធូតិ សក្កនាមកោ មារបក្ខិកោ យក្ខោ គាថាយ អជ្ឈភាសិ។

“**សក្ក** សក្កនាមក យក្ខ អនុកម្បិតេន បុរិសេន សទ្ធឹ យេន កេនចិ **វណ្ណេន** ការណេន **សំវាសោ** ឯកស្មឹ ឋានេ សហវាសោ ជាយតិ, **តំ** អនុកម្បិតព្ពំ សហវាសគតំ បុរិសំ សប្បញ្ញោ មនសា **អនុកម្បិតុំ ន អរហតិ** អនុកម្បិតុំយេវ អរហតិ។ យា **អនុកម្បា** ករុណា, យា **អនុទ្ទយា** មេត្តា, មុទិតា ច ឧបេក្ខា, តាយ អនុកម្បាយ ករុណាយ, តាយ អនុទ្ទយាយ មេត្តាយ មុទិតាយ ច សមុស្សាហិតេន បសន្នេន មនសា យោ **សប្បញ្ញោ** សប្បុរិសោ **អញ្ញំ** ទេវមនុស្សាទិកំ **យំ អនុសាសតិ** យំ អនុសាសនំ ករោតិ, សោ សប្បញ្ញោ សប្បុរិសោ តេន អនុសាសនេន **សំយុត្តោ** កាមច្ឆន្ទាទីនំ សំយោជនានំ វសេន អននុលោមសំយោគេន សំយុត្តោ ន ហោតីតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

១០២. សមណ , រាគោ ច ទោសោ ច ឥមេ ទ្វេ ធម្មា **កុតោនិទានា**, កឹនិទានា, កឹបច្ចយា ភវន្តិ, អរតិ ច រតិ ច លោមហំសោ ច ឥមេ តយោ កុតោជា កុតោ ភវន្តិ? កុមារកា **ធង្កំ** កាកំ គហេត្វា បាទេ ទីឃសុត្តកេន ពន្ធិត្វា សុត្តកោដឹ អង្គុលិយំ វេឋេត្វា ឱសជន្តិ ឥវ, ឯវំ មនោវិតក្កា កុតោ សមុដ្ឋាយ ចិត្តំ ឱសជន្តីតិ សូចិលោមយក្ខោ ភគវន្តំ បុច្ឆិ។

រាគោ ច ទោសោ ច ឥមេ ទ្វេ ធម្មា **ឥតោនិទានា** ឥតោ អត្តភាវតោ និទានា ជាយន្តិ; អរតិ ច រតិ ច លោមហំសោ ច ឥមេ តយោ **ឥតោជា** ឥតោ អត្តតោ ភវន្តិ; កុមារកា **ធង្កំ** កាកំ គហេត្វា បាទេ ទីឃសុត្តកេន ពន្ធិត្វា សុត្តកោដឹ អង្គុលិយំ វេឋេត្វា ឱសជន្តិ ឥវ, ឯវំ មនោវិតក្កា **ឥតោ** អត្តភាវតោ សមុដ្ឋាយ ចិត្តំ ឱសជន្តិ។

និគ្រោធស្ស **ខន្ធជា** បារោហា សាខាសុ ជាយន្តិ ឥវ, វនេ រុក្ខំ និស្សាយ ជាតា **មាលុវា** លតា តំ រុក្ខំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា **វិតតា** ឱតតវិតតា តិដ្ឋតិ ឥវ, ឯវំ, យក្ខ, ត្វំ សុណោហិ **ស្នេហជា** តណ្ហាស្នេហតោ ជាតា **អត្តសម្ភូតា** អត្តនិសម្ភូតា បុន អនេកប្បការា **មនោវិតក្កា** បាបមនោវិតក្កា ចេវ តំសម្បយុត្តកិលេសា ច **កាមេសុ** វត្ថុកាមេសុ **វិសត្តា** លគ្គា សំសិព្ពិតា ឋិតា។

យេ បណ្ឌិតា “យំ និទានំ អស្ស អត្តភាវស្សា”តិ **យតោនិទានំ នំ** កិលេសគហនំ សមុទយសច្ចំ បជានន្តិ, **តេ** បណ្ឌិតា អត្តភាវសង្ខាតស្ស ទុក្ខសច្ចស្ស និទានភូតំ **នំ** កិលេសគហនំ សមុទយសច្ចំ មគ្គសច្ចេន **វិនោទេន្តិ។ អបុនព្ភវាយ** អបុនភវសង្ខាតាយ និរោធសច្ចត្ថាយ **អតិណ្ណបុព្ពំ** អនមតគ្គេ សំសារេ សុបិនេនាបិ អតិណ្ណបុព្ពំ **ទុត្តរំ ឥមំ ឱឃំ** ចតុព្ពិធំ សំកិលេសោឃំ តរន្តីតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

“ភគវា, សមណធម្មស្ស ករណំ នាម **ទុក្ករំ**, ភគវា, សមណធម្មស្ស ករណំ នាម **សុទុក្ករំ** សុដ្ឋុតរំ ទុក្ករ”ន្តិ ឯកោ កុលបុត្តោ បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ កត្វា អរិយភូមឹ អប្បត្វា កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តោ, សោ ទេវបុត្តោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ។ កាមទ, សីលសមាហិតា **ឋិតត្តា** ឋិតសភាវា សត្ត **សេក្ខា** បុគ្គលា **ទុក្ករំ វាបិ** សមណធម្មំ ករោន្តិ។ **អនគារិយុបេតស្ស** អនគារិយំ និគ្គេហភាវំ ឧបគតស្ស បព្ពជិតស្ស **តុដ្ឋិ** ចតុបច្ចយសន្តោសោ សុខាវហា ហោតី”តិ ភគវា អវោច។

“ភគវា, **យទិទំ** យា ឯសា តុដ្ឋិ សុខាវហា, ឯសា តុដ្ឋិ ទុល្លភា”តិ សោ ទេវបុត្តោ អាហ។ “កាមទ, **យេសំ** សេក្ខានំ មនោ ទិវា ច រត្តោ ច **ភាវនាយ រតោ** ចិត្តវូបសមេ រតោ, តេ សេក្ខា ទុល្លភំ វាបិ តុស្សនំ លភន្តី”តិ ភគវា អវោច។

“ភគវា, **យទិទ**ំ យំ ឥទំ ចិត្តំ ភាវនាយ រតំ, តំ ចិត្តំ ទុស្សមាទហ”ន្តិ សោ ទេវបុត្តោ អាហ។ “កាមទ, យេ អរិយា ឥន្ទ្រិយូបសមេ រត្តិន្ទិវំ រតា, តេ អរិយា ទុស្សមាទហំ វាបិ ចិត្តំ សមាទហន្តិ, កាមទ, តេ អរិយា មច្ចុនោ **ជាលំ** កិលេសជាលំ ឆេត្វា មគ្គំ គច្ឆន្តី”តិ ភគវា អវោច។

“ភគវា, យោ មគ្គោ បុព្ពភាគបដិបទាវសេន វិសមោ, សោ មគ្គោ ទុគ្គមោ”តិ សោ ទេវបុត្តោ អាហ។ “កាមទ, អរិយា ទុគ្គមេ វិសមេ វាបិ មគ្គំ គច្ឆន្តិ, អនរិយា វិសមេ មគ្គេ អវំសិរា បបតន្តិ, អរិយានំ សោ មគ្គោ សមោវ ភវេ, ន អសមោ។ **ហិ** សច្ចំ **វិសមេ** វិសត្តកាយេ អរិយា សមា ភវន្តី”តិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

១០៣. យំ ជេតវនំ ឥសិសង្ឃនិសេវិតំ ធម្មរាជេន អាវុត្ថំ, ឥទំ តំ ជេតវនំ មម **បីតិសញ្ជននំ** បីតិយា សញ្ជននំ ករំ ហិ ករំ ឯវ។

កម្មំ មគ្គចេតនាកម្មញ្ច **វិជ្ជា** មគ្គបញ្ញា ច **ធម្មោ** សមាធិ ចេវ សមាធិបក្ខិកោ ច ធម្មោ **សីលំ**, សីលេ ឋិតស្ស **ជីវិតំ** ឧត្តមំ, **ឯតេន** អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន សត្តា សុជ្ឈន្តិ, គោត្តេន វា ធនេន វា សត្តា ន សុជ្ឈន្តិ។

តស្មា មគ្គេនេវ សត្តានំ វិសុជ្ឈនតោ អត្តនោ អត្ថំ **សម្បស្សំ** បស្សន្តោ បណ្ឌិតោ បោសោ **យោនិសោ** ឧបាយេន **ធម្មំ** ពោធិបក្ខិយធម្មំ **វិចិនេ** វិចិនេយ្យ, **ឯវំ** វិចិននេ សតិ **តត្ថ** អរិយមគ្គេ វិចិនន្តោ បុគ្គលោ សុជ្ឈតិ។

សារិបុត្តោ សីលេន ច ឧបសមេន ច បារង្គតោ ឥវ, ឯវំ យោបិ ភិក្ខុ សីលេន ច ឧបសមេន ច បារង្គតោ, សោ ភិក្ខុ **ឯតាវ បរមោ** សារិបុត្តសទិសោវ សិយាតិ អនាថបិណ្ឌិកនាមោ ទេវបុត្តោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អាហាតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ នាម។

អតីតំ អតីតក្ខន្ធបញ្ចកំ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ នាន្វាគមេយ្យ, **អនាគតំ** អនាគតក្ខន្ធបញ្ចកំ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ **នប្បដិកង្ខេ** ន បត្ថេយ្យ។ **យំ** យស្មា អតីតំ **បហីនំ** និរុទ្ធំ អត្ថង្គតំ, តស្មា អតីតស្ស បហីនត្តា និរុទ្ធត្តា អត្ថង្គតត្តា នាន្វាគមេយ្យ។ **យំ** យស្មា អនាគតំ អប្បត្តំ, តស្មា ន បដិកង្ខេ។

បច្ចុប្បន្នំ ខន្ធបញ្ចកំ វយធម្មំ យត្ថ យត្ថ សន្តានេ វា, យត្ថ យត្ថ អរញ្ញាទីសុ វា ឧប្បន្នំ, **តត្ថ តត្ថ** សន្តានេ វា, **តត្ថ តត្ថ** អរញ្ញាទីសុ វា នំ បច្ចុប្បន្នធម្មំ យាហិ អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ វិបស្សតិ, តាហិ អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និព្ពានំ រាគាទីហិ អសំហីរំ អសំកុប្បំ ភវតិ, **តំ** និព្ពានំ វិបស្សកោ បុគ្គលោ វិទ្វា និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេន្តោ ហុត្វា **អនុព្រូហយេ** វឌ្ឍេយ្យ។

អាតប្បំ សំកិលេសានំ អាតបន្តំ វីរិយំ អជ្ជេវ **កិច្ចំ** កាតព្ពំ, សុវេ ជីវិតំ វា មរណំ វា កោ **ជញ្ញា** ជានេយ្យ, “សុវេ វា ទានាទិបុញ្ញំ ជានិស្សាមី”តិ ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា “អជ្ជេវ ករិស្សាមី”តិ ឯវំ វីរិយំ កាតព្ពំ។ **ហិ** សច្ចំ មរណការណភាវតោយ អហិវិច្ឆិកវិសសត្ថាទិអនេកាយ សេនាយ វសេន **មហាសេនេន តេន** មច្ចុនា សទ្ធឹ មិត្តសន្ថវាការេន វា លញ្ជទានេន វា សង្គរំ នត្ថីតិ។

ឯវំ មនសិ កត្វា **វិហារិំ** វិហរន្តំ អាតាបឹ អហោរត្តំ **អតន្ទិតំ** អនលសំ ឧដ្ឋាហកំ សប្បុរិសំ “ភទ្ទេករត្តោ”តិ សន្តោ មុនិ **វេ** ឯកន្តេន **អាចិក្ខតេ** អាចិក្ខតិយេវាតិ យោជនា។

“ចត្តារិមានិ ភិក្ខវេ”ត្យាទិសុត្តំ បាឡិតោ ច អដ្ឋកថាតោ ច បាកដំ។

១០៤. នានាវិធំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្ត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ **កតមំ** សុត្តំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

យស្ស ឧត្តមបុរិសស្ស ចិត្តំ សេលូបមំ **ឋិតំ** លោកធម្មវាតេហិ នានុកម្បតិ, **រជនីយេសុ** លាភាទីសុ វិរត្តំ ភវេ, សោ ឧត្តមបុរិសោ **កោបនេយ្យេ** អលាភាទិកេ ន កុប្បតិ, តស្ស ឧត្តមបុរិសស្ស ចិត្តំ ឯវំ អនិច្ចតាទិនា ភាវិតំ,

នំ ភាវិតចិត្តំ ឧត្តមបុរិសំ វីតិក្កន្តលោកធម្មហេតុកំ ទុក្ខំ កុតោ ឯស្សតីតិ យោជនា។ **ឥទំ** សុត្តំ អសេក្ខភាគេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អសេក្ខភាគិយំ** សុត្តំ នាម។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ វេទិតព្ពោ។

"អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ ឥទមេវា"តិ វត្តព្ពភាវតោ "**អាយស្មតោ ចា**"តិអាទិ វុត្តំ។

យោ ព្រាហ្មណោ ពាហិតបាបធម្មត្តា **ពាហិតបាបធម្មោ** ភវេ, សោ ព្រាហ្មណោ និគ្គតហុំហុំកត្តា **និហុំហុង្កោ** ភវេ, និគ្គតកិលេសកសាវត្តា **និក្កសាវោ** ភវេ, សីលសំវរេន សំយតចិត្តតាយ **យតត្តោ** ភវេ, យោ ព្រាហ្មណោ ចតុមគ្គញាណវេទេហិ អន្តំ និព្ពានំ គតត្តា **វេទន្តគូ** ភវេ, ធម្មេន វុសិតព្រហ្មចរិយត្តា **វុសិតព្រហ្មចរិយោ** ភវេ។ យស្ស ព្រាហ្មណស្ស កុហិញ្ចិ លោកេ **ឧស្សទា** រាគុស្សទោ ទោសុស្សទោ មោហុស្សទោ មានុស្សទោ ទិដ្ឋុស្សទោ នត្ថិ, សោ ព្រាហ្មណោ **ព្រហ្មវាទំ** "អហំ ព្រាហ្មណោម្ហី"តិ វាចំ វទេយ្យាតិ ភគវា អវោចាតិ យោជនា។

យេ ពុទ្ធា **បាបកេ** អកុសលេ ធម្មេ ពាហិត្វា សទា ចរន្តិ **សតា** សតិសម្បន្នា ខីណសំយោជនា, តេ ពុទ្ធា លោកស្មិំ ព្រាហ្មណាតិ **វេ** ឯកន្តេន កថីយន្តីតិ អវោចាតិ យោជនា។

យត្ថ និព្ពានេ អាបោ ច បថវី ច តេជោ ច វាយោ ច **ន គាធតិ** ន បតិដ្ឋហតិ, **តត្ថ** និព្ពានេ **សុក្កា** គហា ចេវ តារកា ច ន ជោតន្តិ, **តត្ថ** និព្ពានេ អាទិច្ចោ នប្បកាសតិ, **តត្ថ** និព្ពានេ ចន្ទិមា ន ភាតិ, **តត្ថ** និព្ពានេ តមោ ន វិជ្ជតិ។

យោ ព្រាហ្មណោ **អត្តនា** សយំ មុនិ មោនេន យទា តំ និព្ពានំ **អវេទិ** វិន្ទតិ បដិលភតិ បដិវិជ្ឈតិ, **អថ** បដិវិជ្ឈនក្ខណេ សោ ព្រាហ្មណោ **រូបា** រូបធម្មតោ ច **អរូបា** អរូបធម្មតោ ច **សុខទុក្ខា** សុខទុក្ខតោ ច បមុច្ចតីតិ អវោចាតិ យោជនា។

យក្ខ, យោ ព្រាហ្មណោ **សកេសុ** សកអត្តភាវេសុ **ធម្មេសុ** ឧបាទានក្ខន្ធេសុ សច្ចេសុ, ធម្មេសុ ច បារគូ ហោតិ, **អថ** បារគមនក្ខណេ សោ ព្រាហ្មណោ **ឯតំ** អជកលាបកំ តយា វុត្តំ ឯតំ **បិសាចំ** កិលេសបិសាចញ្ច , តយា កតំ **អក្កុលញ្ច** អក្កុលំ, បក្កុលករណំ អតិវត្តតីតិ អវោចាតិ យោជនា។

យោ ភិក្ខុ **អាយន្តី** អាគច្ឆន្តី បុរាណទុតិយិកំ ភរិយំ វា, អញ្ញំ អាគច្ឆន្តឹ ឥត្ថឹ វា ចិត្តេន ន អភិនន្ទតិ, **បក្កមន្តី** បុរាណទុតិយិកំ ភរិយំ វា, អញ្ញំ បក្កមន្តឹ ឥត្ថឹ វា ចិត្តេន ន សោចតិ, **សង្គា** បញ្ចវិធតោបិ សង្គតោ មុត្តំ សង្គាមជី **តំ** ភិក្ខុំ "ព្រាហ្មណ"ន្តិ អហំ វទាមីតិ អវោចាតិ យោជនា។

ឯត្ថ នទិយំ ពហុជនោ ន្ហាយតិ, សោ ពហុជនោ ន្ហាយកោ **ឧទកេន** ឧទកន្ហានេន សុចី ន ហោតិ។ **យម្ហិ** បុគ្គលេ **សច្ចំ**, សច្ចតោ សេស**ធម្មោ** ច អត្ថិ, សោ បុគ្គលោ សុចី ច ហោតិ, សោ បុគ្គលោ ព្រាហ្មណោ ច ហោតីតិ អវោចាតិ យោជនា; សុចិអសុចិភាវោ **ដីកាយំ** វិត្ថារតោ វុត្តោវ។

អាតាបិនោ ឈាយតោ យស្ស ព្រាហ្មណស្ស **ធម្មា** សច្ចធម្មា យទា **ហវេ** ឯកន្តេន បាតុភវន្តិ, តទា ធម្មានំ បាតុភវនក្ខណេ សោ ព្រាហ្មណោ មារសេនំ **វិធូបយំ** វិធូបយន្តោ តិដ្ឋតិ។ "កិមិវា"តិ វត្តព្ពត្តា "**សូរិយោវ ឱភាសយមន្តលិក្ខ**"ន្តិ វុត្តំ។ សូរិយោ អន្តលិក្ខំ ឱភាសយន្តោ តិដ្ឋតិ ឥវ, ឯវំ តិដ្ឋតីតិ យោជនា។

យោ បំសុកូលិកោ ភិក្ខុ សព្ពានិ ចត្តារិ **យោគានិ** ឧបាតិវត្តោ សកិញ្ចនេ លោកេ **អកិញ្ចនោ ឥរិយតិ** ចតុព្ពិធឥរិយាបថំ វត្តេតិ។ **អបហានធម្មំ** កេនចិ មគ្គេន អប្បហានសភាវំ អប្បត្តកាយេន អប្បត្តំ **តេវិជ្ជបត្តំ,** ឥរិយមានំ សន្តិន្ទ្រិយំ តំ បំសុកូលិកំ ភិក្ខុំ តុម្ហេ បស្សថ។

អាជានិយំ បុរិសអាជានីយំ **ជាតិពលនិសេធំ** "អហំ ជាតិព្រាហ្មណោ"តិ ជាតិមត្តកេន បវត្តមានពលនិសេធកំ តំ បំសុកូលិកំ ភិក្ខុំ សម្ពហុលា ឧឡារា ទេវតា ព្រហ្មំ វិមានំ ឧបសង្កមិត្វា **ឥធ** សាសនេ, ព្រហ្មវិមានេ វា បសន្នចិត្តា ហុត្វា នមស្សន្តិ។ **និធា**តិ ច ឯត្ថ **ន**-ការោ អាគមោ។

បុរិសាជញ្ញ **តេ** តវ អម្ហាកំ នមោ អត្ថុ, បុរិសុត្តម **តេ** តវ អម្ហាកំ នមោ អត្ថុ, យស្ស **តេ** តវ និស្សយំ មយំ នាភិជានាម, សោ ត្វំ កឹ បុគ្គលំ និស្សាយ ឈាយសីតិ អវោចុន្តិ យោជនា។

យេ ភិក្ខូ កាលេន កាលំ ធម្មស្សវនវសេន ចិររត្តំ សមេតិកា ភវន្តិ, ឥមេ ភិក្ខូ សហាយា ហោន្តិ វត។ **នេសំ** សហាយានំ ភិក្ខូនំ **ធម្មេ** ពុទ្ធប្បវេទិតេ ធម្មេ សទ្ធម្មោ សមេតិ។

កប្បិនេន អរិយប្បវេទិតេ ធម្មេ សុវិនីតា តេ សហាយកា ភិក្ខូ សវាហិនី មារំ ជេត្វា អន្តិមំ **ទេហំ** អត្តភាវំ ធារេន្តីតិ អវោចាតិ យោជនា។

សិថិលំ វីរិយំ អារព្ភ សព្ពទុក្ខប្បមោចនំ ឥទំ និព្ពានំ យោគាវចរេន ន អធិគន្តព្ពំ, **អប្បេន** អប្បកេន ថាមសា ឥទំ និព្ពានំ ន អធិគន្តព្ពំ។

អយញ្ច យោគាវចរោ ភិក្ខុ ទហរោ, យោ បុរិសោ សវាហិនី មារំ ជេត្វា អន្តិមំ **ទេហំ** អត្តភាវំ ធារេតិ, សោ **អយំ** បុរិសោ សោ ឧត្តមបុរិសោវាតិ អវោចាតិ យោជនា។ “បុរិសោ”តិ វត្តព្ពេ ឆន្ទានុរក្ខណវសេន “បោរិសោ”តិ វុត្តំ។

មោឃរាជ, ទុព្ពណ្ណកោ លូខចីវរោ សទា **សតោ** សតិសម្បន្នោ ខីណាសវោ ច វិសំយុត្តោ ច កតកិច្ចោ ច អនាសវោ ច តេវិជ្ជោ ច ឥទ្ធិប្បត្តោ ច ចេតោបរិយាយកោវិទោ ច សោ ភិក្ខុ សវាហិនី មារំ ជេត្វា អន្តិមំ ទេហំ ធារេតីតិ អវោចាតិ យោជនា។

១០៥. **“តថាគតោ”**តិអាទីសុ យោជនា បាកដា។ **ឥទំ** សុត្តំ អសេក្ខភាគេ វិសយេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អសេក្ខភាគិយំ** សុត្តំ នាម។

១០៦. នានាវិធំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្ត”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្ត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ **កតមំ** សុត្តំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

ឆន្ទំ អាបត្តិ អាបជ្ជិត្វា ឆន្ទំ ឆាទេន្តំ ភិក្ខុំ ទុក្កដាទិវស្សោ អតិវស្សតិ, **វិវដំ** អាបត្តិ អាបជ្ជិត្វា វិវដំ ទេសេន្តំ អាចិក្ខន្តំ ភិក្ខុំ ទុក្កដាទិវស្សោ នាតិវស្សតិ, **តស្មា** ឆន្នស្ស អតិវស្សនតោ ច វិវដស្ស នាតិវស្សនតោ ច **ឆន្នំ** ឆាទិតព្ពំ អាបត្តិំ **វិវរេថ** ទេសេថ អារោចេថ , **ឯវំ** វិវរណេ សតិ **តំ** វិវរន្តំ ភិក្ខុំ ទុក្កដាទិវស្សោ នាតិវស្សតីតិ យោជនា។

“ឥមស្មិំ សុត្តេ កិត្តកេន សំកិលេសោ ទស្សិតោ, កិត្តកេន វាសនា ទស្សិតា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “ឆន្នមតិវស្សតី”តិ សំកិលេសោ, ‘វិវដំ នាតិវស្សតី’តិ វាសនា, ‘តស្មា ឆន្នំ វិវរេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតី’តិ អយំ សំកិលេសោ ច វាសនា ចា”តិ វុត្តំ។ **“ឆន្នមតិវស្សតី”**តិ ឯត្តកេន សំកិលេសោ ទស្សិតោ។ **“វិវដំ នាតិវស្សតី”**តិ ឯត្តកេន វាសនា ទស្សិតា។ **“តស្មា ឆន្នំ វិវរេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតី”**តិ ឯត្តកេន អយំ សំកិលេសោ ច ទស្សិតោ, អយំ វាសនា ច ទស្សិតា។ **ឥទំ** “ឆន្នំ…បេ… វស្សតី”តិ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វិសយេ ច វាសនាភាគេ វិសយេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច** សុត្តំ នាម។

“សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា **“ចត្តារោមេ មហារាជា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “តេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ កតមេ បុគ្គលា សំកិលេសភាគិយា, កតមេ បុគ្គលា វាសនាភាគិយា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យោ ច បុគ្គលោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ចតូសុ តមោតមបរាយណាទីសុ បុគ្គលេសុ។ តស្សត្ថោ បាកដោ។ **ឥទំ** “ចត្តារោមេ”តិអាទិកំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយេសុ ទ្វីសុ បុគ្គលេសុ ច វាសនាភាគិយេសុ ទ្វីសុ បុគ្គលេសុ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច** សុត្តំ នាម។

នានាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

អយសំ យំ ពន្ធនញ្ច ទារុជំ យំ ពន្ធនញ្ច បព្ពជំ យំ ពន្ធនញ្ច លោកេ អត្ថិ, **តំ** អយសាទិពន្ធនំ “ទឡ្ហំ ពន្ធន”ន្តិ **ធីរា** ពុទ្ធាទយោ បណ្ឌិតបុរិសា ន អាហុ។ មណិកុណ្ឌលេសុ ច បុត្តេសុ ច ទារេសុ ច យា **សារត្តរត្តា** ពលវរាគរត្តា អបេក្ខា លោកេ វិជ្ជតិ, តំ សារត្តរត្តអបេក្ខាសង្ខាតំ រាគពន្ធនំ “ទឡ្ហំ ពន្ធន”ន្តិ **ធីរា** បណ្ឌិតបុរិសា អាហុ។ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** សារត្តរត្តអបេក្ខាសង្ខាតោ អកុសលធម្មោ **សំកិលេសោ** ទស្សិតោ។

“កេន និព្ពេធោ ទស្សិតោ”តិ វុត្តពុត្តា “**ឯត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ធីរា** បណ្ឌិតបុរិសា **ឯតំ** រាគពន្ធនំ “ទឡ្ហំ ពន្ធន”ន្តិ អាហុ។ **ឯតំ** រាគពន្ធនំ **ឱហារិនំ** ហេដ្ឋា អបាយំ អវហរណំ ហោតិ, **សិថិលំ** ពន្ធនដ្ឋានេ ឆវិអាទីនិ អកោបេតត្តា សិថិលំ ហោតិ, **ទុប្បមុញ្ចំ** លោភវសេន ឯកវារម្បិ ឧប្បន្នស្ស រាគពន្ធនស្ស ទុម្មោចយត្តា ទុប្បមុញ្ចំ ហោតិ, បណ្ឌិតបុរិសា **ឯតម្បិ** វុត្តប្បការំ រាគពន្ធនម្បិ មគ្គេន **ឆេត្វាន** អនបេក្ខិនោ ហុត្វា កាមសុខំ បហាយ បរិព្ពជន្តិ។ ឥតិ ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** មគ្គោ **និព្ពេធោ** ទស្សិតោ។ **ឥទំ** “អយស”ន្តិអាទិកំ សុត្តំ រាគាទិសំកិលេសភាគេ វិសយេ ច វាសនាភាគេ វិសយេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ** នាម។

១០៧. ភិក្ខវេ, **យញ្ច ចេតេតិ** យញ្ច ចេតនំ និព្ពត្តេតិ, **យញ្ច បកប្បេតិ** យញ្ច បកប្បនំ ករោតិ, **យញ្ច អនុសេតិ** យញ្ច អនុសយនំ ភវតិ, **ឯតំ** ចេតនំ ឯតំ បកប្បនំ ឯតំ អនុសយនំ វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយា **អារម្មណំ** បច្ចយោ ហោតិ។ **អារម្មណេ** បច្ចយេ សតិ តស្ស អភិសង្ខារ **វិញ្ញាណស្ស** បតិដ្ឋា ហោតិ។ តស្មិំ អភិសង្ខារ**វិញ្ញាណេ** បតិដ្ឋិតេ វិរុឡ្ហេ សតិ អាយតឹ **បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ** វិញ្ញាណាទិនិព្ពត្តិ ហោតិ។ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា សតិ អាយតឹ ជាតិជរាមរណំ សម្ភវតិ។ អាយតឹ សោក...បេ.... សមុទយោ ហោតិ។

ភិក្ខវេ, ចេ នោ ចេតេតិ, ចេ នោ បកប្បេតិ, **អថ** តថាបិ ចេ **អនុសេតិ** អនុសយនំ ភវតិ, ឯវំ សតិ **ឯតំ** អនុសយនំ **វិញ្ញាណស្ស** អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស **អារម្មណំ** បច្ចយោ ហោតិ...បេ.... សមុទយោ ហោតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** វុត្តប្បការោ ចេតយនាទិកោ អកុសលធម្មោ **សំកិលេសោ** ទស្សិតោ។

“កេន និព្ពេធោ ទស្សិតោ”តិ វុត្តពុត្តា “**យតោ ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភិក្ខវេ, យតោ ច អរិយមគ្គិកោ នេវ ចេតេតិ, នោ ច បកប្បេតិ, នោ ច អនុសេតិ, ឯតំ អចេតយនំ ឯតំ អកប្បនំ ឯតំ អននុសយនំ **វិញ្ញាណស្ស** អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស **អារម្មណំ** បច្ចយោ ន ហោតិ...បេ.... អាយតឹ ជាតិជរាមរណំ និរុជ្ឈតិ, អាយតឹ សោក...បេ.... យាសា និរុជ្ឈន្តិ...បេ.... និរោធោ ហោតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** អរិយមគ្គោ **និព្ពេធោ** ទស្សិតោ។ **ឥទំ** “យញ្ច ភិក្ខវេ”តិអាទិកំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វិសយេ ច និព្ពេធភាគេ វិសយេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច** សុត្តំ នាម។

១០៨. នានាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតពុត្តា “**តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ **សមុទ្ទោ** ជលសាគរសមុទ្ទោ “សមុទ្ទោ សមុទ្ទោ”តិ ភាសតិ។ កេនដ្ឋេន ភាសតិ? ទុប្បូរណដ្ឋេន ច សំសរណដ្ឋេន ច ទុរតិក្កមនដ្ឋេន ច សមុទ្ទោតិ ភាសតិ។ ឯវំ សតិ, ភិក្ខវេ, ឯសោ ជលសាគរសមុទ្ទោ **អរិយស្ស** ភគវតោ វិនយេ វុត្តប្បការដ្ឋេន សមុទ្ទោ ន ហោតិ។ ភិក្ខវេ, **ឯសោ** ជលសាគរសមុទ្ទោ មហា ឧទករាសិ មហា ឧទកណ្ណវោ ហោតិ។ ភិក្ខវេ, ចក្ខុ បុរិសស្ស សមុទ្ទោ ហោតិ, **តស្ស** ចក្ខុស្ស **រូបមយោ** រូបាយតនមយោ វេគោ។ កេនដ្ឋេន? បថវិតោ យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកា នីលាទិរូបារម្មណំ សមោសរន្តម្បិ ទុប្បូរណដ្ឋេន ច អនមតគ្គេ សំសារេ សំសរណដ្ឋេន ច ទុរតិក្កមនដ្ឋេន ច ចក្ខុមេវ សមុទ្ទោ ហោតិ។ នីលាទិរូបាយតនស្ស អប្បមេយ្យស្ស អប្បមេយ្យេន ឩមិមយេន វេគេន សំសរណដ្ឋេន នីលាទិរូបមេវ វេគោ ហោតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** ចក្ខុ សមុទ្ទោ រូបមយោ វេគោ ច **សំកិលេសោ** សំកិលេសហេតុ ទស្សិតោ។

“កេន អសេក្ខោ ទស្សិតោ”តិ វុត្តពុត្តា “**យោ ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មិំ អរហត្តផលេ ឋិតោ **យោ** អរហា រូបមយំ តំ វេគំ **សហតិ** មនាបេ រូបេ រាគំ, អមនាបេ រូបេ ទោសំ, អសមបេក្ខនេ មោហំ អនុប្បាទេន្តោ ហុត្វា ឧបេក្ខកភាវេន សហតិ, **អយំ** អរហា, ភិក្ខវេ, សឩមឹ សាវដ្ដំ សគហំ សរក្ខសំ ចក្ខុសមុទ្ទំ អតរីតិ វុច្ចតិ, តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** អរហត្តផលភូតោ **អសេក្ខោ** ទស្សិតោ។

“**សោតំ ភិក្ខវេ**”តិអាទីសុបិ ឥមិនា នយេន យថាសម្ភវំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥទំ “សមុទ្ទោ”តិអាទិកំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វិសយេ ច អសេក្ខភាគេ វិសយេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច** សុត្តំ នាម។

“ឯត្តកមេវា”តិ វុត្តព្ពត្តា “**ឆយិមេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភិក្ខវេ, លោកស្មឹ សត្តានំ **អនយាយ** អនត្ថាយ បាណីនំ ព្យាពាធាយ ឥមេ មយា វុច្ចមានា ពឡិសា ឆ ភវន្តិ។ កតមេ ឆ? ភិក្ខវេ, **ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា** ចក្ខុវិញ្ញាណេន វិញ្ញេយ្យា ឥដ្ឋា **កន្តា** កាមនីយា **មនាបា** មនវឌ្ឍកា **បិយរូបា** បិយសភាវា **កាមូបសំហិតា** កិលេសកាមសហិតា **រជនីយា រូបា** នីលាទិរូបារម្មណា សន្តិ, **តំ** វុត្តប្បការំ រូបំ ភិក្ខុ **ចេ អភិនន្ទតិ** សប្បីតិកតណ្ហាយ អភិមុខោ នន្ទតិ, **ចេ អភិវទតិ** “អហោ សុខំ អហោ សុខ”ន្តិ វទាបេន្តិយា តណ្ហាយនវសេន អភិវទតិ, **ចេ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ** គិលិត្វា វិយ បរិនិដ្ឋបេត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវំ សតិ, ភិក្ខវេ, **អយំ** ភិក្ខុ “គិលិតពឡិសោ...បេ.... បាបិមតោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច នីលាទិភេទេន អនេកវិធត្តា “រូបា ឥដ្ឋា...បេ.... រជនីយា”តិ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោបិ រូបាយតន រូបារម្មណភាវេន ច ចក្ខុវិញ្ញេយ្យភាវេន ច ឯកវិធតំ អនតិវត្តនតោ “តំ”ន្តិ ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោតិ វេទិតព្ពោ។ “**សន្តិ, ភិក្ខវេ, សោតវិញ្ញេយ្យា**”តិអាទីសុបិ ឥមិនា នយេន យថាសម្ភវំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** ចក្ខុវិញ្ញេយ្យាទិកោ ឆព្ពិធោ ពឡិសោ **សំកិលេសោ** កិលេសហេតុ ទស្សិតោ។

“កេន អសេក្ខោ ទស្សិតោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “**សន្តិ ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។

អភេទិ ភិន្ទិ, **បរិភេទិ** បរិសមន្តតោ ភិន្ទិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** អរហត្តផលភូតោ **អសេក្ខោ** ទស្សិតោ។ **ឥទំ** “ឆយិមេ”តិអាទិកំ សុត្តំ វុត្តនយេន សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ នាម។

១០៩. នានាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អយំ លោកោ សត្តលោកោ **សន្តាបជាតោ** ញាតិព្យសនាទិវសេន ជាតសោកសន្តាបោ ចេវ រាគាទិវសេន ជាតបរិឡាហសន្តាបោ ច **ផស្សបរេតោ** អនេកេហិ ទុក្ខសម្ផស្សេហិ អភិភូតោ **រោទំ** រោទន្តោ វទតិ។ កិន្តិ វទតិ? អត្តនា ផុដ្ឋំ ទុក្ខំ អភាវិតកាយតាយ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ ហុត្វា “អហោ ទុក្ខំ, ឦទិសំ ទុក្ខំ មយ្ហំ សត្តុនោបិ មា ហោតូ”តិអាទិនា រោទន្តោ វិលបន្តោ វទតិ, “កស្មា ឯវំ វទតី”តិ វុត្តព្ពត្តា “**អត្តតោ យេន យេន ហិ មញ្ញន្តី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯតេ សត្តា យេន យេន កាមជ្ឈោសាទិនា បការេន អត្តតោ ទុក្ខស្ស បដិការំ មញ្ញន្តិ, **តតោ** បការតោ **អញ្ញថា** អញ្ញេន បការេន **តំ** ទុក្ខំ តិកិច្ឆិតព្ពំ **ហិ** យស្មា ហោតិ។

អញ្ញថាភាវីតិ យស្មា រោទំ រោទន្តោ វទតិ, យេន យេន វា បរវិហឹសាទិបការេន អត្តនោ វឌ្ឍឹ មញ្ញន្តិ អាសីសន្តិ, តតោ បការតោ អញ្ញថា អវឌ្ឍិ ឯវ ហោតិ។ **តំ** អាសីសិតព្ពំ អញ្ញថាភាវិ អវឌ្ឍិតភាវិ ឯវ **ហិ** យស្មា ហោតិ, តស្មា មញ្ញិតព្ពស្ស អាសីសិតព្ពស្ស អញ្ញថា ភវនសីលត្តា រោទំ រោទន្តោ វទតិ, អយំ សត្តលោកោ រោទន្តោ ច ហុត្វា វទតិ។ “កិ”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ភវសត្តោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ភវសត្តោ** កាមភវាទីសុ សត្តោ វិសត្តោ លោកោ **ភវមេវ** កាមភវាទិភវមេវ អភិនន្ទតិ។ **យំ** ភវំ អភិនន្ទតិ, តំ ជរាមរណាទិអនេកព្យសនានុពន្ធត្តា ភយានកដ្ឋេន **ភយំ** ហោតិ។ **យស្ស** យតោ ជរាមរណាទិតោ ភាយតិ, តំ ជរាមរណាទិទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ **ទុក្ខំ** ទុក្ខាធិដ្ឋានំ ហោតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** សន្តាបាទិកោ **សំកិលេសោ** សំកិលេសហេតុ ទស្សិតោ។

សំកិលេសោ ទស្សិតោ, “កេន និព្ពេធោ ទស្សិតោ”តិ វុត្តព្ពត្តា “**ភវវិប្បហានាយ ខោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ភវវិប្បហានាយ ខោ បន** កាមភវាទិកស្ស ភវស្ស បជហនត្ថាយ ឯវ ឥទំ មយា អធិគតំ មគ្គ**ព្រហ្មចរិយំ** វុស្សតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** ព្រហ្មចរិយភូតោ មគ្គោ **និព្ពេធោ** ទស្សិតោ។

“ភវវិប្បហានាយា”តិអាទិនា ឯកន្តេន និយ្យានិកមគ្គោ និព្ពេធោ អាចរិយេន ទស្សិតោ, អម្ហេហិ ច ញាតោ, “កតមោ អនិយ្យានិកមគ្គោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**យេ ហិ កេចិ សមណា វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ហិ**-សទ្ទោ វាចាសិលិដ្ឋត្ថោ។ យេ កេចិ សមណា វា យេ កេចិ ព្រាហ្មណា វា **ភវេន** រូបភវេន **ភវស្ស** កាមភវស្ស វិប្បមោក្ខំ អាហំសុ, **ភវេន** អរូបភវេន **ភវស្ស** កាមភវស្ស ចេវ រូបភវស្ស ច វិប្បមោក្ខំ អាហំសុ, សព្ពេ តេ សមណា វា សព្ពេ តេ ព្រាហ្មណា វា **ភវស្មា** វុត្តប្បការភវតោ អវិប្បមុត្តា ភវន្តីតិ អហំ វទាមិ។

“រូបភវាទិនា យេ ច កាមភវាទិភវស្ស វិប្បមោក្ខំ អាហំសូ”តិ វុត្តព្ពត្តា វិភវេន ភវស្ស និស្សរណំ អាហំសូតិ ទស្សេតុំ “**យេ វា បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យេ វា បន កេចិ សមណា វា យេ វា បន កេចិ ព្រាហ្មណា វា **វិភវេន** ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា **ភវស្ស** សំសារភវស្ស និស្សរណំ អាហំសុ, សព្ពេ តេ សមណា វា សព្ពេ តេ ព្រាហ្មណា វា **ភវស្មា** សំសារភវតោ អនិស្សដាវ ហោន្តីតិ អហំ វទាមិ។ “កស្មា អនិស្សដា”តិ វុត្តព្ពត្តា អនិស្សដការណំ ទស្សេតុំ “**ឧបធី ហី**”តិអាទិ

វុត្តំ។ តទំ **ទុក្ខំ** សំសារទុក្ខំ **ឧបធី** ខន្ធូបធិកិលេសូបធិអភិសង្ខារូបធយោ បដិច្ច **ហិ** យស្មា សម្ភោតិ, តស្មា អនិស្សជា ហោន្តិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** មិច្ឆាទិដ្ឋិសង្ខាតោ **សំកិលេសោ** ទស្សិតោ។

យេ ហិ "កេចី"តិអាទិនា សំកិលេសោ ទស្សិតោ, "កេន និព្ពេធោ ទស្សិតោ"តិ វត្តព្ពត្តា "**សព្ពុបាទានក្ខយា**"តិអាទិ វុត្តំ។ **សព្ពុបាទានក្ខយា** អរិយមគ្គតោ **ទុក្ខស្ស** សំសារទុក្ខស្ស សម្ភវោ នត្ថិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** អរិយមគ្គោ **និព្ពេធោ** ទស្សិតោ។

"វុត្តប្បការា អញ្ញសុត្តប្បទេសេនបិ ទស្សិតោ"តិ ទស្សេតុំ "**លោកមិម**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បុថុ** វិសុំ វិសុំ អវិជ្ជាយ **បរេតំ** អភិភូតំ **ភូតរតំ** ភូតេសុ ឥត្ថិបុរិសេសុ អញ្ញមញ្ញរតំ **ភូតំ** ខន្ធបញ្ចកំ ភវេហិ អបរិមុត្តំ ឥមំ លោកំ មម ចិត្តុ ត្វំ បស្ស។ **យេ កេចិ ភវា** ឥត្តរខណា វា ភវា, ទីឃាយុកា វា ភវា, សាតវន្តោ វា ភវា, អសាតវន្តោ វា ភវា បញ្ចក្ខន្ធា **សព្ពធិ** "ឧទ្ធំ អធោ តិរិយ"ន្តិ ឥមេសុ សព្ពេសុ **សព្ពត្ថតាយ** សព្ពត្ថភាវេន អហេសុំ, **សព្ពេ តេ** វុត្តប្បការា ភវា និច្ចធុវរហិតត្តា **អនិច្ចា** សម្បីឡិតត្តា **ទុក្ខា** វិបរិណាមភាវតោ **វិបរិណាមធម្មា** អហេសុំ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** អវិជ្ជាទិកោ **សំកិលេសោ** ទស្សិតោ។

"លោកមិម"ន្តិអាទិនា សំកិលេសោ ទស្សិតោ, "កេន និព្ពេធោ ទស្សិតោ"តិ វត្តព្ពត្តា "**ឯវមេត**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវំ** វុត្តប្បការេន **ឯតំ** ខន្ធបញ្ចកំ យថាភូតំ **សម្មប្បញ្ញាយ** សស្ស អត្តនោ មគ្គបញ្ញាយ, វិបស្សនាបញ្ញាយ វា **បស្សតោ** បស្សន្តស្ស បុគ្គលស្ស ភវតណ្ហា បហីយតិ, សម្មប្បញ្ញាយ យថាភូតំ ខន្ធបញ្ចកំ បស្សន្តោ **វិភវំ** ឧច្ឆេទទិដ្ឋឹ **នាភិនន្ទតិ** ន បត្ថេតិ។ តស្ស បុគ្គលស្ស សព្ពសោ តណ្ហានំ ខយា **អសេសវិរាគនិរោធោ** អសេសវិរាគសង្ខាតេន មគ្គេន និរោធោ និរុជ្ឈនំ **និព្ពានំ** និព្ពុតិ ហោតិ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** មគ្គោ **និព្ពេធោ** ទស្សិតោ។

"ឯវមេត"ន្តិអាទិនា និព្ពេធោ ទស្សិតោ, "កេន អសេក្ខោ ទស្សិតោ"តិ វត្តព្ពត្តា "**តស្ស និព្ពុតស្សា**"តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហាទិដ្ឋិនិព្ពុតស្ស តស្ស **ភិក្ខុនោ អនុបាទា** កិលេសាភិសង្ខារានំ អនុប្បាទនតោ អគ្គហណតោ បុនព្ភវោន ហោតិ, ឯវំភូតេន អរិយបុគ្គលេន បុព្ពេ អគ្គានំ អភិភូតោ បញ្ចវិធោ មារោ វិជិតោ អហោសិ, អនេន អរិយបុគ្គលេន បញ្ចហិ មារេហិ សង្គាមោ វិជិតោ, សង្គាមេ, ឥដ្ឋានិដ្ឋាទីសុ វា **តាទី** តាទិលក្ខណប្បត្តោ អរិយបុគ្គលោ សព្ពភវានិ **ឧបច្ចគា** អតិក្កន្តោវ ជាតោ។ **ឥតិ** ឥមិនា សុត្តប្បទេសេន **អយំ** អសេក្ខោ ទស្សិតោ។ **ឥទំ** វុត្តប្បការំ "អយំ លោកោ"តិអាទិកំ សុត្តំ សំកិលេសភាគេ វិសយេ ច និព្ពេធភាគេ វិសយេ ច អសេក្ខភាគេ វិសយេ ច វាចកញ្ញាបកភាវេន ឯកទេសវសេន បវត្តនតោ **សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច** សុត្តំ នាម។

"ឯត្តកមេវា"តិ វត្តព្ពត្តា "**ចត្តារោមេ**"តិអាទិ វុត្តំ។ អន្ធបុថុជ្ជនោ សំសារសោតស្ស អនុកូលភាវេន គច្ឆនតោ **អនុសោតគាមី** នាម, កល្យាណបុថុជ្ជនោ សំសារសោតស្ស និព្ពិទានុបស្សនាទីហិ បដិក្កូលវសេន បវត្តនតោ **បដិសោតគាមី** នាម, សេក្ខោ អចលប្បសាទាទិសមន្នាគមេន ឋិតសភាវត្តា **ឋិតត្តោ** នាម, អសេក្ខោ សំសារបារង្គតវសេន តិដ្ឋនតោ "**ថលេ តិដ្ឋតី**"តិ វុច្ចតិ។

"តេសុ ចតូសុ បុគ្គលេសុ កតមោ បុគ្គលោ សំកិលេសភាគិយាទី"តិ វត្តព្ពភាវតោ "**តត្ថ យោយ**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។

១១០. នានាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្ត"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា "**តត្ថ កតម**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អភិជាតិយោ បុគ្គលា ឆ សំវិជ្ជន្តិ លោកស្មឹ, កណ្ហេ នីចេ កុលេ និព្ពត្តោ **កណ្ហាភិជាតិកោ,** កណ្ហធម្មសមន្នាគតត្តា វា **កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ** ហុត្វា **កណ្ហំ** កាឡកំ ទសវិធំ ទុស្សីល្យធម្មំ **អភិជាយតិ** បសវតិ, ឯសោ បុគ្គលោ អត្ថិ។ វុត្តប្បការេន កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ ហុត្វា **សុក្កំ** ទសវិធំ កុសលធម្មំ អភិជាយតិ, ឯសោ បុគ្គលោ អត្ថិ។ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ ហុត្វា អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ **អច្ចន្តទិដ្ឋំ** និព្ពានំ អារាធេតិ, ឯសោ បុគ្គលោ អត្ថិ។ វុត្តវិបរិយាយេន តយោ បុគ្គលា ជានិតព្ពា។

"តេសុ កតមេ បុគ្គលា សំកិលេសភាគិយា"តិអាទិនា វត្តព្ពត្តា "**តត្ថ យោ ចា**"តិអាទិ វុត្តំ។

“ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា “**ចត្តារិមានី**”តិអាទិ វុត្តំ។

១១១. នានាវិធំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ចា**”តិអាទិ វុត្តំ។

មានុសត្តំ មនុស្សភាវំ លទ្ធាន កិច្ចំ, អកិច្ចញ្ច ទ្វេ ភវន្តិ, ទ្វេ កិច្ចានិយេវ កត្តព្ពានិ។ តេនាហ អដ្ឋកថាចរិយោ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១១១) “កត្តព្ព”ន្តិ ទស្សេតិ។ “កតមំ កត្តព្ពំ កិច្ច”ន្តិ វត្តព្ពត្តា កត្តព្ពកិច្ចំ ទស្សេតុំ “**សុកិច្ចំចេវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ បុញ្ញានិ ច កត្តព្ពត្តា សុកិច្ចំ ឯវ, សំយោជនវិប្បហានំ វា កត្តព្ពត្តា សុកិច្ចំ នាមាតិ យោជនា។

“តត្ថ សុត្តេ កតមេន កតមោ ទស្សិតោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**សុកិច្ចំចេវ បុញ្ញានីតិ វាសនា, សំយោជនវិប្បហានំ វាតិ និព្ពេធោ**”តិ វុត្តោ។

“ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា “**បុញ្ញានិ ករិត្វានា**”តិអាទិ វុត្តំ។ បុញ្ញានិ ករិត្វាន **កតបុញ្ញា** បុគ្គលា **សគ្គា** សគ្គតោ សគ្គំយេវ វជន្តិ។ **សំយោជនប្បហានា** អរិយា **ជរាមរណា** ជរាមរណតោ វិប្បមុច្ចន្តិ។

“តត្ថ សុត្តេ កតមេន កតមោ ទស្សិតោ”តិ វត្តព្ពត្តា “‘បុញ្ញានិ ករិត្វាន, សគ្គា សគ្គំ វជន្តិ កតបុញ្ញា’តិ វាសនា, ‘សំយោជនប្បហានា, ជរាមរណា វិប្បមុច្ចន្តី’តិ និព្ពេធោ”តិ វុត្តំ។

“ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា “**ទ្វេមានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ “កតមេន កតមោ ទស្សិតោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ យោ... បេ.... អយំ និព្ពេធោ**”តិ វុត្តំ។

នានាវិធំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ , “កតមំ តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ តណ្ហាសំកិលេសភាគិយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ តណ្ហាបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំ, ពហុវិសយត្តា និយមេត្វាន និទ្ធារេស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “កេន បការេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តីហិ តណ្ហាហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ភវតណ្ហាយា**តិ រូបភវតណ្ហាយ។ **វិភវតណ្ហាយា**តិ អរូបភវតណ្ហាយ។ យេន យេន វា បន **វត្ថុនា** តណ្ហាបភេទឧច្ឆេទាទិវត្ថុនា **អជ្ឈោសិតា** ភវតណ្ហាទិវសេន អជ្ឈោសិតា, តេន តេន បការេន តណ្ហាទិនា វា តណ្ហាបភេទឧច្ឆេទាទិវត្ថុនា វា តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។

តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ តណ្ហាបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន វុត្តំ, អម្ហេហិ ច លក្ខិតំ, “ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ កេន បក្ខេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **យេន យេន វា បន វត្ថុនា**តិ ទិដ្ឋិប្បភេទអមរាវិក្ខេបាទិវត្ថុនា។

ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ ទិដ្ឋិបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន វុត្តំ, អម្ហេហិ ច លក្ខិតំ, “ទុច្ចរិតសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ កេន បការេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ ទុច្ចរិតសំកិលេសភាគិយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តថេវ វត្តព្ពត្តា “**តត្ថ តណ្ហាវោទានភាគិយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ, “**ទិដ្ឋិវោទានភាគិយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ, “**ទុច្ចរិតវោទានភាគិយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

១១២. យស្មិំ សាសនបដ្ឋានេ អដ្ឋារស មូលបទា ទដ្ឋព្ពា, តំ សាសនបដ្ឋានំ សោឡសហិ សំកិលេសភាគិយាទីហិ សុត្តេហិ ឯកទេសនិទ្ធារណវសេន វិភជិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កឹ បន តំ សាសនបដ្ឋានំ តេហិ សោឡសហិ ឯវ សំកិលេសភាគិយាទីហិ វិភជិតព្ពំ, ឧទាហុ អញ្ញេហិ សុត្តេហិបិ វិភជិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា អញ្ញេហិ អដ្ឋវីសសុត្តេហិបិ វិភជិតុំ “**តត្ថ កតមេ អដ្ឋារស មូលបទា? លោកិយំ លោកុត្តរ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ ។ “យទិ អញ្ញេហិបិ អដ្ឋវីសសុត្តេហិ វិភជិតព្ពំ, ឯវំ សតិ ‘លោកិយ’ន្តិអាទិវចនមេវ វត្តព្ពំ, កស្មា ‘តត្ថ កតមេ អដ្ឋារស មូលបទា’តិ វុត្តា”តិ ចេ? តស្ស សាសនបដ្ឋានវិភាគោ អដ្ឋារសហិ មូលបទេហិ សង្គហិតោ, អដ្ឋារស មូលបទាបិ វិភជិតេ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពា, តស្មា មូលបទា វិភត្តាយេវ។ តានិ មូលបទានិ វិភជិតុំ “**តត្ថ កតមេ អដ្ឋារស មូលបទា**”តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១១២) បន –

“ឯវំ សោឡសវិធេន សាសនបដ្ឋានំ នានាសុត្តេហិ ឧទាហរណវសេន វិភជិត្វា ឥទានិ អដ្ឋវីសតិវិធេន សាសនបដ្ឋានំ ទស្សេន្តេន យស្មា អយម្បិ បដ្ឋានវិភាគោ មូលបទេហិ សង្គហិតោ, ន

ឥមស្សាបិ តេហិ អសង្គហិតោ បទេសោ អត្ថិ, តស្មា មូលបទំ, វិភជិតព្ពតញ្ច ទស្សេតុំ ‘តត្ថ កតមេ អដ្ឋារស មូលបទា’តិ បុច្ឆាយ វសេន មូលបទានិ ឧទ្ធរិត្វា ‘លោកិយំ លោកុត្តរ’ន្តិអាទិនា នវ តិកា, ចរោ ចាតិ អដ្ឋវីសតិវិធំ សាសនបដ្ឋានំ ឧទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ –

វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសហារបញ្ចកនយអដ្ឋារសមូលបទេសុ កតមានិ បទានិ មូលបទានិ ហោន្តីតិ បុច្ឆតិ។ លោកេ និយុត្តោ សភាវធម្មោតិ **លោកិយោ**, លោកេ វា វិទូហិ វិទិតោ សភាវោតិបិ **លោកិយោ**, លោកិយោ សភាវធម្មោ អស្ស វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ តំ វិសេសសុត្តំ **លោកិយំ** នាម។ ឯស នយោ **“លោកុត្តរ”**ន្តិអាទីសុបិ វេទិតព្ពោ។ ជានាតីតិ **ញាណំ**, ញាណំ អស្ស វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ **ញាណំ**។ ញាតព្ពាតិ **ញេយ្យា**, ញេយ្យា អស្ស វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ **ញេយ្យំ**។ ឯសេវ នយោ – **“ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច”**តិ ឯត្ថាបិ វេទិតព្ពោ។ និព្ពានំ បឋមំ បស្សតីតិ **ទស្សនំ**, បឋមមគ្គញាណំ, ទស្សនំ អស្ស វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ **ទស្សនំ**។ ភាវនា អស្ស វិសេសសុត្តស្ស បាឡិយា អត្ថីតិ **ភាវនា**។ **“ទស្សនញ្ច ភាវនា ចា”**តិ ឯត្ថាបិ ឯស នយោ វេទិតព្ពោ។ សស្ស អត្តនោ វចនន្តិ **សកំ**, សកំ វចនំ **សកវចនំ**, ភគវតោ វចនន្តិ អត្ថោ។ បរស្ស វចនំ **បរវចនំ**។ វិស្សជ្ជនីយោ អស្ស វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ **វិស្សជ្ជនីយំ**។ នត្ថិ វិស្សជ្ជនីយោ អស្ស វិសេសសុត្តស្សាតិ **អវិស្សជ្ជនីយំ**។ កម្មំ អស្ស វិសេសសុត្តស្ស អត្ថីតិ **កម្មំ**។ វិបាកោ អស្ស បាឋស្ស អត្ថីតិ **វិបាកោ** ។ សេសេសុបិ អស្សត្ថិអត្ថោ គហេតព្ពោ។ អថ វា លោកិយាទិអត្ថោ មុខ្យត្ថោ, តំវាចកសុត្តម្បិ ឋាន្យូបចារេន វុត្តំ។ ពុទ្ធាទីនំ គុណេ អភិត្ថវតិ ឯតេន សុត្តប្បទេសេនាតិ **ថវោ**, សុត្តប្បទេសោ។

“តេសុ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តេសុ កតមំ សុត្តំ លោកិយំ សុត្ត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ លោកិយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តេសុ **កតមំ** សុត្តំ លោកិយំ សាសនបដ្ឋានំ សុត្តន្តិ បុច្ឆតិ។

ភិក្ខវេ, ធេនុយា ថនេហិ និក្ខន្តំ សជ្ជុខីរំ និក្ខន្តក្ខណេ **ន មុច្ចតិ** ន បរិណមតិ ខីរភាវំ បជហិត្វា ទធិភាវំ ន បាបុណាតិ, តក្កាទិអម្ពិលសមាយោគតោ បច្ឆា ខីរភាវំ បជហតិ ទធិភាវំ បាបុណាតិ ឥវ, ឯវំ យេន ពាលេន បាបំ យំ កម្មំ កតំ, តំ កម្មំ ករណក្ខណេ តស្ស ពាលស្ស អបាយទុក្ខាទិនិព្ពត្តាបនវសេន ន វិបច្ចតិ។ ទុតិយេ បន វា តតិយាទិម្ហិ វា អត្តភាវេ វិបច្ចតិ។ **ភស្មច្ឆន្នោ** ឆារិកាយ បដិច្ឆន្នោ **បាវកោ** អគ្គិ អក្កន្តំ ជនំ អក្កមនក្ខណេ ន ឌហតិ។ ឆារិកំ បន តាបេត្វា កាលន្តរេ ឌហតិ ឥវ, ឯវំ យេន ពាលេន បាបំ យំ កម្មំ កតំ, តំ កម្មំ ករណក្ខណេ តំ ពាលំ អបាយទុក្ខាទិនិព្ពត្តាបនវសេន ឌហាបេន្តំ ហុត្វា ន អន្វេតិ។ ទុតិយេ វា តតិយាទិម្ហិ វា អត្តភាវេ អបាយទុក្ខាទិនិព្ពត្តាបនវសេន ឌហាបេន្តំ ហុត្វា ឌហន្តំ តំ ពាលំ តំ អន្វេតីតិ យោជនា។ **ឥទំ** “ន ហិ…បេ…. បាវកោ”តិ សុត្តំ លោកិយេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **លោកិយំ** នាម។

“ឯត្តកមេវ លោកិយ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ចត្តារិមានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ អត្ថោ បាកដោ។ **ឥទំ** “ចត្តារិមានិ…បេ…. កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា”តិ សុត្តំ លោកិយេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **លោកិយំ** នាម។

“ឯវំ ទុវិធំយេវ លោកិយ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, លោកធម្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អត្ថោ បាកដោ។ **ឥទំ** “អដ្ឋិមេ”តិអាទិកំ សុត្តំ លោកិយេសុ អដ្ឋវិធេសុ អត្ថេសុ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **លោកិយំ** នាម។

នានាវិធំ លោកិយំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សុត្តំ លោកុត្តរ”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ លោកុត្តរ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯស នយោ វេទិតព្ពោ។ **តត្ថា**តិ តេសុ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ លោកិយាទីសុ សុត្តេសុ។

ឆេកេន សារថិនា សុទន្តា អស្សា សមថង្គតា យថា, ឯវំ **បហីនមានស្ស** បហីននវវិធមានស្ស **យស្ស** អនាសវស្ស ភិក្ខុនោ **ឥន្ទ្រិយានិ** ឆព្ពិធានិ ចក្ខុន្ទ្រិយាទីនិ សមថង្គតានិ។ **តាទិនោ** តាទិលក្ខណេន សមន្នាគតស្ស អនាសវស្ស **តស្ស** ភិក្ខុនោ ទេវាបិ មនុស្សាបិ បិហយន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** “យស្សិន្ទ្រិយានី”តិអាទិកំ សុត្តំ លោកុត្តរេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **លោកុត្តរំ** នាម។

“ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា **“បញ្ចិមានិ ភិក្ខវេ ឥន្ទ្រិយានី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** “បញ្ចិមានី”តិអាទិកំ សុត្តម្បិ លោកុត្តរេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **លោកុត្តរំ** នាម។ (១)

“លទ្ធាន មានុសត្តំ ទ្វេ, កិច្ចំ អកិច្ចមេវ ចា”តិអាទិកា ទ្វេ គាថា វុត្តា។ **ឥហ** គាថាសុ “សុកិច្ចំ ចេវ បុញ្ញានី”តិ **យំ** គាថាបទញ្ច “បុញ្ញានិ ករិត្វាន, សគ្គា សគ្គំ វជន្តិ កតបុញ្ញា”តិ **យំ** គាថាបទញ្ច វុត្តំ, **ឥទំ**

គាថាបទំ លោកិយេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **លោកិយំ** នាម។

ឥហ គាថាសុ “សំយោជនវិប្បហានំ វា”តិ **យំ** គាថាបទញ្ច “សំយោជនវិប្បហានា, ជរាមរណា វិប្បមុច្ចន្តី”តិ **យំ** គាថាបទញ្ច វុត្តំ, **ឥទំ** គាថាបទំ វុត្តនយេន លោកុត្តរំ នាម។ **ឥទំ** “លទ្ធានា”តិអាទិកំ វុត្តប្បការេន លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។

ភិក្ខវេ, វិញ្ញាណេ អាហារេ អាហារបដិពទ្ធេ ឆន្ទរាគេ សតិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ។ “វិញ្ញាណេ…បេ…. ហោតី”តិ **ឥទំ** វុត្តនយេន លោកិយំ នាម។ “វិញ្ញាណេ…បេ…. និរោធោ”តិ **ឥទំ** សុត្តំ លោកុត្តរំ នាម។ **ឥទំ** “វិញ្ញាណេ ចេ ភិក្ខវេ”តិអាទិកំ សុត្តំ លោកិយេ អត្ថេ ច លោកុត្តរេ អត្ថេ ច ឯកទេសវសេន វាចកញាបកវសេន បវត្តនតោ **លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច**។ (២)

១១៣. សត្តលោកេ សព្ពា ទិសា អនុបរិគម្ម **ក្វចិ** ទិសាយំ ចេតសា **អត្តនា** អត្តតោ បិយតរំ អញ្ញំ នេវ អជ្ឈគា, អត្តាវ បិយតរោ យថា , ឯវំ **បរេសំ** សត្តានំ **បុថុ** វិសុំ វិសុំ អត្តាវ **បិយោ** បិយតរោ, តស្មា អត្តនោវ បិយតរត្តា **អត្តកាមោ** អត្តនោ ហិតកាមោ បណ្ឌិតោ សត្តលោកោ អត្តានំ ឧបមំ កត្វា បរំ **ន ហិំសេ** ន ហឹសេយ្យាតិ យោជនា។ **ឥទំ** “សព្ពា ទិសា”តិអាទិកំ សុត្តំ សត្តេសុ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **សត្តាធិដ្ឋានំ** នាម។

យេ កេចិ ខីណាសវា បុគ្គលា **ភូតាវ** ន ភវិស្សន្តិ, **សព្ពេ** តេ ខីណាសវា បុគ្គលា **ទេហំ** អត្តភាវំ បហាយ និព្ពានំ គមិស្សន្តិ។ យេ ច បុថុជ្ជនាទយោ សត្តា បុនព្ភវេសុ ភវិស្សន្តិ, **សព្ពេ** តេ បុថុជ្ជនាទយោ សត្តា **ទេហំ** អត្តភាវំ បហាយ បរលោកំ គមិស្សន្តិ, តំ **សព្ពជានី** សព្ពស្ស សត្តស្ស ហានី មរណំ, វិនាសំ វា កុសលោ យោ បុគ្គលោ វិជានាតិ, សោ **កុសលោ** បុគ្គលោ តំ សព្ពជានី វិទិត្វា អាតាបិយោ ព្រហ្មចរិយំ ចរេយ្យាតិ យោជនា។ **ឥទំ** “យេ កេចី”តិអាទិកំ វុត្តនយេន សត្តាធិដ្ឋានំ។

សត្តហិ អង្គេហិ សមន្នាគតំ កល្យាណមិត្តំ យាវជីវំ កុសលេន បុគ្គលេន ន វិជហិតព្ពំ។ កតមេហិ សត្តហិ? បរិសុទ្ធសីលសម្បត្តិបរិសុទ្ធទិដ្ឋិសម្បត្តីហិ សមន្នាគតត្តា **បិយោ ច** បិយាយិតព្ពោ ច ហោតិ, បាសាណឆត្តំ វិយ **គរុ ច** ហោតិ, សម្ភាវេតព្ពតាយ **ភាវនីយោ ច** ហោតិ, “កាលេន វទាមិ, នោ អកាលេនា”តិអាទិកេ បញ្ចធម្មេ អត្តនិ ឧបដ្ឋាបេត្វា សព្រហ្មចារីនំ វា សិស្សានំ វា វិនិច្ឆយខល្លម្បនឱវាទទានភាវេ បត្វា **វត្តា ច** ហោតិ, សព្រហ្មចារីហិ វា សិស្សាទីហិ វា វុច្ចមានោ សុវចោ ហុត្វា តេសំ **វចនក្ខមោ ច** ហោតិ, សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិគម្ភីរំ វា អញ្ញំ គម្ភីរំ វា **កថំ កត្តា ច** ហោតិ, ធម្មវិនយាទិវសេនេវ ទីបនតោ **អដ្ឋានេ ច ន និយោជកោ** ហោតិ។ ឥមេហិ សត្តហិ អង្គេហិ សមន្នាគតំ កល្យាណមិត្តំ យាវជីវំ ន វិជហិតព្ពំ។ **ឥទំ** “សត្តហី”តិអាទិវចនំ ភគវា អវោច។ **ឥទំ** “សត្តហី”តិអាទិកំ វចនំ សុគតោ វត្វា អថាបរំ **ឯតំ** គាថាវចនំ សត្ថា អវោច។ កឹ អវោច?

“បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា, ន ចដ្ឋានេ និយោជកោ;
តំ មិត្តំ មិត្តកាមេន, យាវជីវម្បិ សេវិយ”ន្តិ។ –

ឯតំ គាថាវចនំ សត្ថា អវោចាតិ យោជនា។ “ន ច អដ្ឋានយោជកោ”តិ បាឋោ អត្ថិ។ **ឥទំ** “សត្តហី”តិអាទិកំ វចនំ សត្តាធិដ្ឋានំ។

លោកេ យំ កាមសុខញ្ច យំ ឥទំ ទិវិយំ សុខញ្ច អត្ថិ, **ឯតេ** កាមសុខទិវិយសុខា តណ្ហាក្ខយសុខស្ស សោឡសឹ កលំ ន អគ្ឃន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** “យញ្ចា”តិអាទិកំ សុត្តំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។

យត្ថ និព្ពានេ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតិ, សម្មាសម្ពុទ្ធទេសិតំ អសោកំ វិរជំ ខេមំ តំ និព្ពានំ សុសុខំ វតាតិ យោជនា។ **ឥទំ** “សុសុខ”ន្តិអាទិកំ សុត្តម្បិ ធម្មាធិដ្ឋានំ។ (៣)

តីសុ ភវេសុ សត្តានំ ជននតោ តណ្ហាសង្ខាតំ **មាតរញ្ច**, បិតរំ និស្សាយ មានស្ស ឧប្បជ្ជនតោ មានសង្ខាតំ **បិតរញ្ច**, រដ្ឋេ លោកោ រដ្ឋិស្សរំ រាជានំ ភជតិ វិយ ទ្វិន្នំ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋីនំ សព្ពទិដ្ឋិគតេហិ ភជនីយត្តា សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិសង្ខាតេ **ខត្តិយេ ទ្វេ រាជានោ ច,** អាយសាធកោ បុរិសោ រដ្ឋេ អត្ថំ អនុចរតិ ឥវ នន្ទិរាគស្ស ទ្វាទសាយតនេ អនុចរណតោ នន្ទិរាគសង្ខាតេន អនុចរណេន សហ បវត្តនដ្ឋានំ ទ្វាទសាយតនសង្ខាតំ **រដ្ឋញ្ច** ខីណាសវោ យោ ព្រាហ្មណោ ហនតិ, សោ ព្រាហ្មណោ ហន្ត្វា **អនីឃោ** និទ្ទុក្ខោ ហុត្វា យាតីតិ យោជនា។ ឥហ

“មាតរ”ន្តិអាទិគាថាយំ “មាតរំ…បេ…. ហន្ត្វា”តិ **ឥទំ** គាថាវចនំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។ “អនីឃោ យាតិ ព្រាហ្មណោ”តិ **ឥទំ** គាថាវចនំ សត្តាធិដ្ឋានំ។ **ឥទំ** “មាតរ”ន្តិអាទិកំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។

“ចត្តារោមេ ភិក្ខវេ ឥទ្ធិបាទា”តិ **ឥទំ** សុត្តប្បទេសវចនំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។ សោ ចតូហិ ឥទ្ធិបាទេហិ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ **កាយេបិ** ករជកាយេបិ **ចិត្តំ** បាទកជ្ឈានចិត្តំ **សមោទហតិ** បក្ខិបតិ, សោ បុគ្គលោ ទិស្សមានកាយេន គន្តុកាមោ ករជកាយគតិកំ បាទកជ្ឈានចិត្តំ អធិដ្ឋហតិ។ **ចិត្តេបិ** បាទកជ្ឈានចិត្តេបិ **កាយំ** ករជកាយំ **សមោទហតិ** បក្ខិបតិ, សោ បុគ្គលោ សីឃំ អញ្ញំ គន្តុកាមោ បាទកជ្ឈានចិត្តគតិកំ ករជកាយំ អធិដ្ឋហតិ។ **កាយេ** ករជកាយេ **សុខសញ្ញញ្ច** សុខវិហារសញ្ញញ្ច **លហុសញ្ញញ្ច** លហុគមនសញ្ញញ្ច ឱក្កមិត្វា អញ្ញំ គមនេយ្យំ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ ឯកចិត្តក្ខណេនេវ ច គន្ត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ **ឥទំ** “សោ”តិអាទិកំ សុត្តប្បទេសវចនំ សត្តាធិដ្ឋានំ។ **ឥទំ** “ចត្តារោមេ”តិអាទិកំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។ (៤)

១១៤. យំ សព្ពញ្ញុត**ញ្ញាណំ លោកុត្តរំ** លោកំ ឧត្តរិត្វា អភិភវិត្វា ឋិតំ, **យេន** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ភគវា “សព្ពញ្ញូ”តិ វុច្ចតិ, **តស្ស** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បរិហានំ នត្ថិ, **តំ** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ សព្ពកាលេ ជានិតុំ អាវជ្ជនកាលេ បវត្តតីតិ យោជនា។ **ឥទំ** “យំ ត”ន្តិអាទិកំ ញាណេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេនបិ បវត្តនតោ **ញាណំ** នាម។

យាយ និព្ពានគាមិនិយា មគ្គបញ្ញាយ ជាតិមរណសង្ខយំ បជានាតិ, សា និព្ពានគាមិនី មគ្គបញ្ញា សព្ពាហិ លោកិយាហិ បញ្ញាហិ **សេដ្ឋា** បសត្ថាតិ យោជនា។ **ឥទំ** “បញ្ញា ហិ”តិអាទិកំ វុត្តនយេន ញាណំ នាម។

“ធោតក, រោ តុម្ហាកំ សន្តិំ អហំ កិត្តយិស្សាមី”តិ ភគវា អវោច។ “**ទិដ្ឋេ ធម្មេ** ទុក្ខាទិធម្មេ វា អត្តភាវេ វា **សតោ** អនិច្ចានុបស្សនាទិសតិសម្បន្នោ ហុត្វា **ចរំ** ចរន្តោ យោគាវចរោ អនីតិហំ **យំ សន្តិំ** យំ និព្ពានំ អរិយមគ្គេន **វិទិត្វា លោកេ** សំសារលោកេ **វិសត្តិកំ** វិសប្បកំ តណ្ហំ **តរេ** តរេយ្យា”តិ ភគវា អវោច។

ធោតកោ ភគវន្តំ វទតិ “**មហេសិ** មហន្តេ សីលក្ខន្ធាទី ឯសនសីល, គោតម, **សតោ** ‘សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា’តិអាទិសរណសម្បន្នោ ហុត្វា **ចរំ** ចរន្តោ យោគាវចរោ ឧត្តមំ **យំ សន្តិំ** យំ និព្ពានំ អរិយមគ្គេន **វិទិត្វា លោកេ** សំសារលោកេ វិសត្តិកំ តណ្ហំ **តរេ** តរេយ្យាតិ **តញ្ច** វចនំ **តញ្ច** សន្តិំ និព្ពានំ អហំ **អភិនន្ទាមិ** អភិបត្ថយាមិ, មហេសិ ត្វំ, យញ្ច សម្បជានាសី”តិ ធោតកោ ភគវន្តំ វទតិ។

“**ធោតកា**”តិ អាលបិត្វា ភគវា ធោតកំ អវោច។ “**ឧទ្ធំ** អនាគតំ ឧបរិ **អធោ** អតីតំ ហេដ្ឋា ច **តិរិយញ្ចាបិ** មជ្ឈេ បច្ចុប្បន្នំ បរិតោ ច **លោកេ** សំសារលោកេ ឯតំ តណ្ហំ **ភវាភវាយ** ខុទ្ទកភវមហន្តភវត្ថាយ **សង្គោ** លគ្គោតិ **វិទិត្វា** វិចរន្តោ ត្វំ តណ្ហំ **មាកាសិ** មា អកាសី”តិ ភគវា ធោតកំ អវោចាតិ យោជនា។ **ឥទំ** “កិត្តយិស្សាមី”តិអាទិកំ ញេយ្យេ វិសយេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ញេយ្យំ** នាម។

“ឯត្តកមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា “**ចតុន្នំ ភិក្ខវេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភិក្ខវេ, ចតុន្នំ **អរិយសច្ចានំ** អរិយភាវករានំ សច្ចានំ **អននុពោធា** អពុជ្ឈនេន **អប្បដិវេធា** អប្បដិវិជ្ឈនេន **ឯវំ** ឥមិនា ការណេន មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច ទីឃមទ្ធានំ ឥទំ **សន្ធាវិតំ** សន្ធាវនំ, ឥទំ **សំសរិតំ** សំសរណំ អហោសីតិ, ភិក្ខវេ, អជ្ជ **តយិទំ** តំ ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ មយា អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ…បេ…. **តយិទំ** តំ ឥទំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ មយា អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ, មម ភវតណ្ហា ឧច្ឆិន្នា, ភវនេត្តិ តណ្ហា ខីណា, ឥទានិ មម បុនព្ភវោ នត្ថិ, **ឥតិ ឥទំ** “ចតុន្ន”ន្តិអាទិកំ ភគវា អវោច, សុគតោ **ឥទំ** “ចតុន្ន”ន្តិអាទិកំ វត្វា អថាបរំ **ឯតំ** “ចតុន្ន”ន្តិអាទិគាថាវចនំ សត្ថា អវោចាតិ យោជេត្វា គាថាយញ្ច តថេវ យោជនា កាតព្ពា។ **ឥទំ** “ចតុន្ន”ន្តិអាទិកំ វុត្តនយេន ញេយ្យំ នាម។ (៥)

“រូបំ អនិច្ចំ…បេ…. វិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ **ឥទំ** សុត្តំ ញេយ្យេ រូបាទិធម្មេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ញេយ្យំ** នាម។

ឯវំ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិនា បការេន **ជានំ** ជានន្តោ **ឯវំ** “រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិនា បការេន **បស្សំ** បស្សន្តោ **អរិយសាវកោ** អរិយស្ស ភគវតោ សាវកោ “ឥទំ រូបំ អនិច្ច”ន្តិ រូបំ បស្សតិ, “អយំ វេទនា អនិច្ចា”តិ វេទនំ បស្សតិ, “អយំ សញ្ញា អនិច្ចា”តិ សញ្ញំ បស្សតិ, “ឥមេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ សង្ខារេ បស្សតិ, “ឥទំ វិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ វិញ្ញាណំ បស្សតិ។ **ឥតិ ឥទំ** សុត្តំ រូបាទិបស្សនេ ញាណេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ញាណំ** នាម។

សោ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិនា បការេន បស្សន្តោ អរិយសាវកោ **រូបេន** រូបរាគេន បរិមុច្ចតិ…បេ…. **វិញ្ញាណម្ហា** វិញ្ញាណរាគម្ហា បរិមុច្ចតីតិ ទុក្ខស្មា បរិមុច្ចតីតិ អហំ វទាមីតិ យោជនា។ **ឥទំ** “សោ បរិមុច្ចតី”តិអាទិកំ

សុត្តំ ញាណេ ច ញេយ្យេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច** ហោតិ។

សព្ពេ បញ្ចក្ខន្ធា បច្ចយេហិ សង្ខរិតត្តា **សង្ខារា** អាទិអន្តវន្តភាវតោ, អនិច្ចន្តិកភាវតោ, តាវកាលិកភាវតោ ច ខណបរិត្តភាវតោ **អនិច្ចា** ភវន្តិ។ **ឥទំ** "សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា"តិ សុត្តប្បទេសវចនំ វុត្តនយេន ញេយ្យំ នាម។ **យទា** វិបស្សនាករណកាលេ **បញ្ញាយ** វិបស្សនាបញ្ញាយ **បស្សតិ** អនិច្ចតាទិកំ បស្សតិ។ **ឥទំ** "យទា បញ្ញាយ បស្សតី"តិ សុត្តប្បទេសវចនំ ញាណំ នាម។ **អថ** បស្សនក្ខណេ **ទុក្ខេ** បញ្ចក្ខន្ធេ វិបស្សកោ និព្ពិន្ទតិ, និព្ពិន្ទន្តោ បុគ្គលោ ទុក្ខាទិជាននាទិវសេន ចត្តារិ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, **ឯសោ** ចតុសច្ចបដិវេធោ **វិសុទ្ធិយា** វិសុទ្ធត្ថាយ មគ្គោតិ។ **ឥទំ** "អថា"តិអាទិកំ សុត្តប្បទេសវចនំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច ហោតិ។

សោណាតិ សោណំ អាលបតិ។ **សមណា** ពាហិរកសមណា **ព្រាហ្មណា** ជាតិព្រាហ្មណា អនិច្ចេន រូបេន, ទុក្ខេន រូបេន, វិបរិណាមធម្មេន រូបេន "អហំ បរេហិ **សេយ្យោ** ឧត្តមោ អស្មី"តិ វា សមនុបស្សន្តិ, "អហំ បរេន **សទិសោ** សមានោ អស្មី"តិ វា សមនុបស្សន្តិ, "អហំ បរតោ **ហីនោ** លាមកោ អស្មី"តិ វា សមនុបស្សន្តិ, យថាភូតស្ស អទស្សនា **អញ្ញត្រ** វជ្ជេត្វា អញ្ញំ កឹ នាម ការណំ សិយា, យថាភូតំ អទស្សនតោ តាវ សមនុបស្សនស្ស អញ្ញំ ការណំ នត្ថិ, យថាភូតំ អទស្សនមេវ ការណន្តិ វេទិតព្ពំ។ **"អនិច្ចាយ វេទនាយា"**តិអាទីសុបិ ឥមិនា វុត្តនយេន វុត្តនយានុសារេន យោជនា កាតព្ពា។ **ឥទំ** "យេ ហិ កេចី"តិអាទិកំ សុត្តប្បទេសវចនំ ញេយ្យំ នាម។ "យេ ច ខោ កេចី"តិអាទិកោ សុក្កបក្ខោ បន វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពោ។ **ឥទំ** "យេ ច ខោ"តិអាទិកំ សុត្តប្បទេសវចនំ ញាណំ នាម។ **ឥទំ** "យេ ហិ កេចី"តិអាទិកំ សុត្តំ ញាណេ ច ញេយ្យេ ច អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច** ហោតិ។ (៦)

នានាវិធំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច សាសនបដ្ឋានសុត្តំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កតមំ ទស្សន"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមំ ទស្សន"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ លោកិយាទីសុ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ សាសនបដ្ឋានេសុ សុត្តេសុ កតមំ សុត្តំ ទស្សនំ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

១១៥. គម្ភីរបញ្ញេន សព្ពញ្ញុពុទ្ធេន **សុទេសិតានិ** សង្ខេបវិត្ថារាទីហិ តេហិ តេហិ នយេហិ សុដ្ឋុ ទេសិតានិ អរិយសច្ចានិ **យេ** ភាវិតភាវនា អរិយបុគ្គលា បញ្ញាឱភាសេន វិភាវយន្តិ, តេ ភាវិតភាវនា អរិយបុគ្គលា ទេវរជ្ជចក្កវត្តិរជ្ជាទិបមាទដ្ឋានំ អាគម្ម ភុសំ បមត្តា កិញ្ចាបិ ហោន្តិ, តថាបិ **តេ** ភាវិតភាវនា អរិយបុគ្គលា សោតាបត្តិមគ្គញាណេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធេន អដ្ឋមភវាទីសុ ឧប្បជ្ជនារហានំ នាមរូបានំ និរុទ្ធត្តា អដ្ឋមក្ខត្តុវសេន **អដ្ឋមំ** ភវំ ន អាទិយន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "យេ អរិយសច្ចានី"តិអាទិកំ សុត្តំ ទស្សនេ បឋមមគ្គញាណេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ទស្សនំ** នាម។

នគរទ្វារពាហចិរករណត្ថំ ឧម្មារព្ភន្តរេ បថវិយំ អដ្ឋហត្ថទសហត្ថប្បមាណំ អាវាដំ ខណិត្វា តស្មិំ អាវាដេ ឧស្សាបិតត្តា **បថវិស្សិតោ** បថវិនិស្សិតោ អន្តោបថវិនិស្សិតោ **ឥន្ទខីលោ** សារទារុមយោ ថម្ភោ **ចតុព្ភិ** ចតូហិ ទិសាហិ អាគតេហិ **វាតេហិ** មហាវាតេហិ **អសម្បកម្បិយោ** សម្បកម្បិតុំ អសក្កុណេយ្យោ សិយា យថា, **យោ** សប្បុរិសោ អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតិ, តំ សប្បុរិសំ សព្ពតិត្ថិយវាទវាតេហិ អសម្បកម្បិយត្តា **តថូបមំ** អហំ វទាមីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "យថិន្ទខីលោ"តិអាទិកំ សុត្តំ វុត្តនយេន ទស្សនំ នាម។

ភិក្ខវេ, ចតូហិ សោតាបត្តិយង្គេហិ សមន្នាគតោ **អរិយសាវកោ** អរិយស្ស ភគវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាវកោ អាចិក្ខិតុំ **អាកង្ខមានោ** ហុត្វា **អត្តនាវ** សយមេវ អត្តានំ ព្យាករេយ្យ "ភោ, មម អត្ថ អហំ ឥទានិ ខីណនិរយោ អម្ហិ, ខីណតិរច្ឆានយោនិ អម្ហិ...បេ..... ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមី"តិ ព្យាករេយ្យ។ ចតុរង្គសរូបំ ទស្សេតុំ **"កតមេហិ ចតូហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** "ចតូហី"តិអាទិកំ ទស្សនំ នាម។

នានាវិធំ ទស្សនំ និទ្ធារិតំ, "កតមា ភាវនា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមា ភាវនា"**តិអាទិ វុត្តំ។

ឥធ សាសនេ **យស្ស** អរិយសាវកស្ស **អជ្ឈត្តំ** កាមភវេ និព្ពត្តាបកានំ ឱរម្ភាគិយសំយោជនានំ បជហនវសេន ច **ពហិទ្ធា** រូបារូបភវេសុ និព្ពត្តាបកានំ ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានំ បជហនវសេន ច **ឥន្ទ្រិយានិ** សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ **សុភាវិតានិ** អរិយមគ្គភាវនាវសេន សុដ្ឋុ ភាវិតានិ ភវន្តិ, **ភាវិតោ** ភាវិតមគ្គោ **សទន្តោ** សោ អរិយសាវកោ ឥមំ លោកញ្ច បរំ លោកញ្ច **និព្ពិជ្ឈ** និព្ពិជ្ឈិត្វា បដិវិជ្ឈិត្វា **កាលំ** មរណកាលេ , កាលំកិរិយំ វា **កង្ខតិ** បត្ថេតីតិ យោជនា។ **អយំ** "យស្សិន្ទ្រិយានី"តិអាទិកា បាឡិ ភាវនាយ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ភាវនា** នាម។

ធម្មបទានិ ឈានវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានធម្មកោដ្ឋាសានិ។ **អនភិជ្ឈា ធម្មបទំ** អនភិជ្ឈាសីសេន អធិគតឈានវិបស្សនាមគ្គនិព្ពានធម្មបទំ កោដ្ឋាសំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **អយំ** "ចត្តារិមានី"តិអាទិកា បាឡិ វុត្តនយេន ភាវនា នាម។ (៧)

ទេវបុត្ត ឆិន្ទន្តោ បុគ្គលោ **បញ្ច** ឱរម្ភាគិយសំយោជនានិ ហេដ្ឋា មគ្គត្តយេន **ឆិន្ទេ** ឆិន្ទេយ្យ, បជហន្តោ បុគ្គលោ **បញ្ច** ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ អរហត្តមគ្គេន **ជហេ** បជហេយ្យ, ភាវយន្តោ បុគ្គលោ **បញ្ច** សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនិ ច ឧត្តរិ **ភាវយេ** ភាវេយ្យ។ **បញ្ចសង្គាតិគោ** រាគសង្គទោសសង្គមោហសង្គមានសង្គទិដ្ឋិសង្គាតិគោ ភិក្ខុ **ឱឃតិណ្ណោតិ** កាមោឃភវោឃទិដ្ឋោឃអវិជ្ជោឃតិណ្ណោតិ **វុច្ចតិ** កថីយតីតិ យោជនា។ "បញ្ច ឆិន្ទេ បញ្ច ជហេ"តិ ឥទំ វចនំ ទស្សនំ នាម។ "បញ្ច ចុត្តរិ...បេ.... វុច្ចតី"តិ **អយំ** បាឡិ ភាវនា នាម។ **ឥទំ** "បញ្ចា"តិអាទិកំ សុត្តំ ទស្សនញ្ច ភាវនា ច ហោតិ។

"**តីណិមានិ, ភិក្ខវេ**"តិអាទីសុ យោជនា បាកដា។ (៨)

១១៦. "សព្ពបាបស្ស អករណំ...បេ.... ពុទ្ធាន សាសន"ន្តិ **ឥទំ** សុត្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនភាវតោ **សកវចនំ** នាម។ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។

ភិក្ខវេ, ពាលស្ស **ពាលលក្ខណានិ** ពាលឧបលក្ខណការណានិ **ពាលនិមិត្តានិ** "អយំ ពាលោ"តិ គហណការណានិ **ពាលាបទានានិ** ពាលស្ស អបទានានិ បោរាណានិ វិរូឡ្ហានិ កម្មានិ **យេហិ** ពាលលក្ខណាទីហិ ពាលំ "ពាលោ"តិ **បរេ** បណ្ឌិតា សញ្ជានន្តិ, **ឥមានិ** ពាលលក្ខណានិ មយា វុច្ចមានានិ តីណិ។ កតមានិ តីណិ? ភិក្ខវេ, ពាលោ **ទុច្ចិន្តិតចិន្តី ច** ទុច្ចិន្តិតំ អភិជ្ឈាព្យាបាទមិច្ឆាទស្សនំ ចិន្តី ច ហោតិ, **ទុព្ភាសិតភាសី** ទុព្ភាសិតំ មុសាវាទាទី ភាសី ច ហោតិ. **ទុក្កដកម្មការី ច** ទុក្កដំ បាណាតិបាតាទិកម្មំ ការី ច ហោតិ។ ភិក្ខវេ, ពាលស្ស...បេ.... ពាលាបទានានិ ឥមិនា មយា វុត្តានិ តីណិ ខោ ភវន្តិ។ សុក្កបក្ខោ បន វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពោ។ **ឥទំ** "តីណិមានិ ភិក្ខវេ"តិអាទិកំ វចនំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនភាវតោ **សកវចនំ** នាម។

បឋវីសមោ វិត្ថតោ សម្ពោធោ នាម នត្ថិ។ បាតំ វុដ្ឋំ ឧទកំ អាភុសោ លាភិ គណ្ហាតីតិ **បាតាលោ,** បាតាលេន សមោ **បាតាលសមោ** និន្នោ ន វិជ្ជតិ។ មេរុសមោ ឧន្នតោ នត្ថិ, ចក្កវត្តិសទិសោ បោរិសោ នត្ថីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "បឋវីសមោ"តិអាទិកំ វចនំ បរស្ស ទេវស្ស វចនភាវតោ **បរវចនំ** ហោតិ។

"ទេវានំ ឥន្ទ, តវ សុភាសិតេន ជយោ ហោតី"តិ វត្វា "វេបចិត្តិ, តវ សុភាសិតេន ជយោ ហោតូ"តិ វត្វា "វេបចិត្តិ, ត្វំ គាថំ **ភណ** ភណាហី"តិ អវោច។ ភិក្ខវេ, អថ ខោ អសុរិន្ទោ វេបចិត្តិ **ឥមំ** វុច្ចមានំ គាថំ អភាសិ "តេ បដិសេធកោ **នោ ចេ អស្ស** នោ ចេ ភវេយ្យ , ឯវំ សតិ ពាលា ភិយ្យោ បកុជ្ជេយ្យុំ, តស្មា **ធីរោ** បណ្ឌិតោ ភុសេន ទណ្ឌេន ពាលំ និសេធយេ"តិ។

គាថាយ, ភិក្ខវេ, អសុរិន្ទេន វេបចិត្តិនា ភាសិតាយ អសុរា អនុមោទីសុ, ទេវា តុណ្ហី អហេសុំ។ ភិក្ខវេ, អថ ខោ អសុរិន្ទោ វេបចិត្តិ ទេវានំ ឥន្ទំ សក្កំ **ឯតំ** វចនំ អវោច "ទេវានមិន្ទ, ត្វំ គាថំ **ភណ** ភណាហី"តិ ឯតំ វចនំ អវោច។ ភិក្ខវេ, អថ ខោ ទេវានមិន្ទោ សក្កោ ឥមំ គាថំ អភាសិ "ពាលស្ស បដិសេធនំ **បរំ** បច្ចត្ថិកំ សង្កុបិតំ ញត្វា **សតោ** សតិមា **យោ** បណ្ឌិតោ កោធតោ ឧបសម្មតិ, តស្ស បណ្ឌិតស្ស **ឯតទេវ** ឧបសមំ វរន្តិ អហំ មញ្ញេ"តិ។

គាថាយ, ភិក្ខវេ, ទេវានមិន្ទេន សក្កេន ភាសិតាយ ទេវា អនុមោទីសុ, អសុរា តុណ្ហី អហេសុំ។ ភិក្ខវេ, អថ ខោ ទេវានមិន្ទោ សក្កោ អសុរិន្ទំ វេបចិត្តី **ឯតំ** វចនំ អវោច "វេបចិត្តិ, ត្វំ គាថំ ភណាហី"តិ ឯតំ វចនំ អវោច។ ភិក្ខវេ, អថ ខោ អសុរិន្ទោ វេបចិត្តិ ឥមំ គាថំ អភាសិ "វាសវ យទា តិតិក្ខតិ, តទា នំ តិតិក្ខន្តំ បុគ្គលំ ពាលោ "អយំ មេ ភយា តិតិក្ខតី"តិ មញ្ញតិ, តិតិក្ខាយ ឯតទេវ វជ្ជំ អហំ បស្សាមិ។ វាសវ គោគណោ បលាយិនំ គាវំ អជ្ឈោត្ថរតិ ឥវ, ឯវំ ទុម្មេធោ ខមន្តំ ភិយ្យោ **អជ្ឈារុហតិ** អជ្ឈោត្ថរតិ។

គាថាយ, ភិក្ខវេ, អសុរិន្ទេន វេបចិត្តិនា ភាសិតាយ អសុរា អនុមោទីសុ, ទេវា តុណ្ហី អហេសុំ។ ជាយមានេ ច គោយុទ្ធេ បឋមំ ទ្វេយេវ គោណា យុជ្ឈន្តិ, គោគណោ បន យាវ ឯកោ គោណោ ន បលាយតិ, តាវ ឱលោកេន្តោវ តិដ្ឋតិ។ យទា ច ឯកោ គោណោ បលាយតិ , តទា សព្ពោ គោណោ តំ បលាយិនំ គាវំ ភិយ្យោ អជ្ឈោត្ថរតីតិ គោយុទ្ធសភាវោ វេទិតព្ពោ។ "**អថ ខោ**"តិអាទីនំ យោជនត្ថោ បាកដោ។

វេបថិត្តិ, យោ បុគ្គលោ តិតិក្ខតិ, **តំ** ខមន្តំ បុគ្គលំ “អយំ មេ ភយា តិតិក្ខតី”តិ កាមំ មញ្ញតុ វា, មា មញ្ញតុ វា, តំ មញ្ញនំ និប្ផលមេវ។ អត្ថា សទត្ថបរមា ភវន្តិ។ **ខន្ត្យា** ខន្តិតោ ភិយ្យោ សទត្ថោ នាម ន វិជ្ជតិ។

យោ ពលវា សន្តោ ទុព្ពលស្ស ហវេ តិតិក្ខតីតិ តស្ស ពលវន្តស្ស **តំ** តិតិក្ខនំ បរមំ ខន្តីន្តិ សប្បុរិសា អាហុ, ទុព្ពលោ និច្ចំ ខមតិ ឯវ។

យស្ស ពាលស្ស ពាលពលំ អត្ថិ, តស្ស ពាលស្ស ពាលពលំ “អពល”ន្តិ សប្បុរិសា អាហុ, យស្ស ធម្មគុត្តស្ស យំ ពលំ អត្ថិ, តស្ស ធម្មគុត្តស្ស តស្ស ពលស្ស **បដិវត្តា** បដិប្ផរិត្វា វត្តា ន វិជ្ជតិ។

វេបចិត្តិ, យោ បុគ្គលោ **កុទ្ធំ** បឋមំ កុជ្ឈន្តស្ស បដិកុជ្ឈតិ, សោ បដិកុជ្ឈន្តោ បុគ្គលោ តេន បដិកុជ្ឈនេន **តស្ស** បឋមំ កុជ្ឈន្តស្ស បាបបុគ្គលស្ស បាបបុគ្គលតោ **បាបិយោ ឯវ** បាបតរោ ហីនតរោ ឯវ ភវេ។

វេបចិត្តិ, យោ សប្បុរិសោ **សតោ** សតិមា បរំ សង្កុបិតំ ញត្វា បឋមំ កុជ្ឈន្តស្ស អប្បដិកុជ្ឈន្តោវ ភវេ, សោ សប្បុរិសោ ទុជ្ជយំ សង្គាមំ ជេតិ នាម, អត្តនោ ច បរស្ស ច ឧភិន្នំ អត្ថំ ចរតិ នាម។

អត្តនោ ច បរស្ស ច តិកិច្ឆន្តានំ ឧភិន្នំ កោធោ ឧបសម្មតិ, យេ ជនា **ធម្មស្ស** ខន្តិធម្មស្ស អត្ថេ, ចតុសច្ចធម្មេ វា អកោវិទា ភវន្តិ, តេ ជនា ខមន្តំ សប្បុរិសំ “អយំ ពាលោ”តិ មញ្ញន្តិ, តេសំ អកោវិទានំ ជនានំ តំ មញ្ញនំ និប្ផលន្តិ។

គាថាសុ, ភិក្ខវេ, ទេវានមិន្ទេន សក្កេន ភាសិតាសុ ទេវា អនុមោទីសុ, អសុរា តុណ្ហី អហេសុន្តិ យោជនា។ **ឥទំ** “ភិយ្យោ ពាលា”តិអាទិកំ វចនំ សក្កវេបចិត្តីនំ វចនភាវតោ **បរវចនំ** នាម។ (៩)

១១៧. បត្តំ ឯតរហិ អធិគតំ យញ្ច កាមូបករណំ, អាយតី **បត្តព្ពំ** អធិគតំ យញ្ច កាមូបករណំ អត្ថិ, ឯតំ ឧភយំ **រជានុកិណ្ណំ** រាគរជាទិកិណ្ណំ ឥតិ **អាតុរស្ស** អាតុរានំយេវ បុគ្គលានំ សន្តិកេ **អនុសិក្ខតោ** អនុសិក្ខន្តស្ស **សិក្ខាសារា** ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តិ, សីលំ វតំ ជីវិតំ ព្រហ្មចរិយំ ឥមេ សិក្ខាសារា ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តីតិ យេ **ឧបដ្ឋានសារា** បុគ្គលា សារតោ គហេត្វា ឋិតា។ ឯត្ថ **សីលំ** នាម “ន ករោមី”តិ ឱរមណំ។ **វតំ** នាម ភោជនកិច្ចករណាទិ។ **ជីវិតំ** នាម អាជីវោ។ **ព្រហ្មចរិយំ** នាម មេថុនវិរតិវិសេសភាវោ វេទិតព្ពោ។ តេសំ ឧបដ្ឋានសារានំ បុគ្គលានំ **អយំ** វាទោ **ឯកោ** បឋមោ **អន្តោ** លាមកោ។ **យេ ច** បុគ្គលា “កាមេសុ ទោសោ នត្ថី”តិ **ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ** ហុត្វា ឋិតា, តេសំ បុគ្គលានំ **អយំ** វាទោ **ឯកោ** ទុតិយោ **អន្តោ** លាមកោ។ ឥច្ចេតេ ឧភោ **អន្តា** អន្តវាទា បុគ្គលា កដសិវឌ្ឍនា កដសិយោ ទិដ្ឋី វឌ្ឍេន្តិ។ ឯតេ **ឧភោ អន្តេ** អត្តកិលមថានុយោគេ កាមសុខល្លិកានុយោគេ **ឯកេ** បុគ្គលា អនភិញ្ញាយ ឱលីយន្តិ, **ឯកេ** បុគ្គលា អតិធាវន្តីតិ យោជនា។ **ឥទំ** “យញ្ច បត្ត”ន្តិអាទិកំ វចនំ បរេសំ បុគ្គលានំ វចនភាវតោ **បរវចនំ** នាម។

យេ ច សម្មាទិដ្ឋិបុគ្គលា **តេ ឧភោ អន្តេ** អត្តកិលមថានុយោគកាមសុខល្លិកានុយោគេ អភិញ្ញាយ **តត្រ** ច អន្តេ ន អហេសុំ។ តេន ច អភិជាននេន **តេ** ឧភោ អន្តេ ន អមញ្ញីសុ, **តេសំ** សម្មាទិដ្ឋិបុគ្គលានំ **វដ្ដំ** តិវិធំ វដ្ដំ បញ្ញាបនាយ នត្ថិ។ **ឥតិ** ឯវំ **ឥទំ** “យេ ចា”តិអាទិកំ វចនំ ភគវតោ វចនភាវតោ **សកវចនំ** នាម។ **អយំ ឧទានោ** “យញ្ច បត្តំ…បេ…. បញ្ញាបនាយា”តិ អយំ ឧទានោ វុត្តនយេន សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច ហោតិ។

បសេនទិ នាម **កោសលោ** កោសលិស្សរោ រាជា ភគវន្តំ **ឯតំ** “ឥធ មយ្ហំ…បេ…. តេសំ បិយោ អត្តា”តិ វចនំ អវោច។ ភន្តេ, ឥធ រហោគតស្ស បដិសល្លីនស្ស **មយ្ហំ** មម **ចេតសោ** ចិត្តស្ស ឯវំ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ, **កេសំ** សត្តានំ អត្តា បិយោ នុ ខោ, **កេសំ** សត្តានំ អត្តា អប្បិយោ នុ ខោ **ឥតិ** ឯតំ បរិវិតក្កនំ ឧទបាទិ។ ភន្តេ, តស្ស មយ្ហំ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ, **យេ ច កេចិ** សត្តា កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ ខោ…បេ…. មនសា ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ ខោ, **តេសំ** សត្តានំ អត្តា អប្បិយោ ខោ។ **តេ** ទុច្ចរិតំ ចរន្តា សត្តា “នោ អត្តា បិយោ”តិ ឯវំ កិញ្ចាបិ វទេយ្យុំ, អថ ខោ **តេសំ** ទុច្ចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា អប្បិយោវ។ តំ កិស្ស ហេតុ? អប្បិយោ **អប្បិយស្ស** អនត្ថាយ **យំ** ទុច្ចរិតំ ករេយ្យ, **តំ** ទុច្ចរិតំ **តេ** ទុច្ចរិតំ ចរន្តា សត្តា **អត្តនាវ**. សយមេវ។ **អត្តនោ** អនត្ថាយ **ហិ** យស្មា ករោន្តិ, តស្មា **តេសំ** ទុច្ចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា អប្បិយោវាតិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។

ភន្តេ , **យេ ច កេចិ** សត្តា កាយេន សុចរិតំ ចរន្តិ ខោ…បេ…. មនសា សុចរិតំ ចរន្តិ ខោ, **តេសំ** សុចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា បិយោ ខោ, **តេ** សុចរិតំ ចរន្តា សត្តា “នោ អត្តា អប្បិយោ”តិ ឯវំ កិញ្ចាបិ វទេយ្យុំ, អថ ខោ **តេសំ** សុចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា បិយោវ។ តំ កិស្ស ហេតុ? បិយោ **បិយស្ស** អត្ថាយ **យំ** សុចរិតំ ចរេយ្យ,

តំ សុចរិតំ **តេ** សុចរិតំ ចរន្តា សត្តា **អត្តនាវ** សយមេវ **អត្តនោ** អត្ថាយ **ហិ** យស្មា ករោន្តិ , តស្មា **តេសំ** សុចរិតំ ចរន្តានំ សត្តានំ អត្តា បិយោវាតិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។ ឯតំ វចនំ អវោចាតិ យោជនា។

"ឯវមេតំ មហារាជា"តិ វចនំ បឋមំ វត្វា **"យេ ហិ កេចី"**តិអាទិកេ ភគវតោ វុត្តវចនេបិ យោជនា តថេវ កាតព្ពា។

គាថាសុ បន យោ បណ្ឌិតោ អត្តានំ "បិយ"ន្តិ ចេ ជញ្ញា, ឯវំ សតិ សោ បណ្ឌិតោ **នំ** អត្តានំ **បាបេន** កម្មេន **ន សំយុជេ** ន សំយោជេយ្យ, **តំ** វចនំ **ហិ** សច្ចំ បិយំ អត្តានំ សុលភំ ន ហោតិ, ទុក្កដការិនា សុខំ សុលភំ ន ហោតិ។

អន្តកេន មច្ចុនា អធិបន្នស្ស មានុសំ ភវំ **ជហតោ** បជហន្តស្ស **តស្ស** មរណមុខេ ឋិតស្ស សត្តស្ស កឹ សកំ ហោតិ, មរណមុខេ ឋិតោ សោ សត្តោ កិញ្ច អាទាយ បរលោកំ គច្ឆតិ, ឆាយា គច្ឆន្តំ សត្តំ អនបាយិនី ឥវ, ឯវំ **អស្ស** បរលោកគតស្ស សត្តស្ស កិញ្ច អនុគំ ហោតិ។

ឥតិ ភគវា ឯវំ បុច្ឆតិ, បុច្ឆិត្វា **"ឧភោ"**តិអាទិវិស្សជ្ជនវចនញ្ច អាហ។ **ឥធ** លោកេ យោ មច្ចោ យំ បុញ្ញញ្ច យំ បាបញ្ច ឧភោ កម្មេ **កុរុតេ** ករោតិ, **តស្ស** បរលោកគតស្ស មច្ចស្ស **តំ** បុញ្ញបាបទ្វយំ សកំ ហោតិ។ បរលោកំ គតោ មច្ចោ **តំវ** បុញ្ញបាបទ្វយំ អាទាយ បរលោកំ គច្ឆតិ, ឆាយា គច្ឆន្តំ សត្តំ អនបាយិនី ឥវ, ឯវំ **អស្ស** បរលោកគតស្ស មច្ចស្ស **តំវ** បុញ្ញបាបទ្វយំ អនុគំ ហោតិ។

តស្មា បណ្ឌិតោ **សម្បរាយិកំ** សម្បរាយេ ផលនិព្ពត្តាបកំ កល្យាណំ **និចយំ** និចយន្តោ ហុត្វា ករេយ្យ។ បាណិនំ បរលោកស្មឹ បុញ្ញានិ បតិដ្ឋា ហោន្តិ, ឥតិ ភគវា អាហាតិ យោជនា កាតព្ពា។ **ឥទំ** "រាជា បសេនទី"តិអាទិកំ សុត្តំ កោសលរញ្ញោ វចនភាវតោ **បរវចនំ** ហោតិ។ "ឯវមេតំ , មហារាជ, ឯវមេតំ មហារាជា"តិអាទិកា អនុគីតិ ភគវតោ វចនភាវតោ **សកវចនំ** ហោតិ។ **ឥទំ** ទ្វយំ វចនំ សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច ហោតិ។ (១០)

១១៨. បញ្ហេ បុច្ឆិតេ **ឥទំ** ទុក្ខសច្ចំ អភិញ្ញេយ្យំ, **ឥទំ** សមុទយសច្ចំ បហាតព្ពំ, **ឥទំ** មគ្គសច្ចំ ភាវេតព្ពំ, **ឥទំ** និរោធសច្ចំ, ផលំ វា សច្ឆិកាតព្ពំ, **ឥមេ** កុសលាកុសលា **ធម្មា** ឯវំ កុសលាកុសលភាវេន **គហិតា** អនវជ្ជសាវជ្ជភាវេន វា **គហិតា** សុខវិបាកទុក្ខវិបាកភាវេន វា **គហិតា** , **ឥទំ** ឥដ្ឋវិបាកំ **ឥទំ** អនិដ្ឋវិបាកំ ផលំ និព្ពត្តយតិ ឯវំគហិតានំ **តេសំ** កុសលាកុសលធម្មានំ អយំ វុឌ្ឍិ អត្ថោ, អយំ ហានិ អត្ថោតិ។ **ឥតិ ឥទំ** "បញ្ហេ បុច្ឆិតេ"តិអាទិកំ សុត្តំ វិស្សជ្ជនីយេ អត្ថេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **វិស្សជ្ជនីយំ** នាម។

"ឧឡារោ ពុទ្ធោ ភគវា"តិ ឥមិនា បទេន ពុទ្ធឧឡារតំ **ឯកំសេនេវ** ឯកកោដ្ឋាសេនេវ និទ្ទិសេ។ "ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ"តិ ឥមិនា បទេន ធម្មស្វាក្ខាតតំ **ឯកំសេនេវ** ឯកកោដ្ឋាសេនេវ និទ្ទិសេ។ "សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ"តិ ឥមិនា បទេន សង្ឃសុប្បដិបត្តិំ **ឯកំសេនេវ** ឯកកោដ្ឋាសេនេវ និទ្ទិសេ "សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា"តិ ឥមិនា បទេន សង្ខារានិច្ចតំ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេ។ "សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា"តិ ឥមិនា បទេន សង្ខារទុក្ខតំ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេ។ "សព្ពេ ធម្មា អនត្តា"តិ ឥមិនា បទេន ធម្មានត្តតំ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេ។ "សព្ពេ សង្ខារា អនត្តា"តិ អវត្វា "សព្ពេ ធម្មា អនត្តា"តិ វុត្តេន ឥមិនា បទេន សង្ខារេហិ អញ្ញំ យំ វា បន មគ្គផលនិរោធសមាបត្តិធម្មជាតំ អត្ថិ, តំ មគ្គផលនិរោធសមាបត្តិធម្មជាតម្បិ ឯវំជាតិយំ ឯវំ ឯកំសព្យាករណីយន្តិ មគ្គផលនិរោធសមាបត្តិ ធម្មជាតស្សាបិ អនត្តតំ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេតិ យោជនា។ **ឥទំ** "ឧឡារោ"តិអាទិកំ សុត្តំ វិស្សជ្ជនីយេ ពុទ្ធឧឡារតាទិកេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **វិស្សជ្ជនីយំ** នាម។

នរទម្មសារថិ អាកង្ខតោ **តេ** ភគវតោ **មនសា** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសហិតាទិមនសា **វិចិន្តិតំ** ញេយ្យធម្មំ ទេវា មនុស្សា សព្ពេ បាណិនោ **ន ជញ្ញា** ន ជានេយ្យុំ។ សន្តំ អរណំ សមាធឹ និសេវតោ **តេ** ភគវតោ មនសា វិចិន្តិតា កសិណាបិ សព្ពេ បាណិនោ **ន ជញ្ញា** ន ជានេយ្យុំ។ **កសិណាបិ** វា កសិណារម្មណាយ បញ្ញាយបិ **ន ជញ្ញា** ន ជានេយ្យុំ។ **កសិណាបីតិ** ឯត្ថ ច "កសិណាយបី"តិ វត្តព្ពេបិ យ-ការ លោបវសេន "កសិណាបី"តិ វុត្តំ។ អថ វា **"យំ អាកង្ខតិ** យំ អាកង្ខនំ ករោតិ, **តំ** អាកង្ខនំ **កឹ** កតម"ន្តិ បុច្ឆិតំ បញ្ហំ អញ្ញេសំ អវិសយត្តា អវិស្សជ្ជនីយំ ហោតីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "អាកង្ខតោ"តិអាទិកំ សុត្តំ អវិស្សជ្ជនីយេ វិសយេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អវិស្សជ្ជនីយំ** នាម។

ភគវា **សីលក្ខន្ធេ** សីលក្ខន្ធហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **សមាធិក្ខន្ធេ** សមាធិក្ខន្ធហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **បញ្ញាក្ខន្ធេ** បញ្ញាក្ខន្ធហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **វិមុត្តិក្ខន្ធេ** វិមុត្តិក្ខន្ធហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេ** វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **ឥរិយាយំ** កាយវចីសមាចារេ កាយវចីសមាចារហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **បភាវេ** អានុភាវហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **ហិតេសិតាយំ** មេត្តាហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **ករុណាយំ** ករុណាហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោ, ភគវា **ឥទ្ធិយំ** ឥទ្ធិវិធហេតុ **ឯត្តកោ** ឯតបរិមាណោតិ អវិស្សជ្ជនីយោតិ យោជនា។ **ឥទំ** "ឯត្តកោ"តិអាទិកំ សុត្តំ អវិស្សជ្ជនីយេ វិសយេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អវិស្សជ្ជនីយំ** នាម។

ភិក្ខវេ, អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តថាគតស្ស លោកេ **ឧប្បាទា** ឧប្បាទហេតុ តិណ្ណំ រតនានំ ឧប្បាទោ សម្ភវតិ, អាយតឹ ពុទ្ធរតនស្ស ឧប្បាទោ សម្ភវតិ, ឯកស្ស ពុទ្ធរតនស្ស ធរមានក្ខណេន ហិ អញ្ញស្ស ពុទ្ធរតនស្ស អនុប្បជ្ជនតោ អាយតិន្តិ វុត្តំ, ធម្មរតនស្ស ឧប្បាទោ សម្ភវតិ, សង្ឃរតនស្ស ឧប្បាទោ សម្ភវតីតិ តីណិ រតនានិ។ "តានិ តីណិ រតនានិ គុណតោ កឹបមាណានី"តិ បុច្ឆិតេ សតិ តានិ តីណិ រតនានិ គុណតោ ឯតបរិមាណានីតិ ន វិស្សជ្ជិតព្ពានីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "តថាគតស្សា"តិអាទិកំ សុត្តំ អវិស្សជ្ជនីយេ វិសយេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អវិស្សជ្ជនីយំ** នាម។

ពុទ្ធវិសយោ បុគ្គលបរោ បុគ្គលបធានោ បញ្ហោ អវិស្សជ្ជនីយោ, ពុទ្ធវិសយាវ **បុគ្គលបរោបរញ្ញុតា** អវិស្សជ្ជនីយា។ ភិក្ខវេ, អវិជ្ជានីវរណានំ សត្តានំ បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតិ តណ្ហាសំយោជនានំ, សកឹ និរយំ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកឹ តិរច្ឆានយោនឹ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកឹ បេត្តិវិសយំ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកឹ អសុរយោនឹ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកឹ ទេវេ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ, សកឹ មនុស្សេ សន្ធាវតំ សំសរតំ សត្តានំ បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតិ ន ទិស្សតិ ន ឧបលព្ភតីតិ។ "សា បុព្ពា កោដិ កតមា"តិ កេនចិ កតំ បុច្ឆនំ **អវិស្សជ្ជនីយំ** សំសារស្ស បុព្ពកោដិយា អភាវតោ អវិស្សជ្ជនីយំ ហោតិ។ "**ន បញ្ញាយតី**"តិ ទេសនា សាវកានំ ញាណវេកល្លេន កតា, ន អត្តនោ ញាណវេកល្លេន។ "ន បញ្ញាយតី"តិ ទេសនា អត្តនោ ចេវ សាវកានញ្ច ញាណវេកល្លេន កាតព្ពា សិយាតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា "**ទុវិធា ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ទេសនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ អត្តា ឧបនេតព្ពោ ឯតិស្សា ទេសនាយាតិ **អត្តូបនាយិកា**។ បរោ ឧបនេតព្ពោ ឯតិស្សា ទេសនាយាតិ **បរូបនាយិកា**។ "កតមា អត្តូបនាយិកា ទេសនា, កតមា បរូបនាយិកា ទេសនា"តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា និយមេត្វា ទស្សេតុំ "**ន បញ្ញាយតី**"តិអាទិ វុត្តំ។ "ន បញ្ញាយតី"តិ ទេសនា សាវកានំ នេតព្ពានំ វសេន ទេសិតត្តា បរូបនាយិកា ទេសនា នាម, "**នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននា**"តិ ទេសនា អត្តនោ នេតព្ពស្ស វសេន ទេសិតត្តា អត្តូបនាយិកា ទេសនា នាម។ "នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននា"តិ វុត្តត្តា បុព្ពាយ កោដិយា អភាវតោ ឯវ ន បញ្ញាយតីតិ វិញ្ញាយតិ, ភគវតោ ញាណស្ស បញ្ញាបនំ កាតុំ អសមត្ថត្តា ន បញ្ញាយតីតិ ន វិញ្ញាយតិ តេន **អដ្ឋកថាយំ** "នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននាតិ ឯតេន បុរិមាយ កោដិយា អភាវតោ ឯវ ន បញ្ញាយតិ, ន តត្ថ ញាណស្ស បដិឃាតោតិ ទស្សេតី"តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១១៨) វុត្តំ។

"កថំ បន ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននាយ នត្ថិភាវោ វិជានិតព្ពោ"តិ វត្តព្ពត្តា អវិជាននាយ នត្ថិភាវំ ជានាបេតុំ "**យថា ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុ**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – "យំ បន អត្ថិ, តំ អញ្ញេសំ អប្បមេយ្យម្បិ ភគវតោ ន អប្បមេយ្យន្តិ ភគវតោ សព្ពត្ថ អប្បដិហតញាណតំ ទស្សេតុំ 'យថា ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុំ អារព្ភា'តិអាទិមាហា"តិ វុត្តំ។ ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុំ អារព្ភ "កីវ ទីឃំ នុ ខោ, ភន្តេ, បទុមេ និរយេ អាយុប្បមាណ"ន្តិ បញ្ហំ បុច្ឆិត្វា និសិន្នំ **អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ យថា** យេន បការេន "**សេយ្យថាបិ…បេ…. អាឃាតេត្វា**"តិ ឯវមាហ។ តតោ តេន បការេន អវិជាននាយ នត្ថិភាវោ វិជានិតព្ពោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

ភិក្ខុ, ត្វំ សល្លក្ខេហិ, កោកាលិកោ វីសតិខារិកោ កោសលកោ តិលវាហោ រាសី កត្វា ឋបិតោ, តតោ តិលតោ បុរិសោ វស្សសតស្ស វស្សសតស្ស អច្ចយេន ឯកមេកំ តិលំ ឧទ្ធរេយ្យ, សោ វីសតិខារិកោ កោសលកោ តិលវាហោ ឥមិនា ឧទ្ធរានុបក្កមេន ខិប្បតរំ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ សេយ្យថាបិ គច្ឆេយ្យ, ឯកោ អព្ពុទោ និរយោ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ ន ត្វេវ គច្ឆេយ្យ។ វីសតិ អព្ពុទា និរយា តត្តកេ កាលេ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ សេយ្យថាបិ គច្ឆេយ្យុំ, ឯវមេវ ឯកោ និរព្ពុទោ និរយោ តត្តកេ កាលេ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ ន ត្វេវ គច្ឆេយ្យ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ ចិត្តំ អាឃាតេត្វា បទុមំ និរយំ កោកាលិកោ ភិក្ខុ ឧបបន្នោ ខោ, ភិក្ខុ, ត្វំ ឯវំ សល្លក្ខេហីតិ ភគវា អាហាតិ យោជនា។ ភគវា "អយំ អប្បមេយ្យោ អយំ អសង្ខេយ្យោ"តិ វា ន កិញ្ចិ អាហ។ "តស្មឹ អប្បមេយ្យេ កតមោ អប្បមេយ្យោ, តស្មឹ អសង្ខេយ្យេ កតមោ អសង្ខេយ្យោ"តិ កេនចិ កតំ បុច្ឆនំ ពុទ្ធវិសយត្តា **អវិស្សជ្ជនីយំ។ ឥទំ** អប្បមេយ្យអសង្ខេយ្យសុត្តំ វុត្តនយេន អវិស្សជ្ជនីយំ។ (១១)

១១៩. “**យទា សោ ឧបកោ**”តិអាទីសុ យោជនា បាកដា។

“**កថំ** កេន បការេន **ជិនោ**”តិ ឧបកេន កតំ បុច្ឆនំ “កិលេសប្បហានបការេន ជិនោ”តិ វិស្សជ្ជនីយត្តា **វិស្សជ្ជនីយំ។** “**កេន** បការេន **ជិនោ**”តិ ឧបកេន កតំ បុច្ឆនំ “បាបកានំ ធម្មានំ ជិតត្តា ជិនោ”តិ វិស្សជ្ជនីយត្តា **វិស្សជ្ជនីយំ។** “**កតមោ ជិនោ**”តិ កតំ បុច្ឆនំ “រូបាទិកោ ជិនោ”តិ វា “រូបាទិកំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញោ ជិនោ”តិ វា វិស្សជ្ជេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា **អវិស្សជ្ជនីយំ។** “**កតមោ អាសវក្ខយោ, កតមោ រាគក្ខយោ, កតមោ ទោសក្ខយោ, កតមោ មោហក្ខយោ**”តិ កតំ បុច្ឆនំ “និព្ពានំ អាសវក្ខយោ”តិ វា “អរហត្តមគ្គោ អាសវក្ខយោ”តិ វា “អរហត្តផលំ រាគក្ខយោ”តិ វា ឥតិ ឯវមាទិនា វិស្សជ្ជនីយត្តា **វិស្សជ្ជនីយំ។** “**កិត្តកោ អាសវក្ខយោ**, កិត្តកោ រាគក្ខយោ, កិត្តកោ ទោសក្ខយោ, កិត្តកោ មោហក្ខយោ”តិ កតំ បុច្ឆនំ “ឯត្តកោ ឯតបរិមាណោ អាសវក្ខយោ”តិ ឯវមាទិនា អវិស្សជ្ជនីយត្តា **អវិស្សជ្ជនីយំ។ ឥទំ** វុត្តប្បការំ សុត្តំ វុត្តនយេន វិស្សជ្ជនីយញ្ច អវិស្សជ្ជនីយញ្ច ហោតិ។ (១២)

“**តថាគតោ** សត្ថា **អត្ថី**”តិ បុច្ឆនំ “បញ្ចក្ខន្ធេ ឧបាទាយ បញ្ញាបេតព្ពោ សត្តភូតោ អត្ថី”តិ វិស្សជ្ជនីយត្តា **វិស្សជ្ជនីយំ។** “**អត្ថិ រូប**”ន្តិ កតំ បុច្ឆនំ រូបស្ស វិស្សជ្ជមានត្តា “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនីយត្តា **វិស្សជ្ជនីយំ**, “**រូបំ តថាគតោ**”តិ កតំ បុច្ឆនំ តថាភាវតោ អលព្ភនតោ អវិស្សជ្ជនីយត្តា **អវិស្សជ្ជនីយំ។** “**រូបវា តថាគតោ**”តិអាទីសុបិ ឯស នយោ យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពោ។ **ឥទំ** វុត្តប្បការំ សុត្តំ វុត្តនយេន វិស្សជ្ជនីយញ្ច អវិស្សជ្ជនីយញ្ច ហោតិ។

“**បស្សតិ ភគវា ទិព្ពេន ចក្ខុនា…បេ…. យថាកម្មូបគេ សត្តេ បជានាតី**”តិ កតំ បុច្ឆនំ “បស្សតិ ភគវា”តិ វា…បេ…. “បជានាតិ ភគវា”តិ វា វិស្សជ្ជនីយត្តា **វិស្សជ្ជនីយំ។** “**កតមេ សត្តា, កតមោ តថាគតោ**”តិ កតំ បុច្ឆនំ បរមត្ថតោ អលព្ភនតោ អវិស្សជ្ជនីយត្តា **អវិស្សជ្ជនីយំ**។

“**អត្ថិ តថាគតោ**”តិ កតំ បុច្ឆនំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វិស្សជ្ជនីយំ។ “**អត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណា**”តិ កតំ បុច្ឆនំ “អត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ វិស្សជ្ជមានេ សតិ ច ឥធលោកោ ឯវ បរលោកោតិ អាបជ្ជតិ, “នត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ វិស្សជ្ជមានេ សតិ ច ឥធលោកតោ អញ្ញោ បរលោកោតិ អាបជ្ជតិ, តស្មា អវិស្សជ្ជនីយត្តា **អវិស្សជ្ជនីយំ។ ឥទំ** វុត្តប្បការំ សុត្តំ វិស្សជ្ជនីយេ វិសយេ ច អវិស្សជ្ជនីយេ វិសយេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **វិស្សជ្ជនីយញ្ច អវិស្សជ្ជនីយញ្ច** ហោតិ។

១២០. នានាវិធំ វិស្សជ្ជនីយាវិស្សជ្ជនីយសុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ សុត្តំ កម្ម”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**តត្ថ កតមំ កម្ម**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

“**អន្តកេនាធិបន្នស្សា**”តិអាទីសុ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា បាកដោ “មរណេនាភិភូតស្ស…បេ…. ឆាយាវ អនបាយិនី”តិ **ឥទំ** សុត្តំ បុញ្ញកម្មបាបកម្មទ្វយេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **កម្មំ** នាម។

ភិក្ខវេ, តុម្ហេ បុន ចបរំ កម្មំ សល្លក្ខេថ។ (**អនុដ្ឋានគិលានំ**) អនុដ្ឋានគិលានស្ស **បីឋសមារុឡ្ហំ** បីឋសមារុឡ្ហស្ស **ពាលំ** ពាលស្ស វា **មញ្ចសមារុឡ្ហំ** មញ្ចសមារុឡ្ហស្ស **ពាលំ** ពាលស្ស វា **ឆមាយំ** ភូមិយំ **សេមានំ** សេមានស្ស សយន្តស្ស **ពាលំ** ពាលស្ស វា កាយេន ទុច្ចរិតានិ វាចាយ ទុច្ចរិតានិ មនសា ទុច្ចរិតានិ បាបកានិ យានិ កម្មានិ **បុព្ពេ** បុព្ពកាលេ វា អតីតេ អនេកកប្បកោដិសតសហស្សេ វា **អស្ស** ពាលេន កតានិ, **តានិ** បាបកានិ កម្មានិ **តម្ហិ** បីឋសមារុឡ្ហាទិ**សមយេ ឱលម្ពន្តិ** វិយ ឧបដ្ឋហន្តិ **អជ្ឈោលម្ពន្តិ** វិយ ឧបដ្ឋហន្តិ **អភិប្បលម្ពន្តិ** វិយ ឧបដ្ឋហន្តិ។ ភិក្ខវេ , **មហតំ** មហន្តានំ បព្ពតកូដានំ ឆាយា សាយន្ហសមយំ បឋវិយំ សេយ្យថាបិ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ យថា, ភិក្ខវេ, ឯវមេវ ពាលំ…បេ…. អភិប្បលម្ពន្តិ។ ភិក្ខវេ, **តត្រ** តស្មិំ ឧបដ្ឋានាការេ ឧបដ្ឋានាការហេតុ **ពាលស្ស** កតបាបស្ស ឯវំ បរិវិតក្កោ ហោតិ “**មេ** មយា កល្យាណំ អកតំ វត, **មេ** មយា កុសលំ អកតំ វត, ភីរុត្តាណំ កតំ វត, **មេ** មយា បាបំ កតំ វត, **មេ** មយា លុទ្ទំ កតំ វត, **មេ** មយា កិព្ពិសំ កតំ វត, **ភោ** អគិលាន សប្បុរិស អកតកល្យាណានំ អកតកុសលានំ អកតភីរុត្តាណានំ កតបាបានំ កតលុទ្ទានំ កតកិព្ពិសានំ យាវតា **គតិ** ទុគ្គតិ អត្ថិ, តំ គតី អហំ បេច្ច គច្ឆាមី”តិ ឯវំ បរិវិតក្កោ ហោតិ។ ឯវំ វិតក្កេន្តោ **សោ** ពាលោ សោចតិ កិលមតិ បរិទេវតិ, ឧរត្តាឡឹ កន្ទតិ សម្មោហំ អាបជ្ជតីតិ យោជនា។

បព្ពតកូដានំ ឆាយា នាម សូរិយុគ្គមនកាលេបិ បឋវិយា ឱលម្ពន្តីបិ ឆាយា ហាយនវសេន ឱលម្ពន្តិ។ សាយន្ហសមយំ បន ឆាយា វឌ្ឍនវសេន ឱលម្ពន្តិ, តថេវ កម្មានិបិ តស្មិំ កាលេ វឌ្ឍនវសេន ឧបដ្ឋហន្តិ, តស្មា តមេវ វឌ្ឍនុបដ្ឋានំ សន្ធាយ “សាយន្ហសមយ”ន្តិ វុត្តំ។ សុក្កបក្ខេបិ យោជនា កណ្ហបក្ខេ យោជនានុសារេន

កាតព្ពា។ **ឥទំ** “បុន ចបរ”ន្តិអាទិកំ សុត្តទ្វយំ កុសលកម្មអកុសលកម្មេសុ វាចកញ្ញបកភាវេន បវត្តនតោ **កម្មំ** នាម។

នានាវិធំ កម្មំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមោ វិបាកោ”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **តត្ថ កតមោ វិបាកោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តេសុ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានេសុ កតមោ វិបាកោតិ បុច្ឆតិ។ ភិក្ខវេ, វោ តុម្ហេហិ យេ មនុស្សត្តសទ្ធាបដិលាភាទយោ បដិលទ្ធា, តេ មនុស្សត្តសទ្ធាបដិលាភាទយោ **វោ** តុម្ហាកំ លាភា ភវន្តិ។ តុម្ហេហិ បព្ពជិត្វា យំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទិសម្បាទនំ លទ្ធំ, តំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទិសម្បាទនំ **វោ** តុម្ហាកំ សុលទ្ធំ ភវតិ។ ភិក្ខវេ, យោ ពុទ្ធុប្បាទោ នវមោ ខណោ តុម្ហេហិ លទ្ធោ, សោ ពុទ្ធុប្បាទោ នវមោ **ខណោ វោ** តុម្ហាកំ ព្រហ្មចរិយវាសាយ បដិលទ្ធោ ភវតិ។

ភិក្ខវេ, មយា ឆផស្សាយតនិកា នាម និរយា ទិដ្ឋា, **តត្ថ** តេសុ ទិដ្ឋេសុ ឆផស្សាយតនិកេសុ នាម និរយេសុ យំ កិញ្ចិ រូបំ ចក្ខុនា បស្សតិ, តំ អនិដ្ឋរូបំយេវ បស្សតិ, នោ ឥដ្ឋរូបំ។ អកន្តរូបំយេវ បស្សតិ, នោ កន្តរូបំ។ អមនាបរូបំយេវ បស្សតិ, នោ មនាបរូបំ។

យំ កិញ្ចិ សទ្ទំ សោតេន...បេ.... ឃានេន...បេ.... ជិវ្ហាយ...បេ.... កាយេន...បេ.... យំ កិញ្ចិ ធម្មំ មនសា វិជានាតិ, តំ អនិដ្ឋធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ ឥដ្ឋធម្មំ។ អកន្តធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ កន្តធម្មំ។ អមនាបធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ មនាបធម្មន្តិ បាឋោ យុត្តោ។ “អនិដ្ឋរូបំយេវ វិជានាតិ, នោ ឥដ្ឋរូប”ន្តិអាទិបាឋោ អយុត្តោ, កត្ថចិ បាឡិយំ អយុត្តបាឋោ ទិដ្ឋោ។ សុក្កបក្ខេ វុត្តនយវិបរិយាយេន យោជនា កាតព្ពា។ **អយំ** វុត្តប្បការោ “លាភា វោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិកោ បាឋោ វិបាកេ វាចកញ្ញបកភាវេនេវ បវត្តនតោ **វិបាកោ** នាម។

មារិសា **និរយេ បច្ចមានានំ** អម្ហាកំ សព្ពសោ និមុជ្ជនឧម្មុជ្ជនវសេន **សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ** បរិបុណ្ណានិ, និរយស្ស **អន្តោ** បរិយោសានំ **កទា** កស្មិំ កាលេ ភវិស្សតិ។

និរយស្ស **អន្តោ** បរិយោសានំ នត្ថិ។ និរយស្ស អន្តោ បរិយោសានំ កុតោ អត្ថិ? និរយស្ស **អន្តោ** បរិយោសានំ អម្ហាកំ ន បដិទិស្សតិ។ មារិសា, យទា តុម្ហេ ច អហញ្ច សេដ្ឋិបុត្តា ជាតា, **តទា តុយ្ហំ** តុម្ហាកញ្ច **មយ្ហំ** មម ច បាបំ **ហិ** យស្មា **បកតំ** បការេហិ កតំ, តស្មា និរយស្ស **អន្តោ** បរិយោសានំ អម្ហាកំ ន ទិស្សតីតិ **អយំ** បាឋោ វិបាកេ វាចកញ្ញបកភាវេន បវត្តនតោ **វិបាកោ** នាម។ (១៣)

១២១. អធម្មចារី នរោ កុសលធម្មេសុ បមត្តោ **ហិ** យស្មា ហោតិ, តស្មា សោ អធម្មចារី បមត្តោ នរោ **យហិំ យហិំ** យំ យំ ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ, តំ តំ គច្ឆន្តំ អធម្មចារី **នំ** នរំ អត្តនា ចរិតោ សោ ធម្មោវ ហនតិ។ កិមិវ ហនតិ? **សយំ** អត្តនា គហិតោ កណ្ហសប្បោ គណ្ហន្តំ ជនំ ហនតិ យថា, ឯវំ អត្តនា ចរិតោ អធម្មោ អធម្មចារី នំ ហនតិ។ “**ន ហិ ធម្មោ អធម្មោ ចា**”តិអាទិគាថាយ អត្ថោ បាកដោ។ **ឥទំ** សុត្តទ្វយំ កម្មេ ច វិបាកេ ច វាចកញ្ញបកភាវេន បវត្តនតោ **កម្មញ្ច វិបាកោ ច** ហោតិ។

ភិក្ខវេ, តុម្ហេ បុញ្ញានំ មា ភាយិត្ថ; ភិក្ខវេ, **យទិទំ** យំ ឥទំ “បុញ្ញានី”តិ អធិវចនំ បវត្តំ; **ឯតំ** “បុញ្ញានី”តិ អធិវចនំ ឥដ្ឋស្ស កន្តស្ស បិយស្ស មនាបស្ស **សុខស្ស** សុខវិបាកជនកស្ស កម្មស្ស អធិវចនំ ហោតិ។ ភិក្ខវេ, អហំ ទីឃរត្តំ កតានំ បុញ្ញានំ ទីឃរត្តំ បច្ចនុភូតំ ឥដ្ឋំ កន្តំ បិយំ មនាបំ អភិជានាមិ ខោ។ “កថំ អភិជានាមី”តិ ចេ បុច្ឆេយ្យ , បុព្ពេ សត្ត វស្សានិ **មេត្តចិត្តំ** មេត្តាយ សហិតំ ទុតិយជ្ឈានចិត្តំ ភាវេត្វា សត្ត សំវដ្ដវិវដ្ដកប្បេ **ឥមំ លោកំ** មនុស្សលោកំ បុន ន អាគមាសិំ។ **សត្ត សំវដ្ដវិវដ្ដកប្បេ**តិ ចេត្ថ សំវដ្ដគ្គហណេន សំវដ្ដដ្ឋាយិំ, វិវដ្ដគ្គហណេន វិវដ្ដដ្ឋាយិំបិ គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ សេសេសុបិ ឯវមេវ គហេតព្ពោ។ ភិក្ខវេ, សំវដ្ដមានេ កប្បេ អហំ អាភស្សរូបគោ ហោមិ, វិវដ្ដកប្បេ សុញ្ញំ ព្រហ្មវិមានំ ឧបបជ្ជាមិ។ ភិក្ខវេ, **តត្រ** ព្រហ្មវិមានេ តត្រ ឧបបជ្ជមានេ ឧបបជ្ជមានហេតុ អហំ ព្រហ្មា ហោមិ, អញ្ញេ មហានុភាវេន អភិភវនតោ **អភិភូ**, អញ្ញេហិ អនភិភវនតោ **អនភិភូតោ** មហាព្រហ្មា ហោមិ, **អញ្ញទត្ថុ** ឯកំសេន ទសោ អហំ វសវត្តី ហោមិ។

ភិក្ខវេ, អហំ ទេវានមិន្ទោ សក្កោ ឆត្តឹសក្ខត្តុំ អហោសិំ ខោ, ធម្មិកោ ធម្មរាជា ចាតុរន្តោ វិជិតាវី ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ ចក្ករតនាទិ**សត្តរតនសមន្នាគតោ** ចក្កវត្តិរាជា អនេកសតក្ខត្តុំ អហោសិំ, បទេសរជ្ជស្ស រាជភាវេ កោ បន វាទោ។

ភិក្ខវេ, តស្ស ចក្កវត្តិរាជភូតស្ស មយ្ហំ **ឯតំ** បរិវិតក្កនំ អហោសិ "យេន ផលេន យេន វិបាកេន អហំ ឯតរហិ ឯវំមហិទ្ធិកោ ឯវំមហានុភាវោ អម្ហិ, តំ ឥទំ ផលំ កិស្ស កម្មស្ស ផលំ នុ ខោ, សោ អយំ វិបាកោ កិស្ស កម្មស្ស វិបាកោ នុ ខោ"តិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។ ភិក្ខវេ, **តស្ស** វិតក្កេន្តស្ស មយ្ហំ **ឯតំ** បរិវិតក្កនំ អហោសិ "យេន ផលេន យេន វិបាកេន អហំ ឯតរហិ ឯវំមហិទ្ធិកោ ឯវំមហានុភាវោ អម្ហិ, **មេ** បវត្តំ តំ ឥទំ ផលំ តិណ្ណំ កម្មានំ ផលំ ខោ, សោ អយំ វិបាកោ តិណ្ណំ កម្មានំ វិបាកោ ខោ, សេយ្យថិទំ កតមេសំ តិណ្ណំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ? ទានស្ស ទមស្ស សំយមស្សាតិ តិណ្ណំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ"តិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសីតិ អវោចាតិ យោជនា។

តត្ថ តស្មិំ "មា, ភិក្ខវេ, បុញ្ញានំ ភាយិត្ថា"តិអាទិកេ សុត្តេ យញ្ច ទានំ, យោ ច ទមោ, យោ ច សំយមោ អត្ថិ, **ឥទំ** ទានាទិត្តយំ **កម្មំ,** តំវាចកញ្ញាបកំ សុត្តម្បិ **កម្មំ** នាម។ **តប្បច្ចយោ** តំកម្មបច្ចយោ បច្ចុប្បន្នភូតោ បច្ចនុភូតោ យោ វិបាកោ អត្ថិ, ឯតំ វិបាកេ ផលម្បិ បត្តិបិតព្ពំ, **អយំ** វិបាកោ តំវាចកញ្ញាបកោ បាឋោបិ **វិបាកោ** នាម។ **ចូឡកម្មវិភង្គោ** ចូឡកម្មវិបាកបុច្ឆត្តវិភាគោ តថា វត្តព្ពោ។

តោទេយ្យបុត្តស្ស សុភស្ស មាណវស្ស **យំ** សុត្តំ ភគវតា ទេសិតំ, **តត្ថ** សុត្តេ វុត្តា **យេ** បាណាតិបាតាទយោ ធម្មា អប្បាយុកទីឃាយុកតាយ សំវត្តន្តិ, **យេ** ហឹសនាទយោ ធម្មា ពហ្វាពាធអប្បាពាធតាយ សំវត្តន្តិ, **យេ** ឧស្សូយនាទយោ ធម្មា អប្បេសក្ខមហេសក្ខតាយ សំវត្តន្តិ, **យេ** កោធាទយោ ធម្មា ទុព្ពណ្ណសុវណ្ណតាយ សំវត្តន្តិ, **យេ** អគារវាទយោ ធម្មា នីចកុលិកឧច្ចកុលិកតាយ សំវត្តន្តិ, **យេ** មច្ឆេរាទយោ ធម្មា អប្បភោគមហាភោគតាយ សំវត្តន្តិ, **យេ** អសលក្ខណាទយោ ធម្មា ទុប្បញ្ញបញ្ញវន្តតាយ សំវត្តន្តិ។ **ឥទំ** បាណាតិបាតសត្តយុគំ **កម្មំ,** តំវាចកញ្ញាបកំ សុត្តម្បិ **កម្មំ** នាម។ **តត្ថ** សុភសុត្តេ យា អប្បាយុកទីឃាយុកតា វុត្តា...បេ.... យា ទុប្បញ្ញបញ្ញវន្តតា វុត្តា, សោ **អយំ** អប្បាយុកទីឃាយុកតាទិកោ **វិបាកោ,** តំ វាចកញ្ញាបកបាឋោបិ **វិបាកោ។ ឥទំ** សុភសុត្តំ កុសលាកុសលកម្មេ ចេវ វិបាកេ ច វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **កម្មញ្ច វិបាកោ ច** ហោតិ។ (១៤)

១២២. យោ បុគ្គលោ វចីទុច្ចរិតបរិវជ្ជនេន **វាចានុរក្ខី** ភវេយ្យ, អភិជ្ឈាទិអនុប្បាទនេន **មនសា សំវុតោ** ភវេយ្យ, បាណាតិបាតាទិបជហនេន **កាយេន អកុសលំ ន កយិរា**, ឥតិ តយោ ឯតេ កម្មបថេ វិសោធយេ, សោ បុគ្គលោ ឥសិប្បវេទិតំ **មគ្គំ** អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ **អារាធយេ** អារាធយេយ្យាតិ យោជនា។ **ឥទំ** "វាចានុរក្ខី"តិអាទិកំ សុត្តំ កុសលេ វាចកញ្ញាបកភាវេន បវត្តនតោ **កុសលំ** នាម។

យស្ស បុគ្គលស្ស កាយេន **ទុក្កដំ** ទុគ្គតិសំវត្តនិយកម្មំ នត្ថិ, វាចាយ ទុក្កដកម្មំ នត្ថិ, មនសា ទុក្កដកម្មំ នត្ថិ, តីហិ **ឋានេហិ** ឧប្បជ្ជនដ្ឋានេហិ សំវុតំ **តំ** បុគ្គលំ "ព្រាហ្មណ"ន្តិ អហំ វទាមីតិ យោជនា។ **ឥទំ** គាថាវចនំ វុត្តនយេន កុសលំ នាម។

"តីណិមានិ, ភិក្ខវេ...បេ.... កុសលមូលានី"តិ **ឥទំ** វចនំ វុត្តនយេន កុសលំ។ ភិក្ខវេ, កុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយា វិជ្ជា បុព្ពង្គមា ហោតិ, ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច អនុទេវាតិ យោជនា។ **ឥទំ** វចនំ វុត្តនយេន កុសលំ នាម។

មាលុវា **សាលំ** វុក្ខំ ឱនតំ ភូមិយំ បតនំ ករោតិ ឥវ, តថា **យស្ស** ជនស្ស អច្ចន្តំ ទ្វីសុ តីសុ ភវេសុ ទុស្សីល្យំ អត្ថិ, **សោ** ជនោ អត្តានំ ឱនតំ អបាយេសុ បាតដំ ករោតិ។ អនត្ថកាមោ ជនោ យថា អនត្ថំ ឥច្ឆតិ, តថា អនត្ថំ ករោតិ យថា, តថា ឰទិសោ ទុស្សីលោ **នំ** អត្តានំ អនត្ថំ ករោតីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "យស្សា"តិអាទិកំ វចនំ វុត្តនយេន អកុសលំ។

អស្មមយំ អស្មសង្ខាតំ បាសាណមណិមយំ **វជិរំ** វជិរស្ស ឧដ្ឋានសង្ខាតំ បាសាណមណី **អភិមត្ថតិ** វិជំសេតិ ឥវ, តថា **អត្តនា ហិ** សយមេវ កតំ **អត្តជំ** អត្តសម្ភវំ បាបំ **ទុម្មេធំ** បាបំ ករោន្តំ ជនំ អភិមត្ថតីតិ យោជនា។ **ឥទំ** "អត្តនា ហី"តិអាទិកំ វចនំ វុត្តនយេន អកុសលំ។

ទេវតេ កុសលេហិ វិវជ្ជិតា អកុសលា ទស កម្មបថេ **និសេវិយ** កត្វា **គរហា** គារយ្ហា ភវន្តិ, **ពាលមតី** មន្ទពុទ្ធិនោ និរយេសុ បច្ចរេតិ យោជនា។ **ឥទំ** "ទស កម្មបថេ"តិអាទិកំ សុត្តំ វុត្តនយេន អកុសលំ។

"តីណិមានិ, ភិក្ខវេ...បេ.... អកុសលមូលានី"តិ **ឥទំ** វចនំ វុត្តនយេន អកុសលំ។ (១៥)

យាទិសំ យំ ពីជំ វបតេ, តំ ពីជំ តាទិសំ ផលំ ហរតេ ឥវ, តថា **កល្យាណការី** បណ្ឌិតោ កល្យាណំ ផលំ ហរតេ, **បាបការី** ពាលោ ច បាបកំ ផលំ ហរតេតិ យោជនា។ **តត្ថ** "យាទិស"ន្តិអាទិកេ សុត្តេ "កល្យាណការី កល្យាណ"ន្តិ **យំ** វចនំ អាហ, **ឥទំ** វចនំ កុសលំ។ "បាបការី ច បាបក"ន្តិ **យំ** វចនំ អាហ, **ឥទំ** វចនំ អកុសលំ។ **ឥទំ** ទ្វិវចនំ វុត្តនយេន កុសលញ្ច អកុសលញ្ច ហោតិ។

កល្យាណការី សប្បុរិសា សុភេន កម្មេន សុគ្គតិំ **វជន្តិ** គច្ឆន្តិ, បាបការី កាបុរិសា អសុភេន កម្មុនា អបាយភូមិំ **វជន្តិ** គច្ឆន្តិ, **កម្មស្ស** អភិសង្ខារវិញ្ញាណសហគតកម្មស្ស **ខយា** ខយនតោ **វិមុត្តចេតសា** សមុច្ឆេទវិមុត្តិបដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិចិត្តា **តេ** សប្បុរិសា អសុភេ និព្ពន្តិ។ កិមិវ និព្ពន្តិ? ឥន្ធនក្ខយា ជោតិ និព្ពាតិ ឥវ, តថា **តេ** សប្បុរិសា កម្មស្ស **ខយា** អនវសេសខយនតោ និព្ពន្តីតិ យោជនា។ **តត្ថ** តស្មិំ "សុភេនា"តិអាទិគាថាវចនេ "សុភេន...បេ.... សុគ្គតិ"ន្តិ **យំ** វចនំ អាហ, **ឥទំ** "សុភេន...បេ....សុគ្គតិ"ន្តិ វចនំ កុសលេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **កុសលំ** នាម។ "អបាយភូមិំ អសុភេន កម្មុនា"តិ **យំ** វចនំ អាហ , **ឥទំ** "អបាយ...បេ.... កម្មុនា"តិ វចនំ អកុសលេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អកុសលំ** នាម។ **ឥទំ** "សុភេនា"តិអាទិកំ គាថាវចនំ វុត្តនយេន កុសលញ្ច អកុសលញ្ច ហោតិ។ (១៦)

១២៣. "យថាបិ ភមរោ បុប្ផំ...បេ.... មុនី ចរេ"តិ **ឥទំ** គាថាវចនំ អនុញ្ញាតេ ចរណេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អនុញ្ញាតំ** នាម។

ភមរោ នាម បុប្ផរសបិវនគហណវសេន ចរណកោ មធុករាទិកោ ភមរោ។ សោ បុប្ផរសំ គណ្ហន្តោ មន្ទវេគោ ហុត្វា បុប្ផញ្ច វណ្ណញ្ច គន្ធញ្ច អវិនាសេត្វា យាវទត្ថំ បុប្ផរសំ បិវិត្វា មធុករណត្ថាយ ច បុប្ផ**រសំ** គហេត្វា មធុករណដ្ឋានំ វនសណ្ឌំ បលេតិ។ បុប្ផវណ្ណគន្ធា បាកតិកាវ ហោន្តិ។ ឯវមេវ បិណ្ឌាយ គាមំ បវិសន្តោ មុនិ បសាទជនកំ អាលោកនវិលោកនគមនតិដ្ឋនាទិកំ ជនេត្វា បីតិសោមនស្សសហិតំ បសាទំ ជនេត្វា សទ្ធាទេយ្យំ បិណ្ឌបាតំ យាបនមត្តំ បដិគ្គហេត្វា គាមតោ និក្ខមិត្វា ឧទកផាសុកដ្ឋានេ វនេ ភេសជ្ជំ លិម្បន្តោ វិយ, កន្តារេ បុត្តមំសំ ខាទន្តោ វិយ, បិណ្ឌបាតំ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជិត្វា ភមរោ វនេ មធុំ ករោតិ វិយ, កម្មដ្ឋានានុរូបំ វនសណ្ឌំ បវិសិត្វា ឈានមគ្គផលនិព្ពត្តនត្ថាយ សមណធម្មករណត្ថាយ គាមេ **ចរេ** ចរេយ្យាតិ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

"តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូនំ ករណីយានិ...បេ.... ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូនំ តីណិ ករណីយានី"តិ **ឥទំ** សុត្តំ ភគវតា អនុញ្ញាតេ អាចារេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អនុញ្ញាតំ** នាម។ តស្មិំ សុត្តេ យោ ភិក្ខុ សីលំ បាតិ រក្ខតិ, ឥតិ រក្ខណតោ សោ ភិក្ខុ **បាតិ** នាម។ យំ សីលំ តំ បាតីភិក្ខុំ អបាយាទិទុក្ខតោ មោចេតិ, ឥតិ មោចនតោ តំ សីលំ **បាតិមោក្ខំ** នាម។ យេន សីលេន ភិក្ខុ សំវរិតព្ពចក្ខុន្ទ្រិយាទិកំ សំវរតិ, ឥតិ សំវរណករណតោ តំ សីលំ **សំវរំ** នាម, បាតិមោក្ខំ ឯវ សំវរំ **បាតិមោក្ខសំវរំ,** បាតិមោក្ខសំវរេន **សំវុតោ** សមន្នាគតោ ហុត្វា សំវុណនតោ ចតុឥរិយាបថេសុ ចារកោ ហោតិ, ឥតិ សំវុណនតោ ភិក្ខុ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ** នាម។ **វិហរតិ** ចតុឥរិយាបថេ បវត្តេតិ។ វារិត្តចារំ វជ្ជេត្វា ចារិត្តសីលំ អាទាយ ចរណំ **អាចារោ,** អគោចរេ វជ្ជេត្វា គោចរេ ចរណំ **គោចរោ**តិ។ អត្ថោ វុច្ចមានោ អតិវិត្ថារោ ភវិស្សតិ, តស្មា កិញ្ចិមត្តំ កថេត្វា សាសនបដ្ឋានសុត្តភាវំ កថេស្សាម។

"ឯត្តកមេវ សុត្តំ 'អនុញ្ញាត'ន្តិ និទ្ទារិតព្ព"ន្តិ វត្តព្ពត្តា **"ទសយិមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា បព្ពជិតេន អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខិតព្ពា"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** "ទសា"តិអាទិកំ សុត្តម្បិ អនុញ្ញាតេ ទសវិធេ បច្ចវេក្ខិតព្ពេ ធម្មេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អនុញ្ញាតំ** នាម។ "តីណិមានិ...បេ.... ករណីយានី"តិ **ឥទំ** សុត្តម្បិ អនុញ្ញាតេ តិវិធេ សុចរិតេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អនុញ្ញាតំ** នាម។

នានាវិធំ អនុញ្ញាតំ សុត្តំ អាចរិយេន និទ្ទារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, "កតមំ សុត្តំ បដិក្ខិត្ត"ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **"តត្ថ កតមំ បដិក្ខិត្ត"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

"នត្ថិ បុត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ គោសមិតំ ធនំ;
នត្ថិ សូរិយសមា អាភា, សមុទ្ទបរមា សរា"តិ។ –

ឥទំ ទេវបុត្តវចនំ បដិក្ខិបន្តោ ភគវា –

"នត្ថិ អត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ ធញ្ញសមំ ធនំ;

នត្ថិ បញ្ញាសមា អាភា, វុដ្ឋិ វេ បរមា សរា”តិ។ –

គាថំ អាហ។ **ឯត្ថ** ឯតស្មិំ គាថាទ្វយេ **យំ** “នត្ថិ បុត្តសមំ បេម”ន្តិអាទិកំ បុរិមកំ ហោតិ។ **ឥទំ** “នត្ថិ បុត្តសមំ បេម”ន្តិអាទិកំ ទេវបុត្តវចនំ ភគវតា បដិក្ខិត្តត្តា, បដិក្ខិត្តេ អត្ថេ បវត្តនតោ ច **បដិក្ខិត្តំ** នាម។

ទុព្ភិក្ខកាលេ វា កន្តារេ វា មាតាបិតរោ បុត្តធីតរោ ឃាតេត្វាបិ អត្តានមេវ បោសេន្តិ, តស្មា **“នត្ថិ អត្តសមំ បេម”**ន្តិ វុត្តំ។ ទុព្ភិក្ខកាលាទីសុ ហិរញ្ញសុវណ្ណសារាទីនិ, គោមហិំសាទីនិបិ ធញ្ញគហណត្ថាយ ធញ្ញស្សាមិកានំ ទត្វា ធញ្ញមេវ គណ្ហន្តិ, តស្មា **“នត្ថិ ធញ្ញសមំ ធន”**ន្តិ វុត្តំ។ សូរិយាទីនំ អាភា បច្ចុប្បន្នតមំ ឯកទេសំវ វិនោទេតិ, បញ្ញា បន ទសសហស្សិលោកធាតុម្បិ ឯកបជ្ជោតំ ឯកោភាសំ កាតុំ សមត្ថា, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នធម្មកោដ្ឋាសេសុបិ បដិច្ឆាទកំ កិលេសតមម្បិ វិធមតិ, តស្មា **“នត្ថិ បញ្ញាសមា អាភា”**តិ វុត្តំ។ សមុទ្ទោ ភូមិយា ច ឯកទេសេយេវ តិដ្ឋតិ, សោ ច ទេវេ អវុដ្ឋេ សតិ ខយនសភាវោ ភវេយ្យ, វុដ្ឋិ បន កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុបិ យាវ អាភស្សរា ព្រហ្មលោកាបិ បូរា ភវតិ, តស្មា **“វុដ្ឋិ វេ បរមាសរា”**តិ វុត្តំ។

“ឥទមេវ បដិក្ខិត្តំ និទ្ធារិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តីណិមានិ ភិក្ខវេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥទំ** “តីណិមានី”តិអាទិកំ សុត្តម្បិ បដិក្ខិត្តេ ទុច្ចរិតេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **បដិក្ខិត្តំ** នាម។ (១៧)

១២៤. នានាវិធំ បដិក្ខិត្តំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កតមំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ចា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ កតមំ អនុញ្ញាតញ្ច”**តិអាទិ វុត្តំ។

ភូរិបញ្ញភូរិបញ្ញវន្ត គោតម, **តំ** ភូរិបញ្ញំ គោតមំ អហំ បុច្ឆាមិ។ **ឥធ** លោកេ អនេកា **យា** ជនតា ភីតា, សា ជនតា **កឹសុ** កតមា ភវេ។ យោ ច មគ្គោ អនេកាយតនោ ឥតិ បវុត្តោ, សោ ច មគ្គោ **កឹសុ** កតមោ ភវេ។ **កិស្មិំ** ធម្មេ **ឋិតោ** ជនោ បរលោកំ **ន ភាយេ** ន ភាយេយ្យាតិ បុច្ឆតីតិ យោជនា។

ទេវបុត្ត យោ ជនោ សម្មា**វាចញ្ច** បណិធាយ, សម្មា**មនញ្ច** បណិធាយ, កាយេន បាបានិ អកុព្ពមានោ ច ភវេ, អយំ ឯកោ។ ពហ្វន្នបានំ ឃរំ អាវសន្តោ ច ភវេ, អយំ ឯកោ។ **សទ្ធោ** សទ្ធាសម្បន្នោ ចិត្តមុទុភាវេន **មុទុ** ច ភវេ, អយំ ឯកោ។ **វទញ្ញូ** យាចកានំ យាចនវសេន វុត្តវចនញ្ញូ ហុត្វា សំវិភាគី ច ភវេ, អយំ ឯកោ។ ឥតិ **ឯតេសុ** ចតូសុ ធម្មេសុ **ឋិតោ** ជនោ ធម្មេសុ ឋិតោ ហុត្វា បរលោកំ **ន ភាយេ** ន ភាយេយ្យាតិ យោជនា។

“តស្មិំ សុត្តេ កតមំ អនុញ្ញាតំ, កតមំ បដិក្ខិត្តំ នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា **“តត្ថ យំ អាហា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថ** តស្មិំ “កឹសូធា”តិអាទិបញ្ហាយ វិស្សជ្ជនេ “វាចំ មនញ្ចា”តិអាទិវចនេ “វាចំ មនញ្ច បណិធាយ សម្មា”តិ **យំ** វចនំ ភគវា អាហ, **ឥទំ** “វាចំ...បេ.... សម្មា”តិ វចនំ អនុញ្ញាតេ វចនីយាទិកេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **អនុញ្ញាតំ** នាម។ “កាយេន បាបានិ អកុព្ពមានោ”តិ **យំ** វចនំ អាហ, **ឥទំ** “កាយេន ...បេ.... មានោ”តិ វចនំ បាបកុព្ពនេ បដិក្ខិត្តេ វុត្តនយេន បវត្តនតោ **បដិក្ខិត្តំ** នាម។ “ពហ្វន្ន...បេ.... ន ភាយេ”តិ **យំ** វចនំ អាហ, **ឥទំ** “ពហ្វន្ន...បេ.... ន ភាយេ”តិ វចនំ វុត្តនយេន អនុញ្ញាតំ នាម។ **ឥទំ** “វាច”ន្តិអាទិកំ វចនំ វុត្តនយទ្វយេន អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច ហោតិ។

“សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិអាទិកោ វុត្តត្ថោវ។ “តស្មិំ សព្ពបាបស្សាតិអាទិកេ កតមំ អនុញ្ញាតំ, កតមំ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ វត្តព្ពភាវតោ **“តត្ថ យ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ទេវានមិន្ទ, អហំ កាយសមាចារម្បិ ទុវិធេន វទាមិ – **សេវិតព្ពំ** អនវជ្ជំ កាយសមាចារម្បិ វទាមិ, **អសេវិតព្ពំ** សាវជ្ជំ កាយសមាចារម្បិ អហំ វទាមិ។ វចីសមាចារាទីសុបិ វុត្តនយានុសារេន យោជនា កាតព្ពា។

“កិញ្ច វឌ្ឍនហាយនំ អាគម្ម កាយសមាចារាទិកំ សេវិតព្ពាសេវិតព្ពភេទេន វុត្ត”ន្តិ វត្តព្ពភាវតោ **“កិញ្ចេតំ បដិច្ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ អកុសលធម្មវឌ្ឍនំ, កុសលធម្មហាយនញ្ច បដិច្ច កាយសមាចារាទយោ ន សេវិតព្ពា, កុសលធម្មវឌ្ឍនំ, អកុសលធម្មហាយនញ្ច បដិច្ច កាយសមាចារាទយោ សេវិតព្ពាតិ សល្លក្ខេតព្ពា។ (១៨)

១២៥. នានាវិធំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, **“កតមោ សុត្តវិសេសោ ថវោ”តិ** បុច្ឆិតព្ពត្តា តថា បុច្ឆិត្វា អយំ សុត្តវិសេសោ ថវោ នាមាតិ វិញ្ញាបេតុំ **“តត្ថ កតមោ ថវោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តេសុ កតមោ សុត្តវិសេសោ ថវោ នាមាតិ បុច្ឆតិ។

មគ្គានំ ជង្ឃមគ្គទិដ្ឋិមគ្គាទីនំ **អដ្ឋង្គិកោ** សម្មាទិដ្ឋិមគ្គង្គាទិអដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ **សេដ្ឋោ** ឧត្តមោ។ **សច្ចានំ** វចីសច្ចខត្តិយាទិសម្មុតិសច្ចបរមត្ថសច្ចានំ **ចតុរោ** ទុក្ខសមុទយនិរោធនិរោធគាមិនិបដិបទាវសេន ចតុរោ អរិយសច្ចា **បទា សេដ្ឋា** ឧត្តមា។ **ធម្មានំ** សព្ពសង្ខតសប្បច្ចយធម្មានំ **វិរាគោ** អសង្ខតនិព្ពានសង្ខាតោ វិរាគោ ធម្មោ **សេដ្ឋោ** ឧត្តមោ។ **ទ្វិបទានំ** សព្ពទេវមនុស្សាទីនំ ទ្វិបទានំ **ចក្ខុមា** បញ្ចវិធចក្ខុមា ភគវា **សេដ្ឋោ** ឧត្តមោតិ យោជនា។ **អយំ** “មគ្គានដ្ឋង្គិកោ”តិអាទិសុត្តវិសេសោ ថវេ អត្ថេ វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ថវោ** នាម។

“អយមេវ សុត្តវិសេសោ ថវោ”តិ វត្តព្ពត្តា **“តីណិមានិ ភិក្ខវេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អបទា** អហិមច្ឆាទយោ វា, **ទ្វិបទា** មនុស្សសកុណបក្ខិជាតិកាទយោ វា, **ចតុប្បទា** ហត្ថិអស្សគោមហឹសាទយោ វា, **ពហុប្បទា** សតបទិអាទយោ វា, **រូបិនោ** កាមរូបសត្តា វា, **អរូបិនោ** អរូបសត្តា វា, **សញ្ញិនោ** សត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តា វា, **អសញ្ញិនោ** អសញ្ញសត្តា វា, **នេវសញ្ញីនាសញ្ញិនោ** ភវគ្គេ និព្ពត្តសត្តា វា **យាវតា** យត្តកា សត្តា សំវិជ្ជន្តិ, **តេសំ** តត្តកានំ អបទាទីនំ សត្តានំ **យទិទំ** យោ អយំ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ តថាគតោ ឧប្បន្នោ, សោ អយំ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ តថាគតោ **អគ្គំ** អគ្គោតិ អក្ខាយតិ, **សេដ្ឋំ** សេដ្ឋោតិ អក្ខាយតិ, **បវរំ** បវរោតិ អក្ខាយតិ, អយំ បឋមោ អគ្គោ។

សង្ខតានំ ធម្មានំ វា សប្បច្ចយសភាវានំ វា, **អសង្ខតានំ** បច្ចយេហិ អសង្ខរិតានំ បណ្ណត្តិមត្តភូតានំ ធម្មានំ វា **យាវតា** យត្តកា បណ្ណត្តី វោហរីយន្តិ, តត្តកេហិ បណ្ណត្តីហិ បញ្ញបេតព្ពានំ **តេសំ** សង្ខតាសង្ខតានំ **ធម្មានំ យទិទំ** យោ អយំ មទនិម្មទនោ...បេ.... យោ អយំ និរោធោ, យំ ឥទំ និព្ពានមគ្គផលានមាលម្ពណំ ភវតិ, សោ អយំ មទនិម្មទនាទិកោ ធម្មោ **អគ្គំ** អគ្គោតិ អក្ខាយតិ...បេ.... អក្ខាយតិ, អយំ ទុតិយោ អគ្គោ។

សង្ឃានំ យាវតា បណ្ណត្តិ, គណានំ យាវតា បណ្ណត្តិ, មហាជនសន្និបាតានំ យាវតា បណ្ណត្តិ វោហរីយន្តិ, តត្តកេហិ បណ្ណត្តីហិ បញ្ញបេតព្ពានំ តេសំ សង្ឃគណាទីនំ យានិ ឥមានិ ចត្តារិ បុគ្គលានិ បុរិសយុគានិ, យេ ឥមេ អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា...បេ.... លោកស្ស យំ ឥទំ បុញ្ញក្ខេត្តំ សំវិជ្ជតិ, សោ អយំ ចតុបុរិសយុគាទិកោ តថាគតសាវកសង្ឃោ **អគ្គំ** អគ្គោតិ អក្ខាយតិ...បេ.... អក្ខាយតិ, អយំ តតិយោ អគ្គោ។ ឥមានិ តីណិ តថាគតនិព្ពានអរិយសង្ឃរតនានិ អគ្គានិ ភវន្តិ។

សព្ពលោកុត្តរោ អបទាទិសព្ពសត្តលោកតោ ឧត្តរោ សត្ថា ច, **កុសលបក្ខតោ** កុសលអនវជ្ជបក្ខភាវតោ ឧត្តរោ ធម្មោ ច, **នរសីហស្ស** សត្ថុនោ គណោ ច ឥតិ **តីណិ** សត្ថុធម្មគណរតនានិ អគ្គានិ, តានិ **តីណិ** សត្ថុធម្មគណរតនានិ **វិសិស្សរេ** គុណវសេន វិសិស្សន្តិ។

សមណបទុមសញ្ចយោ សរេ រុហមានំ បទុមំ សោភនំ ឥវ សាសនេ សោភនសមណបទុមសមូហោ គណោ ច, ធម្មវរោ ច, វិទូនំ សក្កតោ **នរវរទមកោ** នរវរានំ ព្រហ្មទេវមនុស្សរាជរាជមហាមច្ចាទីនំ ទមកោ អនុទមកោ **ចក្ខុមា** សម្ពុទ្ធោ ច ឥតិ **តីណិ** គណធម្មពុទ្ធរតនានិ លោកស្ស ឧត្តរិ ភវន្តិ។

អប្បដិសមោ សត្ថា ច, **និរុបទាហោ** និក្កតឧបទាហោ, សព្ពោ ធម្មោ ច អរិយោ គណវរោ ច ឥតិ យានិ **តីណិ** ពុទ្ធធម្មគណរតនានិ អគ្គានិ, **តានិ** តីណិ...បេ.... នានិ **ខលុ** ឯកំសេន **វិសិស្សរេ** វិសិស្សន្តិ។

សច្ចនាមោ អវិតថសច្ចទេសនតោ សច្ចនាមោ ខេមោ **សព្ពាភិភូ** សព្ពេ មនុស្សទេវាទិកេ អនភិភវមានោបិ គុណាតិរេកវសេន អភិភវមានោ វិយ បវត្តនតោ សព្ពាភិភូ ជិនោ ច, **សច្ចធម្មោ** អវិតថសភាវតោ សច្ចធម្មោ ច, **តស្ស** សច្ចធម្មស្ស **ឧត្តរិ** ឧត្តមោ អញ្ញោ ធម្មោ នត្ថិ, វិញ្ញូនំ និច្ចំ **បូជិតោ** បូជារហោ អរិយសង្ឃោ ច ឥតិ តីណិ លោកស្ស **ឧត្តរិ** ឧត្តមានិ ភវន្តិ។

ឯកាយនបទស្ស វចនត្ថោ **អដ្ឋកថាយំ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧០)** ពហុធា វុត្តោ។ ជាតិខយន្តទស្សី ហិតានុកម្បី ភគវា ឯកាយនំ មគ្គំ បជានាតិ។ “យំ ឯកាយនំ មគ្គំ បជានាតិ, តេន មគ្គេន កឹ តរតី”តិ វត្តព្ពភាវតោ **“ឯតេន មគ្គេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ យំ មគ្គំ ភគវា ជានាតិ, **ឯតេន មគ្គេន បុព្ពេ** អតីតមទ្ធានំ ពុទ្ធាទយោ អរិយា **ឱឃំ** សំសារោឃំ តរឹសុ, អនាគតមទ្ធានំ តរិស្សន្តិ, **យេ ចាបិ** ពុទ្ធាទយោ បច្ចុប្បន្នេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ ចាបិ ពុទ្ធាទយោ បច្ចុប្បន្នេ តរន្តិ, **វិសុទ្ធិបេក្ខា** វិសុទ្ធី អបេក្ខមានា **សត្តា** ទេវមនុស្សសេដ្ឋំ តាទិសំ យថាវុត្តគុណំ **តំ** សម្មាសម្ពុទ្ធំ នមស្សន្តិ, **ឥតិ អយំ** នានាវិធសុត្តវិសេសោបិ ថវេ រតនត្តយេ, រតនត្តយគុណេ ច វាចកញាបកភាវេន បវត្តនតោ **ថវោ** នាម។ ឥច្ចេតំ សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសទស្សកោ សំវណ្ណនាវិសេសោបិ សាសនបដ្ឋានំ នាមាតិ វេទិតព្ពោ។

អម្ហាកាចរិយ តុម្ហេហិ អម្ហាកាចរិយេហិ សោឡសប្បភេទសំកិលេសភាគិយាទិសាសនបដ្ឋានសុត្តញ្ចេវ អដ្ឋវីសតិវិធំ លោកិយាទិសាសនបដ្ឋានសុត្តញ្ច និទ្ធារិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “តេសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសេសុ កតមំ សុត្តវិសេសំ កតមេន សុត្តវិសេសេន សំសន្ទិត្វា និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ លោកិយំ សុត្ត”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន – “ឯវំ ទុវិធម្បិ សាសនបដ្ឋានំ នានាសុត្តបទានិ ឧទាហរន្តេន វិភជិត្វា ឥទានិ សំកិលេសភាគិយាទីហិ សំសន្ទិត្វា ទស្សេតុំ បុន ‘លោកិយំ សុត្ត’ន្តិអាទិ អារទ្ធ”ន្តិ (នេត្តិ. អដ្ឋ. ១៧០) វុត្តំ។

តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ សោឡសវិធេសុ សំកិលេសភាគិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសេសុ ចេវ អដ្ឋវីសតិវិធេសុ លោកិយាទីសុ សាសនបដ្ឋានសុត្តវិសេសេសុ ច អកុសលបក្ខេ បវត្តំ លោកិយំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយសុត្តេន សមានត្ថភាវេន សំសន្ទតិ, កុសលបក្ខេ បវត្តំ លោកិយំ សុត្តំ វាសនាភាគិយសុត្តេន សមានត្ថភាវេន សំសន្ទតិ, តស្មា លោកិយំ សុត្តំ ឯកវិធម្បិ សំកិលេសភាគិយេន ច វាសនាភាគិយេន ច ទ្វីហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ទស្សនបក្ខេ បវត្តំ លោកុត្តរំ សុត្តំ ទស្សនភាគិយេន សមានត្ថភាវេន សំសន្ទតិ, ភាវនាបក្ខេ បវត្តំ លោកុត្តរំ សុត្តំ ភាវនាភាគិយេន សមានត្ថភាវេន សំសន្ទតិ, អសេក្ខបក្ខេ បវត្តំ លោកុត្តរំ សុត្តំ អសេក្ខភាគិយេន សមានត្ថភាវេន សំសន្ទតិ, តស្មា លោកុត្តរម្បិ សុត្តំ ទស្សនភាគិយេន ច ភាវនាភាគិយេន ច អសេក្ខភាគិយេន ច តីហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ វុត្តនយានុសារេន សេសេសុបិ សំសន្ទនយោជនា កាតព្ពា។

អម្ហាកាចរិយ តុម្ហេហិ អម្ហាកាចរិយេហិ នយទស្សនវសេន សុត្តវិសេសសំសន្ទនំ ទស្សិតំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កិមត្ថាយ សំកិលេសភាគិយាទិភេទេន វិភជិត្វា ភគវតា វុត្ត”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“វាសនាភាគិយំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយស្ស សុត្តស្ស និគ្ឃាតាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច សុត្តវសេន សុត្តត្ថា គហិតា។

“យំ សត្ថាធិដ្ឋានំ អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, តំ សត្ថាធិដ្ឋានំ កិត្តកេហិ សុត្តេហិ វិភជិត្វា និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្ថាធិដ្ឋានំ ឆព្ពីសតិយា បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”**ន្តិ វុត្តំ។ “តេ ឆព្ពីសតិ បុគ្គលា កតិហិ សុត្តេហិ សមន្នេសិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេ តីហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ទស្សនភាគិយេន សត្ថាធិដ្ឋានេន, ភាវនាភាគិយេន សត្ថាធិដ្ឋានេន, អសេក្ខភាគិយេន សត្ថាធិដ្ឋានេន ចាតិ តីហិ សុត្តេហិ តេ ឆព្ពីសតិ បុគ្គលា សមន្នេសិតព្ពា។

“កតមេហិ កតមេហិ កតមំ កតមំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ ទស្សនភាគិយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ តីសុ ទស្សនភាគិយាទីសុ សុត្តេសុ។ **តត្ថា**តិ វា តេសុ ឆព្ពីសតិយា បុគ្គលេសុ។ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ ឯកពីជិនា បុគ្គលេន ច និទ្ទិសិតព្ពំ...បេ.... ធម្មានុសារិនា បុគ្គលេន ច និទ្ទិសិតព្ពំ, ឥតិ ឥមេហិ បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច ទស្សនគ្គហណេន សោតាបត្តិផលដ្ឋាបិ គហិតា, តស្មា ឯកពីជិកោលំកោលសត្តក្ខត្តុបរមា ផលដ្ឋាបិ គហិតា។

សទ្ធានុសារី បន យោ វិបស្សនាក្ខណេ សទ្ធំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្ពត្តេតិ, សោ បុគ្គលោ និព្ពត្តេតព្ពសោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ សទ្ធានុសារី នាម, សទ្ធាយ សមាបត្តឹ អនុស្សរតិ, ឥតិ សទ្ធាយ សមាបត្តិយា អនុស្សរណតោ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ បុគ្គលោ **សទ្ធានុសារី** នាម។ សោ បុគ្គលោ សោតាបត្តិផលក្ខណេ សទ្ធាយ វិមុត្តត្តា សទ្ធាវិមុត្តោ ហុត្វា ឯកពីជិកោលំកោលសត្តក្ខត្តុបរមោ ភវតិ។ យោ បន បុគ្គលោ វិបស្សនាក្ខណេ បញ្ញំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្ពត្តេតិ, សោ បុគ្គលោ និព្ពត្តេតព្ពសោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ **ធម្មានុសារី** នាម, ធម្មេន បញ្ញាយ សមាបត្តឹ អនុស្សរតិ, ឥតិ ធម្មេន បញ្ញាយ សមាបត្តិយា អនុស្សរណតោ **ធម្មានុសារី** នាម។ សោ បុគ្គលោ ផលក្ខណេ ទិដ្ឋិយា បញ្ញាយ និរោធំ បត្តត្តា ទិដ្ឋិប្បត្តោ ហុត្វា ឯកពីជិ...បេ.... បរមោ ភវតិ។ **ធម្មោ**តិ ចេត្ថ បញ្ញា គហិតា។ ឥតិ បភេទតោ ទ្វេ មគ្គដ្ឋា, ឆ ផលដ្ឋាតិ អដ្ឋហិ អរិយបុគ្គលេហិ, សម្បិណ្ឌិតេ បន បញ្ចហិ អរិយបុគ្គលេហិ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ ឯកពីជិអាទីនំ បុគ្គលានំ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសត្តត្តា ចេវ ទស្សនភាគិយត្តត្តា ច សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ ឯត្តកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ និយមេត្វា អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ កិត្តកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា –

> “ភាវនាភាគិយំ សុត្តំ ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ សកទាគាមិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេន, សកទាគាមិនា, អនាគាមិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេន, អនាគាមិនា, អន្តរាបរិនិព្ពាយិនា, ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយិនា, អសង្ខារបរិនិព្ពាយិនា, សសង្ខារបរិនិព្ពាយិនា , ឧទ្ធំសោតេន អកនិដ្ឋគាមិនា, សទ្ធាវិមុត្តេន, ទិដ្ឋិប្បត្តេន, កាយសក្ខិនា ចាតិ ភាវនាភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ –

វុត្តំ។ តត្ថាបិ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ភាវនាភាគិយំ សុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ **សកទា...បេ.... បន្នេន** សកទាគាមិមគ្គដ្ឋេន បុគ្គលេន, **សកទាគាមិនា** សកទាគាមិផលដ្ឋេន, **អនាគាមិ...បេ.... បន្នេន** អនាគាមិមគ្គដ្ឋេន, **អនាគាមិនា** អនាគាមិផលដ្ឋេន, អវិហាទីសុ បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសេសុ អាយុវេមជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយនសភាវេន **អន្តរាបរិនិព្ពាយី**នាមកេន អនាគាមិនា, អាយុវេមជ្ឈំ អតិក្កមិត្វា អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយនសភាវេន **ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី**នាមកេន អនាគាមិនា, អសង្ខារេន អប្បយោគេន អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយនសភាវេន **អសង្ខារបរិនិព្ពាយី**នាមកេន អនាគាមិនា, សសង្ខារេន សប្បយោគេន អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយនសភាវេន **សសង្ខារបរិនិព្ពាយី**នាមកេន អនាគាមិនា, អវិហាទីហិ ឧទ្ធំ អតប្បាទីសុ ឧបបត្តិសោតេន អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយនសភាវេន **ឧទ្ធំសោត**នាមកេន អនាគាមិនា, អកនិដ្ឋំ គន្ត្វា អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្ពាយនសភាវេន **អកនិដ្ឋគាមី**នាមកេន អនាគាមិនា, សទ្ធាយ វិមុត្តត្តា **សទ្ធាវិមុត្ត**នាមកេន អនាគាមិនា, ទិដ្ឋិយា បញ្ញាយ និរោធំ បត្តត្តា **ទិដ្ឋិប្បត្ត**នាមកេន អនាគាមិនា ចាតិ ឥមេហិ ឯកាទសហិ អឈានលាភីបុគ្គលេហិ ច, កាយេន នាមកាយេ ផុដ្ឋានំ អរូបឈានានំ អនន្តរំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ, ឥតិ សច្ឆិករណតោ **កាយសក្ខី**នាមកេន ឈានលាភិនា ចាតិ ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ វុត្តប្បការានំ បុគ្គលានំ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសត្តត្តា ចេវ ភាវនាភាគិយត្តត្តា ច សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ ភាវនាភាគិយំ សុត្តំ ឯត្តកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ និយមេត្វា អាចរិយេន វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “កិត្តកេហិ បុគ្គលេហិ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា –

> “អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ នវហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ សទ្ធាវិមុត្តេន, បញ្ញាវិមុត្តេន, សុញ្ញតវិមុត្តេន, អនិមិត្តវិមុត្តេន, អប្បណិហិតវិមុត្តេន, ឧភតោភាគវិមុត្តេន, សមសីសិនា, បច្ចេកពុទ្ធេហិ, សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ ចាតិ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ នវហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ –

វុត្តំ ។ តត្ថ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ យោជេតព្ពំ។ សទ្ធាយ កិលេសេហិ វិមុត្តត្តា អរហត្តផលក្ខណេ **សទ្ធាវិមុត្តោ** អរហា, តេន សទ្ធាវិមុត្តេន។ បញ្ញាយ វិមុត្តត្តា អរហត្តផលក្ខណេ **បញ្ញាវិមុត្តោ** អរហា, តេន បញ្ញាវិមុត្តេន។ សុញ្ញតវិបស្សនាសង្ខាតេន អនត្តានុបស្សនេន វិមុត្តត្តា **សុញ្ញតវិមុត្តោ** អរហា, តេន សុញ្ញតវិមុត្តេន។ អនិមិត្តានុបស្សនាសង្ខាតេន អនិច្ចានុបស្សនេន វិមុត្តត្តា **អនិមិត្តវិមុត្តោ** អរហា, តេន អនិមិត្តវិមុត្តេន។ អប្បណិហិតានុបស្សនាសង្ខាតេន ទុក្ខានុបស្សនេន វិមុត្តត្តា **អប្បណិហិតវិមុត្តោ** អរហា, តេន អប្បណិហិតវិមុត្តេន។ ឧភតោ រូបកាយនាមកាយតោ ឧភតោភាគតោ វិមុត្តត្តា **ឧភតោភាគវិមុត្តោ** អរហា, តេន ឧភតោភាគវិមុត្តេន។ បុរិមា បញ្ច បុគ្គលា អឈានលាភិនោ គហិតា, ឧភតោភាគវិមុត្តោ បន ឈានលាភីគហិតោ។

សមសីសី នាម ឥរិយាបថសមសីសី, រោគសមសីសី, ជីវិតសមសីសីតិ តិវិធា ហោន្តិ។ ឥមេសុ តីសុ សមសីសីសុ យោ អរហា ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឯកេកស្មិំ ឥរិយាបថេ អរហត្តំ បត្វា អញ្ញំ ឥរិយាបថំ អសង្កមិត្វា តស្មិំ តស្មិំ ឥរិយាបថេយេវ បរិនិព្ពាយតិ, អយំ អរហា **ឥរិយាបថសមសីសី** នាម។ យោ អរហា យស្មិំ រោគេ ឧប្បន្នេ អរហត្តំ បត្វា តតោ រោគតោ អនុដ្ឋហិត្វា តស្មិំ រោគេយេវ បរិនិព្ពាយតិ, អយំ អរហា **រោគសមសីសី** នាម។ យោ អរហា បច្ចវេក្ខណវីថិយានន្តរំ ភវង្គំ ឱតរិត្វា តតោ មរណាសន្នជវនវីថិយានន្តរមេវ បរិនិព្ពាយតិ, អយំ អរហា វារសមតាយ **ជីវិតសមសីសី** នាម។ **វារសមតា**តិ ច បច្ចវេក្ខណវីថិ មគ្គវីថ្យានុវត្តកត្តា បច្ចវេក្ខណវីថិអនន្តរំ បវត្តមានាយបិ មរណាសន្នវីថិ មគ្គវីថិអនន្តរំ បវត្តាតិ វត្តព្ពារហា, តស្មា វីថិអនន្តរតា វារសមតា នាម។ តាយ វារសមតាយ ច ជីវិតសមសីសី វុត្តោ។

សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណីតិ ឯត្ថាបិ បច្ចវេក្ខណវីថិយានន្តរំ ភវង្គំ ឱតរិត្វា ភវង្គតោ វុដ្ឋាយ បវត្តវីថិយា បដិសម្ភិទាញាណានិ បវត្តន្តិ។ វុត្តនយេន វីថិអនន្តរតាយ វារសមតាយ “សហ បដិសម្ភិទាហី”តិ វុត្តំ។ **ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ** បច្ចវេក្ខណវីថិយានន្តរំ ភវង្គំ ឱតរិត្វា ភវង្គតោ វុដ្ឋាយ បវត្តវីថិយា បឋមំ បវត្តតីតិ វេទិតព្ពំ។ ឥមិនា ជីវិតសមសីសិនា, សព្ពេហិ បច្ចេកពុទ្ធេហិ, សព្ពេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ ចាតិ ឥមេហិ នវហិ បុគ្គលេហិ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ បុគ្គលានំ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសត្តត្តា ចេវ អសេក្ខភាគិយត្តត្តា ច **ឯវំ** ឥមិនា “លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្ថាធិដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា បការេន វុត្តេហិ ឥមេហិ ឆព្ពីសតិយា បុគ្គលេហិ អរិយេហិ ទស្សនភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តានំ វសេន លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្ថាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។

ឥមេសំ ឆព្វីសតិយា បុគ្គលានំ សកលលោកុត្តរសុត្តត្ថត្តា ចេវ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសសុត្តត្ថត្តា ច លោកុត្តរំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ។ ឯត្តកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន និយមេត្វា វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “លោកិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ កិត្តកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“លោកិយំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ឯកូនវីសតិយា បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “តេ ឯកូនវីសតិ លោកិយា បុគ្គលា កតមេហិ ធម្មេហិ និទ្ទិដ្ឋា សមន្នេសិតព្ពា”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេ ចរិតេហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តេ** ឯកូនវីសតិ លោកិយា បុគ្គលា **ចរិតេហិ** ចរិតវិសេសេហិ និទ្ទិដ្ឋា សមន្នេសិតព្ពាតិ។ “កថំ ចរិតេហិ និទ្ទិដ្ឋា”តិ វត្តព្ពត្តា **“កេចិ រាគចរិតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ រាគចរិតទោសចរិតាទីហិ ចរិតេហិ ឯកូនវីសតិ លោកិយបុគ្គលា រាគចរិតា, កេចិ ទោសចរិតា...បេ.... មោហចរិតោ ចាតិ និទ្ទិដ្ឋា។ ឥតិ និទ្ទិដ្ឋេហិ ឥមេហិ ឯកូនវីសតិយា បុគ្គលេហិ លោកិយសត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។ “លោកិយ”ន្តិ សាមញ្ញវសេន វុត្តម្បិ “សំកិលេសភាគិយំ លោកិយ”ន្តិ វិសេសតោ វិញ្ញាតព្ពំ។

លោកិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ ឯត្តកេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន និយមេត្វា វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “វាសនាភាគិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ កតមេហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“វាសនាភាគិយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ វាសនាភាគិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ សីលវន្តេហិ បុគ្គលេហិ, ធម្មេហិ ច និទ្ទិសិតព្ពន្តិ យោជេតព្ពំ។ “កិត្តកា សីលវន្តបុគ្គលា”តិ វត្តព្ពត្តា **“តេ សីលវន្តោ បញ្ច បុគ្គលា”**តិ វុត្តំ។ “កិត្តកា ធម្មា”តិ វត្តព្ពត្តា **“បកតិសីល”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – បកតិសីលវន្តោ ច សមាទានសីលវន្តោ ច ចិត្តប្បសាទវន្តោ ច សមថវន្តោ ច វិបស្សនាវន្តោ ចាតិ **បញ្ច បុគ្គលា**, បកតិសីលធម្មោ ច សមាទានសីលធម្មោ ច ចិត្តប្បសាទធម្មោ ច សមថធម្មោ ច វិបស្សនាធម្មោ ចាតិ **បញ្ច ធម្មា**តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ, ឥមេហិ បញ្ចហិ ធម្មេហិ វាសនាភាគិយំ សត្តាធិដ្ឋានេកទេសធម្មាធិដ្ឋានេកទេសំ សុត្តំ យថាក្កមំ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

លោកុត្តរំ សត្តាធិដ្ឋានំ សុត្តំ ទស្សនភាគិយវាសនាភាគិយអសេក្ខភាគិយសុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន និយមេត្វា វិភត្តំ, អម្ហេហិ ច ញាតំ, “លោកុត្តរំ ធម្មាធិដ្ឋានំ សុត្តំ កិត្តកេហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“លោកុត្តរំ សុត្តំ ធម្មាធិដ្ឋានំ...បេ.... អសេក្ខភាគិយេនា”**តិ វុត្តំ។

“លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច កិត្តកេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“លោកិយញ្ច...បេ.... ឧភយេន និទ្ទិសិតព្ព”**ន្តិ វុត្តំ។ **ឧភយេនា**តិ លោកិយលោកុត្តរេន, សត្តាធិដ្ឋានធម្មាធិដ្ឋានេន សមានត្ថភាវេន និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

“ញាណំ កិត្តកេហិ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ញាណំ បញ្ញាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មឹ យស្មឹ សុត្តេ ញាណំ អាគតំ, តស្មឹ តស្មឹ សុត្តេ ញាណំ ញាណបរិយាយេន បញ្ញាទិនា និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

“ញេយ្យំ កិត្តកេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ញេយ្យំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មឹ យស្មឹ សុត្តេ ញេយ្យំ អាគតំ, តស្មឹ តស្មឹ សុត្តេ ញេយ្យំ ញេយ្យបរិយាយេន និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

“ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច កិត្តកេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច តទុភយេនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មឹ យស្មឹ សុត្តេ ញាណញេយ្យា អាគតា, តស្មឹ តស្មឹ សុត្តេ ញាណញេយ្យា ញាណញេយ្យបរិយាយេន និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

ទស្សនសុត្តេ យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបធារយិត្វា លព្ភមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ភាវនាសុត្តេ យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបធារយិត្វា លព្ភមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ។ តទុភយំ ទស្សនញ្ច ភាវនា ច សុត្តេ យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបធារយិត្វា លព្ភមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ។

“សកវចនំ បរវចន”ន្តិអាទីសុបិ ឯវមេវ វិសុំ វិសុំ ច ឯកតោ ច សុត្តេ យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបធារយិត្វា លព្ភមានតោ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ យោជនា កាតព្ពា។ “ឯត្តកមេវ និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“យំ វា បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។

“វិបាកស្ស ហេតុ កម្មមេវា”តិ វត្តព្ពត្តា **“ទុវិធោ ហេតូ”**តិអាទិ វុត្តំ។ កិលេសា សំកិលេសភាគិយសុត្តេន សមានត្ថភាវេន និទ្ទិសិតព្ពា។ តណ្ហាសង្ខាតោ សមុទយោ វា កិលេសសង្ខាតោ សមុទយោ វា អកុសលសង្ខាតោ សមុទយោ វា សំកិលេសភាគិយេន សុត្តេន សមានត្ថភាវេន និទ្ទិសិតព្ពោ។ លោកិយកុសលហេតុសង្ខាតោ សមុទយោ វា លោកិយកុសលសង្ខាតោ សមុទយោ វា វាសនាភាគិយេន សុត្តេន សមានត្ថភាវេន និទ្ទិសិតព្ពោ។

កម្មញ្ច វិបាកោ ច យថារហំ លព្ភមានសុត្តេន និទ្ទិសិតព្ពោតិ សាមញ្ញវសេន វិភត្តោ, “កុសលំ កតមេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា **“តត្ថ កុសល”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ តេសុ អដ្ឋវីសតិយា សាសនបដ្ឋានសុត្តេសុ កុសលំ

ចត្ថូហិ សុត្តេហិ សមានត្ថភាវេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ “កតមេហិ ចតូហី”តិ វត្តព្ពត្តា “**វាសនាភាគិយេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ លោកិយកុសលំ វាសនាភាគិយេន និទ្ទិសិតព្ពំ សមានត្ថត្តា, លោកុត្តរកុសលំ ទស្សនភាគិយេន, វាសនាភាគិយេន, អសេក្ខភាគិយេន ច យថារហំ សមានត្ថភាវេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ កុសលំ ឯត្តកេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ និយមេត្វា វិភត្តំ, “អកុសលំ កតមេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**អកុសល**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “កុសលញ្ច អកុសលញ្ច កតមេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**កុសលញ្ច អកុសលញ្ច តទុភយេន និទ្ទិសិតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ យស្មឹ យស្មឹ សុត្តេ តទុភយំ អាគតំ, តស្មឹ តស្មឹ សុត្តេ អាគតេន តទុភយេន និទ្ទិសិតព្ពំ។

“អនុញ្ញាតំ កតមេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**អនុញ្ញាត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អនុញ្ញាតំ ភគវតោ អនុញ្ញាតាយ សមានតាយ និទ្ទិសិតព្ពំ។ “កតិវិធំ អនុញ្ញាត”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**តំ បញ្ចវិធ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **យំ** អនុញ្ញាតំ យាសុ យាសុ ភូមីសុ ទិស្សតិ, **តំ** អនុញ្ញាតំ តាសុ តាសុ ភូមីសុ អាគតេន សមានេន **កប្បិយានុលោមេន** និទ្ទិសិតព្ពំ។

អនុញ្ញាតំ ឥមិនា និទ្ទិសិតព្ពន្តិ អាចរិយេន និយមេត្វា វិភត្តំ, “បដិក្ខិត្តំ កតមេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**បដិក្ខិត្តំ ភគវតា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភគវតា បដិក្ខិត្តំ ភគវតា **បដិក្ខិត្តការណេន** សុត្តេ អាគតេន វត្ថុនាការណផលភាវេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ យំ បដិក្ខិត្តំ យាសុ យាសុ ភូមីសុ ទិស្សតិ, តំ បន បដិក្ខិត្តំ តាសុ តាសុ ភូមីសុ អាគតេន បាកដេន អកប្បិយានុលោមេន និទ្ទិសិតព្ពំ។

“អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច កតមេន និទ្ទិសិតព្ព”ន្តិ វត្តព្ពត្តា “**អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច តទុភយេន និទ្ទិសិតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ យស្មឹ យស្មឹ សុត្តេ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច អាគតំ, តស្មឹ តស្មឹ សុត្តេ អាគតេន តទុភយេន និទ្ទិសិតព្ពំ។

“ថវោ កតមេន និទ្ទិសិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**ថវោ បសំសាយា**”តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មឹ យស្មឹ សុត្តេ យា យា បសំសា អាគតា, តស្មឹ តស្មឹ សុត្តេ អាគតាយ តាយ តាយ បសំសាយ ថវោ និទ្ទិសិតព្ពោ។ “យោ ថវោ បសំសាយ និទ្ទិសិតព្ពោ, សោ ថវោ កតិវិធេន និទ្ទិសិតព្ពោ”តិ វត្តព្ពត្តា “**សោ បញ្ចវិធេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភគវតោ ថវោ ច ធម្មស្ស ថវោ ច អរិយសង្ឃស្ស ថវោ ច អរិយធម្មានំ សិក្ខាយ ថវោ ច លោកិយគុណសម្បត្តិយា ថវោ ចាតិ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពោ។ **ឥតិ ឯវំ** វុត្តប្បការេន បញ្ចវិធេន ថវោ និទ្ទិសិតព្ពោ។

អម្ហាកាចរិយ អម្ហាកាចរិយេន អដ្ឋារស មូលបទា សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពាតិ វុត្តា, “កតមានិ តានិ អដ្ឋារស មូលបទានី”តិ បុច្ឆិតព្ពត្តា “**ឥន្ទ្រិយភូមី**”តិអាទិ វុត្តំ។ សាសនបដ្ឋានេ **ឥន្ទ្រិយភូមិ** សទ្ធិន្ទ្រិយាទិឥន្ទ្រិយភូមិ យេហិ នវហិ បទេហិ និទ្ទិសិតព្ពា, សាសនបដ្ឋានេ កិលេសភូមិ យេហិ នវហិ បទេហិ និទ្ទិសិតព្ពា, ឯវំ ឥមិនា បការេន ឯតានិ មូលបទានិ នវ បទានិ កុសលបទានិ, នវ បទានិ អកុសលបទានីតិ អដ្ឋារស មូលបទានិ ហោន្តិ។ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពា, “កេន ការណេន អដ្ឋារស មូលបទា សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពាតិ វិញ្ញាយតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**តថា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តថា ហី**តិ តតោ ឯវ អដ្ឋារសមូលបទានំ សាសនបដ្ឋានេ ទដ្ឋព្ពត្តា “**អដ្ឋារស មូលបទា កុហឹ ទដ្ឋព្ពា? សាសនបដ្ឋានេ**”តិ យំ វចនំ វុត្តំ, តេន វចនេន វិញ្ញាយតីតិ។ “កេន មូលបទានំ នវកុសលបទនវអកុសលបទភាវេន អដ្ឋារសភាវោ វិញ្ញាយតី”តិ វត្តព្ពត្តា “**តេនាហា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តេន** មូលបទានំ នវកុសលបទនវអកុសលបទភាវតោ អាយស្មា មហាកច្ចានោ –

> “នវហិ ច បទេហិ កុសលា, នវហិ ច យុជ្ជន្តិ អកុសលបក្ខា;
> ឯតេ ខោ មូលបទា, ភវន្តិ អដ្ឋារស បទានី”តិ។ –

យំ វចនំ អាហ, តេន “នវហិ…បេ… បទានី”តិ វចនេន មូលបទានំ នវកុសលបទនវអកុសលបទភាវេន អដ្ឋារសភាវោ វិញ្ញាយតីតិ។

“យំ យំ សំកិលេសភាគិយាទិសោឡសវិធំ សាសនបដ្ឋានញ្ចេវ យំ យំ លោកិយាទិអដ្ឋវីសតិវិធំ សាសនបដ្ឋានញ្ច អាចរិយេន និទ្ធារិតំ, ឯត្តកមេវ បរិបុណ្ណំ, អញ្ញំ សាសនបដ្ឋានំ និទ្ធារេត្វា យុត្តំ យុជ្ជិតព្ពំ នត្ថី”តិ វត្តព្ពត្តា “**និយុត្តំ សាសនបដ្ឋាន**”ន្តិ វុត្តំ។ យថានិទ្ធារិតសាសនបដ្ឋានតោ យំ យំ អញ្ញំ សាសនបដ្ឋានំ និទ្ធារិតំ អត្ថិ, តំ តំ អញ្ញំ សាសនបដ្ឋានំ **និយុត្តំ** យថារហំ និទ្ធារេត្វា យុត្តំ យុជ្ជិតព្ពន្តិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ។

“យំ លោកោ បូជយតេ…បេ… និយុត្តំ សាសនបដ្ឋានន្តិ យត្តកោ វចនក្កមោ ភាសិតោ, ឯត្តកេន វចនក្កមេន កឹ នេត្តិ សមត្តា, ឧទាហុ អសមត្តា”តិ វត្តព្ពត្តា “**ឯត្តាវតា**”តិអាទិ វុត្តំ។ អាយស្មតា មហាកច្ចានេន យា នេត្តិ ភាសិតា, ភគវតា សា នេត្តិ អនុមោទិតា, មូលសង្គីតិយំ សង្គាយន្តេហិ ថេរាសភេហិ

យា នេត្តិ សង្គីតា, សា នេត្តិ “យំ លោកោ បូជយតេ…បេ…. និយុត្តំ សាសនបដ្ឋាន”ន្តិ **ឯត្តាវតា** វចនក្កមេន **សមត្តា** បរិបុណ្ណាវ ហោតិ។

ឥតិ សមត្តាយ អាយស្មតា មហាកច្ចានេន ភាសិតាយ ភគវតា អនុមោទិតាយ មូលសង្គីតិយំ សង្គាយន្តេហិ ថេរាសភេហិ សង្គីតាយ នេត្តិយា អត្ថវណ្ណនា **សទ្ធម្មបាលនាមេន មហាធម្មរាជគុរុនា មហាថេរេន** រចិតា ជិនបុត្តានំ ហិតករា នេត្តិវិភាវនា ឆព្ពីសាធិកនវសតេ សក្ករាជេ សាវណមាសេ សុក្កបក្ខេ នវមទិវសេ សូរិយុគ្គមនសមយេ សមត្តា។

ឥតិ សាសនបដ្ឋានេ សត្តិពលានុរូបា រចិតា វិភាវនា

និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

សព្ពសត្តុត្តមោ នាថោ, លោកេ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ;
សម្ពុទ្ធោ គោតមោ ជិនោ, អនេកគុណលង្កតោ។

សាសនំ តស្ស សេដ្ឋស្ស, អដ្ឋវស្សសតាធិកំ;
ទ្វិសហស្សំ យទា បត្តំ, និម្មលំ វឌ្ឍនំ សុភំ។

តទា ភូមិស្សរោ **មហាធម្មរាជា** មហិទ្ធិកោ;
អាណាចក្កេន សារេតិ, រាជា នោអនុវត្តកេ។

លទ្ធា សេតគជេ វរេ, លោកេ វិម្ហយជានកេ;
អប្បមត្តោ មហាវីរោ, បុញ្ញំ កត្វាភិមោទតិ។

តស្មឹ វស្សេវ សាវណេ, មាសេ នវមទិវសេ;
សូរិយុគ្គមនេ កាលេ, និព្ពត្តាយំ វិភាវនា។

យត្តកំ សាសនំ ឋិតំ, តត្តកំ រចិតំ មយា;
ឋាតុ នេត្តិវិភាវនា, ជិនបុត្តហិតាវហា។

ឥតិ តំ រចយន្តេន, បុញ្ញំ អធិគតំ មយា;
ហោន្តុ តស្សានុភាវេន, សព្ពេ វិមុត្តិភាគិនោ។

រាជទេវី បុត្តនត្តា, បនត្តា ច សជាតិកា;
សព្ពេ រដ្ឋសុខេ ឋត្វា, ចរន្តុ ចរិតំ សុខី។

ទេវោ កាលេ សុវស្សតុ, សព្ពោ រដ្ឋជនោ សុខី;
អញ្ញមញ្ញំ អហឹសន្តោ, បិយោ ហោតុ ហិតាវហោតិ។

នេត្តិវិភាវិនី និដ្ឋិតា។